

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Raport o sytuacji
Polonii i Polaków za granicą
2009

Warszawa 2009

Copyright © by Ministerstwo Spraw Zagranicznych 2009

Koncepcja
Wojciech Tyciński

Redakcja
Krzysztof Sawicki i zespół pracowników
Departamentu Współpracy z Polonią MSZ

Korekta
zespół pracowników Departamentu Współpracy z Polonią MSZ

Redakcja techniczna i projekt okładki
Dorota Dołęgowska

ISBN 978-83-89607-81-2

Wydawca:
Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
ul. Warecka 1a, 00-950 Warszawa
tel. 22 556 80 00, faks 22 556 80 99
publikacje@pism.pl, www.pism.pl

Druk: Drukarnia Nr 1, 02-521 Warszawa, ul. Rakowiecka 37

Spis treści

Wstęp.....	7
Wprowadzenie	9
1. Polonia i Polacy za granicą w raportach placówek dyplomatyczno-konsularnych oraz głównych organizacji polonijnych	13
1.1. Argentyna.....	14
1.1.1. Raport Ambasady RP w Buenos Aires	14
1.1.2. Informacja Związku Polaków w Argentynie.....	17
1.2. Australia.....	23
1.2.1. Raport Ambasady RP w Canberze.....	23
1.3. Austria.....	28
1.3.1. Raport Ambasady RP w Wiedniu.....	28
1.3.2. Informacja Wspólnoty Organizacji Polonijnych w Austrii – „Forum Polonii”	32
1.4. Belgia	36
1.4.1. Raport Ambasady RP w Brukseli	36
1.4.2. Informacja Rady Polonii Belgijskiej	41
1.5. Białoruś	57
1.5.1. Raport Ambasady RP w Mińsku	57
1.5.2. Informacja Związku Polaków na Białorusi.....	65
1.6. Brazylia	70
1.6.1. Raport Ambasady RP w Brasili.....	70
1.6.2. Informacja BRASPOL-u.....	74
1.7. Czechy	77
1.7.1. Raport Ambasady RP w Pradze	77
1.7.2. Informacja Kongresu Polaków w Republice Czeskiej.....	81
1.8. Dania.....	84
1.8.1. Raport Ambasady RP w Kopenhadze	84
1.8.2. Informacja Federacji Organizacji Polskich i Polsko-Duńskich w Danii	88
1.9. Francja	90
1.9.1. Raport Ambasady RP w Paryżu.....	90
1.9.2. Informacja Kongresu Polonii Francuskiej – Maison de la Polonia de France oraz Federacji Polonii Francuskiej.....	95
1.10. Grecja	99
1.10.1. Raport Ambasady RP w Atenach.....	99
1.10.2. Informacja redakcji „Kuriera Ateńskiego”	102
1.11. Hiszpania.....	106
1.11.1. Raport Ambasady RP w Madrycie	106
1.11.2. Informacja Stowarzyszenia Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa”	109

1.12. Irlandia.....	113
1.12.1. Raport Ambasady RP w Dublinie	113
1.12.2. Informacja Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Dublinie	117
1.13. Islandia	121
1.13.1. Raport Konsulatu Generalnego RP w Reykjaviku	121
1.13.2. Informacja kierownictwa sobotniej szkoły polonijnej.....	124
1.14. Kanada	126
1.14.1. Raport Ambasady RP w Ottawie	126
1.15. Kazachstan.....	134
1.15.1. Raport Ambasady RP w Astanie	134
1.15.2. Raport Związku Polaków w Kazachstanie.....	138
1.16. Litwa	141
1.16.1. Raport Ambasady RP w Wilnie	141
1.16.2. Raport Związku Polaków na Litwie	147
1.17. Łotwa.....	154
1.17.1. Raport Ambasady RP w Rydze.....	154
1.17.1. Informacja Związku Polaków na Łotwie	159
1.18. Mołdowa	161
1.18.1. Raport Ambasady RP w Kiszyniowie	161
1.18.2. Informacja Związku Polaków w Mołdowie.....	163
1.19. Królestwo Niderlandów.....	166
1.19.1. Raport Ambasady RP w Hadze.....	166
1.19.2. Informacja Polsko-Niderlandzkiego Stowarzyszenia Kulturalnego ..	171
1.20. Niemcy	177
1.20.1. Raport Ambasady RP w Berlinie.....	177
1.20.2. Informacja Konwentu Organizacji Polskich w Niemczech.....	183
1.21. Norwegia.....	186
1.21.1. Raport Ambasady RP w Oslo.....	186
1.22. Republika Południowej Afryki	192
1.22.1. Raport Ambasady RP w Pretorii	192
1.22.2. Informacja Unii Stowarzyszeń Polskich w Pretorii.....	196
1.23. Rosja	202
1.23.1. Raport Ambasady RP w Moskwie.....	202
1.23.2. Informacja Kongresu Polaków w Rosji.....	208
1.24. Rumunia	211
1.24.1. Raport Ambasady RP w Bukareszcie.....	211
1.24.2. Informacja Związku Polaków w Rumunii.....	214
1.25. USA.....	219
1.25.1. Raport Ambasady RP w Waszyngtonie	219
1.25.2. Informacja Kongresu Polonii Amerykańskiej	225

1.26. Szwecja	231
1.26.1. Raport Ambasady RP w Sztokholmie.....	231
1.26.2. Informacja Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji	235
1.27. Turcja.....	239
1.27.1. Raport Konsulatu Generalnego RP w Stambule.....	239
1.28. Ukraina	242
1.28.1. Raport Ambasady RP w Kijowie.....	242
1.28.2. Informacja Federacji Organizacji Polskich na oraz Związku Polaków na Ukrainie	249
1.29. Wielka Brytania	255
1.29.1. Raport Ambasady RP w Londynie.....	255
1.29.2. Informacja Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii	261
1.30. Włochy	266
1.30.1. Raport Ambasady RP w Rzymie	266
1.30.2. Informacja Związku Polaków we Włoszech.....	272
2. Działalność instytucji państwowych na rzecz Polonii i Polaków za granicą (główne kierunki działalności, nakłady finansowe, rekomendacje na przyszłość).....	283
2.1. Kancelaria Senatu.....	278
2.2. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	288
2.3. Ministerstwo Edukacji Narodowej	289
2.4. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	295
2.5. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	300
2.6. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	310
2.7. Ministerstwo Gospodarki.....	316
2.8. Ministerstwo Sportu i Turystyki	325
2.9. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	331
2.10. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	332
2.11. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.....	338
2.12. Ministerstwo Spraw Zagranicznych.....	340
3. Raporty najważniejszych krajowych organizacji pozarządowych...	392
3.1. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”	393
3.2. Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”	423
3.3. Fundacja „Semper Polonia”	428
Sytuacja Polonii i Polaków za granicą oraz postrzeganie Polski w świetle Raportu	451
Wnioski i rekomendacje	459

Wstęp

Skomplikowane dzieje Polski, a zwłaszcza dramatyczny splot wydarzeń, jakie miały miejsce w ubiegłym stuleciu, sprawiły, że miliony naszych Rodaków znalazły się – często wbrew swej woli – poza obecnymi granicami kraju.

W ciągu dwudziestu lat wolnej Rzeczypospolitej Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Senat RP, a także inne podmioty krajowe, uczyniły bardzo wiele, aby wspomagać rozproszonych po świecie Polaków. Pomoc ta przybierała różne formy, od działań bardzo konkretnych w postaci wsparcia finansowego, poprzez stawianie postulatów dotyczących respektowania praw mniejszości polskich w krajach ich zamieszkania – do gestów symbolicznych, choć ważnych zarówno dla Polaków w Kraju, jak i na obczyźnie. Myślę tu na przykład o uroczystościach rocznicowych, jubileuszach, opiece nad miejscami polskiej pamięci w świecie czy ustanowieniu Dnia Polonii i Polaków za granicą.

Wszystkim tym działaniom i inicjatywom powinna – w moim przekonaniu – towarzyszyć próba udokumentowania wszelkich starań mających na celu wzmocnienie kondycji Polonii i Polaków w świecie, którzy wspólnie z mieszkańcami Kraju tworzą 55-milionową społeczność ludzi odwołujących się do wspólnej tradycji i historii, do jednego kodu kulturowego. Ambitną próbę stworzenia takiego opracowania, będącego swoistym kompendium wiedzy o naszej diasporze, podjął nowo powstały w strukturze MSZ Departament Współpracy z Polonią. Opracowanie to, oprócz funkcji dokumentacyjnej, powinno też zachęcić do dyskusji o kierunku naszych dalszych działań oraz najistotniejszych zadaniach stojących przed wszystkimi, którym sprawy Polonii – jej dorobku i potencjału – nie są obojętne.

W sejmowym *exposé* podkreśliłem potrzebę włączenia problematyki relacji z Polonią i Polakami za granicą do priorytetów polskiej polityki zagranicznej. Praktycznym wyrazem tej deklaracji, oprócz powołania Departamentu Współpracy z Polonią, jest przejęcie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych kompetencji koordynacyjnych w kształtowaniu polityki polonijnej państwa. Departament ma zatem dostęp do najbardziej aktualnych informacji z zakresu spraw polonijnych opracowywanych w instytucjach krajowych, a równocześnie na co dzień współpracuje, przez sieć polskich placówek konsularnych i dyplomatycznych, ze środowiskami polonijnymi na całym świecie. Stąd też powierzenie Departamentowi prac nad *Raportem* daje gwarancję, że opracowanie, jakie mają Państwo przed sobą, jest możliwe, a zarazem – jak mamy nadzieję – obiektywne.

Przygotowanie *Raportu* nie byłoby możliwe bez udziału instytucji rządowych, organizacji pozarządowych, służb dyplomatyczno-konsularnych i – co najważniejsze – organizacji polonijnych, których działalności poświęcone jest w przeważającej części niniejsze opracowanie. Zapraszając zatem do wnikliwej lektury i refleksji, pragnę wyrazić podziękowanie wszystkim, któ-

---

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

---

rzy przyczynili się do jego powstania i są autorami przedstawionych w *Raporcie* relacji oraz analiz. Pragnę również zachęcić Państwa do dalszej współpracy w zakresie problematyki polonijnej z pożytkiem dla Polski oraz tych wszystkich za granicą, którzy czują się z Ojczyzną związani.

Radosław Sikorski
Minister Spraw Zagranicznych

Wprowadzenie

Do wielu opracowań, jakie do tej pory poświęcono Polonii i Polakom poza granicami kraju, Ministerstwo Spraw Zagranicznych pragnie w 2009 r. dodać jeszcze jedno. Mamy jednak głęboką nadzieję, że *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą* będzie różnił się od większości znanych opracowań oraz że w sposób wiarygodny, maksymalnie wielostronny i interesujący przedstawi rozmiary, stan i kondycję diaspory polskiej w świecie u końca pierwszej dekady XXI w.

Truizmem jest stwierdzenie, że Polaków można na naszym globie spotkać wszędzie. Ale liczące się zbiorowości Polaków i osób o polskim rodowodzie istnieją tylko – jeśli można tu użyć tego słowa – w większości państw Europy, w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie na kontynencie północnoamerykańskim, w Argentynie, Brazylii w Ameryce Południowej, w Republice Południowej Afryki i Australii. Nie sposób pisać o wszystkich, a każdy wybór rodzi pytania. Na potrzeby tej pracy wybraliśmy więc 30 państw ze wspomnianych pięciu kontynentów z najliczniejszymi społecznościami polskimi lub takimi, których problemy mają wymiar polityczny i wpływają na politykę Rzeczypospolitej Polskiej lub państwa zamieszkania. Ze względu właśnie na specyfikę i uwarunkowania historyczne do *Raportu* włączyliśmy materiał o Polonii w Turcji.

Naszym szczerym zamiarem było unikanie ocen zbiorowości polskich, dywagacji na ich temat, zbędnej publicystyki... Intencją tego opracowania jest dostarczenie maksymalnej, możliwej do uchwycenia wiedzy o Polonii i Polakach w świecie. A że nawet w najbardziej naukowej pracy trudno ustrzec się przed subiektywizmem, postanowiliśmy zaprezentować tu mniej lub bardziej subiektywne opinie o społecznościach polskich w poszczególnych krajach, pochodzące od:

- polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych;
- samych zainteresowanych, czyli głównych organizacji polskich i polonijnych;
- instytucji Państwa Polskiego, zajmujących się tą problematyką, czyli przede wszystkim Senatowi i kilkunastu resortów rządowych;
- najważniejszych i z największym stażem oraz dorobkiem organizacji pozarządowych.

Wyszliśmy z założenia, że spojrzenie na te same społeczności, zjawiska i procesy z kilku punktów widzenia, wyeksponuje – różne za każdym razem – detale, ale też ogromnie wzbogaci sumę uzyskanych informacji. A ta – jak pisze we wstępie do *Raportu* Minister Spraw Zagranicznych RP Radosław Sikorski – stanie się podstawą dyskusji i refleksji.

Polskie placówki poprosiliśmy o podstawowe informacje o polskich zbiorowościach – o ich historii, liczebności, głównych organizacjach, naj-

ważniejszych problemach, pozycji w kraju zamieszkiwania i polityce wobec nich miejscowych władz, a także o kierunkach współpracy placówek z Polską i Polakami za granicą oraz o wizerunku Polski w miejscowych mediach i podręcznikach szkolnych.

Organizacje polskie i polonijne poprosiliśmy o przedstawienie najważniejszych – ich zdaniem – problemów oraz oczekiwań wobec Polski i władz państwa, w którym żyją.

Instytucje państwowe przedstawiły dotychczasowe działania na rzecz Polonii i Polaków poza granicami, w tym ponoszone nakłady finansowe, oraz rekomendacje na przyszłość.

Również organizacje pozarządowe zrelacjonowały i oceniły dotychczasową współpracę ze społecznościami polskimi w świecie i zaproponowały kierunki działań w przyszłości.

Mamy świadomość, że nie wszystko nam się udało. Wspomniany już subiektywizm poszczególnych relacji pogłębia fakt, że – niezależnie, czy mówimy o urzędach, instytucjach czy organizacjach – autorami opinii i ocen są realni ludzie, różniący się od siebie, nie zawsze odpowiednio zmotywowani do współpracy, nie zawsze odpowiadający na wszystkie nasze pytania; w kilku wypadkach, mimo ponawianych zaproszeń, w ogóle nie otrzymaliśmy z wypowiedzi.

Wiemy też, że w tym obszernym *Raporcie* nie zostały poruszone wszystkie nasuwające się tematy, z pewnością nie osiągnięto maksymalnej szczegółowości analiz, nie przedstawiono pełnej informacji nawet o tak ważnych dziedzinach, jak edukacja czy media. Znajdą się zapewne i krytycy doboru państw, twierdzący – może słusznie – że wypadałoby napisać także o innych.

Za koncepcję, konstrukcję *Raportu* i ostateczne wnioski Ministerstwo Spraw Zagranicznych, a zwłaszcza jego Departament Współpracy z Polską, bierze pełną odpowiedzialność.

Pomimo jednak wszystkich tych niedoskonałości, wierzymy, że przyjęta metoda i powstały przy jej użyciu *Raport* zaowocuje odpowiednio znaczną wiedzą, która będzie mogła dotrzeć do wszystkich zainteresowanych. Do tych na przykład w Polsce, którzy w ferworze zajęć, także tych podejmowanych dla Polonii i Polaków, nie zawsze dysponują pełną i aktualną wiedzą o odbiorcach swych działań i ich rzeczywistych potrzebach. Nie zawsze też instytucje i organizacje krajowe mają wystarczającą wiedzę o działaniach innych, którzy powinni być postrzegani jako partnerzy, a suma ich wspólnych działań winna dawać maksimum tego, co w danej chwili może dla Polonii zrobić Kraj. Jeśli *Raport* poszerzy wiedzę wszystkich uczestników tych procesów, zwiększy efektywność ich działań, to zrealizuje jedno z zadań, jakie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, z mocy prawa koordynator współpracy Polski z Polską i Polakami za granicą, sobie postawiło.

Po raz pierwszy zarówno współautorem *Raportu*, jak i ważnym odbiorcą zawartych w nim treści staje się Polonia i Polacy poza granicami. Nasi polonijni partnerzy będą mogli zapoznać się z większością działań, jakie Państwo Polskie podejmuje z myślą o nich. *Raport* ma im pokazać nasze – to znaczy strony polskiej – zamiary, możliwości, ograniczenia, interesy i priorytety. Naszą intencją było swego rodzaju *u p o d m i o t o w i e n i e* Polonii, danie jej szansy wypowiedzenia się o sobie, i podkreślenie partnerskich stosunków, jakie powinny nas łączyć.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych dziękuje wszystkim instytucjom, urządnom i organizacjom oraz reprezentującym je osobom, które wniosły wkład swej wiedzy, doświadczenia i pracy, i są współtwórcami *Raportu o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*.

1. Polonia i Polacy za granicą w raportach placówek dyplomatyczno-konsularnych oraz głównych organizacji polonijnych

Struktura raportów placówek

- informacje podstawowe, organizacje, pozycja w krajach zamieszkania
- główne problemy, polityka władz miejscowych
- kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami za granicą
- wizerunek Polski w mediach i podręcznikach szkolnych

Struktura informacji organizacji polonijnych

- najważniejsze problemy środowiska polonijnego/polskiego/migracji
- oczekiwania od władz miejscowych
- oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą

1.1. Argentyna

1.1.1. Raport Ambasady RP w Buenos Aires

Informacje podstawowe

Brak danych urzędowych sprawia, iż możliwa jest tylko szacunkowa ocena liczebności Polonii argentyńskiej. Przeprowadzone przez Uniwersytet Warszawski obliczenia wskazują, że emigracja Polaków do 1918 r. wyniosła ok. 80 tys., w okresie międzywojennym – ok. 130 tys. oraz po 1947 r. – ok. 20 tys.

Pierwsza grupa 14 rodzin polskich przybyła do Buenos Aires z zamiarem osiedlenia się w Argentynie 27 sierpnia 1897 r. Osiedli oni w miejscowościach Posadas i Apóstoles w prowincji Misiones, dając początek pierwszej fali polskiej emigracji do Argentyny. Polscy rolnicy, przybywający do Misiones, stworzyli pierwsze organizacje polskie, m.in. Związek Polski w Azara. Kolonia polska w Apóstoles została zorganizowana przez władze argentyńskie. Inne tworzyły się samorzutnie, ale pod nadzorem władz lokalnych. Potomkowie emigrantów kupowali działki ziemi albo las, który karczowali, i w ten sposób powstawały nowe osiedla. Taki stan rzeczy trwał do 1930 r., kiedy w Posadas powstało pierwsze polskie przedsiębiorstwo kolonizacyjne „Vistula”. Dziełem tego przedsiębiorstwa była Kolonia Polana, w której osiedlono 40 rodzin. Rozparcelowano dla nich kilka tysięcy hektarów. W 1935 r. powstało drugie przedsiębiorstwo Colonizadora del Norte SA – Spółka Kolonizacyjna w Północnej Argentynie, z siedzibą w Buenos Aires, powołane przez rząd polski. Z funduszy banków polskich zakupiono w Misiones wielkie zalesione tereny. Przedsiębiorstwo, na czele którego stanął konsul polski w Buenos Aires, rozpoczęło pracę w 1936 r. mając do dyspozycji 50 tys. ha puszczy. W efekcie akcji informacyjnej, prowadzonej w Polsce, rolnicy sprzedawali swoje małe działki i kupowali ziemię w Misiones. W ten sposób powstały dwie polskie kolonie – Wanda i Lanusse.

Ostatnią falę emigracji stanowili Polacy przybyli do Argentyny po II wojnie światowej. W ogromnej większości byli to pochodzący z kresów żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Przedstawiciele emigracji wojskowej przeważnie osiedlali się w stolicy kraju oraz prowincji Buenos Aires. Niewielką grupę stanowili potomkowie polskich specjalistów przybyłych na początku XX w. do pracy w przemyśle naftowym w daleko wysuniętej na południe prowincji Chubut. Osobną grupę stanowią osoby duchowne z Polski, pracujące w środowiskach polonijnych lub parafiach argentyńskich (ok. 120 osób). Wśród emigrantów polskich pierwszego i drugiego okresu liczną grupę tworzyli Żydzi przybyli z Polski; ich potomkowie stanowią ogromną większość obywateli Argentyny, dążących do poświadczenia obywatelstwa polskiego. Wśród argentyńskich Żydów, pochodzących z Polski, są znani dziennikarze, malarze, politycy, biznesmeni i działacze wpływowych stowarzyszeń.

Organizacje

Polonia argentyńska jest zrzeszona w licznych stowarzyszeniach na terenie całego kraju. Większość wchodzi w skład Związku Polaków w Argentynie (ZPA), kontynuującego ponad 100-letnie tradycje organizacji polonijnych w tym kraju. Istniało w Argentynie kilka organizacji kombatanckich, skupiających oficerów i żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie; istnieją one nadal jako podmioty prawne, ale aktywna jest już tylko organizacja główna, czyli Stowarzyszenie Polskich Kombatanów.

ZPA jest właścicielem tzw. Domu Polskiego, zabytkowego budynku w centrum Buenos Aires, gdzie działa Klub Polski, mieści się księgozbiór Biblioteki Polskiej im. I. Domeyki i redakcja tygodnika „Głos Polski”. Dom Polski został gruntownie wyremontowany i zmodernizowany dzięki dotacji ze środków Senatu RP. Do ZPA należy również Polski Ośrodek Młodzieżowy w Burzaco w prowincji Buenos Aires oraz ośrodek kolonijny Polskiej Macierzy Szkolnej La Granja w prowincji Córdoba.

Organizacje stowarzyszone w ZPA: Związki Polskie w Berisso, Misiones, Mendocinie, Stowarzyszenia Polskie w Llavallol, Dock Sud, San Martin, Mar del Plata, Związek Polski im. I. J. Paderewskiego w Quilmes, Towarzystwo Polskie im. W. Sikorskiego w Berazategui, Instytut Kulturalny „Orzeł Biały” w Merlo, Towarzystwo Polskie im. M. Kopernika w San Justo, Stowarzyszenie Polskie im. F. Chopina w Rosario, Polskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Bartosz Głowacki” w Valentin Alsina, Polskie Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej w Santa Fe, Stowarzyszenie Chóralne „Federico Chopin”, Argentyńsko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne, Związek Harcerstwa Polskiego, Klub Polski, Stowarzyszenie Absolwentów Polskich i Związek Kawalerów Orderu Virtuti Militari. Niektóre organizacje zrzeszają już tylko kilku członków, m.in.: Związek byłych Lotników Polskich, Koło byłych Żołnierzy AK, Związek byłych Żołnierzy Brygady Karpackiej, Koło byłych Żołnierzy Piątej Dywizji Piechoty oraz Związek Inwalidów Wojennych.

Sekcje ZPA: Polska Macierz Szkolna (organizuje i koordynuje lekcje języka polskiego w Domu Polskim oraz w kilku ośrodkach polonijnych poza stolicą kraju), Zespół Pieśni i Tańca „Nasz Balet” (jest jednym z wielu młodzieżowych zespołów tańca ludowego działających przy stowarzyszeniach polonijnych), Sekcja Opieki Społecznej (udziela zapomóg Polakom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji), Polski Ośrodek Młodzieżowy (posiada w Burzaco pod Buenos Aires własny obiekt sportowo-rekreatywny), Biblioteka Polska im. I. Domeyki, założona w 1960 r., jest największą pod względem liczby woluminów (ponad 20 tys.) biblioteką polską na kontynencie.

Niektóre stowarzyszenia polonijne nie należą do federacji, jaką jest ZPA. Są to m.in. Stowarzyszenie „Ognisko Polskie” w Buenos Aires, Towarzystwo Polskie im. F. Chopina w Villa Martelli, Stowarzyszenie Kulturalne „Adam Mickiewicz” w Wilde, Stowarzyszenie „Dom Polski” w Rosario Santa Fe.

Większość stowarzyszeń dysponuje własnymi lokalami służącymi jako miejsca spotkań i obchodów świąt narodowych. Stowarzyszenie Polskie

w Oberá jest właścicielem Domu Polskiego – budowli w stylu podhalańskim, zlokalizowanej w Parku Narodów, gdzie odbywają się centralne obchody Święta Imigranta.

Przy ośrodku w Martin Coronado działa Dom Spokojnej Starości dla Polaków, prowadzony przez polskie siostry zakonne ze zgromadzenia albertynek. Na terenie ośrodka funkcjonuje również Szkoła Polska im. Tysiąclecia Chrztu Polski oraz drużyna harcerska.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia argentyńska w ogromnej większości należy do niezamożnych warstw społeczeństwa. Większość polskich imigrantów utrzymywała się z rolnictwa i pracy najemnej, nieliczni zdołali założyć własne przedsiębiorstwa. Zaledwie kilkanaście polskich rodzin w Misiones i w stolicy kraju można zaliczyć do lepiej usytuowanych pod względem ekonomicznym. Odrębną grupę stanowią potomkowie Żydów przybyłych do Argentyny z Polski w okresie międzywojennym; wśród przedstawicieli tej grupy znajduje się wiele osób zamożnych i cieszących się wysoką pozycją zawodową.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Zasadniczym problemem w funkcjonowaniu Polonii w Argentynie jest starzenie się najbardziej aktywnych jej przedstawicieli oraz niewielkie zainteresowanie działalnością na rzecz Polonii, wykazywane przez kolejne pokolenia osób urodzonych już poza Polską. Jest to zjawisko szczególnie dotkliwe dla stowarzyszeń polonijnych usytuowanych w niegdyś silnych skupiskach emigracji polskiej – zwłaszcza na mało atrakcyjnych obrzeżach Buenos Aires.

Wysoki koszt podróży z Argentyny do Europy stanowi poważną przeszkodę w intensyfikacji kontaktów młodzieży polonijnej z rówieśnikami z Polski.

Polityka władz miejscowych

Władze Argentyny zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym dbają o pielęgnację tradycji i zwyczajów poszczególnych grup narodowościowych stanowiących dzisiejsze społeczeństwo kraju. Elementy kultury różnych narodów, reprezentowane przez ich potomków, traktowane są jako czynnik wzbogacający ogół społeczeństwa. Władze popierają lub organizują tzw. święta emigranta; są one dobrą okazją do prezentacji kultury i folkloru różnych narodowości. Nie istnieje natomiast w prawie argentyńskim pojęcie mniejszości narodowej jako grupy obywateli o odrębnych prawach. Wszyscy potomkowie emigrantów urodzeni na terytorium kraju nabywają automatycznie obywatelstwo argentyńskie. Nie odnotowano przypadków dyskryminacji Polaków ze względu na narodowość.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Współpraca ambasady w Buenos Aires z Polonią koncentruje się na wspieraniu działalności Związku Polaków w Argentynie, Polsko-Argentyń-

skiego Stowarzyszenia Kulturalnego i pozostałych organizacji. Placówka wspiera realizację konkretnych przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych i sportowych z udziałem Polonii. Priorytetowym zadaniem jest promocja nauki języka polskiego, gdyż poważnym problemem pozostaje jego znikoma znajomość wśród najmłodszego pokolenia Polonii. Tylko niewielki procent młodzieży polonijnej posługuje się językiem polskim w domu, co sprawia, że z punktu widzenia metodyki zainteresowani podejmują naukę polskiego jako języka obcego.

Skuteczną formą aktywizacji młodzieży okazał się polonijny klub piłkarski Polonia F.C. z siedzibą w Polskim Ośrodku Młodzieżowym w Burzaco założony w 2006 r. przy udziale Ambasady; w zajęciach klubu regularnie uczestniczy ponad 60 chłopców.

Obraz Polski i Polaków

Polonia argentyńska cieszy się dobrą opinią w społeczeństwie Argentyny. Dominuje wizerunek Polaków jako ludzi pracowitych i uczciwych. Również potomkowie polskich Żydów chętnie odnawiają więź z Polską, uzyskują poświadczenie polskiego obywatelstwa, deklarują zainteresowanie odwiedzeniem ojczyzny swoich przodków, pomimo nierzadko negatywnych opinii o Polsce przekazywanych przez starszych krewnych.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Trzy najpopularniejsze w argentyńskich szkołach średnich podręczniki historii, zatwierdzone na szczeblu rządowym, zawierają fragmenty mówiące o Polsce w kontekście wybuchu II wojny światowej. Syntetycznie sformułowane informacje nie zawierają błędów, wspomina się o sowiecko-niemieckim pakcie o nieagresji i podziale terytorium Polski dokonany przez agresorów. Polacy wymieniani są obok Rosjan i Francuzów jako ofiary robót przymusowych w niemieckich fabrykach. Opis Holocaustu zawiera konkretne informacje o zbrodniczej polityce nazistowskich Niemiec, ilustrowane zdjęciami obozu Auschwitz, mapkami rozmieszczenia obozów zagłady w Europie i liczbami ofiar zamordowanych w poszczególnych miejscach. Jeden z podręczników przytacza zeznania złożone przez Rudolfa Hössa w trakcie procesu norymberskiego, dotyczące wdrożenia systemu masowej zagłady w Auschwitz. Znany fakt historyczny, omawiany przez niektórych nauczycieli w kontekście zagłady Żydów, jest Powstanie w Getcie Warszawskim. Jeden z podręczników zamieszcza zdjęcie z Getta.

W rozdziałach poświęconych upadkowi komunizmu w Europie podręczniki podają datę pierwszych częściowo wolnych wyborów w Polsce oraz – w jednym przypadku – datę pierwszych całkowicie wolnych wyborów samorządowych. W ilustracjach dotyczących tego okresu dominują zdjęcia muru berlińskiego.

1.1.2. Informacja Związku Polaków w Argentynie

Argentyna i Polacy w Argentynie

Argentyna po Brazylii jest największym krajem Ameryki Łacińskiej, liczącym prawie 2.800 tys. km², lecz stosunkowo mało zaludnionym, bo podobnie jak Polska, ma około 39 milionów mieszkańców, z których jedna trzecia mieszka w stolicy Buenos Aires i jej okolicach.

Większość mieszkańców Argentyny jest pochodzenia europejskiego. Są to przeważnie potomkowie Włochów lub Hiszpanów, niektórzy twierdzą, że trzecią grupę stanowią osoby znajdujące swe rodzinne korzenie w Polsce.

Argentyna jest po Brazylii drugim krajem Ameryki Południowej, do którego wyemigrowało najwięcej Polaków.

Trudno jest precyzyjnie odpowiedzieć na pytanie „Ilu mieszka Polaków w Argentynie?”, nie istnieją bowiem oficjalne statystyki. Należy zaznaczyć jednak, że ogromną większość argentyńskiej Polonii stanowią dzisiaj osoby urodzone i wychowane w Argentynie, bo po ostatniej powojennej masowej fali emigracji Polacy do tego kraju docierali sporadycznie.

Pierwsi emigranci, o których mamy konkretne wiadomości, przybyli na początku XIX w. Byli to przeważnie żołnierze armii Napoleona i uczestnicy powstań narodowych. W 1890 r. stworzyli oni w Buenos Aires Polskie Towarzystwo Demokratyczne, stanowiące pierwszą polską organizację na terenie Ameryki Południowej.

Historię wychodźstwa Polskiego do Argentyny można by podzielić na trzy fale:

Pierwsza emigracja (rolnicza)

Data przybycia w 1897 r. 14 polskich rodzin do Apóstoles, w argentyńskiej prowincji Misiones, jest uważana za początek polskiego osadnictwa rolnego w Argentynie. Z czasem, zakładane przez tych osadników plantacje *yerba mate* pokryły południową część prowincji, stanowiąc podstawę za-
możności tamtejszej Polonii. Po kilku latach, na skutek stałego napływu osadników, powstały nowe osiedla w Azara, San José, Corpus Christi, Gobernador Roca, Oberá, a w latach 30., na brzegach rzeki Paraná, na północy prowincji, Wanda, Gobernador Lanusse, Polana. Przy polskich skupiskach powstawały polonijne organizacje, szkoły i polskie kościoły, które w wielu wypadkach przetrwały do dnia dzisiejszego.

Druga emigracja (robotnicza)

W okresie międzywojennym wyemigrowało do Argentyny około 200 tys. obywateli polskich. Oprócz rolników, przybyło wtedy szczególnie dużo robotników i rzemieślników, z których większość osiedliła się w miastach. W tym okresie Polonia Argentyńska powołała do życia dziesiątki polskich organizacji zarówno w pobliżu Buenos Aires, jak i w innych miejscowościach rozsianych po całym terytorium Argentyny. Wśród najstarszych z tych, które przetrwały do dnia dzisiejszego, znajdują się towarzystwa w Berisso, Valentin Alsina czy Dock Sud, na peryferiach miasta Buenos Aires, i Comodoro Rivadavia w prowincji Chubut, na południu Argentyny. Prężną działalność

prowadzą też organizacje działające w Rosario i w Cordobie. Głównym ich celem było i jest utrzymywanie polskości i rozwijanie pracy kulturowo-oświatowej.

W 1927 r., na zasadzie federacji, powstał Związek Polaków w Argentynie. Skupił on pod swoimi skrzydłami większość regionalnych stowarzyszeń. Organizacja ta istnieje do dnia dzisiejszego.

Trzecia emigracja (polityczna)

Po zakończeniu drugiej wojny światowej do Argentyny przybyło około 20 tys. Polaków. Byli to przeważnie zdemobilizowani żołnierze II Korpusu gen. Andersa oraz innych formacji Polskich Sił Zbrojnych, a także ich rodziny. Wśród tych emigrantów znalazła się duża liczba polskiej inteligencji, zwłaszcza technicznej, dzięki której pojawiły się nowe organizacje zawodowe i rozwinęła się bardzo działalność kulturalna i oświatowa.

Związek Polaków dzisiaj

Związek Polaków w Argentynie jest zrzeszeniem 34 polskich organizacji działających na terenie Argentyny. Większość z nich posiada własne siedziby, niektóre zaś funkcjonują w Domu Polskim, centralnej siedzibie Związku w Buenos Aires.

Dom Polski, kiedyś prywatna rezydencja zamożnej rodziny argentyńskiej, został zakupiony przez Polaków po drugiej wojnie światowej i rozbudowany w miarę potrzeb funkcjonującego w nim Związku. Znajduje się przy ul. Jorge Luis Borges 2076 w eleganckiej i modnej dziś dzielnicy Buenos Aires. Dzięki dotacjom Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, w 2008 r. rozpoczęto prace gruntownego odrestaurowania i modernizacji Domu Polskiego. Koniec prac jest przewidywany na drugą połowę 2009 r.

W Domu Polskim działają następujące organizacje i sekcje:

Klub Polski – instytucja kulturalna założona w 1940 r. Od 1970 r. ma swój własny lokal na terenie Domu Polskiego przy ul. Borges.

ACAP – powstało w 2003 r. jako organizacja służąca pomocą tym wszystkim instytucjom, które w jakikolwiek sposób szerzą język i kulturę polską w Argentynie, i tym, które popularyzują kulturę argentyńską w Polsce.

PSA – Stowarzyszenie Polskich Absolwentów, jest kontynuacją Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Polskich w Argentynie założonego w 1947 r.

ZHP – Związek Harcerstwa Polskiego. Działa na terenie Argentyny od lat przedwojennych. Obecnie na terenie Argentyny funkcjonują 4 drużyny, 3 w okolicach Buenos Aires i jedna w Cordobie. W okresie letnim harcerze organizują coroczne obozy. Zarząd okręgu i 2 chorągwie (żeńska i męska) funkcjonują w Domu Polskim.

W skład Związku Polaków wchodzi też 5 sekcji, są to organizacje podlegające Związkowi Polaków, których działalność służy wszystkim organizacjom zrzeszonym.

PMS – Polska Macierz Szkolna, powstała w Argentynie w 1949 r., od 1952 r. jej zarząd działa w Domu Polskim. Celem PMS jest nauczanie języka polskiego wśród dzieci i młodzieży, prowadzi w tym celu kilkanaście sobot-

nich szkółek. Posiada w miejscowości La Granja, w prowincji Cordoba, ośrodek, w którym odbywają się letnie kolonie dla dzieci i młodzieży.

SOS – Sekcja Opieki Społecznej, została założona w 1967 r., działa w Domu Polskim od momentu założenia. Roztacza opiekę nad najbardziej potrzebującymi.

Nasz Balet – powstał w r. 1949, od 1959 należy do Związku Polaków. Próby i zebrania baletu odbywają się w Domu Polskim, gdzie też mieści się garderoba z cennymi oryginalnymi strojami. W tej chwili tańczy w balecie około 40 uczestników.

Biblioteka im. Ignacego Domeyki – instytucja ta powstała w 1960 r. Jest to największa biblioteka polska w Ameryce Łacińskiej i jedna z największych na świecie poza granicami Polski. Przez długie lata spełniała funkcje czytelnicy i wypożyczalni książek dla emigrantów, przekształca się teraz w jedyne centrum informacji o Polsce na terenie Argentyny oraz w ośrodek życia kulturalnego Polonii w Buenos Aires. W Bibliotece przechowywane są i opracowywane materiały związane z życiem społecznym i kulturalnym emigracji polskiej w Argentynie.

POM – Polski Ośrodek Młodzieżowy, został zakupiony w latach 70. i przeznaczony jest na działalność sportową i towarzyską polskiej młodzieży. Funkcjonuje w nim drużyna harcerska, szkoła języka polskiego i od niedawna Polonia Futbol Club.

W miarę mijających lat i dorastania nowych pokoleń, Polacy przybyli z powojenną falą emigracji, częściowo ulegli asymilacji i zintegrowali się z lokalnymi środowiskami. Niemniej dzieci z mieszanych małżeństw, w większości wypadków niemówiące już po polsku, zaczynają wracać do polskości, interesować się polską kulturą, uczyć się języka, szukać swych rodzimych korzeni.

Po r. 2000, dzięki poparciu polskiej placówki dyplomatycznej i na skutek porozumienia ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”, wzmacnia się więź z Polską, a działalność społeczna i kulturalna znacznie się ożywia. Wzmaga się i organizuje ruch systematycznej nauki języka polskiego, powstał Klub Piłki Nożnej „Polonia”. Wyjazdy młodzieży do Polski na kursy języka polskiego, na występy baletu czy na zawody sportowe zacieśniają więzy między tą młodzieżą a Ojczyzną.

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Jednym z problemów środowisk polskich w Argentynie jest odległość geograficzna, która nas dzieli od Ojczyzny. Podróże z Argentyny do Polski są, jak na tutejsze warunki, kosztowne, co uniemożliwia w większości wypadków bezpośredni częsty kontakt z Polską i jej obecną rzeczywistością.

Poważną barierę w kontakcie z Polską stanowi brak znajomości języka polskiego wśród młodych pokoleń. Nad tym punktem prężnie pracuje obecnie Związek Polaków. Niestety brak kwalifikowanych nauczycieli ze znajomością nie tylko języka, ale też odpowiednich metod jego nauczania, stanowi w tej chwili jeden z najważniejszych problemów do rozwiązania.

Brak napływu nowych emigrantów z Polski w przeciągu ostatniego półwiecza spowodował też pewien zastój w budowaniu polskiej tożsamości. Często, zwłaszcza na prowincji, przekazuje się młodym pokoleniom tradycje świąt narodowych czy religijnych, polskie zwyczaje kulinarne, piosenki czy tańce ludowe, ale mało się wie o tym, jak wygląda Polska dzisiaj.

Częste kryzysy ekonomiczne charakteryzujące historię Argentyny ostatniego półwiecza spowodowały ubożenie argentyńskiego społeczeństwa, w tym też Polaków mieszkających w Argentynie. Widocznym efektem tego zjawiska jest stan posesji należących do poszczególnych organizacji.

Remont i modernizacja Domu Polskiego czy POMU, czy dobudowanie pomieszczeń w Domu Polskim w Rosario, przy pomocy funduszy pochodzących z polskiego Senatu, zmieniają na korzyść wizerunek Polski i Polaków w oczach argentyńskiego społeczeństwa. Odnowione obiekty stają się atrakcyjne dla młodzieży polskiej mieszkającej w Argentynie i stanowią też ciepły rodzinny kąt dla tych, którzy z powodu studiów, pracy czy rozrywki przebywają okresowo w Argentynie.

Odnowienie tych obiektów umożliwi w pewnym stopniu ich eksploatację komercyjną, co przyniesie zarobki niezbędne dla finansowania działalności polonijnej i dalszego utrzymania tych obiektów w dobrych kondycjach.

Oczekiwania od władz miejscowych

Spodziewamy się od władz miejscowych poparcia we wspólnych przedsięwzięciach, współpracy z instytucjami naukowymi, sportowymi, towarzyskimi. Nie odczuwamy dyskryminacji w stosunku do mniejszości polskiej. Argentyna jest krajem otwartym dla cudzoziemców i buduje swoją tożsamość na podstawie różnorodności kulturalnej swych mieszkańców. Przyszłość jest w dużej mierze w naszych rękach.

Oczekiwania względem instytucji polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i z Polakami za granicą

Bardzo nam zależy na możliwości przyjazdu wykwalifikowanych nauczycieli języka polskiego, instruktorów, którzy by pomogli w podniesieniu poziomu tutejszych nauczycieli.

Cenilibyśmy też systematyczny przyjazd polskich fachowców, jak na przykład choreografów, którzy by mogli bezpośrednio pracować z naszymi zespołami baletowymi, archiwistów, bibliotekarzy, naukowców, konserwatorów dokumentów, aby wspólnie z nami zajmowali się spuścizną kulturalną polskich ośrodków w Argentynie.

Zależy nam również na stypendiach dla naszej młodzieży, które by umożliwiały studia w Polsce.

Bardzo ważną rolę spełniają pracownicy polskiej placówki dyplomatycznej. Dzięki ich pomocy i poparciu możemy wykonywać naszą polonijną działalność, kontaktować się z instytucjami z Polski i współpracować z instytucjami argentyńskimi, dla których poparcie Ambasady Polskiej ma wielkie znaczenie. Liczymy więc na dalszą współpracę.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Oczywiście poparcie finansowe przy modernizacji siedzib naszych ośrodków polonijnych jest nadzwyczajnym wkładem ze strony polskich instytucji rządowych. Wykonanie wspólnie takich przedsięwzięć wzbogaca nasz wspólny majątek, bo takie ośrodki mogą być wykorzystywane przez Polaków z całego świata, nie tylko z Argentyny.

Marta Bryszewska
III Wiceprezes Związku Polaków w Argentynie

1.2. Australia

1.2.1. Raport Ambasady RP w Canberze

Informacje podstawowe

Historia osadnictwa polskiego na kontynencie australijskim ma ponad 150 lat. Pierwsza zwarta grupa osadników przybyła w XIX w. z Wielkopolski, zakładając osadę Polish Hill River (130 km od Adelajdy). Miejsce to, otoczone opieką Polonii, istnieje do dziś jako muzeum.

Szacowana obecnie na ok. 165 tys. Polonia australijska składa się z trzech zasadniczych grup: emigracji powojennej (tzw. żołnierskiej z końca lat 40. i początku 50.), jej dzieci, czyli drugiego pokolenia, oraz emigracji lat 80. i początków lat 90. (tzw. n o w e j lub solidarnościowej).

Najliczniejszymi skupiskami osób polskiego pochodzenia są stany Wiktoria – ponad 50 tys. osób (Melbourne – 45 tys.), Nowa Południowa Walia – ponad 42 tys. (Sydney – 34 tys.), Południowa Australia – ponad 17 tys., Zachodnia Australia – 15 tys., Queensland – 12 tys. (Brisbane – 7500). Jak wynika ze statystyk, Polacy zamieszkują przede wszystkim stolice stanów i ich okolice.

Wg cenzusu z 2006 r. bezrobocie wśród Polonii australijskiej wynosiło 8,8 proc. Spośród 23.400 urodzonych w Polsce emigrantów 57,2 proc. jest zatrudnionych jako pracownicy wykwalifikowani (powyżej średniej australijskiej), 16,9 proc. stanowi siłę niewykwalifikowaną, pozostałe zaś 25,9 proc. można zaklasyfikować do grupy częściowo wykwalifikowanej.

Organizacje

Najważniejszą organizacją była założona w 1950 r. w Melbourne Rada Naczelna Polonii Australijskiej, przemianowana w 2004 r. na Radę Naczelną Polonii Australijskiej i Nowozelandzkiej, zrzeszająca większość organizacji (obecnie pracami RN kieruje Andrzej Alwast z Canberry). W poszczególnych stanach istnieją federacje organizacji polskich, do każdej z nich należy od kilku do kilkudziesięciu stowarzyszeń. Wyszpecjalizowane organy Rady to: Komisja Oświatowa Polonii Australijskiej (KOPA), zajmująca się sprawami szkolnictwa i oświaty, oraz Centralny Komitet Funduszu Wieczystego Polonii Australijskiej im. gen. J. Kleeberga, wspomagający finansowo przedsięwzięcia kulturalne i oświatowe środowisk polonijnych.

Poza strukturami Rady Naczelnej działają m.in.:

– Australijski Instytut Spraw Polskich założony w 1991 r. przez profesorów Andrzeja Ehrenkreutz i Jerzego Zubrzyckiego, adresowany do środowiska polonijnych intelektualistów. Za cel stawia sobie także promocję spraw polskich w społeczeństwie australijskim.

– Australijsko-Polska Rada Handlowa (Australia-Poland Business Council) z siedzibą w Canberze oraz Polish Chamber of Commerce (Australia) z siedzibą w Adelajdzie stawiają sobie za cel promocję współpracy gospodarczej między Polską i Australią.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy zamieszkali w Australii w przeważającej większości mają uregulowany status prawny. Wedle Australian Immigration Statistics odsetek emigrantów polskiego pochodzenia posiadających obywatelstwo Australii wynosi 95 proc.

Liczebność Polonii australijskiej i jej pozycja społeczna nie znajduje adekwatnego odzwierciedlenia w australijskim życiu politycznym. Skuteczność lobbingu politycznego środowisk polonijnych, ze względu na niewielki udział Australijczyków polskiego pochodzenia w życiu politycznym kraju, jest ograniczona. Przedstawiciele diaspory polskiej rzadko kandydują do parlamentów stanowych, zbyt rzadko są też reprezentowani w lokalnych samorządach. Brak polityków i urzędników polskiego pochodzenia na szczeblu federalnym i stanowym istotnie utrudnia realizowanie działań lobbingowych na rzecz interesów polonijnej grupy społecznej i interesów państwowych. Natomiast wysoka jest pozycja Polonii australijskiej w życiu naukowym i artystycznym.

Polityka władz miejscowych

Władze australijskie są otwarte na wspieranie wszelkich form aktywności etnicznej i taką aktywność w znaczącym stopniu subsydują. Szczególnie jest to odczuwalne w dziedzinie edukacji językowej i opieki społecznej. Społeczność polonijna w dużym stopniu korzysta z dobrodziejstw australijskiej „polityki wielokulturowości”. Organizacje polonijne, które posiadły umiejętność występowania o rządowe granty, z powodzeniem zapewniają sobie dofinansowanie ze strony władz stanowych i federalnych kosztów bieżącej działalności i realizacji rozmaitych projektów kulturalnych, edukacyjnych i społecznych. Na szczególną uwagę zasługuje Australian-Polish Community Services – założona w 1983 r. w Melbourne organizacja pozarządowa, zajmująca się opieką nad osobami starszymi i działalnością wydawniczą.

Bardzo pozytywnym trendem, widocznym w kilku stanach, jest dążenie środowisk polonijnych i ich liderów do utrzymywania efektywnego kontaktu z władzami australijskimi, np. w Zachodniej Australii (Perth), Południowej Australii (Adelajda) i Wiktorii (Melbourne).

Należy odnotować, że w ostatnich latach coraz częściej pojawiają się głosy polityków nawołujące do skupiania grup etnicznych wokół wspólnych „australijskich wartości” – co w konsekwencji może prowadzić do stopniowego odchodzenia od polityki wielokulturowości.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Ważnymi zadaniami w zakresie współpracy edukacyjnej pozostają: inspirowanie współpracy z polonijnymi nauczycielami przy organizacji rozmaitych przedsięwzięć edukacyjnych, np. konkursów językowych, dyktand, warsztatów oraz dalsze wspomaganie (zarówno finansowe, jak i lobbingowe) jedyne w Australii lektoratu języka polskiego, który działa na Uniwersytecie Macquarie w Sydney.

Obok propagowania i inspirowania inicjatyw czysto edukacyjnych duże znaczenie ma również wspieranie przedsięwzięć rozwijających i wzbogacających inne dziedziny polonijnej aktywności młodych ludzi, takich jak sport i harcerstwo, zespoły taneczne, chóry.

W sferze wyzwań kulturalnych wymienić trzeba wspieranie artystów polonijnych (szczególnie młodych) i ich promowanie w ogólnym nurcie kultury australijskiej, m.in. dążenie do tego, aby popularne wśród Polonii młodzieżowe zespoły ludowe występowały podczas rozmaitych festynów i festiwali organizowanych przez tutejsze instytucje kulturalne, nie zaś tylko w polskich ośrodkach.

Ważne jest również docieranie z nowoczesną i interesującą informacją oraz ofertą kulturalną do młodego pokolenia polonijnego. Wyzwaniem w tej sferze jest rozwijanie kontaktów i współpracy z australijskim impresariatem sprowadzającym europejską ofertę kulturalną na antypody.

Integralne znaczenie ma udzielanie wsparcia finansowego i organizacyjnego festiwalom polonijnej kultury odbywającym się dużych ośrodkach miejskich w Australii (POL-ART, festiwale w Melbourne i Adelaide).

Zadaniem placówek pozostaje również pozyskiwanie Polonii do wspierania polskich interesów w Australii, w tym:

- inspirowanie rozwoju sieci polonijnych organizacji o charakterze lobbingsowym: organizacji biznesowych, profesjonalnych (lekarzy, prawników, architektów etc.);
- wspieranie organizacji polonijnych w utrzymywaniu efektywnego kontaktu z władzami australijskimi (w efekcie skuteczne pozyskiwanie środków z australijskich budżetów stanowych np. na rozmaite przedsięwzięcia promujące polską kulturę w Australii);
- działania lobbingsowe podejmowane wraz z organizacjami polonijnymi mające na celu utrzymanie polskich nazw geograficznych, przede wszystkim góry i parku narodowego im. Kościuszki;
- aktywizacja polityczna środowiska polonijnego, zachęcanie przedstawicieli Polonii australijskiej, aby kandydowali do parlamentów stanowych i lokalnych samorządów.

Obraz Polski i Polaków

Polska wywołuje w Australii skojarzenie z Janem Pawłem II, Lechem Wałęsą i „Solidarnością” a także z Tadeuszem Kościuszką (jego imię nosi najwyższa góra kontynentu) oraz podróżnikiem i odkrywcą Pawłem Edmundem Strzeleckim. Generalnie obraz zarówno Polski, jak i australijskiej Polonii jest pozytywny.

Problem stanowi rozpowszechniony w niektórych środowiskach stereotyp „polskiego antysemityzmu”. W publikacjach prasowych niekiedy pojawiają się określenia typu „polskie obozy koncentracyjne”, których tło stanowi – obok braku wiedzy historycznej – niechęć do Polski i Polaków (zwłaszcza w niektórych środowiskach żydowskich).

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Historia powszechna jest nauczana w szkole średniej (XI–XII klasa). W klasach niższych lub w szkole podstawowej historii nie naucza się lub też nauka obejmuje jedynie historię Australii. W każdym australijskim stanie jest inny program nauczania historii (ustalany zwykle przez stanowe Board of Studies), a nauczyciele całkowicie wedle swego uznania korzystają z podręczników historii oferowanych przez rynek lub z innych przygotowanych przez siebie materiałów. Sylabus nauczania historii w wielu stanach pozwala na wybór rozmaitych grup tematycznych, np. uczeń może wybrać historię regionu Azji i Pacyfiku w zamian za historię II wojny światowej. Australijscy studenci z azjatyckich grup etnicznych zwykle wybierają tę pierwszą grupę tematyczną, uczniowie zaś o europejskich korzeniach – historię drugiej wojny światowej.

Ogromną rolę w nauczaniu historii (i nauk społecznych) odgrywiają nauczyciele, gdyż to oni decydują o wyborze podręcznika i dokonują interpretacji opisywanych wydarzeń. Bywają przypadki, że stosując ten sam podręcznik różni nauczyciele przedstawiają znacznie różniące się wizje historii. Stąd tak ważna jest rzetelna edukacja nauczycieli i potrzeba dotarcia do uniwersytetów i szkół pedagogicznych z rzetelną i pełniejszą wiedzą.

Na podstawie przeglądu kilku podręczników historii dla szkół średnich dostępnych na rynku należy stwierdzić, że Polska zwykle pojawia się w nich w kontekście trzech wydarzeń: I i II wojny światowej oraz Holocaustu. Większość podręczników ze stosunkowo dużą dokładnością i rzetelnością relacjonuje wydarzenia II wojny światowej, ze zrozumiałych względów poświęcając nieco więcej uwagi etapom i wydarzeniom wojny, w których zaangażowane były siły brytyjskie. Niektóre z zaskakującą wręcz precyzją (opis prowokacji gliwickiej, dokładne zestawienie sił zbrojnych itp.) relacjonują przebieg działań wojennych polsko-niemieckich we wrześniu 1939 r. W kilku pojawia się też zwięzły opis Powstania Warszawskiego. W sposób niepełny i uproszczony opisana jest problematyka Holocaustu. Co prawda popełnione zbrodnie przypisuje się w sposób jednoznaczny Hitlerowi i niemieckim nazistom, jednak zarazem informuje się, że miały one miejsce w obozach zlokalizowanych głównie na terenie Niemiec i Polski, przy czym dopiero lektura kontekstu pozwala czytelnikowi wnioskować, że Polska była wówczas pod okupacją niemiecką. A jako najtrafniejszy przykład pomocy Żydom podaje się króla Danii, który zorganizował ewakuację 7 500 Żydów do Szwecji, pomijając zupełnie heroiczne postęпки ludzi, którzy narażali życie własne i swych rodzin, ratując Żydów. Takie niepełne lub nieprecyzyjne informacje mogą prowadzić do błędnego rozumienia historii przez młodzież. Dlatego tak istotna jest dodatkowa wiedza i wysiłek nauczyciela, aby przekazywany obraz tej problematyki był rzetelny.

Problematyka nauczania historii w szkołach australijskich była – z inspiracji konsulatu i ambasady – przedmiotem obrad dorocznego zjazdu Rady Naczelnej Polonii Australijskiej i Nowozelandzkiej w Canberze, w dniach 5–7 czerwca 2009 r. Celem tych starań było włączenie się Rady Naczelnej i zrzeszonych w niej organizacji polonijnych w akcję społecznej konsultacji

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

---

nad opracowywanymi nowymi programami nauczania, po raz pierwszy bowiem rząd federalny (i utworzony przez niego National Curriculum Board) pragnie opracować programy nauczania (w tym też program historii) wspólne i obowiązujące we wszystkich stanach.

1.3. Austria

1.3.1. Raport Ambasady RP w Wiedniu

Informacje podstawowe

Wg szacunków Wydziału Konsularnego, austriacka Polonia liczy ok. 60 tys. osób, z czego ponad 50 tys. zamieszkuje w Wiedniu i okolicach. Większe skupiska Polonii znajdują się również w Linzu, Grazu, Salzburgu i Klagenfurcie, natomiast mniejsze grupy w Innsbrucku, Wiener Neustadt, Steyr i Bregencji. Wg danych austriackiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z czerwca 2004 r. liczba obywateli polskich przebywających w Austrii pod koniec 2003 r. wynosiła 27 533, w tym 23 987 posiadało prawo wyborcze. Wg danych narodowego spisu ludności z 2001 r., Austrię zamieszkiwało 30 598 osób polskojęzycznych, z czego 21 841 posiadało obywatelstwo polskie.

Austriacką Polonię tworzy:

– Emigracja przedwojenna i okresu wojny – byli robotnicy przymusowi i więźniowie hitlerowskich obozów koncentracyjnych, którzy pozostali po wyzwoleniu w Austrii, oraz osoby związane z Austrią.

– Emigracja lat 50. (nieliczna grupa).

– Emigracja lat 60. i 70. – Polacy przybyli w poszukiwaniu lepszych warunków życia i pracy. Austria przyjmowała chętnie ludzi wykształconych i przygotowanych zawodowo; na początku lat 70. żyło tu ok. 30 tys. Polaków – emigracja polityczna i ekonomiczna.

– Emigracja lat 1980–1989 – największa fala polskiej emigracji powojennej. Tylko w 1981 r. po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce w Austrii pozostało ok. 30 tys. Polaków. Następne lata przynosiły dalszy napływ nowej emigracji, z czego duża część wyjechała jednak do innych krajów, m.in. do USA, Kanady, RPA, Australii. Część z tej grupy emigrantów pozostała w Austrii i stanowi aktualnie zdecydowaną większość dzisiejszej Polonii.

– Emigracja lat 1989–2004 – Polacy przybyli do Austrii po 1989 r. w ramach łączenia rodzin oraz w celu podjęcia nauki i poszukiwania pracy i lepszych warunków życia.

– Emigracja najnowsza po przystąpieniu Polski do UE – do końca 2008 r. Polacy założyli ponad 6 tys. firm jednoosobowych, a ok. 16 tys. Polaków otrzymało zaświadczenia umożliwiające legalne podjęcie pracy w Austrii. W sumie w Austrii nową emigrację zarobkową Ambasada RP szacuje na ok. 25 tys. osób średnio w skali roku.

Organizacje

Na terenie Austrii działa ponad 50 polonijnych organizacji, zrzeszających 2–3 proc. ogółu zamieszkałych tam Polaków. Od 1990 r. działa organizacja dachowa – Wspólnota Polskich Organizacji w Austrii „Forum Polonii”, zrzeszająca obecnie 25 organizacji. Głównym zadaniem „Forum Polonii” jest stworzenie wspólnego przedstawicielstwa Polonii w Austrii, które reprezentowałoby jej interesy w kontaktach z władzami austriackimi

i polskimi bez ingerowania w sprawy wewnętrzne poszczególnych środowisk. „Forum Polonii” jest animatorem i koordynatorem odbywających się corocznie dwóch imprez polonijnych o znaczeniu ogólnoaustriackim – Dni Polskich w Austrii, organizowanych od 17 lat, oraz Złotów Polonii (spotkań środowisk polonijnych z całej Austrii). Od 2001 r. prezesem „Forum Polonii” jest Andrzej Lech.

Główne organizacje, działające poza „Forum Polonii”, to Związek Polaków w Austrii „Strzecha” (powstał w 1894 r. i jest najstarszą organizacją polonijną w Europie), Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w Austrii VPI, Wiedeńsko-Krakowskie Towarzystwo Kulturalne, Austriacko-Polskie Stowarzyszenie na rzecz Popierania Sztuki i Wolnego Czasu „Polonez”, Federacja – Kongres Polonii w Austrii, organizacja o charakterze *d a c h o w y m*, powstała w 2001 r. po wyjściu Klubu Inteligencji Polskiej z „Forum Polonii”. Jest organizacją zrzeszającą z założenia organizacje przeciwne „Forum Polonii”. Do Federacji należy kilka organizacji – Klub Inteligencji Polskiej, Towarzystwo Kulturalne Wrocław, Stowarzyszenie Polskich Studentów w Austrii.

Pozycja w kraju zamieszkania

W Austrii istnieje stosunkowo liczna grupa osób polskiego pochodzenia, zajmujących wysoką pozycję w tutejszym społeczeństwie. Mieszka i pracuje tu wielu absolwentów polskich uczelni, artystów oraz grupa cenionych fachowców różnych zawodów, m.in. profesorów różnych specjalności, ponad 300 polskich lekarzy specjalistów, znaczna grupa inżynierów, architektów i techników oraz ok. 300 księży katolickich. Wielu z nich osiągnęło wysoką pozycję społeczną i ekonomiczną.

Na tym tle niska jest pozycja Polonii w austriackim życiu politycznym, co nie odpowiada jej potencjałowi. W zbyt dużym stopniu działalność Polonii skierowana jest jedynie do środowiska polonijnego. Pomimo starań nie udało się osiągnąć przyznania statusu grupy etnicznej.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Najważniejszym i najbardziej aktualnym problemem środowiska polonijnego w Austrii jest kwestia przyznania obywatelom austriackim polskiego pochodzenia zamieszkałym w Wiedniu statusu grupy etnicznej. Posiadanie takiego statusu związane jest z otrzymaniem pewnych przywilejów i praw, w tym powołania przy Urzędzie Kanclerskim Rady Doradczej (Beirat), nauczania w szkołach języka ojczystego, wydawania prasy we własnym języku, korzystania z obiektów kulturalnych oraz sportowych itp. Grupy etniczne otrzymują dotacje państwowe na działalność organizacyjną (w 2008 r. ogółem 3,8 mln euro). Z wnioskiem o przyznanie grupie Polaków statusu grupy narodowej wystąpił na początku 1996 r. Związek Polaków w Austrii „Strzecha” przy poparciu Zarządu „Forum Polonii”. W maju 2001 r. Urząd Kanclerski wydał negatywną decyzję w sprawie przyznania Polakom statusu grupy narodowej – z uwagi na niespełnienie kryteriów ustawowych. Obecnie

podejmowane są starania, by postępowanie w tej sprawie zostało wznowione.

Placówka nie posiada informacji o występowaniu zjawiska przemocy wobec Polaków.

Polityka władz miejscowych

Politykę władz miejscowych wobec grup polonijnych i polskiej migracji Ambasada RP ocenia pozytywnie. Pomimo braku statusu grupy narodowej w Austrii, organizacje polonijne uzyskują materialne i finansowe wsparcie od władz rządowych, miast, dzielnic, stowarzyszeń kulturalnych i rad integracyjnych oraz ze środków UE.

Wsparcie to dotyczy głównie działalności kulturalnej i mediów. Pomoc materialna dotyczy m.in. bezpłatnego użyczenia sal i pomieszczeń. Pomoc finansowa obejmuje z kolei pokrywanie części (przeważnie ok. 1/3) wydatków na podstawie przedłożonych rachunków na realizację danego projektu, takich jak: najem sal, honoraria, zakwaterowanie, koszty podróży, reklamy czy porto. Wspieranie mediów polonijnych obejmuje pokrywanie części kosztów ich redakcji, wydawania czy prowadzenie stron internetowych. Generalnym warunkiem uzyskania dofinansowania od władz rządowych jest wymóg integracyjnego polsko-austriackiego charakteru danego projektu. Wielkość uzyskiwanych środków od władz rządowych nie jest duża. Podstawowym źródłem wsparcia są środki będące w gestii wydziałów kultury władz miejskich, gdzie również dofinansowywane są imprezy mające polonijny charakter. Należy założyć, że środki te stanowią zdecydowaną większość uzyskiwanych na miejscu środków przez organizacje polonijne.

W Austrii prowadzone jest nauczanie języka polskiego w szkołach austriackich. W 2008 r. nauczanie było prowadzone w 31 szkołach (podstawowych, gimnazjach i średnich) i objętych nim było ok. 700 uczniów. Nauka odbywa się na zasadzie dobrowolności i jest bezpłatna, wynagrodzenie nauczycieli, zakup podręczników są finansowane przez austriackie ministerstwo edukacji.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Działania Ambasady RP ukierunkowane są głównie na zapewnienie Polonii jak najszerszego dostępu do dóbr kultury narodowej i możliwości kultywowania polskości, wspieranie rozwijania kontaktów z krajem oraz podniesienie rangi i znaczenia Polonii w Austrii, inspirowanie i wspieranie działalności Polonii w życiu kulturalnym, naukowo-oświatowym i gospodarczym, wspieranie nauczania języka polskiego oraz opiekę nad miejscami pamięci narodowej w Austrii. Placówka aktywnie wspiera od wielu lat działania Polonii na rzecz uzyskania statusu grupy etnicznej. Główną imprezą polonijną wspieraną organizacyjnie i finansowo przez placówkę są organizowane od 17 lat Dni Polskie w Austrii. W 2008 r. Dni Polskie w Austrii trwały od 5 września do 25 października i obejmowały 43 imprezy.

Placówka utrzymuje stałe kontakty i współpracę z mediami polonijnymi. Udziela im wsparcia finansowego, m.in. portalowi internetowemu „Austria-

pol” zamieszczającym reportaże ze wszystkich ważniejszych imprez polonijnych oraz czasopiśmopolonijnym „Jupiter” i „Żongler”. Urząd promuje polskich artystów – twórców (malarzy, rzeźbiarzy, grafików, fotografów itp.) w ramach nowatorskiej „Galerii Jednego Obrazu”, otwartej w styczniu 2004 r. w siedzibie Wydziału Konsularnego i równoległe na stronie internetowej ambasady.

We współpracy z Duszpasterstwem Polonii oraz Wspólnotą Polskich Księży w Austrii placówka współorganizuje imprezy kulturalne, jubileuszowe i popularyzujące polskie tradycje i obyczaje: msze św. za ojczyznę 3 Maja i 11 Listopada w Kościele Polskim na Rennwegu oraz rocznicowa msza św. na Kahlenbergu z okazji rocznicy Odsieczy Wiedeńskiej, połączoną z tradycyjnymi dożynkami.

W sferze gospodarczej we współpracy z „Forum Polonii” oraz redakcją czasopisma polonijnego „Polonika” ambasada jest współorganizatorem organizowanego od 2005 r. konkursu na „Lidera Biznesu Polska–Austria”. Placówka wspiera również organizacyjnie i finansowo, organizowane głównie przez Stowarzyszenie Polskich Inżynierów i Techników w Austrii spotkania naukowe i ekonomiczne.

Ponadto Wydział Konsularny ambasady:

- udziela pomocy materialnej Szkole Polskiej przy Ambasadzie RP w Wiedniu oraz ok. 30 punktom nauczania języka polskiego w szkołach austriackich oraz 2 szkołom polonijnym,

- współpracuje z organizacjami polonijnymi w przygotowaniu uroczystości na terenie licznych miejsc pamięci na terenie Austrii (m.in. Mauthausen-Gusen),

- prowadzi działalność informacyjną o prawach przysługujących polskim pracownikom, np. dotyczących zmian podatkowych i możliwościach pomocy prawnej w sporach z austriackimi pracodawcami; współpracuje z mediami polonijnymi, które informują o warunkach działalności zarobkowej w Austrii, podejmowania legalnej pracy, świadczenia usług, uznawania kwalifikacji zawodowych przez władze austriackie czy unikania podwójnego opodatkowania i abolicji podatkowej,

- wspierała działalność Stowarzyszenia Pomocy dla Bezdomnych „Bogdan”, które udzielało pomocy bezdomnym Polakom, których liczba w 2008 r. wynosiła ok. 400.

Obraz Polski i Polaków

Polska, w aspekcie politycznym i gospodarczym, jest obecna w austriackich mediach i – co warto jest podkreślenia – w ostatnim okresie nastąpiła poprawa wizerunku naszego kraju w Austrii. Zauważalny jest wzrost zainteresowania Austriaków nie tylko polską tzw. wysoką kulturą i sztuką, ale także najnowszymi trendami w polskiej sztuce i kulturze popularnej. Wzrasta również zainteresowanie historią Polski, jej kulturą i tradycjami ludowymi. Jest to bardzo korzystne zjawisko, zważywszy, że Austriacy podchodzą z pewnym dystansem do niebędących wytworem rodzimej produkcji wydarzeń o charakterze kulturalnym. Pomimo dużej aktywności miejscowej Polo-

ni, zwłaszcza na płaszczyźnie kulturalnej i gospodarczej i prezentowaniu stosunkowo ciekawej oferty w tym zakresie, pozostaje ona niemal zupełnie niezauważona i jest praktycznie nieobecna w tutejszych środkach masowego przekazu.

Pomimo wzrastającego zainteresowania Polską w Austrii nadal nasz kraj postrzegany jest przez przeciętnego Austriaka poprzez utrwalone i często negatywne stereotypy o Polsce i Polakach. Kwestia ta inaczej przedstawia się w przypadku ludzi wykształconych o szerokich zainteresowaniach. Znają oni stosunkowo dobrze nasz kraj, jego historię, także tę tragiczną, i doceniają rolę Polski w przemianach demokratycznych w Europie i obaleniu „żelaznej kurtyny”. Stanowią oni jednak tylko skromny wycinek austriackiego społeczeństwa, a ich zdolność pozytywnego oddziaływania na szeroką opinię publiczną jest mocno ograniczona.

W mediach austriackich pojawiają się od czasu do czasu sformułowania takie, jak „polskie obozy pracy”, „polski obóz koncentracyjny” czy „obóz koncentracyjny w Polsce”. Redakcje tłumaczą z reguły, iż poprzez użycie słowa „polski” w kontekście „polskich obozów” chciano wyłącznie ukazać ich geograficzne położenie. Po interwencjach placówki redakcyjne zamieszczają sprostowanie i niekiedy przeprosiny.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Austriackie podręczniki szkolne rzadko odnoszą się do polskiej historii, która w ogólnym wymiarze odgrywa w nich marginalną rolę. Informacje o historii Polski pojawiają się w kontekście związków z historią Austrii. W zdecydowanej większości podręczników wymieniana jest osoba króla Jana III Sobieskiego jako dowódcy polskiej jazdy pod Wiedniem w 1683 r., która zadecydowała o zwycięstwie nad Turkami, oraz informacja o I rozbiórce Polski z 1772 r. Poza tym parokrotnie nawiązuje się do XX-wiecznej historii Polski.

II wojna światowa i Holocaust potraktowane są w podręcznikach płytko, bez większego wglębiania się w istotę zagadnienia. Są w nich informacje o ataku Niemiec na Polskę oraz zdawkowe o przebiegu wojny na frontach zachodnim i wschodnim. Wzmianki dotyczące obozów koncentracyjnych zawierają informację o tym, że były to obozy tworzone przez Niemców na obszarach przez nich zajętych. Nie stwierdzono w podręcznikach określeń lub faktów, które w jakikolwiek sposób rzucałyby negatywne światło na udział Polski i Polaków w II wojnie światowej.

W przypadku historii najnowszej przedstawiane są fakty związane z „Solidarnością”, wyborami 4 czerwca 1989 r. i postaciami Lecha Wałęsy i Tadeusza Mazowieckiego.

1.3.2. Informacja Wspólnoty Organizacji Polonijnych w Austrii – „Forum Polonii”

Stowarzyszenie Wspólnota Organizacji Polonijnych w Austrii – „Forum Polonii” powstało w 1993 r. i skupia obecnie 25 organizacji o bardzo zróżnicowanym profilu działalności. Poza liczną grupą organizacji, których celem

głównym jest szeroko pojęta działalność kulturalna i sportowo-rekreacyjna, powstały – szczególnie w ostatnich latach – organizacje zajmujące się sprawami społeczno-socjalnymi i doradczymi.

I. Najważniejsze problemy dla środowiska polonijnego/polskiej emigracji

Dla środowiska polonijnego/polskiej emigracji w Austrii najważniejsze są następujące problemy;

1. Uzyskanie statusu mniejszości narodowej dla Polonii austriackiej;
2. Zabezpieczenie stałej siedziby dla organizacji polonijnych;
3. Uregulowanie sprawy nauki języka polskiego i działalności oświatowej;
4. Wsparcie dla działań informacyjno-doradczych skierowanej do nowej emigracji zarobkowej;
5. Pielęgnacja miejsc pamięci narodowej związanych z obozami masowej zagłady w Austrii, w których ginęli Polacy;
6. Obecność przedstawicieli Polonii w oficjalnych spotkaniach władz/institucji na szczeblu oficjalnym.

Ad. 1. Uznanie Polonii jako grupy narodowościowej w Austrii jest naszym zadaniem priorytetowym, ponieważ uzyskanie tego statusu wiąże się z konkretnymi przywilejami zarówno finansowymi, jak i natury społeczno-politycznej – przede wszystkim daje możliwość uczestnictwa w gremiach o charakterze decyzyjnym przy rządzie Republiki Austrii. Starania w tej sprawie (z poparciem „Forum Polonii”) prowadzi – jako najstarsza organizacja w Austrii – Stowarzyszenie „Strzecha”, które już w 1999 r. złożyło odpowiedni wniosek w tej sprawie. Został on odrzucony na podstawie ekspertyzy prof. Reiterera.

Stoimy na stanowisku, że należy się od tej decyzji odwołać. W tym celu potrzebna jest nowa ekspertyza, która stanowiłaby podstawę uzasadnienia dla powtórnego złożenia wniosku. Naszym zdaniem powinna ona być przeprowadzona, ze względu na wagę i wiarygodność, we współpracy polsko-austriackiej.

Ad. 2. Austria, mimo że należy do krajów o niewielkiej powierzchni i małej liczbie mieszkańców, odgrywała i odgrywa istotną rolę w dyplomacji europejskiej.

Od czasu przekazania Domu Polskiego na rzecz Polskiej Akademii Nauk, brak nam oficjalnego miejsca spotkań dla Polonii. Problem jest o tyle aktualny, że to nie tylko Polonii potrzebne jest miejsce spotkań – brakuje nam Centrum Polskiego z prawdziwego zdarzenia, które byłoby nie tylko miejscem spotkań Polonii, ale centrum lobbingu na rzecz Polski, w którym mogłyby mieć siedziby różne polskie instytucje.

Ad. 3. Problem nauki języka polskiego, krzewienia oświaty i kultury polskiej jest w Austrii szczególnie istotny, przede wszystkim w krajach związkowych. Bez zdecydowanych działań ze strony polskich instytucji wspierających naukę języka polskiego, historii i literatury polskiej, obawiamy się, że coraz mniejsza część tzw. drugiej generacji będzie zainteresowana Polską, a tym sposobem stracimy potencjał polskich „ambasadorów”.

Ad. 4. W ostatnich latach, korzystając z rozszerzenia Unii Europejskiej, osiedliło się w Austrii bardzo dużo osób. Dotyczą ich te same przepisy, które ustanowiono również dla osób pochodzących z krajów nienależących do Unii Europejskiej (*Ustawa o osiedlaniu i prawie pobytu* – NABG, *Ustawa o zatrudnianiu cudzoziemców* – AslBG, *Ustawa o policji dla cudzoziemców* – FPG).

Nie wzięto jednak pod uwagę tego, iż posiadają one zupełnie inny status prawny. Skutkiem jest brak instytucji czy stowarzyszeń, które byłyby odpowiedzialne za udzielanie im informacji.

Po zlikwidowaniu barier, istniejących jeszcze dzisiaj dla obcokrajowców, grupa tych osób drastycznie wzrosła. Opieka na tych osobach będzie wówczas wielkim obciążeniem i postawi nas przed zupełnie nowymi wyzwaniami.

W samym Wiedniu przebywa, według statystyk szacunkowych, 60 tys. osób, których językiem ojczystym jest polski, z czego około 30 tys. napłynęło po przystąpieniu Polski do UE.

Osoby te często nie mają dostępu do informacji o ich prawach, lub natrafiają na przeszkody nie do pokonania, występując o realizację tych praw (np. Polska jako jedyny kraj europejski nie przysłała przedstawicieli ZUS w celu informowania obywateli o ich prawach do emerytur – informacja Pensionsversicherungsanstalt).

Braki i problemy grupy docelowej:

- brak znajomości języka niemieckiego
- brak znajomości schematów życia Wiednia
- na tym tle powstałe problemy natury komunikacyjnej i integracyjnej, które mają wpływ na wszystkie dziedziny życia
- brak znajomości struktur prawnych w Austrii
- psychiczne obciążenie i utrudnione warunki życiowe przez emigrację (mieszkanie, szkoła, praca...)

Ad.5. W Austrii z powodów geopolitycznych i historycznych znajduje się wiele znaczących miejsc, w których ginęli Polacy. Należą do nich przede wszystkim takie miejsca, jak obozy zagłady w Mathausen czy Gusen. Powinny one znaleźć się w kręgu zainteresowania polskich władz.

Ad.6. Władze Polski powinny zdawać sobie sprawę z wagi obecności Polonii w Austrii i starać się o jej dowartościowanie poprzez podkreślenie jej obecności i ważności w Austrii. Najlepszą metodą jest włączanie przedstawicieli Polonii w spotkania oficjalne polskich władz z władzami austriackimi. Kontakty tego rodzaju są nie do przecenienia, ponieważ procentują w przyszłości lepszą identyfikacją, a w związku z tym i możliwością wpływu na ich decyzje, zarówno merytoryczne, jak i finansowe.

II. Oczekiwania od władz miejscowych – austriackich

Polonia i Polacy zamieszkujący w Austrii należą do tej części migracji, która jest na ogół dobrze zintegrowana z miejscowym społeczeństwem. Skończyły się komentarze w mediach o „handlujących Polaczkach” i złodziejach samochodów. Właściwie przestało się o nas w ogóle pisać. To

z jednej strony dobrze, ale – naszym zdaniem – nastąpiła pora, by znaleźć nowe sposoby na zaznaczenie naszej obecności w Austrii.

III. Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą

Nasza obecność w Austrii i współpraca z instytucjami układa się dobrze. Będzie układała się jeszcze lepiej, jeżeli rząd RP będzie z nami współpracował i poprzez swoje kontakty i możliwości dyplomatyczne podniesie naszą rolę poprzez włączanie nas w oficjalne spotkania z austriackimi władzami.

Dla uprawiania skutecznego lobbingu na rzecz Polski niezbędna jest naturalnie także pomoc finansowa otrzymywana z kraju.

Uwaga:

Z satysfakcją przyjęliśmy inicjatywę ministra R. Sikorskiego dotyczącą sporządzenia raportu na temat sytuacji Polonii i Polaków za granicą.

Wyrażamy jednocześnie ubolewanie, że termin do zajęcia stanowiska w tej sprawie był tak krótki, bo w znacznym stopniu ograniczyło to naszą możliwość pogłębionej analizy i szerszego przedstawienia problematyki dotyczącej złożonej sytuacji naszej diaspory.

*mgr Andrzej Lech – Prezes
mgr Barbara Kling – Sekretarz*

1.4. Belgia

1.4.1. Raport Ambasady RP w Brukseli

Informacje podstawowe

Liczbę Polaków i osób polskiego pochodzenia w Belgii szacuje się na ok. 100 tys. W liczbie tej wyróżnić można emigrację sprzed 1939 r. (ok. 20 tys.), emigrację z okresu II wojny światowej (ok. 2,5 tys.), emigrację po II wojnie światowej (10–15 tys.), emigrację po 1980 r. (3–5 tys.) oraz systematycznie zwiększającą się liczbę obecnej emigracji zarobkowej, której liczba ustabilizowała się nieco w 2008 r. Największe skupiska Polonii znajdują się w Brukseli, Liège, Charleroi, Antwerpii.

Wychodźstwo polskie do Belgii ma swoją długą historię – od emigracji politycznej po powstaniach 1830 i 1863 r. poprzez wychodźstwo zarobkowe w okresie międzywojennym, emigrację w okresie II wojny światowej i po wojnie, emigrację solidarnościową aż po współczesną migrację zarobkową.

W wyniku działań wojennych na zachodnich frontach II wojny światowej w Belgii znalazła się duża grupa żołnierzy polskich, wyzwolicieli tego kraju. Wchodzili oni w skład oddziałów 1. Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka oraz Dywizjonu Polskiego Lotnictwa. Po zakończeniu wojny osiedlili się w wyzwolonej przez siebie Flandrii. Żołnierze polscy otaczani są do dziś szacunkiem i uznaniem Belgów. Po zakończeniu II wojny światowej do Belgii napływali także Polacy uwolnieni z obozów koncentracyjnych, obozów pracy oraz byli jeńcy wojenni i żołnierze polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

W latach 60. i 70. przybywali do Belgii przedstawiciele inteligencji, środowisk naukowych, twórczych. Wielu z nich osiągnęło pozycję uznanych w Belgii uczonych, architektów, plastyków, muzyków, lekarzy i inżynierów. Znaczna część szybko zintegrowała się ze społeczeństwem belgijskim. Liczącą się grupę stanowili, i stanowią nadal, działacze dawnych organizacji opozycji niepodległościowej. W Belgii mieszka także znaczna grupa arystokracji polskiej, na ogół kultywująca język i tradycje ojczyste.

Po wstąpieniu Polski do UE wzrosła znacznie liczba osób zatrudnionych w instytucjach Unii Europejskiej a także w międzynarodowych korporacjach, bankach, firmach i przedstawicielstwach; przybywa też coraz więcej Polaków poszukujących pracy w tym kraju. W Brukseli i jej okolicach najczęściej mieszkają Polacy z terenów Podlasia, w Antwerpii – górale (najczęściej z okolic Zakopanego i Nowego Sącza) oraz mieszkańcy Lublina i okolic. Znalezienie pracy jest trudne, a jej podjęcie obwarowane było do niedawna licznymi przepisami – 1 maja 2009 r. nastąpiło otwarcie rynku pracy m.in. dla obywateli polskich. Polacy otrzymują pozwolenia na wykonywanie określonych prac – najczęściej budowlanych, zakładają własne firmy (transportowe, budowlane), otwierają polskie sklepy (w samej Brukseli jest ich prawie 20).

W strukturze społeczno-zawodowej Polonii belgijskiej widoczne zmiany dotyczą zazwyczaj drugiej i trzeciej generacji, a więc osób urodzonych i wykształconych już w Belgii. Zauważyć można wzrost pozycji społecznej Polonii belgijskiej; wiele osób kończy studia wyższe, zaczyna pracę w firmach lub

w międzynarodowych instytucjach. Kolejne pokolenia polskich emigrantów, w większości mających obywatelstwo belgijskie, osiągają liczące się sukcesy w pracy zawodowej oraz działalności społecznej i politycznej.

Starsi emigranci są głównie pochodzenia robotniczego, górniczego, żołnierskiego – w większości na emeryturach i rentach. Ich status jest taki sam jak obywateli belgijskich – zazwyczaj posiadają obywatelstwo belgijskie. Nowa migracja zarobkowa to ludzie w wieku 20–50 lat, podejmujący pracę sezonową lub pozostający w Belgii na podstawie 5- lub 10-letnich kart pracy i pobytu. W większości przypadków, po wygaśnięciu kontraktu, powracają do Polski.

Organizacje

W Belgii działa ponad 50 organizacji polonijnych o różnym charakterze – kulturalnym, kombatanckim, religijnym, ekonomicznym. Główną strukturą, koordynującą aktywność Polonii oraz reprezentującą ją na zewnątrz, jest Rada Polonii Belgijskiej. Jej zarząd wykazuje się dużą dynamiką, podejmując wiele wysiłku zmierzającego do integracji środowisk polonijnych na terenie Belgii oraz pobudzenia ich aktywności. Do głównych zadań RPB należy reprezentowanie spraw polskich (w tym lobbing na rzecz Polski), rzetelna informacja o Polsce, udzielanie pomocy Polakom w trudnej sytuacji, czego efektem jest stworzenie w 2008 r., we współpracy z Wydziałem Konsularnym Ambasady, Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego, gdzie wolontariusze udzielają porad m.in. z zakresu mechanizmów podejmowania pracy czy legalizacji pobytu.

Inną prężną organizacją o zasięgu ogólnokrajowym jest Polish Expat Network – Belgium, powstały jako klub towarzyski w 2004 r. w celu zrzeszenia Polaków mieszkających na stałe i pracujących w Belgii. Celem sieci jest promowanie polskiego dziedzictwa i tradycji oraz zdobyczy polskiej kultury i sztuki na arenie międzynarodowej, ze szczególnym naciskiem na publiczność belgijską.

Wśród coraz mniej licznej w Belgii grupy polskich kombatantów (ok. 25 osób) działają m.in. Związek Kół I Dywizji Pancerniej Gen. Stanisława Maczka i Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, zaangażowane szczególnie w organizację uroczystości upamiętniających wyzwolenie Belgii przez polskich żołnierzy.

Polska Macierz Szkolna to organizacja opiekująca się Ośrodkiem Millennium w Comblain-la-Tour, gdzie organizowane są kolonie letnie i zimowe dla dzieci polonijnych oraz wakacje dla emerytów. Dom Polski Millennium w Comblain-la-Tour to 2-hektarowy ośrodek szkoleniowy i wakacyjny, centrum życia polonijnego w Belgii; jest własnością PMS.

Od 1997 r. funkcjonuje w Brukseli Centrum Polskie. Dzięki inicjatywie PMS oraz Polskiej Misji Katolickiej wydzierżawiony został wtedy budynek, w którym dziś mieszczą się m.in. sala widowiskowa na ok. 250 osób, sala do zajęć sportowych i hotel. Działa tam też Współczesna Galeria Sztuki CP. Z inicjatywy CP odbywają się imprezy kulturalne (koncerty, występy teatrów,

pokazy filmów itp.), zebrania, konferencje, imprezy polonijne, okolicznościowe, otwarte również dla Belgów.

Dużą aktywność wykazuje Związek Polaków w Belgii (szczególnie jego limburskie oddziały), działający przeważnie w środowisku tzw. starej emigracji. Koncentruje on swoją działalność na organizowaniu obchodów świąt państwowych, urządzaniu konkursów teatralnych, świąt sportowych i edukacyjnych, kolonii letnich.

Dużą rolę w życiu polonijnym odgrywają również chóry, np. „Antwerpia”, „Św. Grzegorza”, „Lajkonik”, „Moniuszko”, zespoły folklorystyczne – „Czarna Góra”, „Spotkanie”, „Jasna Woda”, „Krakus”, galerie – np. „Natta”, centra kulturalne w Aarschot, Antwerpii, Brukseli, Liège, Genk.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia od lat zamieszkująca Belgię ma ugruntowaną pozycję społeczną i ekonomiczną. Posiada stałe dochody z pracy zawodowej czy emerytury. Korzysta z pełnych praw przysługujących obywatelom belgijskim. Wśród osób, które ze względów politycznych musiały rzec się obywatelstwa polskiego, odnotować można zainteresowanie ponownym jego otrzymaniem. Nowa Polonia (głównie zarobkowa) może podejmować pracę i legalizować swój pobyt według ułatwionych zasad, obowiązujących od 1 maja 2006 r.

W Belgii istnieje jeszcze jedna polska grupa społeczna – arystokracja, która aktywnie uczestniczy w życiu tutejszej Polonii, ale także inwestuje w Polsce.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Belgia jest krajem wielokulturowym, dlatego więc przejawy przemocy, kradzieży, napadów czy pobic trudno jest zdefiniować w kategoriach zachowań wyłącznie antypolskich czy też mówić o jakiejś wyłączności Polaków w popełnianiu tego typu czynów.

Problemy najczęściej dotyczą nową migrację. Polacy przyjmują każdą nadarżającą się okazję i – bez sprawdzenia warunków umowy – natychmiast przyjeżdżają do Belgii (często zapożyczając się i zostawiając rodzinę w Polsce). Na miejscu powstają problemy wynikające z braku znajomości języka, a przez to brak możliwości załatwienia spraw w urzędach oraz najpoważniejsze kłopoty – ze strony nieuczciwych pracodawców lub pośredników. Kryzysową sytuację potęguje rozłąka z rodziną, problemy natury psychicznej (często nadużywanie alkoholu), czasem bezdomność.

Drugą grupą problemów – natury administracyjnej, stwarzana jest przez samych Belgów. Nieznajomość przepisów prawa belgijskiego, polskiego (mimo wielu akcji informacyjnych przeprowadzanych przez ambasadę) czy unijnego wśród pracowników urzędów miast i gmin jest nad wyraz wysoka. Odnotowujemy częste przypadki żądania od obywateli polskich (ale i innych krajów „10”) pieczęci apostille na wszystkich dokumentach przeznaczonych do obrotu prawnego w Belgii (niestosowanie Konwencji Haskiej), potwierdzenia obywatelstwa polskiego oddzielnym zaświadczeniem mimo okazy-

wania paszportu polskiego czy dodatkowych zaświadczeń o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego.

Liczne problemy sygnalizują także kierowcy przejeżdżający przez Belgię tranzytem do Wielkiej Brytanii, Irlandii czy Francji, skarżący się na notoryczny brak możliwości zakupu winietek, częste i bardzo drobiazgowo kontrole policji (szczególnie w regionie flamandzkim), niejednokrotnie kończące się niesłusznie nałożonymi wysokimi mandatami.

Należy także zwrócić uwagę na skargi obywateli polskich odnośnie agresywnego zachowania policji (najczęściej z regionu północnego), m.in. natychmiastowe zakuwanie w kajdanki, wzywanie wielu radiowozów do jednej zatrzymanej do kontroli osoby, wrywanie polskich tablic rejestracyjnych, wyszydzenie czy ironiczne docinki.

Polityka władz miejscowych

Władze belgijskie nie stosują wobec grupy polskiej jakiś szczególnych form postępowania. Belgia nie uznaje mniejszości narodowych, wobec czego – mimo dużej liczebności – nie istnieją szanse na przyznanie jej statusu mniejszości.

Rozpatrywanie postulatów czy próśb, np. przyznania Polonii częstotliwości radiowej czy zamieszczenia nowej tablicy pamiątkowej na domu zamieszkiwanym przez J. Lelewela, trwają wyjątkowo długo (w obu tych przypadkach ponad 2 lata). Powodem nie jest jednakże niechęć do tutejszej Polonii, lecz niezwykle rozwinięta biurokracja i przedłużające się procedury. Pod tym względem Belgia jest niezmiernie trudnym partnerem, na co zwracają uwagę także przedstawicielstwa innych państw przyjętych do UE w 2004 r.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Ambasada RP w Brukseli współpracuje ze wszystkimi organizacjami polonijnymi. Współpraca polega nie tylko na finansowym wsparciu organizowanych przez te organizacje wydarzeń, ale przede wszystkim na wspólnym działaniu. Niektóre organizacje wykazują dużą aktywność (np. RPB, Związek Polaków w Belgii, Koło Belgijsko-Polskie w Retine, Expat Network), inne trzeba zachęcać i mobilizować.

Główne pole współpracy to inicjatywy kulturalne i promocyjne. Wspólne działania dotyczą organizacji różnych spotkań, imprez okolicznościowych, wydarzeń rocznicowych, patriotycznych ze szczególnym uwzględnieniem tradycji i zwyczajów polskich. Do najważniejszych zadań należy organizacja Dni Polskich w różnych miastach belgijskich, „Bazar de Noel” wraz z Association des Femmes d’Europe, koncertów polskich wykonawców zapraszanych przez placówkę lub przez Towarzystwo Muzyczne Concerto. Promocja Polski to również wieczorki polonijne organizowane m.in. przez Koło Kulturalne Belgijsko-Polskie w Charleroi, Retinne, Willebroek. Wiele spotkań z Polonią (m.in. z okazji Bożego Narodzenia, Nowego Roku, Świąt Wielkanocnych, z okazji 3 Maja) to kultywowanie tradycji polskich, promocja naszej kultury wobec Polonii i poprzez Polonię.

Placówka w Brukseli współpracuje z ośrodkami edukacyjnymi: Zespołem Szkół im. Lelewela w Brukseli, Zespołem Szkół im. gen. S. Maczka w Antwerpii oraz Polskim Centrum Nauczania im. Jana Pawła II. Każda z tych szkół działa aktywnie, przyjmując coraz więcej uczniów i organizując lub współorganizując wiele uroczystości. Placówka przekazuje dotacje na zakup podręczników, książek i innych pomocy naukowych; organizuje spotkania z okazji Dnia Nauczyciela czy konkursy (fotograficzne, literackie czy historyczne).

Swoją opieką ambasada obejmuje wszystkie dziedziny życia Polaków i Polonii w Belgii, współpracuje także z organizacjami kombatanckimi, np. w zakresie opieki nad miejscami pamięci narodowej, z organizacjami religijnymi czy młodzieżowymi. Wspólnie z Radą Polonii Belgijskiej placówka zaangażowana jest w udzielanie pomocy nowej emigracji, np. osobom bezdomnym, chorym, aresztowanym czy poszkodowanym w wypadkach.

Obraz Polski i Polaków

Ogólnie daje się zauważyć dużą rozbieżność w postrzeganiu Polski przez Belgów. Pozytywny obraz posiadają ci, którzy mają stały i dobry kontakt z Polską i Polakami; ta grupa Belgów wysoko ocenia np. zarówno polskich pracowników, jak i walory turystyczne i kulturalne Polski.

Inną grupę stanowią Belgowie, których negatywne obrazy są zakorzenione w mediach, w których dominują stare, fałszywe stereotypy czy slogany. Na takie opinie napotyka się w rozmowach z przedstawicielami różnych grup zawodowych np. asystentami socjalnymi, policjantami.

Ze strony Polonii, Rada Polonii Belgijskiej, a szczególnie Zjednoczenie Polskie w Belgii, stawiają sobie za cel utrzymanie pozytywnego wizerunku Polski.

W mediach belgijskich w ostatnim czasie nie odnotowano drastycznych wypowiedzi antypolskich. Pojawiały się negatywne artykuły, np. komentarze dotyczące udziału w szczytach unijnych polskiego prezydenta czy premiera, artykuły dotyczące złej sytuacji w więzieniach polskich czy „polskich” obozów pracy podczas II wojny światowej. W przekonaniu Ambasady RP w Brukseli wypowiedzi te wynikały w większym stopniu z braku pełnej wiedzy przedmiotowej czy też używania niewłaściwego słownictwa, trudno natomiast zdefiniować je w kategoriach celowych zachowań antypolskich. Należy podkreślić, iż w każdym przypadku ambasada polska podejmowała skuteczne interwencje.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Podręczniki do nauki historii używane są tylko w szkołach w płn. części Belgii – Flandrii. W Walonii i regionie Brukseli uczniowie szkół podstawowych i średnich najczęściej korzystają z przygotowanych przez nauczycieli kserokopii, które z kolei wpinane są do segregatorów. Wynikające z tego faktu różnice programowe między szkołami uniemożliwiają uczniom zmianę placówki oświatowej podczas roku szkolnego. Studenci korzystają ze skryptów napisanych przez wykładowców.

W nauczaniu belgijskim „historia” nie występuje jako oddzielny przedmiot. Nauczany jest *sciences* – przedmiot obejmujący elementy fizyki, chemii,

biologii i historii. Na poziomie szkoły podstawowej i średniej prowadzona jest nauka europejskiej historii antycznej, średniowiecznej czy renesansowej z elementami dziejów Belgii. Współczesna historia wykładana jest w szkołach wyższych. Jednak na każdym poziomie nauczania tylko od nauczyciela zależy, jaki zakres będzie obejmować i jakie elementy zostaną wyeksponowane.

Z informacji ambasady wynika, iż dla wielu Belgów Europa kończy się na wschodniej granicy Niemiec, w s p ó ł c z e s n o ś ć natomiast zaczęła się od upadku muru berlińskiego. Większość pomników upamiętniających okres II wojny światowej nosi tablicę z datami 1940–1945. Te same daty widnieją na cmentarzach, gdzie pochowani są żołnierze polscy wyzwalający Belgię podczas wojny.

Ogólnie, w Belgii istnieje dość niski poziom wiedzy o historii współczesnej czy szerzej: wiedzy o współczesnym świecie. Zdarzały się stwierdzenia wśród nauczycieli, że Kopernik był Grekiem, pojawiały się zapytania na serwisach szpitali socjalnych, czy Polska należy do Unii Europejskiej. Przed dwoma laty nauczyciele z Zespołu Szkół im gen. Maczka z Antwerpii złożyli w Ministerstwie Edukacji Flandrii wnioski o weryfikację ilustracji w podręcznikach odnoszących się do okresu II wojny światowej, na których przedstawione były nowoczesne czołgi niemieckie atakujące żołnierzy polskich z szablami w rękach jadących na koniach. Ministerstwo zobowiązało się do przeprowadzenia reformy, obiecując powołanie grupy ekspertów, do której należeć będą także historycy polscy. Jednakże w tej kwestii nadal niczego nie zrobiono.

W ostatnim czasie daje się zauważyć pewne zainteresowanie Polską, szczególnie wśród dzieci ze szkół podstawowych, które coraz częściej zwracają się do ambasady z prośbą o podanie wiadomości o kraju, przesłanie folderów, map, informacji o tradycjach, zwyczajach. Z ich listów wynika, że przygotowują prezentacje o każdym kraju należącym do Unii Europejskiej.

1.4.2. Informacja Rady Polonii Belgijskiej

Wybrane problemy środowiska polonijnego w Belgii

1) Najważniejsze problemy środowiska polonijnego w Belgii – referat dr Krystyny Baławajder, *Jakie koszty ponoszą Polacy za życie na obczyźnie? Wybrane problemy Polaków żyjących na emigracji w Belgii* (załącznik 1).

2) Problemy bezdomnych Polaków – referat Isabelle du Bois d’Aische Świątopełk Czetwertyńskiej, *Pomoc bezdomnym Polakom w Brukseli* (załącznik 2).

3) Problemy rodziców i dzieci – referat Isabelle du Bois d’Aische Świątopełk Czetwertyńskiej – *Poradnia dla Rodziców i Dziecka* (załącznik 3).

4) Zaniepokojenie o losy szkół polskich w związku z zapowiadaną reorganizacją szkolnictwa polskiego za granicą.

5) Alkoholizm.

6) Słaba znajomość języka francuskiego i (lub) niderlandzkiego przez polską emigrację zarobkową.

7) Znikoma wiedza polskiej emigracji zarobkowej o społeczeństwie belgijskim, niski stopień integracji, trwająca latami tymczasowość pobytu w Belgii.

8) Znikome wykorzystanie przez emigrację zarobkową istniejącej „infrastruktury emigracyjnej”, oferowanej przez belgijskie urzędy ds. ludności oraz instancje społeczne, edukacyjne, kulturalne (ze względu na długie dni pracy, m.in. spowodowane wykonywaniem niskopłatnych prac, małe zainteresowanie, nieufność do urzędów).

9) Ksenofobiczność spowodowana m.in. zamykaniem się w swoich „gettach”.

Załączniki do pkt.1, 2 i 3.

Genk, 28 kwietnia 2009 r.

Załącznik 1

Krystyna Balawajder, członek Rady Polonii Belgijskiej,
Jakie koszty ponoszą Polacy za życie na obczyźnie?
Wybrane problemy Polaków żyjących na emigracji w Belgii

Wprowadzenie

Imigracja w dzisiejszym świecie jest zjawiskiem masowym. Szacuje się, że w ostatnich latach wyjechało z Polski ok. 2 mln ludzi – głównie do Wielkiej Brytanii, Irlandii, Hiszpanii, ale także do Belgii, Francji, Niemiec. Zaistniałe zmiany polityczne umożliwiły wyjazdy za granicę a trudności ekonomiczne motywują Polaków do szukania miejsca dla siebie w krajach o wysokim poziomie zamożności.

Polska jest członkiem Unii Europejskiej, globalizacja obejmuje cały świat, żyjemy w XXI w. Czy ma to jakiś wpływ na to, co o sobie myślą i jak się czują Polacy mieszkający na stałe za granicą? Jak w tej sytuacji kształtuje się tożsamość społeczna Polonii, jakie zmiany zachodzą w niej pod wpływem czasu? Jakie problemy nurtują tę społeczność? Jak się Polacy adaptują do nowego kraju, czy udaje im się zintegrować z miejscowym społeczeństwem? Takie pytania postawiła sobie Rada Polonii Belgijskiej, przystępując do badań nad problemami nurtującymi Polaków żyjących w tym kraju. W niniejszym referacie zostaną przedstawione wyniki tych badań.

Problem

Adaptacja imigrantów do nowej kultury jest procesem długotrwałym. Jak pisze Malewska-Peyre (1992), proces ten rozkłada się nawet na trzy pokolenia. Każde pokolenie imigrantów ma inne trudności. Pierwsze pokolenie przeżywa wielką zmianę, jaką jest wejście w środowisko społeczne i ekonomiczne oraz w nową kulturę. Ci imigranci muszą nauczyć się języka kraju, w którym mieszkają, zwyczajów i przepisów regulujących życie społeczne i zawodowe. Polscy imigranci w Europie mają większą łatwość adaptacji, albowiem dystans kulturowy i geograficzny między krajem rodzinnym a nowym nie jest tak wielki, jak w przypadku imigrantów z krajów arabskich.

Ilość trudności, jakie musi pokonać imigrant pierwszej generacji, zależy też od znajomości kultury i języka nowego kraju oraz od przyjęcia, z jakim się w nim spotyka. Radzenie sobie z wielką zmianą, po pierwszym okresie olśnienia nowym krajem, polega na pokonywaniu trudności materialnych i organizacyjnych, związanych z osiedleniem się w nowym kraju, poznawaniu nowego języka, adaptacji do nowych warunków życia i pracy oraz podejmowania wysiłków w celu integracji. Po tym okresie przychodzi czas na włączanie się w nową społeczność lub poczucie obcości i rozważanie decyzji o powrocie do ojczyzny. Koszty psychologiczne, jakie płać emigranci pierwszego pokolenia, są ogromne.

Drugie pokolenie emigrantów wielką zmianę i pokonywanie trudności adaptacyjnych zna jedynie z relacji rodziców, natomiast jego problemem jest konflikt kulturowy. Tradycja rodzinna, pielęgnowane zwyczaje, wywodzące się z kultury kraju, z którego przybyli rodzice, zderzają się z kulturą kraju, w którym żyją. To pokolenie poszukuje odpowiedzi na pytanie „Kim jestem?” Szczególnie silne są konflikty w okresie dorastania młodych emigrantów drugiego pokolenia. Trzecie pokolenie najczęściej jest już zintegrowane z nową kulturą, a kultura kraju przodków jest częścią tradycji rodzinnych.

Ze względu na wagę problemu, jakim jest masowa w ostatnich latach emigracja Polaków, uwagę skupiono na pierwszym pokoleniu emigracji. Postawiono sobie następujące pytania:

- 1) Jakie plany mają Polacy, którzy w ostatnich latach wyjechali za granicę? Czy chcą powrócić do Polski, czy też wiążą swoje życie ze stałym pobytem w Belgii?
- 2) W jakim stopniu integrują się ze społeczeństwem belgijskim?
- 3) Jak kształtuje się tożsamość społeczna Polaków przebywających na emigracji?
- 4) Jakie problemy odczuwają osobiście lub obserwują w środowisku polonijnym?

Przewidywano, że Polacy mają liczne problemy adaptacyjne, głównie związane ze słabą znajomością języka, są zamknięci w swoim środowisku i mają silne poczucie związku z ojczyzną.

Badania podjęto z inicjatywy Rady Polonii Belgijskiej. Były one prowadzone w ramach działalności społecznej i finansowane ze środków prywatnych. Przeprowadzono je jesienią 2006 r. i wiosną 2007 r.

Metoda

Badania prowadzono za pomocą specjalnie opracowanej ankiety, która składała się z kilku części. W prezentowanych tu badaniach wykorzystano tylko tę część ankiety, która badała: społeczne kategorie używane do opisu tożsamości, poczucie integracji oraz percepcję problemów nurtujących środowiska polonijne. W badaniach wykorzystano już istniejące narzędzie, jakim były *Społeczne Kategorie Identyfikacyjne*, zamieszczone w pracy Boskiego (Boski, 1992). Do badania poczucia integracji oraz percepcji problemów opracowano specjalnie dla tych badań narzędzia badawcze. Poza tym ankietę

zawierała również pytania dotyczące sytuacji społeczno-demograficznej respondenta. Badania te były anonimowe.

Osoby badane

Badaniami objęto grupę 86 osób i trzeba stwierdzić, że dotarto do nich w sposób dość przypadkowy (głównie poprzez członków Rady Polonii Belgijskiej i ich znajomych), zatem grupa ta nie jest reprezentatywna. Większość grupy (77 proc.) stanowiły kobiety. W grupie tej przeważały osoby młode (w wieku do 30 lat było 41 proc. osób, w przedziale wiekowym między 31 a 40 lat było 33 proc. osób), powyżej 50 roku życia była niewielka część (16 proc.) ankietowanych. Przeważały osoby dobrze wykształcone (63 proc. stanowiły osoby z wyższym wykształceniem, 24 proc. miało wykształcenie średnie). Nieco ponad jedna trzecia ankietowanych (37 proc.) pracowała we własnym zawodzie, co wydaje się wyjątkowo dużym odsetkiem. Wyjaśnić to można faktem, iż część ankietowanych to Polacy zatrudnieni przez firmy zagraniczne i pozostający przez dłuższy (kilkuletni) okres w Belgii. Prawie połowa (46 proc.) pracuje jednak poza swoim zawodem (w połowie z konieczności, w połowie z wyboru). Pozostali (17 proc.) albo szukają pracy, albo pracują dorywczo lub też zajmują się gospodarstwem domowym.

Jeśli chodzi o okres przebywania w Belgii, to większość badanych (74 proc.) mieszka tam nie dłużej niż 10 lat (38 proc. – od roku do trzech lat, 27 proc. – od 4 do 6 lat, 9 proc. – od 7 do 10 lat.), czyli osoby te wyjechały już po przemianach demokratyczno-transformacyjnych w Polsce. Pozostali mieszkają tu dłużej (14 proc. – od 11 do 19 lat i 12 proc. – powyżej 20 lat). Polacy na ogół zamieszkują w Brukseli lub w Antwerpii (największe aglomeracje w Belgii). Ci, którzy mieszkają w Brukseli, muszą w życiu codziennym posługiwać się językiem francuskim, ci zaś, którzy zamieszkali w Antwerpii – językiem niderlandzkim.

Wyniki badań

Orientacja życiowa i plany emigracyjne.

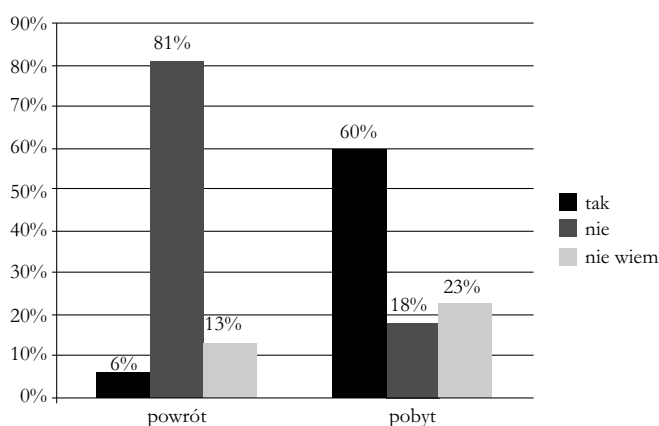
Polacy, szczególnie z ostatnich 15 lat emigracji, stanowią dwie grupy. Pierwsza chce się szybko wzbogacić i wrócić do kraju. Druga chce się szybko zasymilować i awansować w nowym społeczeństwie. Takie trendy wyłaniają się z badań nad „nową” emigracją w Wielkiej Brytanii (Łukasiewicz, 2006). To, co obie te grupy łączy, to chęć szybkiej poprawy swojej sytuacji materialnej. Można sądzić, że taki charakter ma „nowa” polska emigracja w całej Unii Europejskiej, także w Belgii.

Głównym, pierwszoplanowym celem tych ludzi jest poprawa sytuacji materialnej, ciężko więc pracują, aby zarobić pieniądze. Niestety im więcej pieniędzy mają, tym więcej dostrzegają nowych powodów ich zarabiania (powstają nowe potrzeby) i pracują następne lata – w trudzie, często w separacji z rodziną, pozostawioną w Polsce, z narażeniem zdrowia, mieszkając nierzadko w bardzo kiepskich warunkach. U niektórych z nich można ten stan określić mianem uzależnienia od zarabiania pieniędzy. Tak mijają im

kolejne lata. I często także ci – z grupy deklarującej powrót do kraju, nadal żyją na emigracji, bo tu można zarobić o wiele więcej niż w Polsce.

Osoby biorące udział w naszym badaniu, pytane o to, czy w ciągu najbliższych trzech lat planują powrót do Polski, w zdecydowanej większości (81 proc.) odpowiadają, że nie (patrz rycina 1). Co więcej, kolejne 13 proc. odpowiada, że nie wie. Można przypuszczać, że czekają oni na to, czy się im na emigracji powiedzie, i na razie jeszcze nie wiedzą, co zrobią, ale na ich powrót do kraju też nie ma co liczyć. Tak więc aż 94 proc. badanych nie ma planów powrotu do Polski. Jedynie nieliczna garstka (6 proc.) badanych deklaruje chęć powrotu do kraju.

Rycina 1
Plany powrotu do Polski lub stałego pobytu w Belgii

Wyniki takie pokazują, że choć życie na emigracji nie jest łatwe, to jednak możliwość zarabiania godziwych pieniędzy i osiągnięcie lepszego statusu ekonomicznego trzyma większość Polaków na emigracji. Z każdym rokiem wrócić jest trudniej. Żal porzucić pracę, dającą niezłe dochody, dzieci już zaadoptowały się do nowej szkoły, znają język nowego kraju i mają tu widoki na zdobycie dobrego wykształcenia. Po latach dochodzi jeszcze jeden powód, aby nie wracać do Polski – w Belgii są o wiele lepsze ubezpieczenia emerytalne i zdrowotne niż w Polsce, rozsądnym zatem wydaje się tu spędzić starość. Dla ludzi ceniących sobie zabezpieczenie finansowe i dobrobyt decyzja o powrocie nie jest zatem łatwa, bo prawie wszystko przemawia przeciw powrotowi.

Chęć zakorzenienia się nowo przybyłych, przynajmniej w Belgii, jest bardzo duża. Ponad połowa respondentów (60 proc.) udziela pozytywnej odpowiedzi (patrz rycina 1) na pytanie o to, czy życie swoje i swojej rodziny wiąże ze stałym pobyt w Belgii. Prawie jedna czwarta (23 proc.) badanych nie wie, gdzie będzie mieszkała w przyszłości – może w Belgii, może w Polsce. Tylko niewielka część (18 proc.) nie ma planów na stały pobyt w Belgii.

Jakie można wyciągnąć wnioski z tych badań? Otóż, dopóki w Polsce sytuacja ekonomiczna nie ulegnie poprawie i nie będzie w niej możliwości

zarobienia porównywalnych z Zachodem pieniędzy, to stale będzie nam ubywać Polaków, dla których zabezpieczenie sytuacji materialnej rodziny jest sprawą wagi życiowej lub dla których liczy się posiadanie wysokiego statusu materialnego.

Integracja ze społeczeństwem belgijskim

Dla emigrantów pierwszego pokolenia pilną sprawą jest adaptacja do życia w nowym kraju. Przede wszystkim muszą oni nauczyć się języka (w Belgii są to dwa języki – francuski i niderlandzki), a następnie poznać przepisy i prawa regulujące życie społeczne oraz obowiązujące w pracy zawodowej, a także poznać zwyczaje kraju zamieszkania.

Ponieważ u znacznej części Polaków (51.2 proc.) poczucie tymczasowości pobytu w Belgii występuje *czasem*, *często* lub *bardzo często* (patrz tabela 1, problem 8), to nie mają oni potrzeby pełnego adaptowania się do społeczeństwa belgijskiego, co najwyżej uczą się języka francuskiego lub niderlandzkiego na tyle, aby móc wykonywać swoją pracę. Połowa badanych (51.2 proc.) wskazuje na brak wystarczającej znajomości języka jako jeden z *bardzo częstych* lub *częstych* problemów środowiska polonijnego (patrz tabela 1, problem 1).

Tabela 1

Problemy występujące w środowisku Polaków mieszkających w Belgii
1 – prawie nigdy; 2 – raczej rzadko; 3 – czasami, zdarza się; 4 – dość często;
5 – bardzo często, prawie zawsze

nr	Problemy Polonii belgijskiej	1	2	3	4	5
1	brak znajomości języka i trudności w załatwianiu spraw życiowych (np. znalezieniu pracy, załatwianiu spraw bytowych)	11,6	11,6	25,6	37,2	14,0
2	brak motywacji do uczenia się języka (np. j. niderlandzki mało popularny, jestem już „za stary” na naukę)	16,7	21,4	19,0	35,7	7,1
3	poczucie bycia kimś gorszym, bo nie jest się Belgiem (np. niechęć do zabierania głosu w grupie Belgów, poczucie gorszego traktowania ze względu na pochodzenie, odczuwanie lekceważenia)	22,0	12,2	34,1	29,3	2,4
4	brak możliwości awansu materialnego, w porównaniu z Belgami	16,7	21,4	19,0	33,3	9,5
5	słaby kontakt z organizacjami polonijnymi (np. brak informacji o podejmowanych działaniach, brak informacji jak się skontaktować)	4,9	14,6	19,5	41,5	19,5
6	konflikty, nieporozumienia i uprzedzenia pomiędzy różnymi środowiskami polonijnymi (np. wzajemne animozje i niechęci)	14,6	12,2	34,1	26,8	12,2

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

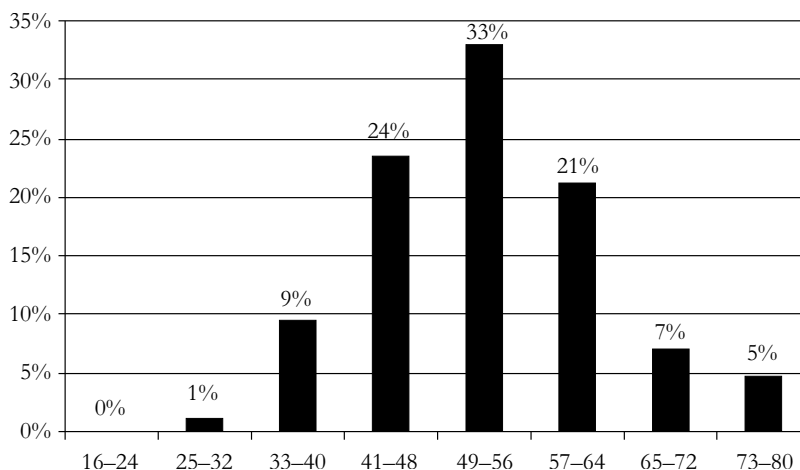
nr	Problemy Polonii belgijskiej	1	2	3	4	5
7	brak integracji i poczucia solidarności społeczności polonijnej (np. dbania o interesy i dobre imię Polaków w Belgii oraz wzajemnego wspierania się w różnych sytuacjach)	9,8	14,6	26,8	36,6	12,2
8	poczucie tymczasowości pobytu w Belgii (np. kiedyś wrócę do Polski, zaoszczędzę trochę pieniędzy, wtedy kupię dom i ziemię w Polsce)	26,8	22,0	14,6	26,8	9,8
9	kłopoty związane z pobytem „na czarno” (np. lęk przed policją, brak znajomości swoich praw i instytucji do których można się zwrócić)	31,6	5,3	13,2	31,6	18,4
10	trudności w niesieniu pomocy materialnej rodzinie w Polsce (np. rodzina w Polsce oczekuje ciągłej pomocy finansowej)	39,0	14,6	17,1	29,3	0,0
11	kłopoty w rodzinie (np. nadmierne spożycie alkoholu, przemoc i agresja w rodzinie)	51,3	20,5	10,3	12,8	5,1
12	kłopoty z dziećmi (np. tracą kontakt z językiem polskim, są odrzucane przez rówieśników w szkole, brak czasu na ich wychowywanie)	42,5	17,5	27,5	7,5	5,0
13	kobiety pozostawione w trudnej sytuacji (np. niesamodzielne, samotne, bez opieki w chorobie lub starości)	42,5	27,5	20,0	7,5	2,5

Nie najlepiej jest także z motywacją do nauki języka (patrz tabela 1, problem 2). Znaczny procent badanych (42,8 proc.) wskazuje, iż problem ten jest *bardzo często* lub *dość często* obserwowany w polonijnym środowisku. Często emigranci polscy nie widzą sensu uczenia się np. języka niderlandzkiego („jest mało popularny”) lub sądzą, że są za starzy na uczenie się nowych języków. Ci, którzy chcą się uczyć, często nie mają sił lub czasu na naukę, gdyż cały czas poświęcają na pracę. Polacy często wykonują prace fizyczne, sprzątają i remontują, do wykonywania których nie jest konieczna dobra znajomość języka. Brak zatem także zewnętrznej motywacji do nauki języka. Taki stan powoduje, że Polacy mają trudności w załatwianiu sobie spraw w banku, urzędach, że łatwo stają się ofiarami naciągaczy. Bywa, że mieszkająca kilkanaście lat w Belgii osoba nie mówi wcale po francusku lub niderlandzku. Jej sprawy załatwia współmałżonek lub pomagają jej dzieci, które chodząc do miejscowej szkoły, opanowały już język.

Wyniki badań nad ogólnym poczuciem integracji (patrz rycina 2) prowadzą do nieco bardziej optymistycznych wniosków. Większość (57 proc.) ma poczucie przeciętnej integracji (wynik w granicach od 41 do 56 punktów), czyli nie czują się ani źle, ani zbyt dobrze. Około 1/5 czuje się dość dobrze zintegrowana (wynik w granicach od 57 do 64 punktów). Niewielki odsetek badanych osób (12 proc.) deklaruje, że czuje się bardzo dobrze zintegrowany ze społeczeństwem belgijskim (wynik w granicach od 65 do 80 punktów). Prawdopodobnie są to ci, którzy mieszkają tu 20 lat lub więcej. Jednakże poczucie nikłej integracji (wynik w granicach od 16 do 40 punk-

tów) można zaobserwować u 10 proc. badanych, co oznacza, że co dziesiąty Polak mieszkający w Belgii zupełnie się tu nie odnalazł.

Rycina 2
Poczucie integracji ze społeczeństwem belgijskim
(minimum 16 punktów – maksimum 80 punktów)

Co może być powodem tych trudności integracyjnych? Można sądzić, że przede wszystkim brak znajomości języka francuskiego czy niderlandzkiego, w zależności od regionu zamieszkania w Belgii. Dla pierwszego pokolenia emigrantów podstawowym językiem jest język polski. W tym języku komunikują się ze współmałżonkiem i dziećmi, szukają pomocy u polskojęzycznych lekarzy, także polskojęzyczny psycholog, fryzjer, kosmetyczka itd. bardziej im odpowiada. W języku kraju zamieszkania nie czują się tak swobodni, aby wyrazić swoje subtelne przekonania, uczucia czy życzenia.

Wielu dostrzega różnice między sobą a rodowitymi Belgami. Prawie 1/3 badanych (31,7 proc.) deklaruje, że *bardzo często* lub *często* ma poczucie bycia kimś gorszym, bo nie jest Belgiem (patrz tabela 1, problem 3). Inni, a jest ich aż 31,4 proc., *od czasu do czasu* mają takie poczucie. Dlatego też niechętnie zabierają oni głos w grupie Belgów, mają poczucie gorszego traktowania ze względu na pochodzenie czy odczuwają lekceważenie. Znaczna część polskich emigrantów (42,8 proc.) spostrzega też *bardzo często* lub *często* mniejsze możliwości własnego awansu materialnego w porównaniu z Belgami (patrz tabela 1, problem 4). Nie jest łatwo dorobić się na tyle, aby uzyskać status materialny porównywalny ze statusem Belgów (własny dom, kilka samochodów w rodzinie, dobrze płatna praca, wysokie świadczenia emerytalne itp.). Choć trzeba przyznać, że wiele ankietowanych osób (38,1 proc.) ma poczucie, że *prawie nigdy* lub *raczej rzadko* odczuwa tę różnicę statusu materialnego jako problem. Może to oznaczać, że znaczna część Polaków dorobiła się dobrej pozycji materialnej i nie ma na tym tle kompleksów. Ale możliwe jest też i inne wyjaśnienie. Emigranci polscy oceniając swoją sytuację materialną nie odnoszą jej do Belgów, lecz do

znajomych i rodziny mieszkającej w Polsce. Przyjmując to drugie kryterium rzeczywiście wypadają korzystnie i mogą być z siebie zadowoleni.

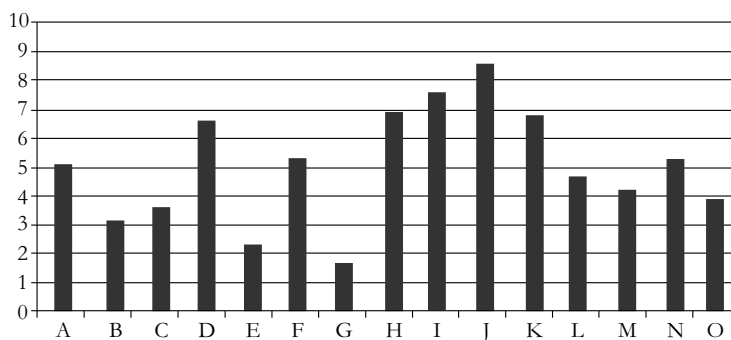
Jakie zatem można wysnuć wnioski odnośnie integracji pierwszego pokolenia polskich emigrantów w Belgii? Integracja ze społeczeństwem belgijskim nie jest dla przyjeżdżających tu Polaków łatwa. Wielu Polaków żyje w stanie zawieszenia między ojczyzną a obczyzną, Belgią. Mają oni poczucie tymczasowości. W Belgii się dorabiają, Polskę zaś często odwiedzają i liczą, że kiedyś tam wrócą i będą dostatanio żyli. Jednak szybko przyzwyczajają się do życia w Belgii (większy komfort, bezpieczeństwo socjalne) i dlatego też co kilka lat przesuwają termin powrotu.

Tożsamość społeczna Polaków mieszkających w Belgii

Kim są i jak się postrzegają Polacy mieszkający w Belgii? Już w badaniach pilotażowych (Balawajder, 2006) okazało się, a w referowanych tu badaniach potwierdziło się, że najczęściej wymienianymi kategoriami do opisu poczucia tożsamości społecznej są: *Członek swojej rodziny, Polak, Człowiek w ogóle, Europejczyk, Kobieta/Mężczyzna*. Natomiast najrzadziej stosowanymi były takie kategorie społeczne, jak: *Walon/Flamand, Belg, Belg polskiego pochodzenia, Członek lokalnej społeczności*.

Rycina 3

Kategorie społeczne używane przez Polonię belgijską do opisu siebie (0 – oznacza nigdy nie używam danej kategorii a 10 – zawsze używam)

- A – Katolik
- B – Belg polskiego pochodzenia
- C – Członek lokalnej społeczności
- D – Osoba swojej płci – mężczyzna/kobieta
- E – Belg
- F – Osoba białej rasy
- G – Walon/Flamand
- H – Człowiek w ogóle
- I – Polak
- J – Członek swojej rodziny
- K – Europejczyk
- L – Emigrant
- M – Osoba o określonych przekonaniach politycznych
- N – Wykonawca swojego zawodu/fachu
- O – Człowiek wyjątkowy, jedyny w świecie

Jak się okazuje, Polacy mieszkający w Belgii najczęściej myślą o sobie w kategoriach „ja jako członek swojej rodziny” – ojciec, żona, matka itd. (patrz rycina 3). Zmiana miejsca zamieszkania nie zmienia przynależności do danej rodziny. Przysłowiowy *Kowalski*, nie przestaje nim być po osiedleniu się w innym kraju. Używanie tej kategorii społecznej do opisywania i oceniań siebie może być podstawą utrzymywania stabilności tożsamości w trudnych okresach adaptacji do życia w nowym kraju.

Na wysokich miejscach plasują się też kategorie związane z istotą człowieczeństwa (*Człowiek w ogóle*) oraz z płcią (*Kobieta/Mężczyzna*). Zamieszkanie w innym kraju, nie zmienia pozycji tych dwóch kategorii w konstruowaniu społecznej tożsamości badanych. Utożsamianie się z rolą kobiety czy mężczyzny, poczucie, że jest się człowiekiem i z tego tytułu ma się jakieś prawa i obowiązki społeczne, może także pełnić funkcję stabilizującą tożsamość społeczną badanych w trudnych chwilach adaptacji do nowego społeczeństwa.

Bardzo często badani używają też kategorii *Polak* i *Europejczyk* – widzą siebie jako członka swojego narodu i mieszkańca kontynentu europejskiego. Wiążąc te wyniki z rzadkim korzystaniem z kategorii *Belg*, *Walon/Flamand*, można przypuszczać, że łatwiej jest posłużyć się kategorią *Europejczyk* niż *Belg*, gdyż mieszkając w Polsce też jest się Europejczykiem, a Belgiem dopiero trzeba się stać. Ta ostatnia kategoria jest na początku obca i nie przydatna do opisu tego, kim się jest.

Wysoka pozycja kategorii *Polak* jest przypuszczalnie – z jednej strony – wynikiem socjalizacji od wczesnych lat i zatem definiowania siebie jako Polaka („*kto ty jesteś – Polak mały...*”), z drugiej zaś strony jej używanie może być wzmocnione poprzez fakt, że w społeczeństwie belgijskim dana osoba funkcjonuje jako „*ten Polak*”. Do tej właśnie kategorii osób jest się najczęściej zaliczonym przez Belgów i w rezultacie samemu się tej kategorii często używa. Badania Boskiego (1992) pokazują, że Polacy na obczyźnie w szczególny sposób podchodzą do swojej polskości, inaczej niż ci, którzy mieszkają w Polsce.

Rzadkie używanie kategorii *Belg polskiego pochodzenia*, *Belg* czy *Flamand/Walon* wynika prawdopodobnie z faktu, że osoby badane są pierwszą generacją emigrantów w Belgii. Chociaż czasem mają już obywatelstwo belgijskie, to jeszcze nie myślą o sobie w tych kategoriach. Otwarte jest pytanie o to, czy możliwe jest równoczesne używanie dwóch kategorii do opisu siebie – *jestem Polakiem i Belgiem*. Może to jest za duży dylemat poznawczy dla człowieka. Być może problem ten rozwiązuje dopiero druga generacja imigrantów.

Najczęściej używane przez badanych kategorie społeczne są, można rzec, „ponadnarodowe” czy też wszechobecne, istnieją niezależnie od tego, czy mieszkamy w ojczystym kraju czy na obczyźnie. Używanie tych kategorii pozwala zachować stabilność tożsamości w trudnych okresach adaptacji do życia w nowym kraju. Przynależność i identyfikacja siebie jako członka tych

grup daje nam poczucie pewności i bezpieczeństwa, że mamy swoje miejsce w społeczeństwie.

W dalszych analizach postawiono sobie pytanie, czy poczucie tożsamości społecznej, oparte na używanych kategoriach, ulega zmianie pod wpływem mijającego czasu (staż imigrancki). Aby odpowiedzieć na to pytanie, podzielono badanych na dwie grupy: (1) osoby z krótkim stażem imigranckim, tj. do 10 lat, i (2) osoby z długim stażem imigranckim, tj. powyżej 20 lat.

Wyniki badań pokazują, że do zestawu najczęściej używanych kategorii przez grupę o długim stażu imigranckim weszły dwie kategorie wcześniej rzadko używane, a mianowicie: *Belg polskiego pochodzenia*, *Walon/Flamand* oraz *Belg*. Może to oznaczać, że przynajmniej 20 lat musi upłynąć, aby badani skłonni byli widzieć siebie w kategoriach odnoszących się już całkowicie do społeczeństwa belgijskiego. Używanie tej kategorii ma przecież sens tylko w Belgii. To by świadczyło o tym, jak trudno jest człowiekowi, który jako dorosły wyjechał do innego kraju, zbudować nową tożsamość społeczną, opartą na kategoriach mających sens i znaczenie w nowym kraju. Dlatego prawdopodobnie wielu imigrantów ciągle związanych jest z krajem, nie tylko ze względów sentymentalnych, ale także dlatego, że w Polsce dana osoba wie, kim naprawdę jest i przeżywa pozytywnie swoją tożsamość, czyli czuje się dowartościowana.

Tabela 2
Różnice między grupą z krótkim stażem imigranckim (od 1 do 10 lat)
a grupą z długim stażem (powyżej 20 lat) w zakresie używania
wybranych kategorii społecznych do opisu siebie*

Kategoria	Treść kategorii	Średnia grupy o krótkim stażu N = 20	Średnia grupy o długim stażu N = 6	Statystyka <i>t</i>	Poziom istotności
<i>A</i>	Katolik	5,6	3,3	2,588	0,020
<i>B</i>	Belg polskiego pochodzenia	2,5	5,8	4,610	0,001
<i>D</i>	Kobieta/ Mężczyzna	7,2	4,2	3,756	0,001
<i>E</i>	Belg	1,7	4,2	3,590	0,010
<i>F</i>	Osoba białej rasy	5,3	3,8	1,597	0,200
<i>G</i>	Walon/Flamand	1,2	4,2	5,270	0,001
<i>H</i>	Człowiek w ogóle	7,6	4,5	3,745	0,001
<i>I</i>	Polak	7,7	6,0	2,161	0,050
<i>J</i>	Członek swojej rodziny	9,3	7,8	3,134	0,010

* W tabeli zamieszczone te kategorie społeczne, w zakresie których stwierdzono istotne różnice statystyczne między grupą z krótkim i z długim stażem imigracyjnym.

Co mówią te wyniki? Po pierwsze to, że emigrant czuje się Polakiem przez całe życie. Polacy na emigracji śledzą, co się dzieje w ojczyźnie, oglądają polską telewizję, polskie filmy, w miarę możliwości jeżdżą do kraju, posługują się w rozmowach z rodziną i przyjaciółmi językiem polskim. Definiowanie siebie w kategoriach odnoszących się do nowego społeczeństwa przychodzi im z trudem, często to kwestia więcej niż 20 lat. Wydaje się, iż nie można – wyjeżdżając w wieku dorosłym – przemienić się np. w Belga. Chociaż niektórym dobrze się powodzi materialnie, to nigdy nie są „u siebie”, odczuwają pewien dyskomfort, przez całe swoje życie płacą koszty dostosowywania się do życia w nowym kraju, zdarza się, że echo tego dyskomfortu odczuwają jeszcze ich dzieci – drugie pokolenie emigrantów.

Tożsamość społeczna buduje się na porównaniach i rozróżnieniach między różnymi grupami społecznymi, mówiąc wprost – na pojęciach *My* i *Oni* (por. Jarymowicz, Szustrowa, 1980, Jarymowicz, 1992). „Do pierwszych należę, a drudzy są mi obcy”. W świetle wyników badań, dla emigrantów polskiego pochodzenia w Belgii, przez pierwszych 20 lat, *My* – to moja rodzina, *My* – to Polacy, czy *My* – to ludzie w ogóle i Europejczycy. Kim są owi *Oni*? To *Waloni/Flamandzi*, *Belgowie* i w nieco mniejszym stopniu członkowie lokalnej społeczności belgijskiej. Dopiero po 20 latach emigracji w pojęciu *My* wchodzi takie kategorie społeczne, jak: *Belgowie polskiego pochodzenia* oraz *Waloni/Flamandzi* czy *Belgowie*, czyli kategorie związane z funkcjonowaniem w społeczeństwie belgijskim

Problemy życia codziennego

Na pierwsze miejsce wśród problemów codziennego życia wysuwa się przemęczenie pracą. Polacy pracują porządnie, dużo i ciężko fizycznie. Cieszą się dobrą opinią jako pracownicy. Po kilkunastu miesiącach lub kilku latach przepracowanie nie tylko odbija się na zdrowiu fizycznym, ale i psychicznym. Rośnie skłonność do odczuwania braku sensu życia, depresji, ogólnego rozdrażnienia i wyczerpania. Lecz, przerwanie pracy grozi utratą zarobku, lub utratą miejsca pracy. Mimo zmęczenia pracuje się więc dalej. Często rodzina pozostała w Polsce naciska na dalszą pracę, wskazuje na pilne potrzeby. Osoba, poddana takiej presji życiowej i rodzinnej mimo przemęczenia dalej kontynuuje swoje wysiłki.

Jak zatem poradzić sobie z przemęczeniem? Często „pomocą” służy alkohol. Część problemów, w tym i te alkoholowe, „przywożą” Polacy ze sobą. Stylem życia wielu mężczyzn i kobiet jest „zabijanie” zmęczenia pić alkoholem po pracy i w weekendy. Jeśli osoba jest samotna, to tendencja ta występuje jeszcze silniej, bo nie ma żadnych rodzinnych obowiązków ani wsparcia w rodzinie.

Życie na emigracji niesie też różne zagrożenia dla rodziny. Dłuższa separacja powoduje, że związek się rozluźnia, partnerzy stają się sobie z roku na rok dalsi i w końcu nie mają sobie wiele do powiedzenia. Chociaż wyniki badań (patrz tabela 1, problem 11) wskazują na stosunkowo duże zadowolenie badanych ze sfery życia rodzinnego, to jednak zauważyć trzeba, że znaczny odsetek badanych deklaruje, że kłopoty w rodzinie przeżywa czas-

ami (10,3 proc.), *dość często* (12,8 proc.) lub *często* (razem 5,1 proc.). Wśród tych kłopotów najczęściej spotykane to nadmierne spożywanie alkoholu oraz przemoc i agresja w rodzinie. Przepracowanie, nierozładowane napięcia połączone z nadużywaniem alkoholu są często powodem przemocy w rodzinie, a w dalszej konsekwencji jej rozpadu.

Rodziny polskie na emigracji napotykać także na problemy wychowawcze. Sporadycznie lub często odczuwa je prawie połowa badanych (40 proc.). Polskie rodziny przypisują duże znaczenie sprawom materialnym. Oboje rodzice najczęściej pracują i to wiele godzin w ciągu tygodnia, mało czasu poświęcając dzieciom. A dzieci, często „przywiezione” bez ich wiedzy i zgody do obcego kraju, napotykać na wiele trudności adaptacyjnych. Niełatwo zdobyć im nowych przyjaciół, w szkole wyniki nie są takie dobre, jak w Polsce, przynajmniej przez kilka pierwszych lat, straciły także pozycję społeczną, jaką miały wśród kolegów. A w tej trudnej sytuacji rodzice nie bardzo mają dla nich czas, bo przecież muszą zarabiać pieniądze. Inne problemy powstają, gdy mieszkający za granicą rodzic (ojciec lub matka) nie bierze udziału w wychowaniu dzieci, a sporadyczny kontakt nie zawsze ma charakter wychowawczy. W takiej sytuacji często rodzica zastępują dziadkowie. Czasem zdarza się, że to właśnie oni wychowują dzieci, podczas gdy ich rodzice latami zarabiają pieniądze pracując za granicą. Problemy dzieci i młodzieży z emigrujących w ostatnich latach rodzin, to nie tylko kwestia szybkiej adaptacji do życia w nowym kraju, ale też przyszłości tych dzieci. Często ich rodzice nie mają jasnej wizji – powrócą do kraju czy nie, a co za tym idzie, sprawa przyszłości i edukacji dzieci nie jest jasno określona.

Koszty życia na obczyźnie. Podsumowanie.

Jakie są koszty życia na obczyźnie? Aby odpowiedzieć na to pytanie, warto najpierw odwołać się do koncepcji psychologicznych kosztów aktywności człowieka opracowanej przez Balawajder, Bańkę i Otrębską (1989). W koncepcji tej źródłem kosztów jest spostrzeżenie rozbieżności między realiami, w których człowiek żyje, a wzorcami poznawczymi, dotyczącymi tej rzeczywistości. Jeśli występuje duża rozbieżność między tym „jak jest” a „jak być powinno” lub „jak być może” i co więcej – rozbieżność ta jest spostrzegana przez człowieka jako niekorzystna dla niego, to pojawia się tzw. syndrom doświadczania nieakceptacji. Na ten syndrom składają się negatywne emocje (składnik emocjonalny), negatywna ocena rozbieżności (składnik poznawczy) i tendencja do zmiany sytuacji na bardziej pożądaną (składnik motywacyjny). Koszty psychologiczne są to konkretne przeżycia o charakterze poznawczym, emocjonalnym i motywacyjnym związane z syndromem doświadczania nieakceptacji. W przypadku emigrantów owa nieakceptacja z jednej strony wiąże się z nieakceptacją wielu elementów życia społecznego w nowym kraju (choćby dlatego, że są one obce lub nowe), a z drugiej strony ze spostrzeżaniem, iż nie jest się w jakimś stopniu, pod jakimś względem akceptowanym czy docenianym w społeczeństwie tak samo jak rodowity Belg.

Głównym kosztem psychologicznym życia na obczyźnie jest specyficzny stan psychiczny, który nazwaliśmy „poczuciem zawieszenia”. Polega ono na tym, że emigrant, chociaż czuje się Polakiem, to jednak nie mieszka w Polsce (i nie ma z tego tytułu różnych korzyści, jakie daje życie wśród „swoich”), a zarazem – mimo że mieszka w Belgii – to nie czuje się Belgiem (nie czuje się tu „swojo”, „u siebie”). Jakże może podjąć działania, aby to poczucie zawieszenia ustąpiło? Po pierwsze, można starać się zaadaptować do społeczeństwa belgijskiego i dążyć do bycia jak najlepszym Belgiem. Wtedy ponosi koszty adaptacji do nowego społeczeństwa: musi nauczyć się języka, poznać reguły życia społecznego (np. systemu opieki społecznej i zdrowotnej, systemu edukacji, systemu bankowego, przepisów związanych z wykonywaniem zawodu) oraz dostosować się do zwyczajów nowego kraju. Po drugie, można – żyjąc w Belgii – pozostawać w ścisłym kontakcie z Polską, obracać się głównie w polskim środowisku (żyć w polskim „kokonie”) i minimalizować kontakty z belgijską rzeczywistością do niezbędnie koniecznych.

Jednakże żaden z tych dwóch sposobów radzenia sobie w emigracyjnej rzeczywistości nie jest w stanie doprowadzić w pełni do ustąpienia poczucia zawieszenia. Ten koszt psychologiczny jest nieodłącznym składnikiem życia na emigracji.

Bibliografia:

K. Balawajder, *Tożsamość polonii belgijskiej i jej problemy (wyniki badań pilotażowych)*. Referat wygłoszony na V Międzynarodowej Konferencji Polonijnej *Polska tożsamość na emigracji*, Szczecin, 19–21.10.2006.

K. Balawajder, D. Bańka, K. Otrębska, *Psychologiczne koszty aktywności człowieka. Koncepcja teoretyczna*, w: *Psychologiczne problemy funkcjonowania człowieka w sytuacji pracy*, 8 (17), Z. Ratajczak (red.), „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 1067, s. 10–24, Uniwersytet Śląski, Katowice, 1989.

P. Boski, *O byciu Polakiem na obczyźnie i o zmianach tożsamości kulturowo-narodowej na obczyźnie*, w: P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre (red.), *Tożsamość a odmiennność kulturowa*, s. 71–213, Instytut Psychologii PAN, Warszawa, 1992.

M. Jarymowicz, T. Szustrowa, *Poczucie własnej tożsamości – źródła, funkcje regulacyjne*, w: J. Reykowni (red.), *Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi*, s. 439–475, Książka i Wiedza, Warszawa, 1980.

M. Jarymowicz, *Tożsamość jako efekt rozpoznawania siebie wśród swoich i obcych. Eksperymentalne badania nad procesami różnicowania Ja–My–Inni*, w: P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre (red.), jw.

R. Łukasiewicz, *Czynniki ekonomiczne w kształtowaniu najnowszej emigracji polskiej*. Referat wygłoszony na V Międzynarodowej Konferencji Polonijnej *Polska tożsamość na emigracji*, Szczecin, 19–21.10.2006.

H. Malewska-Peyre, *Ja wśród swoich i obcych*, w: P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre (red.), jw., s. 15–71.

Załącznik 2

Isabelle du Bois d'Aische Światopełk Czetwertyńska,
Pomoc bezdomnym Polakom w Brukseli

W kwietniu 2006 r. Sekcja Społeczna Rady Polonii Belgijskiej podjęła projekt pomocy bezdomnym Polakom w Brukseli. Pracę tę nadal kontynuuję. Co roku Rada Miasta Centrum Brukseli organizuje w ratuszu ceremonię za zmarłych na ulicy w ciągu ostatniego roku. Jest ich około 50 osób rocznie, różnych narodowości. Wśród nich, po imionach, łatwo rozpoznać Polaków – średnio 4 lub 5 osób rocznie. Sytuacja ta jest krzywdząca dla naszych obywateli i pragniemy ją zmienić.

Udając się regularnie do ośrodka higieny dla bezdomnych, nawiązując z nimi kontakt, staram się znaleźć z nimi wyjście z tej tragicznej sytuacji. Głównym powodem bezdomności jest alkoholizm, który powoduje utratę dokumentów, często przez kradzież, utratę pracy i w konsekwencji mieszkania. Człowiek szybko znajduje się na ulicy bez środków do życia, a wstydzi się wracać do kraju nie dorobiwszy się. Nie zawsze udaje mi się ich przekonać, że z naszą pomocą mogą wyjść z tego środowiska i powrócić do normalnego życia.

Ogromną pomoc w tej sytuacji niesie Konsulat RP w Brukseli, który po wywiadzie z kandydatem wydaje darmowy paszport ważny przez rok. Pozwala to obywatelowi polskiemu uporządkować swoje życie – albo wrócić do kraju, lub uzyskać pracę, zameldować się i odzyskać mieszkanie i środki na utrzymanie.

Ta pomoc administracyjna to nie tylko sprawa paszportów. Często trzeba interweniować po wypadku, aby otrzymać odszkodowanie od ubezpieczyciela strony przeciwnej, towarzyszyć jako tłumacz u radcy prawnego gminy, by rozstrzygnąć konfliktową sytuację rodzinną, (np. nieopłacanie alimentów) czy też u lekarza i w szpitalu.

Tą pracą społeczną objęliśmy do dzisiaj 61 bezdomnych. Ponieważ dla niektórych kilkakrotna interwencja z naszej strony okazała się konieczna, na dzień dzisiejszy wykonaliśmy 152 interwencje na rzecz bezdomnych.

Ich losy są różne – niektórzy wracają do kraju, inni zostają. Fakt, że nie widzę ich wśród znanych mi bezdomnych, nie znaczy, że powrócili do normalnego życia. Są i tacy, z powodu których rok później będę obecna w ratuszu brukselskim na ceremonii ku ich pamięci.

*Isabelle du Bois d'Aische Światopełk Czetwertyńska,
Rada Polonii Belgijskiej,
rue Baron de Castro, 1040 Bruxelles. 23.03.2009 r.*

Załącznik 3

Isabelle du Bois d'Aische Światopełk Czetwertyńska,
Poradnia dla Rodziców i Dziecka

16.09.2008 r. powstał w Brukseli Punkt Informacyjno-Konsultacyjny, który jest pierwszym etapem projektu „Poradnia Rodzinna”. Patronat nad placówką roztoczyła Rada Polonii Belgijskiej i Konsulat RP w Brukseli.

Celem Poradni jest bezpłatne udzielenie pomocy psychologicznej i pedagogicznej w języku polskim oraz zorganizowanie pomocy w postaci współpracy z placówkami i specjalistami miejscowymi w zależności od potrzeb. Do dnia dzisiejszego pomoc otrzymało 101 osób.

Personel Punktu składa się z koordynatora projektu, pedagoga, psychologa, lekarza pediatri, logopedy, osoby zajmującej się pomocą społeczną i osoby prowadzącej sekretariat.

Placówka działa w każdy wtorek w godzinach 18–20. Jest zamknięta w czasie wakacji szkolnych. Adres: ulica d'Angleterre 43–45, 1060 Bruksela. (Siedziba Zespołu Szkół imienia J. Lelewela przy Polskiej Misji Katolickiej).

Mimo że do 1.01.2009 r. (Punkt został otwarty 16.09.2008) cały personel zaangażował się do pracy na zasadzie wolontariatu, czyli przez trzy miesiące, do tej pory pracuje jeszcze na tej zasadzie. Projekt budżetowy został podany do Europejskiej Unii Wspólnot Polonijnych dnia 22.10.2008.

Działalność Punktu skierowana jest przede wszystkim do rodzin, które z wielu powodów, a w większości zarobkowych, podjęły decyzję o wyjeździe do Belgii, lecz nie radzą sobie w nowym środowisku. Brak kontaktu z bliskimi, bariera językowa, strach przed nieznanym jutrem powodują problemy adaptacyjne, a w konsekwencji i zdrowotne. Ich ofiarami są najczęściej matki z dziećmi, zdane wyłącznie na siebie. Celem przedsięwzięcia jest nawiązanie kontaktu z osobami potrzebującymi wsparcia i ofiarowanie im bezpłatnej pomocy. Szczególną troską otaczane są dzieci w wieku przedszkolnym, które z powodu nieznamości języka nie asymilują się, są źle kwalifikowane i źle kierowane w systemie szkolnictwa.

*Isabelle du Bois d'Aische światopełk Czetwertyńska,
Rada Polonii Belgijskiej,
rue Baron de Castro, 1040 Bruxelles. 23.03.2009 r.*

1.5. Białoruś

1.5.1. Raport Ambasady RP w Mińsku

Informacje podstawowe

Według oficjalnych danych, Białoruś zamieszkuje 396 tys. Polaków i osób polskiego pochodzenia (wg szacunków nieoficjalnych liczba ta jest znacznie większa). Tylko niewielka część z nich – 13,3 proc., uznaje język polski za swój język ojczysty (dla porównania: na Litwie – 84,8 proc., na Ukrainie – 12,5 proc.). Polacy są trzecią pod względem liczebności grupą narodową po Białorusinach i Rosjanach, stanowiąc ok. 3,9 proc. ogółu populacji. Skupiska polskie rozmieszczone są nierównomiernie. Najwięcej Polaków zamieszkuje Grodzieńszczyznę – ok. 294 tys., co stanowi 24,8 proc. wszystkich mieszkańców obwodu. W samym Grodnie mieszka ok. 65 tys. Polaków. Większe skupiska ludności polskiej występują ponadto w obwodach brzeskim i mińskim oraz rejonie brasławskim w obwodzie witebskim.

Pochodzenie osób deklarujących swą przynależność do narodu polskiego jest mi e j s c o w e i uzależnione w dużej mierze od przywiązania do „małej ojczyzny”. Osoby młode, posiadające polskie korzenie, najczęściej migrują do miast w poszukiwaniu pracy i lepszych perspektyw życiowych. Efektem tego procesu jest postępujące wynarodowienie i zanik więzi z językiem polskim i tradycją. Ciągłe daje się zauważyć słabość inteligencji zdolnej do w pełni świadomego i kreatywnego utożsamienia się z narodowością polską. Wśród Polaków na Grodzieńszczyźnie jest dość liczna grupa ludzi wykształconych, posiadających tytuły naukowe, jednakże tylko nieznaczna część z nich uczestniczy w życiu mniejszości polskiej. Charakter skupisk polskich w mińskim okręgu konsularnym jest inny niż na Grodzieńszczyźnie i w rejonie brzeskim. Wynika to m.in. z faktu, że tylko nieznaczna część tych ziem znajdowała się w obrębie granic państwa polskiego w okresie międzywojennym. Największe skupiska ludności polskiego pochodzenia znajdują się w obwodzie mińskim, z uwzględnieniem stolicy, oraz witebskim, głównie w rejonie Brasławia. Większymi skupiskami ludności polskiej we wschodniej Białorusi są miasta Borysów, Witebsk, Mohylew. Mniejsze skupiska ludności polskiej o charakterze lokalnym występują również na Homelszczyźnie – okolice Lelczyc. W większości są to potomkowie Polaków, którzy na przestrzeni XIX i XX w. osiedlili się na tych obszarach. Ich stan świadomości narodowej jest bardzo zróżnicowany, w większości wypadków pozostają oni obojętni na sprawy polskie. Przyczyną takiego stanu rzeczy są uwarunkowania historyczne, takie jak okresy prześladowań, procesy wynaradawiania, realizowane na masową skalę przez władze carskie i sowieckie.

Organizacje

W grodzieńskim okręgu konsularnym najważniejszą – a zarazem jedną z największych niezależnych i pozarządowych organizacji społecznych w tym kraju – jest Związek Polaków na Białorusi, kierowany przez wybraną w marcu 2005 r. Andżelikę Borys. Jej mandat został powtórnie potwierdzony w przeprowadzanych 15 marca 2009 r. wyborach podczas VII Zjazdu

Związku. Władze nie uznają ZPB, kierowanego przez A. Borysa, traktując Związek jako organizację nielegalną. Na Grodzieńszczyźnie pod patronatem ZPB działa wiele organizacji „branżowych”, np. Stowarzyszenie Plastyków Polskich, związki kombatanckie, Polskie Towarzystwo Lekarskie, chóry, zespoły. Ożywioną aktywność edukacyjną prowadzi Polska Macierz Szkolna, posiadająca terenowe oddziały. Przy PMS działa m.in. Duszpasterstwo Nauczycieli, Klub Studentów Polskich, Uniwersytet III Wieku. Z organizacji o zasięgu lokalnym wymienić należy Towarzystwo Kultury Polskiej Ziemi Lidzkiej w Lidzie i Grodzieńskie Zjednoczenie Społeczne „Klub Polskich Tradycji Narodowych”. Z kolei Republikańskie Społeczne Zjednoczenie „Harcerstwo” jest odrębną organizacją ze strukturą obejmującą całą Białoruś z siedzibą w miejscowości Roś.

Mniejszość polska mieszkająca w brzeskim okręgu konsularnym zrzeszona jest w dwóch głównych strukturach – w Związku Polaków na Białorusi i w Polskiej Macierzy Szkolnej (PMS „Polesie”). ZPB posiada w miarę rozbudowaną strukturę w postaci oddziałów obwodowych i rejonowych oraz ogniw podstawowych. W ramach Związku, lub pod jego patronatem, działa również wiele stowarzyszeń skupiających grupy środowiskowe lub zawodowe (byli żołnierze Armii Krajowej, lekarze, artyści ludowi) czy wiekowe (młoda Polonia) a także Dom Polski w Baranowiczach, Społeczna Szkoła Polska im. Tadeusza Reytana w Baranowiczach oraz Społeczna Szkoła Polska im. Ignacego Domeyki w Brześciu. Do najaktywniejszych oddziałów terenowych ZPB należą oddziały w Łahiszynie, Berezie i Peliszczach.

W mińskim okręgu konsularnym struktury ZPB działają w Mińsku, Witebsku, Brasławiu, Iwieńcu. Także PMS posiada swoje struktury terenowe – w Mińsku, Wilejce, Wołożynie, Brasławiu.

Strukturami o charakterze lokalnym, działającymi w Mińsku, są Polskie Towarzystwo Naukowe, Klub Kobiet Katolickich, Stowarzyszenie „Poloniczka”; skala ich oddziaływania na środowisko polonijne w stolicy jest ograniczona. W Mohylewie działa Klub Inteligencji Katolickiej.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy na Białorusi nie stanowią pod względem ekonomicznym i społecznym wyróżniającej się grupy.

Poziom wykształcenia jest mocno zróżnicowany. Elity, głównie miejskie, są dobrze wykształcone, często po studiach w Polsce; ukierunkowane są na kształcenie dzieci w RP i postrzegają to jako wielką dla nich szansę. W rzeczywistości małomiasteczkowej czy kolchozowo-wiejskiej jest znacznie gorzej.

W szczególnie złej sytuacji materialnej znajdują się osoby starsze. W największym stopniu dotyczy to osób żyjących na prowincji, w mniejszym stopniu mieszkańców większych miast.

Sytuacja polityczna Polaków na Białorusi jest bardzo złożona. Z jednej strony *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* (z 1993 r.) gwarantuje respektowanie międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych, z drugiej zaś – władze miejscowe i centralne ewidentnie nie

przestrzegają jego zapisów. Nie ma przemocy, prześladowań i dyskryminacji wyłącznie polskiej grupy etnicznej. Jest natomiast przemoc o charakterze systemowo-strukturalnym wynikająca z doktryny ideologicznej niedopuszczającej do samorządowego działania grup społecznych. Pozapaństwowe działania są systemowo ograniczane i paraliżowane przez instytucje władzy.

W zachodniej Białorusi działania takie są szczególnie nasilone, co wynika z uwarunkowań historyczno-politycznych, definiowania zachodnich wpływów jako obcych kulturowo i kreowania w świadomości społecznej mieszkańców domniemania, że jest to teren, gdzie mogą być formułowane roszczenia zagrażające integralności terytorialnej RB. Polska mniejszość, a zwłaszcza jej elity, podejrzewane są – z reguły na potrzeby propagandy – o realizowanie scenariusza politycznego wrogiego wobec państwa i społeczeństwa białoruskiego.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Najistotniejsze problemy mniejszości polskiej w RB to:

– Nieuznanie przez władze RB demokratycznie wybranych władz Związku Polaków na Białorusi, z Andżeliką Borys jako prezesem, paraliżowanie działalności statutowej tego ugrupowania, wywieranie presji na jego działaczy. Władze RB, realizując scenariusz wprowadzenia pełnej kontroli nad społeczeństwem oraz utrwalenia autorytarnego systemu politycznego, sprowokowały w 2005 r. wobec mniejszości polskiej wydarzenia prowadzące do delegalizacji *de iure* Związku Polaków na Białorusi jako struktury reprezentującej mniejszość polską. W rezultacie zagrożone zostały jej podstawowe interesy w sferze organizowania się oraz realizacji praw kulturalnych i oświatowych. Odmowa prawa działania demokratycznie wybranym władzom Związku Polaków na Białorusi a także ograniczanie aktywności środowisk polskich, m.in. kulturalno-oświatowej, jest oceniane przez władze polskie jako łamanie praw mniejszości narodowych i praw człowieka.

– Stała presja (inwigilowanie, zastraszanie, ograniczanie swobodnej aktywności, utrudnienia prowadzenia działalności kulturalnej i wydawniczej, swobodnego organizowania się, korzystania z innych należnych Polakom praw) wywierana przez władze RB na osoby należące do mniejszości polskiej, które pragną realizować swoje prawa zagwarantowane w *Traktacie*. Niekiedy te ograniczenia znajdują wyraz w aktach legislacyjnych. I tak dekret prezydenta RB z 1 czerwca 2008 r. zatwierdzający *Zarządzenie o organizacji występów gościnnych i działalności koncertowej*, uprawomocnia i tak już istniejące w praktyce poważne utrudnienia w organizowaniu wszelkiego rodzaju uroczystości polonijnych, spotkań i koncertów, a w wielu przypadkach wręcz je uniemożliwia. Na porządku dziennym jest na Białorusi, szczególnie na Grodzieńszczyźnie, utrudnianie funkcjonowania organizacji polskich, m.in. poprzez obowiązek corocznego ich rejestrowania, odmowę rejestracji (np. plastykom ze środowiska polskiego), zastraszanie osób aktywnych społecznie.

– Dążenie władz białoruskich do uszczuplenia stanu oświaty w języku polskim i nauczania języka polskiego. Tworzone są bariery dla przyjazdów nauczycieli z Polski do pracy na Białoruś. Coraz trudniejsze jest uzyskanie dla nich zaproszenia, wiza i pozwolenia na pracę. W roku szkolnym 2005/2006 na Białorusi pracowało 20 nauczycieli, w 2008/2009 – już tylko 10, co jest liczbą zdecydowanie zbyt małą w stosunku do potrzeb. Trwa proces wypróżniania lekcji języka polskiego z programów szkół i obniżania ich rangi do zajęć nadliczbowych, fakultatywnych itp. Napływają sygnały o utrudnieniach w wymianie młodzieży, np. przy wyjazdach dzieci i młodzieży polskiego pochodzenia na studia, kursy, staże, kolonie w Polsce. Przyrowadzanie dzieci na naukę języka polskiego obarczone jest dużym ryzykiem dla rodziców. Społeczne szkoły polskie nękane są kontrolami i absurdalnymi wymogami sanitarnymi. O stosunku państwa białoruskiego do nauczania języka polskiego świadczy chociażby decyzja o deportowaniu w styczniu 2009 r. – pod błahym pretekstem – dwójga nauczycieli polskich, oddelegowanych przez CODN do pracy w RB, czy też likwidacja zajęć z języka polskiego w brzeskim Centrum Twórczości Młodzieżowej z argumentacją, że język polski i jego nauczanie są „wrogię białoruskiej ideologii państwowej”.

– Przejęcie majątku trwałego ZPB, głównie 14 z 18 istniejących Domów Polskich (w większości zbudowanych z funduszy RP) i przekazanie ich reżimowej organizacji J. Łuczniaka. Działalność społeczna, kulturalna i oświatowa domów zamarła. Wiele z nich służy obecnie celom komercyjnym. Zarządy pozostałych pod kontrolą legalnego ZPB Domów Polskich w Iwieńcu i Baranowiczach są poddawane nieustannej presji, dokonywane są ingerencje w skład osobowy zarządów i dobór zatrudnianych tam pracowników, stosowane są wobec nich zaostrzone wymogi formalne i finansowe.

– Stopniowa redukcja liczby polskich duchownych poprzez nieprzedłużanie im prawa do pracy na Białorusi na mocy obowiązujących przepisów wewnętrznych, co może prowadzić do uszczuplenia prawa mniejszości polskiej na Białorusi do swobodnego praktykowania i wyznawania swojej religii. Wicepremier RB Aleksander Kasiniec na spotkaniu z przedstawicielami Kościołów działających na Białorusi w dniu 19 września 2007 r. oświadczył, że władze RB zamierzają pozbyć się w ciągu najbliższych 4 lat wszystkich księży cudzoziemców i że podjęto już w tym kierunku kroki formalne. *Rozporządzenie Rady Ministrów RB o sposobie zapraszania obywateli obcych państw i bezpaństwowców w celach prowadzenia działalności religijnej* (nr 123 z 30 stycznia 2008 r.) znacznie zaostrza zasady legalizacji pobytu na terenie RB duchownych z zagranicy. Na mocy tego dokumentu organizacje wyznaniowe mogą zapraszać duchownych z innych krajów jedynie w porozumieniu z pełnomocnikiem ds. religii i mniejszości narodowych. Władze zastrzegają sobie prawo m.in. do weryfikacji wykształcenia teologicznego zapraszanego księdza, znajomości obydwu języków państwowych (białoruskiego i rosyjskiego).

– Sprzeciw władz białoruskich wobec realizacji *Ustawy o Kartce Polaka* na terytorium RB. Osoby ubiegające się o Kartę Polaka są inwigilowane,

zastraszane, np. utratą pracy, i poddawane innym naciskom, np. prowadzone są przez KGB rozmowy ostrzegawcze z Polakami starającymi się o Kartę Polaka.

Polityka władz miejscowych

W 2005 r. władze białoruskie nie uznały wyników demokratycznie przeprowadzonego zjazdu Związku Polaków na Białorusi, wkrótce potem organizując „zjazd” kontrolowanego przez nie środowiska działaczy polskich. Od tego czasu istnieją dwa związki, z których jeden ZPB, kierowany przez Andżelikę Borys, uznawany jest przez władze RP, drugi natomiast pod tą samą nazwą, kierowany przez Józefa Łuczniaka, uznawany jest przez władze RB. Wiązało się to z utratą istotnych aktywów Związku w postaci większości Domów Polskich oraz ze znaczącym ograniczeniem możliwości działania ze względu na stosowane represje. Jednocześnie ograniczane są możliwości rozwoju oświaty i kultury polskiej, władze RB coraz skuteczniej blokują możliwości zatrudniania na Białorusi księży z Polski. Ponad trzy lata działania w warunkach represji i bardzo silnych nacisków nie wyeliminowały jednak ZPB jako organizacji aktywnej i cieszącej się uznaniem środowisk polskich na Białorusi.

Władze polskie w 2007 r. podjęły rozmowy z władzami RB m.in. w sprawie zaniechania represji wobec działaczy ZPB. Doprowadziły one do niemal całkowitego wyeliminowania bezpośrednich działań administracyjno-prawnych przeciwko działaczom polskim, takich jak aresztowania, przesłuchania, procesy karne, wyroki więzienia.

Pomimo tego złagodzenia sytuacji (obniżenie poziomu represji wobec działaczy ZPB) stan przestrzegania przez władze RB praw polskiej mniejszości jest nadal niezadowolający. Odmowa prawa działania demokratycznie wybranym władzom Związku Polaków na Białorusi a także ograniczanie aktywności środowisk polskich, m.in. kulturalno-oświatowej, jest oceniane przez władze polskie jako łamanie praw mniejszości narodowych i praw człowieka, a zwłaszcza zapisów *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 1993 r., białoruskiej *Ustawy o mniejszościach narodowych w Republice Białoruś z 1992 r.*, oraz powszechnie respektowanych standardów dotyczących praw mniejszości narodowych zapisanych m.in. w *Dokumencie Spotkania Kopenhaskiego w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE* z 1990 r.

Polityka władz białoruskich wobec Polaków w RB jest wypadkową szeregu czynników, m.in. takich, jak autorytarny charakter systemu politycznego, związane z tym dążenie państwa do objęcia kontrolą wszystkich form aktywności obywateli, złożone konteksty relacji polsko-białoruskich w przeszłości, spuścizna po ZSRR w traktowaniu mniejszości narodowych. Wszystko to powoduje, że władze białoruskie nie wypełniają nawet w podstawowym zakresie przyjętych przez siebie zobowiązań. Finansowanie mniejszości polskiej realizowane jest na poziomie symbolicznym, nawet w przypadku struktury uznawanej przez władze – np. brak inwestycji w ma-

jętek przejęty przez związek J. Łuczniaka doprowadził Domy Polskie najczęściej do dewastacji i faktycznego nieużytkowania.

Nie są uwzględniane przez władze miejscowe potrzeby Polaków również w zakresie oświatowym, np. wyeliminowano naukę języka polskiego ze szkół jako języka obcego. Maksymalnie ograniczono naukę języka polskiego w szkołach jako przedmiotu fakultatywnego. Zawsze pojawia się problem z uzyskaniem lokali na organizowanie imprez o charakterze edukacyjnym. Nie są przeprowadzane bieżące remonty w istniejących szkołach z polskim językiem nauczania. Brak nowych podręczników do nauki języka i innych przedmiotów w języku polskim. Występują zasadnicze trudności z uzyskaniem licencji dla nauczycieli języka polskiego z Polski, co prowadzi do systematycznego zmniejszenia ich liczby.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Główne kierunki współpracy polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych ze środowiskiem polskim:

- monitorowanie sytuacji mniejszości polskiej, podejmowanie politycznych działań mających na celu realizację przez miejscowe władze praw przysługujących Polakom w RB;
- działania nastawione na pomoc dla Polaków zrzeszonych wokół ZPB i PMS, wspieranie programowe, organizacyjne i finansowe działalności polskich organizacji, instytucji i szkół, unowocześnienie ich wyposażenia (komputery, telewizory, magnetowidy itp.);
- aktywizowanie stowarzyszeń w ich pracy na rzecz konsolidacji środowiska polonijnego;
- wspieranie oświaty polonijnej, promocja Polski i kultury polskiej (inicjowanie, organizowanie i wspieranie przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjno-oświatowym, społeczno-religijnym);
- działania sprzyjające kultywowaniu polskich tradycji i zapoznawaniu się z polskim dziedzictwem kulturowym (kombatanci, studenci, uczniowie, nauczyciele, środowiska twórcze, lekarze);
- pomoc finansowa i logistyczna w organizacji akcji letniej, „gwiazdkowej” i innych, a także wycieczek edukacyjnych;
- stymulowanie rozwoju ekonomicznej aktywności środowisk polskich;
- pomoc w utrzymaniu aktywności Domów Polskich w Baranowiczach i w Iwieńcu;
- pomoc (w tym prawna) dla osób represjonowanych bądź zastraszanych.

Obraz Polski i Polaków

W oficjalnej prasie można zaobserwować zjawisko blokady informacji o tematyce polskiej, chyba że wydarzenia z dziedziny gospodarki (światowy kryzys) można wykorzystać dla pogorszenia wizerunku naszego kraju. Dostępność polskiej prasy w księgarniach, wobec powszechności rosyjskich „Izwestii”, jest zerowa. W obwodowej prasie oficjalnej pojawiają się antypolskie artykuły związane np. z historią, natomiast w tytułach brzeskiej prasy, uchodzących za bardziej niezależne media, publikowane są materiały przedstawiające bardzo pozytywny obraz współczesnej Polski.

W prasie obwodowej i rejonowej na Grodzieńszczyźnie szeroko prowadzona była do niedawna kampania związana z wprowadzeniem przez Polskę *Ustawy o Karcie Polaka*, sugerująca, że działania Polski oraz grup mniejszości polskiej prowadzą jakoby do oderwania Grodzieńszczyzny od Białorusi. Często w wypowiedziach przedstawicieli władz, poświęconych wieloetniczności i wielokulturowości Grodzieńszczyzny, wskazuje się jako negatywne działania części mniejszości polskiej, przedstawiając je jako „służalcze” wobec obcego państwa i dezintegrujące państwowość białoruską.

Obraz Polski i Polaków jest zróżnicowany, zależy od rodzaju mediów, stopnia ich podporządkowania władzom, ale też samych dziennikarzy, ich rzetelności i zaangażowania. Zważywszy na sąsiedztwo i wspólną wielowiekową historię, informacji o Polsce jest bardzo mało. Oprócz doniesień niekorzystnych pojawiają się sporadycznie materiały przygotowane starannie, ostatnio np. w cyklu filmów dokumentalnych.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Specyfiką państwa białoruskiego pod rządami prezydenta A. Łukaszenki jest instrumentalne traktowanie historii jako jednego z istotnych elementów oficjalnej ideologii państwowej, pojmowanej jako zespół ściśle powiązanych ze sobą elementów, mających na celu kształtowanie świadomości obywateli zgodnej z aktualną polityką władz. Historia w takim układzie nie podlega swobodnym badaniom naukowym, ale stanowi dyscyplinę, w której obowiązują z góry ustalone koncepcje i poglądy, wg których społeczeństwo białoruskie winno być edukowane i wychowywane. Większość poglądów historycznych stanowi automatyczne przeniesienie z historiografii radzieckiej z lekkimi modyfikacjami, polegającymi głównie na eliminacji klasycznych marksistowskich terminów, typu „walka klas”. Wzorowanie się na sowieckiej historiografii wynika częściowo z tego, że młode państwo białoruskie nie szuka swych korzeni, sięgając do nurtów narodowych, jak po części czyni to Ukraina, ale wręcz przeciwnie – swą tożsamość upatruje w ścisłym powiązaniu z historią Rosji.

Poniżej scharakteryzowane są koncepcje historyczne, które mają swe odbicie w obowiązujących na Białorusi podręcznikach szkolnych, a szczególnie na szczeblu akademickim:

– Już od czasów średniowiecznych Polska stanowić miała główną przeszkodę do emancypacji ziem białoruskich, a tereny obecnej Białorusi stanowić dla niej miały główny teren ekspansji politycznej i terytorialnej (aby podporządkować sobie te tereny, Polacy mieli nawet sprzyjać i popierać rabunkowe i niszczycielskie najazdy tatarskie).

– Przemilcza się lub pomija ściśle związki Korony Polskiej z Wielkim Księstwem Litewskim (szczególnie od Unii Lubelskiej 1569 r. wprowadzającej unię realną). Wielkie Księstwo przedstawia się jako samodzielny byt państwowy, prowadzący swobodną i niezależną politykę wewnętrzną i zagraniczną bez jakichkolwiek związków z Polską. Symptomatyczne jest przy tym wyliczanie jego kolejnych władców (np. książe Władysław Zygmuntowicz, książe Jan Zygmuntowicz), bez podawania informacji, że byli oni

jednocześnie królami Rzeczypospolitej Obojga Narodów (Władysław IV, Jan II Kazimierz). W koncepcji Wielkiego Księstwa Litewskiego współczesna historiografia białoruska popada również w konflikt z historiografią litewską, postrzega się bowiem w tym organizmie państwowym twór polityczny – protoplastę państwa białoruskiego, w którym prym i główną rolę wiodła szlachta białoruska, a centrum decyzyjnym miał być Mińsk.

– Rozbiory i upadek Rzeczypospolitej w końcu XVIII w. przyjmowane są z wielkim „zrozumieniem” – upadło państwo, które dla innych narodów miało być tyranem. W dostaniu się ziem białoruskich pod rządy carskie nie upatruje się żadnego zagrożenia narodowego – wręcz przeciwnie – wszelkie przeciwności łagodzić miała wspólna wiara – prawosławie, oraz bliskość językowa, kulturowa i mentalna. Zamianę dominacji szlachty polskiej na rosyjską przyjmuje się wręcz z satysfakcją, minimalizując skutki tego procesu dla ziem białoruskich w postaci wstrzymania emancypacji szlachty białoruskiej i postępującej rusyfikacji tych ziem.

– Powrót odrodzonej Rzeczypospolitej po I wojnie światowej na jej historyczne tereny, czyli zachodnią część obecnej Białorusi, jest oceniany zdecydowanie negatywnie; okres ten nazwa się w podręcznikach „czasami polskimi”, „polską administracją” lub nawet „polską okupacją”. Rozwój polityczny, ale i także ekonomiczny tych ziem, miał zostać powstrzymany przez powrót czynnika polskiego, podczas gdy wschodnia część jako Białoruska Republika Sowiecka (od daty jej powstania liczy się oficjalnie ciągłość obecnego państwa białoruskiego) przeżywać miała okres intensywnego rozwoju gospodarczego i edukacyjnego; przemilcza się natomiast sowieckie represje. Polityka państwa polskiego na terenie „okupowanych” ziem białoruskich zorientowana miała być wyłącznie na ich eksploatację przez polskie ziemiaństwo i na podtrzymanie ich zastoju ekonomicznego i oświatowego. Dla podtrzymania polskiego panowania stosowano „terror polityczny”, czego najjaskrawszym przykładem było powstanie – jak się wielokrotnie określa na Białorusi – „obozu koncentracyjnego” w Berezie Kartuskiej, mającego być narzędziem walki narodowościowej z intensywnie rodzącym się ruchem narodowościowym wśród Białorusinów.

– Nie występuje w zasadzie termin „II wojna światowa”, pisze się o „wielkiej wojnie ojczyźnianej”; data 1 września 1939 r. jest natomiast „pojęciem pustym”, a data „początku wojny” określana jest jednoznacznie – 22 czerwca 1941 r.

– 17 września 1939 r. funkcjonuje wyłącznie jako data wyczekiwanego przez miejscową ludność końca polskiego panowania i zjednoczenia ziem zachodnich ze wschodnią Białorusią (o związanej z tym tragedii i deportacjach Polaków nie pisze się). Jeżeli wspomina się (rzadko!) o ataku III Rzeszy na Polskę 1 września, to często w kontekście ponoszenia za to częściowej winy przez samą Polskę w wyniku odrzucenia przez nią oferty współpracy z ZSRR. Przemilcza się natomiast pakt Ribentrop–Mołotow i sojusz rosyjsko-niemiecki. II wojna światowa funkcjonuje jedynie w kontekście wojny ojczyźnianej 1941–1945, która miała przynieść wolność innym narodom, w tym polskiemu.

– Pozytywnie przedstawia się zmiany powojenne i powstanie „oboju państw socjalistycznych”. Jego ostateczny upadek i rozpad ZSRR przypisuje się głównie „wyścigowi zbrojeń”, narzuconemu przez Zachód. Takie kwestie, jak system totalitarny, zarówno w wymiarze ludzkim, jak i ekonomicznym, relatywizuje się, a o narastających protestach wewnętrznych, np. powstaniu „Solidarności”, nie wspomina się wcale. W tym kontekście rozpad ZSRR i oboju socjalistycznego nie jest postrzegany pozytywnie, a powstanie państwa białoruskiego przedstawia się jako konieczność ratowania spuścizny po Związku Sowieckim.

Oprócz tych generalnych koncepcji nasila się nowe zjawisko – sięganie do nazwisk znanych osób, urodzonych na ziemiach białoruskich. Proces ten w dużym stopniu wynika z przekonania o konieczności poszukiwania nowych bohaterów i wzorców zachowań, przy posiadaniu dość skromnego panteonu bohaterów własnych, ograniczonego głównie do wyeksploatowanych już mocno, nieprzystających do rzeczywistości, postaci z czasów radzieckich. Osoby symbolizujące prawdziwy białoruski ruch narodowy z przyczyn politycznych są celowo pomijane. W oficjalnej propagandzie zaczęto więc sięgać do postaci, zaliczanych na ogół do polskiego obszaru historycznego i kulturowego; najbardziej spektakularne przykłady: działacze polityczni i narodowowyzwoleńcy – Kościuszko, Niemcewicz, Traugutt, poeci i pisarze – Mickiewicz, Orzeszkowa, Rodziewiczówna, Kraszewski, muzycy – Ogiński, Moniuszko, malarze i graficy – Orda, naukowcy – Domeyko.

Od kilku lat nie doszło do spotkania ekspertów w ramach wspólnej polsko-białoruskiej komisji ekspertów do spraw weryfikacji treści podręczników szkolnych do historii. W ocenie polskich placówek brakuje przesłanek pozwalających sądzić, że w dającej się przewidzieć przyszłości stan ten ulegnie poprawie.

1.5.2. Informacja Związku Polaków na Białorusi

Najważniejsze problemy mniejszości polskiej na Białorusi

Sytuacja mniejszości polskiej jest odbiciem sytuacji politycznej na Białorusi i jednym z najważniejszych problemów jest ogólny brak poszanowania swobód obywatelskich, który siłą rzeczy dotyka również mniejszości polskiej.

Realizacja prawa na zrzeszenie się mniejszości polskiej w organizację społeczną

2008 r. nie przyniósł żadnych zmian w stanowisku władz Białorusi wobec największej polskiej organizacji w kraju – Związku Polaków na Białorusi. Delegalizacja organów kierowniczych organizacji oraz prześladowania działaczy ZPB trwały nadal. Białoruskie władze zignorowały apel delegatów VII Zjazdu Związku Polaków na Białorusi, który wzywał prezydenta Alaksandra Łukaszenkę, by ten wsparł proces normalizacji sytuacji wokół największej organizacji mniejszości polskiej na Białorusi. Jednocześnie białoruskie władze w lutym i w marcu 2009 r. podjęły bezprecedensową kampanię wywierania presji na działaczy ZPB, celem której było zastraszenie działaczy ZPB, by ci nie uczestniczyli w zjeździe swojej organizacji.

Prześladowanie niezależnej prasy polskiej

Związek Polaków wydaje dwa niezależne tytuły – „Magazyn Polski na Uchodźstwie” oraz „Głos znad Niemna na Uchodźstwie”. Pisma są wydawane w Polsce i kolportowane na Białorusi. Władze białoruskie wielokrotnie zatrzymywały działaczy ZPB, którzy rozprowadzają te tytuły.

Uniemożliwienie przeprowadzania imprez kulturalnych i represje za ich zorganizowanie

Nieuznawanie przez białoruskie władze ZPB ogranicza możliwość organizowania i przeprowadzania imprez kulturalnych. Jeżeli – nie zważając na to – są organizowane większe przedsięwzięcia, to następują represje. 2 maja 2008 r. w Grodnie na terenie prywatnym odbył się koncert polskiego zespołu rockowego „Lombard”. Władze odmówiły udzielenia zgody na występ zespołu w jakiegokolwiek z sal miejskich i w związku z tym koncert odbył się na terenie prywatnym. 9 czerwca w Grodnie odbył się sąd nad prezes Związku Polaków na Białorusi Andżeliką Borys, która została oskarżona o zorganizowanie nielegalnej imprezy i skazana na karę grzywny. Białoruskie władze ograniczają działalność kulturalną prowadzoną przez ZPB.

Antypolska kampania w mediach państwowych

Przytłaczająca większość prasy na Białorusi jest pod kontrolą aparatu ideologicznego władz. Część prasy, w tym największe gazety, wszystkie stacje telewizyjne, większość stacji radiowych są bezpośrednio podporządkowane organom władzy centralnej i miejscowej. Na przykład największa gazeta państwowa „Sowietskaja Bieloruszija” jest organem prasowym administracji prezydenta, gazeta „Respublika” zaś – organem prasowym białoruskiego rządu. Władze wielokrotnie wykorzystywały prasę do rozpętywania antypolskiej nagonki. Można podać następujące przykłady w 2008 r.:

1 lutego „Sowietskaja Bieloruszija” poświęciła obszerny komentarz wprowadzeniu Karty Polaka. Według gazety prawdziwym jej celem jest rozpalenie konfliktu etnicznego na Białorusi. Gazeta przyznaje, że mieszkańcy zachodniej części kraju „uważają siebie za Polaków”, ale podkreśla, że są to „od pokoleń zwykli obywatele Białorusi”. „Sowietskaja Bieloruszija” przewiduje następujący scenariusz wydarzeń: najpierw wprowadzenie Karty Polaka, potem domaganie się kulturowej autonomii, a następnie żądanie referendum w sprawie przyłączenia tych terenów do Polski. Według tej gazety przyczyną wprowadzenia Karty Polaka jest tęsknota dużej części polskich elit za Rzeczpospolitą „od morza do morza”. Komentatorzy porównują też sytuację Polaków na Białorusi z separatyzmem baskijskim, konfliktem w Irlandii Północnej, a nawet wojnami bałkańskimi, i przestrzegają przed „konfliktem etnicznym”.

2 kwietnia w swym komentarzu zamieszczonym w internetowej gazecie „Bielaruskije Nowosti” szef państwowego koncernu medialnego Belteleradiokompanija Alaksandr Zimouski stwierdził, że Karta Polaka to nowa wersja niemieckiej Volkslisty. „W nazistowskich Niemczech był taki

urząd Deutsche Volksliste, który wszystkim chętnym, jeśli udowodnili swą znajomość niemieckich tradycji, zwyczajów i języka, [...] wydawał, jakby teraz to nazwano, Kartę Niemca. Oznaczało to dla jej posiadacza przydział większej liczby kartek na jedzenie, możliwość pracy na rzecz Wielkich Niemiec oraz inne korzyści” – pisze Zimouski w felietonie zamieszczonym w czołowym portalu internetowym „Bieloruskije Nowosti”, nazywając Volkslistę i Kartę „dokumentami z orłem”. Zimouski twierdzi, że Polacy w czasie II wojny światowej chętnie brali Kartę Niemca. „W Polsce otrzymało ją ok. 3 mln osób, praktycznie co dziesiąty. Historyczne doświadczenie przydało się teraz twórcom Karty Polaka” – twierdzi gazeta.

31 maja gazeta „Wo Sławu Rodiny” nazywa *Katyń* najgłupszym i najgorszym filmem Wajdy, zarzucając mu schematyzm i chęć dogodzenia współczesnym polskim narodowym radykałom. Oprócz tego zarzuca się polskiemu reżyserowi, że stworzył swoje dzieło, korzystając ze wzorców rozpracowanych przez Goebbelsa. Według autora film nie jest popularny w Polsce i dlatego polskie władze muszą zapędzać do kin żołnierzy i uczniów. Zdaniem autora Władzimira Każeunikau politycznym celem, który stawiał sobie Wajda, miało być skłócenie Słowian i oplucie Rosji. Morał filmu jest taki: Rosja powinna się kajać i kajać za swoje „straszne zbrodnie” – pisze Każeunikau. Tymczasem przyznanie się Rosji do winy za Katyń było – zdaniem publicysty – zbyt pospieszne, a polskich oficerów w Katyniu wymordowali naziści. Potem tylko szef nazistowskiej propagandy wpadł na pomysł, żeby zrzucić odpowiedzialność za ten mord na ZSRR. „Gdyby NKWD miało rzeczywiście zamiar wymordować polskich oficerów, to by skierowało ich na wschód, po trzech dniach drogi tam zaczynają się takie miejsca, że świadkami byłyby tylko niedźwiedzie, a grobów nie znaleziono by i w XXI stuleciu” – stwierdza Każeunikau.

Kampania propagandowa z udziałem państwowej telewizji i najważniejszych mediów państwowych, w tym gazety „Sowietskaja Bieloruszija”, była prowadzona i przed zjazdem ZPB.

Treści antypolskie w oficjalnej historiografii

W 2008 r. ukazał się nowy podręcznik *Białoruś w przededniu i w czasie II wojny światowej oraz wielkiej wojny ojczyźnianej*, obowiązkowy dla szkół powszechnych oraz osób przygotowujących się do egzaminów na studia. Wcześniej działalność Armia Krajowa była przemilczana w oficjalnych podręcznikach szkolnych. Teraz AK jest przedstawiana jako organizacja kolaborująca z nazistami i bezlitośnie mordująca Białorusinów.

„W ostatnich czasach niektórzy «naukowcy» próbują przeprowadzić rewizję historii wielkiej wojny ojczyźnianej [...] i zrehabilitować tych, którzy współpracowali z okupantami” – stwierdzają we wstępie autorzy podręcznika – Aleksander Kawaleni i Iwan Sarakawik, wychwalając jednocześnie białoruskiego prezydenta A. Łukaszenkę za zdecydowane przeciwstawianie się tym próbom. Jeden z rozdziałów poświęcono działalności AK na terenach obecnej Białorusi. „W latach niemieckiej okupacji AK występowała to przeciwko faszystom i «czerwonym», to po ich stronie”

– stwierdzają autorzy. Sugerują, że akowcy od początku okupacji objęli stanowiska w samorządach i proniemieckiej policji za zgodą nazistów.

„Jednak od wiosny 1942 r. do lata 1943 r. SD [nazistowska służba bezpieczeństwa] oczyściła administrację z akowców i wymieniła ich na białoruskich kolaborantów. To zaogniło stosunki pomiędzy polskimi i białoruskim służusami i zbliżyło AK do radzieckiej partyzantki. W tym okresie AK bezlitośnie traktowała białoruską ludność” – piszą dalej.

Ograniczanie przez władze możliwości nauki języka polskiego

W ciągu ostatnich lat spada liczba osób uczących się języka polskiego w państwowych szkołach. Jest to wynik nieprzychylnego stosunku władz. Potwierdza to fakt jednoczesnego wzrostu liczby uczących się języka polskiego na kursach w prywatnych firmach. To niezbiecie świadczy o tym, że powoływanie się przez władze Białorusi na rzekomy spadek zainteresowania nauką języka polskiego jest w rzeczy samej zmyślonym chwytem, mającym odciągnąć uwagę od sedna problemu.

Oczekiwania od władz Białorusi

Uznanie legalnie wybranych władz ZPB

Przestrzeganie umów międzynarodowych oraz własnego ustawodawstwa w dziedzinie praw mniejszości narodowych.

Zaprzestanie szykan.

Oczekiwania od władz RP

Od rządu i od Ministerstwa Spraw Zagranicznych oczekujemy prowadzenia bardziej aktywnej polityki obrony mniejszości polskiej na Białorusi. Przede wszystkim reagowania (a nie przemilczania) na fakty represji i antypolskich wystąpień. Wszystko, co udało się osiągnąć Związkowi Polaków, jest wynikiem twardej polityki wobec władz Białorusi. Tak zwane ocieplenie stosunków nie przyniosło na razie żadnego przełomu w traktowaniu przez władze Białorusi mniejszości polskiej.

Oczekujemy od MSZ i rządu RP

– Zwiększenia intensywności procesu wydawania Karty Polaka. Na razie placówki dyplomatyczne nie są w stanie sprostać dużemu zainteresowaniu miejscowych Polaków.

– Zwiększenia intensywności kontaktów polskich placówek dyplomatycznych z mniejszością polską. Obecność dyplomatów w terenie i spotkania z działaczami ZPB wcześniej były ważnym elementem wspierania ZPB przez Polskę.

– Bardziej aktywne podnoszenia kwestii związanych z sytuacją mniejszości polskiej na Białorusi na forum Unii Europejskiej, gdyż właśnie tego obecnie najbardziej obawiają się władze Białorusi.

– Zwiększenie promocji kultury polskiej na Białorusi. W sytuacji, kiedy ZPB ze zrozumiałych przyczyn nie może organizować imprez kulturalnych, powinna być bardziej aktywna rola konsulatów i ambasady. Imprezy powinny być organizowane przede wszystkim w miejscowościach, gdzie są

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

---

większe skupiska Polaków, np. Grodno, Werenowo, Szczuczyn, Lida. Warto przeprowadzać mniej imprez, ale za to na większym poziomie, zapraszając znanych twórców, którzy będą w stanie zainteresować miejscowych odbiorców.

Prezes Związku Polaków na Białorusi, mgr Andżelika Borys

1.6. Brazylia

1.6.1. Raport Ambasady RP w Brasilii

Informacje podstawowe

Problem ustalenia liczebności Polonii w Brazylii ma długą historię i prawdopodobnie nie doczeka się już jednoznacznego rozwiązania. Brazylia była celem kilku fal emigracji, począwszy od drugiej połowy XIX w. do lat 20. XX w. i po II wojnie światowej. Przybysze z okresu Polski rozbiorowej figurują w brazylijskich rejestrach zazwyczaj jako obywatele państw zaborczych, a część z nich identyfikowała się z narodowością niepolską – np. ukraińską i żydowską. Wg różnych źródeł liczebność Polonii oscyluje w granicach od 800 tys. do 2 mln, często podawaną liczbą jest półtora miliona. Nie ma statystycznie jednoznacznych i wiarygodnych metod obliczania tej populacji.

Potomkowie Polaków zamieszkują głównie trzy stany południowe: Paraná, Santa Catarina i Rio Grande do Sul. Znacznie mniejsze grupy polonijne mieszkają też w São Paulo, Rio de Janeiro, Minas Gerais, Espírito Santo i Goiás.

Za początek polskiego osadnictwa w południowych stanach Brazylii uznaje się 1871 r., kiedy to pierwsi osadnicy polscy założyli siedliska na terenach wokół Kurytyby. Wioski polskie stopniowo stworzyły pierścień wokół miasta, nazwany później Nova Polónia. Część osadników udawała się dalej na południe, do prowincji Santa Catarina i Rio Grande do Sul a także do zachodniej części Parany, aż do granicy z Argentyną i Paragwajem.

Do 1890 r. przybyło do Brazylii ok. 10 tys. osób. Fala emigracyjna, zwana przez ówczesnych publicystów „gorączką brazylijską”, przybrała na sile w latach 90. XIX w. Rząd brazylijski podpisał wówczas kontrakty z trzema prywatnymi firmami na przewiezienie z Europy 750 tys. ludzi, którzy mieli otrzymać w Brazylii darmowe przydziały ziemi. Wiadomość ta przedostała się szybko do Galicji i zaboru rosyjskiego, wywołując ogromne zainteresowanie wśród biedoty wiejskiej. Tysiące małorolnych chłopów sprzedawało swoje gospodarstwa, robotnicy rolni likwidowali dobytek i udawali się do portów w Niemczech i we Włoszech. „Gorączka brazylijska” miała trzy etapy: pierwszy – w latach 1890–1892, objął ok. 63 tys. chłopów z Królestwa; drugi – od 1895 r. do początku XX w., dotyczył głównie Galicji, skąd wyjechało ok. 25 tys. osób; trzeci – z lat 1911–1912, objął głównie mieszkańców Podlasia i Lubelszczyzny w liczbie ok. 10 tys.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości fala emigracji opadła, niemniej do wybuchu II wojny światowej do Brazylii wyjechało jeszcze ok. 40 tys. obywateli polskich, w tym znaczna liczba Żydów i Ukraińców. Były to już jednak wyjazdy innego typu – organizowane przez polskie instytucje państwowe. Pewna liczba Polaków (20–30 tys.), przeważnie inteligentów, dotarła do Brazylii w czasie II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu, osiedlając się głównie w miastach. Wg „Kalendarza Ludu” z 1948 r. skład społeczny przybyszów z Polski był następujący: chłopci – 95 proc., robotnicy i rzemieślnicy – 3,5 proc., kupcy – 1 proc., inteligencja – 0,5 proc.

W kolejnych latach w Brazylii osiedlali się nieliczni obywatele polscy, głównie w rezultacie zawierania małżeństw z obywatelami brazylijskimi.

Organizacje

Jedyną organizacją, a raczej ruchem polonijnym o charakterze ogólnokrajowym, jest BRASPOL (Centralna Reprezentacja Wspólnoty Brazylijsko-Polskiej), założony w 1990 r. z inicjatywy Rektora Polskiej Misji Katolickiej – ks. Benedykta Grzymkowskiego, oraz byłego burmistrza miejscowości Araucária – Rízio Wachowicza, który od początku pełni funkcję prezesa. Według jego informacji BRASPOL działa w 334 miejscowościach w 16 stanach Brazylii. Liczba ta jest trudna do zweryfikowania. Podczas ostatniego walnego zebrania prezes przyznał, że odpowiednio ukonstytuowanych jest jedynie 40 oddziałów. Nieregularnie ukazuje się biuletyn BRASPOL-u „Kurier” oraz wydawany w Rio Grande do Sul „Kurierek”. Organizacja nie ma stałej siedziby głównej.

Największą pod względem nieruchomości majątku organizacją polonijną pozostaje Sociedade União Juventus, która powstała ze stopniowego połączenia wielu organizacji polonijnych w Kurytybie. W 2008 r. União Juventus obchodziła 110 rocznicę powstania. Najbardziej aktywnym spośród towarzystw polonijnych w Kurytybie pozostaje Towarzystwo im. Józefa Piłsudskiego, które powstało w 1936 r. na bazie szkoły ludowej, utworzonej w 1905 r. Regularnie organizuje ono spotkania polonijne w formie popularnych obiadów. Jego siedziba jest jednocześnie miejscem prób i występów zespołu folklorystycznego „Wisła”. Kolejną organizacją istniejącą w Kurytybie jest, bardzo w przeszłości zasłużone, Towarzystwo im. Tadeusza Kościuszki, zarządzane przez rodzinę Sielskich. Jest ono najstarszą organizacją polonijną w Ameryce Łacińskiej (powstało w 1890 r.); obecnie prowadzi ono bardzo ograniczoną działalność.

W stanie Rio Grande do Sul w Porto Alegre istnieje Towarzystwo „Polônia”, założone ok. 1897 r., które np. regularnie organizuje dni polskie z okazji rocznicy 11 listopada. W ramach organizacji działa zespół folklorystyczny. Z kolei w Erechim aktywnie działają Towarzystwo „Rui Barbosa”, Zespół Folkloru Polskiego „Jupem”, kapela „Stare Wiarusy” oraz Centrum Języka i Kultury Polskiej prowadzące kursy języka polskiego i choreograficzne.

Towarzystwo „Polônia”, założone w 1991 r., działające we Florianópolis w stanie Santa Catarina, jest kontynuatorem tradycji Towarzystwa 3 Maja, powstałego w 1918 r. Niegdyś wzór do naśladowania dla większości organizacji polonijnych, obecnie nie wykazuje aktywności – zarówno prezes, jak i jego zastępca zrezygnowali z funkcji w połowie 2008 r., członkowie są rozproszeni i obecnie nie widać żadnych obiecujących perspektyw. W miasteczku Itaiópolis, gdzie znajduje się największy polski kościół w Ameryce Południowej, działa Polskie Stowarzyszenie Kulturalne, organizujące kurs języka polskiego prowadzony przez siostrę zakonną. Przy stowarzyszeniu działa zespół folklorystyczny „Więzy Polskie”. Łącznie na terenie okręgu konsularnego placówki w Kurytybie (stany Paraná, Santa Catarina i Rio Grande do Sul) działa ponad 30 polskich zespołów folklorystycznych.

W okręgu konsularnym KG RP w São Paulo działa kilka organizacji polonijnych. Polskie Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne w São Paulo APOLEC, liczące ok. 120 członków, patronuje wspólnie z konsulem działającej już od 5 lat szkole języka polskiego, która gromadzi 160–200 uczniów rocznie na 4 poziomach nauczania. Od ponad 2 lat organizacja wydaje w nakładzie 1000 egz. kolorowy, dwujęzyczny dwumiesięcznik „Głos Polonii Paulistańskiej”. W ramach stowarzyszenia działa także jedyna na terenie Ameryki Południowej drużyna harcerska „Orzeł Biały”. Kolejną organizacją jest Dom Kultury Polskiej im. Sanguszki, który jest jedynym miejscem, jakim dysponuje Polonia paulistańska na potrzeby realizacji różnych form swej działalności. Najstarsza organizacja – Towarzystwo Brazylijskie Kultury Polskiej im. Józefa Piłsudskiego, powstałe na bazie organizacji założonej w 1892 r., faktycznie zakończyło swoją działalność. Przyszłość zasłużonego Zespołu Folklorystycznego „Wiosna” stoi pod znakiem zapytania, brak jest środków oraz odpowiednio przygotowanych kontynuatorów.

Należy zaznaczyć, że został zainicjowany proces zjednoczenia wszystkich organizacji polonijnych działających w São Paulo. Podpisanie listu intencyjnego przez prezesów głównych stowarzyszeń ws. utworzenia Polonijnego Porozumienia Organizacyjnego w São Paulo (PPO-SP) nastąpiło 29.05.2009 r. Sygnatariusze listu zgodnie oświadczyli, że w kontekście przebudowy Domu Kultury Polskiej im. Sanguszki, którego projekt został zatwierdzony przez Senat RP i Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, konieczna jest jedność ruchu polonijnego. Siedzibą przyszłej zjednoczonej organizacji będzie właśnie ten Dom. PPO-SP jest zjednoczeniową platformą dyskusyjną, bez osobowości prawnej. Celem istnienia tej struktury jest ustalenie zasad i warunków zjednoczenia oraz powołanie do życia jednej organizacji polonijnej, skupiającej wszystkie istniejące obecnie struktury i formy życia polonijnego w metropolii São Paulo.

Po raz pierwszy w historii paulistańskiej Polonii przedstawiciele wszystkich organizacji i struktur polonijnych wyrazili w formie pisemnej gotowość podjęcia dialogu, którego celem jest doprowadzenie do pełnego zjednoczenia ruchu polonijnego.

W Rio de Janeiro środowisko polonijne skupia się wokół Towarzystwa Dobroczynnego „Polonia”. Liczy ono ok. 100 członków, posiada własną siedzibę, ale jego sytuacja finansowa jest dość trudna. W stanie Espírito Santo aktywność przejawia polska diaspora w miasteczku Águia Branca (po polsku *Orzeł Biały*); szacuje się, że 40 proc. mieszkańców jest pochodzenia polskiego. Lokalna organizacja – Stowarzyszenie Polskie „Orzeł Biały”, posiada siedzibę w Domu Kultury Polskiej, wybudowanym za środki z RP.

Nieliczna Polonia w stanach Minas Gerais, Mato Grosso i Mato Grosso do Sul nie prowadzi działalności w formie zorganizowanej.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia w Brazylii nie stanowi ani istotnej siły społecznej, ani ekonomicznej czy też politycznej. Osoby polskiego pochodzenia nadal związane są w większości z rolnictwem – ok. 60 proc. mieszka na obszarach wiejskich.

Grupa polska, podobnie jak inne grupy etniczne, nie posiada specjalnego statusu prawnego; status taki mają w Brazylii jedynie wspólnoty Indian na terenach rezerwatów. W Brazylii nie notuje się przypadków łamania praw lub swobód obywatelskich napływowych mniejszości etnicznych, w przeciwieństwie do lokalnych mniejszości indiańskich.

Osoby urodzone w Brazylii z mocy tutejszego prawa uzyskują obywatelstwo tego kraju (*ius soli – prawo ziemi*). Zdecydowana większość emigrantów nabyła obywatelstwo brazylijskie. Mimo że formalnie nie wymaga się nabycia obywatelstwa brazylijskiego od cudzoziemców-rezydentów, to dostęp do niektórych zawodów (np. tłumacz przysięgły) uwarunkowany jest jego posiadaniem. Około 10 proc. polskiej populacji nie uzyskało obywatelstwa brazylijskiego i zachowuje status „cudzoziemca w Federacyjnej Republice Brazylii”.

W Brazylii przebywa wiele osób duchownych z Polski. Ich dokładna liczba nie jest jednak znana.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Nie ma problemów natury prawnej lub politycznej ani aktów przemocy wobec Polaków. Brazylijskie władze nie traktują obywateli obcego pochodzenia w jakiś szczególny sposób.

Polityka władz miejscowych

Władze brazylijskie nie prowadzą żadnej polityki etnicznej, z wyjątkiem polityki wobec Indian. Środowiska polskie nie domagają się też żadnego specjalnego traktowania. W stanach Paraná, Santa Catarina i Rio Grande do Sul ustanowiono Dzień Emigranta Polskiego. Paraná i Santa Catarina obchodzą go 2 maja, Rio Grande do Sul zaś – 3 maja. Często takie dni ustalane są również przez rady miast zamieszkałych przez znaczącą liczbę potomków emigrantów polskich (np. São Bento do Sul)

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

W Brazylii działają trzy polskie placówki. Szczególne znaczenie ma Konsulat Generalny RP w Kurytybie, jedna z najstarszych polskich placówek konsularnych, w której kompetencji terytorialnej znajdują się trzy główne stany zamieszkałe przez Polonię. Na drugim miejscu jest Konsulat Generalny RP w São Paulo, który po likwidacji i przejęciu kompetencji KG RP w Rio de Janeiro, ma w swoim okręgu dwa najważniejsze miasta Brazylii. Wydział Konsularny Ambasady RP w Brasillii ma na swoim terenie jedynie małą grupę polską w sąsiednim stanie Goiás.

Głównym kierunkiem działań placówek w Brazylii jest umacnianie tożsamości narodowej potomków polskich emigrantów. Odbywa się to na wiele sposobów, są to m.in.:

- Pomoc organizacjom i zespołom artystycznym.
- Działania patronackie przy realizacji projektach.
- Organizacja spotkań z okazji świąt i ważnych rocznic, imprez, w tym o charakterze kulturalnym.

– Wspieranie kursów języka polskiego w wielu miastach Brazylii. Obecnie niezwykle dużym zainteresowaniem cieszy się kurs w São Paulo. W programie kursu oprócz nauki języka prowadzone są także lekcje poświęcone polskiej historii i kulturze. Konsulat w Kurytybie jest współorganizatorem kolejnych edycji kursu metodologii nauczania i warsztatów doskonalenia języka polskiego dla nauczycieli.

– Działalność informacyjno-promocyjna.

– Wspieranie działalności kulturalnej. Na podkreślenie zasługuje fakt powołania w 2008 r. – przy wsparciu konsulatu – Dyskusyjnego Klubu Filmowego; funkcjonuje on w Domu Kultury Polskiej i skupia ok. 30 osób. Klub zbiera się regularnie raz w miesiącu i prezentuje wyłącznie polskie filmy w oryginalnej wersji językowej.

Obraz Polski i Polaków

Brazylijskie media nie interesują się Polską w sensie politycznym. Więcej jest przykładów publikacji o charakterze kulturalnym, w których dorobek lub postacie polskich artystów zawsze są wysoko oceniane. Nie ma w mediach przypadków jawnych antypolonizmów, zdarzają się natomiast czasem publikacje nierzetelne, wynikające raczej z ograniczonej wiedzy przedmiotowej.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W Brazylii nie tworzy się list zatwierdzonych podręczników szkolnych. Każdy ze stanów ma swobodę decyzji w kwestiach edukacji. Szkoły podstawowe i średnie, państwowe i prywatne zatrudniają specjalnych koordynatorów programu nauczania, którzy odpowiadają za dobór materiałów dydaktycznych i sugerują (nie nakazują) zakup odpowiednich podręczników, o ile w ogóle są one używane. Szkoły wyższe zachowują pełną autonomię w kwestii doboru podręczników. Istnieje zbyt wiele książek do historii, aby ich rzetelne zbadanie było możliwe. Generalnie można stwierdzić, że o Polsce jest w nich bardzo mało informacji. Geneza II wojny światowej i Holocaustu są w brazylijskich źródłach przedstawiane obiektywnie, jednak ogólna wiedza o tych faktach jest znikoma, podobnie jak wiedza o Polsce. W Brazylii, wg danych z 2000 r., 7,5 proc. mieszkańców ukończyło studia wyższe, 18,7 proc. – szkołę średnią, 62,0 proc. – podstawową, 11 proc. nie ma żadnego wykształcenia. Nieliczni Brazylijczycy wiążą z Polską nazwiska Mikołaja Kopernika, Marii Skłodowskiej-Curie, Fryderyka Chopina. Dość powszechna jest wiedza o pochodzeniu papieża Jana Pawła II i Lecha Wałęsy, porównywanego często do obecnego prezydenta Luiza Inacia Luli da Silva, który wywodzi się z ruchu związkowego.

1.6.2. Informacja BRASPOL-u

Niżej przedstawione kwestie podniosła organizacja BRASPOL, w osobie prezesa, pana Rízio Wachowicza.

1. Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

- Zanik znajomości języka polskiego.
- Brak poczucia „siły w jedność”, tworzenie organizacji polonijnych, w większości przypadków bez odpowiedniego doświadczenia, poza strukturami BRASPOL-u.
- Słabnące przekonanie duszpasterstwa polonijnego o tym, że można modlić się po polsku, że można współpracować z BRASPOL-em przy kultywowaniu i utrwalaniu obyczajów i tradycji, takich jak opłatek, święconka, śpiew religijny po polsku.
- Potomkowie polskich emigrantów przez długie lata byli poniżani ze względu na swój status majątkowy i etniczny.
- Potomkowie polskich emigrantów, którzy ukończyli studia wyższe, nie są zainteresowani działalnością polonijną, a jeżeli już, to działają indywidualnie, nie jednocząc się w budowaniu silnej wspólnoty.
- Potomkowie emigrantów polskiego pochodzenia, którym udało się zdobyć ważne stanowiska, w tym polityczne, bardzo rzadko angażują się w budowanie wizerunku polskości i Polski. Walczą jedynie o głosy wyborców.
- Środowiska polonijne nie znają Polski, jej mieszkańców, historii, geografii, roli we współczesnym świecie, wkładu Polaków do światowego dziedzictwa kultury, nauki itd.
- Środowiska polonijne są mocno wymieszane z innymi grupami narodowościowymi.
- Potomkowie polskich emigrantów nie manifestują swojej odrębności, są wręcz niezauważalni.
- Brak jest wolontariuszy do pracy społecznej w organizacjach polonijnych, w tym w BRASPOL-u. BRASPOL-owi, jako dużej organizacji, potrzebni są fachowcy do prowadzenia codziennej działalności.

2. Oczekiwania od władz miejscowych

- Wobec burmistrza Kurytyby – wspieranie działalności społeczno-kulturalnej w środowiskach polonijnych.
- Wobec duszpasterzy polonijnych – prowadzenie i propagowanie działalności religijnej (obrzędów) z polskim akcentem.
- Uznanie konkretnych przejawów wkładu polskiej imigracji w budowę państwa brazylijskiego.

3. Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą (z rozbićciem na parlament, rząd, organizacje pozarządowe)

- Zrozumienie i właściwe interpretowanie aktualnych potrzeb środowisk polonijnych za pośrednictwem właściwie przygotowanych obserwatorów życia polonijnego w miastach i nie tylko.
- Konsekwentne wsparcie finansowe poprzez dotacje Senatu RP i Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” dla projektów polonijnych.
- Bardziej sprawiedliwe postrzeganie patriotycznej pracy działaczy polonijnych z prawdziwego zdarzenia, budujących jedność polonijną.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

- Uznanie gotowości BRASPOL-u do podjęcia dzieła zjednoczenia Polonii brazylijskiej.
- Zrozumienie, że wspólnoty polskie o silnym poczuciu więzi istnieją też poza wielkimi miastami. W interiorze Brazylii często spotka się diaspory przejawiające silniejsze sentymenty do Polski, niż ma to miejsce w społecznościach wielkich miast.

*Opracował Piotr Pisarewicz, I sekretarz, kierownik Wydziału
Konsularnego Ambasady RP w Brazylii,
na podstawie materiałów p. Rízio Wachowicza,
nadesłanych przez KG RP w Kurytybie,
Brasilia, 9 maja 2009 r.*

1.7. Czechy

1.7.1. Raport Ambasady RP w Pradze

Informacje podstawowe

Kwestia mniejszości polskiej w Czechosłowacji pojawiła się po zakończeniu I wojny światowej i związana była z przynależnością państwową Śląska Cieszyńskiego. Po okresie sporów z lat 1918–1920 ostatecznie o jego podziale zdecydował arbitraż Konferencji Ambasadorów w Paryżu 28 lipca 1920 r. Czechosłowacji przypadło 1272,8 km² powierzchni byłego księstwa z 311 tys. osób, cały karwiński region węglowy oraz kolej bogumińsko-koszycka. Miasto Cieszyn zostało podzielone na dwie części. Po czechosłowackiej stronie powstało nowe miasto – Czeski Cieszyn. Na Zaolziu pozostało około 120–150 tys. Polaków.

Wg spisu z 2001 r. 38 600 osób deklaruje narodowość polską, a 13 400 posiada polskie obywatelstwo. Z kolei ok. 80 tys. obywateli czeskich deklaruje, że ma polskie korzenie. W sumie więc szacuje się, że w Republice Czeskiej mieszka ok. 130 tys. osób polskiego pochodzenia. Stanowi to 1,3 proc. ludności kraju. Większość z nich – ok. 110 tys. osób – koncentruje się w okolicach Zaolzia i pobliskiej Ostrawy. W wyniku migracji coraz więcej osób przemieszcza się w głąb kraju. Prognoza demograficzna dla społeczności polskiej na najbliższy okres przewiduje, że w kolejnym spisie w 2011 r. liczba osób deklarujących narodowość polską zmniejszy się do ok. 35 tys. Przyczyn tego jest kilka: niski przyrost naturalny, asymilacja potęgowana przez małżeństwa mieszane, w których obecnie żyje już większość czeskich Polaków a także migracja w poszukiwaniu lepszego miejsca pracy.

Wśród Polaków występuje duży odsetek osób w wieku produkcyjnym (w 2001 r. – 72,9 proc.), większy odsetek kobiet (58,5 proc.) niż mężczyzn, relatywnie mała liczba dzieci (7 proc.). Spadek liczby dzieci to zjawisko typowe dla wszystkich etnosów w Republice Czeskiej, w grupach mniejszościowych jest ono jednak wyraźniejsze niż w społeczności większościowej.

Skład socjalny polskiej mniejszości w Czechach tworzy kompletną strukturę społeczną. Zmiany w niej pokazują, że tradycyjne utożsamianie Polaków z pracą w kopalniach i w przemyśle ciężkim to już przeszłość. Spis ludności z 2001 r. i najnowsze badania wskazują na intensywny rozwój edukacji i wzrost aktywności zawodowej w trzecim sektorze, a głównie w dziedzinie kultury i służby zdrowia.

Organizacje

Do „aksamitnej rewolucji” jedyną organizacją polską w Czechosłowacji był Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. W 2007 r. obchodził on 60-lecie swego istnienia. Jest największą organizacją mniejszości polskiej w Republice Czeskiej (ok. 14 tys. członków), a także jedną z największych organizacji zrzeszających Polaków żyjących poza granicami Polski. Cennym dorobkiem Związku było utworzenie 84 Kół, ponad 40 Domów PZKO, wielu zespołów chóralnych, małych zespołów wokalnych, grup folklorystycznych oraz zespołów teatralnych.

Po 1989 r. reaktywowano niektóre przedwojenne organizacje polskie, np. Towarzystwo Nauczycieli Polskich, Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej, Macierz Szkolna. Powstało też kilkanaście nowych organizacji, m.in. Klub Kultury, Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, Stowarzyszenie Rodzina Katyńska. Jesienią 1989 r., w okresie głębokich przemian ustrojowych, politycznych i społecznych, przy ówczesnym Forum Obywatelskim powstała Sekcja Polska, przekształcona następnie w Radę Polaków. Rada przyczyniła się do powołania w 1993 r. Kongresu Polaków w Republice Czeskiej. Organem wykonawczym Kongresu Polaków jest dziewięcioosobowa Rada Kongresu Polaków. Jej prezesem jest Józef Szymeczek – historyk, dyrektor Ośrodka Dokumentacyjnego, wykładowca na Uniwersytecie w Ostrawie.

Kongres zrzesza 28 organizacji polskich. Jego przedstawiciele uczestniczą w posiedzeniach Rady ds. Mniejszości przy Rządzie RC. Co roku Kongres organizuje bądź współorganizuje imprezy kulturalne, np. wakacyjne kursy młodzieżowe – taneczny, teatralny, Złot Młodzieży, Cierlickie Lato Filmowe, Festiwal Piosenki Harcerskiej, konkurs recytatorski „Kresy” itp. Kongres Polaków prowadzi również Ośrodek Dokumentacyjny, którego zadaniem jest gromadzenie materiałów i publikacji o losach i aktywności Polaków na Zaolziu.

Poza Zaolziem organizacje polskie praktycznie nie istnieją. W Pradze działa jedna organizacja polonijna Klub Polski, założony w 1887 r. Dziśniejszy Klub, będący kontynuatorem pierwotnej organizacji, został reaktywowany w 1990 r. Aktualnie liczy on około 150 członków.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polska mniejszość w Czechach jest drugą mniejszością narodową po Słowakach (300 tys.). Zachowuje łączność z krajem, podtrzymuje swoją lokalną odmianę śląskiego dialektu języka polskiego oraz oryginalną kulturę.

Dzięki licznym szkołom polskim, tradycji zdobywania wykształcenia w Polsce, przywiązaniu do edukacji jako istotnej wartości, Zaolzie stale dysponuje silnym polskim zapleczem intelektualnym złożonym z prawników, lekarzy, inżynierów, twórców kultury i menedżerów. Oparciem dla wielu rodzin polskich na Zaolziu pozostaje także silna tożsamość religijna związana z przynależnością do kościoła ewangelickiego wyznania augsburskiego.

Sukcesy na polu gospodarczym i rola, jaką odegrało wielu Polaków w okresie transformacji ekonomicznej realizowanej w Republice Czeskiej, są odbierane jako sukces całej mniejszości. Ostatnio za menedżera w skali 2008 roku w Republice Czeskiej został uznany dyrektor Huty Trynieckiej, Jerzy Cienciała (wybitny działacz polonijny).

W ostatnich wyborach do parlamentu start Polaków w barwach największych czeskich stronnictw politycznych zakończył się niepowodzeniem. W wyborach do samorządu województwa morawsko-śląskiego wygrał J. Małysz, Polak pochodzący z miejscowości Sucha Górna, startujący z ramienia partii komunistycznej.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Na obszarze Republiki Czeskiej nie odnotowuje się naruszenia praw osób pochodzenia polskiego ani stosowania dyskryminacji wobec obywateli polskich na stałe tam zamieszkałych. Standardy europejskie dotyczące praw mniejszości narodowych, zakotwiczone także w ustawodawstwie czeskim, są generalnie przestrzegane i z uwagą studiowane przez miejscowe władze samorządowe, które pragną zachować poprawność polityczną w tej kwestii.

Głośny w 2007 r. *casus* szkoły polskiej na Tarasie w Trzyńcu, którą samorząd tego miasta postanowił arbitralnie połączyć z inną polską placówką, stał się modelowym sprawdzianem dla skuteczności prawodawstwa czeskiego w zakresie praw mniejszości polskiej jako jedynej posiadającej w Republice Czeskiej rozwiniętą sieć szkół stopnia podstawowego. Sprawdzenie ten okazał się dla władz korzystny, a ostateczny werdykt przedstawiający stanowisko rządowej agencji (sekretariat ds. mniejszości), opublikowany w 2008 r. w raporcie na temat sytuacji mniejszości w RC, uznał decyzje samorządu trynieckiego o likwidacji polskiej szkoły za nieuzasadnioną, naruszającą prawo i ład społeczny.

Rekrutacja dzieci do szkół polskich, z roku na rok przynosząca coraz mniejszą liczbę chętnych do uczenia się w tych placówkach, stanowi poważne zagrożenie dla przetrwania edukacji w języku macierzystym. Nie zmienia tego faktu najbardziej nawet korzystne dla mniejszości zapisy ustawodawstwa czeskiego, ustalające niezbędne limitowane kwoty uczniów przypadających na jedną klasę.

Nierozwiązaną kwestią pozostaje zwrot bądź przyznanie rekompensaty za majątki przedwojennych polskich organizacji na czeskim Śląsku Cieszyńskim, zwłaszcza majątki przejęte jako mienie niemieckie należące do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Sportowego „Beskid Śląski” oraz Macierzy Szkolnej.

Wątek restytucji majątków został podjęty w Uchwale X Zgromadzenia Ogólnego Kongresu Polaków w Republice Czeskiej oraz przy okazji spotkania z goszczącym na Zaolziu wiceministrem spraw zagranicznych RP. Przygotowana przez Kongres Polaków w RC pod koniec 2008 r. dokumentacja inwentaryzująca straty polskie została przedłożona władzom czeskim z wnioskiem o zadośćuczynienie.

Polityka władz miejscowych

Na terenach zamieszkałych przez autochtoniczną ludność polską (Zaolzie) lokalne władze samorządowe coraz lepiej rozumieją potrzeby mniejszości polskiej, starając się wypełniać w praktyce zapisy czeskich i międzynarodowych uregulowań prawnych implementowanych do ustaw krajowych w tym zakresie. Współpraca między samorządami gmin a organizacjami polskiej mniejszości przebiega na ogół pozytywnie. Samorzady wcielają w życie prawo mniejszości do otrzymywania informacji w języku macierzystym, także w postaci dwujęzycznych napisów w nazewnictwie ulic i obocznych nazwach gmin na tablicach informacyjnych przy wejściu do

urzędów. Organizacje polskie korzystają z dotacji na cele kulturalne oraz utrzymanie edukacji w języku polskim w 24 szkołach stopnia podstawowego i w kilku placówkach stopnia średniego. Z dotacji utrzymywana jest również prasa polskojęzyczna: m.in. ukazujący się w nakładzie 5 tys. egz. „Głos Ludu” (trzy razy w tygodniu), miesięcznik „Zwrot” oraz gazetki dla dzieci „Ogniwo” i „Jutrzenka”.

Regulacje prawne Republiki Czeskiej w zakresie szkolnictwa polskiego wprowadziły zasadę limitu uczniów na klasę inną niż stosowana wobec szkół większościowych, znacznie obniżającą ich liczbę.

Od 2000 r. w miejscowościach, w których mniejszość polska stanowi 10 proc. populacji, realizowana jest zasada dwujęzyczności (w Republice Czeskiej jest to 31 miejscowości). Do chwili obecnej proces wprowadzania dwujęzyczności zakończyło 15 gmin. Koszty wprowadzania podwójnego nazewnictwa są zwracane gminom z budżetu państwa czeskiego. W 2008 r. dotacje budżetowe na ten cel wyniosły 663 756,4 CZK.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Ambasada RP w Pradze i Konsulat Generalny RP w Ostrawie uzgadniają między sobą współpracę ze środowiskiem polonijnym na obszarze Republiki Czeskiej. Dotyczy to przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, naukowym i ekonomicznym, w tym głównie:

- wspierania oświaty polonijnej, promocji Polski i polskiej kultury (dostarczanie pomocy naukowych, pomoc w organizacji przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjnym i społecznym);
- organizowania wyjazdów edukacyjnych do kraju, związanych z poznawaniem historii i kultury polskiej;
- pomocy finansowej i logistycznej w organizacji wypoczynku letniego młodzieży polonijnej z Zaolzia;
- wszechstronnej współpracy z organizacjami polonijnymi zrzeszonymi w Kongresie Polaków w Republice Czeskiej;
- działań patronackich placówek przy znaczących przedsięwzięciach polonijnych;
- doprowadzenia do porozumienia między przedstawicielami mniejszości polskiej a samorządem w Trzyńcu Tarasach w sprawie utrzymania szkoły polskiej w jej dotychczasowej siedzibie.

Obraz Polski i Polaków

Obraz Polski kształtowany w mediach czeskich można ocenić jako pozytywny. Na tę opinię pracuje nie tylko Ambasada RP w Pradze, Konsulat Generalny RP w Ostrawie, ale także aktywnie działający Instytut Polski w Pradze. Dzięki współpracy z najważniejszymi przedstawicielami opiniotwórczych środowisk czeskich (w tym telewizją publiczną, dziennikami o zasięgu krajowym: „Hospodarske Nowiny” i „Lidove Nowiny” a także czeskim radiem) dopracowano się szeregu pozytywnych wystąpień, artykułów, wywiadów i audycji radiowych na temat Polski.

Dużą rolę w kształtowaniu pozytywnego obrazu Polski odgrywają też organizacje polonijne. Ich działalność na płaszczyźnie kulturalnej i gospodarczej przyczynia się do lepszego przedstawiania wizerunku Polski w Republice Czeskiej.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Od klasy siódmej uczniowie zapoznają się z dziejami Polski od średniowiecza do współczesności na podstawie kontaktów czesko-polskich. Przybliża się im sylwetki wielu znaczących postaci polskiego życia politycznego, nauki i sztuki a także kluczowe wydarzenia polskiej historii.

Niestety, nie ma zbyt wiele informacji o polskim wkładzie w kulturę po II wojnie światowej. O wiele więcej można się natomiast dowiedzieć o ważnych postaciach z polskiej polityki powojennej, w których prezentowaniu przeważa rzeczowość. Pozytywnie jest oceniany zwłaszcza papież Jan Paweł II i Lech Wałęsa. Większość pozostałych postaci jest charakteryzowana przeważnie neutralnie.

Należy zaznaczyć, że w podręcznikach do nauczania historii pozostaje minimalne zainteresowanie polską mniejszością narodową w Czechosłowacji i Republice Czeskiej. Oprócz niedokładnych i w dodatku rozbieżnych danych o liczbie ludności polskiej podczas pierwszego powszechnego spisu ludności w Republice Czechosłowackiej, z podręczników do historii powszechnej o „czeskich” Polakach nie można się niczego dowiedzieć.

Podsumowując, w podręcznikach szkolnych generalnie za mało jest informacji o Polsce, mogłyby one być bardziej rozbudowane, tworząc korzystniejszy wizerunek Polski.

1.7.2. Informacja Kongresu Polaków w Republice Czeskiej

Najbardziej palące i aktualne problemy mniejszości polskiej w Republice Czeskiej to:

1. Zwrot mienia polskich organizacji Macierz Szkolna w Czechosłowacji i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Sportowego „Beskid Śląski” w Republice Czechosłowackiej.

Macierz Szkolna w Czechosłowacji i „Beskid Śląski” na terenach Republiki Czechosłowackiej zawiązały swą działalność w 1920 r. Działalność gospodarcza obu związków przyczyniła się do uzyskania znaczących majątków w postaci budynków i parceli. Po przyłączeniu Zaolzia do Polski oba związki zostały włączone do struktur ogólnopolskich. W czasie niemieckiej okupacji związki te zostały zlikwidowane, ich majątek zabrany przez Niemców, a czołowi działacze zostali skazani na ostre prześladowania.

Po II wojnie światowej, w myśl obowiązującego prawa, związki oznajmiły wznowienie działalności. Władze czeskie nie wypowiedziały się na temat reaktywacji polskich związków, a ostatecznie w latach 1947–1948 oznajmiły organizacjom, że ich reaktywacji nie przyjmują do wiadomości z tego powodu, że ich program nie jest w zgodzie z obecną polityczną organizacją

życia publicznego. Majątku zagrabionego Polakom przez Niemców władze czeskie Polakom nie zwróciły.

Po 1989 r., po zorientowaniu się należycie w sytuacji prawnej, Macierz Szkolna i „Beskid Śląski”, wystosowały liczne memoriały i żądania do rządu czechosłowackiego/czeskiego w sprawie zwrotu zagrabionego przez państwo czechosłowackie majątku organizacji polskich. Polacy zaolziańscy stoją na stanowisku, że decyzje o likwidacji polskich związków i zagrabieniu ich majątków w czasie niemieckiej okupacji zostały podjęte w nadzwyczajnych warunkach, gdy obszar Zaolzia był przyłączony najpierw do Polski, a później do Niemiec i znajdował się w stanie okupacji. Chodziło o gwałt, bezprawie. Krzywdy wtedy popełnione należy w jakiś sposób załagodzić.

Polacy na Zaolziu mają pełną świadomość tego, że pełny zwrot majątków przedwojennych nie jest z wielu względów możliwy. Z tego też powodu żądamy poważnego potraktowania sprawy, wywołania rozmów kompetentnych urzędów, których wynikiem będzie doprowadzenie do złagodzenia krzywd, jakich dokonał rząd czechosłowacki na Polakach w latach 1945–1952, zagarniając majątek Macierzy Szkolnej i „Beskidu Śląskiego” jako mienie poniemieckie.

Obie poszkodowane organizacje upoważniły Radę Kongresu Polaków o występowanie w ich imieniu w kwestii zwrotu mienia tychże organizacji. Rada Kongresu Polaków w Republice Czeskiej podejmowała tematykę zwrotu majątków podczas spotkań na różnych szczeblach administracji państwowej, każdorazowo uzyskując zapewnienia strony czeskiej, iż postulaty polskiej mniejszości będą życzliwie rozpatrywane. Organizacje polskie w Republice Czeskiej oczekują od rządu RP wszczęcia rozmów między Rządami RC i RP, które by pomyślnie zakończyły tę sprawę.

2. Podwójne nazewnictwo

Z dniem 1 lipca 2006 r. weszła w życie znowelizowana ustawa o gminach, według której może być w gminie wprowadzone podwójne nazewnictwo (czesko-polskie), o ile w gminie tej mieszka 10 proc. przedstawicieli mniejszości polskiej, a ich reprezentanci zadeklarują chęć wprowadzenia dwujęzycznych napisów. Reprezentanci mniejszości polskiej wyrazili już taką chęć w pismach do rad gmin i miast w większości gminach Zaolzia (18 z 31 gmin). Chociaż rady gminne takie podania rozpatrują raczej pozytywnie (choć i tutaj są wyjątki takie jak Trzyniec czy Gnojnik), to kwestia wdrażania podwójnego nazewnictwa przedłuża się, a w niektórych wypadkach stoi w miejscu z powodu braku wykonawczych przepisów do deklarowanych ustaw.

Szerokiej publiczności media nie przedstawiają tej kwestii jako obowiązków państwa i realizację praw mniejszościowych, lecz jako sprawę roszczeń polskiej mniejszości. Żądamy, by Polska w sposób stanowczy sprawę monitorowała i wywierała swoim autorytetem nacisk na stronę czeską, by ta lepiej informowała urzędy gminne i miejskie oraz samych urzędników w tej sprawie. Do tej pory pełna dwujęzyczność, tak jak określona jest w ustawie o gminach, nie została wprowadzona w żadnej gminie zaolziańskiej.

3. Uznawalność tytułów naukowych studentów kończących studia w Polsce

Ostatnio pojawił się problem, na który natrafiają absolwenci wydziałów prawnych w Polsce. Czeska Komora Adwokacka odmawia wpisywania absolwentów polskich wydziałów prawnych na listy adwokackie. Z tego powodu absolwenci polskich uczelni nie mogą przystąpić do egzaminów adwokackich i nie mogą otworzyć własnej kancelarii adwokackiej. Komora argumentuje to niskim poziomem polskich wydziałów prawnych i różnicami systemów prawnych Polski i Czech. Problem ten nie jest nowy, napotykali go absolwenci polscy w czasach, kiedy nie byliśmy jeszcze członkami Unii Europejskiej. Wtedy jednak część odważnych absolwentów polskich pod przywództwem Janusza Sabeli przeciwstawiła się Komorze i sprawę skierowała do sądu. Sąd orzekł, że absolwenci polskich uczelni mogą być zapisani na listę adwokacką i ma im być umożliwione przystąpienie do egzaminu adwokackiego. Dzisiaj jednak Komora Adwokacka wraca do starych metod.

Innym problemem jest kwestia stosowania tytułów akademickich osób, które skończyły studia w Polsce. W Czechach można stosować tylko taki tytuł, jaki ma absolwent zapisany w dyplomie. Ze względu na fakt, że na polskich dyplomach tytuł zapisany jest tylko w pełnym brzmieniu (np. *magister*, *doktor nauk humanistycznych*, *lekarz medycyny*), bez postaci skrótowej (*dr*, *mgr* itd.), absolwenci polskich uniwersytetów nie mogą tych skrótów w Czechach stosować. Rozwiązaniem byłoby dodanie do każdego dyplomu załącznika, w którym podany będzie skrót tytułu, i to najlepiej zarówno w polskiej, jak i w angielskiej wersji. Na przykład tytuł: *doktor nauk humanistycznych* – skrót w języku polskim: *dr*, skrót w postaci angielskiej: *Ph.D.*

Józef Szymeczek
Prezes

1.8. Dania

1.8.1. Raport Ambasady RP w Kopenhadze

Informacje podstawowe

Polonia duńska ma korzenie z końca XIX w. Sezonowa emigracja zarobkowa do Danii z Galicji i południowych obszarów Królestwa Polskiego zapoczątkowana została przyjazdem około 400 osób na Lolland Falster. W latach 1893–1914 liczba sezonowych emigrantów z ziem polskich wzrosła z około 400 do 14,5 tys. osób. Emigracja sezonowa miała wyraźną specyfikę. Kobiety z Polski pracowały przy uprawie buraków (stąd nazwa „emigracja buraczana”) oraz pomagały w gospodarstwach hodowlanych i rolnych na Zelandii. Mężczyźni natomiast karczowali wrzosowiska, wykonywali prace melioracyjne, budowali kolej na Jutlandii. Wśród emigrantów sezonowych kobiety stanowiły ponad 80 proc.

W 1929 r. liczbę Polaków osiadłych w Danii szacowano na około 11 tys. osób. Z tego okresu zachowały się dwa „mateczniki” Polonii duńskiej – Izba Polska w Taagerup (Lolland Falster) i sanktuarium św. Michała w Pindstrup (Północna Jutlandia), miejsce dorocznych pielgrzymek Polonii. Obie instytucje są ikonami Polonii duńskiej tamtego czasu. Odmienną strukturę społeczno-zawodową miała emigracja polska do Danii po II wojnie światowej – 600–800 uchodźców wojennych, z których znaczną część stanowiła emigracja o charakterze politycznym. W latach 50. i 60. XX w. około 1,5 tys. Polaków uzyskało status uchodźców. W tym czasie rozpoczęły się też wyjazdy Polek w celach matrymonialnych. W latach 1969–1974 miała miejsce emigracja o charakterze narodowościowym, będąca następstwem kampanii antysemickiej w Polsce; w Danii osiedliło się wówczas ok. 4 tys. osób, w tym ok. 3 tys. pochodzenia żydowskiego. Była to emigracja dobrze wykształcona – profesorowie, inżynierowie, artyści, nauczyciele, studenci. Od 1982 r. napływała kolejna fala emigracji politycznej – solidarnościowej.

Polonia w Danii w statystykach duńskich ujęta jest w dwóch grupach. Są to imigranci z Polski (osoby urodzone w Polsce, których rodzice są Polakami) oraz ich potomkowie (osoby urodzone w Danii, których rodzice są imigrantami posiadającymi obywatelstwo polskie). W 1999 r. Polonia duńska liczyła 12.061 osób, w 2004 r. – 13.025 osób, w 2008 r. – 21.052 osoby. Do tej grupy zaliczają się polscy migranci zarobkowi w liczbie 6 tys. osób oraz 900 studentów. W całej grupie ponad 7 tys. osób nabyło obywatelstwo duńskie w drodze naturalizacji. Polonia duńska jest rozproszona po całym kraju. Największe grupy mieszkają w gminach Kopenhaga, Aarhus i Aalborg.

Organizacje

Polonia duńska nie ma rozbudowanej struktury organizacyjnej. Funkcjonuje Federacja Organizacji Polskich i Polsko-Duńskich „Polonia” oraz kilka samodzielnych organizacji, posiadających program działania i stałych członków. Są to: Związek Polaków w Danii (1928 r.), Związek Żydów z Polski w Danii (1969 r.), Polskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Ognisko” (1983 r.), Polski Klub Dyskusyjny „Agora” (1996 r.), Towa-

rzystwo Krzewienia Oświaty Polskiej w Danii (1997 r.). Funkcjonuje też kilka organizacji regionalnych – Polski Związek w Alborgu (1994 r.), Polski Związek w Arhus (1994 r.), Polski Związek w Sonderborgu (2001 r.), Polski Związek w Nestved (1994 r.), Polski Związek w Maribo (1994 r.). Przewodniczący Federacji „Polonia” – Roman Śmigieński jest sekretarzem generalnym Europejskiej Unii Wspólnot Polonijnych.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia duńska nie ma swoich przedstawicieli pochodzących z wyborów w parlamencie ani w lokalnych samorządach. Nie udało jej się też wypracować pozycji w drodze aktywności w głównych partiach politycznych. W instytucjach administracyjnych szczebla centralnego i lokalnego można odnotować szereg polsko brzmiących nazwisk drugiego i trzeciego pokolenia emigracji. Przedstawiciele Polonii pracują w bankowości i przemyśle, są przedsiębiorcami. Jednak ich aktywność w ramach Polsko-Duńskiego Forum Ekonomicznego nie jest duża. Pojedyncze osoby polskiego pochodzenia pracują na wyższym szczeblu w mediach, w organizacjach społecznych, charytatywnych, na uczelniach.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Historycznie biorąc, w ciągu ponad 110 lat obecności polskiej emigracji w Danii, władze duńskie nigdy nie podejmowały prób pozbycia się emigrantów po spełnieniu przez nich „historycznej” misji ekonomicznej czy społecznej. Aktualne raporty Rady Europy i Komisji Europejskiej (2007) wskazują jednak na ograniczenia prawne w zakresie imigracji i kulturowe w zakresie integracji cudzoziemców w Danii (według tych raportów, Szwecja jest najbardziej otwarta dla cudzoziemców, Dania jest na 23 miejscu wśród państw członkowskich UE). Cudzoziemcy stanowią 9 proc. populacji. Polonia duńska jest piątą pod względem liczebności grupą narodową, po grupie tureckiej, niemieckiej, irackiej oraz bośniackiej. Tylko grupa niemiecka ma status mniejszości etnicznej, który gwarantuje jej specjalne prawa.

Najważniejsze wyzwania dla Polonii duńskiej to:

– Zintegrowanie organizacyjne. W Danii jest ponad 10 sprawnie działających organizacji polonijnych. Nie wszystkie chcą współpracować w ramach Federacji „Polonia”. Aktywnością wśród nich wyróżnia się np. Związek Polski w Alborgu czy Sonderborgu.

– Adaptacja ok. 10 tys. pracowników migracji zarobkowej w Danii. Nie mają oni swojej organizacji. Nie przyjmują zaproszeń na spotkania organizowane przez starszą emigrację, ponieważ różne są oczekiwania obydwu grup. Dobrą drogą jest współpraca ze związkami zawodowymi i związkami pracodawców ponieważ to one, a nie administracja czy Polonia, realnie organizują rynek pracy. Z tego punktu widzenia zasadne byłoby uwzględnienie w strukturze placówek pracowników specjalizujących się w sprawach migracji, udzielających polskim pracownikom kompleksowego wsparcia.

– Szkolnictwo polonijne. W Danii jest około tysiąca dzieci polskich. W związku z przygotowywaną reformą szkolnictwa polskiego za granicą,

pod znakiem zapytania pozostaje dalszy jego rozwój w Danii. Rodzice oczekują kontynuacji pomocy państwa w nauczaniu ich dzieci, nie przejawiając generalnie woli podjęcia własnej inicjatywy w tym zakresie. Zasadne jest pilne podjęcie przez odpowiednie instytucje krajowe szerokiej akcji informacyjnej o przyszłości nauczania za granicą.

Polityka władz miejscowych

Władze duńskie prowadzą otwartą i zarazem pragmatyczną politykę wobec społeczności polskiej. Wynika ona z programów partii politycznych i bazuje na przyjętym prawie krajowym i europejskim. Dotyczy to zarówno polskich emigrantów mających zgodę na pobyt stały, którzy przyjechali przed 2004 rokiem, jak również polskich pracowników, którzy przebywają w Danii czasowo. Wraz ze wzrostem przyjazdów do pracy osób z Polski duńskie instytucje podjęły wysiłek organizacyjny i obecnie publikują informacje o warunkach pobytu i pracy w Danii w języku polskim. Sprzyja to ich szybszej adaptacji w Danii. Administracja duńska unika jednak specjalnego preferowania w sferze informacji rosnącej grupy polskiej. Informacje urzędowe są publikowane w języku duńskim i angielskim. W 2008 r. Duńskie Ministerstwo Zatrudnienia, w ramach projektu www.workindenmark.dk, utworzyło dla polskich pracowników w Danii centra informacyjne w Odense, Hoje Taastrup i Aarhus.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Współpraca koncentruje się na problematyce związanej z oświatą i edukacją polonijną. Szkolny Punkt Konsultacyjny (SPK) realizuje kształcenie 300 polskich dzieci w Kopenhadze (Zelandia) i Viborgu (Jutlandia). Od nowego roku szkolnego SPK straci bazę materialną (wynajem pomieszczeń w Copenhagen International School), nie będzie realizował programu nauczania w klasach licealnych, zwolni część nauczycieli z powodu niedofinansowania SPK przez MEN. Konsulat RP zaproponował przedstawicielom Towarzystwa Krzewienia Oświaty Polskiej (TKOP) udział w szkoleniu na temat pozyskiwania środków unijnych na takie zadania. Obecnie zorganizowanie polskiej szkoły społecznej finansowanej ze środków prywatnych wydaje się być trudne. Polonia duńska nie dysponuje własną bazą materialną dla realizacji programów edukacyjnych. W sytuacji redukcji pozycji SPK i słabej pozycji TKOP, właściwym rozwiązaniem jest przygotowanie dwustronnych konsultacji polskiego i duńskiego ministerstwa edukacji w sprawie stosowania przepisów przedmiotowej dyrektywy unijnej (przeprowadzenia akcji informacyjnej o możliwościach organizacji klas języka polskiego w systemie Folkeskole). Placówka będzie kontynuować starania na rzecz zapewnienia ciągłości nauczania dzieci polskich.

Drugim zasadniczym kierunkiem pracy placówki jest zapewnienie należytej ochrony i wsparcia polskim pracownikom w Danii. Kluczowym resortem w tej sprawie jest duńskie Ministerstwo Zatrudnienia, jego agendy oraz administracja lokalna. Bardzo ważną rolę spełniają związki pracodawców i związki zawodowe. Zadaniem ambasady jest współpraca z tymi instytucjami.

Obraz Polski i Polaków

W prasie i mediach elektronicznych pojawiają się publikacje poświęcone obecności polskich pracowników na duńskim rynku pracy, które podkreślają szybki wzrost liczby Polaków w Danii oraz pozytywny wpływ ich pracy na rozwój duńskiej gospodarki. Czasopisma związkowe informują jednocześnie o problemach polskich pracowników, wynikających z niewłaściwych warunków pracy w duńskich firmach oraz o nadużyciach ze strony duńskich i polskich pracodawców w Danii. Nieliczne publikacje negatywne dotyczą głównie przestępstw popełnianych przez Polaków na terenie Danii.

Wizerunek Polonii w społeczeństwie duńskim jest pozytywny. Obraz ten kształtują głównie informacje w mediach duńskich. Wykształceni przedstawiciele Polonii czasem wypowiadają się publicznie w duńskich mediach przy okazji rocznic historycznych czy wydarzeń politycznych lub ekonomicznych.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W duńskiej szkole 9-klasowej historia jest nauczana jako przedmiot w klasach III–IX oraz w 3-letnim liceum. Nauczyciel musi zrealizować zestaw wyznaczonych zagadnień od czasów prehistorycznych do zamachu 11 września 2001 r. Centrum zainteresowania stanowi historia Królestwa Danii. Duńscy nauczyciele mają do wyboru kilkanaście różnych propozycji podręcznikowych.

Dla ilustracji, można podać dwa przykłady podręcznika do historii na III stopniu nauczania w klasach VII–IX. Podręcznik pod tytułem *Ind i historien* („Wgląd do historii”) do klasy VII. zawiera materiał nauczania odnoszący się do zagadnień dotyczących Danii w globalnym świecie. W podręczniku tym nie ma żadnych odniesień do Polski.

Z kolei w podręczniku pod tytułem *Ny historie i ottende* („Nowa historia w VIII klasie”) znajdują się następujące odniesienia do Polski:

- prowokacyjne żądania wobec Polaków względem Gdańska, napaść na Polskę w 1939 r. rozpoczynająca II wojnę światową i zajęcie Polski przez Niemców, inwazja wojsk rosyjskich 17 września 1939 r., okupacja niemiecka, przechwycenie i rozkodowanie niemieckiej Enigmy przez wywiad polski;
- ustalenie granic po wojnie, ustanowienie Polski w nieakceptowanych przez Polaków granicach, strajki w 1956 r., sprzeciw Polaków wobec sowieckiego panowania;
- droga do niepodległości, rola „Solidarności” i Lecha Wałęsy, wkład polskiego Kościoła, znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II;
- sojusze i unie – Polska w NATO i Unii Europejskiej.

W podręczniku podkreśla się, że żaden kraj w Europie nie był przez stulecia tak uciemniony przez swoich sąsiadów, jak Polska; zamieszczane są rysunki Lecha Wałęsy piłującego berliński mur; pisze się wyraźnie o obozach koncentracyjnych zorganizowanych przez nazistów niemieckich. Polska jest przedstawiana z dużą dozą sympatii, chociaż nie ma zbyt wielu odniesień do jej obecnej sytuacji.

1.8.2. Informacja Federacji Organizacji Polskich i Polsko-Duńskich w Danii

Rynek pracy

Tzw. nowa emigracja, tj. emigracja zarobkowa, która zaczęła napływać po 1 maja 2004 r., boryka się z wieloma problemami. Większość z nich jest spowodowanych nieznanymi językami obcymi, obowiązującymi przepisami itp. Nowo przybywający Polacy są wielokrotnie wykorzystywani przez nieuczciwych pracodawców, pośredników (niestety również przez swoich rodaków), właścicieli mieszkań itd.

Pod koniec 2008 r. globalny kryzys finansowy zaczął być odczuwalny w Danii – głównie w branży budowlanej, i duża część pracujących tu Polaków straciła pracę. Niestety niewielu z nich zapisało się w okresie świadczenia pracy do tzw. kas dla bezrobotnych i w rezultacie nie uzyskali prawa do zasiłku dla bezrobotnych.

Prawo do zasiłku socjalnego należy się Polakom dopiero od 1 maja 2009 r. (po przepracowaniu w Danii 3 miesięcy), ale jak donosi duńska prasa, wiele gmin nie respektuje tego prawa i nie wypłaca zasiłków.

Należy poszerzyć dostęp do ogólnych informacji dotyczących warunków życia i pracy w Danii, kierowanych do nowo przybywających Polaków, w tym wydawanie broszur informacyjnych o organach administracji lokalnej, rynku pracy, ubezpieczeniach społecznych, służbie zdrowia, szkolnictwie, rynku mieszkaniowym, podatkach.

Konieczne jest monitorowanie wykonywania przez władze Danii umów międzynarodowych dwustronnych i wielostronnych, odnoszących się do sytuacji Polonii i Polaków w tym kraju, oraz podejmowanie działań interwencyjnych w przypadkach ich naruszania.

Tzw. stara Polonia jest zbyt mała i słaba (organizacje polonijne skupiają zaledwie ok. 10 proc. zamieszkałych tu Polaków), by skutecznie przeciwdziałać tym zjawiskom. Nieodzowne wydaje się także wzmocnienie misji informacyjnej polskiego konsulatu.

Nauka języka polskiego

W związku z rosnącą liczbą Polaków w Danii należy zapewnić im możliwości nauki języka polskiego i kształcenia dzieci w języku ojczystym. Konieczne jest informowanie polskich rodzin przebywających w Danii o możliwości nauki po polsku. Nieodzowna w tym zakresie wydaje się współpraca zarówno władz polskich, jak i duńskich (na poziomie ministerstw), wspomagana przez organizacje polonijne.

Oczekuje się, że polskie Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno na forum Unii Europejskiej podjąć starania, o wprowadzenie języka polskiego jako języka obcego do szkół gimnazjalnych w krajach UE.

Współpraca z Polonią

Naszym zdaniem rząd RP powinien opracować co najmniej czteroletnią strategię polityki państwa polskiego wobec Polonii i Polaków za granicą, opartą na jasno sformułowanych i wymiernych celach, zawierającą szcze-

główne metody osiągnięcia tych celów, ich finansowania, a także wskaźniki pomiaru osiągniętych celów.

Polonia duńska, podobnie jak inne skupiska polonijne w Europie, oczekuje, że Karta Polaka – w wymiarze symbolicznym, tj. bez szczególnych przywilejów – powinna objąć wszystkie zamieszkujące poza granicami Polski osoby o polskich korzeniach.

Uważamy, że wszystkie polskie dzieci, bez względu na miejsce zamieszkania, powinny mieć równy dostęp do pobytów edukacyjnych w Polsce, co jest jednoznaczne z jednakowym dofinansowaniem tych pobytów. Miejsce zamieszkania dzieci nie determinuje ich zamożności ani ich potrzeby poznania polskiej kultury, języka i tradycji.

Apelujemy o formalne i finansowe zabezpieczenie polonijnej misji TV Polonia poprzez zwiększenie ilości bloków programowych przedstawiających dziedzictwo polskie za granicą i informujących odbiorców krajowych o osiągnięciach Polonii i Polaków za granicą.

Liczymy, że władze RP, poprzez polskie organizacje pozarządowe, w większym stopniu niż dotychczas, będą wspierać i dofinansowywać działania kulturalne i społeczne Polonii duńskiej.

Kopenhaga, 12 maja 2009 r.

1.9. Francja

1.9.1. Raport Ambasady RP w Paryżu

Informacje podstawowe

Brak prawnych i technicznych możliwości rejestracji Polaków przyjeżdżających do Francji zarówno przez instytucje polskie, jak i francuskie powoduje, że określenie liczby Polaków żyjących we Francji może być jedynie szacunkowe. Można przyjąć, że liczba Polaków i osób polskiego pochodzenia we Francji kształtuje się na poziomie 700–800 tys. Szacunki te obejmują Polaków przybyłych do Francji w różnych okresach oraz ich potomków, a więc wszystkich tych, którzy są polskiego pochodzenia i często mają francuskie i polskie obywatelstwo lub tylko francuskie.

Pierwszy okres znaczącej emigracji Polaków we Francji sięga XIX w., kiedy po upadku Powstania Listopadowego 1831 r. przybyło do tego kraju wielu powstańców, wojskowych, polityków i wybitnych artystów. Stanowili oni tzw. Wielką Emigrację. W XIX w. i w początkach XX miała miejsce największa fala emigracji zarobkowej. Po podpisaniu w 1919 r. konwencji między Francją a Polską nabrała ona charakteru zorganizowanej akcji emigracyjnej z Polski do Francji.

Okres międzywojenny to kolejne lata emigracji składającej się z robotników i górników, którzy wraz z rodzinami liczyli ok. 90 tys. osób. Osiedlili się głównie na północy i w uprzemysłowionych regionach centralnej i południowej Francji.

W czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu bardzo liczną grupę Polaków tworzyli polscy żołnierze, którzy przybyli do Francji, aby walczyć z Niemcami. Duża ich część pozostała we Francji po zakończeniu wojny. Dołączyła do nich spora rzesza ludności cywilnej uwolnionej z obozów niemieckich oraz ich rodziny.

W okresie PRL istotną grupę Polaków przybyłych do Francji stanowili emigranci polityczni. Emigracja polityczna miała miejsce po kolejnych przełomowych wydarzeniach politycznych w Polsce w latach 1956, 1968 i 1981–1982. W latach 70. i 80. Polacy przybywali do Francji również w celach zarobkowych.

Po zmianach ustrojowych 1989 r., a szczególnie po przystąpieniu Polski do UE i wprowadzeniu możliwości swobodnego wjazdu do krajów Unii na podstawie dowodów osobistych, nastąpił gwałtowny wzrost liczby Polaków przybywających w celach zarobkowych.

Wśród najnowszej migracji zarobkowej znajdują się reprezentanci prawie wszystkich grup społecznych oraz wiekowych: studenci, pracownicy umysłowi, fizyczni i sezonowi. Z obserwacji placówki wynika, że najliczniejszą grupę stanowią obywatele polscy w wieku 25–45 lat podejmujący we Francji pracę jako robotnicy. Wielu z nich, z powodu braku odpowiedniego przygotowania zawodowego czy nieznamomości języka, w sytuacji pojawienia się jakichkolwiek trudności łatwo zniechęca się i załamuje, dołączając w konsekwencji do środowiska ludzi bezdomnych, często uzależnionych. Na podstawie przeprowadzonej w 2007 r. przez Stowarzyszenie „Pomost-*Passerelle*” ankiety wśród bezdomnych Polaków na terenie samego Paryża

i okolic oszacowano, że liczba Polaków, którzy znaleźli się w takiej sytuacji, wynosi ok. 5 tys.

Organizacje

Organizacje polonijne są odzwierciedleniem wszelkich środowisk, grup zawodowych i fal polskiej emigracji we Francji. Można wyodrębnić siedem grup instytucji i organizacji polonijnych: zasłużone historyczne organizacje z czasów Wielkiej Emigracji, stowarzyszenia kombatanckie, stowarzyszenia zawodowe, stowarzyszenia kulturalno-oświatowe, stowarzyszenia prowadzone przez osoby duchowne, stowarzyszenia rodziców uczniów Szkoły Polskiej i jej filii oraz stowarzyszenia francusko-polskie. Ze względu na obowiązujące we Francji prawo, organizacje polonijne z reguły przyjmują prawną formę stowarzyszeń, działających na podstawie francuskiej ustawy o stowarzyszeniach z 1901 r.

Najbardziej zasłużonymi historycznymi organizacjami i instytucjami polonijnymi są: Biblioteka Polska (zał. w 1836 r.), Towarzystwo Historyczno-Literackie (pierwotnie Towarzystwo Literackie,zał. w 1832 r.), Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji (pierwotnie Komitet Ochrony Grobów Polskich,zał. w 1841 r.), Dzieło św. Kazimierza (zał. w 1846 r.).

Obok licznych organizacji polonijnych rozproszonych po całej Francji istnieją dwie organizacje o charakterze federacyjnym: Kongres Polonii Francuskiej – Maison de la Polonia de France oraz Federacja Polonii Francuskiej. Kongres powstał w 1949 r. z inicjatywy ówczesnego rektora Polskiej Misji Katolickiej (PMK) i dziesięciu organizacji polonijnych. Obecną nazwę przyjął w grudniu 2008 r., jego prezesem jest Franciszka Aghamalio-Konieczna. Kongres Polonii Francuskiej liczy ok. 60 członków-stowarzyszeń i kilkuset członków indywidualnych, skupiając łącznie około 4 tys. osób, głównie z północnej Francji. W 2007 r., ogłoszonym przez władze departamentalne Rokiem Polskim, Kongres zorganizował 748 różnych imprez promujących Polskę, jej kulturę i historię.

Kilka lat temu pojawiła się inicjatywa integracji Polonii francuskiej. Od spotkania organizacji polonijnych działających we Francji w 2001 r. w Rochefort trwały przygotowywania do powołania ogólnokrajowej reprezentacji Polonii francuskiej. W 2004 r. na kongresie organizacji polonijnych i stowarzyszeń polsko-francuskich w Paryżu delegaci wielu organizacji polonijnych przyjęli statut ogólnokrajowej organizacji polonijnej i powołali Federację Polonii Francuskiej, drugą organizację o charakterze federacyjnym. Nie wszystkie jednak organizacje przystąpiły do Federacji, nie do końca akceptując przyjęty statut i sposób wyboru władz organizacji – Rady Polonii Francuskiej. Większość organizacji polonijnych z północnej Francji nie należy do Federacji. Poza nią pozostało również Towarzystwo Historyczno-Literackie związane z Biblioteką Polską w Paryżu. Wobec braku pełnej reprezentacji środowisk polonijnych w Federacji Polonii Francuskiej, cel zintegrowania Polonii i stworzenia struktury reprezentującej całe środowisko polonijne nie został do dziś zrealizowany. W maju 2008 r. odbyło się

Walne Zgromadzenie Federacji, na którym wybrano członków Rady i prezesa Federacji – został nim ponownie Henri Rogowski.

Pozycja w kraju zamieszkania

Współczesna społeczność polonijna we Francji ma charakter bardzo zróżnicowany. Podstawową i najbardziej liczną zbiorowość tworzą kolejne jej pokolenia wywodzące się z emigracji międzywojennej o charakterze zarobkowym, drugą – mniej liczną – emigranci wojenni i polityczni, trzecią zaś tworzą emigranci ostatnich dziesięcioleci – w większości kierujący się przesłankami ekonomicznymi przy podejmowaniu decyzji o opuszczeniu Polski.

Status społeczno-ekonomiczny Polaków urodzonych we Francji nie odbiega od średniej francuskiej. Inaczej kształtuje się pozycja Polaków przybyłych do Francji na przestrzeni ostatnich lat przede wszystkim w celu kształcenia się lub podjęcia pracy zarobkowej. Osoby te, należące do młodszego i średniego pokolenia, z reguły dobrze wykształcone, znające język francuski, są przedstawicielami tworzącego się nowego środowiska polskiego we Francji – migrantów zarobkowych, formacji będącej konsekwencją przystąpienia Polski do UE – otwarcia granic i rynków pracy dla jej nowych członków.

Migranci zarobkowi nie wykazują, jak dotąd, chęci do instytucjonalnego integrowania się i nawiązywania stałych kontaktów ze „starymi” organizacjami polonijnymi. Z uwagi na znajomość (przynajmniej w stopniu podstawowym) języka francuskiego, dość szybko się asymilują. Powstanie nowych struktur polonijnych, tworzonych przez przedstawicieli tej grupy, stanie się prawdopodobne dopiero po osiągnięciu przez dzisiejszych migrantów zarobkowych stabilizacji ekonomicznej i społecznej.

Problemy Polonii:

- Brak jednej organizacji reprezentującej Polonię, która stanowiłaby silne lobby wobec władz w Polsce i we Francji.
- Problemy dotyczące s t a r e j Polonii:
  - Pogarszająca się sytuacja bytowa przedstawicieli Polonii w wieku emerytalnym, którym świadczenia emerytalne nie wystarczają na niezbędne wydatki.
  - Brak udziału młodego pokolenia w działalności organizacji kombatanckich i troska tych organizacji o kontynuację ich działań w zakresie przekazywania następnym pokoleniom wiedzy o historii Polski, doświadczeń wojennych, zaangażowania w propagowanie udziału Polaków w walkach we Francji w czasie I i II wojny światowej.
  - Potrzeba ochrony dokumentacji polonijnej, polskiego dziedzictwa materialnego i duchowego, archiwizacji wszelkich historycznych dokumentów i publikacji. Konieczność wspólnego działania środowisk polonijnych w tym zakresie z polskimi władzami.
  - Informacja pozytywna: kontynuacja współpracy Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa z Towarzystwem Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji w zakresie odnawiania

polskich historycznych grobów na cmentarzach Paryża (w tym roku planowana renowacja kolejnych 11 grobów).

– Problemy n o w e j Polonii – migracja zarobkowa:

– Zagrożenie szkolnictwa polskiego we Francji związane z przygotowywaną reformą tego szkolnictwa. Wynika ono z planowanych ograniczeń ilości placówek i oferty edukacyjnej oświaty polonijnej finansowanej przez MEN. Pozostają aktualne dotychczasowe problemy lokalowe i trudności związane ze statusem nauczycieli zatrudnionych przez MEN.

– Brak wzajemnej współpracy i kontaktów Polonii z poszczególnych regionów Francji.

– Niewystarczające (z powodu ograniczonych środków finansowych) bezpośrednie kontakty organizacji polonijnych z pracownikami polskich placówek (zlikwidowanie dyżurów w Rennes i Bordeaux).

– Potrzeba ułatwień w zakresie uzyskiwania stypendiów dla młodzieży polonijnej, która chce studiować w Polsce.

– Brak wspólnej bazy danych dotyczącej planowanych imprez polonijnych (od niedawna próbę stworzenia takiej bazy podejmuje Federacja Polonii Francuskiej).

– Brak łatwo dostępnej i dostatecznej informacji w Polsce o warunkach życia i pracy we Francji, która przygotowałaby potencjalnych migrantów i ostrzegła ich przed sytuacjami, jakie mogą ich spotkać za granicą.

Polityka władz miejscowych

Zgodnie z doktryną n a r o d u f r a n c u s k i e g o i zasadą ustrojową państwa jednolitego narodowo, we Francji nie ma instytucji prawnej mniejszości narodowych. Mieszkający we Francji Polacy uważani są przez miejscowe władze za Francuzów zarówno wtedy, gdy mają tylko obywatelstwo francuskie, jak i wtedy, gdy będąc obywatelami francuskimi, posiadają też obywatelstwo polskie (Francja – podobnie jak Polska – faktycznie toleruje, ale prawnie nie uznaje posiadania innego obywatelstwa przez swoich obywateli). Polacy, którzy nie mają obywatelstwa francuskiego, traktowani są jak cudzoziemcy, bez względu na to, jak długo mieszkają we Francji. Z tych też powodów władze francuskie nie prowadzą żadnej specjalnej polityki wobec grup etnicznych, traktując wszelkie inicjatywy jako obywatelskie.

Jednym z postulatów wielu organizacji polonijnych kierowanych do lokalnych i oświatowych władz francuskich jest prośba o preferencyjne udostępnienie lokali do prowadzenia działalności, w tym do nauczania języka polskiego. Postulaty są często rozpatrywane negatywnie i uzasadniane szczegółowymi przepisami, mimo obowiązującej *Dyrektywy Rady UE w sprawie kształcenia dzieci pracowników migrujących* (77/486/CEE) z 25.07.1977 r. Dyrektywa ta nakłada na państwa przyjmujące pracowników migrujących z państw członkowskich UE zobowiązanie do podjęcia odpowiednich środków mających na celu promowanie i koordynację nauczania języka ojczystego oraz kultury kraju pochodzenia dla dzieci migrantów objętych obowiązkiem szkolnym.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Do najważniejszych kierunków współpracy polskich urzędów konsularnych ze środowiskiem polonijnym należą: działanie na rzecz doskonalenia oświaty polonijnej i promocji języka polskiego, w tym opracowania nowego programu nauczania języka polskiego za granicą, współpraca z organizacjami polonijnymi i ich wspieranie w zakresie działalności kulturalnej oraz troska o polskie miejsca pamięci we Francji (współdziałanie z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w ramach wieloletniego programu renowacji polskich grobów historycznych we Francji).

Placówki współpracują również z organizacjami udzielającymi pomocy Polakom będącym w trudnej sytuacji życiowej, uzależnionym i bezdomnym, w tym głównie ze Stowarzyszeniem „Pomost-Passerelle” (okręg paryski). Regularna współpraca w tym obszarze, realizowana w ramach zadań z zakresu opieki konsularnej, koncentruje się na pomocy w uregulowaniu sytuacji prawnej i bytowej, poszukiwaniu specjalistycznych placówek pomocy oraz organizowaniu powrotu do kraju. Ponadto urząd udziela Stowarzyszeniu „Pomost-Passerelle” dotacji finansowych.

Obraz Polski i Polaków

Materiały medialne poświęcone Polsce mają na ogół charakter informacyjny. Obserwujemy pozytywne komentarze dotyczące polskiej gospodarki. Jeśli chodzi o politykę wewnętrzną i zagraniczną, dziennikarze koncentrują się na ogół na aktualnościach oraz na tematach kontrowersyjnych, jednak bez przekłamań. Jedyny problem stanowią pojawiające się co jakiś czas określenia „polskie obozy”. Placówka reaguje bezzwłocznie, w większości przypadków uzyskując przeprosiny i sprostowanie.

Ponadto w oficjalnych przemówieniach z okazji rocznic historycznych zdarza się pomijanie udziału Polaków w walkach we Francji w czasie I i II wojny światowej.

Jeśli chodzi o ocenę polskich pracowników, to najczęściej cieszą się oni dobrą opinią. Wysoko oceniani są polscy pracownicy budowlani. Przysłowiowy „polski hydraulik”, który pojawił się w świadomości Francuzów jako zagrożenie dla lokalnego rynku pracy, okazał się z czasem symbolem wysokich kwalifikacji, pracowitości i kompetencji.

Pozytywny odbiór zakłócany jest przez odnotowywane w szpitalach i na posterunkach policji zjawisko bezdomności wśród Polaków, które często wiąże się z przestępczością, a nawet przypadkami zgonów.

We Francji nie występują poważniejsze przejawy antypolonizmu. Zgłaszane przypadki skarg Polaków na złe traktowanie ich przez administrację francuską wynikają często z nieznajomości języka, przepisów i norm zachowania obowiązujących we Francji.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Obraz Polski w podręcznikach francuskich – od 40 lat zmieniony w bardzo niewielkim stopniu – jest bardzo nierzetelny i nieaktualny. Informacje o Polsce są nieliczne i często nieaktualne:

– W podręcznikach licealnych do geografii nie ma tematów związanych z Polską, w ostatniej klasie omawiana jest ogólnie Unia Europejska, powiększona o nowe państwa, z niektórymi danymi statystycznymi. Jedyne państwo z nowo przyjętych szerzej omówione to Słowacja prezentowana jako „tygrys Europy Środkowej”.

– Brakuje jakiegokolwiek informacji o czasach świetności Polski przed-rozbiorowej, o jej znaczeniu w Europie i przynależności do rodziny europejskiej.

– Brak informacji o rozbiorach Polski.

– Nie ma informacji o udziale Polaków w II wojnie światowej i ich roli w wyzwaniu innych państw.

– Tendencyjnie i nierzetelnie przedstawia się w podręcznikach kwestię żydowską; przeważają informacje o antysemityzmie i donosicielstwie Polaków w czasie wojny, niewiele jest informacji o ratowaniu Żydów przez Polaków.

– Niejednoznaczne traktowanie obozów koncentracyjnych w Polsce (zdarzają się sformułowania „polskie obozy koncentracyjne”).

– Zachwianie proporcji przy opisie przebiegu Powstania w Getcie Warszawskim i Powstania Warszawskiego, co powoduje mylenie tych wydarzeń.

– W najnowszej historii: minimalizacja zasług Polski w procesie upadku komunizmu i jednoczenia Europy, informacja o okrągłym stole jest zdominowana przez opis upadku muru berlińskiego.

1.9.2. Informacja Kongresu Polonii Francuskiej – Maison de la Polonia de France oraz Federacji Polonii Francuskiej

Kongres Polonii Francuskiej – Maison de la Polonia de France

Problemy środowiska polskiego, polonijnego północnej Francji

1. Brak wystarczającej ilości szkół francuskich, w których nauczany jest język i historia Polski.

– Zbyt mała liczba godzin lekcyjnych przeznaczona na nauczanie narodowe w szkolnictwie francuskim.

– Niewystarczająca liczba nauczycieli języka polskiego pracujących w miejscowych szkołach.

– Status nauczyciela języka polskiego gorszy niż innych nauczycieli (np. brak kontraktów o pracę, brak przejrzystej struktury i warunków zatrudnienia).

W wyżej poruszanych sprawach konieczna wydaje się interwencja władz polskich, które niewątpliwie są informowane na bieżąco o pogarszającej się z dnia na dzień sytuacji szkolnictwa narodowego we Francji.

2. Brak spójnej i rzetelnej informacji o całokształcie prac instytucji polonijnych i polskich we Francji (problemy koordynacji i komunikacji).

3. Brak wzajemnej współpracy i kontaktów Polonii z poszczególnymi regionami Francji. Zostało to szczególnie mocno podkreślone na I Międzynarodowej Konferencji w Lille „Potrzeby współczesnej Polonii”.

4. Niepełna informacja o współpracy z miastami bliźniaczymi w Polsce. Niesprecyzowany zakres tej współpracy.

5. Brak wystarczających bieżących kontaktów z przedstawicielstwami polskimi za granicą. Odnosi się wrażenie, że Polonia północnej Francji jest bardziej wysłuchiwana i doceniana przez rozmaite instytucje w kraju niż przez rodzime przedstawicielstwa.

Organizacje polonijne północnej Francji oczekiwałyby bardziej sprawiedliwej polityki informacyjno-reprezentacyjnej ze strony ambasady wobec Polonii, równego traktowania i kontaktów niezależnie od regionu Francji i proveniencji organizacji polonijnych.

6. Brak rzetelnej zapowiedzi, planu, harmonogramu najważniejszych imprez polskich, polonijnych w poszczególnych regionach Francji.

7. Brak jasności, kto ma reprezentować interesy polonijne i Polonię w kraju i za granicą (często wynika to z braku informacji o w ważnych wydarzeniach).

8. Do organizacji polonijnych zwraca się wielu Francuzów pochodzenia polskiego o różnego rodzaju informacje turystyczno-kulturalne oraz inne dotyczące Polski. Wydaje się być bardzo pożądane stworzenie stałego centrum informacyjnego na północy Francji o Polsce i Polonii, które udzielałoby informacji po francusku dotyczących turystyki i kultury. Gotowi jesteśmy podjąć się tego z pomocą kraju.

9. Ochrona dokumentacji polonijnej, dziedzictwa materialnego i duchowego, archiwizacja wszelkich dokumentów, gromadzenie literatury i pamiątek wymaga bardziej aktywnego udziału ze strony polskiej. Tylko wspólne działania mogą ocalić od zniszczenia dokumenty będące w posiadaniu prywatnych osób i organizacji, budować tym samym solidną tożsamość polonijną.

10. Organizacje polonijne skupione wokół Maison de la Polonia (łącznie ok. 60) proszą wszystkie instytucje o wsparcie i pomoc w zagospodarowaniu i utrzymaniu swojej nowej siedziby, którą wynajęło im merostwo Henin-Beaumont. Zapraszamy wszystkich do pomocy i wykorzystywania naszych nowych lokali. Jeśli nie będziemy mieli miejsca do pracy – na bibliotekę, archiwum, dokumenty i książki, sal do nauki języka polskiego, do spotkań organizacji polonijnych, codziennej pracy – rozplniemy się, znikniemy z horyzontu zainteresowań władz francuskich.

Franciszka Aghamalian-Konieczna, prezes KPF-MDPF

Federacja Polonii Francuskiej

Problemy środowiska polonijnego/polskiego/migracji we Francji

Fundamentalne zmiany polityczne i ekonomiczne, które zaszły w Polsce, spowodowały zasadnicze zmiany zarówno w strukturze, jak i w etosie społecznym nowej emigracji. Obecnie migracja zarobkowa ma charakter czasowy, ale nie sezonowy – ideą przewodnią jest dla niej, coraz częściej, nie

osiedlenie się we Francji, ale dorobienie się i powrót do Polski. Zanik motywacji politycznej, i tym bardziej etosu wolnościowego, łatwość kontaktu z rodziną i częste pobyty w Polsce stanowią dzisiaj nową bazę relacji między krajem a emigracją.

1) W tej sytuacji, i przede wszystkim w perspektywie ewentualnego powrotu do Polski młodych rodzin, sprawa szkolnictwa polskiego jest już nie tylko aktem wierności kulturze ojczystej, ale kwestią ułatwienia natychmiastowej reintegracji dzieci po ewentualnym powrocie do Polski.

Warunki rozwoju tego szkolnictwa są wciąż bardzo trudne i wymagają pogłębionej współpracy na niwie zarówno organizacji polonijnych, jak i na poziomie polskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej czy umów międzyrządowych.

Istotną rolę w tej materii spełnia aktualnie Polska Misja Katolicka, ale jej wysiłki napotykają poważne trudności. Podobne problemy dotyczą zarówno szkół filialnych Szkoły Polskiej, jak i szkół tworzonych przez stowarzyszenia polonijne.

Najważniejszym z tych problemów jest problem lokalowy. Jednym z rozwiązań byłaby możliwość udostępnienia klas szkół francuskich dzieciom i młodzieży polskiej. Wymaga to jednak porozumienia między rządami polskim i francuskim.

Następne elementy to: formacja i uposażenie personelu, stabilizacja programów i podręczników polskich, kontakty między szkołami.

Ogromne znaczenie ma też wspieranie rozwoju wymiany młodzieży na poziomie uniwersyteckim. Konieczne jest ułatwienie uzyskania krótko-, średnio- czy długoterminowych stypendiów językowych i naukowych dla młodzieży, również z rodzin polskich, wychowanej we Francji, jak i promocja wśród niej polskiego szkolnictwa wyższego.

2) Problem młodych Polaków przybywających w celach zarobkowych, którzy nie zdołali ugruntować swojej pozycji we Francji, wymaga również uwagi.

Wydaje się niezbędne przeprowadzenie w mediach akcji ostrzegającej przed złudzeniami łatwości i tragicznymi konsekwencjami źle przemyślanych i źle przygotowanych wyjazdów.

3) Nowy etos społeczny migracji będzie najprawdopodobniej etosem a m b a s a d o r s k i m:

– Formowanie i strzeżenie godnego obrazu Polski we Francji nie zawsze wynika z naturalnego odruchu patriotycznego, wymaga więc zarówno niezbędnego wsparcia logistycznego z Kraju, jak i aktywności stowarzyszeń i Federacji Polonii Francuskiej.

– Dotyczy to również widoczności, obecności kultury polskiej.

Ta dziedzina życia społecznego nie może spoczywać wyłącznie na dobrej woli zaangażowanych ochotników i działaczy społecznych. Wysiłki instytucjonalne władz polskich są widoczne, ale nie mogą ani wystarczyć, ani zastąpić działalności środowisk polonijnych. Te z kolei, muszą być wspomagane finansowo dużo bardziej konsekwentnie i z większym rozeznaniem przez państwo polskie. Żaden z projektów przewidzianych np. przez Fe-

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

---

derację Polonii Francuskiej nie będzie mógł być w pełni zrealizowany przy subwencji rocznej w wysokości... 5 tys. złotych.

Kultura nigdy nie była samowystarczalna finansowo.

w zastępstwie Henri Rogowskiego
/-/Jan Konieczny

1.10. Grecja

1.10.1. Raport Ambasady RP w Atenach

Informacje podstawowe

Nie ma rzetelnych danych statystycznych na temat Polonii i Polaków w Grecji. Wynika to z braku obowiązku meldunkowego, braku rejestracji granicznego ruchu osobowego w ramach UE oraz faktu, że tylko część Polaków w Grecji legalizuje swój pobyt i pracę w tym kraju. Uzyskiwane przez placówkę od greckich urzędów dane statystyczne odzwierciedlają tylko informacje o osobach, które uzyskały zezwolenie na pobyt i pracę, a także ubezpieczone zostały w zakładzie ubezpieczeń IKA. Z ogólnie dostępnych danych wynika np., że w dniu 1 stycznia 2005 r. przebywało w Grecji 3 223 zarejestrowanych obywateli polskich, natomiast w latach 2006 i 2007 nowych rejestracji dokonywało ok. 1 tys. Polaków rocznie. Nie ma natomiast żadnych danych na temat liczby Polaków powracających do kraju. Szacuje się, że w Grecji przebywa 40–50 tys. obywateli polskich.

Spółeczność polska w Grecji składa się z dwóch podstawowych grup – Polaków przebywających w Grecji od wielu lat, posiadających greckie obywatelstwo lub prawo pobytu, często z okresu sprzed wejścia Polski do Unii Europejskiej, oraz dużo liczniejszej grupy migracji zarobkowej bez uregulowanego statusu z okresu lat 80. i późniejszych.

Zdecydowana większość Polaków w Grecji to emigranci ekonomiczni pochodzący z rejonów Polski dotkniętych wysokim bezrobociem (województwa podkarpackie, małopolskie i dolnośląskie). W grupie tej niewiele osób posiada wykształcenie wyższe. W kontynentalnej części Grecji mężczyźni wykonują głównie prace fizyczne typu budowlano-remontowego, natomiast kobiety pracują jako pomoce domowe w greckich domach, opiekunki starszych ludzi, sprzątaczkę w różnych firmach. Na wyspach struktura zatrudnienia przedstawia się nieco inaczej. Mężczyźni pracują tam nie tylko na budowach, ale podobnie jak kobiety zatrudnieni są w sektorze turystycznym (hotele, gastronomia, biura turystyczne, wypożyczalnie samochodów). Praca w sektorze turystycznym ma jednak poważną wadę, to jest dość długie pozostawanie bez pracy w sezonie zimowym. Jedynie niewielka grupa Polaków w Grecji to lekarze, prawnicy lub artyści.

Brak jest danych statystycznych na temat grup wiekowych Polaków przebywających w Grecji. Z danych konsulatu oraz Szkoły Polskiej wynika, że większość polskiej emigracji zarobkowej to ludzie względnie młodzi, najczęściej w wieku 25–45 lat. Część z nich przebywa w Grecji z najbliższą rodziną, np. z rodzicami.

Nie odnotowuje się wyraźnej fali nowej migracji zarobkowej po wejściu Polski do UE ani po otwarciu dla obywateli polskich greckiego rynku pracy.

Organizacje

W Grecji jest zarejestrowanych kilka organizacji polonijnych. Najstarsza z nich to powstały w 1977 r. Grecko-Polski Związek Północnej Grecji założony przez przyrodnych braci Jerzego Iwanowa-Szajnowicza. W 1995 r.

zarejestrowany został Grecko-Polski Związek Przyjaźni i Współpracy, którego zasadniczym celem jest propagowanie polskiej kultury na terenie Grecji. Założycielem organizacji, skupiającej przede wszystkim osiadłą Polonię, był cieszący się dużym autorytetem Jacek Gmoch. W Atenach istnieje Związek Nauki i Techniki Polaków w Grecji, który w ramach działalności związkowej prowadzi Centrum Doskonalenia Zawodowego. Aktywny również w Atenach Niezależny Związek Kobiet Polskich na Emigracji koncentruje swoją działalność na pomocy polskim rodzinom. Prowadzi on przedszkole dla polskich dzieci oraz Centrum Edukacji Zawodowej i Artystycznej (CEZIA). Z kolei zarejestrowany w Lamii w 2002 r. Grecko-Polski Związek im. Fryderyka Chopina zajmuje się wspieraniem Polaków w egzekwowaniu praw pracowniczych. Wszystkie te organizacje prowadzą działalność na niedużą skalę.

Najmłodszą i najbardziej widoczną strukturą jest powstały w 2003 r. Związek Polonijnych Klubów Sportowych „Panpolonikos”. Pod tą samą nazwą działa klub sportowy. Organizacja stara się zainteresować uprawianiem sportu młodzież polonijną i osiąga w tym zakresie duże sukcesy. Od kilku lat „Panpolonikos” organizuje tzw. wakacje z uśmiechem, w ramach których goszczone są dzieci z polskich domów dziecka przez polskie rodziny w Grecji.

Podjęte kilka lat temu przez placówkę działania zmierzające do integracji organizacji polonijnych pod hasłem powołania Kongresu Polonii Greckiej nie przyniosły zamierzonego skutku, głównie z powodu braku rzeczywistego zainteresowania tą ideą działaczy poszczególnych organizacji i zrzeszeń.

Pozycja w kraju zamieszkania

Pozycja społeczna Polonii jest zdeterminowana jej pochodzeniem i brakiem znajomości języka greckiego. Są to w większości osoby bez wyższego wykształcenia, mężczyźni mają najczęściej wykształcenie zawodowe i podejmują prace fizyczne w zawodach związanych z budownictwem i remontami, a kobiety prowadzą gospodarstwa domowe, dorabiając przy sprzątanii mieszkań, opiece nad dziećmi i osobami starszymi. Wyższą pozycję społeczną reprezentują przede wszystkim przedstawiciele starszej emigracji – często osoby z wyższym wykształceniem. Osoby mające stałą pracę, pomimo niezbyt wysokich zarobków w Grecji, nie cierpią niedostatku, część z nich pomaga rodzinom w kraju lub buduje sobie tam domy.

Pozycja polityczna Polonii jest bardzo niska, przede wszystkim ze względu na brak silnej organizacji polonijnej oraz nikłe zainteresowanie życiem politycznym Grecji. Znaczna część Polonii planuje powrót do Polski w bliższej lub dalszej przyszłości.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Grecka Polonia nie sygnalizuje placówce żadnych bardzo ważnych problemów. Zgłaszane są dość często sytuacje, że greccy pracodawcy odmawiają Polakom legalnego zatrudnienia. Występują też problemy z załatwianiem spraw w greckich urzędach.

Najważniejszym problemem dla Polonii z rejonu Aten jest kwestia dalszego funkcjonowania Polskiej Szkoły. Odzywające od czasu do czasu pogłoski o rzekomym zamiarze jej likwidacji lub ograniczeniu działalności wzbudzają duży niepokój wśród Polonii.

Nie występują zjawiska przemocy wobec Polaków w Grecji.

Polityka władz miejscowych

Polska emigracja w Grecji nie stwarza miejscowym władzom istotnych problemów, stąd ich stosunek do polskiej społeczności jest generalnie życzliwy. Przejawia się on w przychylnym podejściu wobec istnienia Polskiej Szkoły w Atenach, m.in. w związku z problemem zapewnienia tej placówce praw do działalności. Wprawdzie problem nowego budynku dla szkoły nie został dotychczas rozwiązany, ale greckie władze wszystkich szczebli (z ministerstwem edukacji włącznie) zapewniły o życzliwości i poparciu w tej sprawie.

Władze greckie bez żadnych problemów wydają zezwolenia na organizowanie polskich imprez nawet w centrum Aten (np. koncerty WOSP, festyny z okazji Dnia Polonii) a także organizowanie polskich komisji wyborczych poza siedzibą placówki.

Nie ma żadnych problemów z funkcjonowaniem polskich mediów („Kurier Ateński”, „Panorama Ateńska”), a w paśmie radiowym ateńskiego urzędu miasta nadawany jest polskojęzyczny informacyjny program radiowy.

Władze greckie liberalnie traktują przypadki przebywania w Grecji obywateli polskich bez zezwolenia na pobyt i pracę.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Ze względu na niedużą dynamikę zarejestrowanych organizacji polonijnych współpraca placówki ze środowiskami polonijnymi koncentruje się na wspólnych przedsięwzięciach i współdziałaniu z faktycznymi centrami polonijnymi, tzn. Szkołą Polską oraz polską parafią. Z funduszy konsularnych kupowane są książki i pomoce naukowe dla szkoły, dofinansowywane są imprezy kulturalne przez nią organizowane, kolonie dla polskich dzieci itp. W 2009 r. konsul wraz z polską parafią zorganizował i dofinansował bezpłatny kurs języka greckiego dla obywateli polskich, a planowane są dalsze kursy i wykłady, mające na celu podniesienie wiedzy Polaków w Grecji na temat miejscowych przepisów, zwłaszcza związanych z pracą, ubezpieczeniem oraz załatwianiem w greckich urzędach niezbędnych spraw a także kursy podnoszenia kwalifikacji zawodowych. W czasie organizowanych przez placówkę spotkań polonijnych prowadzone są dyskusje i działania mające na celu zaktywizowanie i organizacji polonijnych. Działalność ambasady ma też na celu poszerzenie świadomości praw administracyjnych i pracowniczych obywateli RP w Grecji w kontekście unijnym.

Obraz Polski i Polaków

Obraz Polski i Polaków jest w Grecji generalnie pozytywny. Polscy pracownicy są cenieni za pracowitość i solidność. Na tle innych liczniejszych mniejszości narodowych są lubiani i nie są sygnalizowane żadne przejawy

dyskryminacji. Nie są zgłaszane żadne incydenty na tle narodowościowym. Na stosunek Greków do Polski i Polaków pewien wpływ ma pamięć o pomocy udzielonej przez Polskę greckim emigrantom politycznym. Coraz więcej jest mieszanych małżeństw. W greckich mediach nie występują żadne antypolonizmy.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W greckich podręcznikach szkolnych wzmianki o Polsce pojawiają się głównie w odniesieniu do faktów z historii najnowszej i są lakoniczne. Zawarte w nich nieliczne informacje dotyczące Polski są przedstawione w sposób nie budzący zastrzeżeń.

Przykładem są tu informacje zawarte w podręczniku do historii dla klasy III gimnazjum na temat zakończenia I wojny światowej i postanowień traktatu wersalskiego, gdzie jest mowa o odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie. W rozdziale dotyczącym II wojny światowej zawarta jest informacja o zbrojnej napaści na Polskę przez armię hitlerowską w dniu 1 września 1939 r. oraz o zajęciu przez wojska sowieckie wschodnich terenów Polski. W opisie postanowień i konsekwencji konferencji jałtańskiej i poczdamskiej przekazane są także informacje o „ustanowieniu na terenach nadzorowanych przez Związek Sowiecki krajów zwanych «ludowymi republikami», o ustroju podobnym do sowieckiego”. Wśród tych krajów wymieniona jest Polska.

Brak informacji o najślawniejszych Polakach – o Koperniku lub Marii Curie-Skłodowskiej mówi się na lekcjach właściwych przedmiotów; o Chopinie jest wzmianka w podręcznikach do wychowania muzycznego.

W opisie ruchu wyzwolenieckiego Greków w latach 20. XIX w. mówi się ogólnie o cudzoziemskich bojownikach – *filhellenach* (np. George Byron), lecz brak podkreślenia wkładu polskich uczestników tych walk. Kontrastuje to z wysokim szacunkiem dla polskich *filhellenów* w miastach, gdzie walki te rozgrywały się i gdzie ku czci Polaków zbudowano pomniki.

Należy podkreślić, że w Grecji podręczniki historii kończą się na II wojnie światowej. Osobny przedmiot – wychowanie społeczne i obywatelskie (koniec szkoły podstawowej i koniec gimnazjum) – ma charakter teoretyczny i nie prezentuje licznych faktów na temat najnowszych przemian w Europie, w tym z udziałem Polski.

1.10.2. Informacja redakcji „Kuriera Ateńskiego”

Grecję zalicza się do grupy nowych państw imigracyjnych, od niedawna przyjmujących fale imigracji zarobkowej i uchodźców. Polacy należeli tu do pierwszych grup osiedlających się czasowo począwszy od końca lat 80.

Grecja była krajem, w którym po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego, Polacy mogli liczyć na uzyskanie statusu uchodźcy i uzyskanie pozwolenia na pobyt do czasu uzyskania wizy USA, Kanady, Australii czy też państw europejskich. Koniec lat 80. to okres, kiedy w Atenach pojawiła się pierwsza liczniejsza grupa polskich obywateli. Pierwsze grupy migrujących Polaków zostały tu bardzo przychylnie przyjęte. Pomoc uzyskiwały od Ko-

ścioła katolickiego, osób prywatnych, czy intelektualistów greckich zrzeszonych w związku „Przyjaciół Solidarności”. Na początku lat 90. była to jedyna większa obok Filipińczyków grupa obcokrajowców. Tutejszy MSZ oceniał wówczas (rok 1992) ilość przebywających w Grecji Polaków na ok. 120 tys.. Jednak po 1989 r. Polakom przestano wydawać pozwolenia na pobyt w Grecji. Tutejsza społeczność była więc do 1998 r., kiedy Grecja rozpoczęła pierwszy proces regulacji statusu pobytowego imigrantów, w większości złożona z osób przebywających i pracujących w tym kraju nielegalnie.

Dziś liczbę Polaków przebywających w tym kraju ocenia się bardzo różnie. Dane pochodzące z różnych instytucji bywają zupełnie rozbieżne. Wynika to z lokalnej specyfiki rynku pracy, luźnego podejścia do wymogów legalizacyjnych, braku dokładniejszych statystyk dotyczących ludności napływowej ze względu na nieszczelność granic i wielką mobilność grup nielegalnych przybyszów z krajów ościennych, azjatyckich czy afrykańskich.

W spisie ludności z 2001 r. w Grecji podało swe dane 13 tys. Polaków, Grecka Fundacja Polityki Europejskiej i Zagranicznej (ELIAMEP) oceniała w 2009 r. liczbę Polaków w Attyce (Ateny i okoliczne jednostki miejskie) na ponad 20 tys., prawdopodobnie zaś bardziej zbliżone do rzeczywistego stanu rzeczy są oceny ministerstwa pracy i opieki społecznej, które podają przybliżoną liczbę 35 tys. obywateli polskich w RG. Liczba polskich obywateli, starających się o europejskie pozwolenie na pobyt w Grecji, jest znikoma. Władze i urzędy greckie nie egzekwują ściśle tego obowiązku od obywateli UE. Według naszych ocen liczba Polaków w Grecji w ostatnich latach ulega stałym niewielkim wahaniom i może się mieścić w przedziale od 35 do 50 tys. osób.

Polacy w Grecji to osoby zamieszkałe tu na stałe od kilku do kilkudziesięciu lat (głównie małżonkowie obywateli greckich czy Greków urodzonych w Polsce). Grupa ta stanowić może kilka tysięcy osób, nie jest jednak ujęta w żadnych oficjalnych statystykach. Dominującą grupą jest czasowa imigracja zarobkowa. Większość Polaków zamieszkuje okolice Półwyspu Attyckiego, liczniejsze grupy Polaków znaleźć można na Półwyspie Peloponeskim (okolice Koryntu, Argos, Kalamaty), w okolicach Salonik, zwłaszcza na wybrzeżu Riwieri Olimpijskiej, pojedyncze osoby i grupy osób – w miastach na północy Grecji. Polacy coraz liczniej przybywają też na greckie wyspy. Kilkusetosobowe społeczności zamieszkują Kretę (gdzie jednak Polacy są bardzo rozproszeni), Santorini, Mykonos, na mniejszych wyspach zaś wielu Polaków przebywa i pracuje sezonowo od czerwca do końca września.

Wg naszych ocen wśród Polaków przebywających w Grecji czasowo wyróżnić można osoby, które osiadły tu z zamiarem pobytu na dłużej, czyli co najmniej 10 lat. Są to osoby mające stałe zatrudnienie, często prowadzące własną działalność gospodarczą (sklepy, restauracje, drobne zakłady, biura turystyczne) lub będące współdziałowcami greckich firm i przedsiębiorstw. Posiadają oni stałe zameldowanie. Na terenie Attyki mieszka prawdopodobnie kilka tysięcy osób; podobna liczba osób zamieszkuje łącznie pozo-

stałe regiony Grecji. Inną grupą są osoby, które przybyły na kilka lat do Grecji w celach zarobkowych. Wymienić można wreszcie grupę, która stale przemieszcza się między Polską (lub innym krajem UE) i Grecją, przybывая co roku do określonej pracy sezonowej.

Od początku migracji do Grecji Polacy zrzeszali się wokół Kościoła katolickiego. Pierwszą parafią, która skupiła polskich imigrantów i przyjęła pierwszych duszpasterzy przysłanych z Polski, była ateńska parafia pw. Chrystusa Zbawiciela, prowadzona przez księży jezuitów z prowincji francuskiej. Do dzisiaj jest to najprężniejszy ośrodek duchowy Polaków w Grecji oraz miejsce, w którym polscy duszpasterze udzielają rodakom wszelkiego rodzaju pomocy.

Pierwszą formą pomocy ze strony Kościoła było utworzenie w 1988 r. społecznej Katolickiej Szkoły Polskiej im. R. Strzałkowskiego dla kilkuset dzieci imigrantów. W latach 80. pozostawała ona pod opieką Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie. Stała się ona załączkiem prężnej dziś w Grecji edukacji polskiej, znajdującej się obecnie pod opieką MEN. Kościół pomagał też tworzyć Polakom organizacje, oferował pomoc prawną, humanitarną, pomagał w poszukiwaniu pracy. Wokół parafii powstały od lat 80. liczne polskie sklepy z żywnością, prasą, książkami, lekami, polskie przedszkola, punkty gastronomiczne, zakłady usługowe i inne. W parafii polskiej organizowano białe niedziele – dni bezpłatnych badań prowadzonych przez polskojęzycznych lekarzy, dni krwiodawstwa, zbiórki pieniędzy dla najbardziej potrzebujących. Dziś bardzo prężnie działa tu komórka Caritas ciesząca się wielkim zaufaniem społeczności, zbierająca środki dla potrzebujących, niosąca wszelkiego rodzaju pomoc Polakom poszkodowanym w różnych życiowych wypadkach. Należy zaznaczyć jednak, że pomoc ta – jak np. wspieranie wielu samotnych wielodzietnych matek, ludzi po wypadkach, osób leczących się w greckich szpitalach, bezdomnych, rekonwalescentów, jest bardzo kosztowna. Często zbierane datki są niewystarczające, pokrywane bywają przez księży greckich czy, dość często, samych lekarzy. Caritas stara się przede wszystkim pomóc rodakom samodzielnie stanąć na nogi po trudnym doświadczeniu życiowym.

W ostatnich latach wielu Polaków skupia się też przy innych parafiach katolickich, nie tylko tych, w których służą polscy duszpasterze. Parafie, służące swymi pomieszczeniami, są najczęściej miejscem polonijnych uroczystości i spotkań.

Niezmiernie ważnym ośrodkiem polonijnego życia jest Polska Szkoła przy Ambasadzie RP. Polacy, także ci nieposyłający swych dzieci do tej szkoły, są żywo zainteresowani jej działaniem, chętnie niosą pomoc w organizowaniu uroczystości szkolnych, wspomagają działalność szkolną i aktywność pozalekcyjną tej placówki.

Z drugiej strony – skupieni przy szkole rodzice, szczególnie prężnie działająca Rada Rodziców, niosą pomoc rodakom w różnych sytuacjach życiowych, wspomagają także dzieci czy rodziny wymagające takiego wsparcia, niosą pomoc informacyjną.

Polacy w Grecji w ostatnich latach najczęściej biorą udział w uroczystościach organizowanych przez Kościół i szkołę polską. Życie polonijne skupia się najwyraźniej wokół wydarzeń o charakterze charytatywnym i sportowym. W organizowanych corocznie Finałach WOŚP biorą udział tysiące osób, podobnie licznie przybywają Polacy na organizowane przez parafialny Caritas kiermasze świąteczne.

Poza tym liczny jest udział Polonii w wydarzeniach sportowych, rozgrywkach polonijnych klubów piłki nożnej czy igrzysk i rozgrywek organizowanych przy parafii, prowadzonej przez ojców jezuitów w Atenach.

Wśród najtrudniejszych dziś problemów Polaków przebywających w Grecji należy przede wszystkim wymienić powszechny brak ubezpieczenia socjalnego, będący przyczyną wielu tragedii życiowych. Pracownicy polscy, często z powodów ekonomicznych, zgadzają się na pracę nielegalną i bez ubezpieczenia. Ich uposażenia są wówczas wyraźnie korzystniejsze. Chętniej są tu zatrudniani, jeśli nie stawiają wymogu ubezpieczenia. W razie wypadku przy pracy są jednak zdani wyłącznie na pomoc i dobrą wolę przypadkowych osób; ze szpitali są wypisywani natychmiast po udzieleniu pierwszej pomocy, obawiają się też zgłosić sprawę na policji ze względu na wysokie kary wynikające z nielegalnego zatrudnienia.

Poważnym problemem w Grecji jest uznawanie dyplomów, kwalifikacji i doświadczeń zawodowych przez pracodawców. Obcokrajowcom trudno jest uzyskać stanowisko w administracji państwowej. Do wyjątków należą polscy prawnicy, osoby na stanowiskach kierowniczych, nauczyciele i inni pracujący zgodnie z polskim wykształceniem. Bezwzględnie zawsze promowane są osoby o obywatelstwie i pochodzeniu greckim.

Rodacy mają wiele trudności wynikających z komplikacji procedury wydawania apostille. Z tej przyczyny nie są w stanie uzyskać w odpowiednich terminach wielu dokumentów, co często powoduje utratę szansy na podjęcie pracy, uzyskanie miejsca w szkole dla dziecka itp.

Niewielka ilość polskich wydarzeń kulturalnych jest kolejną bolączką greckiej Polonii. Do Aten sporadycznie przybywają polscy wykonawcy, nie są tu promowane polskie filmy. Polskie związki nie mogą zająć się organizacją dużych imprez. Większość z nich nie posiada bowiem ważnych pozwoleń, nie prowadzi ksiąg, nie mają aktywnych członków, nie spełniają wymaganych procedur.

Organizacje Polaków w Grecji, poza nielicznymi, jak np. Związek Grecko-Polski im. F. Chopina w Lamiji czy Związek Polonijnych Klubów Sportowych, nie prowadzą aktywnej działalności.

Niskie zainteresowanie życiem polonijnym wynika z trudności lokalowych, komunikacyjnych czy ekonomicznych. Generalnie niskie jest też zaufanie do organizacji polskich. Wyjątkiem jest parafia w Atenach i polska szkoła ze swymi oddziałami.

Czerwiec 2009, A.M. Leonhard

1.11. Hiszpania

1.11.1. Raport Ambasady RP w Madrycie

Informacje podstawowe

Według danych hiszpańskiego Ministerstwa Pracy i Imigracji na dzień 31 grudnia 2008 r., status mieszkańca w Hiszpanii, tj. kartę pobytu lub zaświadczenie o rejestracji, posiadało 86 995 obywateli polskich. Dla porównania, na koniec 2007 r. liczba zarejestrowanych obywateli polskich wynosiła 70 850. Oznacza to wzrost o 22,7 proc. w ciągu 2008 r. (w latach 2006–2007 wzrost ten był znacznie wyższy i wyniósł 47,5 proc.). Można zatem stwierdzić, iż dynamika przyjazdów obywateli polskich do Hiszpanii ma tendencję spadkową.

W związku z pogłębiającym się kryzysem gospodarczym i rosnącym bezrobociem w Hiszpanii, wielu Polaków deklaruje w najbliższym czasie powrót do kraju. Statystyki hiszpańskie nie podają, ilu spośród zarejestrowanych cudzoziemców (w tym Polaków) wyjechało już z Hiszpanii. Polacy na ogół nie dokonują formalnego wymeldowania, stąd liczba oficjalnie zarejestrowanych obywateli polskich jest większa niż w rzeczywistości.

Wg szacunków Ambasady RP liczba obywateli polskich przebywających w Hiszpanii dłużej niż 3 miesiące wynosi 130–150 tys. Średnia wieku osób zarejestrowanych to 32,1 lat.

Obecnie można wyodrębnić trzy grupy Polaków przebywających w Hiszpanii:

- Niewielka grupa (kilkadziesiąt rodzin) tzw. starej Polonii, osiadłej przed lub podczas II wojny światowej, posiadająca również obywatelstwo hiszpańskie; do tej grupy zaliczyć można również 342 obywateli polskich w wieku ponad 65 lat, którzy osiedlili się w Hiszpanii już jako emeryci, a przybyli z Wielkiej Brytanii.

- Liczniejsza grupa (kilka tysięcy osób), która przybyła do Hiszpanii w latach 80., przeważnie w poszukiwaniu czasowego zatrudnienia, ale znalazła stałą pracę i po pewnym czasie zalegalizowała swój pobyt; zjawisko to objęło głównie młodą inteligencję techniczną i osoby wykonujące zawody artystyczne.

- Najliczniejsza grupa przybyła po 1990 r.; jest to typowa emigracja zarobkowa pochodząca w przeważającej części z terenów Polski objętych największym bezrobociem. Polacy zatrudniani są głównie w rolnictwie, budownictwie i wszelkiego rodzaju usługach (np. jako gospodynie domowe).

W przypadku dwóch pierwszych grup, ich status społeczny nie odbiega od standardów hiszpańskich. Wielu przedstawicieli tych środowisk, obok polskiego, posiada obywatelstwo hiszpańskie. W przypadku trzeciej grupy status ten jest bardziej zróżnicowany. Choć znajdują się w niej przedsiębiorcy, kadra techniczna i lekarze, to dominują osoby wykonujące prace niewymagające żadnych kwalifikacji.

Organizacje

Najważniejsze organizacje polonijne w Hiszpanii to:

– Stowarzyszenie Polaków w Hiszpanii „Orzeł Biały”, założone w 1993 r. z siedzibą w Alcalá de Henares (35 km od Madrytu), skupia głównie młodą emigrację zarobkową z ostatnich lat; prowadzi szkołę sobotnią.

– Hiszpańsko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne FORUM, założone w 1994 r. z siedzibą w Madrycie, powstało z inicjatywy grupy rodzin polsko-hiszpańskich; prowadzi działalność oświatową (dwie szkoły sobotnie, kurs metodyczny dla nauczycieli), organizuje polonijne imprezy kulturalne, szkolne i sportowe.

– Stowarzyszenie Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa”, które powstało w 2001 r., ma siedzibę przy Polskiej Kapelanii w Madrycie. Prowadzi działalność w środowisku robotniczym i drobnych przedsiębiorców. Liczy 250 członków. Organizuje polonijne imprezy sportowe i koncerty polskich artystów. Prowadzi własny zespół polskiego tańca ludowego.

– Stowarzyszenie „Dom Polski w Getafe” (15 km od Madrytu) zostało utworzone przez członków Stowarzyszenia Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa”; jego celem jest doprowadzenie do powstania pierwszego w historii domu polskiego w Hiszpanii. Po uzyskaniu dotacji z RP stowarzyszenie uruchomiło biuro będące punktem informacyjnym i doradztwa prawnego, głównie dla nowej emigracji zarobkowej.

– Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Mówiących po polsku „Polonica” w Alcalá de Henares powstało w 2003 r. Prowadzi własną szkołę sobotnią. W 2008 r. współorganizowało z urzędem miasta po raz drugi „Międzykulturowy Tydzień w Alcalá” oraz, wspólnie z ambasadą i urzędem miasta, wystawę „Rzeczpospolita Narodów”. Posiada przydzielony przez urząd miasta mały lokal. Obecnie liczy ok. 150 członków.

– Stowarzyszenie Kulturalne Katalońsko-Polskie z siedzibą w Barcelonie powstało w 2000 r. i stawia sobie za cel umacnianie związków polsko-katalońskich i utrwalanie poczucia tożsamości narodowej Polaków w Katalonii. SKKP wynajmuje dogodnie położony lokal, w którym prowadzi kursy języka polskiego, bibliotekę i filmotekę. W siedzibie SKKP mieści się także punkt informacyjny dla nowej emigracji, wyposażony i finansowany ze środków z RP. Stowarzyszenie prowadzi w Barcelonie Szkołkę Polską.

W 2001 r., w dużej mierze z inicjatywy ambasady, stowarzyszenia polonijne podjęły próbę stworzenia wspólnej reprezentacji. Na I Zjeździe Polonii Hiszpańskiej w miejscowości Fuengirola koło Malagi opracowano projekt statutu organizacji *p a r a s o l o w e j*, którą nazwano Federacją Organizacji Polskich i Hiszpańsko-Polskich w Hiszpanii. Federacja została zalegalizowana przez hiszpańskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i wpisana do Krajowego Rejestru Stowarzyszeń. Niestety, organizacje nie zdołały do dziś porozumieć się co do wyboru zarządu federacji.

Pozycja w kraju zamieszkania

Pozycję społeczną i ekonomiczną Polonii i Polaków określić można jako średnią. Nie mają oni, jak dotychczas, żadnej pozycji politycznej, co wynika

w dużej mierze ze stosunkowo krótkiego pobytu w Hiszpanii (poza kilkuset osobami). Polacy cieszą się dobrą opinią; są uważani za osoby dobrze przygotowane do wykonywania różnych zajęć i chętne do pracy. Polscy pracownicy są konkurencyjni pod względem fachowości, dokładności i sumienności. Większość najnowszej emigracji zarobkowej znajduje pracę w rolnictwie, budownictwie i przemyśle. Pracownicy rolni i robotnicy różnych specjalizacji, podobnie jak kierowcy na kontraktach, zatrzymują się w Hiszpanii na dłuższy okres. Często sprowadzają oni do Hiszpanii swoje rodziny i odnawiają umowy przy zachowaniu kierunku zawodowego. Są to osoby chętnie integrujące się ze środowiskiem polonijnym, najczęściej mieszkające w miejscowościach, gdzie już przebywają inni Polacy. Odrębną częścią społeczności są ludzie młodzi, nie mający własnych rodzin i podejmujący pracę krótkoterminową, najczęściej w sektorze turystycznym, gastronomicznym i budowlanym. Jest to grupa nastawiona na szybką naukę języka hiszpańskiego, często przyjeżdżająca do Hiszpanii na własną rękę, oczekująca szybkiego zarobku. Jej przedstawiciele rzadko identyfikują się z Polonią, określając się jako mieszkańcy Polski tymczasowo pracujący za granicą.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Ambasada nie odnotowuje aktów przemocy kierowanych wobec Polaków mieszkających lub przebywających w Hiszpanii (poza występującą dość sporadycznie tzw. przemocą w rodzinie). W związku z panującym kryzysem ekonomicznym i szalejącym bezrobociem najważniejszym problemem dla społeczności polskiej w Hiszpanii jest utrzymanie zatrudnienia, w tym funkcjonowania przedsiębiorstw prowadzonych przez jej przedstawicieli.

Istotnym problemem jest słabo rozwinięta sieć punktów nauczania języka polskiego. Polacy w tym kraju oczekują, że władze polskie zaangażują się mocniej niż dotychczas w stworzenie lepszych możliwości nauczania ich dzieci niektórych przedmiotów w języku polskim. Obecnie w całej Hiszpanii istnieje tylko jeden Punkt Konsultacyjny przy Ambasadzie RP oraz siedem tzw. sobotnio-niedzielnich szkół prowadzonych przez organizacje polonijne. We wszystkich pobiera naukę ok. 700 dzieci.

Polityka władz miejscowych

Lokalne/municipalne władze zyczliwie podchodzą do propozycji stowarzyszeń z zakresu promocji kultury polskiej oraz wspierają nauczanie języka ojczystego kraju pochodzenia dzieci, udostępniając nieodpłatnie lokale na prowadzenie zajęć.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Wydział Konsularny Ambasady RP i KG w Barcelonie, pomimo coraz bardziej ograniczonych możliwości finansowych, wspierają finansowo i rzeczowo działalność szkół polonijnych oraz organizowanie przez stowarzyszenia polonijne imprez kulturalnych promujących Polskę. Urządzane są również wspólne imprezy (wystawy, koncerty, wieczory literackie).

Obraz Polski i Polaków

Nie odnotowuje się (poza sporadycznymi przypadkami) występowania w Hiszpanii tzw. antypolonizmów.

Na terenie Katalonii Polacy są traktowani ze szczególną sympatią, ze względu na fakt, iż mieszkańców tego regionu Hiszpanii tradycyjnie określa się mianem *polacos*, mającym swe źródło w historycznej, etnicznej i językowej odrębności Katalończyków i pozostałych mieszkańców kraju. Specyficzną rolę w kształtowaniu sympatycznej opinii o Polakach odgrywa jeden z najpopularniejszych programów telewizji katalońskiej TV3, zatytułowany „Polonia” – co jest kolejnym odwołaniem do wspomnianego wyżej określenia używanego wobec mieszkańców regionu. „Polonia”, choć nie nawiązuje w żadnym wymiarze do państwa polskiego i jego społeczeństwa, tworzy życzliwą atmosferę wokół nazwy naszego kraju i kształtuje, w pośredni sposób, zainteresowanie Polską.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Podręczniki hiszpańskie w minimalnym stopniu poruszają tematykę polską, pojawia się ona jedynie w podręcznikach do historii w czwartej klasie tutejszego czteroletniego obowiązkowego gimnazjum.

Pierwszy raz wspomina się o Polsce (Wielkim Księstwie Warszawskim) przy okazji wojen napoleońskich jako o kraju sprzyjającym Francji. O Polsce pisze się jako o jednym z krajów, które uzyskały niepodległość w wyniku rozpadu europejskich cesarstw po I wojnie światowej. W kontekście nazizmu i II wojny światowej pojawia się informacja, że atak Niemiec na Polskę dał początek wojnie. O Polsce wspomina się także przy opisie bloku sowieckiego jako jednym z krajów, które osiągnęły wysoki rozwój w dziedzinie przemysłu ciężkiego; pojawia się także w tym okresie wzmianka o Układzie Warszawskim. We fragmentach poświęconym przemianom demokratycznym w 1989 r. w Europie Środkowej i Wschodniej, w części podręczników (Oxford Education), podkreślona jest rola Polski – pierwszego kraju, gdzie został obalony system totalitarny (wspomniana jest rola NSZZ „Solidarność”, Kościoła i papieża Jana Pawła II), podana jest data utworzenia rządu Tadeusza Mazowieckiego. W innych podręcznikach Polska nie zajmuje w tym okresie miejsca pierwszoplanowego – wspomina się, że gen. Jaruzelski podjął rozmowy z Lechem Wałęsą, w konsekwencji czego Polska rozpoczęła przemiany gospodarcze i stopniowe zbliżenie się do standardów Unii Europejskiej.

1.11.2. Informacja Stowarzyszenia Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa”

Stowarzyszenie zostało założone w 2001 r. z inicjatywy Polaków, którzy przybyli do Hiszpanii w latach 1985–2000. W skład komitetu założycielskiego weszło 15 osób, z których w 2002 r. został powołany pierwszy Zarząd, na którego czele stanął Pan Andrzej Janeczko.

W latach 2001–2009 Stowarzyszenie Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa” dołożyło wszelkich starań, aby godnie reprezentować

wizerunek Polaków na terytorium całej Hiszpanii i na świecie. Byliśmy obecni na III Zjeździe Polonii i Polaków z Zagranicy organizowanym w Warszawie w 2007 r.

Kształtowaliśmy wizerunek Polski jako godnego partnera przed wstąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej. W naszych staraniach zawsze byliśmy wspierani przez Panią Ambasador Grażynę Bernatowicz oraz przez Pana Konsula Czesława Barańskiego. Od 2001 r. działalność naszego Stowarzyszenia jest oparta na realizacji planu rocznego, zatwierdzonego na zebraniach Zarządu.

Główne formy działalności:

- Wieloletnia, niedotowana pomoc i opieka nad Polakami zamieszkałymi w Hiszpanii (pomoc po zamachu 11 marca 2004 r., porady prawne, pomoc językowa).

- Wieloletnia współpraca z ośrodkami hiszpańskiej administracji publicznej.

- Organizowanie obchodów rocznic narodowych – 3 Maja, 11 Listopada.

- Organizowanie i uczestnictwo w obchodach dni pamięci narodowej – bitwa pod Somosierrą, śmierć generała Sikorskiego w Gibraltarze.

- Organizowanie czasu wolnego dla Polaków przebywających w Hiszpanii – autokarowe wycieczki krajoznawczo-językowe.

- Organizowanie imprez rozrywkowych – bal karnawałowy, noc świętojańska, bal andrzejkowy, bal sylwestrowy.

- Organizowanie imprez kulturalno-oświatowych – cykliczne koncerty artystów polskich dla Polaków w Hiszpanii (np. Alicja Majewska, Włodzimierz Korcz, Zbigniew Wodecki, zespół „Lombard”, „Czerwone Gitary”, „Wanda i Banda”, „Pod Budą”). W latach 2001–2009 Stowarzyszenie sprowadziło wielu artystów, którzy swymi występami przybliżyli kulturę polską zarówno Polonii, jak i Hiszpanom.

- Całoroczne występy drużyny piłkarskiej naszego Stowarzyszenia w rozgrywkach ligi hiszpańskiej. W latach 2001–2009 drużyna piłkarska osiągnęła wspaniałe wyniki sportowe i zdobyła wiele cennych pucharów. Brała również udział w Mistrzostwach Świata Emigrantów, które corocznie odbywają się w Madrycie. W naszej drużynie występują zawodnicy, którzy swoją karierę rozpoczęli w Polsce (II, III i IV liga) i po dziś dzień rozwijają swoją pasję sportową w sekcji naszego Stowarzyszenia.

- Całoroczne występy zespołów tańca ludowego – zespół dziecięcy prowadzony przez Dorotę Snopkowską (byłą tancerkę zespołu „Rzeszów”) i zespół dorosłych prowadzony przez Leszka Domańskiego (byłego tancerza Zespołu Pieśni i Tańca Ziemi Lubelskiej). W latach 2001–2009 zespoły wystąpiły na scenach całej Hiszpanii – wystawa Expo 2008 w Saragossie, Feria Narodów Fuengirola, Dzień Święty Santiago de Compostela, dni Segowii, dni Daroca, dni krajów Unii Europejskiej w Madrycie, dni polskie w Ariño i w różnych miastach prowincji Madryt, a także w Gibraltarze 2005.

– Wieloletnia opieka nad Izbą Pamięci Narodowej w Somosierze. Organizowanie corocznych spotkań przyjaźni hiszpańsko-polskiej. Współorganizator odtworzenia batalii w 200 rocznicę bitwy pod Somosierrą. W 2009 r. Stowarzyszenie zostało odznaczone medalem „Pro Memoria” przez Urząd Kombatantów i Osób Represjonowanych, przyznany pięciu członkom Stowarzyszenia.

W 2006 r. u boku Stowarzyszenia Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa” powstało Stowarzyszenie „Dom Polski w Getafe” (prowincja Madryt). Oba Stowarzyszenia współdziałają w realizacji projektów.

Stowarzyszenie „Dom Polski w Getafe” w 2007 r. podpisało za pośrednictwem prezesa Andrzeja Janeczko porozumienie o współpracy z burmistrzem Getafe Pedro Castro. Porozumienie to przewiduje budowę pierwszego domu polskiego w Hiszpanii. Urząd Miasta Getafe zobowiązał się do nieodpłatnego przekazania działki oraz pokrycia 51 proc. kosztów budowy. Od 2008 r. projekt znajduje się w Senacie RP w celu zatwierdzenia.

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego w Hiszpanii:

– zwolnienia z pracy związane z sytuacją ekonomiczną w Hiszpanii, co wiąże się z problemami prawnymi, takimi jak: odprawy, zasiłki dla bezrobotnych, obowiązki podatkowe, odszkodowania powypadkowe itp.;

– niezajomość języka, powodująca utrudnienia w komunikacji z administracją publiczną oraz w życiu codziennym;

– brak uznania przez ministerstwa edukacji Hiszpanii i Polski ocen z przedmiotów, takich jak język polski i historia, wykładanych w sobotnich szkołach polonijnych.

Oczekiwania wobec władz miejskich:

– podtrzymanie dobrych stosunków ze stowarzyszeniami polonijnymi, wypracowanych w ramach dotychczasowej współpracy.

Oczekiwania wobec podmiotów polskich:

– parlament

– zatwierdzenie budowy domu polskiego w Getafe;

– wykorzystanie potencjału Polonii w kształtowaniu wizerunku Polski za granicą;

– pomoc w realizacji projektów promujących Polskę na terenie Hiszpanii;

– usprawnienie przepływu środków przyznanych na działalność polonijną przez Senat RP;

– zachowanie kwot dotacji w stałych projektach, np.: w 2008 r. dotacja 70 tys. złotych na pokrycie kosztów utrzymania biura doradczo-informacyjnego dla młodej Polonii; w 2009 r. dotacja została zmniejszona do kwoty 50 tys. złotych.

– rząd

– uregulowanie statusu podwójnego obywatelstwa;

– możliwość spotkania Polonii z przedstawicielami rządu podczas wizyt w Hiszpanii;

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

- zorganizowanie spotkania z przedstawicielami Polonii hiszpańskiej w celu fachowej informacji o możliwościach uzyskania środków unijnych na realizację projektów polonijnych.
- organizacje pozarządowe
- podtrzymanie dobrych stosunków z organizacjami polonijnymi.

Andrzej Janeczko
Prezes Stowarzyszenia Polaków w Hiszpanii
„Nasz Dom” – „Nuestra Casa” i Stowarzyszenia „Dom Polski w Getafe”,
Madryt, dnia 21 kwietnia 2009 r.

1.12. Irlandia

1.12.1. Raport Ambasady RP w Dublinie

Informacje podstawowe

W Irlandii można wyróżnić dwie grupy Polaków – starszą Polonię, osiadłą na stałe w Irlandii od wielu lat, oraz migrację zarobkową, której napływ rozpoczął się wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej i otwarciem rynku pracy w maju 2004 r.

Polonia to grupa ok. 250 osób. Są to w większości ludzie w średnim oraz podeszłym wieku, którzy przybyli do Irlandii z powodów politycznych, ekonomicznych lub rodzinnych. Zazwyczaj są to osoby z wyższym wykształceniem, znające język angielski w stopniu bardzo dobrym.

Wielkość migracji zarobkowej szacowana jest na ok. 200–250 tys. osób. Liczba nadanych numerów ubezpieczenia społecznego PPS w kolejnych latach wyniosła: w 2004 r. – 27.295, w 2005 r. – 64.731, w 2006 r. – 93.787, w 2007 r. – 79.816, w 2008 r. – 42.554, do marca 2009 r. – 4.443. Liczba wydanych Polakom numerów socjalnych (PPS) od 2004 r. do marca 2009 r. wyniosła w sumie 312.626. Powyższa statystyka dowodzi zatem tendencji malejącej w liczbie nadawanych numerów PPS, co pozwala przypuszczać, że wielkość migracji zarobkowej stabilizuje się, dynamika przyjazdów spada.

Do Irlandii przyjeżdżają zazwyczaj młodzi ludzie, którzy często są po studiach lub w czasie ich trwania bądź ukończyli szkoły średnie. Praca w Irlandii to nierzadko ich pierwsze zatrudnienie w życiu. Do Irlandii imigrują też całe rodziny; wiele osób decyduje się na założenie tam rodziny. Głównym powodem emigracji są czynniki ekonomiczne.

Organizacje

Bardzo niewielu Polaków w Irlandii działa w polonijnych organizacjach, generalnie pozostają oni niezrzeszeni pomimo dwukrotnych w 2008 r. prób utworzenia organizacji o charakterze federacyjnym (Forum Aktywnych Polaków oraz Federacji Organizacji Polskich w Irlandii). Poszczególne organizacje zrzeszają średnio 20–30 osób. Najstarszymi stowarzyszeniami pozostają funkcjonujące w Dublinie – Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny (POSK) i Towarzystwo Irlandzko-Polskie (IPS), zrzeszające osiadłą tam wcześniej Polonię. Inne, nowsze organizacje, to m.in. Irish-Polish Cultural and Business Association in Limerick, Stowarzyszenie „My Cork”, Support & Integration Centre „Together–Razem”, Stowarzyszenie „Biblary”, Fundacja „Wild Poland” („Dzika Polska”), Peace Corps (Polska Grupa Korpusów Pokoju).

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy są najliczniejszą mniejszością narodową w Irlandii. Mają opinię dobrych i rzetelnych pracowników. W większości przypadków są przez Irlandczyków oceniani pozytywnie. Polacy stosunkowo dobrze się integrują z lokalną społecznością oraz środowiskiem pracy. Szczególnie młodzi ludzie

często decydują się pozostać za granicą na kilka lat, tam zakładają rodziny, czego dowodem jest liczba dzieci urodzonych w Irlandii.

Sytuacja materialna Polaków w Irlandii jest w większości przypadków dobra, mimo że wykonują oni często prace nisko- lub średniopłatne. Do połowy 2008 r. byli zatrudniani głównie w budownictwie, w sektorze informatyczno-komputerowym, transportowym, hotelarskim, restauracjach, kawiarniach i pubach, na farmach, w zakładach przetwórstwa mięsnego, kamieniołomach, piekarniach, sklepach, domach opieki. Polacy pracują również w sektorze finansowym, szczególnie w bankach, gdzie zostały uruchomione specjalne infolinie czy punkty informacyjne dla Polaków. Polacy są doceniani jako architekci, inżynierowie i projektanci budowlani; spotykamy ich również w agencjach pośrednictwa pracy czy w biurach administracji państwowej.

Polscy obywatele zaczynają wykazywać aktywność na polu politycznym i społecznym. Główne partie (Fianna Fail i Fine Gael) zatrudniają Polaków na stanowiskach do spraw integracji i public relations. Polacy są także obecni w The National Consultative Committee on Racism and Interculturalism.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Jednym z największych problemów Polaków w Irlandii są w dalszym ciągu kwestie językowe. Do Irlandii przyjechało wiele osób, które nie znają języka angielskiego wcale lub znają go w stopniu bardzo ograniczonym. Osoby nieznające języka są narażone na różnego rodzaju nadużycia, szczególnie ze strony pracodawców. Trudniej jest im również dochodzić swych praw czy choćby uzyskać informację na temat uprawnień np. w zakresie opieki społecznej.

Wśród problemów, które napotykają Polacy (ale także przedstawiciele innych nacji przybyłych z Europy Środkowo-Wschodniej) należy także wymienić:

- Kwestie respektowania praw pracowniczych;
- Długi czas oczekiwania na zasiłki, przede wszystkim zasiłek rodzinny (Child Benefit), a w ostatnim czasie także zasiłek dla bezrobotnych (Jobseekers Benefit) – nie są to jednak problemy dotyczące wyłącznie Polaków;
- Kwestie przenoszenia uprawnień do korzystania z publicznej służby zdrowia w innych krajach unijnych – Irlandia z zasady nie wydaje formularza E112, który uprawnia do korzystania z irlandzkiego ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce;
- W przypadku osób wracających na stałe do Polski – kwestie związane z koordynacją systemu ubezpieczeń społecznych Polski i Irlandii; uznawalność wykształcenia w zawodach takich jak nauczyciel, psycholog, pielęgniarka;
- W przypadku osób aresztowanych – częste problemy z możliwością wyjścia za kaucją – Irlandczycy uzasadniają ten fakt obawą, że cudzoziemiec

przeciwko któremu toczy się postępowanie wyjedzie poza granice Irlandii (czyli w praktyce wróci do Polski);

– Różnice kulturowe.

Konsulat przyjmuje zgłoszenia Polaków, którzy uważają, że padli ofiarami dyskryminacji, są to jednak przypadki odosobnione.

Jednym z ważniejszych problemów, z którym spotykają się nasi rodacy, jest utrudniony dostęp dzieci do polskiego szkolnictwa, prowadzonego w ramach Szkolnych Punktów Konsultacyjnych. Obecnie w Irlandii działa 5 tego typu placówek oraz kilkanaście innych, tworzonych samorzutnie przez nauczycieli i rodziców. Część z nich miała nadzieję uzyskać wsparcie MEN i stać się placówką szkolną działającą przy Ambasadzie RP w Dublinie. Niestety, mimo kilku pisemnych wystąpień ambasadora w tej sprawie do MEN, otrzymano odpowiedź, iż obecnie „trwają prace mające na celu kompleksowe uporządkowanie systemu kształcenia dzieci polskich za granicą”.

Istniejąca *Dyrektywa Rady UE w sprawie kształcenia dzieci pracowników migrujących* (77/486/CEE) z 25.07.1977 r., w myśl której państwa członkowskie UE podejmują odpowiednie środki w celu wspierania nauczania dzieci języka ojczystego oraz kultury kraju pochodzenia – pozostaje w Irlandii zapisem martwym.

Polityka władz miejscowych

Irlandia jako jeden z pierwszych krajów Unii Europejskiej otworzyła rynek pracy dla obywateli nowych państw członkowskich przystępujących do Wspólnoty w maju 2004 r. Fakt ten umożliwił Polakom swobodne podejmowanie legalnej pracy a także dostęp do wielu świadczeń socjalnych. Władze Irlandii wychodzą imigrantom naprzeciw na wiele sposobów. Ze względu na rosnącą skalę migracji, w lipcu 2006 r. powołany został Minister ds. Integracji. Wiele instytucji oraz agencji rządowych oferuje serwis w języku polskim. Instytucje zatrudniające polskich pracowników korzystają z usług tłumaczy lub umieszczają informacje po polsku na swoich stronach internetowych. Pojawił się szereg publikacji przeznaczonych dla imigrantów, jak np. wydany przez FAS prospekt wraz z DVD w języku polskim *Know before You Go (Dowiedz się, zanim pojedziesz)*, wydany przez organizację Crosscare informator *Codziennie życie w Irlandii, Prawa pracownicze* wydane przez tutejsze Ministerstwo Przedsiębiorczości, Handlu i Zatrudnienia czy wydany przez organizację „Threshold” *Przewodnik najmu mieszkania*. Rządowa agencja pośrednictwa pracy FAS korzysta z telefonicznego serwisu tłumaczeniowego. W ciągu trzydziestu sekund cudzoziemiec otrzymuje możliwość przeprowadzenia rozmowy w sprawie pracy w swoim ojczystym języku.

Dla polskich pracowników duże znaczenie ma fakt zatrudnienia przez największy związek zawodowy SIPTU kilku Polaków, istotne są również zmiany, które nastąpiły w NERA (Inspekcja Pracy) – zatrudniono tam polskich inspektorów. Dział zasiłków rodzinnych (Child Benefit Section) uruchomił serwis telefoniczny, dzięki któremu w sprawie zasiłku można skorzystać z porady polskiego konsultanta.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Główne kierunki współpracy placówki ze środowiskiem polonijnym/migracją obejmują zapewnienie właściwej opieki konsularnej obywatelom RP, działania na rzecz zabezpieczenia edukacji dzieci polskich oraz wspieranie organizacji i mediów polonijnych.

Opieka konsularna obejmuje doradztwo oraz interwencje w sprawach takich, jak zgony obywateli polskich za granicą, aresztowania, wypadki, kwestie uprawnień do świadczeń społecznych (w ostatnim czasie w Irlandii są to przede wszystkim problemy dot. długości oczekiwania na zasiłek rodzinny, uprawnień do pobierania zasiłku dla bezrobotnych i przenoszenia uprawnień do świadczeń w związku z powrotem do Polski), kwestie opieki zdrowotnej (informacje o systemie ochrony zdrowia w Irlandii, zasadach wydawania oraz respektowania w innych krajach unijnych Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego, przenoszeniu ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie formularza E112) i w końcu kwestie respektowania praw pracowniczych (skargi dotyczące niewypłacania pensji za nadgodziny i pracę w dni świąteczne, bezprawnego zwolnienia, niewydawania przez pracodawcę stosownych dokumentów).

W ramach opieki konsularnej pracownicy Konsulatu udzielają porad prawnych oraz kierują poszkodowanych do właściwych organizacji, np. do związków zawodowych, Inspekcji Pracy lub do kancelarii prawnych, w których możliwa jest komunikacja w języku polskim. Osobom bezdomnym, które wymagają doraźnej pomocy, udzielane są informacje na temat bezpłatnych miejsc noclegowych w Dublinie czy o punktach żywienia prowadzonych przez organizacje dobroczynne. W uzasadnionych przypadkach opłacamy miejsca noclegowe w hostelach a także posiłki z funduszu konsularnego. W skrajnych przypadkach kredytowane są bilety powrotne do kraju.

Działania mające na celu zabezpieczenie edukacji dzieci polskich obywateli przebywających za granicą to przede wszystkim opieka nad Szkolnymi Punktami Konsultacyjnymi oraz polonijnymi szkołami społecznymi. Opieka ta obejmuje wsparcie finansowe (np. pokrycie kosztów zakupu pomocy dydaktycznych, podręczników, lektur, komputerów), opiniowanie różnych projektów dla instytucji i organizacji krajowych, dystrybucję materiałów dydaktycznych przekazanych przez MEN. Placówka sprawuje opiekę nad pięcioma Szkolnymi Punktami Konsultacyjnymi (Dublin, Cork, Limerick, Waterford, Cavan) oraz siedmioma innymi punktami edukacyjnymi (m.in. Szkoła Polonijna przy parafii św. Audoena w Dublinie; Szkoła Polska w Letterkenny; Sobotnia Polska Szkoła w Navan).

Wydział Konsularny udziela wsparcia polonijnym organizacjom oraz mediom w ich inicjatywach kulturalnych i społecznych. W 2008 r. wsparł m.in. działalność organizacji ArtPolonia, Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego czy polskiego oddziału Korpusu Pokoju a także polskich mediów, np. „Polskiej Gazety” czy „Polskiego Expressu”. Wydział Konsularny współpracuje również z organizacjami miejscowymi, które prowadzą działalność na rzecz polskich obywateli. W 2008 r. konsulat pośredniczył np.

w pozyskaniu polskich tłumaczy-wolontariuszy dla organizacji Crosscare oraz Citizens Information Centre.

Obraz Polski i Polaków

Generalnie obraz Polaków w Irlandii jest pozytywny. Polacy są postrzegani jako dobrzy i solidni pracownicy. Polska i Polacy stają się w Irlandii coraz bardziej znani i popularni. Polskie miasta, dzięki dużej ilości lotów oferowanych przez lokalne linie lotnicze AerLingus i Ryanair, są często odwiedzane przez irlandzkich turystów. Z nieoficjalnych informacji uzyskanych z Ambasady Irlandii w Warszawie wynika, że w 2008 r. do Polski podróżowało, głównie w celach turystycznych, ponad 100 tys. Irlandczyków.

Często podkreślane są podobieństwa w historii obu narodów, a także wspólne wyznanie rzymskokatolickie.

Antypolskie incydenty mają sporadyczny charakter. Na początku 2006 r. Partia Pracy zainicjowała dyskusję na temat przywrócenia obowiązku posiadania pozwolenia na pracę dla nowych członków UE, w tym Polaków. Nie spotkała się ona jednak z oddźwiękiem społecznym, inne partie polityczne odrzuciły tę inicjatywę. W efekcie Partia Pracy musiała wycofać się z pomysłu.

W 2008 r. rzecznik do spraw edukacji, opozycyjnej partii Fine Gael, Brian Hayes zaproponował „segregację” dzieci imigrantów. W kontrowersyjnym wystąpieniu Hayes stwierdził, że dzieci, które mają kłopoty z językiem angielskim, powinny trafić do odrębnych klas. Zmiany proponowane przez polityka opozycji nie zostały jednak wdrożone.

Nastroje wobec Polaków są pozytywne, antypolonizmy, o ile w ogóle takie incydenty można tak nazwać, są sporadyczne.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W irlandzkich podręcznikach szkolnych do historii (odnotować należy ogromną różnorodność metodologiczną i tematyczną tych podręczników) Polska występuje bardzo sporadycznie i peryferyjnie. Zazwyczaj po raz pierwszy Polska pojawia się przy informacjach o Koperniku (urodzony w Polsce), następnie przy okazji opisu sytuacji Europy po I wojnie światowej (mapa Europy z konturami Polski), początku II wojny światowej, zimnej wojny, a w końcu obalenia komunizmu i przystąpienia do Unii Europejskiej (mapa).

Na marginesie uwag o tak fragmentarycznym ujęciu wizerunku historycznego Polski należy odnotować, że w polskich podręcznikach szkolnych informacje o historii Irlandii występują jeszcze rzadziej.

1.12.2. Informacja Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Dublinie

Tytułem wstępu należy podkreślić, jak istotne jest rozróżnienie pojęć „Polonia / polonijny” a „Polak / obywatel Polski czasowo rezydujący poza Polską, np. w celach zarobkowych na okres dwóch lat”. W naszym odczuciu są to różne pojęcia, jednak bardzo często niesłusznie mylone przez media,

różne organizacje oraz samych zainteresowanych. Nie można przecież postawić znaku równości pomiędzy Polakiem, który mieszka w nowym kraju od dłuższego czasu (np. 15 lat) i najczęściej w Polsce nie ma już mieszkania i innych dóbr materialnych ani innych związków bezpośrednich z krajem macierzystym (pomijamy tu oczywiście aspekty emocjonalne) a Polakiem, który przybył do Irlandii w celach wyłącznie zarobkowych na krótki okres (do kilku lat). Taka osoba zwykle ma całe swoje mienie w Polsce, często nadal tam pracuje (jest tylko na dłuższym bezpłatnym urlopie), nierzadko w Polsce pozostawiła najbliższą rodzinę (współmałżonka i dzieci) a zarobione pieniądze przesyła do kraju. Na to rozróżnienie nakłada się jeszcze pojęcie „migracja”. Dlatego rozważania dotyczące sytuacji i problemów Polaków na obczyźnie powinny brać pod uwagę tę dwoistość, szczególnie w chwili obecnej, gdy w wyniku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i otwarcia granic nastąpiło niespotykane dotąd w historii zjawisko migracji, głównie do krajów unijnych, wysoko ustabilizowanych.

W chwili obecnej istotnego znaczenia nabierają problemy nowo przybyłych Polaków, gdyż tzw. stara irlandzka Polonia, stosunkowo nieliczna, przywykła do warunków irlandzkich, zintegrowała się z ludnością miejscową i w zasadzie nie wysuwa żadnych roszczeń, szczególnie natury socjalnej, wobec władz irlandzkich i przedstawicieli Polski. Oczywiście jest też, że wśród nowo przybyłych Polaków tworzą się grupy, które mają zamiar zostać tu na stałe.

A. Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Wśród nowo przybyłych, zwłaszcza w latach 2004–2007, wielkie kontrowersje wzbudzał problem podwójnego opodatkowania. Dotyczył on tylko migracji zarobkowej, a nie Polaków mieszkających tu od dawna. Rozumiemy, że problem ten został już zlikwidowany.

Największym problemem Polaków przybywających na Szmaragdową Wyspę i mieszkających tu jest dostęp do wszelkich systemów informacji. Należy jednak zaznaczyć, że identyczne problemy z dostępem do informacji mogą mieć i mają sami Irlandczycy. Problem leży więc nie w ukrywaniu przed zainteresowanymi jakichś informacji, ale w umiejętności dotarcia do nich. Występuje też kwestia nieznamomości języka angielskiego. Warto jednak wspomnieć, że wszelkie informacje były stosunkowo łatwo dostępne w polskiej prasie, oraz można je było znaleźć w polskojęzycznych publikacjach, osiągalnych w bibliotekach, urzędach miejskich, siedzibach agencji rządowych i pozarządowych oraz na stronach internetowych.

Wśród szerokiego wachlarza pytań i problemów na pierwsze miejsce wysuwają się kwestie dotyczące praw pracowniczych, podatków, ubezpieczeń, uprawnień do opieki medycznej, zakresu świadczeń socjalnych etc. Dzięki dofinansowaniu ze Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny w Dublinie prowadzi punkt informacyjny dla Polaków. Wg dyżurującej tam osoby, najczęstsze pytania dotyczą zasiłków dla bezrobotnych, prawa pracy, zasiłków i dodatków na dziecko, kwestii macierzyńskich, spraw mieszkaniowych, przemocy domowej, irlandzkich mediów.

Problemem dla wielu polskich rodzin w Irlandii jest niemożność posłania dzieci do polskiej szkoły. Dla tych zamieszkałych w Dublinie nie ma wystarczającej ilości miejsc w kilku szkołach sobotnio-niedzielných (chodzi tu głównie o szkoły z akredytacją polską, które wydają dzieciom świadectwa uznawane w Polsce). Dla innych, mieszkających poza większymi miastami, dostępność do takich szkół jest znikoma.

Innym problemem, który można łatwo zaobserwować, jest fakt trzymania się wielu Polaków razem i tworzenia czegoś w rodzaju getta. Nie sprzyja to integracji z mieszkańcami Irlandii i powoduje, że Polacy są postrzegani tutaj jako grupa zamknięta, marginalna i trzymająca się na uboczu, nie włączająca się energicznie w nurt życia irlandzkiego. Oczywiście są pewne wyjątki, jest kilka organizacji, które starają się mobilizować i aktywizować rodaków, np. Stowarzyszenie „My Cork” lub Forum Polonia, ale nie wydaje się, by oddźwięk był wielki.

B. Oczekiwania od władz miejscowych

Irlandia nie była szczególnie przygotowana na napływ tak dużej liczby osób, ale ponieważ zapotrzebowanie na pracowników w każdym sektorze, zwłaszcza budowlanym i usług, było tak duże, że dosłownie setki tysięcy ludzi z zewnątrz dostały pracę. W gospodarce kraju miał miejsce wielki boom, „tygrys celtycki” był u szczytu swych możliwości i Irlandia potrafiła bardzo szybko się przystosować do tych zmian, zwłaszcza w sektorze prywatnym. Instytucje rządowe i pozarządowe, wspierane w znacznym stopniu przez dyrektywy, rozporządzenia i wytyczne z Brukseli również podejmowały wiele inicjatyw, by pomóc nowo przybyłym. Zakres ich działań był szeroki i wspaniałomyślny. Posłużmy się tu przykładem: w wielu szkołach stopnia podstawowego, w tych rejonach, gdzie było zagęszczenie imigrantów, wprowadzono dodatkowo nauczycieli uczących dzieci nieirlandzkie języka angielskiego. Prasa informowała o szkołach, do których uczęszczały dzieci z 30 różnych krajów i stanowiły jedną trzecią całkowitej liczby uczniów. Często rodzice tych dzieci nie władali językiem angielskim.

Zbliżają się wybory do Parlamentu Europejskiego i do samorządów lokalnych. Władze irlandzkie dbają, by Polacy poszli do urn wyborczych w jak największej liczbie.

C. Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią z uwzględnieniem parlamentu, rządu, organizacji pozarządowych

W odczuciu Polonii irlandzkiej Senat RP poprzez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” zainteresowany był działalnością organizacji polonijnych. Zaowocowało to w ostatnich latach wielokrotnymi dofinansowaniami naszej działalności. Naszym zdaniem bardzo cenna jest pomoc dla biblioteki POSK w Dublinie oraz pomoc w prowadzeniu punktu informacyjnego.

W tym miejscu należy się słowo uznania dla placówki dyplomatycznej w Dublinie. Od momentu powstania Ambasady RP i Konsulatu (sam fakt powstania polskiej placówki na Szmaragdowej Wyspie w 1991 r. był wielkim wydarzeniem dla Polaków) notuje się coraz lepsze i bardziej dynamiczne działania na rzecz Polaków w Irlandii, a jako organizacje polonijne odczuwa-

my zaangażowanie i pomoc, również materialną, przy organizowaniu imprez kulturalnych oraz nauki języka polskiego dla dzieci.

Dla większości Polaków mieszkających poza granicami Polski sprawą bardzo ważną i honorową jest pozytywny wizerunek kraju. Otoczeni obcymi ludźmi chcemy im przedstawić naszą ojczyznę z jak najlepszej strony, idealizujemy ją, upiększamy w naszych opowieściach, ale też pragniemy od czasu do czasu być świadkami wydarzeń kulturalnych najwyższego lotu. Czyli chodzi nam o promocję polskiej kultury przez duże „k”. Sprowadzanie artystów wysokiej rangi dużo kosztuje. Tu słowa uznania wobec uprzednich dokonań. Wymieńmy tylko kilka przykładów: koncerty w Dublińskiej Filharmonii „3 x Chopin” z udziałem Moździerza, Olejniczaka, wielka gala koncertowa „Warszawa jest bliżej, niż myślisz”, genialna wystawa malarstwa polskiego w Galerii Narodowej w 2008 r., Festiwalu Filmu Polskiego. I tu pytanie: Co stało się z obiecaną dystrybucją filmu A. Wajdy *Katyn*? Według naszych informacji film ten do tej pory nigdy nie był pokazany w Europie w normalnym obiegu.

Na zakończenie dwie propozycje wagi bynajmniej nie państwowej, a jednak istotnej w sensie kulturalnym i perfekcji językowej.

Zdajemy sobie sprawę, że problem ten leży poza kompetencjami Sejmu czy Senatu RP, ale uświadomienie go Polakom jest istotne. Chodzi o wymawianie w języku polskim słowa DUBLIN. Dlaczego zdecydowana większość Polaków wymawia (ba, nawet i pisze to słowo) jako „dablin”? Słowo z samogłoską „a” jest wymową brytyjską (historycznie ma konotacje z najeźdźcą), rozpropagowaną w świecie przez BBC, ale my, Polacy, możemy pokazać solidarność z narodem irlandzkim właśnie wymawiając z polskim akcentem „dublin”, tak jak „lublin”. Maniery językowe, niczym nie uzasadnione, są z gruntu złe. I drugi komentarz, również natury językowej: od czasu przyjazdu setek tysięcy Polaków do Irlandii zadomowił się w języku polskim termin „Zielona Wyspa” – tu w Irlandii to nazwa firmy produkującej mrożonki. Czyż nie jest piękniejsza, tradycyjna nazwa „Smaragdowa Wyspa”?

*Opracowała: Prezes Krystyna Pycińska-Taylor
Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny w Dublinie
dnia 20 kwietnia 2009 r.*

1.13. Islandia

1.13.1. Raport Konsulatu Generalnego RP w Reykjavíku

Informacje podstawowe

Zgodnie z danymi oficjalnymi 1 stycznia 2009 r. w Islandii było zarejestrowanych 11 tys. obywateli polskich. Oprócz tej liczby należy wziąć pod uwagę około 850 osób, które mają zarówno polskie, jak i islandzkie obywatelstwo, i nie są ujęte w statystykach dotyczących cudzoziemców. Polacy są obecnie największą grupą narodowościową spośród obcokrajowców zamieszkałych w Islandii, stanowiąc blisko połowę zarejestrowanych cudzoziemców. Jeszcze w 1981 r. mieszkało w tym kraju tylko 25 osób pochodzących z Polski. Większość obywateli polskich przybyła do Islandii po przystąpieniu RP do Unii Europejskiej w celu podjęcia pracy i z zamiarem osiedlenia się.

Polacy, którzy osiedlili się w Islandii, to najczęściej marynarze oraz osoby przybyłe do pracy sezonowej w przetwórstwie ryb, rybołówstwie, przemyśle stoczniowym, budownictwie, rolnictwie, przy budowie dróg; zdecydowana większość z nich to ludzie młodzi, robotnicy niewykwalifikowani.

Organizacje

W latach 90. powstały w Islandii dwie organizacje polonijne – Stowarzyszenie Polonii Islandzkiej oraz Towarzystwo Przyjaźni Islandzko-Polskiej; obecnie nie prowadzą one jednak żadnej działalności.

W północno-zachodniej Islandii istnieje Stowarzyszenie Polaków w Fiordach Zachodnich, organizujące świąteczne spotkania integracyjne dla Polaków tam przebywających.

Konsulat Generalny RP w Reykjavíku rozpoczął pełną działalność we własnej siedzibie we wrześniu 2008 r. Z jego inicjatywy w październiku 2008 r. odbyło się rozpoczęcie roku szkolnego w pierwszej nowo utworzonej szkole polonijnej, do której uczęszcza 120 dzieci. W końcu 2008 r. przy wsparciu placówki zostało zarejestrowane w Reykjavíku Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Szkoły – organizacja powołana w celu wsparcia organizacyjnego szkoły polonijnej oraz podejmowania działań mających na celu integrację skupionego wokół szkoły środowiska obywateli polskich.

Stosunkowo prężnie działa grupa Polaków zamieszkałych na terenie gminy Reykjanesbaer (50 km od stolicy Islandii). W lutym 2009 r. grupa ta sformalizowała swoją działalność, powołując do życia Polskie Towarzystwo Kulturowe w Reykjanesbaer „Rejs”, którego celem jest promocja kultury, zwyczajów, języka i historii Polski a także integracja Polaków ze społeczeństwem islandzkim.

Pozycja w kraju zamieszkania

Obywatele polscy zamieszkali na terenie Islandii w pełni korzystają z praw przysługujących osobom przebywającym w tym kraju oraz uprawnień pracowniczych wynikających z miejscowych przepisów.

Pozycja społeczna Polaków w Islandii nie jest wysoka poza nielicznymi osobami zamieszkałymi na terenie tego kraju od wielu lat, wśród których

jest kilku muzyków, inżynierów czy ekonomistów. W życiu politycznym Islandii zaistniała jak dotychczas jedna osoba, pracująca w Reykjavíku pielęgniarka, która dwukrotnie, lecz bez powodzenia, ubiegała się o miejsce w parlamencie.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

W chwili obecnej największym problemem polskiej migracji zarobkowej na terenie Islandii jest pogarszająca się sytuacja gospodarcza kraju zamieszkania i bezpośrednio z niej wynikający wzrost bezrobocia. Ofiarami tej sytuacji są wszyscy mieszkańcy wyspy, a więc i obywatele polscy. Obecnie około 1.500 obywateli polskich przebywających w Islandii pozostaje bez pracy. Osoby bezrobotne korzystają z różnego rodzaju należnych im świadczeń (zasiłek dla bezrobotnych oraz świadczenia socjalne). Z tego też powodu zdecydowana większość bezrobotnych Polaków nie planuje wyjazdów z Islandii. Niestety wielu z nich nie jest zainteresowanych poszukiwaniem i podejmowaniem pracy, ponieważ otrzymywane świadczenia pozwalają na spokojne życie. Powstaje więc nieco paradoksalna sytuacja, w której wygodniejsze okazuje się korzystanie z zasiłku dla bezrobotnych niż podejmowanie pracy, co może w przyszłości doprowadzić do postrzegania Polaków jako osób wykorzystujących opiekę państwa i nie uczestniczących w procesie wychodzenia Islandii z zapaści gospodarczej.

Problemem polskiej migracji zarobkowej w Islandii jest niemalże powszechny brak znajomości języków obcych, niewielu Polaków posiada umiejętność komunikowania się w języku angielskim, o islandzkim nie wspominając. Większość obywateli polskich nie jest zainteresowana podejmowaniem nauki języka islandzkiego nawet w sytuacji, gdy koszty kursu są dofinansowywane przez związki zawodowe czy gminy, co nie sprzyja ich integrowaniu się ze społeczeństwem islandzkim.

Polityka władz miejscowych

Wiele instytucji islandzkich wychodzi naprzeciw polskim mieszkańcom wyspy poprzez zamieszczanie na swoich stronach internetowych informacji sporządzonych w języku polskim. Instytucje te zainteresowane są, aby osoby przybywające w poszukiwaniu pracy czy z zamiarem osiedlenia się były jak najlepiej zorientowane w przysługujących im prawach i obowiązkach wobec kraju zamieszkania. Informacje w języku polskim znajdują się na stronach internetowych Urzędu ds. Cudzoziemców, Urzędu Celnego, Podatkowego, Państwowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Urzędu Pracy, organizacji związkowych, Urzędu Miasta Reykjavíku, Czerwonego Krzyża, partii politycznych i wielu innych. Największy bank islandzki oferuje obsługę internetową konta bankowego w języku polskim, w Urzędzie Ewidencji Ludności można wypełnić druki po polsku, rozliczenia podatkowego można również dokonać korzystając z formularza sporządzonego w języku polskim. Ponadto w wielu instytucjach zatrudniono osoby obsługujące polskich obywateli w języku ojczystym.

Władze oświatowe, wychodząc naprzeciw potrzebom polskich dzieci i młodzieży uczęszczających do szkół islandzkich, w ostatnim okresie czasu zatrudniły w wielu szkołach polskich nauczycieli, których zadaniem jest wspomaganie polskich uczniów w procesie przystosowania do szkoły islandzkiej. Odbywa się to poprzez prowadzenie zajęć uzupełniających z poszczególnych przedmiotów w sytuacjach, kiedy pełne korzystanie z procesu nauczania nie jest możliwe z uwagi na słabą znajomość języka wykładowego.

Kierunki współpracy Konsulatu Generalnego RP z Polonią i Polakami

Pierwszoplanowym zadaniem Konsulatu Generalnego RP w Reykjavíku jest rozwijanie działalności polonijnej szkoły sobotniej oraz wspieranie nauczycieli polskich zatrudnionych w islandzkim systemie oświaty na terenie Islandii w celu objęcia jak największej liczby dzieci i młodzieży polskiej nauką języka ojczystego oraz historii i geografii Polski.

Drugim głównym elementem działalności urzędu jako jedynej placówki polskiej na terenie Islandii jest szeroko pojęta promocja Polski wśród społeczeństwa islandzkiego, z czego korzysta również przebywająca w tym kraju społeczność polska poprzez bezpośrednie uczestnictwo w organizowanych przedsięwzięciach oraz pośrednio poprzez upowszechnianie wiedzy o Polsce wśród rdzennych mieszkańców wyspy.

Obraz Polski i Polaków

Islandzkie środki masowego przekazu sporadycznie podają informacje dotyczące Polski. W ostatnim okresie nie odnotowano w nich żadnych przejawów tzw. antypolonizmów. Polacy natomiast postrzegani są głównie w charakterze pracowników, przeważnie niewykwalifikowanych.

Obecność placówki konsularnej w Reykjavíku oraz prowadzona przez nią działalność promocyjna ma m.in. na celu wpływanie na postrzeganie Polski przez Islandczyków. Przykładem tego rodzaju działań jest Tydzień Polski w Reykjavíku zorganizowany przez Konsulat Generalny RP we współpracy z Grand Hotelem w Reykjavíku oraz towarzyszące mu informacje na temat tej imprezy i naszego kraju w islandzkich mediach.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Przy omawianiu zagadnień dotyczących historii nowożytnej pojawiają się informacje na temat rozbiorów Polski; w niektórych podręcznikach podawane są wiadomości na temat Polski w epoce tzw. złotego wieku i Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

W islandzkich szkołach podstawowych i gimnazjach zakres programu nauczania historii jest bardzo ograniczony. Jeśli chodzi o historię najnowszą, informacje dotyczące Polski ograniczają się w zasadzie do podania faktu, że II wojna światowa rozpoczęła się od ataku hitlerowskich Niemiec na Polskę. Zasygnalizowana jest informacja dotycząca okupacji hitlerowskiej i zajęcia wschodniej części terytorium Polski przez Armię Czerwoną. Podawane są rzetelne, aczkolwiek bardzo ograniczone, informacje na temat Holocaustu.

W podręcznikach wspomina się o powstaniu „Solidarności” oraz wpływie zmian zachodzących w Polsce na całą Europę Środkowo-Wschodnią.

Islandzcy nauczyciele mają stosunkowo dużą swobodę w wypełnianiu programu szkolnego i doborze tematów. Bardzo popularne jest realizowanie różnego rodzaju projektów w ramach nauczania w szkołach. W ostatnim okresie w związku z napływem obywateli polskich do Islandii, a wraz z nimi dzieci i młodzieży szkolnej, tematy projektów dotyczące Polski pojawiają się coraz częściej.

Nie odnotowano w podręcznikach szkolnych nierzetelnych lub fałszywych informacji o Polsce, jej historii, geografii i kulturze.

1.13.2. Informacja kierownictwa sobotniej szkoły polonijnej

Najważniejsze problemy Polaków w Islandii:

– Bezrobocie – od czasu pojawienia się kryzysu ogromna liczba obcokrajowców, w tym Polaków, traci pracę z dnia na dzień; wielu z nich nie ma możliwości znalezienia nowej, co pociąga za sobą szereg dalszych problemów, związanych z utrzymaniem rodziny.

– Bariera językowa.

– Edukacja dzieci – jest to zapewne problem dotyczący wszystkich krajów, w których obecnie przebywa ogromna liczba Polaków. Największą trudnością dla polskich uczniów jest nieznanomość języka kraju czasowego pobytu oraz brak odpowiednio zasobnej w słownictwo bazy języka ojczystego, co prowadzi do trudności w uczeniu się nowego języka.

Najlepsze rozwiązanie obecnie stanowi posyłanie dzieci na lekcje języka polskiego. W związku z tym pojawił się problem dotyczący istnienia w Islandii Polskiej Szkoły, którego rozwiązanie jest tymczasowe, wymaga ono udoskonalenia i dalszej pracy. Do października 2008 r. nie było na wyspie polskiej szkoły, a uczniowie uczęszczali na prywatne lekcje lub zajęcia zorganizowane przez szkoły islandzkie prowadzone przez polskich nauczycieli. Od października 2008 r. pod opieką Konsulatu Generalnego funkcjonuje Szkoła Polska w Reykjavíku, ale od początku napotyka problemy. Do największych trudności można zaliczyć: niemożność stworzenia Punktu Konsultacyjnego, podlegającego Zespołowi Szkół dla Dzieci Obywateli Polskich Czasowo Przebywających za Granicą, brak odpowiadającej potrzebom bazy lokalowej, podręczników i innych materiałów dydaktycznych, mała ilość pozycji w bibliotece, wyposażenie sal lekcyjnych.

Oczekiwania od władz miejscowych.

Bezrobotni otrzymują zasiłki, w urzędach i instytucjach zatrudniane są osoby znające język polski, dostępne są tłumaczenia na język polski wielu formularzy i druków, w razie potrzeby można bezpłatnie zamówić tłumacza. W szkołach pracują polscy nauczyciele lub osoby pomagające polskim dzieciom, na stronach internetowych dostępne są tłumaczenia na język polski materiałów szkolnych, a islandzkie organizacje pozarządowe wciąż szukają nowych sposobów pomocy obcokrajowcom. Nie wiem, czy możemy jeszcze czegoś oczekiwać, teraz chyba już tylko większej współpracy ze strony na-

szych rodaków, korzystających z oferowanych im udogodnień w codziennym życiu w Islandii.

Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą.

– Działania, które pomocne będą w rozwiązaniu naszych problemów, np. realne wsparcie Szkoły Polskiej w Reykjavíku, pomoc nauczycielom kształcącym dzieci na miejscu, wyposażenie nas w materiały, podręczniki, książki i inne pomoce dydaktyczne, niedostępne i trudne do zdobycia na wyspie;

– Współpraca z nauczycielami oraz osobami zajmującymi się edukacją w Islandii w celu opracowania jak najlepszego systemu edukacji dla dzieci polskich;

– Doprowadzenie do otwarcia szkoły pod opieką i patronatem organizacyjnym Ministerstwa Edukacji Narodowej z programem nauczania dostosowanym do tutejszych realiów oraz możliwości uczniów:

– Rozwiązanie kwestii dotyczących statusu nauczyciela polonijnego;

– Rzeczywiste zadbanie o edukację dzieci przebywających na emigracji, aby ułatwić im funkcjonowanie w szkole kraju pobytu, a często w szkole w Polsce po powrocie, ponieważ ze względu na skalę wyjazdów „za chlebem” ogromna liczba dzieci i młodzieży narażona jest na zaniedbania w edukacji, wielu rodziców nie zdaje sobie sprawy z konsekwencji niezapewnienia dzieciom podstawowej wiedzy.

1.14. Kanada

1.14.1. Raport Ambasady RP w Ottawie

Informacje podstawowe

Według spisu powszechnego z 2006 r. ok. 3 proc. mieszkańców Kanady, tj. 1.021.035 osób, deklaruje związek z Polską, tzn. pochodzenie w pierwszym, drugim lub trzecim pokoleniu, polskie miejsce urodzenia, polski jako język ojczysty lub język używany w domu. Większość Polaków w Kanadzie zamieszkuje południowe Ontario – 48 proc. Polska imigracja, która szacowana jest na poziomie 241 620 osób, najliczniej przybyła do Kanady w latach 1981–2000. Język polski jako ojczysty zadeklarowało 211 175 osób. Językiem polskim włada 242 885 osób, natomiast 101 570 osób deklaruje, że używa go w domu. Biorąc pod uwagę stanowiska i branże ujęte w spisie 2006 r., największa grupa Polonii kanadyjskiej pracuje w branży usługowo-handlowej – 23 proc., 18 proc. stanowią przedstawiciele biznesu, finansów i administracji, lekarze – 2 proc., prawnicy – 3 proc., a nauczyciele i profesoria – 5 proc. ogólnej liczby. Kadra zarządzająca stanowi 10 proc. Polonia tworzy wyraźną kulturowo i stosunkowo silną ekonomicznie grupę etniczną.

Polonia wywodzi się z trzech wielkich fal emigracyjnych. Pierwsi Polacy przybyli do Kanady (prowincja Quebec) ok. 1775 r. Właściwa historia Polonii kanadyjskiej rozpoczęła się jednak wraz z przybyciem 78 osadników kaszubskich do hrabstwa Renfrew w Ontario w 1858 r.; do 1864 r. już ok. 500 osób osiedliło się na tym terenie. Pierwsza polska parafia w Kanadzie powstała w 1873 r. w miejscowości Wilno. Drugim miejscem osiedlenia się emigrantów było hrabstwo Waterloo, gdzie Polacy dotarli w 1860 r. Tam też w 1874 r. utworzono pierwszą organizację polską w Kanadzie – Polish Mutual Aid Society in Canada. W latach 1896–1914 przybyło do Kanady ok. 115 tys. polskich emigrantów, a w latach 1921–1931 blisko 100 tys. kolejnych. W okresie międzywojennym struktura emigracji była podobna do tej z czasów sprzed 1918 r. Dominowały osoby źle wykształcone i bez przygotowania zawodowego, trudno adaptujące się do odmiennych warunków kanadyjskich. W 1931 r. liczba Polaków w Kanadzie wynosiła 145.503.

Po II wojnie światowej przybyła do Kanady liczna grupa żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie oraz Polaków wywiezionych na roboty przymusowe do Niemiec. Ogółem w latach 1946–1952 przybyło 55 tys. osób polskiego pochodzenia, w tym 4500 żołnierzy, 36 500 uchodźców oraz 14 tys. osób na podstawie zwykłych przepisów emigracyjnych. W przeciwieństwie do okresu sprzed 1939 r. struktura społeczna emigracji wojskowej i politycznej lat 40. i początku 50. była bardzo zróżnicowana. Nie brakowało w niej osób dobrze wykształconych (inżynierowie, prawnicy, nauczyciele, profesorowie akademicy itd.), przywiązanych do polskiej tradycji i kultury. W rezultacie, przy jednoczesnym kultywowaniu polskości, stosunkowo łatwo postępował proces adaptacji do nowych warunków, a następnie awans w hierarchii społecznej i w końcu zmiana wizerunku imigranta polskiego w Kanadzie. To właśnie tej fali emigracji Polonia zawdzięcza zdecydowaną większość posiadanej obecnie infrastruktury. W latach

1971–1993 przybyło do Kanady ogółem 119 tys. imigrantów z Polski; była to ostatnia, ale i najliczniejsza fala, tzw. emigracja solidarnościowa. Bardzo wielu z nich osiągnęło sukces. Założyli liczne polskie gazety, stworzyli programy radiowe i telewizyjne. Prowadzą praktyki lekarskie i realizują się w sferze biznesu, będąc właścicielami znaczących firm.

Organizacje

Kongres Polonii Kanadyjskiej został założony podczas zjazdu Delegatów Polonii Kanadyjskiej w 1944 r. jako zrzeszenie polonijnych organizacji i stowarzyszeń zarówno świeckich, jak i religijnych, działających na terenie Kanady. Statutowymi celami KPK jest m.in. reprezentowanie i obrona interesów kanadyjskiej Polonii, koordynacja i wspieranie działalności organizacji polonijnych na terenie Kanady, współpraca z macierzą, krzewienie kultury polskiej, obrona dobrego imienia Polski i Polaków, pomoc przybywającym do Kanady polskim emigrantom, zapewnienie polskiej grupie etnicznej pełnego udziału w życiu politycznym, ekonomicznym i kulturalnym. W skład KPK wchodzi kilkadziesiąt organizacji centralnych zorganizowanych w 15 oddziałów regionalnych, którymi kieruje Zarząd Główny z prezesem wybieranym przez Walny Zjazd KPK, odbywający się co dwa lata. Zarząd Główny, kierowany przez prezesa Władysława Lizonia, zdołał doprowadzić do przywrócenia KPK roli głównego reprezentanta Polonii kanadyjskiej zarówno wobec władz kanadyjskich, jak i polskich. Współpraca KPK i placówek dyplomatycznych przyczyniła się w istotny sposób do zniesienia obowiązku wizowego dla Polaków przybywających do Kanady oraz podpisania w pierwszej połowie 2008 r. umów o zabezpieczeniu społecznym i wymianie młodzieży.

Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Kanadzie istnieje od maja 1946 r. Obecnie SPK liczy ok. 2 tys. członków. Niezależnie od SPK w Kanadzie działa kilkanaście innych organizacji kombatanckich skupiających swych członków według formacji wojskowych, np. Stowarzyszenie Żołnierzy I Dywizji Pancerniej oraz Koło Byłych Żołnierzy AK – Oddział Toronto. Znacząca grupa polskich kombatantów to członkowie organizacji kanadyjskiej Royal Canadian Legion.

Federacja Polek w Kanadzie powstała w 1956 r. w Toronto. Podejmuje m.in. działania na rzecz ochrony polskiego dziedzictwa historycznego i kulturalnego w Kanadzie. Obecnie Federację tworzy 14 ogniw.

Związek Harcerstwa Polskiego poza Granicami Kraju Oddział Kanada powstał po II wojnie światowej jako oddział Związku Harcerstwa Polskiego działającego w Anglii. Oddział Kanada ZHP, zarejestrowany w 1955 r., skupił chorągwie oraz istniejące w całej Kanadzie drużyny harcerskie i zuchowe. W tym samym czasie powstały pierwsze stacje harcerskie na tzw. ontaryjskich Kaszubach. Znaczny obszar, który jest w posiadaniu organizacji harcerskiej, stwarza znakomite warunki do wypoczynku letniego młodzieży polonijnej.

Związek Polaków w Kanadzie – historia ZPwK datuje się od chwili powołania w 1907 r. w Toronto polskiej organizacji pod nazwą „Synowie

Polski”. Strukturę ZPwK stanowią Grupy, Koła Polek i Grona Młodzieży. Związek działa jedynie w Ontario. Od 1933 r. organem Związku Polaków jest tygodnik „Czas Związkowiec”.

Związek Narodowy Polski w Kanadzie, utworzony w 1930 r., należy do najstarszych organizacji polonijnych w Kanadzie. Dysponuje rozbudowaną strukturą organizacyjną w terenie. ZNP powstał jako organizacja bliska ideowo przedwojennym ugrupowaniom prawicowym w Polsce. Działa tylko na obszarze prowincji Ontario.

Poza formalnymi strukturami KPK działają setki organizacji o zróżnicowanym profilu – organizacje lokalne, np. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Winnipeg, organizacje środowiskowe, np. Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w Kanadzie, organizacje skupiające członków wg kryterium miejsca pochodzenia, np. Związek Podhalan w Kanadzie, organizacje naukowe, np. Polski Instytut Naukowy w Kanadzie, organizacje oświatowe, np. Związek Nauczycielstwa Polskiego w Kanadzie, fundacje polonijne, np. Polska Fundacja Społeczno-Kulturalna, organizacje i instytucje kulturalne, np. Polskie Centrum Kultury im. Jana Pawła II w Mississauga, organizacje sportowe, np. Klub „Biały Orzeł” w Ottawie.

Pozycja w kraju zamieszkania

W ciągu ostatnich 20 lat pozycja ekonomiczna Polonii kanadyjskiej uległa znacznej poprawie. Duża część emigrantów przybyłych do Kanady w latach 80. i 90. to osoby dobrze wykształcone i znające język angielski, które dobrze zaadaptowały się do warunków kanadyjskich. W życie zawodowe weszło już pokolenie urodzone w Polsce, ale wykształcone w Kanadzie. Jest to grupa o dużych aspiracjach edukacyjnych i zawodowych. Generalnie pozycja ekonomiczna polskiej grupy etnicznej nie odbiega od średniej kanadyjskiej. Nie brakuje w niej też przedstawicieli wielkiego biznesu. Jedyną polonijną izbą handlową jest Canada–Poland Chamber of Commerce w Toronto, utworzona na początku 1994 r. Obszar jej działania obejmuje aglomerację torontońską. Izba skupia kilkudziesięciu członków – są to zarówno firmy, jak i członkowie indywidualni. Na skalę lokalną działalność stymulującą kanadyjsko-polską współpracę gospodarczą próbują prowadzić także Polsko-Kanadyjskie Stowarzyszenie Przemysłowców i Profesjonalistów w St. Catharines, Canadian-Polish Business Association w Windsor i John Paul II – Club 1000. Polish Business and Professional Association w Brampton.

Reprezentacja Polonii kanadyjskiej w strukturze samorządowej jest skromna. Na szczeblu parlamentów prowincji udział przedstawicieli polskiej grupy etnicznej we władzach jest wręcz symboliczny. Należy podkreślić, iż w 2008 r. pojawiły się pozytywne oznaki bardziej aktywnego udziału Polonii w życiu politycznym. W przeprowadzonych w październiku 2008 r. wyborach do parlamentu federalnego zwyciężyli, reprezentujący aktualnie opozycyjną partię liberalną – z okręgu Mississauga-Streetsville, Bonnie Crombie, z Brampton-North – Andrew Kania, i z Etobicoke-Centre Borys Wrześniewski. Parlamentarzyści ci, chociaż nie mówią po polsku, to otwarcie

przyznają się do związków z polsnością (B. Wrześniewski jest także reprezentantem kanadyjskich Ukraińców). Polska grupa narodowa, jako szósta pod względem liczebności w Kanadzie, jest nieproporcjonalnie słabo – w stosunku do swego potencjału – reprezentowana w kanadyjskich strukturach władzy na szczeblu municypalnym, prowincjonalnym i federalnym.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Istotne znaczenie ma rozwiązanie problemu ok. 30 tys. Polaków nielegalnie przebywających na terytorium Kanady (tzw. *undocumented*). Próby takie podejmowane są przez Kongres Polonii Kanadyjskiej z udziałem Związku Polaków w Kanadzie od ponad 10 lat. Dotyczy to najczęściej obywateli polskich, którzy przybyli do Kanady kilka, kilkanaście lat temu, a nawet wcześniej. Osoby te posiadają legalne konta bankowe, płacą podatki, zakupują nieruchomości, niejednokrotnie zawarły związki małżeńskie w tym kraju, a ich dzieci urodzone w Kanadzie posiadają kanadyjskie obywatelstwo, uczęszczają do miejscowych szkół. W wyniku rozmów z rządem kanadyjskim z udziałem związków zawodowych pracowników budowlanych (osoby te najczęściej zatrudnione są w budownictwie) a także Greater Toronto Business Association, w latach 90. powstał projekt programu złożony w parlamentarnej Stałej Komisji ds. Imigracji, który nigdy nie został wdrożony. Odbływały się spotkania z przedstawicielami Ministerstwa Imigracji i Obywatelstwa Kanady, z których nie publikowano żadnych komunikatów prasowych. W ramach tego programu była planowana możliwość przyjazdów do Kanady pracowników budowlanych bez uprzedniej zgody na podjęcie pracy wydanej przez miejscowe urzędy pracy, tj. Human Resources Canada. Jedną z opcji rozwiązania tego problemu może być konieczność wyjazdu tych osób do Polski i aplikowania o zezwolenie na pobyt stały w Kanadzie poprzez Wydział Konsularny Ambasady Kanady w Warszawie. ZG KPK prowadzi w tej sprawie rozmowy z kanadyjskim Ministerstwem ds. Spraw Imigracji i Obywatelstwa. Wg prezesa ZG KPK jest to kluczowy obecnie problem dotyczący Polaków zamieszkałych w Kanadzie, który pozostaje do rozwiązania. Ważne dla Polonii kanadyjskiej jest rozwiązanie problemu archiwów Polonii – należy wspierać Kongres Polonii Kanadyjskiej w stworzeniu katalogu pomników, cmentarzy, tablic pamiątkowych, miejsc pamięci narodowej, zabezpieczeniu dokumentów i śladów bytności Polaków w Kanadzie od pionierów przybyłych tu w XVII w.

Nie notuje się zjawisk pozwalających stwierdzić, iż w Kanadzie występuje przemoc ukierunkowana szczególnie wobec Polaków. Sprawę Roberta Dziekańskiego należy traktować w kategoriach nieszczęśliwego wypadku i fatalnego zbiegu okoliczności. Do rzadkości należą obecnie przypadki odmowy wjazdu obywateli polskich na teren Kanady.

Polityka władz miejscowych

Zasady dotyczące podstawowych praw i wolności obywateli zawarte zostały w ustawie konstytucyjnej z 1982 r., której pierwszą częścią jest

Kanadyjska Karta Praw i Wolności zawierająca zasady równości wszystkich obywateli wobec prawa, równej ochrony prawnej oraz korzyści wynikających z zakazu dyskryminacji, a w szczególności dyskryminacji ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość, kolor skóry, religię, płeć jak i upośledzenie fizyczne czy psychiczne. Prawo federalne w tym zakresie znajduje odzwierciedlenie w prawodawstwie poszczególnych prowincji. Na wszystkich szczeblach rządowych, prowincjonalnych oraz municypalnych administracja kanadyjska jest zobowiązana do promowania dialogu i wspierania obywateli w celu uzyskania pełnego udziału w życiu społecznym. Rząd kanadyjski, zwłaszcza od chwili objęcia władzy przez konserwatystów, wykazuje dużą gotowość do współpracy z przedstawicielami Polonii. Podpisanie umów o wymianie młodzieży, o wzajemnym uznawaniu świadczeń socjalnych, i wreszcie zniesienie wiz w 2008 r., świadczy, iż aktualny rząd federalny jest otwarty na współpracę z Polską i na postulaty Polonii. Nie zawsze jednak przekłada się to na politykę rządów poszczególnych prowincji, które mają daleko idącą autonomię.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Obrona dobrego imienia Polski i Polaków a także Kanadyjczyków polskiego pochodzenia jest warunkiem niezbędnym i podstawowym promocji polskiego sukcesu gospodarczego i transformacji politycznej. Warunkiem skutecznej promocji Polski jest także wzmacnianie propolskiego lobby politycznego. Wspólne działania placówek i KPK muszą brać pod uwagę fakt, iż większość Polaków i Polonii kanadyjskiej to lojalni obywatele tego państwa. Tym samym zarówno działania promujące Polskę jak i podejmowane akcje zmierzające do obrony dobrego imienia naszego kraju i jego obywateli zorientowane są na osiąganie korzyści przez oba kraje. Mają one również podkreślać znaczenie prawdy historycznej dla budowania dobrych i bliskich kontaktów między społecznościami i państwami.

Wspieranie nauki języka polskiego pozostaje zasadniczym kierunkiem działań na rzecz umacniania tożsamości narodowej Polonii. Zadanie to jest realizowane głównie poprzez działalność sobotnich szkół polonijnych (w Ontario nauczyciele tych szkół opłacani są z budżetu prowincji). Współpraca pomiędzy uczelniami polskimi i kanadyjskimi, nawiązywana często dzięki naukowcom pracującym na wyższych uczelniach kanadyjskich, jest bardzo dobrą okazją do prezentowania osiągnięć nauki polskiej jak i do wymiany doświadczeń. Zwiększenie wymiany studentów pomiędzy uczelniami obu krajów jest kolejną dobrą formą promowania polskich uczelni wyższych. Podkreślić należy, iż w ostatnich latach zdecydowanie wzrosło zainteresowanie Kanadyjczyków płatnymi studiami w naszym kraju, szczególnie studiami medycznymi.

Podnoszenie statusu społeczności polonijnej należy do ważnych kierunków polityki państwa wobec Polonii. Liczebność i przeciętna zamożność Polonii kanadyjskiej predestynuje jej przedstawicieli do odgrywania znaczącej roli zarówno we władzach municypalnych, jak i na szczeblu prowincji czy władz federalnych, co było także uznane przez obecny ZG KPK za

jeden z priorytetów tej kadencji. Wewnętrzne zorganizowanie umożliwiające skuteczne egzekwowanie należnych praw oraz skuteczne wspieranie swoich przedstawicieli są ważnymi czynnikami poprawy statusu społeczności polonijnej.

Inicjatywy na rzecz zachowania polskiego dziedzictwa to kolejna ważna dziedzina współpracy z Polonią. Udokumentowanie wkładu Polaków w historię Kanady, opracowanie katalogu pomników, cmentarzy, tablic pamiątkowych – tj. miejsc pamięci narodowej w Ontario, Manitobie i Saskatchewan wymaga podjęcia dalszych działań. Upowszechnianie wiedzy o wybitnych przedstawicielach Polonii, upowszechnianie wiedzy o historii Polonii w Kanadzie (i poprzez to odwoływanie się do historii Polski) nie jest, jak dotąd, podejmowane w wystarczająco skuteczny sposób.

Koncepcja zwiększania roli placówek w promocji gospodarczej, tzw. ekonomizacja służby zagranicznej, jest realizowana poprzez włączanie do wspólnych działań polonijnych przedsiębiorców i organizacji gospodarczych, izb handlowych, związków przedsiębiorców. Współpraca z Polonią w tym obszarze może być znacząco zintensyfikowana. Znajomość lokalnych realiów, posiadane kontakty wraz z interesującą ofertą inwestycyjną z Polski mogą przyczynić się do zwiększenia obrotów handlowych pomiędzy Polską a Kanadą.

Reasumując, najważniejsze kierunki współpracy z Polonią są następujące:

- Informowanie Kanadyjczyków o postępach naszego kraju w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, gospodarki rynkowej i życia demokratycznego w Polsce, o polskiej transformacji ustrojowej i aktualnych wyzwaniach.
- Monitorowanie respektowania praw polskiej grupy etnicznej i ewentualne podejmowanie działań zmierzających do zapewnienia pełnego korzystania z przysługujących jej praw.
- Wspieranie oświaty polonijnej poprzez współpracę ze szkołami sobotnimi, nauczycielami języka polskiego pracującymi w szkołach kanadyjskich oraz wykładowcami języka polskiego i lektorami na uczelniach wyższych.
- Wspólne przygotowanie imprez kulturalnych przez środowisko polonijne i konsulat.
- Wspieranie działań polonijnych promujących Polskę i polską grupę etniczną w Kanadzie.
- Wspólne podejmowanie wysiłków na rzecz obrony dobrego imienia Polski i Polaków.
- Wspieranie inicjatyw zmierzających do promocji gospodarczej Polski i biznesu polonijnego.

Obraz Polski i Polaków

Wiedza o Polsce w Kanadzie ulega stopniowej zmianie w rezultacie rosnących kontaktów politycznych, handlowych i turystycznych. Pozytywny obraz naszego kraju budowany jest dzięki wydarzeniom promocyjnym (np. Tydzień Polski w Windsorze), kulturalnym (np. koncerty, pokazy filmowe),

edukacyjnym a także poprzez organizację targów, festynów (np. Polski Festiwal ulicy Roncesvalles). Doskonałym narzędziem są wizyty studyjne kanadyjskich dziennikarzy w RP. W ocenie Kanadyjczyków polskiego pochodzenia aktualny wizerunek Polski staje się coraz bardziej pozytywny.

Obraz Polski kształtowany w mediach kanadyjskich można ocenić jako pozytywny. Media pokazują nasz kraj jako aktywnego członka Unii Europejskiej oraz NATO, aktywnie uczestniczącego w misjach (Afganistan). Polskę przedstawia się jako państwo, które z sukcesem wdrożyło wiele reform gospodarczych oraz jest stabilne ekonomicznie i politycznie.

Przedmiotem stałego zainteresowania mediów kanadyjskich, środowiska polonijnego a także społeczności Kanady pozostaje tragiczna śmierć Polaka – Roberta Dziekańskiego i przesłuchania przed Komisją Braidwooda. Media wyjątkowo mocno podkreślały prestiż państwa polskiego, które udowodniło swój demokratyczny charakter i gotowość obrony każdego swojego obywatela, również poza granicami kraju.

Pojawiające się antypolonizmy mają zwykle formę używania przez media kanadyjskie określenia przedstawiającego hitlerowskie obozy śmierci wybudowane na terytorium okupowanej Polski jako „Polish death camps”. Przeciw takim „pomyłkom” Kongres Polonii Kanadyjskiej oraz placówki protestują. W ciągu ostatnich dwóch lat udało się doprowadzić do skoordynowania tych działań, co skutkuje nie tylko zamieszczaniem sprostowań i przeprosinami, ale także malejącą z roku na rok ilością tego typu incydentów.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W przeciwieństwie do Polski, jak również wielu państw UE, edukacja w Kanadzie jest dziedziną pozostającą w gestii rządów prowincjonalnych. Na szczeblu federalnym w ogóle nie ma ministerstwa edukacji. Dziesięć prowincji oraz trzy terytoria (z mniejszą niż prowincje autonomią w tej sferze) ustalają we własnym zakresie ogólne wytyczne odnośnie programów nauczania wraz z listą sugerowanych podręczników. Precyzowaniem, a następnie wdrażaniem programów oraz zakupem – w konsultacji ze szkołami, konkretnych podręczników zajmują się rady pedagogiczne obejmujące swoim zasięgiem miasta lub większe dzielnice metropolii. Jest ich łącznie 489. Każda szkoła dodatkowo ma prawo dostosować sugerowany program nauczania według własnej koncepcji, a zarazem wybrać takie podręczniki, jakie uważa za stosowne. Np. do konspektu przedmiotu „Historia świata” dołączona jest lista aż 52 książek – pomocy naukowych. W związku z tym poniższe uwagi opierają się na obserwacjach byłych uczniów szkół podstawowych i średnich oraz opiniach nauczycieli, z którymi konsultowała się placówka.

W ramach nauczania przedmiotów: „Kanada i Polityka Świata” (w XII klasie – maturalnej) oraz „Kanada w XX w.” (w klasie 9. i 10.) w szkołach ontaryjskich omawiane są: wybuch II światowej – mówi się wyraźnie o napaści Niemiec hitlerowskich na Polskę, Holocaust – pada nazwa Auschwitz-Birkenau, instalacja systemu komunistycznego i początek „żelaznej

kurtyny” oraz walka z komunizmem, w którym to kontekście wymienia się Lecha Wałęsę i Jana Pawła II. O polskim papieżu naucza się również w szkołach średnich w ramach „Religie Świata”. Na lekcjach historii Kanady i w podręcznikach temu poświęconych jest mowa o osadnictwie Polaków na preriach kanadyjskich.

W Kolumbii Brytyjskiej informacje o Polsce pojawiają się w podręcznikach nie tylko w kontekście wyżej wymienionych wydarzeń, lecz także w związku z rewolucją francuską, wojnami napoleońskimi, oraz utworzeniem po I wojnie światowej niepodległego państwa polskiego. Minimalna uwaga poświęcona jest „Solidarności” – wyłącznie w związku z Lechem Wałęsą. Dodać należy, iż program nauczania w Kolumbii Brytyjskiej przechodzi drastyczne przeobrażenia – do końca lat 80. eurocentryczny, od lat 90. pod presją poprawności politycznej i realiów demograficznych (Azjaci stanowią większość mieszkańców największych aglomeracji miejskich) staje się on coraz bardziej „zglobalizowany.”

Analiza podręczników szkolnych zaaprobowanych przez ministerstwo edukacji prowincji Ontario potwierdza tendencję marginalizacji spraw europejskich. Zamiast nich nacisk kładziony jest na tematy odzwierciedlające wrażliwość kanadyjskiego wielokulturowego i postindustrialnego społeczeństwa, takie jak ekologia, ONZ, pomoc rozwojowa, suwerenność kanadyjska, współzależność globalna, stosunki z USA (w niektórych szkołach średnich Ontario wykładana jest historia USA). Podręczniki do historii szkół średnich w Ontario napisane przez autorów z anglosaskiego kręgu akademickiego pomijają bądź marginalnie traktują sprawy Polski. Np. w opracowanym przez radę pedagogiczną Toronto konspekcie programowym do przedmiotu „Historia świata” pojawia się sformułowanie „upadek komunizmu w byłym ZSRR,” co implikuje przemilczenie wymiaru komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej.

Nauczanie historii w Kanadzie wiąże się z konfliktem wokół interpretacji historii Kanady z punktu widzenia anglo- i frankofonów. W szkołach kanadyjskich kładziony jest nacisk na nauczanie historii Kanady, nie jest ona bowiem szeroko znana w tutejszym społeczeństwie. Spłylenie interpretacji i zawężenie obiektów zainteresowania wynika zapewne z potrzeby dogodzenia nie tylko tym dwóm największym grupom mieszkańców Kanady, ale także mniejszościom, z których najliczniejsze wywodzą się z Azji.

1.15. Kazachstan

1.15.1. Raport Ambasady RP w Astanie

Informacje podstawowe

Polacy zamieszkują głównie tereny wiejskie, rozsiane w północnym Kazachstanie – w obwodach północno-kazachstańskim, akmołińskim, karagandyjskim, pawłodarskim, kustanańskim, dżambulskim, południowo-kazachstańskim, ałmatyńskim i w Astanie. W przeważającej większości są oni potomkami ludzi przymusowo przesiedlonych do Kazachstanu w 1936 r. z terenów sowieckiej Ukrainy i Białorusi (Ukraińska i Białoruska SRR), którzy nigdy nie posiadali obywatelstwa polskiego. Należy podkreślić, iż często już pierwsze pokolenie zesłańców nie mówiło po polsku i miało słabe związki z Polską i jej kulturą, ograniczające się najczęściej do identyfikacji z katolicyzmem.

Polska społeczność w Kazachstanie, według spisu powszechnego z 1989 r., liczyła prawie 60 tys. osób, w 1999 r. liczba ta spadła do ok. 47 tys. i pod względem liczebności zajmuje 11 miejsce wśród narodowości zamieszkujących Kazachstan. Powszechna jest opinia o polskiej społeczności jako jednej z najbardziej wynarodowionych – Polacy w znacznie mniejszym stopniu, niż inne grupy etniczne, wykazują przywiązanie do ojczystego języka, kultury i tradycji. W 1989 r. średni odsetek osób posługujących się językiem ojczystym wśród przedstawicieli mniejszości w Kazachstanie (bez Kazachów i Rosjan) wynosił 62,7 proc. Wśród Polaków był on pięciokrotnie niższy (12,2 proc.).

Polska mniejszość na tle innych grup narodowościowych ma bardzo niski odsetek mieszkańców ośrodków miejskich – ok. 80 proc. mieszka na wsi. Większość zatrudniona jest w jednostkach gospodarczych powstałych na bazie kolchozów i sowchozów. Polacy zamieszkujący miasta są silnie zatอมizowani. Dominują osoby z wykształceniem średnim zawodowym. Bardzo niewielki odsetek stanowią osoby posiadające wyższe wykształcenie (nauczyciele, lekarze, inżynierowie), a nieliczne osoby polskiego pochodzenia, które zdołały osiągnąć wyższy status społeczny i zawodowy, często odcinają się od polskości i ulegają niemal całkowicie procesowi asymilacji (rusyfikacji). Stąd też brak polskiej elity intelektualnej.

Poziom życia Polaków i osób polskiego pochodzenia, mieszkających zarówno na wsi, jak i w mieście, nie odbiega od średniej krajowej. Są oni grupą, która relatywnie dużo straciła po rozpadzie Związku Radzieckiego, w przypadku bowiem ludności wiejskiej pod względem poziomu życia przed rozpadem ZSRR Polacy ustępowali jedynie Niemcom.

Organizacje

W Republice Kazachstanu działa 14 obwodowych organizacji polonijnych, skupionych w Związku Polaków w Kazachstanie (ZPK), którego prezesem od grudnia 2007 r. jest Witalij Świncicki. Część polonijnych organizacji obwodowych ma swoje oddziały w mniejszych miejscowościach (obwody północno-kazachstański, akmołiński, karagandyjski, ałmatyński).

W grudniu 2008 r. ZPK powołał do życia Młodzieżowe Skrzydło Związku Polaków w Kazachstanie (MSZPK) – pierwszą w historii kazachstańskiej Polonii ogólnokrajową organizację młodzieżową, której celem jest zachęcenie młodzieży polonijnej do aktywności społecznej m.in. na rzecz środowisk polonijnych.

Według danych ZPK, łączna szacunkowa liczba członków organizacji polonijnych, wchodzących w skład ZPK, wynosi 3650 osób. Najbardziej aktywnie działają organizacje polonijne w najliczniejszych skupiskach Polonii – w obwodach północno-kazachstańskim, akmolińskim, ałmatyńskim, karagandyjskim i pawłodarskim. Na uwagę zasługuje również działalność południowych oddziałów ZPK w Szymkencie, Tałdykurganie i Ałmaty.

Pozycja w kraju zamieszkania

W Kazachstanie mieszkają przedstawiciele ponad 100 grup etnicznych. Oficjalnie mniejszości etniczne w Kazachstanie mają zagwarantowane prawa do zachowywania i kultywowania tradycji narodowych, języka i kultury. Społeczność polska nie jest w tych warunkach traktowana w sposób mogący odróżnić ją od innych narodowości. W ostatnich latach daje się jednak odczuć forsowanie przez władze kazachstańskie polityki nacjonalistycznej w miejsce idei państwa wielonarodowego. To samo dotyczy państwowych firm i instytucji. Zmiany te dotknęły zauważalną liczbę Polaków, którzy utracili zajmowane stanowiska lub nawet w skrajnych wypadkach – pracę. Najbardziej widocznym skutkiem tej polityki dla Polonii było ograniczenie nauczania języka polskiego w kazachstańskich szkołach publicznych. W 2008 r. władze kazachstańskie zaprosiły zaledwie pięciu nauczycieli z Polski, a w 2009 r. – siedmiu.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Związek Polaków w Kazachstanie nie posiada odpowiedniego zaplecza społecznego i jego funkcjonowanie wymaga stałego wsparcia z Polski. W tym kontekście ZPK wygląda skromnie na tle organizacji innych diaspor, np. porównywalna liczebnie i posiadająca podobne doświadczenia historyczne (deportacja, dyskryminacja) diaspora koreańska zdołała stworzyć bardzo wpływowe lobby gospodarcze przy wielokierunkowej pomocy z Korei. Na tym tle pomoc z kraju, przekazywana przez organizacje takie, jak Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” czy Fundacja Semper Polonia, ukierunkowana na pielęgnowanie tradycji, języka i kultury, wydaje się mocno anachroniczna.

Jedną z przyczyn słabości organizacyjnej Związku jest wzorowanie sposobu jego działalności na strukturze organizacji społecznych działających w okresie istnienia ZSRR, wraz z autokratycznym sposobem sprawowania władzy przez prezesów. W konsekwencji interesy polskiej diaspory jako grupy etnicznej nie są w nim należycie reprezentowane. Trudno też doszukać się planowania zamierzeń i działań perspektywicznych. Podstawową formą pracy są tu działania doraźne. Dlatego Związek aktywizuje się głównie przy organizacji egzaminów dla młodzieży na studia w RP i rozdzielaniu pomocy charytatywnej z Polski oraz podczas organizacji akcji letniej

prowadzonej przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” i inne organizacje krajowe współpracujące z Polonią.

Dużym minusem w pracy ZPK jest bardzo słaba komunikacja między poszczególnymi jego oddziałami, czego skutkiem jest m.in. brak jakiegokolwiek współpracy i prowadzi do atomizacji poszczególnych organizacji. Dlatego Związek nie jest zdolny do podejmowania wspólnych inicjatyw, a tym samym pracy w interesie Polonii jako grupy. Jedynym, w praktyce, wyjątkiem jest akcja zbierania poloników.

Środowiskowe organizacje polonijne ulegają stałemu procesowi „starzenia się”, młode pokolenie obywateli RK polskiego pochodzenia nie jest generalnie zainteresowane podejmowaniem działalności środowiskowej, a funkcjonowanie w już istniejących organizacjach polonijnych nie jest dla młodych ludzi na tyle atrakcyjne, aby angażować się społecznie.

Niechęć władz zarówno centralnych, jak i lokalnych do pracy w środowiskach polonijnych w Kazachstanie nauczycieli delegowanych przez CODN (w rezultacie stale zmniejszająca się ich liczba) powoduje nie tylko stale zmniejszanie się liczby osób uczących się języka polskiego, ale coraz bardziej wpływa na spadek zainteresowania Polską, jej np. najnowszą historią. Nauczyciele miejscowi bowiem – preferowani przez władze – nie tylko reprezentują niski poziom znajomości języka polskiego, ale, co jest najważniejsze, nie dysponują odpowiednią wiedzą o Polsce, jej przemianach itd.

Organizacje polonijne wchodzące w skład Związku bywają wykorzystywane jako instrument do osiągnięcia własnych korzyści przez ich liderów. Powoduje to rozdziewięki w środowisku polonijnym i prowadzi do powstawania podziałów w łonie organizacji lub wręcz do ich rozpadu. Np. w Astanie i Ałmaty funkcjonują po dwie organizacje polonijne, a konflikty w nich pozwalają sądzić, iż można spodziewać się kolejnych podziałów. Potwierdzeniem personalnych przyczyn takiego stanu rzeczy jest brak jakichkolwiek różnic programowych w ich działalności.

Polityka władz miejscowych

W Republice Kazachstanu zauważalny jest w ostatnich latach wzrost nastrojów nacjonalistycznych a także kontroli państwa nad organizacjami polonijnymi. Powyższe działania tłumaczy się koniecznością realizacji zapisów *Ustawy Republiki Kazachstanu o Zgromadzeniu Narodów Kazachstanu*. Stąd, z jednej strony nasila się nacisk władz miejscowych na wykorzystywanie organizacji mniejszościowych do realizacji promocji kazachskiego języka i kultury (poprzez np. kultywowanie tradycji kazachskich). Z drugiej zaś strony zdarza się ograniczanie aktywności organizacji mniejszości poprzez nasilanie kontroli ze strony władz.

W ostatnim czasie wystąpiły trudności we współpracy w dziedzinie oświaty między Polską i Kazachstanem oraz wynikające z nich problemy z pracą i pobytem nauczycieli z Polski. Wspomniane wyżej działania tłumaczy się koniecznością zachowania zgody między narodami zamieszkującymi Kazachstan w procesie formowania kazachstańskiej tożsamości obywatelskiej i nowoczesnego narodu na bazie kazachstańskiego patriotyzmu (art. 3

Ustawy Republiki Kazachstanu o Zgromadzeniu Narodów Kazachstanu). W tym celu konieczny jest „rozwój państwowego języka kazachskiego” (art. 6 pkt.3). Po ostatnim Zjeździe Narodów Kazachstanu jeszcze bardziej, niż w latach poprzednich, zauważalny jest nacisk władz na organizacje mniejszościowe w celu wykonywania przez nie zadań państwowych oraz zacieśnienie kontroli państwa nad nimi. Jednakże w realizacji tej polityki wykorzystywane są najczęściej wzorce z okresu minionego. W efekcie, stosowanie metod właściwych dla władz komunistycznych w promowaniu świadomości narodowej spowodowało przekształcenie się tej, skądinąd pozytywnej idei, w realizowaną w praktyce politykę budowy nacjonalistycznego państwa z narodem kazachskim jako naczelnym. Zarówno Polonia, jak i przedstawiciele innych mniejszości nazywają to kazachizacją.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Kluczowe działania placówek w zakresie wspierania Polaków w Kazachstanie są następujące:

- wspieranie oświaty polonijnej (poprzez współpracę z nauczycielami i lektorami języka polskiego, organizacjami polonijnymi, pozarządowymi organizacjami z Polski);
- współpraca z młodzieżą polonijną (w tym: rekrutacja na imprezy w kraju, rekrutacja na studia ze stypendium rządu RP dla osób polskiego pochodzenia, pomoc przy rekrutacji w ramach realizowania programów stypendialnych, organizacja kursów i konkursów dla młodzieży polonijnej);
- realizacja *Ustawy o repatriacji* i *Ustawy o Karcie Polaka*;
- promocja Polski i polskiej kultury wśród Polonii oraz wspieranie inicjatyw kulturalnych Polonii (w tym: organizacja i współorganizacja pokazów filmowych, wystaw, występów zespołów folklorystycznych, wsparcie zespołów, muzeów etnograficznych, autorów książek o tematyce polonijnej);
- świadczenia pomocowe – udzielanie zapomóg finansowych dla najbardziej potrzebujących.

Obraz Polski i Polaków

Stosunek do Polaków nie różni się w Kazachstanie od stosunku do innych mniejszości europejskich. Obraz Polski w Kazachstanie kształtowany jest natomiast wyłącznie przez media rosyjskie, w których nasz kraj traktowany jest na ogół nieprzyjaźnie lub pobłaźliwie. Nakłada się on na obraz kształtowany przez media sowieckie przed rozpadem ZSRR. Stąd, nawet poglądy Polonii na ich „drugą ojczyznę” nie zawsze zgodne są z polską racją stanu. Ważnym powodem tej niechęci jest też akcentowane przez media zbliżenie Polski i USA, które nadal traktowane jest jako państwo wrogie. Powszechnie powtarzany jest też stereotyp o polskiej wrogości do Rosji.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W podręcznikach dla uczniów szkół średnich w Kazachstanie Polska prezentowana jest stosunkowo często, jednak sporadycznie jest obiektywne

podejście autorów do podejmowanych tematów. Przykładowo, bardzo dużo uwagi poświęca się Polsce w okresie tzw. wielkiej smuty w Rosji na początku XVII w. Polacy przedstawieni zostali w wyjątkowo negatywnym świetle, a cały okres tzw. *dymitriad* jako okres walki wyzwoleniczej narodu rosyjskiego spod okupacji polskich najeźdźców.

Nie wspomina się okresu rozbiorów, ale – co interesujące – zwraca się uwagę na proces masowych zsyłek Polaków na terytorium dzisiejszego Kazachstanu w XIX w. Niektóre podręczniki podają nawet dokładną liczbę (10 tys. osób). Nie podaje się za to danych o deportacjach Polaków prowadzonych w latach 1936–1938. Podkreśla się rolę Polaków w tworzeniu Komuny Paryskiej oraz zwraca się uwagę na ich masową emigrację do Francji w 1863 r.

Bardzo schematycznie przedstawiony się okres po odzyskaniu niepodległości przez Polskę (Józef Piłsudski określany jest jako dyktator) oraz agresję niemiecką na Polskę w 1939 r. Z kolei wydarzenia z 17 września 1939 r. definiowane są wg sowieckiej historiografii jako „marsz wyzwoleniczy” lub „wojenne zajęcie wschodnich ziem Polski, Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi”. W kazachstańskich podręcznikach brakuje obiektywnej informacji o udziale Polski w II wojnie światowej – o władzach polskich na wychodźstwie, polskim państwie podziemnym, o roli Armii Krajowej, Armii Polskiej czy o Powstaniu Warszawskim. Zupełnie pominięty został Holocaust. Wybiórczo podaje się fakty z postanowień konferencji jałtańskiej.

Najszerzej i stosunkowo bezstronnie opisywany jest okres historii najnowszej – fenomen „Solidarności”, obrady okrągłego stołu i upadek komunizmu.

O polskiej kulturze w kazachstańskich podręcznikach praktycznie się nie wspomina. W świadomości kazachstańskich uczniów funkcjonują takie nazwiska znanych Polaków, jak Mikołaj Kopernik, Maria Curie-Skłodowska, Fryderyk Chopin. Najczęściej wspominanym Polakiem jest zesłaniec Seweryn Gross – przyjaciel kazachskiego narodowego poety Abaja i autor poematu *Kirgiz*.

Program nauczania w szkołach kazachstańskich przewiduje zajęcia z historii Kazachstanu i historii powszechnej. Należy jednak podkreślić, że główny nacisk kładzie się na nauczanie historii Kazachstanu, niejednokrotnie kosztem lekcji z historii powszechnej i innych przedmiotów. Skutkiem tego absolwenci szkół średnich mają nikłe pojęcie o historii i kulturze światowej.

Dużą rolę w prezentowaniu Polski i jej kultury oraz kreowaniu jej wizerunku (kształtowanego najczęściej na podstawie mediów rosyjskich) odgrywają nauczyciele języka polskiego, zwłaszcza osoby delegowane do pracy przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie.

1.15.2. Raport Związku Polaków w Kazachstanie

Związek Polaków w Kazachstanie proponuje kontynuację następujących form pomocy dla Polonii w Kazachstanie:

– Dofinansowanie kolonii dla dzieci z Kazachstanu, bo dla dzieci i młodzieży z Kazachstanu bardzo ważny jest bezpośredni kontakt z kulturą i językiem polskim. W polskiej diasporze Kazachstanu szczególną uwagę zwracamy na młodzież. Pracujemy nad tym, by młodzież zjednoczyć. Działalność młodzieży polonijnej oparta jest na nauce języka polskiego, odradzaniu narodowych tradycji i obyczajów oraz współpracy z innymi organizacjami młodzieżowymi. Poznanie kultury narodowej odgrywa ważną rolę w wychowaniu młodego pokolenia.

– Wysyłanie młodzieży polonijnej na studia do Polski. Przy szkołach Odrodzenia Narodowego w całym Kazachstanie istnieją polskie klasy, gdzie dzieci i dorośli uczą się swego języka ojczystego, zajęcia prowadzi nauczyciele języka polskiego z Polski dzięki międzyrządowemu porozumieniu między Republiką Kazachstanu i Rzeczpospolitą Polską. Wielu studentów polskiego pochodzenia studiuje dzięki temu na wyższych uczelniach w Polsce.

– Uczucie języka polskiego przez nauczycieli z Polski w szkołach i centrach kultury. Współczesny świat dyktuje nam swoje warunki. Dzieci z początkową znajomością języka polskiego, bez znajomości terminologii z przedmiotów szkolnych i głębszej wiedzy o tradycji i kulturze Polski, mają poważne trudności z przygotowaniem się do egzaminów wstępnych na studia w Polsce. Polacy z Kazachstanu zdają sobie z tego sprawę i wiedzą, że są Polakami i ich obowiązkiem jest pamiętać o swojej przeszłości i pielęgnować ją, zachowując polskie tradycje, rozwijając kulturę i język. Działalność Związku Polaków jest nastawiona na odrodzenie i rozwijanie narodowych tradycji i obyczajów, naukę języka polskiego i polskiej historii, a wszystko to ma miejsce dzięki nauczycielom z Polski.

– Finansowanie stypendiów dla studentów w Kazachstanie przez Fundację „Semper Polonia”. Podtrzymując i umacniając związek z historyczną ojczyzną – Polską, kazachstańscy Polacy z wdzięcznością przyjmują Kazachstan jako swoją ojczyznę, w której urodzili się, gdzie mają przyjaciół, gdzie są groby ich rodziców i dziadków i gdzie w jeden naród Kazachstanu zlały się wszystkie grupy etniczne. Niektórzy studenci polskiego pochodzenia studiuje na wyższych uczelniach w Kazachstanie oraz aktywnie uczestniczą w życiu kulturalnym i działalności Polonii, promując w lokalnym środowisku polski folklor, tańce, pieśni, rękodzieło i sztukę.

– Wspieranie prasy polonijnej. Umożliwienie dostępu do internetu, pomoc dla redakcji prasowych, radiowych, telewizyjnych prowadzonych przez polskie organizacje. Dofinansowanie zakładania i utrzymywania stron internetowych, opłata abonamentu internetowego.

– Pomoc dla programu Związku Polaków w Kazachstanie w sprawie zbierania pamiątek, książek i dokumentów dotyczących rodzin polskich w okresie represji i terroru okresu stalinowskiego. Jak wiadomo, Polacy byli ofiarami represji właśnie z powodu swej narodowości. Wśród Polaków, którym wydano paszporty, mogli być ci, którzy dobrowolnie lub zmuszeni przez urzędników, stali się Ukraińcami lub Rosjanami, w zależności od miejsca urodzenia. Można także przypuszczać, że ogromna część byłych *specprzesiedleńców* z Ukrainy zapisana była jako Polacy i to częściowo było

zgodne z rzeczywistością. Należy jednak pamiętać o tym, że wielu Polaków znajdowało się w licznych łagrach w Kazachstanie. Do tej pory nie wiadomo, w jaki sposób określić ich sytuację i narodowość w momencie spisu ludności. Nie można wykluczyć możliwości, że w wielu łagrach znajdowali się Polacy, których imiona do tej pory pozostają nieznane. Nie wiadomo także, jak rozwiązano kwestię ich przynależności narodowej.

– Kontynuacja procesu repatriacji Polaków z Kazachstanu do Polski. Ogólnie, według różnych ocen, z zachodnich terenów ZSRR w kazachskie stepy zesłano około 190 tys. ludzi. Przyczyną represji były podejrzenia o „nieprawomyślność” albo posiadanie krewnych w Polsce, standardowe było oskarżenie o współpracę z polskim wywiadem. Dlatego dla Polaków w Kazachstanie jest ważne, że mają prawo do osiedlenia się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

– Wydawanie Karty Polaka dla zainteresowanych osób. Karta Polaka wprowadza ułatwienia dla Polaków z Kazachstanu. W Kazachstanie zainteresowanie Kartą Polaka jest spore.

*Witali Święcicki, Prezes Związku Polaków Kazachstanu
Pawłodar, 2.06.2009 r.*

1.16. Litwa

1.16.1. Raport Ambasady RP w Wilnie

Informacje podstawowe

Polacy na Litwie są ludnością autochtoniczną, od stuleci zamieszkującą w sposób zwarty tereny Wileńszczyzny, czyli Litwy południowo-wschodniej. Niemal zupełnie zaniknęły – liczne do okresu międzywojennego – skupiska polskie na Kowieńszczyźnie. Stosunkowo niewielką grupę stanowią przybysze z innych republik sowieckich, głównie z Białorusi, mieszkający głównie poza Wileńszczyzną.

Według spisu z 2001 r. polska mniejszość narodowa na Litwie liczyła 234 989 osób, co stanowiło 6,74 proc. ogółu ludności kraju. Polacy są obecnie największą mniejszością narodową na Litwie (Rosjanie – 6,31 proc., Białorusini – 1,23 proc., Ukraińcy – 0,65 proc.). W stołecznym Wilnie mieszka około 100 tys. Polaków (18,9 proc. ludności miasta), w rejonie wileńskim – 54 322 (61,32 proc. ludności), w sołecznickim – 31 223 (79,5 proc.), w trockim – 12.403 (33,18 proc.), w święciańskim – 9089 (27,43 proc.) i w szyrwinckim 2019 (10 proc.). Dane ostatniego spisu powszechnego nie oddają wiernie stanu obecnego, w ostatnim okresie bowiem znaczna liczba obywateli, w tym Polaków, opuściła Litwę w poszukiwaniu pracy. Ok. 85 proc. społeczności polskiej na Litwie uważa język polski za ojczysty. Straty wojenne i kolejne fale powojennej tzw. repatriacji spowodowały, że do dziś nieliczna jest polska inteligencja, a liczba osób z wyższym wykształceniem jest dużo niższa od litewskiej średniej krajowej. Również stopień zamożności na zaniedbywanej przez lata i niedoinwestowanej Wileńszczyźnie odbiega od poziomu reszty kraju.

Organizacje

Do kilkudziesięciu polskich organizacji, stowarzyszeń i klubów należy na Litwie kilkanaście tysięcy osób. Najliczniejszą organizacją, traktowaną jako oficjalna reprezentacja polskiej społeczności, jest Związek Polaków na Litwie (ponad 10 tys. członków), posiadający 14 oddziałów, a w nich 271 kół. ZPL powstał w 1989 r. na bazie założonego rok wcześniej Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Polaków na Litwie. Prezesem (od 2002 r.) jest Michał Mackiewicz.

Aktywnie działają także Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Macierz Szkolna” (wieloletni prezes Józef Kwiatkowski), Centrum Kultury Polskiej im. Stanisława Moniuszki, Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie, Dobroczynne Stowarzyszenie Polskich Kombatantów na Litwie, Klub Weteranów Armii Krajowej, Klub „Wrzesień’39”, Koło Wdów po Kombatantach, Stowarzyszenie Naukowców Polaków na Litwie, Zrzeszenie Polskich Prawników na Litwie, Polskie Stowarzyszenie Medyczne na Litwie, Polska Fundacja Kultury im. Montwiłła, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”.

Siedzibą wielu z wymienionych organizacji i centrum życia polskiego w Wilnie jest otwarty w 2001 r. Dom Kultury Polskiej w Wilnie. Zarządza

nim Fundacja Dobroczynności i Pomocy „Dom Kultury Polskiej”, złożona z przedstawicieli Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” oraz działaczy ZPL i Polskiej Macierzy Szkolnej.

Reprezentację polityczną społeczności polskiej tworzy Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (przewodniczący Waldemar Tomaszewski), partia określająca się jako regionalno-narodowa, posiadająca od 2008 r. 3 posłów w Sejmie litewskim i 53 radnych w stołecznym Wilnie i podwileńskich rejonach, a od 2009 r. także posła do Parlamentu Europejskiego.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy na Litwie biorą aktywny udział w życiu politycznym i społecznym. Od 1995 r., gdy nowa ordynacja wyborcza uniemożliwiła zgłaszanie kandydatów na posłów przez organizacje społeczne, głównym politycznym reprezentantem polskiej społeczności jest partia Akcja Wyborcza Polaków na Litwie; jej przewodniczącym jest Waldemar Tomaszewski. W 2002 r. z inicjatywy pozbawionego funkcji prezesa ZPL Ryszarda Maciejkianca utworzono w Wilnie Polską Partię Ludową na Litwie. Marginalna, o znikomej liczbie członków i małym znaczeniu, od początku uważała się za alternatywę dla AWPL. Po przegranych wyborach samorządowych w 2007 r. R. Maciejkianiec zrezygnował z funkcji prezesa, a partia zamilkła i nie brała udziału w następnych wyborach.

W wyborach samorządowych w lutym 2007 AWPL uzyskała znakomite wyniki. Duża mobilizacja wszystkich partii litewskich i PPL, która poprzedziła wybory, zaktywizowała Polaków. W rejonie wileńskim AWPL uzyskała 19 mandatów w 27-osobowej radzie (poprzednio 16 mandatów). W rejonie sołecznickim uzyskała 20 mandatów na 25, o trzy więcej. W tych rejonach Polacy rządzą samodzielnie. Podobnie jak w poprzedniej kadencji, polska partia zdobyła 6 miejsc w Radzie Wilna. Dzięki decyzji o współtworzeniu koalicji rządzącej samorządem miasta, AWPL przez dwa lata posiadała m.in. stanowisko wicemera stolicy (Artur Ludkowski), przewodniczących i wiceprzewodniczących 3 komisji oraz wicedyrektora administracji samorządu. W rejonie trockim AWPL straciła jeden mandat i obecnie ma ich 5, ale przez 2 lata współrządziła rejonem i miała swojego wicemera. W rejonie święciańskim AWPL zdobyła 3 mandaty.

W wyborach parlamentarnych w 2008 r. w okręgach wielomandatowych AWPL nie udało się przekroczyć 5-procentowego progu wyborczego. Zdobyła 59.237 głosów (4,79 proc.), o 1/3 więcej niż w poprzednich wyborach. Sukcesem było zwiększenie, z 2 do 3 posłów, reprezentacji partii w Sejmie RL. Z okręgów jednomandatowych posłami zostali Waldemar Tomaszewski, Michał Mackiewicz i Jarosław Narkiewicz. Ponadto do II tury trafili Tadeusz Andrzejewski i Leonard Talmont, ostatecznie przegrywając niewielką liczbą głosów.

W 2009 r. po raz pierwszy w wyborach prezydenckich startował kandydat Polaków – przewodniczący AWPL, W. Tomaszewski.

Także w 2009 r. odbyły się wybory do Parlamentu Europejskiego, w których AWPL przekroczyła 5-procentowy próg wyborczy i uzyskała

7,85 proc. głosów (przy bardzo niskiej frekwencji) uzyskała 1 mandat, który objął przewodniczący partii W. Tomaszewski.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Od wielu lat, pomimo zaawansowanego poziomu stosunków bilateralnych między Polską a Litwą, niezmienny pozostaje katalog naruszanych lub nierealizowanych przez władze litewskie praw polskiej mniejszości. Do najważniejszych z nich należą:

- zwrot ziemi w Wilnie i na Wileńszczyźnie;
- utrzymanie stanu posiadania oświaty polskiej;
- pisownia imion i nazwisk przedstawicieli mniejszości w dokumentach osobistych;
- dwujęzyczna pisownia nazw ulic w miejscach zwartego zamieszkiwania polskiej mniejszości;
- używanie języka polskiego jako lokalnego;
- dyskryminujące przepisy ustawy o obywatelstwie;
- niedoskonała ustawa o mniejszościach;
- wprowadzenie progów wyborczego i nieustanne dołączanie skupisk Litwinów do typowo polskich okręgów jednomandatowych.

Dla wielu Polaków mieszkających na Litwie zwrot należnej im ziemi to kwestia najważniejsza. Stan obecny powoduje bowiem ekonomiczno-społeczną degradację Wileńszczyzny i jej polskich mieszkańców.

Inną istotną kwestią jest utrzymanie stanu posiadania szkolnictwa polskiego na Litwie. Główne problemy w tym zakresie to:

- niedofinansowanie szkół polskich;
- nierównorzędne traktowanie przez władze szkolnictwa polsko- i litewskojęzycznego na terenach zwarcie zamieszkałych przez osoby należące do polskiej mniejszości narodowej;
- próby wprowadzania w szkołach polskojęzycznych lekcji w języku litewskim, w miejsce przedmiotów wykładanych do tej pory po polsku;
- problemy z tłumaczeniem i wydawaniem podręczników w języku polskim;
- zmiana statusu egzaminu maturalnego z języka polskiego na przedmiot nieobowiązkowy i zaprzestanie tłumaczenia na język polski testów maturalnych z historii i matematyki;
- dążenie do ujednoczenia egzaminu z języka litewskiego na maturze w szkołach litewsko- i polskojęzycznych, forsowane mimo braku przygotowania do tego szkół, programów i nauczycieli;
- rygorystyczne kryteria kompletowania klas, bez uwzględnienia specyfiki mniejszości narodowych na Wileńszczyźnie, z jednoczesnym odebraniem samorządom prawa do współdecydowania o wielkości klas i szkół oraz sposobie ich finansowania;
- brak uzgodnionej ze społecznością polską „Strategii rozwoju szkolnictwa polskiego na Litwie”.

Polityka władz miejscowych

Politykę władz niepodległej Litwy w ostatnich latach trudno jest uznać za otwartą na problemy mniejszości narodowych stanowiących prawie 20 procent społeczeństwa. Przez cały ten czas, z różną intensywnością, ale konsekwentnie, realizowana była polityka tzw. integracji mniejszości z litewskim społeczeństwem, co faktycznie oznaczało przymusową ich asymilację. Polacy – powołujący się na fakt, że podobnie jak Litwini są ludnością autochtoniczną, byli najtrudniejszymi, bo najbardziej opornymi wśród mniejszości „partnerami” w realizacji tej polityki. Stąd rozległy, wręcz niekończący się katalog działań prowadzących do zmiany stosunków narodowościowych w Wilnie i na Wileńszczyźnie, np. nieznanie nigdzie w świecie rozwiązania dotyczące obrotu ziemią (tzw. „przenoszenie ziemi” z innych regionów do lub pod Wilno), różne sposoby wspierania litewskiego osadnictwa w rejonach zdominowanych przez Polaków, manipulacje przy reformie administracyjnej Litwy, systemie okręgów wyborczych i ordynacji, stale ponawiane próby rozbicia unikalnego systemu szkolnictwa polskiego na Wileńszczyźnie. Z biegiem lat do „tradycyjnych” problemów zwrotu ziemi, oświaty, czy stosowania języka ojczystego i pisowni imion i nazwisk, dochodziły nowe – reformy administracyjnej, uszczuplających prawa zmian w ustawie o mniejszościach, dyskryminującej mniejszości ustawy o obywatelstwie, czy ostatnio kwestionowanie lojalności wobec państwa litewskiego wybranych z ramienia AWPL posłów na Sejm RL, którzy posiadają Kartę Polaka.

W przypadku wielu zagadnień, stanowiących od lat nierozwiązane problemy polskiej społeczności, władze litewskie stosują wypróbowaną zasadę przeciągania w czasie podejmowania ostatecznych, pozytywnych dla Polaków, decyzji. W relacjach oficjalnych niezmiennie deklarują dobrą wolę, niestety niepopartą odpowiednimi działaniami.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Kierunki współpracy placówki ze środowiskiem polskim na Litwie wytyczają zadania nakreślone w *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą*. Realizację tych zadań w znacznym zaś stopniu wyznacza sytuacja polityczna na Litwie, a także stan stosunków dwustronnych. Oba te czynniki w decydujący sposób rzutują na faktyczny poziom praw i możliwości działania ćwierćmilionowej polskiej mniejszości narodowej na Litwie. Określają one również możliwości placówki w zaspokajaniu potrzeb polskiej mniejszości oraz wspieraniu jej oczekiwań i postulatów, adresowanych do władz litewskich. Placówka uczestniczy we wszelkich wydarzeniach w życiu polskiej społeczności na Litwie, a niektóre wspomaga finansowo i organizacyjnie.

W jednej z najważniejszych kwestii dla wielu litewskich Polaków – zwrocie ziemi w Wilnie i na Wileńszczyźnie – placówka współuczestniczyła w organizowaniu, a przez pewien czas również finansowaniu, bezpłatnej pomocy prawnej w tym zakresie. Tematyka reprivatyzacji, dzięki na

bieżąco aktualizowanym informacjom placówki, była wielokrotnie tematem rozmów dwustronnych na najwyższych szczeblach.

Placówka przez wiele lat wspierała działania mające na celu utworzenie wileńskiej filii Uniwersytetu w Białymstoku, co zostało uwieńczone ostatecznie sukcesem w 2007 r. Obecnie placówka udziela uczelni pomocy w zakresie zapewnienia jej warunków służących jej dobremu funkcjonowaniu i dalszemu rozwojowi. Dzięki temu filia uporała się z niektórymi problemami istotnymi dla jej dalszego istnienia, wynikającymi z jej nietypowej specyfiki. Pojawiły się również perspektywy częściowego rozwiązania problemu z własną siedzibą.

Na podstawie wiedzy o potrzebach społeczności polskiej dystrybuowane są fundusze konsularne pozostające w dyspozycji placówki. W ramach wspierania polskiej oświaty i stwarzania szkołom z polskim językiem nau czania lepszych warunków funkcjonowania znaczna część przyznanych środków jest przeznaczana na uzupełnienie stanu posiadania polskich szkół oraz przedszkoli w Wilnie i na Wileńszczyźnie. Środki te przeznaczane są zarówno na zakup sprzętu muzyczno-audiowizualnego, komputerowego, sportowego, mebli, księgozbiorów, pomocy naukowych i metodycznych, jak i na dofinansowanie imprez szkolnych lub związanych ze szkolnictwem. Ponadto wsparcie otrzymują szkolne zespoły i teatryki (zakup strojów, dofinansowanie kosztów podróży na festiwale i przedstawienia) a także dofinansowywane są wyjazdy do Polski dzieci i młodzieży z polskich rodzin na wypoczynek letni, nauczycieli i uczniów na kursy doskonalące, w ramach wymiany międzyszkolnej oraz na wycieczki edukacyjno-krajoznawcze.

Inną ważną formą pomocy polskiej młodzieży na Litwie jest pośredniczenie urzędu w przyznawaniu przez Fundację „Semper Polonia” stypendiów osobom studiującym na uczelniach litewskich oraz organizowanie egzaminów na studia wyższe w Polsce w ramach programu stypendialnego rządu RP.

Kolejnym z realizowanych zadań jest wspieranie przedsięwzięć kulturalnych oraz artystycznych społeczności polskiej na Litwie. Dofinansowano szereg imprez artystycznych, festiwali, festynów, wystaw malarskich, konkursów, spotkań poetyckich i literacko-muzycznych. Współfinansowano również koszty przejazdów zespołów na festiwale i występy gościnne oraz zakupu strojów. Dofinansowanie organizowanych przedsięwzięć otrzymują też Polskie Studio Teatralne i Teatr Polski w Wilnie.

Placówka aktywnie współpracuje ze wszystkimi organizacjami kombatanckimi, środowiskiem wdów po kombatantach i osobach represjonowanych a także udziela maksymalnej pomocy kombatantom i wdowom po kombatantach, ubiegającym się o przyznanie im korzystniejszych świadczeń.

Obraz Polski i Polaków

Spolonizowani Litwini – tak nacjonaści litewscy określają mniejszość polską zamieszkującą Litwę. To podejście prezentuje przede wszystkim skrajnie nacjonalistyczna i antypolska organizacja „Vilnija”. Popiera ona lituanizację mniejszości polskiej, twierdząc, że trzeba ją „przywrócić do

korzeni”. Organizacja podsycza też pamięć o historycznych polsko-litewskich zadrażnieniach, m.in. domagając się przeprosin za bunt Żeligowskiego i międzywojenną „okupację litewskiego Wilna”, a także oskarża AK o ludobójstwo na Litwinach.

Ogół mediów litewskich często w ogóle nie podejmuje tematu polskiej mniejszości, przez co można odnieść wrażenie, że jej aktywność jest zdecydowanie mniejsza, niż ma to miejsce w rzeczywistości. Jeśli natomiast tematyka polska pojawia się w mediach, to zwykle w negatywnym kontekście. Antypolskie publikacje pojawiają się na portalach internetowych, takich jak Delfi czy Balsas. Często są to komentarze do wydarzeń bieżących bezpośrednio lub pośrednio związanych z mniejszością polską. Przy czym, niejednokrotnie wydarzenia bieżące stają się pretekstem do przypominania historycznych zadrażnień. O tym, jak łatwo można wzbudzić antypolskie nastroje i jak żywa na Litwie jest pamięć historyczna, mogą świadczyć komentarze czytelników pod publikacjami na portalach internetowych.

W czasie trwania kampanii wyborczych – prezydenckiej i do Parlamentu Europejskiego, nasiliła się antypolska kampania w litewskich mediach. I tak np. od kwietnia do maja 2009 r. w popularnej litewskiej stacji telewizyjnej LNK w stałym programie satyrycznym – „Dviraczio Show” („Rowerowe Show”), transmitowanym 4 razy w tygodniu w czasie największej oglądalności, zaczęto regularnie prezentować satyrę przeciw Waldemarowi Tomaszewskiemu, kandydatowi z ramienia partii AWPL. W programie tym postacią symbolizującą Tomaszewskiego nazywa się Andrzej Psiakrewski – to negatywny, śmieszny i niegroźny zarazem bohater, zawsze ubrany w ułańską czapkę z okresu międzywojennego oraz w niemodny, krótki krawat, zabiegający jedynie o kwestie polskie, o ciągotach ultranacjonalistycznych, mówiący o przyłączeniu Wilna i Wileńszczyzny do Polski i głoszący niewybredne hasła, w rodzaju „Wilno nasze”, „Litwin cham, Polak pan”. Natomiast w czasie kampanii do PE AWPL oskarżano m.in. o naruszanie ustawy o języku państwowym (unikanie języka litewskiego w materiałach agitacyjnych), a w komentarzach niektórych litewskich dziennikarzy mówiono z oburzeniem o tym, że Polacy mogą zająć miejsca przeznaczone dla Litwinów w europarlamencie.

Trudno jednak mówić o zdecydowanie antypolskim charakterze ogółu mediów litewskich, choć faktem jest, że zwykle pojawiają się w nich głosy krytyczne. Polacy są opisywani przez pryzmat zaszłości historycznych, ich postulaty są krytykowane, a lojalność wobec państwa bywa podważana. W ten sposób powstaje obraz mniejszości polskiej na Litwie jako grupy nastawionej roszczeniowo wobec państwa, z którym nie jest związana emocjonalnie.

Należy podkreślić, że antypolska kampania w mediach litewskich nie ma charakteru koniunkturalnego, lecz stały. Zmianie ulega jedynie jej nasilenie w zależności np. od stopnia determinacji władz RP w kwestii pomocy w rozwiązywaniu niezalążonych spraw polskich czy bieżących i litewskich interesów politycznych

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Sposób przedstawiania wizerunku Polski w podręcznikach litewskich z roku na rok jest coraz bardziej rzetelny i korzystny. Od początku lat 90. można zauważyć znaczny postęp, zwłaszcza jeśli chodzi o prezentowanie wspólnej historii. W podręcznikach starszych widoczne są elementy nacechowane nacjonalizmem, hołdujące stereotypom, powstałym jeszcze w okresach sowieckim i międzywojennym. Wpływ na takie podejście miał głównie młody nacjonalizm litewski, szczególnie w latach 90. Autorzy podręczników najnowszych odchodzą od takiego sposobu przedstawiania historii. Z pewnością ma na to wpływ działalność polsko-litewskiej komisji ds. podręczników historii i geografii, działającej od 1993 r. Najbardziej spornymi do tej pory kwestiami była działalność AK, określana w litewskich podręcznikach jako bandy terrorystyczne i mordujące miejscową ludność, postać Marszałka Józefa Piłsudskiego, okres międzywojenny. Komisji udało się wyeliminować jednostronne, negatywne przedstawianie tych i wielu innych kwestii, jednak nadal pojawiają się drobne, kłśliwe uwagi w stosunku do Polski i Polaków. Zwiększył się obiektywizm w interpretacji stosunków polsko-litewskich, choć nadal brakuje go w kwestii mniejszości narodowych. Do najczęstszych błędów, jakie nadal pojawiają się w niektórych podręcznikach, można zaliczyć: „zawłaszczanie” postaci historycznych – poprzez pisanie nazwisk w formie litewskiej, bez wzmianki o narodowości, co może sugerować pochodzenie litewskie, bądź przypisywanie narodowości litewskiej wprost, zaniżanie liczby ludności polskiej, zamieszkującej tereny dzisiejszej Litwy, i liczby osób mówiących po polsku, pomijanie informacji o wkładzie Polaków w rozwój kultury. Znamienne jest także podejście do wspólnego zwycięstwa w bitwie pod Grunwaldem – podręczniki niejednokrotnie sugerują, że to Litwini doprowadzili do pokonania krzyżaków, bądź, że wojskami dowodził Wielki Książę Litewski Witold.

Polsko-litewska komisja ds. podręczników historii i geografii podjęła decyzję o wydaniu w 2009 r. wspólnego podręcznika do historii, jednak z powodu braku środków realizacja tego planu została przesunięta w czasie.

1.16.2. Raport Związku Polaków na Litwie

I. NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY ŚRODOWISKA POLSKIEGO NA LITWIE

W zakresie oświaty polskiej na Litwie

Konstytucja Republiki Litewskiej i ustawy (*Ustawa o mniejszościach narodowych RL*, *Ustawa o oświacie RL*) gwarantują prawo pobierania nauki w języku ojczystym na poziomie szkoły średniej. Jednakże w praktyce uczniowie szkół polskich na Litwie nie mają jednakowych warunków do otrzymania wykształcenia średniego takiego, jak uczniowie szkół litewskich:

1. W miejscowościach zwartego zamieszkania mniejszości polskiej (w rejonach wileńskim i solecznickim) tworzy się szkoły litewskie tzw. powiatowe, które w odróżnieniu od pozostałych szkół na Litwie (finansowanych przez samorządy), są finansowane przez rząd. Zakłada to, niejako u podstaw,

niejednakowe traktowanie szkół polskich i litewskich. Litewskie szkoły powiatowe mają lepsze wyposażenie, nowocześniejsze środki techniczne, większe budżety.

2. Kadra pedagogiczna placówek oświatowych (szkół i przedszkoli), prowadzących nauczanie w języku ojczystym, z wyjątkiem nauczycieli języka polskiego, nie jest kształcona w języku ojczystym na wyższych uczelniach Litwy, co stwarza dodatkowe problemy w używaniu terminologii przedmiotowej.

3. Stale prowadzi się działania ukierunkowane na uszczuplenie używania języka ojczystego w szkołach z polskim językiem nauczania, pomniejszenia jego roli, np. poprzez skreślenie na maturze z listy egzaminów obowiązkowych egzaminu z języka polskiego (ojczystego).

4. Występują znaczne braki w zaopatrzeniu w podręczniki w języku polskim.

5. Szkoły polskie znajdują się w znacznie gorszej sytuacji finansowej, ponieważ „koszyczek ucznia” dla szkół polskich, w porównaniu ze szkołami litewskimi, jest większy zaledwie o ok. 20 proc., realnie zaś niezbędne nakłady stanowią 40 proc.

6. W toku prowadzonej reorganizacji sieci placówek oświatowych szereg szkół z polskim językiem nauczania w rejonie trockim, szyrwinckim oraz w Wilnie zamknięto albo obniżonych ich status, co tłumaczone jest zmniejszeniem się liczby uczniów w klasach.

Sytuację komplikują nowe posunięcia władz litewskich skierowane na dalsze utrudnienie funkcjonowania oświaty polskiej:

1. Uchwała litewskiego rządu (nr 257 z 12.03.2008 r.) zakłada konieczność zwiększenia liczby uczniów w klasach i pozbawia samorządy prawa utrzymania klas z mniejszą liczbą uczniów.

2. Ministerstwo Oświaty i Nauki Litwy zakłada z rokiem 2012 ujednoczenie na maturze egzaminu z języka litewskiego dla szkół litewskich i szkół mniejszości narodowych, przy znacznie mniejszej liczbie godzin nauczania i innym programie.

W zakresie publicznego używania języka mniejszości

Przedstawiciele władz litewskich czynią próby wyeliminowania języka polskiego jako języka mniejszości narodowej z życia publicznego. Wiele poczynań władz i polityków wskazuje na to, że celem ostatecznym jest ograniczenie używania języka polskiego do obcowania wyłącznie w kręgu polskich organizacji społecznych, względnie koleżeńskim i rodzinnym.

Rozwiązania prawne w tym zakresie władze państwowe zawikłały po przyjęciu w 1995 r. *Ustawy o języku państwowym*, której założenia są sprzeczne z art. 4 i 5 *Ustawy o mniejszościach narodowych* (przyjęte w 1991 r.). Wszelkie wątpliwości w tym zakresie władze oficjalne traktują na korzyść *Ustawy o języku państwowym*. W kolejnych projektach nowej litewskiej *Ustawy o mniejszościach narodowych*, której przyjęcie jest ciągle odwlekane właśnie z tego powodu, autorzy nie wprowadzają do projektu jasnych kryteriów używania języka mniejszości narodowych w urzędach administracji

publicznej, tylko wręcz przeciwnie – wprowadzają w tej materii dwuznaczność i nieokreśloność poprzez próbę podporządkowania *Ustawy o mniejszościach narodowych* *Ustawie o języku państwowym*.

W marcu 2008 r. sąd (na wniosek jednego z przedstawicieli rządu) nakazał administracji samorządu rejonu wileńskiego usunięcie napisów w języku polskim w ciągu miesiąca. Sprawa dotyczy nazw kilku ulic w podwileńskich miejscowościach – Mejszagoła, Rzesza, Czerwony Dwór i Niemenczyn. Władze rejonu tabliczek nie zdjęły i odwołały się od decyzji sądu okręgowego – do Sądu Najwyższego. Sąd okręgowy uznał bowiem, że zapis *Ustawy o języku państwowym* stwierdza, że językiem państwowym jest język litewski, dlatego wszystkie inne prawne akta wewnętrzne i zewnętrzne muszą być podporządkowane tej ustawie.

Ta sama sprawa w październiku 2008 r. rozpoczęła się w rejonie sołecznickim. Tam również nakazano władzom rejonu zdjęcie tabliczek z polskimi napisami. Na dyrektora administracji samorządu sołecznickiego Państwowa Inspekcja Językowa nałożyła grzywnę za pisanie nazw ulic w języku polskim obok nazwy w języku litewskim. 30.01.2009 r. Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, iż nazwy ulic w rejonie wileńskim powinno się pisać wyłącznie po litewsku, bez użycia (obok litewskiego) języka polskiego. Ostatecznie więc władze drogą sądową wymusiły jednak na samorządach zdjęcie dwujęzycznych tablic ulic.

W zakresie reprivatyzacji ziemi na Wileńszczyźnie

Na Litwie pod płaszczykiem reformy rolnej, polegającej na zwrocie ziemi byłym właścicielom, którym władze sowieckie kiedyś ją odebrały, trwa proces masowego osiedlania osób narodowości litewskiej na terenach Wileńszczyzny, dotychczas zwarcie zamieszkałych przez mniejszość polską. Taki proceder stał się możliwy dzięki temu, że na Litwie w ramach tzw. ustawy reprivatyzacyjnej (*Ustawa o prawie obywateli do zachowanych nieruchomości*) ziemię jako majątek nieruchomy przekształcono de facto w majątek ruchomy. Zgodnie z ww. ustawą każdy obywatel Litwy, były właściciel ziemi, aktualnie może ją odzyskać niekoniecznie tam, gdzie przed wojną ją posiadał, tylko może napisać podanie o p r z e n i e s i e n i e byłej własności ziemskiej w dowolny zakątek kraju. Taki przepis ustawy pozwala mało-wartościową ziemię z prowincji kraju p r z e n o s i ć pod stolicę, gdzie przed wojną właścicielami ziemi byli głównie Polacy. Warto nadmienić, że aktualna wartość rynkowa ziemi pod Wilnem jest kilkadziesiąt razy (albo wręcz kilkaset) wyższa od wartości ziemi w głębi kraju. Bardzo wartościową ziemię pod Wilnem zajmują najczęściej osoby przyjezdne, gdy tymczasem miejscowym, byłym właścicielom, najczęściej obywatelom Litwy polskiej narodowości, często jest proponowana ziemia gorszej jakości – w przypadku braku zgody ryzykują oni pozostanie w ogóle bez ziemi. Dzieje się tak, mimo że litewskie ustawodawstwo pierwszeństwo do zwrotu ziemi przewiduje miejscowym właścicielom.

W ten sposób powstała następująca sytuacja – podczas gdy w całym kraju zwrócono średnio już ponad 98 proc. ziemi należącej niegdyś do

właścicieli, to w rejonie wileńskim procent ten wynosi ok. 75 proc. (przy tym nie wiadomo, ile z tego procentu stanowią miejscowi byli właściciele, ile natomiast osoby, które p r z e n i o s ł y swą ziemię pod Wilno), w Wilnie zaś – zaledwie 15 proc. Warto zauważyć, że w niektórych podwileńskich gminach procent zwróconej ziemi miejscowym właścicielom nie przekracza 30 proc.

Dzisiaj po 15 latach trwania reformy władze twierdzą, że w Wilnie i wokół stolicy ziemi w ogóle nie wystarczy, ponieważ wniosków o p r z e n o s i n y jest zbyt dużo. W ten sposób w rejonie wileńskim jako jedynym w kraju, cele reformy w ogóle mogą być nie zrealizowane – ziemia w ogóle nie będzie zwrócona części miejscowych byłych właścicieli, co naruszyłoby ich prawne oczekiwania.

Masowe p r z e n o s i n y ziemi pod Wilno, w wyniku których osoby narodowości litewskiej osiedlają się na terenach dotychczas zwarcie zamieszkałych przez mniejszość polską, są sprzeczne z art. 16 *Konwencji Ramowej*. Naruszane są przy tym prawne interesy miejscowym mieszkańcom.

P r z e n o s i n y ziemi, dotychczas zrealizowane, doprowadziły już do znaczących zmian narodowościowych w niektórych gminach rejonu wileńskiego (np. w gminie suderwskiej odsetek ludności polskiej za ostatnie lata spadł aż o ok. 20 proc.). Związek Polaków na Litwie uważa, że wszyscy, niezależnie od narodowości, którzy chcieliby posiadać ziemię pod Wilnem, mogą ją nabyć od prawowitych właścicieli.

W zakresie pisowni imion i nazwisk Polaków w dokumentach tożsamości

Przedstawiciele społeczności polskiej na Litwie wielokrotnie publicznie opowiadali się za tym, by obywatele Litwy polskiej narodowości mogli mieć zapisane swoje imiona i nazwiska w oficjalnych dokumentach w oryginale, czyli zgodnie z pisownią języka polskiego, z odpowiednimi znakami diakrytycznymi. Dotychczas w tej materii brak jest odpowiednich szczegółowych rozwiązań prawnych w ustawodawstwie litewskim.

Gwoli ścisłości, należy zauważyć, że orzeczenie litewskiego Sądu Konstytucyjnego w sprawie pisowni nazwisk w litewskich dokumentach stwierdza, iż nie jest sprzeczne z *Konstytucją* pisanie nazwisk nielitewskich czcionką litewską. Nie stwierdza się natomiast wyraźnie w części orzekającej, że *vice versa* pisanie nazwisk nielitewskich w wersji oryginalnej byłoby sprzeczne z *Konstytucją* (w tekście wyjaśniającym orzeczenie jest jedno zdanie stwierdzające, że podważyłoby to konstytucyjny status języka litewskiego).

Po orzeczeniu Sądu Konstytucyjnego pojawiła się nowa okoliczność w tej sprawie. Państwowy Instytut Języka Litewskiego zapewnił litewskie MSZ, że w razie potrzeby przedstawi Sądowi Konstytucyjnemu ekspertyzę stwierdzającą, że nazwiska nie są częścią składową języka.

W zakresie praw wyborczych polskiej mniejszości narodowej na Litwie

1. W pierwszych wolnych wyborach parlamentarnych w niepodległej Litwie jesienią 1992 r. organizacji mniejszości narodowych nie obowiązywał

próg wyborczy. W 1996 r. wprowadzono 5-procentowy próg wyborczy również dla organizacji mniejszości narodowych.

2. Siłę polskich głosów próbuje się zmniejszyć także przez odpowiednie ustalanie granic okręgów wyborczych. Miejscowości, gdzie są zwarte skupiska ludności polskiej, dołącza się do okręgów z ludnością litewską, aby utrudnić wybranie swego kandydata.

Podział na obwody (okręgi) wyborcze jest bardzo niekorzystny dla polskiej społeczności na Litwie. Rejony wileński (70 tys. wyborców) i sołecznicki (30 tys. wyborców) zostały podzielone na 5 części, z których 3 zostały dołączone do sąsiednich rejonów zamieszkałych w większości przez ludność litewską. W wyniku takiego podziału tylko w jednym okręgu wileńsko-sołecznickim (20 tys. wyborców rejonu wileńskiego i 20 tys. wyborców rejonu sołecznickiego) Polacy stanowią większość. Główna Komisja Wyborcza podjęła również decyzję o dołączeniu do okręgu wileńsko-trockiego dalszych dzielnic Wilna (Solenniki), co jeszcze bardziej zmienia proporcje narodowościowe na niekorzyść rdzennej ludności polskiej. W przypadku podziału na okręgi wyborcze – zgodnym ze standardami europejskimi – w 4 okręgach Polacy stanowiliby większość.

W zakresie dysproporcji we wspieraniu kultury i zachowaniu tożsamości narodowej mniejszości

Największym i podstawowym dysponentem środków finansowych na kultywowanie kultury, tożsamości mniejszości narodowych jest Departament Mniejszości Narodowych i Wychodźstwa przy rządzie Republiki Litewskiej.

Niestety, rozdysponowanie środków finansowych pomiędzy litewskie mniejszości narodowe a wychodźstwo jest bardzo zachwiane na niekorzyść mniejszości. Budżet wspomnianego Departamentu w 2008 r. wyniósł 18 300 000 Lt. (ca 5 304 437 euro) Na działalność programową wszystkich mniejszości narodowych na Litwie została przewidziana kwota 616 500 Lt. (ca 178 695 euro), mniejszości polskiej – 90 040 Lt. (ca 26 098 euro).

Na mocy decyzji obecnego rządu Andriusa Kubiliusa do czerwca 2009 r. Departament Mniejszości Narodowych i Wychodźstwa zostanie zlikwidowany. Sprawy wychodźstwa przejmie litewskie MSZ, natomiast sprawami mniejszości narodowych zajmie się dział w Ministerstwie Kultury. Wszystko wskazuje na to, że nie będzie odrębnego budżetu na potrzeby społeczno-kulturalne mniejszości. O dofinansowanie swych projektów będą one musiały starać się na ogólnych zasadach z dotacji Ministerstwa Kultury.

II. OCZEKIWANIA OD WŁADZ MIEJSCOWYCH

W zakresie oświaty polskiej na Litwie

1. Przekazanie dotychczasowych kompetencji rządowej administracji powiatów do samorządowych rejonów.

2. Objąć nauczycieli, przygotowywanych do pracy w szkołach z polskim językiem nauczania, kształceniem w języku polskim.

3. Wciągnięcie egzaminu z języka polskiego (ojczystego) na maturze (dużej i małej) na listę egzaminów obowiązkowych (Ministerstwo Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej).

4. Sprostać wymaganiom dot. zaopatrzenia polskich placówek oświatowych w podręczniki w języku polskim (Ministerstwo Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej).

5. Zwiększyć współczynnik „koszyczek ucznia” do 30 proc. w szkołach miejskich, do 50 proc. – w szkołach wiejskich (rząd Republiki Litewskiej).

6. Ustalić, że klasy I–X w szkołach z polskim językiem nauczania są tworzone przy minimalnej liczbie 5 uczniów, klasy XI–XII – przy minimalnej liczbie 10 uczniów (rząd Republiki Litewskiej).

7. Nie ujednoclić egzaminu z języka litewskiego na maturze (Ministerstwo Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej).

W zakresie publicznego używania języka mniejszości

Do nowelizacji *Ustawy o języku państwowym* wstawić akapit (artykuł) „Napisy publiczne na terytorium Republiki Litewskiej są pisane w języku państwowym. W miejscowościach zwarcie zamieszkałych przez mniejszość narodową, napisy publiczne obok języka państwowego są pisane w języku mniejszości narodowej”. Formę wdrożenia niniejszego artykułu miałyby reglamentować podstawowe akta prawne (Sejm Republiki Litewskiej, rząd Republiki Litewskiej).

Napisy publiczne w języku mniejszości narodowej – obok języka państwowego – są pisane w miejscowościach, w których mniejszość narodowa stanowi 15 proc. ludności (rząd Republiki Litewskiej).

W zakresie reprivatyzacji ziemi na Wileńszczyźnie

Wykazanie woli politycznej w tej kwestii przez władze Litwy.

Wyzbycie się błędnego interpretowania interesu Państwa Litewskiego, wyrażającego się brakiem woli zwrócenia znacjonalizowanych gruntów obywatelom Litwy narodowości polskiej. Należy nakazać służbom odpowiedzialnym za wdrożenie reformy rolnej wykonywanie swoich obowiązków, powiązując finansowanie prac z jej wynikami.

W zakresie pisowni imion i nazwisk Polaków w dokumentach tożsamości

Należy przyjąć ustawę o pisowni nazwisk, której projekt został złożony do litewskiego parlamentu przez rząd Gediminas Kīrkilasa. Projekt rzuconej ustawy zakłada, że nazwiska osób – obywateli Litwy narodowości polskiej – byłyby pisane w wersji polskiej ze znakami diakrytycznymi alfabetu polskiego (Sejm Republiki Litewskiej).

W zakresie praw wyborczych polskiej mniejszości narodowej na Litwie

Należy znowelizować ordynację wyborczą do Sejmu, na mocy której zostałyby zniesiony obowiązujący 5-procentowy próg wyborczy dla partii

mniejszości narodowych, na wzór np. Polski czy Rumunii (Sejm Republiki Litewskiej).

W zakresie dysproporcji we wspieraniu kultury i zachowaniu tożsamości narodowej mniejszości

Należy powołać departament np. w litewskim Ministerstwie Kultury, który wspierałby inicjatywy mniejszości narodowych na Litwie. Przykładem w tym przypadku może być system istniejący w Polsce, gdzie rząd poprzez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej w znaczącym stopniu wspiera mniejszości narodowe, zamieszkałe na terenie Polski.

III. OCZEKIWANIA OD PODMIOTÓW POLSKICH, ZAANGAŻOWANYCH WE WSPÓŁPRACĘ Z POLAKAMI NA LITWIE

W zakresie oświaty polskiej na Litwie, jak też w publicznym używaniu języka mniejszości, w sprawach reprivatyzacji ziemi na Wileńszczyźnie, w zakresie pisowni imion i nazwisk Polaków w dokumentach tożsamości, kwestii praw wyborczych polskiej mniejszości narodowej na Litwie oraz dysproporcji we wspieraniu kultury i zachowaniu tożsamości narodowej mniejszości – społeczność polska na Litwie oczekuje, że władze Rzeczypospolitej Polskiej wymuszą od strony litewskiej przestrzeganie *Traktatu Polsko-Litewskiego o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* bądź w całości wycofają się z dalszej jego realizacji.

Związek Polaków na Litwie oczekuje, że władze Rzeczypospolitej Polskiej będą w stanie wymóc na władzach Republiki Litewskiej traktowanie polskiej mniejszości narodowej zgodnie z wymaganiami i duchem europejskich instytucji demokratycznych bądź wspomóc społeczność polską na Litwie w zaangażowanie instytucji europejskich w rozstrzygnięcie kwestii łamania praw mniejszości polskiej na Litwie.

1.17. Łotwa

1.17.1. Raport Ambasady RP w Rydze

Informacje podstawowe

Zgodnie z oficjalnymi danymi, w 2008 r. na Łotwie mieszkało 53 719 osób deklarujących pochodzenie polskie, co stanowiło 2,37 proc. ludności kraju. Polacy są czwartą pod względem liczebności mniejszością narodową po Rosjanach (634 159 osób; 27,9 proc. ludności kraju), Białorusinach (83 036; 3,65 proc.) oraz Ukraińcach (56 992; 2,56 proc.). Zdecydowana większość Polaków, bo 64 proc., mieszka w miastach.

Grupa polska składa się w dużej części z rdzennej mniejszości narodowej, której początki sięgają pierwszego polskiego osadnictwa w czasach Zygmunta Augusta, czyli XVI w. Dotyczy to szczególnie dawnych Inflant Polskich (obecnej Łatgalii/Latgale). Stosunkowo niewielką grupę stanowią dawni obywatele polscy, którzy w okresie międzywojennym przybyli na Łotwę w charakterze sezonowych robotników rolnych z różnych regionów Polski (przeważnie z Kresów Wschodnich) i pozostali tu po wybuchu II wojny światowej.

Większość osób narodowości polskiej urodziła się na Łotwie. Po II wojnie światowej na obszarze obecnej Republiki Łotewskiej osiedliło się 13 483 Polaków przybyłych z Białorusi, 2043 z Litwy, 1846 z Rosji i 947 z Ukrainy; była to głównie emigracja zarobkowa w ramach ZSRR. Napływowa ludność polska w dużym stopniu uległa rusyfikacji, toteż na początku lat 90., gdy Łotwa proklamowała niepodległość, ponad połowa uznawała rosyjski za język ojczysty, natomiast tylko 1/3 uznawała za ojczysty język polski, a 17 proc. – język łotewski. Najwięcej ludności polskiej zamieszkuje w regionie daugavpilskim – ponad 20 tys., z czego w samym mieście Daugavpils (Dyneburg) blisko 16 tys., tj. 14,7 proc. ogółu mieszkańców. Drugim pod względem liczebności skupiskiem Polaków jest Ryga, gdzie zamieszkuje ich ok. 15 tys.

Z roku na rok zauważa się stopniowy spadek liczby ludności polskiej, co związane jest m.in. z utrzymującym się od dłuższego czasu na Łotwie ujemnym przyrostem naturalnym oraz emigracją zarobkową, głównie do Irlandii, Wielkiej Brytanii, Norwegii a także Australii. Należy jednak dodać, że wiele osób, uważających się za Polaków, ma wpisana w łotewskich dokumentach tożsamość inną narodowość – najczęściej rosyjską lub białoruską. Stanowi to konsekwencję wieloletniej polityki rusyfikacji prowadzonej przez władze sowieckie i powoduje, że szacowana liczba ludności pochodzenia polskiego może być faktycznie znacząco większa.

Organizacje

Główną organizacją, skupiającą mniejszość polską, jest Związek Polaków na Łotwie, posiadający 15 oddziałów terenowych. ZPŁ w zasadzie nie angażuje się bezpośrednio w życie polityczne i koncentruje się na działalności kulturalnej, oświatowej i charytatywnej. Jednakże, w reakcji na sytuację na Białorusi w sierpniu 2005 r., ZPŁ wydał oświadczenie wyrażając

zaniepokojenie oraz solidarność z Polakami na Białorusi. Innym przykładem aktywności politycznej ZPŁ był apel do osób pochodzenia polskiego o głosowanie za przystąpieniem Łotwy do UE i NATO. Związek zdecydowanie odcina się od akcji protestacyjnych przeciwko rzekomemu łamaniu praw mniejszości narodowych na Łotwie, które inspirowane są przez organizacje rosyjskie. Związek cieszy się uznaniem i ma dobrą, stabilną pozycję w systemie społeczno-politycznym kraju. 5.04.2008 r. odbył się w Jekabpils kolejny zjazd sprawozdawczo-wyborczy ZPŁ, na którym ponownie wybrano Wandę Krukowską na przewodniczącą Związku.

Swoją działalność rozwija także Związek Młodych Polaków na Łotwie (ZMPŁ), który zrzesza studentów i młodzież polskiego pochodzenia. Program działalności ZMPŁ został wzbogacony o nowe studenckie imprezy kulturalne i sportowe. Związek współpracuje nie tylko ze środowiskami studenckimi w Polsce, ale m.in. także ze studentami polskiego pochodzenia na Litwie.

Aktywnie działa w Rydze Liga Polskich Kobiet (LPK). Jest to przede wszystkim działalność charytatywna ukierunkowana na pomoc osobom najstarszym i schorowanym. Przewodniczącą Ligi jest Inga Płocina.

Obok wymienionych, funkcjonują także inne, niewielkie organizacje, a mianowicie: Towarzystwo Historyczne „Inflanty”, zajmujące się dokumentowaniem śladów polskości w Łatgalii, Klub Kultury Polskiej „Polonez” w Rydze, który organizuje imprezy kulturalne, dobroczynne, konkursy i spotkania społeczności polskiej oraz kursy języka polskiego. Prowadzone są również polskie drużyny harcerskie, działające zarówno w ramach skautingu łotewskiego, jak i w ramach zajęć pozalekcyjnych w szkołach polskich.

Pozycja w kraju zamieszkania

Ludność polska zamieszkująca obszary wiejskie Łatgalii, najuboższego regionu Łotwy, dotkniętego dużym bezrobociem, znajduje się w trudnych warunkach materialnych. Zdecydowana większość starszego pokolenia Polaków z obszarów miejskich utrzymuje się ze skromnych rent i zasiłków, a średnie pokolenie Polaków w jakimś stopniu dotknięte zostało bezrobociem. Elity wykształconych Polaków o wysokim statusie społecznym stanowią niewielki procent tego środowiska.

Inteligencja reprezentowana jest przeważnie przez przedstawicieli takich zawodów, jak lekarze, prawnicy, nauczyciele, działacze kultury. Stosunkowo dużo Polaków (w porównaniu z przedstawicielami innych, najbardziej licznych mniejszości narodowych Łotwy) pracuje w administracji państwowej i samorządowej na stanowiskach niższego i średniego szczebla. Wiąże się to przede wszystkim z wysokim stopniem integracji Polonii w środowiskach łotewskich, dobrą znajomością języka łotewskiego i posiadaniem obywatelstwa łotewskiego.

Osób prowadzących działalność gospodarczą jest niewiele i są to przeważnie przedstawiciele drobnego i średniego biznesu. Małe jest też zaangażowanie polityczne, co powoduje, iż brak jest eksponowanych polityków łotewskich pochodzenia polskiego.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Problemy, z jakimi zetknęła się ostatnio oświata polska na Łotwie w związku z realizacją reformy finansowania szkolnictwa, nie są wynikiem uprzedzeń czy tendencji antypolskich ze strony władz łotewskich, dotyczą bowiem w równym stopniu wszystkich szkół mniejszości narodowych, w tym również małych szkół łotewskich i rosyjskich. Wspomniana reforma, która m.in. zakłada, że „pieniądze podążają za uczniem, a nie za nauczycielem – jak było do tej pory”, przewiduje w ogólnych zarysach uzależnienie wysokości finansowania szkół z budżetu państwa od liczby uczniów, co stawia w niekorzystnej sytuacji szkoły mniejszości narodowych.

Do najważniejszych wyzwań, przed jakimi stoi środowisko polskie na Łotwie, należą:

- zachowanie centralnej i integrującej roli Związku Polaków na Łotwie oraz stworzenie bazy lokalowej dla działalności polskiej, w tym w szczególności Domu Polskiego w Rydze;

- utrzymanie dynamiki rozwoju oświaty polskiej w warunkach kryzysu gospodarczego i reformy szkolnictwa na Łotwie zakładającej m.in. reorganizację sieci szkół, likwidację mniejszych szkół, zmianę zasad finansowania szkół etc.; poprawa bazy lokalowej i materialnej, w tym przede wszystkim ratowanie szkoły polskiej w Jekabpils przed zamknięciem czy też połączeniem ze szkołą rosyjską;

- przyciąganie do działalności polonijnej młodego i średniego pokolenia Polaków;

- rozwijanie form współpracy polsko-polonijnego *small businessu* (m.in. perspektywa powołania Klubu Polskiego Biznesu);

- wzrost identyfikacji z państwem łotewskim *nieobywateli* polskiego pochodzenia oraz podejmowanie inicjatyw wobec władz łotewskich na rzecz zmiany ich statusu;

- udział środowiska polskiego w procesach integracyjnych w ramach członkostwa Łotwy w UE;

- rozwój mediów polonijnych, zwiększenie poczytności i częstotliwości ukazywania się pism polskich oraz polskich audycji radiowych i telewizyjnych, w tym także umożliwienie odbioru TV Polonia;

- szeroki dostęp do internetu młodego pokolenia i wykorzystanie internetu w działalności polonijnej;

- uczczenie 90. rocznicy zwycięskiej Kampanii łatgalskiej, w tym uporządkowanie i godne zagospodarowanie dawnego polskiego cmentarza wojskowego na Słobódce w Daugavpils z mogiłami polskich legionistów poległych w tej kampanii.

Polityka władz miejscowych

Zróźnicowanie statusu prawnego osób polskiego pochodzenia na Łotwie odzwierciedla zasadniczy podział mieszkańców kraju na dwie kategorie: obywateli łotewskich *nieobywateli* (bezpaństwowców). *Nieobywatele*, których ogólna liczba wynosi prawie 372 tys. mieszkańców (tj. 16,37 proc.

stałych mieszkańców Łotwy), posiadają prawo stałego zamieszkania i większość przywilejów socjalnych, ale pozbawieni są m.in. czynnego i biernego prawa wyborczego, wstępowania do służby państwowej i wykonywania niektórych zawodów. Wśród *nieobywateli* jest 12 432 osób (tj. 3,41 proc.) deklarujących pochodzenie polskie. Są to głównie osoby, które osiedliły się na terenie dzisiejszej Republiki Łotewskiej po II wojnie światowej, przed rozpadem ZSRR.

Istotnym czynnikiem wpływającym na stosunek władz łotewskich do *nieobywateli* jest przede wszystkim, dominujące w tej grupie społeczeństwa, poczucie braku identyfikacji z państwowością łotewską (np. większość z nich opowiedziała się w referendum przeciwko niepodległej Łotwie), w tym z polityką zagraniczną Łotwy. Nastroje te w znacznej mierze podsycane są przez działające na Łotwie organizacje i media rosyjskie (m.in. wysokonakładowe dzienniki „Czas”, „Więści Siegodnia”, rosyjskojęzyczne stacje radiowe i telewizyjne) i są wynikiem oddziaływania polityki zagranicznej Rosji na państwa bałtyckie.

Status prawny mniejszości polskiej na Łotwie nie odbiega od standardów europejskich. Należy też podkreślić, że współpraca polsko-łotewska w zakresie poszanowania praw polskiej mniejszości narodowej układa się dobrze. Sprzyja temu istniejąca baza prawno-traktatowa w stosunkach między obu państwami, a zwłaszcza *Traktat o przyjaźni i współpracy* z 1.07.1992 r. i dwustronna *Konwencja konsularna* z 1.07.1992 r. Ważnym elementem była też ratyfikacja (z dwoma zastrzeżeniami) przez Łotwę 26.05.2005 r. *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*. Poszanowanie praw mniejszości narodowej gwarantuje też *Konstytucja Republiki Łotewskiej* (art. 114).

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Do najważniejszych kierunków współpracy placówki ze społecznością polską na Łotwie należy zaliczyć stałe współdziałanie ze Związkiem Polaków na Łotwie, mające na celu zachowanie jego centralnej pozycji i integrującej roli, wspomaganie starań o stworzenie bazy lokalowej dla działalności polskiej, w tym w szczególności Domu Polskiego w Rydze oraz wydawanie Karty Polaka – zarówno obywatelom łotewskim pochodzenia polskiego, jak i bezpaństwowcom o polskim rodowodzie.

Coraz większego znaczenia nabierają działania dla utrzymania dynamiki rozwoju oświaty polskiej w warunkach kryzysu gospodarczego i reformy szkolnictwa na Łotwie, zakładającej m.in. reorganizację sieci szkół, likwidację mniejszych placówek oświatowych, zmianę zasad ich finansowania etc. Za szczególnie ważne zadanie uznać należy poprawę bazy lokalowej i materialnej szkolnictwa polskiego, w tym przede wszystkim ratowanie szkoły polskiej w Jekabpils przed zamknięciem czy też połączeniem ze szkołą rosyjską.

Strategiczny kierunek pracy ambasady to wspieranie starań o podniesienie prestiżu środowiska polskiego oraz jego znaczenia w społeczeństwie łotewskim, sprzyjanie postawom pełniejszej identyfikacji z państwem ło-

tewskim osób pochodzenia polskiego nieposiadających obywatelstwa RL oraz podejmowanie inicjatyw wobec władz łotewskich na rzecz zmiany ich statusu, jak również wspieranie udziału środowiska polskiego w procesach integracyjnych w ramach członkostwa Łotwy w UE i wykorzystania płynących stąd nowych możliwości.

Obraz Polski i Polaków

Ambasada nie odnotowała przypadków negatywnego traktowania osób polskiego pochodzenia przez władze Łotwy. Brak jest też zarejestrowanych przejawów antypolskich nastrojów czy faktów przemocy wobec Polaków.

Zdecydowana większość mniejszości polskiej konsekwentnie popierała aspiracje niepodległościowe Łotyszy, opowiedziała się za przystąpieniem Łotwy do NATO i UE. W tym kontekście należy odnotować dobry, życzliwy i otwarty stosunek władz łotewskich wszystkim szczepki do mniejszości polskiej. W ocenach prezentowanych przez władze łotewskie mniejszość polska tradycyjnie uznawana jest jako jedna z najbardziej lojalnych i zasłużonych wobec państwa łotewskiego. Wyrażana i powszechnie odczuwana jest sympatia wobec Polaków, języka i kultury polskiej. Prezydent Łotwy Valdis Zatlers po zwiedzeniu Domu Polskiego w Dyneburgu napisał w księdze pamiątkowej: „Dziękuję Państwu za polskie tradycje i łotewskiego ducha.”, a w liście z września 2008 r. życzył „w dalszym ciągu z tak wielkim zapałem dbać o swoją kulturę i tradycje, aby zachować je i przekazać przyszłym pokoleniom”.

Mijające się z prawdą informacje o Polakach i Polsce, historii osadnictwa polskiego na Łotwie, stosunkach polsko-łotewskich i o mniejszości polskiej, sporadycznie ukazujące się w miejscowych mediach (z reguły w rosyjskojęzycznych) i nie wynikające zasadniczo z niezyczliwego stosunku do Polski i Polaków, są konsekwentnie prostowane przez placówkę i ZPL.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Szkolne podręczniki historii na Łotwie zasadniczo nie zawierają tendencyjnych interpretacji faktów historycznych, które mogłyby godzić w dobre imię Polski, pomniejszać lub przedstawiać w sposób wypaczony rolę Polski w historii europejskiej i Łotwy. Z polskiego punktu widzenia wskazane byłoby jednak szersze naświetlenie w podręcznikach szkolnych takich wydarzeń historycznych, jak np. wojna o Inflanty w XVI w., Kampania Łatgalska w 1920 r., rola „Solidarności”.

Należy jednak wziąć pod uwagę, że według ostatnich badań przeprowadzonych wśród uczniów klas XII, aż 90 proc. wychowanków szkół rosyjskich na Łotwie nie ufa podręcznikom szkolnym historii i daje wiary komentarzom i interpretacjom nauczyciela historii. Badania wykazały m.in., że zaledwie 5 proc. uczniów szkół rosyjskich przyznaje, że w 1944 r. Łotwa doznała powtórnej okupacji przez ZSRR. Zaledwie 23 proc. respondentów uważa, że Rosja powinna przyjąć odpowiedzialność za represje i deportacje okresu stalinowskiego. W tym kontekście – dokonana przez uczniów szkół rosyjskich – ocena faktów historycznych dotyczących Polski (np. Kampanii Łatgalskiej, paktu Ribbentrop–Mołotow i wybuchu II wojny światowej,

zbrodni katyńskiej, porozumień jałtańskich, NSZZ „Solidarność” itd.) może odbiegać od oficjalnej wykładni łotewskich podręczników szkolnych.

1.17.1. Informacja Związku Polaków na Łotwie

I. Problemy

- konieczność utworzenia w stolicy Łotwy wielofunkcyjnego Domu Kultury Polskiej (Domu Polskiego) jako siedziby ZPŁ oraz miejsca spotkań Polonii;
- zwiększenie dostępu do łotewskich mediów publicznych (radia, tv);
- utworzenie i obsługa strony internetowej ZPŁ;
- zachowanie i opieka nad zabytkami kultury i historii polskiej na Łotwie (w tym opieka nad grobami legionistów polskich z 1920 r.);
- powołanie przy oddziałach ZPŁ szkółek niedzielnych języka polskiego (dla młodzieży i dorosłych);
- zapewnienie dostępu do prasy z Polski oraz nieskrępowanego odbioru TV Polonia w sieci telewizji kablowej.

II . Oczekiwania od władz łotewskich

- przestrzeganie przez stronę łotewską podpisanych porozumień, umów i protokołów z Polską w dziedzinie kultury i oświaty, w tym wypracowanie prawnej formuły funkcjonowania w systemie szkolnictwa publicznego szkół, przedszkoli oraz grup przedszkolnych polskiej mniejszości narodowej w aktualnej sytuacji gospodarczej;
- zapewnienie dofinansowania działalności Związku Polaków na Łotwie w zakresie działalności administracyjnej i medialnej (prasa, radio, telewizja).

III. Spodziewana/oczekiwana pomoc z Polski

Rząd:

- pomoc w nabyciu budynku dla potrzeb wielofunkcyjnego Domu Polskiego w Rydze;
- pomoc w dziedzinie zachowania śladów polskich na Łotwie;
- udostępnienie prasy z Polski oraz zapewnienie odbioru TV Polonia (zawarcie stosownych umów, porozumień etc.);
- pomoc w prowadzeniu zajęć w placówkach oświatowych dla polskiej mniejszości narodowej w zakresie języka i kultury polskiej, historii i geografii Polski, w tym kierowanie nauczycieli z Polski do pracy w szkołach polskich.

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”:

- pomoc finansowa w ramach opieki socjalnej na rzecz osób chorych i samotnych polskiego pochodzenia, zwłaszcza osób zasłużonych dla polskości;
- realizacja projektu budowy obiektu dla polskiej szkoły w Jekabpils;
- wsparcie organizacji olimpiad z języka i kultury polskiej dla młodzieży polskiego pochodzenia.

Fundacja „Pomocy Polakom na Wschodzie”:

- organizacja szkolenia polonijnych dziennikarzy prasy, radia i tv;
- finansowe wsparcie założenia i utrzymania strony internetowej ZPL;
- organizacja szkoleń działaczy ZPL w zakresie opracowywania projektów europejskich;
- dofinansowywanie pracy pozaszkolnej (impres okolicznościowych, pracy dyrygentów, kierowników zespołów ludowych itd.);
- pomoc zespołom ludowym w nabyciu strojów, instrumentów muzycznych etc;
- wspieranie polskich mediów na Łotwie w tym programów telewizyjnych („Akcenty Polskie”), radiowych oraz głównego pisma polskiego „Polak na Łotwie”.

1.18. Mołdowa

1.18.1. Raport Ambasady RP w Kiszyniowie

Informacje podstawowe

Ludność polska zamieszkuje tereny dawnej Besarabii od wielu pokoleń. Są to przede wszystkim potomkowie uczestników polskich powstań narodowych, którzy zbiegli w obawie przed represjami w głąb Imperium Rosyjskiego. Inna grupa to przesiedleńcy z terenów dzisiejszej Ukrainy, Białorusi, Pokucia i Bukowiny. Kolejną grupę stanowią osoby, które przybyły tam z innych republik ZSRR lub wcześniej przybyli tu ich rodzice bądź dziadkowie. Według ostatniego spisu powszechnego Mołdowę zamieszkuje 2383 osoby deklarujące polskie pochodzenie. Największe skupiska są na północy kraju. Zaledwie 1 proc. posługuje się biegle językiem polskim.

W specyficznej sytuacji znaleźli się Polacy, którzy po 1992 r. pozostali na terenach Naddniestrza (tzw. Naddniestrzańska Republika Mołdawska), tj. separatystycznego regionu Mołdowy, który nie jest uznawany przez społeczność międzynarodową.

Struktura wiekowa i zawodowa Polonii mołdawskiej odpowiada przekrojowi reszty społeczeństwa. Jedynie nieduży jej odsetek to przedstawiciele inteligencji urzędniczej, świata artystycznego, lekarzy skupionych w Polskim Stowarzyszeniu Medycznym. Polonia mołdawska, tak jak i większość społeczeństwa, jest bardzo spauperyzowana. Stosunek liczebny starszej wiekiem Polonii do osób młodych jest wyrównany. Należy przy tym podkreślić, że sytuacja materialna starszych osób jest niezwykle trudna. Wśród studentów spory odsetek stanowią stypendyści Fundacji „Semper Polonia”. W środowisku polskojęzycznych studentów utrwała się tendencja do podejmowania studiów w Polsce, skąd rzadko powracają do Mołdowy.

Organizacje

Najbardziej aktywną organizacją polonijną jest założone w 1993 r. Stowarzyszenie „Dom Polski” w Bielcach. Organizacja ta liczy około tysiąca członków i ma swoją filię we wsi Styrcza. Pod egidą Domu Polskiego w Bielcach działa 10 Kół Rodzin Polskich. Stowarzyszenie wydaje miesięcznik „Jutrzenka”, funkcjonuje też rozgłośnia radiowa „Polska Fala”.

Najważniejsze organizacje polonijne w Kiszyniowie to Polska Wiosna w Mołdawii, Liga Kobiet Polskich, Związek Młodzieży Polskiej w Mołdawii, Polskie Towarzystwo Medyczne. Kilka miesięcy temu zarejestrowano w Kiszyniowie dwie nowe organizacje – Centrum Polskie oraz Klub Kultury Polskiej.

Prężną organizacją polonijną jest Stowarzyszenie Polaków Gagauzji z siedzibą w Komracie.

Sytuacja organizacji polonijnych w Naddniestrzu jest o wiele trudniejsza, także ze względu na utrudniony kontakt z Ambasadą RP w Kiszyniowie. Najaktywniejszą organizacją polonijną w Naddniestrzu jest Towarzystwo Polskiej Kultury „Jasna Góra” z siedzibą w Tyraspolu.

Pozycja w kraju zamieszkania

80 proc. ludności polskiego pochodzenia zamieszkuje w miastach, z czego 70 proc. jest rosyjskojęzyczna, 10 proc. – rumuńskojęzyczna. Polonia mołdawska mieszka głównie w Kiszyniowie, na północy kraju w Bielcach oraz w Gagauzji. Duże skupiska polonijne to Styrcza oraz Słoboda Raszków w Naddniestrzu.

Sytuacja materialna Polonii jest w zdecydowanej większości przypadków bardzo trudna, co ściśle wiąże się z sytuacją ekonomiczną całego kraju. Nieliczne osoby przejawiają inicjatywę i próbują swoich sił w przedsięwzięciach biznesowych. Brak stabilizacji gospodarczej, zmienność przepisów, korupcja powodują, że Republika Mołdowa jest wg statystyk UNDP najbiedniejszym krajem Europy.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Mołdowa jest krajem wieloetnicznym zamieszkiwanym przez ponad 80 mniejszości etnicznych. Nie odnotowuje się tu jednak incydentów na tle narodowościowym. Nigdy też nie odnotowano zjawisk dyskryminacji z powodu polskiego pochodzenia. Niewątpliwie potrzebne byłoby zwiększeniu finansowego zaangażowania budżetu państwa mołdawskiego w pomoc dla aktywności kulturalnej, oświatowej i organizacyjnej Polaków w Mołdowie.

Najważniejszym aktualnym problemem większości organizacji polonijnych jest brak pomieszczeń na działalność organizacyjną. Utrudnia to pracę, ogranicza ilość spotkań polonijnych, uniemożliwia przeprowadzanie imprez. W większości przypadków Polonia spotyka się przy parafiach, w prywatnych domach oraz korzystając z uprzejmości dyrektorów – w szkołach.

Na sytuację Polaków w Mołdowie silnie wpływa kryzys ekonomiczny, zubożenie, słaba dynamika procesów rozwojowych w społeczeństwie, poczucie braku perspektyw.

Polityka władz miejscowych

Obywatelom mołdawskim polskiego pochodzenia prawo swobodnego rozwoju gwarantują zapisy art. 16 ust. 1 *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Mołdowa o przyjaźni i współpracy* z 15.11.1994 r., ratyfikowanego 15.02.1995 r. Prawa Polaków nie są ograniczane. Władze mołdawskie nie przeciwstawiają się rozwojowi aktywności kulturalnej, oświatowej ani religijnej ludności polskiej. Nie odnotowujemy żadnych trudności w rejestracji nowych organizacji polonijnych. Dowodem tego jest niedawna rejestracja dwóch nowych organizacji kiszyniowskich. Agenda rządowa – Biuro ds. Stosunków Międzyetnicznych, w sposób życzliwy i pełen zrozumienia odnosi się do potrzeb i oczekiwań polskich organizacji, wychodząc naprzeciw wielu inicjatywom środowisk polonijnych.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Głównym kierunkiem współpracy placówki ze środowiskami polonijnymi jest dążenie do wypracowania takich form działania, które służyłyby odbu-

dowie i umacnianiu ich wewnętrznej spójności. Mimo że na zewnątrz diaspora polska postrzegana jest jako spójna i jednolita, to wśród organizacji panuje wiele antagonizmów i podziałów wynikających m.in. ze sporów personalnych. W szczególności dotyczy to stowarzyszeń polonijnych w Kiszyniowie. Od wielu miesięcy podejmowane są liczne próby jednoczenia diaspory polskiej w stolicy. Odnotować można powolną konsolidację środowiska polonijnego, chociaż należy liczyć się z tym, że jest to proces trudny i długotrwały. Niewykluczone, że zjednoczenie polskiego środowiska będzie zadaniem stojącym przed nowym pokoleniem, bardziej tolerancyjnym i otwartym na świat. Środowisko polonijne charakteryzuje się typową dla Polonii na Wschodzie postawą roszczeniową, brakiem silnych i charyzmatycznych liderów, którzy byliby zdolni właściwie ukierunkować zapal nielicznych aktywistów na realizację wspólnych celów.

Główne kierunki współpracy to:

- wspieranie oświaty polonijnej (kursy językowe, olimpiady języka polskiego, szkoły językowe);
- współpraca z młodzieżą polonijną (rekrutacja na studia do kraju, stypendia);
- promocja Polski i kultury polskiej przez Polonię (festiwale, imprezy);
- wspierania inicjatyw kulturalnych Polonii;
- świadczenie pomocy socjalnej osobom polskiego pochodzenia w trudnej sytuacji materialnej.

Obraz Polski i Polaków

Często obraz Polski i Polaków postrzegany jest przez pryzmat organizacji polonijnych. Organizowane przez diasporę polską imprezy, np. Polska Wiosna w Mołdawii, oraz udział środowisk polonijnych w corocznym festiwalu mniejszości narodowych, ukazują nasz kraj w świetle pozytywnym.

Nasz kraj jest postrzegany również poprzez pryzmat Kościoła rzymskokatolickiego. Księża-Polacy mają swój znaczny wkład nie tylko w życie Kościoła, ale i w integrację środowiska polonijnego. Starają się jednoczyć środowisko organizując spotkania opłatkowe, wielkanocne, cieszące się dużą frekwencją w środowisku polonijnym. Na obraz Polski wpływa też opinia studentów polonijnych. Studenci uczący się w Polsce oraz wyjeżdżający licznie do naszego kraju obywatele mołdawscy postrzegają Polskę jako kraj stabilny, wewnętrznie uporządkowany, przejawiający troskę o swoich obywateli. Nie odnotowuje się występowania jakichkolwiek antypolonizmów czy przejawów niechęci do obywateli polskiego pochodzenia.

1.18.2. Informacja Związku Polaków w Mołdawie

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Statystyka podaje, że liczba osób polskiego pochodzenia w Mołdawii wynosi ok. 2380. Przypuszcza się jednak, że jest ich ok. 5 tys. Mimo przykrego losu, wielu Polaków w Mołdawii jednak zwyciężyło i zachowało w swoich rodzinach język, tradycję i kulturę polską. Cieszymy się, że jest to większość! Polacy w chwili obecnej są rozsiani po całej Mołdawie, ale głów-

nie zamieszkują jej północne tereny (Bielce, Oknica, Grigorówka, Styrcza). Największe skupisko polonijne mieści się w Bielcach i Styrczy (ok. tysiąca osób), tutaj istnieją Domy Polskie, liczne organizacje polonijne, kościoły katolickie. Warto zauważyć, że zazwyczaj życie polonijne organizowało się i nadal organizuje wokół parafii, która daje początki małym ośrodkom polonijnym (przykład Bielc). Wówczas inicjatorami zjednoczenia Polonii są polscy księża, rozmawiający z ludźmi po polsku i odprawiające Msze w języku polskim.

Działalność naszej Polonii przedstawia się bardzo korzystnie i jesteśmy postrzegani w środowisku lokalnym jako jedna z najliczniejszych i najlepiej zorganizowanych grup etnicznych w Mołdawii. Trzeba podkreślić, że głównymi czynnikami wpływającymi na taki stan rzeczy są dobre wsparcie finansowe rządu polskiego oraz wola i chęć ludzi do tworzenia jednej mocnej polskiej wspólnoty. Analizując obecną sytuację Polonii w Mołdawii, jej osiągnięcia, możliwości i problemy, trzeba zwrócić uwagę na poniższe kwestie:

Polonię mołdawską można podzielić na następujące grupy wiekowe: pokolenie starsze, pamiętające tradycje i częściowo język (głównie modlitwy), pokolenie urodzone w latach 1945–1960, które w pewnym momencie utraciło więzi z polskością w obawie przed władzą sowiecką, gdyż bycie Polakiem oznaczało brak pracy, problemy w szkołach i na uczelniach wyższych; młodzież, urodzona w latach 1970–1989, która powraca bardzo aktywnie do swoich korzeni i spełnia marzenia rodziców, dotyczące swobodnej nauki poprawnej polszczyzny i dostępu do kultury i tradycji polskiej; dzieci, które również bardzo chętnie uczą się języka polskiego, uczęszczają do szkół polskich i już od najmłodszych lat utożsamiają się z narodem polskim.

Powyższe fakty świadczą o tym, że Polonia odradza się i rozwija. Niemniej jednak w tak dobrym, jak się wydaje, stanie rzeczy pojawiają się duże problemy, przede wszystkim starzenie się Polonii. Duży wpływ ma na to ekonomiczna sytuacja Mołdowy, państwa, które jest najbiedniejsze w Europie i ma niepokojącą statystykę dotyczącą osób wyjeżdżających do pracy za granicą w poszukiwaniu lepszego życia. Najbardziej utalentowana młodzież polonijna dzięki stypendiom rządu RP co roku wyjeżdża na studia do Polski. Po ich ukończeniu podejmuje tam pracę lub udaje się dalej na Zachód, gdzie ma możliwości rozwoju i przede wszystkim lepszego życia. Jest to niekorzystne z wielu powodów. Po pierwsze, Polonia mołdawska pozostaje bez młodego pokolenia, potrafiącego szybko reagować na współczesność i zmieniać stan rzeczy na lepszy. Po drugie, Polska, która zainwestowała w młode osoby podczas ich studiów, traci również w przypadku, gdy młodzież wyjeżdża pracować poza jej granice.

Powracając do Polonii mołdawskiej trzeba podkreślić, że już teraz odczuwamy brak młodzieży, która mogłaby, kończąc studia w Polsce, wracać do Mołdowy i pracować na rzecz naszej Polonii, tym samym przyczyniając się do jej rozwoju i kreowania wizerunku Polski w środowisku lokalnym.

Reasumując, można powiedzieć, że niezbędne są programy rządowe, umożliwiające i stwarzające warunki zachęcające do powrotu naszej polskiej

młodzieży do Mołdowy. Istotnym aspektem takich działań jest uświadamianie władzom polskim możliwości współpracy z Mołdową w zakresie wymiany młodzieży, wzajemnych porozumień. Pozytywne zmiany w tej kwestii umożliwiłyby powrót młodzieży do kraju, pracę na rzecz Polonii, jej rozwój, a dzięki nowym pomysłom, jej uniezależnienie od funduszy zewnętrznych.

Największy nacisk kładziemy na edukację dzieci i młodzieży, która jest naszą przyszłością. Uważamy, że im bardziej będzie wyedukowana nasza młodzież, tym silniejsze będą wpływy Polaków na wszystkie dziedziny życia. W zakres naszych działań wchodzi starania o nauczycieli z Polski. Niestety co roku pojawia się problem z chętnymi do wyjazdu na Wschód. Wiąże się to przede wszystkim z mało atrakcyjnymi zarobkami oraz faktem, iż praca na Wschodzie nie jest zaliczana do stażu nauczycielskiego. Dlatego niezbędne są poprawki do ustawy, która regulowałaby te sprawy, a tym samym nie pozostawiałaby Polonii bez nauczycieli, którzy są w chwili obecnej źródłem wiedzy i poprawnej polszczyzny.

Nie jest tajemnicą, że wszystko, co robią organizacje polonijne, możliwe jest dzięki posiadanej wiedzy, która pozyskiwana jest poprzez wymianę doświadczenia, wyjazdy do Polski, studia w Polsce. Polonia mołdawska jest zainteresowana, aby były organizowane projekty lub kursy przez organizacje pozarządowe bądź programy rządowe, które mają na celu doskonalenie działaczy polonijnych i ich kształcenie.

Poważnym problemem dla miejscowej Polonii jest brak wiedzy o Mołdowie oraz świadomości, że w tym kraju żyją Polacy. To z kolei nie wpływa pozytywnie na działalność organizacji polonijnych, które ze względu na to tracą dużo wysiłku i czasu, żeby najpierw zaistnieć w świadomości ludzi, a potem dopiero nawiązać kontakt i wspólnie działać. Dlatego niezbędne jest finansowanie programów i projektów edukacyjnych, które miałyby na celu promocję naszej Polonii.

Oczekiwania od władz miejscowych

W dniu dzisiejszym nasza Polonia stara się uczestniczyć w życiu społeczno-kulturalnym miast, które zamieszkuje. Władze miejscowe ze względu na sytuację ekonomiczną kraju nie wspierają organizacji polonijnych finansowo, ale trzeba podkreślić, że nie przeszkadzają w ich działalności. Przydatne dla Polonii byłoby uzyskanie informacji od władz o konkursach i projektach, w których nasza Polonia mogłaby zaistnieć.

1.19. Królestwo Niderlandów

1.19.1. Raport Ambasady RP w Hadze

Informacje podstawowe

Polonia w Królestwie Niderlandów uformowała się w wyniku trzech fal emigracji:

– Emigracja zarobkowa 1908–1930, która przybyła do regionu Limburgii początkowo z Francji i Niemiec, później z Wielkopolski i Śląska. Korzystne warunki kontraktów i wysokie zarobki były przyczyną szybkiego wzrostu liczby Polaków w Holandii. Holenderski Urząd Statystyczny (CBS) informował, że w 1930 r. na terytorium Niderlandów przebywało 5931 obywateli polskich; stan taki utrzymał się do wybuchu II wojny światowej.

– Emigracja powojenna z lat 1946–1949, kiedy około 7 tys. osób, w większości żołnierzy biorących udział w wyzwolaniu Niderlandów, zasililo szeregi Polonii holenderskiej. Rząd zaoferował zdemobilizowanym żołnierzom zatrudnienie w przemyśle i górnictwie oraz prawo do naturalizacji po pięcioletniej pracy. Oficjalny spis ludności z 1947 r. podawał liczbę 5203 obywateli polskich mieszkających w Holandii, z czego 60 proc. stanowili mężczyźni.

– Emigracja lat 80., której początek stanowiła emigracja solidarnościowa. Jej członkowie, ludzie przede wszystkim młodzi, wykształceni i przedsiębiorczy, osiedlali się w większych miastach. Największe skupiska polonijne powstały w Utrechcie, Vlissingen, Amsterdamie i Rotterdamie. W latach 80. społeczność polską w Niderlandach szacowano na ok. 8 tys. osób.

Wg ostatnich danych, w 2009 r. w holenderskich gminach zarejestrowanych było 69 115 obywateli polskich, z czego 30 936 to mężczyźni. Wśród Polaków zamieszkałych w Holandii dominują emigranci w pierwszym pokoleniu (50 802 osoby), 18.313 to emigranci w drugim pokoleniu, aż 14 539 osób stanowią potomkowie rodziców, których jedno urodziło się poza granicami Niderlandów. Według stanu z 1 stycznia 2008 r. spośród 58 853 zarejestrowanych obywateli polskich 3556 mieszkało w północnej, 8578 we wschodniej, 29 661 w zachodniej i 17 058 w południowej Holandii.

Obowiązkowi rejestracji podlegają obcokrajowcy, których pobyt w Niderlandach trwa ponad 4 miesiące. Po całkowitym otwarciu miejscowego rynku pracy dla obywateli nowych krajów UE (1.05.2007 r.) do Niderlandów – jak szacują władze miejscowe – przybyło ok. 100 tys. obywateli polskich.

Na tle innych grup narodowościowych migrujących w ramach UE w celach zarobkowych Polacy są najliczniejszą grupą w Niderlandach. Dominują w niej osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym. Polacy podejmują zatrudnienie głównie przy pracach fizycznych w rolnictwie, ogrodnictwie i budownictwie. Tęgo rodzaju zajęcia wykonują także osoby ze średnim wykształceniem i wyższymi kwalifikacjami. Nadal zaledwie niewielki odsetek Polaków podejmuje prace na stanowiskach, które wymagają wysokich kwalifikacji.

W listopadzie 2008 r. parlament holenderski nie wyraził zgody na plan ministra spraw socjalnych i pracy, aby rynek pracy otworzyć dla Bułgarów

i Rumunów. Większość parlamentarna uznała, iż Holandia powinna najpierw uporać się z problemami zakwaterowania i wyzysku, czyli zjawiskami, które nękają polskich migrantów zarobkowych. Oznacza to, że obywatele polscy jeszcze przez trzy lata nie będą mieli konkurencji ze strony tańszych pracowników i nadal licznie przybywać będą do Niderlandów w celach zarobkowych.

Organizacje

W Niderlandach istnieje dwadzieścia polonijnych organizacji społeczno-kulturalnych, w których działa kilkaset osób. W Brunssum w Limburgii istnieje, do niedawna jedyny w Holandii, Dom Polski, który jest miejscem spotkań Polaków z tego regionu. W domu tym działa szereg lokalnych organizacji i polskich grup wokalnie-tanecznych. W listopadzie 2008 r. powstał w Amsterdamie Dom Holendersko-Polski organizujący różnorodne imprezy kulturalne i wystawy; prowadzone są kursy językowe i działalność informacyjna skierowana do Polaków mieszkających w tym mieście.

Aktywność kulturalna podejmowana jest przede wszystkim przez nowszą emigrację – Polaków, którzy przybyli do Holandii w latach 80. i osiągają coraz wyższy status zawodowy i społeczny. Powstałe piętnaście lat temu stowarzyszenie Scena Polska z Utrechtu kilka razy do roku organizuje przedstawienia z udziałem wybitnych aktorów oraz prezentacje polskich filmów. Stowarzyszenie wydaje także kwartalnik pod tą samą nazwą. Polsko-Niderlandzkie Stowarzyszenie Kulturalne PNKV wydaje „Biuletyn” – dwujęzyczne czasopismo o profilu kulturalno-społecznym. Kwartalnik „Polonia Kurier”, wydawany przez Stowarzyszenie Kulturalne „Polonia” w Bredzie, zawiera wiele tekstów w języku niderlandzkim, prezentuje najważniejsze wydarzenia z życia Polonii w tym mieście i jest adresowany głównie do Holendrów. Pozostałe organizacje społeczno-kulturalne ograniczają swoją aktywność do organizowania zebrań swoich członków i imprez okolicznościowych z okazji polskich świąt narodowych.

Z roku na rok zmniejsza się liczba kombatantów, przez co maleje aktywność zrzeszających je organizacji. Stowarzyszenie Polskich Kombatantów zrzesza zaledwie kilku członków. Bardziej aktywne jest Stowarzyszenie Pierwszej Polskiej Dywizji Pancерnej Niderlandy, w którym działają przede wszystkim dzieci byłych żołnierzy.

Pozycja w kraju zamieszkania

Starsza emigracja posługuje się językiem polskim, utrzymuje stałe kontakty z krajem i pielęgnuje polskie tradycje. Jest w pełni zasymilowana z miejscowymi środowiskami. Obserwowany spadek aktywności tzw. starej emigracji jest wynikiem naturalnych procesów; kolejne pokolenia nie przejawiają zainteresowania działalnością zespołów folklorystycznych. Przyciągnięcie młodych Polaków do tego typu aktywności będzie możliwe po uatrakcyjnieniu formuły ich działalności, np. w postaci przyjazdów z Polski zawodowych instruktorów, organizacji polskich festiwali narodowych (nie tylko lokalnych, ale i o zasięgu regionalnym), szkoleń i wymiany polsko-holenderskiej.

Napływ Polaków do Królestwa Niderlandów po 1980 r. był przyczyną znacznych zmian w strukturze skupisk polonijnych. Koncentrując się na rozwoju zawodowym, w niewielkim stopniu brali oni udział w życiu polonijnym. Integracji środowiska nie ułatwia duże rozproszenie Polaków, którzy przybywając do Holandii w ramach tzw. nowej emigracji, osiedlili się niemal w każdym mieście i każdej gminie niderlandzkiej.

Najnowszą migrację zarobkowej tworzą w większości ludzie młodzi, przeważnie z niskim wykształceniem, bez znajomości jakiegokolwiek języka obcego, zainteresowani prawie wyłącznie swoim miejscem pracy i zamieszkania. Należy mieć jednakowoż nadzieję, że w miarę układania sobie życia w tym kraju, zwrócą się oni w kierunku działalności polonijnej.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Nadal najważniejszym problemem, z którym borykają się polscy migranci zarobkowi jest nierzetelność części pracodawców holenderskich. Na drugie miejsce wysunęła się kwestia nieodpowiednich warunków zakwaterowania pracowników polskich i zawyżanie opłat pobieranych od pracowników.

Narastającym problemem jest także jakość usług niderlandzkich biur pośrednictwa pracy, które werbują pracowników polskich, przedstawiając im nieprawdziwe informacje odnośnie do charakteru pracy, otrzymywanego wynagrodzenia i warunków zakwaterowania. Biura te nie są certyfikowane i dobrowolnie zrzeszają się w stowarzyszeniach branżowych, które samodzielnie tworzą kodeksy dobrych praktyk. Ich przestrzeganie nie ma jednak charakteru obligatoryjnego.

Jako bardzo trudną Ambasada RP ocenia współpracę z instytucjami odpowiadającymi w Niderlandach za ochronę praw dzieci (*Raad van Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg*). Instytucje te są z reguły niechętne do podejmowania współpracy z wydziałem konsularnym. W chwili obecnej szczególnego znaczenia nabiera problem edukacji dzieci w języku ojczystym. Tutejsze Ministerstwo Edukacji, Kultury i Nauki, realizując wytyczne zawarte w *Dyrektywie Rady UE w sprawie kształcenia dzieci pracowników migrujących (77/486/CEE)* z 25.07.1977 r. oraz dążąc do szybkiej integracji obcokrajowców, wspiera wyłącznie naukę w języku niderlandzkim oraz stoi na stanowisku, że nauka języka ojczystego oraz kultury kraju pochodzenia winna odbywać się poza trybem normalnej edukacji, we współpracy z państwem wysyłającym.

Szkolnictwo polonijne boryka się z problemami finansowymi i lokalowymi. Władze miejscowe nie są zainteresowane finansowaniem działalności edukacyjnej dla przybyszów z Polski. Sporadycznie udzielają pomocy finansowej na pokrycie kosztów funkcjonowania różnych kółek zainteresowań. Szkoły polonijne zaopatrują się w podręczniki i pomoce naukowe we własnym zakresie.

Polityka władz miejscowych

Obywatele polscy, którzy osiedlili się na terytorium Królestwa Niderlandów jako mieszkańcy tego kraju nie napotykają żadnych przeszkód w realizacji swoich praw. Nie posiadają statusu mniejszości narodowej lub etnicznej. Władze miejscowe, chcąc uniknąć problemów, z jakimi borykały się w związku z poprzednimi falami migracji zarobkowej, prowadzą politykę zmierzającą do szybkiej integracji nowo przybyłych imigrantów z miejscowym społeczeństwem. Popierają uczestnictwo Polaków w różnego rodzaju kursach nauki języka niderlandzkiego i zajęciach z kultury, historii i zwyczajów holenderskich.

Samorządowe władze holenderskie podejmują liczne inicjatywy mające na celu zapewnienie rzetelnej informacji Polakom osiedlającym się na ich terenie. Gmina Hillegom we współpracy z siedmioma innymi samorządami oraz gmina Meterik utworzyły polskojęzyczne punkty informacyjne dla migrantów. Gmina Rotterdam uruchomiła lokalną infolinię w języku polskim, podobnie jak dwie największe niderlandzkie centrale związków zawodowych. Ponadto związki zawodowe wydają szereg broszur i ulotek informacyjnych w języku polskim dotyczących poszczególnych aspektów prawa pracy. Niderlandzkie Ministerstwo Polityki Społecznej i Pracy opublikowało broszurę informacyjną w języku polskim pod tytułem „Praca i pobyt w Holandii” oraz uruchomiło polskojęzyczną wersję swojej strony internetowej, gdzie można znaleźć szereg interesujących informacji adresowanych do Polaków przyjeżdżających w celach zarobkowych. Niderlandzka Inspekcja Pracy opublikowała na swojej stronie internetowej polskojęzyczny formularz skargowy, przy pomocy którego można wnosić skargi na nieuczciwych pracodawców.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią i Polakami

Ambasada cyklicznie organizuje spotkania z przedstawicielami organizacji polonijnych poświęcone możliwości stworzenia płaszczyzny współpracy, udzielaniu pomocy polskim migrantom zarobkowym przez różne środowiska, formom działalności informacyjnej oraz interwencyjnej na rzecz obrony praw polskich pracowników na miejscowym rynku pracy. Niestety, środowiska polonijne nadal nie są zainteresowane wzajemną współpracą i stworzeniem federacji organizacji polonijnych (ma to miejsce w krajach ościennych), co wzmocniłoby ich pozycję wobec władz holenderskich.

Placówka wspiera wszystkie inicjatywy rodzące się w środowiskach polonijnych i udziela pomocy finansowej w ramach środków przyznanych na ten cel przez MSZ. Corocznie dofinansowuje organizację Festiwalu Polskiej Poezji dla Dzieci „Wierszowisko”. Organizuje cykliczne spotkania przedstawicieli wszystkich szkół i szkółek polonijnych działających na terenie Królestwa Niderlandów, kierownictwa Forum Szkół Polskich.

Współpraca z duchowieństwem polonijnym jest od lat jednym z najważniejszych sposobów dotarcia do przebywających w Królestwie Niderlandów obywateli polskich. Kościoły i parafie polskie są ważnym miejscem dystrybucji informacji dotyczących warunków pracy i życia w tym kraju.

Księża są także współorganizatorami wielu imprez kulturalnych i oświatowych.

Tradycyjnie wielkie znaczenie integracyjne ma zaangażowanie ambasady w uroczystości rocznicowe związane z walkami żołnierzy polskich o wyzwolenie Holandii, Polskiej Brygady Spadochronowej walczącej pod dowództwem generała Sosabowskiego oraz I Polskiej Dywizji Pancерnej pod dowództwem gen. Maczka.

Ambasada aktywnie wspiera organizację polonijnych imprez kulturalnych organizowanych przez Stowarzyszenie „Scena Polska” (spektakle teatralne, festiwale filmowe, „Wianki” itp.).

Wydział konsularny podejmuje szereg działań informacyjnych na rzecz najnowszej imigracji zarobkowej. Zorganizował spotkanie przedstawicieli niderlandzkich resortów pracy, mieszkalnictwa, integracji oraz edukacji z Polakami podejmującymi zatrudnienie w Niderlandach. Było ono unikalną okazją do wymiany poglądów pomiędzy niderlandzkimi urzędnikami, zajmującymi się na co dzień problematyką migrantów, a osobami, które są adresatami podejmowanych przez miejscową administrację działań i decyzji. Konsulowie są także obecni na organizowanych pod patronatem niderlandzkich związków zawodowych targach pracy adresowanych do Polaków, informując zainteresowanych o zasadach obowiązujących na miejscowym rynku pracy a także o sposobach i możliwościach prawnych prowadzenia sporów pracowniczych z pracodawcami. Na stronie internetowej placówki znajdują się aktualne informacje dotyczące warunków pracy i zamieszkania w Holandii.

Obraz Polski i Polaków

Jesienią 2007 r. lewicowy radny miasta Rotterdam pochodzenia tureckiego Hamit Karakus zaproponował uchwalenie zakazu osiedlania się Polaków w tanich dzielnicach zamieszkałych przez imigrantów. Rozpętał tym ogólnokrajową debatę o złym zachowywaniu się polskich imigrantów, którzy rzekomo nie potrafią się przystosować do holenderskich norm.

W 2009 r. ten sam radny rzucił kolejne hasło: *Bezrobotni Polacy, wracajcie do kraju*. W swoim oświadczeniu stwierdził, że pragnie zachęcić Polaków do czasowego powrotu do kraju. Wg niego mogliby wrócić, kiedy skończy się kryzys. Wypowiedź tę podchwyciły holenderskie dzienniki i portale informacyjne.

Na wszelkich możliwych forach placówka przeciwstawia się temu sposobowi myślenia argumentując, że dzięki polskiej taniej sile roboczej utrzymują się tysiące firm holenderskich oraz, że Polacy jako obywatele państwa członkowskiego Unii Europejskiej mają pełne prawo przebywać w Niderlandach, i tylko do nich należy decyzja o powrocie do Polski.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż ponad 60 lat po II wojnie światowej zarówno mieszkańcy, jak i władze samorządowe angażują się w przedsięwzięcia upamiętniające wkład polskiego oręża w wyzwolenie Holandii. Wszystkie pomniki i cmentarze są zadbane i często stają się miejscem lokalnych uroczystości.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Holenderskie podręczniki zawierają niewielką ilość informacji o Polsce i Polakach. W szkole podstawowej obowiązuje nauczanie zintegrowane, w którym brak jakichkolwiek informacji o naszym kraju. Historia jako przedmiot pojawia się na średnim poziomie nauczania. Program zawiera historię powszechną, lecz koncentruje się na wydarzeniach mających związek w historią Królestwa Niderlandów. Egzamin maturalny obejmuje w 60 proc. historię Holandii i w 40 proc. wojny napoleońskie, wojnę krymską i I wojnę światową – brak w nim jakichkolwiek odniesień do historii współczesnej.

Obowiązek wyboru podręczników spoczywa na szkole. Dużą rolę odgrywa nauczyciel, od którego zależy interpretacja faktów zawartych w książkach.

W podręcznikach pierwsze wzmianki o Polakach zamieszczone są przy okazji omawiania wojen napoleońskich. Polska pojawia się dopiero w 1918 r. jako państwo powstałe w wyniku rozpadu europejskich mocarstw. Brak jakichkolwiek informacji o powstaniach, wojnie polsko-bolszewickiej i roli marszałka Piłsudskiego. Omówienie II wojny światowej rozpoczyna się od ataku Niemiec na Polskę, lecz pogłębione informacje dotyczą podboju i okupacji Holandii. Tylko od nauczyciela zależy, czy omówi on pakt Ribbentrop–Mołotow i atak na Polskę 17 września 1939 r. W podręcznikach znajdują się ogólne informacje o niemieckich obozach koncentracyjnych zlokalizowanych na terenie podbitej Polski, lecz Holocaust został ujęty wyłącznie w kontekście holenderskim.

W podręcznikach szkolnych brak jest jakichkolwiek informacji o roli Polski w obaleniu komunizmu, którego pierwszym aktem dla uczniów holenderskich, było runięcie muru berlińskiego (nie wspomina się o okrągłym stole i wyborach z dnia 4 czerwca 1989 r.). Brak jakichkolwiek informacji odnośnie roli papieża Jana Pawła II i Lecha Wałęsy. Historia współczesna zajmuje niewiele miejsca w programach szkolnych.

1.19.2. Informacja Polsko-Niderlandzkiego Stowarzyszenia Kulturalnego

Wstęp

Niniejsze opracowanie, sporządzone przez Polsko-Niderlandzkie Stowarzyszenie Kulturalne (Pools-Nederlandse Kulturele Vereniging), opisuje zarówno problematykę s t a r e j Polonii (pokolenia emigrantów do 1989 r. oraz ich potomkowie), jak i najnowszej, bardzo licznej, emigracji zarobkowej, przybyłej do Holandii po wstąpieniu Polski do UE.

W opracowaniu zostały wykorzystane poglądy zintegrowanych w społeczeństwie holenderskim Polek i Polaków, mających stały kontakt z problematyką polską w Holandii.

Charakter zagadnień związanych z tematyką polską i polonijną zmienił się wraz z biegiem czasu i zmianą w ostatniej dekadzie oblicza Polonii holenderskiej. Tam, gdzie dawniej chodziło głównie o kontakt z kulturą polską, zachowanie więzi z krajem, wkraczają nowe, inne problemy. W dobie

internetu, otwartych granic i rosnącej liczby dostawców polskich towarów i usług ważniejsza stała się jakość tej więzi oraz pozycja w społeczeństwie. Informacja dotycząca własnego kraju jest obecnie w zasięgu ręki (książki, filmy, gazety, imprezy, internet). Trudniej dostępna jest informacja o nowym kraju – jak się w nim poruszać, by zachować zarówno tę więź, jak i zdobyć nowe umiejętności. Te zaś są konieczne do budowania pozycji Polaka na emigracji.

Z uwagi na aktualną liczbę polskich imigrantów w Holandii i głównie ekonomiczny charakter ich pobytu najbardziej palącym problemem staje się ich świadomy udział w życiu tego wielokulturowego społeczeństwa oraz świadome korzystanie z istniejących tu praw.

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego/polskiego/migracji

Na problemy Polonii i Polaków w Holandii można spojrzeć z bardzo wielu stron – jej składu, zmian na przestrzeni lat, działalności, potrzeb i ich realizacji. Tutaj zostaną one przedstawione w różnych, wzajemnie się przenikających aspektach: informacyjnym i organizacyjnym, „emocjonalnym” (rozumianym jako chęć podtrzymania więzi z Polską), integracyjnym, wychowawczo-oświatowym oraz pomocy polskiej migracji zarobkowej.

A. Aspekt informacyjny i organizacyjny

Charakterystyczną cechą istniejącej w Holandii sporej liczby organizacji polonijnych/polskich jest ich duże rozproszenie, co – mimo iż Holandia jest małym krajem, stanowi spore utrudnienie dla czynnego udziału Polaków w organizowanych spotkaniach informacyjnych i imprezach kulturalnych.

Z drugiej strony, obecność skupisk Polaków mieszkających na jednym terenie (np. Haga, Rotterdam, region Limburgii) nie przyczynia się do powstawania silnych organizacji. Słaba współpraca pomiędzy organizacjami sprawia, że nie powstają silne ośrodki polskie, promieniujące polskością i przyciągające Polaków na emigracji.

Przyczyny tego są zarówno natury ideowej (inne założenia, cele, sposoby działania), jak i czysto praktyczne, natury materialnej – brak własnego lokum, istnienie głównie w wirtualnej przestrzeni, rzadkie spotkania w częstokroć z trudem wynajętych pomieszczeniach, skromne środki. Organizacje mają mały zasięg i niewielkie możliwości, ich działalność opiera się na ofiarnych wolontariuszach.

B. Aspekt „emocjonalny” czyli chęć podtrzymania więzi z Polską

Decyzja o emigracji sprawia, że życie emigranta często rozdarte jest pomiędzy nową kulturą a kulturą ojczystą. Zwraca uwagę fakt, że stosunkowo słabo zorganizowana Polonia holenderska czy osoby niezrzeszone w żadnych organizacjach bardzo silnie podtrzymują indywidualnie polskie tradycje. To ogromny kapitał, który może stać się przyczyną siły lub też – swoiście rozumianej – słabości, może bowiem spowodować zamknięcie się we własnym środowisku, powoli zaniknąć (szczególnie u następnych pokoleń) lub też stać się podłożem integracji. W odniesieniu do ostatniego aspektu, mądrze rozumiane i szanowane poczucie własnej tożsamości

pozwala na silną pozycję w nowym środowisku, co może stanowić pożądaný efekt sprzężenia zwrotnego – stąd tak ważne wydaje się podtrzymywanie, np. na poziomie organizacji polonijnej, więzi z własną kulturą, tym bardziej w takim kraju, jak Holandia, gdzie różnorodność etniczna jest podstawą tego społeczeństwa.

C. Aspekt integracyjny

Integracja rozumiana nie jako odejście od własnej kultury, lecz jako zdobycie pozycji w nowym społeczeństwie na bazie przekonania o niezbywalnej wartości kultury własnej. Proces integracyjny starej emigracji, przybyłej do Holandii w innych warunkach, przebiegał bardziej harmonijnie i zaowocował osiągnięciem dobrej pozycji zawodowej i społecznej.

W przypadku nowej masowej emigracji proces ten jest bardzo skomplikowany. Polacy w Holandii są słabo przygotowani do życia emigracyjnego. Niewielka znajomość języków obcych, nieznajomość, a niekiedy brak gotowości do poznawania innej kultury, niewielkie możliwości (lub ich brak) dokształcania się w Holandii – wszystko to sprawia, że zamiast promować siebie i swoją kulturę uciekają w nią, znajdując swoistą ochronę przed niełatwymi problemami życia wśród „obcych”.

D. Aspekt wychowawczo-oświatowy

Nieodzownym elementem życia jest możliwość zdobywania wykształcenia, szkolenia się czy też przekwalifikowania, szczególnie w Holandii, gdzie wymóg ten jest na trwałe wpisany w rozwój zawodowy czy prywatny człowieka. Oferta dla Polaków w tym względzie jest niewielka i możliwości zdobywania wiedzy są zbyt rozproszone, drogie i za mało znane.

Polaków – jako obywateli Unii Europejskiej – nie obowiązują kursy językowo-integracyjne dotowane przez państwo i obowiązujące imigrantów spoza Unii. A to właśnie Polakom bardzo by się takie kursy przydały z uwagi na liczebność polskich imigrantów w tym kraju. Paradoksem jest postawa władz holenderskich, zatroskanych o integrację Polaków, ale przeważnie nieczułych, kiedy przychodzi do konkretnej pomocy organizacyjno-finansowej.

Kwestia oświaty nie dotyczy tylko dorosłych, ale w dużej mierze też najmłodszego pokolenia. Chodzi o łagodniejsze wejście polskich dzieci i ich rodziców w życie holenderskiej społeczności jak też o solidną podstawę dla zachowania polskich korzeni w postaci wsparcia rodziców w ich przekonaniu, iż mogą dzieci wychowywać po polsku.

Zważywszy, że wśród starszej emigracji polskiej w Holandii jest wiele osób z kwalifikacjami nauczycielskimi zdobytymi w Holandii, z bezcennym doświadczeniem emigracyjnym, wydaje się, że edukacja polonijna ma dobre podstawy do rozwoju, choć w chwili obecnej jest to kwestia zaniedbana.

E. Aspekt pomocy polskiej migracji zarobkowej

Przyjeżdżający do pracy Polacy, zagubieni w gąszczu spraw, przegrywają często w obliczu nieczystych praktyk różnych osób i organizacji, nieznajomości przepisów, własnego nieprzygotowania i brakiem rozeznania, gdzie można uzyskać informacje i pomoc. Nierzadko prowadzi to do sytuacji

wręcz dramatycznych. Problemy, z którymi boryka się polska migracja zarobkowa, to:

– *Nieznajomość języka holenderskiego*. Stosunkowo ograniczona dostępność kursów języka niderlandzkiego, długi okres oczekiwania na miejsce. Opanowanie, choćby w nikłym stopniu, języka niderlandzkiego doprowadzi, prędzej czy później, do usamodzielnienia się i rozszerzy możliwości i perspektywy.

– *Niedostępność informacji po polsku*. Samoistnie organizujące się i już istniejące punkty informacji i pomocy zarówno ze strony polskiej jak i holenderskiej, nie są jeszcze w stanie podołać zapotrzebowaniu wielkiej rzeszy emigrantów z Polski.

– *Zakwaterowanie*. Często w złym stanie przy wysokich opłatach. Na wolnym rynku istnieje ogólna niechęć do wynajmowania mieszkań Polakom, a okres oczekiwania na mieszkanie spółdzielcze jest długi. W wielu przypadkach właściciele mieszkań nie meldują Polaków, co prowadzi do poszukiwania na czarnym rynku osób, które za opłatą 150 euro miesięcznie od osoby dorosłej i 200 euro od matki z dzieckiem udzielają fikcyjnego meldunku. Czysze na wolnym rynku wynoszą od 800 do 950 euro za 2 lub 3 pokoje, a wynajęcie małego domu kosztuje ponad tysiąc euro.

– *Warunki pracy i płacy*. Pracodawcy nierzadko niesumiennie stosują ustawodawstwo oraz wykorzystują niewiedzę pracowników. Nieznajomość prawa pracy oraz obawa przed jej utratą powodują, że pracownicy nie upominają się o swoje prawa. Często występujące skargi dotyczą braku umowy o pracę, zaniżonych zarobków, nierzadko o połowę mniejszych w porównaniu z zarobkami Holendrów wykonujących te same czynności. W wielu przypadkach pracodawca sam rozlicza zarobki pracowników (przesyła kwoty na własny numer konta). Do innych problemów można zaliczyć: złe traktowanie, brak dostępnych informacji o prawie podatkowym, nierzetelne biura pośrednictwa pracy zaniżające stawki za godzinę, wykonywanie pracy niezgodnej z kontraktem lub szkodliwej dla zdrowia, bez specjalnego za nią dodatku.

– *Opieka socjalna*. Nieznajomość języka i niedoinformowanie powodują, że pracownicy nie korzystają z pomocy socjalnej, ulg, dodatków mieszkaniowych, dofinansowania w przypadku opieki nad dzieckiem. Nieznajomość przepisów może też prowadzić do sankcji. Przykład z życia: matka samotnie wychowująca dziecko nie przedstawiła holenderskiego ubezpieczenia zdrowotnego i dziecko musiało opuścić szkołę.

– *Szkolnictwo i oświata dla dzieci i młodzieży*. Nieprzygotowani holenderscy nauczyciele musieli nagle zapewnić oświatę na poziomie wymaganym w Holandii, w nierzadko przepełnionych szkołach, podczas gdy różnice kulturowe i nieznajomość języka stanowiły nie lada przeszkodę. Dochodzą do tego różnice w kwestiach wychowawczych jak i nieznajomość systemu oświaty. Przykład z życia: rodzice musieli zapłacić karę, ponieważ wyjechali na urlop (w okresie trwania zajęć szkolnych) z pięcioletnim dzieckiem, objętym tu w Holandii obowiązkiem szkolnym.

– *Ubezpieczenie zdrowotne.* Wiele osób, nie znając przepisów, ubezpiecza się w Polsce, podczas gdy ubezpieczenie w Holandii jest obowiązkowe. Przy ubezpieczeniu w późniejszym terminie składki naliczane są od momentu zameldowania się w Holandii.

– *Pojazdy samochodowe.* Polskie prawo jazdy nie jest respektowane, po zameldowaniu należy je wymienić na holenderskie. Polacy zameldowani w Holandii nie mogą jeździć na polskiej rejestracji. Po zatrzymaniu policja poleca w ciągu dwóch tygodni wywieźć auto do Polski lub je przerejestrować.

Pytanie, jak zorganizować sieć pomocy (informacyjnej), by w ramach istniejących możliwości ułatwić poruszanie się w codziennym życiu, jest nadal aktualne. Optymalnym rozwiązaniem tych problemów wydaje się połączenie wysiłków starej i nowej emigracji, poprzez przynależność do organizacji, wzajemne korzystanie ze swoich doświadczeń, wspólne organizowanie nowego życia Polaków w Holandii. Wydaje się to mieć pozytywny efekt dla wszystkich pokoleń – s t a r a Polonia zasilona nowymi rodakami nabiera nowego blasku, mogąc być jednocześnie bardzo użytecznym przewodnikiem dla nowo przybywających. wskazane byłoby stworzenie sieci poradni, choćby telefonicznych, czy jakichkolwiek innych form wsparcia zarówno polskich, jak i holenderskich zainteresowanych.

Oczekiwania od władz miejscowych

Omawianie w mediach i życiu politycznym zagadnień związanych z falą imigracji polskiej oraz porównywanie jej z imigracją turecką czy marokańską, przy jednoczesnym przestrzeganiu przed popełnieniem tych samych błędów, nie przełożyło się jak na razie na konkretne, powszechnie znane działania.

Bardzo wskazana byłaby współpraca holenderskich samorządów z polskimi władzami (centralnymi i samorządowymi), by jeszcze przed wyjazdem informować o specyfice życia w Holandii, a także współpraca holenderskich samorządów z Polakami (organizacjami polskimi lub polskimi wolontariuszami), zwłaszcza w miejscach dużych skupisk Polaków. W obszarach takich jak:

- Wsparcie organizacyjne.
- Zainteresowanie aktualnymi problemami.
- Umożliwienie Polakom uzyskania informacji dotyczących praw obywatelskich z podaniem źródła, w którym zawarte są informacje w języku polskim.
- Większa kontrola rynku pracy i rynku mieszkaniowego.
- Wsparcie finansowe. Holandia ze swoją tradycją samorządową i wielokulturowym społeczeństwem dysponuje środkami przeznaczanymi na sprawy integracyjne i ma w tym względzie również silne wsparcie zaplecza politycznego.

W zasadzie wszelkie organizacje polonijne muszą opierać swoją działalność wyłącznie na składkach swoich członków. Powoduje to zanikanie lub niewielką skalę inicjatyw.

Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą

Polskie podmioty zaangażowane we współpracę z Polonią i Polakami za granicą powinny działać w dwóch kierunkach:

– *Kontakty polityczne podmiotów polskich z podmiotami holenderskim, na szczeblu centralnym czy też samorządowym*

W kulturze holenderskiej bardzo dużą rolę odgrywają „zorganizowane wpływy”. Kontakty te mogą wiele znaczyć dla działalności ludzi, którzy tu na miejscu aktywnie starają się wpływać na pozycję Polonii holenderskiej. Celem tych kontaktów powinno być naświetlanie sytuacji Polaków władzom holenderskim oraz promowanie Polski i kultury polskiej w Holandii.

– *Kontakty z Polakami, Polonią i organizacjami polonijnymi*

Organizacje polonijne są źródłem informacji, której potrzeba wśród najnowszej Polonii jest ogromna. Promowanie Polski i kultury polskiej poprzez organizacje polonijne może być bardzo efektywne ze względu na posiadanie przez nie kontaktów w społeczeństwie holenderskim. Z drugiej strony konieczne jest też zaopatrywanie organizacji polonijnych w materiały informacyjne.

Coraz bardziej widoczne są starania organizacji polonijnych, by tworzyć miejsca, gdzie byłyby skupione informacje w języku polskim z różnych dziedzin (wydarzenia, aspekty prawne, praca, kultura, wskazywanie sposobów pomocy). W większości jest to jednak inicjatywa głównie prywatnych entuzjastów. Bez instytucjonalnego wsparcia ze strony polskich i holenderskich instytucji zawodowo zajmujących się problematyką integracji, rzesom entuzjastów polskości zamykają się własne możliwości, co nierzadko skutkuje zakończeniem działalności lub jej zmarginalizowaniem.

Ideałem byłby silny kulturalno-informacyjny ośrodek polski, również w sensie czysto fizycznym – z lokalem w centralnej części Holandii, czyli profesjonalnie prowadzona placówka z personelem, archiwum informacji, ulotkami, broszurami i biblioteką z prawdziwego zdarzenia. Tak pomyślane stałe miejsce dawałoby możliwość spotkań dla różnych ludzi i organizacji, aranżowania imprez (kulturalnych) dla własnego lub szerszego polsko-holenderskiego grona. Jednym słowem koncentrowania wokół siebie zainteresowanych jak i ich przyciągania, dzięki możliwości stabilnego działania i strategicznego planowania.

Oprócz czysto praktycznych względów, taki „instytut polski” miałby również ogromny efekt psychologiczny – poczucie istnienia ośrodka, do którego mogą się zwracać Polacy, a także i Holendrzy zainteresowani Polską – a więc istnienia swoistego centrum, które wzmacnia poczucie własnej tożsamości, jak to się dzieje w przypadku różnych mniejszości narodowych w Holandii, mających silną pozycję w tym kraju.

Gotowość najstarszej polonijnej organizacji kulturalnej w Holandii, czyli Polsko-Niderlandzkiego Stowarzyszenia Kulturalnego w dążeniu do urzeczywistnienia takiej wizji działalności polonijnej jest tyleż oczywista, co warta podkreślenia na zakończenie tego opracowania.

1.20. Niemcy

1.20.1. Raport Ambasady RP w Berlinie

Informacje podstawowe

Republikę Federalną Niemiec zamieszkuje szacunkowo ok. 2 mln Polaków, osób pochodzenia polskiego i osób wywodzących się z Polski, z czego ok. 1/5 to najnowsza (napływowa) migracja zarobkowa przybyła po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Na podstawie niemieckich badań statystycznych, które od 2005 r. uwzględniają naturalizowanych cudzoziemców i ich dzieci, można oszacować grupę osób z tzw. polskim kontekstem migracyjnym na ok. 1 500 000–1 600 000. Pod względem liczebności grupa polska w Niemczech ustępuje jedynie tureckiej oraz grupie osób przybyłych z obszarów byłego ZSRR.

Polska (polskojęzyczna) grupa w Niemczech nie posiada jednolitego charakteru, a jej liczebność nie odpowiada oficjalnym danym urzędów niemieckich o liczbie obywateli polskich stale mieszkających w RFN (ponad 400 tys., tj. ponad 5 proc. ogółu cudzoziemców). Urzędy te, stosując zasadę wyłączności obywatelstwa, nie ujmują w statystykach osób posiadających poza obywatelstwem niemieckim również inne obywatelstwo, chociaż tolerują faktycznie ten stan rzeczy u znacznej liczby przesiedleńców.

Osoby wywodzące się z Polski można podzielić według chronologii osiedlenia się w Niemczech i posiadanego statusu prawnego na następujące grupy:

– Osoby pozostałe na terenie zachodnich Niemiec po II wojnie światowej, w tym: byli żołnierze PSZ na Zachodzie, więźniowie obozów, robotnicy przymusowi oraz tzw. dipisi – 40–50 tys. osób. Część tych osób posiada obywatelstwo niemieckie lub status bezpaństwowca ze stałym prawem pobytu w RFN; obecnie ze względu na wiek jest to grupa zanikająca.

– Przybysze z Polski w ramach „łączenia rodzin”: po odwilży politycznej w latach 1956–1959 – ok. 250 tys. osób, w latach 1960–1989 – 1050 tys. osób, w latach 1990–1999 – ok. 200 tys. osób. Łącznie stanowią oni grupę ok. 1500 tys. osób. Przybyli do RFN jako tzw. *Spätaussiedler* (późni przesiedleńcy), deklarując z reguły swoje niemieckie pochodzenie. Posiadają obywatelstwo niemieckie, część z nich zachowała także polskie obywatelstwo.

– Obywatele wyłącznie polscy z prawem pobytu w Niemczech – ok. 450 tys. osób: emigranci polityczni z różnych okresów, polscy współmałżonkowie obywateli niemieckich, osoby, które podjęły pracę po wejściu Polski do UE i inni emigranci.

Przedstawiona wyżej grupa obejmowałaby więc ok. 2 mln osób, które – w różnych falach emigracji – osiedliły się na obszarze obecnej RFN. Należy jednak zakładać, że duża jej część, zwłaszcza w środowiskach przesiedleńców, nie identyfikuje się z polskością.

Organizacje

W Polonii niemieckiej funkcjonuje z różnym natężeniem ok. 170–180 organizacji – społecznych, kulturalnych i branżowych, które wszystkie razem skupiają drobną część grupy polskojęzycznej w tym kraju. W większości są to albo organizacje branżowe (lekarze, przedsiębiorcy, prawnicy, nauczyciele języka polskiego), albo niewielkie stowarzyszenia, prowadzące często działalność adresowaną do liczniejszych grup odbiorców i konsumentów kultury lub oświaty polskiej. Poziom zorganizowania grupy polskiej w Niemczech należy uznać za niski, co wiąże się nie tylko z cechami tej grupy, ale również tendencjami współczesnych społeczeństw do atomizacji i prywatności.

Konwent Organizacji Polskich w Niemczech formalnie nie jest zarejestrowaną organizacją, traktowany jest jednak jako główny reprezentant Polonii niemieckiej wobec władz RP i RFN. Konwent jest radą prezesów czterech ogólnokrajowych organizacji d a c h o w y c h (Chrześcijańskie Centrum Krzewienia Kultury i Języka Polskiego, Kongres Polonii Niemieckiej, Polska Rada w Niemczech – Zrzeszenie Federalne, Związek Polaków w Niemczech „Zgoda”). Wymienione organizacje podpisały w 1998 r. porozumienie o powołaniu Konwentu, którego cele sformułowano następująco: ustalanie wspólnego stanowiska Polonii niemieckiej w sprawach jej dotyczących, reprezentacja interesów Polonii niemieckiej wobec władz i instytucji wszystkich szczebli RFN i RP oraz pozyskiwanie i dysponowanie środkami finansowymi na działalność organizacji polskich i polonijnych w Niemczech. Najważniejszą instytucją dla życia polonijnego jest Polska Misja Katolicka w Niemczech. W jej ramach istnieje 66 polskich parafii, w których pracuje ok. 100 polskich księży. W 300 punktach odprawiane są polskie msze, cotygodniowo uczestniczy w nich ok. 80 tys. wiernych. Na polską katechezę uczęszcza 8 tys. dzieci, w ok. 50 szkołkach języka polskiego uczy się ich 3,3 tys. Przy polskich parafiach działają 23 stowarzyszenia, które odpowiadają za działalność oświatową i kulturalną przy misjach. Polskie parafie są nie tylko ośrodkami religijności, ale również centrami działań kulturalnych, oświatowych i społecznych. Są najwyraźniejszym miejscem uwidaczniania się potencjału grupy polskiej, uchodzącej za mało widoczną i nieobecną w życiu publicznym Niemiec. Poza Konwentem pozostaje wiele organizacji, np. posiadający wielkie tradycje Związek Polaków w Niemczech „Rodło” oraz część organizacji nowszej Polonii, np. Stowarzyszenie Polskich Przedsiębiorców NIKE.

Pozycja w kraju zamieszkania

Wśród Polonii spotkać można zarówno osoby, które odniosły sukces zawodowy i uzyskały wysoki poziom stabilizacji życiowej (np. naukowcy, lekarze, prawnicy, inżynierowie, menedżerowie, architekci), jak również takie, które nie dostosowały się do miejscowych warunków w stopniu umożliwiającym podjęcie dobrze płatnej pracy i żyją z zasiłków socjalnych lub pracy dorywczej. Zdecydowaną większość Polonii stanowi grupa pracowników na średnim i niższym szczeblu wykonawczym.

Polacy mieszkający w Niemczech nie mają statusu mniejszości narodowej. Zgodnie jednak z zapisami *Traktatu między RP a RFN o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 17 czerwca 1991 r. osoby polskiego pochodzenia albo „przyznające się do języka, kultury lub tradycji polskiej” mają prawo do wyrażania i rozwijania swej odrębności. Zgodnie z traktatem osobom tym należą się takie same prawa w kwestii rozwoju swojej tożsamości, jakie przysługują mniejszości niemieckiej w Polsce.

Nieadekwatna do liczebności pozycja grupy polskiej w Niemczech wynika z małej aktywności publicznej i politycznej, która z kolei jest wynikiem działania wielu czynników: niskiego stopnia zorganizowania Polonii niemieckiej, braku przywódców polonijnych zdolnych do wykorzystania potencjału polskiego w Niemczech, zróżnicowanego statusu pobytowego (przesiedleńcy, migranci ekonomiczni o niskich pozycjach społecznych), działań władz niemieckich nastawionych na integrację, a nie wspieranie rozwoju grupy, nieświadomych znaczenia traktatu polsko-niemieckiego oraz często traktujących wszystkich przesiedleńców jako Niemców. Przykładem słabości grupy polskiej w Niemczech jest fakt, że w ciałach wybieralnych nie ma osób, które kapitał polityczny pozyskiwałyby z odwoływania się do Polonii niemieckiej.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Dla zorganizowanego środowiska polonijnego charakterystyczne jest niewielkie zainteresowanie działalnością polonijną ze strony młodszego pokolenia i nowej Polonii, co wpływa na „starzenie się” organizacji polonijnych. Poważne problemy przeżywają tradycyjne organizacje polonijne. Liczba członków *Zgody* i *Rodła* zmniejszyła się do poziomu zagrażającego egzystencji tych organizacji, mają one problemy z utrzymaniem własnych domów polskich. Z drugiej strony polskie kościoły są pełne wiernych, a liczne polskie wydarzenia kulturalne organizowane w całych Niemczech (koncerty, wystawy, festyny) często przyciągają dużą publiczność.

Osoby z nowej polskiej emigracji zarobkowej, osiedlające się w Niemczech często na czas określony, zajęte są tworzeniem podstaw materialnej egzystencji i mniej angażują się w sprawy polonijne.

Rozdrobnienie i niewielka liczebność organizacji polonijnych oraz brak powszechnie akceptowanych liderów zdolnych do budowania zorganizowanej siły polonijnej utrudnia skuteczną reprezentację Polonii wobec władz polskich i niemieckich. Mandat Konwentu Organizacji Polskich w Niemczech jest podważany przez stronę niemiecką, jego umacnianiu nie służy niechęć niektórych organizacji do włączania się w struktury reprezentujące całą Polonię.

Organizacje polonijne mają problemy ze zdobyciem środków, szczególnie na wsparcie instytucjonalne i systematyczną działalność statutową. Część organizacji decyduje się na samodzielne – bez pośrednictwa struktur *d a c h o w y c h* – występowanie do władz niemieckich i polskich o dofinansowanie swoich projektów lub szukanie sponsorów i partnerów po obu

stronach granicy. Wnioski kierowane do władz niemieckich nie zawsze są pozytywnie rozpatrywane, czasem są odrzucane ze względu na to, iż nie zostały właściwie przygotowane.

Polonia niemiecka jest zbyt mało widoczna w miejscowych mediach. W stosunku do potencjalnych możliwości i w porównaniu do innych grup narodowościowych zbyt mało jest polskich programów radiowych (poza jedną krótką audycją) i telewizyjnych a także prasy o ogólnokrajowym zasięgu oraz portali internetowych.

Polityka władz miejscowych

Najważniejszą kwestią sporną w stosunkach dwustronnych pozostają sprawy nauczania języka polskiego w Niemczech. Zróżnicowane prawo i praktyka poszczególnych krajów związkowych w dziedzinie oświaty (leży ona w kompetencjach landów, a nie władz federalnych) utrudnia polskiej stronie zajęcie jednolitego stanowiska wobec niemieckich działań dotyczących rozwoju nauczania języka polskiego. Największe organizacje, prowadzące działalność oświatową w Niemczech, nie otrzymują w ogóle wsparcia ze strony rządu RFN (Chrześcijańskie Centrum Krzewienia Kultury, Tradycji i Języka Polskiego w Niemczech oraz Polska Macierz Szkolna). Głównym powodem tej sytuacji jest brak po stronie niemieckiej przepisów wykonawczych do *Traktatu między RP a RFN o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 17 czerwca 1991 r., które pozwoliłyby urzędnikom niemieckim przyporządkować szkoły polonijne i punkty nauczania języka polskiego tak, aby możliwe było ich wspieranie bez wzajemnego naruszania kompetencji krajów związkowych i federacji. Jak dotychczas, mimo wielu rozmów na ten temat podejmowanych przez ambasadę i konsulaty polskie w Niemczech, a także poruszania tej sprawy podczas wizyt polskich polityków w RFN, nie udało się znaleźć rozwiązania systemowego dla tej kwestii. Na szczeblu krajów związkowych wciąż panuje dość powszechna wśród urzędników nieznajomość *Traktatu*. Nastawienie do problemów grupy polskiej jest zróżnicowane: najbardziej nieprzychylnie wydaje się być w Bawarii i Hesji, najbardziej konstruktywne w Nadrenii Północnej-Westfalii, Bremie, Dolnej Saksonii i Berlinie.

W Niemczech języka polskiego jako ojczystego uczy się w sumie ok. 6500 dzieci, w tym tylko 2300 dzieci w systemie niemieckich szkół publicznych (głównie w Nadrenii Północnej-Westfalii), a ponad 4200 dzieci w szkołach działających przy organizacjach polonijnych. Języka polskiego jako dobrowolnie wybranego języka obcego uczy się ok. tysiąca dzieci. Łącznie w Niemczech uczy się języka ojczystego około 2,5 proc. dzieci i młodzieży z polskiej grupy w Niemczech. Przykład Nadrenii Północnej-Westfalii pokazuje, jak wiele w rozwoju grupy polskiej w Niemczech zależy od postawy miejscowych władz. Rodzice są zmuszeni do organizacji nauczania języka polskiego poza niemieckim systemem oświaty.

Pomoc finansowa przekazywana przez władze RFN Polonii niemieckiej jest niewielka w porównaniu z finansowaniem, jakie otrzymuje mniejszość niemiecka w Polsce od rządu polskiego, mimo tego, że obie grupy zrównane

są na podstawie *Traktatu* z 1991 r. Federalne władze niemieckie dofinansują polonijne projekty kulturalne niewielką kwotą jak na możliwości państwa niemieckiego (ok. 400 tys. euro), jednakże w zasadzie odmawiają środków na wsparcie instytucjonalne, które wzmocniłyby istniejące organizacje i prowadzoną przez nie regularną działalność oświatową i kulturalną.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Współpraca ze środowiskami polonijnymi koncentruje się przede wszystkim na działaniach promujących język polski w Niemczech i wspieraniu jego rozwoju, a także na wspieraniu działalności organizacji polonijnych, w szczególności tych, które zajmują się nauczaniem języka polskiego. Ambasada RP w Berlinie od 5 lat organizuje Ogólnoniemiecką Olimpiadę Języka Polskiego.

Najważniejszym zadaniem we współpracy z środowiskiem polonijnym jest wzmocnianie istniejących organizacji oraz istniejących płaszczyzn współpracy. Poparcia udzielamy Konwentowi Organizacji Polskich, podkreślając znaczenie struktury wypowiedzianej się w imieniu licznych organizacji polonijnych oraz poruszającej ogólne problemy Polonii niemieckiej. Bardzo istotne znaczenie ma współpraca z parafiami Polskiej Misji Katolickiej.

W związku z tym jednak, że Polonia niemiecka w niewielkim stopniu jest zorganizowana ważne jest również docieranie do jednostek i środowisk, które nie należąc do organizacji polonijnych zajmują się sprawami polskimi, biorą udział w licznych imprezach i przedsięwzięciach polonijnych, są promotorami Polski i kultury polskiej w Niemczech.

Organizowane są imprezy integrujące różne środowiska emigracyjne oraz aktywizujące młode pokolenie Polonii, a także uroczystości związane z obchodami rocznic i świąt istotnych dla zachowania poczucia więzi z krajem. Przedstawiciele placówek dbają także o należyte utrzymanie polskich miejsc pamięci oraz materialnych dowodów obecności Polaków i polskiej kultury w Niemczech. Działania placówek wobec strony niemieckiej mają na celu przede wszystkim zapewnienie pełnej realizacji praw grupy polskiej w Niemczech, które wynikają z *Traktatu* z 1991 r.

Obraz Polski i Polaków

Pomimo deklarowania zdecydowanej i całkowitej otwartości (znajdującej niejednokrotnie potwierdzenie wśród obywateli niemieckich zaangażowanych w polsko-niemieckie porozumienie) stosunek do Polaków jest dość obojętny, oparty w dużej mierze na trudnych do wykorzenia stereotypach i dotyczy najczęściej osób, które nigdy nie były w Polsce. Członkostwo Polski w UE, w tym ułatwienia wynikające z przynależności do układu z Schengen, powodują zwiększone zainteresowanie Polską, zwłaszcza wśród osób zamieszkałych w rejonach przygranicznych. Nie obserwuje się natomiast ewidentnych przejawów antypolonizmu. Objawy niechęci do Polaków, którzy osiedlili się w przygranicznej miejscowości Löcknitz, wykazywane przez niektórych członków Narodowo Demokratycznej Partii Niemiec (NPD), mają bardziej charakter ekonomiczny (oskarżanie Polaków o chęć

korzystania z niemieckiego systemu społecznego). Działania te spotkały się z jednoznaczną krytyką władz i miejscowych obywateli.

Poziom znajomości Polski w niemieckim społeczeństwie nie jest zadowolający, a medialne informacje nie zawsze wpływają na upowszechnianie pozytywnego wizerunku naszego kraju. W ostatnim czasie informacje takie dotyczyły głównie wewnętrznych konfliktów na polskiej scenie politycznej oraz sporów wokół osoby Eriki Steinbach. Należy jednakże podkreślić, że tematy związane z Polską publikowane w mediach zachowują poprawność i nie mają złośliwego lub antypolskiego charakteru.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Po konsultacjach zarówno z przedstawicielami środowisk polonijnych, nauczycielami niemieckimi oraz ekspertami z Niemieckiego Instytutu Polsko-Niemieckiego w Darmstadt (Deutsches Polen-Institut) można stwierdzić, że w programach i podręcznikach szkolnych historii i kulturze Polski poświęca się niewiele miejsca. Najczęściej temat Polski pojawia się w kontekście przebiegu II wojny światowej, polityki odprężenia prowadzonej przez Willy Brandta oraz demokratycznych przemian zapoczątkowanych przez „Solidarność”. Elementy te są przedstawiane rzetelnie i zgodnie z prawdą, jednakże raczej w formie wzmianek niż pełnych rozdziałów. Szczegółowe i rzetelne materiały uzupełniające w zakresie polskiej literatury oraz historii zawierają podręczniki wydane przez Polsko-Niemiecki Instytut w Darmstadt. Zainteresowanie nie tylko samymi podręcznikami, ale także seminariami przeprowadzanymi w tym zakresie przez pracowników naukowych Instytutu cały czas wzrasta. W Bawarii dostępny jest również uzupełniający podręcznik dla szkół i nauczycieli wydany przez bawarski Związek Opieki nad Grobami Wojennymi *Niemcy i Polacy: Drogi do pojednania*, natomiast w Badenii-Wirtembergii podręcznik wydany przez miejscową Centralę Kształcenia Politycznego *Niemcy i Europa*.

Zarzut braku rzetelności można by postawić niemieckim nauczycielom, którzy częstokroć przedstawiają Marię Skłodowską-Curie jako pochodzącą z Francji Marię Curie lub Fryderyka Chopina jako Francuza. Do grona rozpoznawalnych symboli Polski zaliczyć można papieża Jana Pawła II, Lecha Wałęsę oraz niekiedy Stanisława Lema.

Historia Polski prezentowana jest w szkołach niemieckich w sposób marginalny. W podręcznikach nie ma żadnej informacji na temat przyjazdu Ottona III do Gniezna w roku 1000, brak jest informacji na temat Konstytucji 3 maja (kompletna niezajomość tematu wśród nauczycieli niemieckich), rozbiory Polski zaś to temat w szkołach niemieckich pominięty. W podręcznikach niemieckich znajduje się krótka informacja na temat germanizacji ziem polskich, jednakże nauczyciele rzadko podejmują ten temat.

W odniesieniu do I wojny światowej pomija się omawianie przebiegu działań wojennych toczonych na ziemiach polskich. Negatywnie ocenia się natomiast traktat wersalski, a szczególnie utratę części Górnego Śląska.

II wojna światowa prezentowana jest głównie jako okres Holokaustu, przyczyn wojny zaś upatrywać należy przede wszystkim w kryzysie spo-

łeczno-gospodarczym, rosnącym nacjonalizmie, niesprawiedliwym porządku międzynarodowym (traktat wersalski). Podręczniki zawierają jedynie krótką informację dotyczącą ataku na Polskę 1939 r. Skutki wojny to przede wszystkim: wypędzenie Niemców, straty terytorialne, zniszczenia na terenie Niemiec. Marginalnie traktuje się temat strat ludzkich wśród Polaków oraz zniszczeń wojennych na ziemiach polskich.

Sporadycznie pojawiają się nieprawidłowości dotyczące podręczników, np. przypadki materiałów pomocniczych do szkół, w których wystąpiło sformułowanie „polskie obozy”. Po interwencji placówki materiały te zostały wycofane.

Podsumowując, znajomość historii i kultury polskiej wśród Niemców jest dalece niewystarczająca, fakty historyczne dotyczące stosunków polsko-niemieckich są często nieuwzględniane.

1.20.2. Informacja Konwentu Organizacji Polskich w Niemczech

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego w Niemczech

- Brak statusu mniejszości narodowej lub przynajmniej statusu uznanej grupy etnicznej;
- Nierealizowanie przez władze federalne, krajowe i lokalne zapisów *Traktatu między RP a RFN o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 17 czerwca 1991 r. (art. 20–22);
- Prowadzenie polityki asymilacyjnej przez władze niemieckie;
- Brak środków finansowych zabezpieczających wspieranie polskiej tożsamości etnicznej, językowej i religijnej;
- Brak wsparcia instytucjonalnego, gwarantującego prawidłową pracę i rozwój organizacji polonijnych, domów polskich i innych placówek polonijnych;
- Brak lub ograniczone warunki do nauki języka polskiego jako języka ojczystego w różnych formach zarówno w niemieckim systemie szkolnym, jak i w systemie pozaszkolnym;
- Brak dostępu do środków masowego przekazu;
- Brak stabilnego zaplecza materialnego PMK w postaci środków finansowych, ale też świątyń, kaplic i pomieszczeń do prowadzenia katechezy i pracy duszpasterskiej;
- Brak jednego partnera ze strony niemieckiej do realizacji polsko-niemieckiego *Traktatu*;

Oczekiwania wobec niemieckich władz miejscowych.

- Powołanie fundacji wspieranej przez państwo niemieckie, umożliwiającej finansowanie oświaty i działalności kulturalnej Polaków w Niemczech;
- Pełna realizacja zapisów polsko-niemieckiego *Traktatu między RP a RFN o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 17 czerwca 1991 r.;
- Uznanie Polaków za jedną z grup etnicznych, obok Fryzyczyków i Cyganów (Sinti i Roma) i objęcie ich opieką *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*;

- Umożliwienie nauki języka polskiego jako języka ojczystego zarówno w niemieckim systemie szkolnym, jak i w systemie pozaszkolnym;
- Powołanie przy urzędzie kanclerskim pełnomocnika ds. realizacji *Traktatu* polsko-niemieckiego (lub wskazanie innego partnera), który miałby wszystkie uprawnienia do rozwiązywania problemów niemieckiej Polonii;
- Pełny dostęp do środków masowego przekazu, a co za tym idzie możliwość realizacji i emisji polonijnego magazynu telewizyjnego i radiowego oraz finansowania organu prasowego Polonii niemieckiej;
- Przyznanie pomocy instytucjonalnej na prowadzenie i realizację zadań statutowych oraz na prowadzenie biura Konwentu Organizacji Polskich w Niemczech i jego organizacji członkowskich;
- Pomoc finansowa w utrzymaniu domów polskich i innych placówek polonijnych;
- Przyznawanie przez urząd Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów dotacji na projekty kulturalne realizowane tylko i wyłącznie przez organizacje polonijne;
- Rozwiązanie problemów PMK, zapewnienie jej przyszłości, środków finansowych, kaplic i pomieszczeń do prowadzenia katechezy i pracy duszpasterskiej;

Oczekiwania wobec podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą

- Opracowanie i wprowadzenie długofalowej strategii polityki państwa polskiego dotyczącej Polonii i Polaków za granicą.
- Utworzenie centralnej instytucji, które byłoby odpowiedzialne za wdrażanie tej polityki i jej stałego monitoringu. „Urząd” ten powinien koordynować działania ze wszystkimi ośrodkami: prezydenckim, rządowym, parlamentarnym, senackim i z organizacjami pozarządowymi, które zajmują się współpracą z Polonią i Polakami za granicą tak, aby osiągnąć jak najlepsze wyniki.
- Optowanie za powołaniem fundacji wspieranej przez państwo niemieckie, umożliwiającej finansowanie oświaty i działalności kulturalnej Polaków w Niemczech.
- Stałe monitorowanie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz placówki dyplomatyczne realizacji zapisów *Traktatu między RP a RFN o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z 17 czerwca 1991 r. i skuteczne oddziaływanie na władze niemieckie, aby zapisy te były respektowane oraz umożliwiały nam pielęgnowanie i rozwój naszych tradycji, religii, kultury i języka.
- Wzmacnianie prestiżu niemieckiej Polonii poprzez organizację spotkań protokolarnych Konwentu Organizacji Polskich w Niemczech z przedstawicielami polskiego rządu i parlamentu.
- Utworzenie w Niemczech sieci punktów informacyjno-doradczych dla emigrantów.

- Wprowadzenie Karty Polaka dla wszystkich osób o polskich korzeniach zamieszkujących poza granicami Polski (dla osób z Zachodu w wymiarze symbolicznym, bez dodatkowych przywilejów).
- Wspieranie integracji polskich organizacji w Niemczech, w Europejskiej Unii Wspólnot Polonijnych oraz Radzie Polonii Świata.
- Zapewnienie skutecznych rozwiązań prawno-politycznych oraz finansowych, które zabezpieczą TV Polonia kontynuację jej polonijnej misji i umożliwią realizację materiałów filmowych (wspólnie z ośrodkami polonijnymi), przedstawiając polskie dziedzictwo narodowe za granicą oraz doświadczenia Polonii i Polaków.
- Pozostawienie systemu finansowania organizacji polonijnych i polskich przez stowarzyszenia pozarządowe, np. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”.
- Wyrazamy życzenie, aby opiekunem i partnerem diaspory polskiej pozostał nadal Senat Rzeczypospolitej Polskiej.

Berlin, 25 maja 2009 r.

1.21. Norwegia

1.21.1. Raport Ambasady RP w Oslo

Informacje podstawowe

Spółeczność polonijną tworzy kilka grup: najstarszą stanowią Polacy przybyli w okresie powojennym, dalej emigranci solidarnościowi lat 80. i najnowsza grupa migrantów zarobkowych z lat 2005–2008.

Za mniejszość narodową uważani są Polacy zamieszkali na stałe w Norwegii, deklarujący zamiar stałego pobytu, posiadający numer personalny itd. Liczba takich osób przekroczyła 40 tys. Posiadacze zezwoleń na pobyt stały nie potrzebują zezwolenia na pracę. Dodać należy, iż ponad 43 tys. Polaków posiada czasowe pozwolenia na pracę w Norwegii.

Biorąc jednak pod uwagę fakt, iż wielu Polaków po przybyciu do Norwegii nigdzie się nie rejestruje, a także pracuje „na czarno” (wg norweskiego urzędu statystycznego dotyczy to połowy obywateli polskich), rzeczywista ich liczba oscyluje w granicach 130–160 tys. osiągając maksimum latem, w czasie prac sezonowych, wakacji szkolnych i studenckich.

Wg oficjalnych danych 1 stycznia 2009 r. w Norwegii mieszkało 35 987 Polaków, wliczając w tę liczbę 32 069 osób, które urodziły się w Polsce oraz 3918 osób, których przynajmniej jeden rodzic urodził się w Polsce. Polacy stanowią 5 proc. imigrantów w Norwegii i 0,1 proc. całej norweskiej populacji. Spośród mieszkańców Norwegii, którzy urodzili się w Polsce, obywatelstwo norweskie posiada 15,5 proc., tj. 4971 osób.

Począwszy od 2006 r. władze norweskie domagają się od Polaków, występujących o obywatelstwo norweskie, zrzeczenia się obywatelstwa polskiego. Skala występowania obywateli o zgodę na zrzeczenie się polskiego obywatelstwa stopniowo wzrasta, ponieważ wielu Polaków z migracji zarobkowej aplikuje o obywatelstwo norweskie (po upływie 5 lat wymaganego *domicyliu*).

Obywatele polscy stanowią największą grupę spośród obywateli państw obcych zamieszkałych i podejmujących pracę w Norwegii. Przyrost liczby obywateli polskich w drugiej połowie 2008 r. uległ wyhamowaniu ze względu na spowolnienie gospodarcze, a w szczególności na kryzys na rynku budowlanym – głównym sektorze pracy Polaków. W ciągu całego roku liczba polskich pracowników jednak wzrosła.

Norwegia pozostaje nadal stosunkowo najbardziej atrakcyjnym kierunkiem migracji zarobkowej z Polski ze względu na poziom osiąganych tam zarobków. Możliwości uzyskiwania dochodów w Norwegii znacznie przewyższają te w Polsce. Dotyczy to nawet robotników niewykwalifikowanych, a w spektakularny sposób pracowników o wysokich kwalifikacjach. Niemal każdy wskazuje, iż warunki materialne jego życia po przyjeździe do Norwegii uległy radykalnej poprawie. Odnotowano przyjazd do Norwegii polskich emigrantów przebywających do tej pory w Wielkiej Brytanii. Ogólne warunki życia, bezpieczeństwo, łatwość załatwiania codziennych spraw przesądzają o atrakcyjności Norwegii jako miejsca pobytu i pracy pomimo spowolnienia gospodarczego. Wysoko rozwinięty system pomocy

społecznej, zabezpieczeń społecznych i świadczeń państwa, również dla pracowników cudzoziemskich, stwarzający poczucie bezpieczeństwa życiowego (zasiłki rodzinne, bezpłatna pomoc dla dzieci, świadczenia socjalne itd.), szeroki dostęp do wszelkiego rodzaju szkoleń – to wszystko ułatwia adaptację migrantów.

Organizacje

W kwietniu 2008 r. na spotkaniu przedstawicieli organizacji polonijnych powstała Rada Polonii w Norwegii. W skład Rady, powołanej na okres 2008–2010, wchodzi przedstawiciele następujących organizacji: Związku Polaków w Norwegii, Klubu Polskiego w Norwegii, Polskiej Szkoły Sobotniej im. Jana Pawła II w Oslo, Polsko-Norweskiego Towarzystwa Kulturalnego „Kultura” i Towarzystwa Przyjaciół Krakowa w Oslo. Poza Radą pozostają organizacje polonijne z innych miast, w tym aktywnie działające w 2008 r. Towarzystwo Polsko-Norweskie w Stavanger, Polonia z Trondheim, Polski Klub Dziecięcy w Bergen, Związek Polaków w Moss, Związek Polaków w Kristiansand, Związek Polaków we Friedrikstad.

Najważniejszym projektem i zamierzeniem tutejszego środowiska polonijnego jest stworzenie Domu Polskiego – obiektu pełniącego funkcję centrum życia polonijnego w Oslo i w Norwegii. Patronem tej inicjatywy jest Rada Polonii w Norwegii.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia norweska jako grupa narodowa nie odgrywa znaczącej roli w miejscowym życiu społeczno-politycznym. W odróżnieniu od niektórych grup narodowych z innych kontynentów Polacy nie stworzyli jeszcze skutecznych instrumentów nacisku w celu zapewnienia realizacji praw i interesów. Polonia norweska jest praktycznie niezorganizowana w wymiarze ogólnokrajowym. Brakuje struktury reprezentującej polską społeczność wobec norweskich władz.

Pojedyncze przykłady sukcesu materialnego czy naukowego w żadnym stopniu nie przekładają się na pozycję Polaków jako społeczności.

Nie istnieją praktycznie „kanały” wyjścia z życia polonijnego na zewnątrz. Polacy skupiają się wokół polskich parafii katolickich, niektóre środowiska na forach internetowych. Są to jednak grupy zamknięte, bez możliwości włączenia się osób nieznających języka polskiego.

Lepiej sytuacja wygląda na poziomie lokalnym. Tam zorganizowanie i operatywność pomaga Polakom być liczącym się partnerem dla władz lokalnych (przykłady: ośrodki miejskie Stavanger, Friedrikstad). Uczestniczą wtedy jako zorganizowana społeczność w lokalnych wydarzeniach społeczno-kulturalnych, partycypują w realizacji programów edukacyjnych i integracyjnych.

W opinii pracodawców i związków zawodowych polscy robotnicy pracujący w Norwegii wydają się mieć dobrą motywację i prezentują wysokie morale pracy.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Problemy edukacyjne dotyczą szczególnie dzieci polskich przebywających w ośrodkach prowincjonalnych (np. Stavanger, Bergen). Nie zawsze władze samorządowe zapewniają tym dzieciom naukę języka ojczystego, a w praktyce brak jest innych możliwości jego nauczania. Dziecko po kilkuletniej przerwie w polskiej edukacji traci rzeczywiste szanse na podjęcie nauki czy studiów w Polsce. W Norwegii istnieje tylko jeden punkt nauczania przedmiotów polskich wystawiający świadectwa uznawane w Polsce.

Narastającym problemem jest zapewnienie ochrony praw pracowniczych i społecznych migrantów z Polski, w tym związanych z systemem ubezpieczeń socjalnych oraz nadużyciami pracodawców względem pracowników.

Polityka władz miejscowych

Polonia norweska w zasadzie korzysta ze wszystkich praw przysługujących osobom zamieszkałym w Norwegii na stałe. Specyficznym dla Norwegii problemem jest formalnie niski stopień zaangażowania państwa norweskiego w pomoc mniejszościom narodowym dla utrzymania związków z kulturą i językiem ojczystym.

Władze nie zapewniają w pełni nauczania języka ojczystego (polskiego) w systemie szkolnictwa państwowego. Finansowanie dodatkowych zajęć z języka ojczystego pozostaje w gestii władz poszczególnych gmin, które nie zawsze są tym zainteresowane. Ambasada RP otrzymuje jednostkowe sygnały od polskich obywateli o dyskryminacyjnym traktowaniu przez instytucje norweskie. Posiadanie przez Polaków równocześnie obywatelstwa norweskiego uniemożliwia w wielu przypadkach podejmowanie skutecznych interwencji konsularnych.

Norwegia nie należy do UE. Promowanie, koordynację nauczania języka ojczystego oraz kultury kraju pochodzenia dla dzieci migrantów objętych obowiązkiem szkolnym reguluje norweskie ustawodawstwo wewnętrzne. Istnieje w szkolnictwie publicznym prawo do nauki języka ojczystego w tzw. systemie *Mårsmål* – nauczania języka pochodzenia jako przedmiotu wybranego. Funkcjonuje on (a także finansowany jest) na poziomie samorządów lokalnych.

Pomoc finansowa ze szczebla centralnego na nauczanie języka polskiego przez stowarzyszenie mniejszości narodowej (taki status ma Szkoła Sobotnia im. Jana Pawła II) została wstrzymana z dniem wejścia Polski do UE.

Od operatywności władz oświatowych poszczególnych gmin oraz skuteczności nacisków ze strony rodziców zależy zakres uzyskiwanego wsparcia. Znane są przypadki, gdy grupa rodziców – Polaków wymogła na władzach gminy sfinansowanie lekcji języka polskiego. W praktyce coraz więcej gmin zatrudnia nauczycieli języka polskiego. Wszelako celem nauczania języka ojczystego w systemie *Mårsmål* nie jest pomoc w utrzymaniu związków z ojczystą kulturą i językiem, a raczej szybsza i skuteczniejsza integracja ze

społeczeństwem norweskim. Jest to zatem bardziej nauczanie o Norwegii (norweskiej kulturze, obyczajach, itd.) niż o kulturze i tradycji ojczystej.

Gdy brakuje możliwości nauczania języka ojczystego w szkole publicznej, prawo to może być (i w praktyce jest) realizowane przez organizacje i stowarzyszenia mniejszości narodowych. Pieniądze na naukę języka „idą wtedy za uczniem”. Szkoły stosują tu pewien wybieg – wszystkie zajęcia mają nazwę „nauka języka polskiego” i tak są zgłaszane do władz, a dopiero w informacji po polsku dla rodziców pojawia się dookreślenie np. „język polski – historia”. I tak Polska Szkoła Sobotnia im Jana Pawła II w Oslo, nauczając języka polskiego (bo już nie geografii, historii czy religii), otrzymuje stosowne dofinansowanie ze strony gminy Oslo – dotyczy to jedynie uczniów zamieszkałych na terenie tej gminy. Uczniowie z innych gmin (a takich jest większość) dofinansowania nie otrzymują.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią

Absolutnym priorytetem aktywności placówki i współpracy z miejscowym środowiskiem polonijnym jest zapewnienie możliwości nauki języka polskiego (także historii Polski, geografii, elementów wiedzy o społeczeństwie) dla dzieci polskich migrantów ekonomicznych. Poza tradycyjnymi sposobami wspierania oświaty polonijnej, jak np. zakup sprzętu, materiałów dydaktycznych, książek i podręczników, pomoc logistyczna przy imprezach szkolnych, występowanie do władz lokalnych z poparciem dla miejscowych inicjatyw edukacyjnych, monitoring realizacji praw mniejszości narodowych w sferze edukacyjnej, organizowanie szkoleń dla nauczycieli polonijnych, indywidualna pomoc dla nauczycieli języka polskiego, placówka podjęła energiczne działania na rzecz rozszerzenia sieci polonijnych placówek oświatowych. We współpracy z lokalnymi środowiskami polonijnymi i Kościołem katolickim udało się zorganizować w ciągu ostatnich 2 lat kilka nowych punktów nauczania przedmiotów ojczystych. Dokonano również identyfikacji wykwalifikowanych kadr nauczycielskich oraz stworzono grupy inicjatywne na rzecz rozszerzenia formuły nauczania języka i przedmiotów ojczystych na oficjalny program MEN. Ambasada RP prowadzi w tej sprawie korespondencję w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Rodzice ze wszystkich grup inicjatywnych deklarują w tym względzie gotowość do ponoszenia wszelkich kosztów funkcjonowania punktów oświatowych.

Istotne znaczenie ma pomoc Ambasady RP w działaniach integracyjnych Polonii norweskiej. Przy wsparciu placówki podjęto decyzję o utworzeniu Rady Polonii w Norwegii – forum integracyjnego organizacji i środowisk polonijnych. Jej członkami zostali obecni na spotkaniu w ambasadzie przedstawiciele najważniejszych organizacji polonijnych, a Jerzy Jankowski wybrany został Prezesem Rady. Rada ta ma m.in. działać na rzecz realizacji idei budowy Domu Polskiego – ośrodka polonijnego w Oslo.

Niezmiennie priorytetowym kierunkiem pracy pozostają działania na rzecz ochrony praw pracowniczych polskiej migracji ekonomicznej oraz pomoc polskim pracownikom w obliczu kryzysu gospodarczego.

Obraz Polski i Polaków

W Norwegii Polska postrzegana jest dziś głównie poprzez liczną migrację zarobkową, która w ostatnich kilku latach przybyła do kraju. W mediach tradycyjnie dominują informacje o sytuacji polskich pracowników. Analizując je należy stwierdzić, iż ocena polskich pracowników poprawia się. Niegdyś pisano tylko, w sposób raczej negatywny, o pracownikach sezonowych i osobach naruszających prawo, dziś podkreśla się kompetencje polskich pracowników, coraz częściej zwracając uwagę na przypadki wykorzystywania ich przez niektórych norweskich pracodawców.

W kontekście politycznym norweskie media śledzą najważniejsze wydarzenia w Polsce, szczególnie jeśli mają one jakiś związek z samą Norwegią czy Skandynawią. W ostatnim roku obserwujemy znaczny wzrost zainteresowania Polską jako celem wyjazdów turystycznych. Norwegowie doceniają ogromną różnorodność polskiej oferty turystycznej, bogactwo zabytków i imprez kulturalnych, ofertę kulinarną a także korzystne warunki finansowe.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W Norwegii stosunkowo niewiele uwagi poświęca się nauce historii, wobec tego przedmiot ten jest okrojony, choć jednocześnie dba się, aby uczniowie rozumieli procesy historyczne, np. ewolucję form rządów czy rozwój demokracji. Informacji o Polsce, tak jak i o innych krajach, jest generalnie niewiele.

Norweska szkoła historyczna w dużym stopniu podążała śladami tradycji niemieckich. Po wojnie natomiast młodszy historycy, a zwłaszcza autorzy podręczników, byli w dużym stopniu pod wpływem lewej strony sceny politycznej. Obecne podręczniki, wprowadzone trzy lata temu, są znacznie bardziej obiektywne.

W jednym z podręczników szkolnych (obejmującym okres do kongresu wiedeńskiego) Polska nie jest w ogóle wymieniona, występuje jedynie na mapach, zamieszczono również zdjęcie kościoła w Tumie jako ilustrację do stylu romańskiego. W innym wspomina się o Polsce dwa razy – w związku z wojną polsko-szwedzką w 1656 r. oraz unią polsko-saską w kontekście kampanii Karola XII przeciw Rosji. Podręcznik obejmujący historię od kongresu wiedeńskiego do dziś opisuje krótko Polskę w XIX w., np. powstania narodowe. Nie zawiera on żadnej wzmianki o I Rzeczypospolitej ani rozbiorach. Podobnie nie wspomina się o wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. Dalej wymienia się Polskę w okresie międzywojennym – w kontekście ekspansji Niemiec i niemieckiej propagandy tuż przed wybuchem wojny. Omawiając II wojnę światową wspomina się o Powstaniu w Getcie Warszawskim, w kontekście powojennych granic i stosunków polsko-radzieckich znajduje się krótki tekst o Katyniu. Ogólnikowo wspomina się o przejściu władzy przez komunistów w Polsce i Europie Wschodniej oraz żelaznej kurtynie. Całą stronę poświęca się „Solidarności” i wydarzeniom w Polsce w 1980 r. i 1989 r. Wspomina się o rozszerzeniu Unii Europejskiej.

Generalnie nie można mieć zarzutów co do przedstawianych w podręcznikach faktów, choć brakuje jakiegokolwiek odniesienia do Rzeczy-

---

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

---

pospolitej Obojga Narodów czy wojny 1920 r. Jest rzeczą zrozumiałą, że norweskie programy nauczania koncentrują się głównie na historii i kulturze norweskiej oraz skandynawskiej.

W nowym programie szkolnym są większe możliwości uwzględniania przez nauczycieli wpływu innych krajów na literaturę i kulturę norweską.

1.22. Republika Południowej Afryki

1.22.1. Raport Ambasady RP w Pretorii

Informacje podstawowe

Liczebność Polonii w Republice Południowej Afryki szacowana jest na 30 tys. osób, mieszkających głównie w okręgach przemysłowych i dużych aglomeracjach Johannesburga, Kapsztadu, Durbanu, Pretorii i Vanderbijlparku. Z dostępnych danych (akta paszportowe) wynika, że ok. 15 tys. osób otrzymało polskie paszporty za pośrednictwem placówki od początku jej istnienia.

Osadnictwo polskie w Afryce Południowej było skutkiem kilku fal emigracji. W okresie międzywojennym do Afryki Południowej przybyło kilka tysięcy obywateli polskich, głównie pochodzenia żydowskiego. W czasie II wojny światowej w Afryce Południowej przebywało czasowo kilkanaście tysięcy Polaków – żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych oraz osób cywilnych. W 1943 r. Afryka Południowa przyjęła transport 500 polskich dzieci przybyłych z ZSRR. Po zakończeniu II wojny światowej pozostała tam część zdemobilizowanych żołnierzy PSZ, większość młodzieży z osiedla w Oudsthoorn, przybyła też grupa weteranów wojennych, głównie z Wielkiej Brytanii oraz z obozów dla uchodźców w Niemczech, Austrii i Włoszech.

W latach 60. w Afryce Południowej rozpoczął się okres znacznego wzrostu gospodarczego. Zapotrzebowanie na wysoko kwalifikowanych specjalistów stworzyło możliwość podjęcia pracy przez dużą liczbę polskich inżynierów, techników, lekarzy. Największą grupę polskich emigrantów przybyłych do RPA stanowiła emigracja solidarnościowa. Władze RPA stworzyły Polakom bardzo dobre warunki pracy i osiedlenia. W latach 80. i 90. napłynęła do RPA znaczna liczba polskich specjalistów, przede wszystkim na kontrakty koncernów przemysłowych. Polacy, przede wszystkim z racji wykształcenia i kwalifikacji, osiągnęli w tym kraju wysoką pozycję społeczną i zawodową.

Organizacje

Obecnie istnieje w Republice Południowej Afryki 17 organizacji skupiających Polonię. Najważniejsze z nich to:

- Unia Stowarzyszeń Polonijnych w Pretorii – regularnie organizuje coroczne Polonijne Spotkania Sportowe, spotkania w ramach Klubu Filmowego, imprezy kulturalne i spotkania z ciekawymi osobami z kraju);
- Zjednoczenie Polskie w Johannesburgu – istnieje od 60 lat, wydaje miesięcznik „Wiadomości Polonijne”, organizuje liczne imprezy okolicznościowe, działa przy nim polska szkoła oraz jedyny w RPA zespół tańca ludowego „Orzeł Biały”;
- Zjednoczenie Polskie Vaal Triangle – jedyna organizacja posiadająca własną siedzibę, w której działa kabaret, zespół muzyczny, do niedawna polska szkoła, organizator wielu imprez integracyjnych;

- Stowarzyszenie Polskie w Kapsztadzie – działa od 60 lat, organizator polskiej szkoły, biblioteki, teatrzyku, wielu imprez kulturalnych, wydawca miesięcznika „Dwukropek”;
- Stowarzyszenie Polskie w KwaZulu-Natal – m.in. organizator pielgrzymki do Centocow – polskiej Częstochowy w RPA i wydawca biuletynu „Komunikat”;
- Komitet Obchodów Lotów nad Warszawę – organizator imprez upamiętniających czyn bojowy lotników południowoafrykańskich podczas Powstania Warszawskiego;
- Stowarzyszenie Techników Polskich;
- Fundacja Dziedzictwa Polskiego – działa na rzecz zachowania śladów polskości w RPA, otacza opieką miejsca obecności Polaków w Południowej Afryce, prowadzi archiwum pamiątek, publikuje wspomnienia;
- Związek Sybiraków Południowej Afryki – organizuje wycieczki Sybiraków do Polski oraz imprezy okolicznościowe.

Pozycja w kraju zamieszkania

Spółeczność polska w RPA, składająca się głównie z inżynierów, techników, lekarzy, biznesmenów, osiągnęła w większości wysoką pozycję zawodową, jest dobrze sytuowana materialnie. Nie ma przykładów aktywności jej przedstawicieli w sferze polityki, co w warunkach społeczno-politycznych Republiki Południowej Afryki jest całkowicie zrozumiałe. Do pozytywnego wyjątku można zaliczyć bardzo dobre kontakty konsula honorowego w Durbanie, A. Kiepiela, który jest m.in. członkiem rady nadzorczej festiwalu „African Renaissance KZN”, doradcą króla KwaZulu-Natal Goodwill Zwelithini i członkiem zarządu Powierniczego Funduszu Rozwoju Prowincji KwaZulu-Natal.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Aktywne uczestnictwo w organizacjach polonijnych jest niewielkie i wynosi 1–2 proc. ogółu społeczności polonijnej. Zauważalny jest postępujący spadek aktywności poszczególnych organizacji, w szczególności dotyczy to federacyjnej Rady Polonii Afryka Południe, organizacji związanych z biznesem, kombatanów. Najbardziej istotnym problemem pozostaje nieangażowanie się młodszego pokolenia Polonii w działalność organizacji polonijnych, przy jednoczesnym wykruszaniu się, do tej pory najbardziej aktywnej, starszej generacji. Mimo stosunkowo licznej Polonii działalność większości organizacji opiera się na niewielkiej grupie osób, które od lat pracują społecznie w poczuciu konieczności podtrzymywania w różnorodnych formach polskiej historii, tradycji, języka. Z natury rzeczy młodsze pokolenie Polaków mieszkających w RPA, niestety w większości nieznające języka polskiego, zajęte jest pracą, karierą zawodową, rodziną i nie jest w stanie poświęcić wiele czasu na aktywność społeczną. Do wyjątków należy grupa młodzieży skupiona w zespole tańca ludowego Orzeł Biały i młodzież udzielająca się w Zjednoczeniu Polskim Vaal Triangle.

Istotnym problemem dla efektywnego funkcjonowania organizacji polonijnych w RPA jest brak własnych siedzib i lokali. Jedynie Zjednoczenie Polskie w Vanderbijlpark dysponuje salą widowiskową, salą klubową, odpowiednim sprzętem i zapleczem. Pozostałe ośrodki są zmuszone wynajmować sale na zasadach komercyjnych, co utrudnia organizację i podraża koszty imprez.

Sytuacja Polaków mieszkających w RPA ulega zmianie wraz przemianami zachodzącymi w państwie i społeczeństwie. Zmiany nie mają charakteru prawnego, lecz dotyczą innych dziedzin życia społecznego. Duży wpływ mają tu czynniki zewnętrzne, do których należy przede wszystkim zaliczyć rozszerzającą się plagę przestępczości, zwłaszcza kryminalnej. Biorąc ponadto pod uwagę rosnące bezrobocie, również wśród białych, wzrost kosztów utrzymania, brak perspektyw zapewnienia należytego wykształcenia na skutek obniżenia poziomu nauczania, zagrożenie HIV/AIDS i innymi groźnymi chorobami, ocena sytuacji, nastroje i poczucie stabilności wśród Polonii południowoafrykańskiej ulegają znacznemu obniżeniu. Brak optymizmu co do perspektyw życiowych powoduje wzrost liczby wyjazdów z RPA specjalistów i wykształconych młodych ludzi. Polacy, zwłaszcza młodzi, wykorzystując przynależność Polski do Unii Europejskiej, próbują wiązać swoje plany życiowe z Polską lub innymi krajami europejskimi, gdzie mają nadzieję znaleźć pracę, którą coraz trudniej zdobyć w ich drugiej ojczyźnie, tj. w RPA, gdzie się urodzili. Część starszego pokolenia Polaków również poważnie myśli o powrocie do Polski na stałe.

Ze strony obywateli polskich zamieszkałych w RPA zgłaszane są problemy typu administracyjnego, które wynikają z obowiązujących przepisów, np.:

– Mimo szerokiej akcji informacyjnej i organizowania dyżurów konsularnych Polacy zamieszkali w znacznym oddaleniu od siedziby placówki niezbyt przychylnie przyjmują konieczność osobistego składania wniosków paszportowych i odbioru dokumentów.

– Od lat spotykamy się z negatywną opinią odnośnie przeciągających się w czasie i skomplikowanych dla starszych ludzi procedur stwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego. Dużą pomocą dla przedstawicieli Polonii zwłaszcza starszego pokolenia, którzy często nie posiadają wymaganych dokumentów, byłoby stworzenie przepisów, które ułatwiłyby uzyskanie paszportu polskiego w sposób prosty i szybki.

Polityka władz miejscowych

Republika Południowej Afryki nie prowadzi szczególnej polityki w stosunku do swoich obywateli, którzy jednocześnie posiadają obywatelstwo polskie lub są pochodzenia polskiego. Nie odnotowano przejawów dyskryminacji ze względu na pochodzenie lub wyznanie, nie było przypadków odmiennego traktowania Polaków, zarówno tych którzy posiadają podwójne obywatelstwo, jak i tylko obywateli polskich, ze względu na narodowość czy obywatelstwo polskie. Placówce nie są znane odstępstwa od norm w tym zakresie. Na sytuację Polaków mają wpływ ogólne warunki panujące w krajach południa Afryki, zwłaszcza w RPA, które dotyczą całej białej

społeczności, w szczególności dotyczące kwestii zatrudnienia, perspektyw zawodowych, warunków życia, pracy, nauki.

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią

Działalność placówki w zakresie współpracy z Polonią i na jej rzecz prowadzona jest w różnych formach, obejmuje rozmaite dziedziny, realizuje szereg istotnych celów i priorytetów formułowanych przez władze polskie, a jednocześnie wynika z potrzeb Polonii w RPA, zróżnicowanej ze względu na okoliczności i okres przybycia do RPA, możliwości działania w organizacjach, zainteresowania. Wspólnie z placówką, polskimi księżmi z Towarzystwa Chrystusowego, szkołami polonijnymi, poszczególne ośrodki polonijne organizują obchody Święta Konstytucji 3 maja, Święta Wojska Polskiego, rocznic Powstania Warszawskiego. Wysoko cenione wśród Polonii są tradycyjne spotkania odbywające się regularnie z okazji rocznic i świąt w ambasadzie.

Współpraca ze środowiskiem polonijnym Ambasady, która pełni rolę inspirującą, wspomagającą oraz finansującą, obejmuje przede wszystkim takie działania, jak:

– Imprezy kulturalne, artystyczne, rocznicowe. Placówka była i jest inicjatorem i współuczestnikiem wielu imprez organizowanych na terenie ambasady i w poszczególnych ośrodkach polonijnych. Co roku odbywają się liczne spotkania z okazji świąt państwowych i narodowych, ważnych rocznic. Szczególnie uroczyście obchodzona jest rocznica Lotów nad Warszawą, upamiętniająca czyn bojowy lotników południowoafrykańskich niosących pomoc powstańcom warszawskim w sierpniu 1944 r. Jest to największa impreza rocznicowa w RPA organizowana przez organizacje polonijne, jedyna z tak dużym udziałem przedstawicieli społeczeństwa południowoafrykańskiego. Istotną dziedziną działalności Ambasady RP jest organizowanie imprez i spotkań o charakterze kulturalno-promocyjnym. We współpracy z Unią Stowarzyszeń Polonijnych w Pretorii animowano Klub Filmowy, projekcje odbywają się raz w miesiącu w sali ambasady. Ważna jest współpraca z periodykami polonijnymi, które pomagają w aktywizowaniu środowiska polonijnego.

– Współpraca w zakresie oświaty polonijnej. Ambasada pomaga organizacyjnie i finansowo w zakupie pomocy dydaktycznych, sprzętu, wyposażenia dla trzech szkół polonijnych, dofinansowuje obozy, imprezy z okazji Dnia Dziecka czy mikołajek, wycieczki do muzeów, konkursy itp. W odczuciu rodziców i dzieci jest to wyrazem należytej dbałości o Polonię mieszkającą w Afryce Południowej.

– Współpraca z duchowieństwem. Ambasada na bieżąco współpracuje z polskimi księżmi i siostrami zakonnymi. W pomieszczeniach kościelnych i salach parafialnych są prowadzone zajęcia szkolne, swoje siedziby mają biblioteki i wypożyczalnie kaset z filmami polskimi, organizowane są ważne uroczystości polonijne i okolicznościowe.

– Opieka nad miejscami pamięci. Ambasada ściśle współpracuje z Fundacją Dziedzictwa Polskiego, której celem są działania na rzecz zachowania śladów polskości w RPA w postaci książek, pamiętników, zdjęć, obrazów,

upamiętniania wydarzeń oraz otaczania opieką miejsc obecności Polaków w Południowej Afryce, założenia i prowadzenia archiwum zebranych pamiątek, opieki nad grobami polskich żołnierzy i zasłużonych działaczy polonijnych, organizowaniu wystaw poloników, publikacji wspomnień.

Uroczystości i imprezy polonijne mają charakter otwarty i umożliwiają uczestnictwo również miejscowej społeczności. Formuła ta sprzyjała dodatkowo upowszechnianiu dorobku polskiej kultury oraz budowaniu pozytywnego obrazu społeczności polskiej i Polski a także podnoszeniu prestiżu naszej grupy narodowościowej w oczach środowisk miejscowych. W działaniach placówki na rzecz współpracy z Polonią przywiązywano największe znaczenie do integracji środowisk polonijnych oraz włączania w życie polonijne osób pozostających dotąd poza aktywnym nurtem działalności polonijnej, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży.

Obraz Polski i Polaków. Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Obraz Polski w RPA jest jednoznacznie pozytywny, antypolonizmy nie występują.

Podręczniki miejscowe do historii generalnie poświęcają sprawom polskim niewiele miejsca. Czasami sposób ich prezentowania jest kontrowersyjny i wymaga interwencji. Np. w marcu 2009 r. Ambasada RP w Pretorii podjęła działania w sprawie błędnego omówienia problematyki ludobójstwa w czasie II wojny światowej w południowoafrykańskim podręczniku do nauk społecznych dla klasy siódmej *Oxford Successful Social Sciences Grade 7 Learner's Book*, opublikowanym przez Oxford University Press Southern Africa (Pty) Ltd. Omawiany podręcznik zamieścił zdjęcia z podpisem stwierdzającym, że Polska była w latach 1933–1945 współsprawcą śmierci sześciu milionów Żydów. Ambasada złożyła protest u wydawcy zwracając uwagę na karygodne zafałszowanie historii zawarte w treści podręcznika. Po kolejnej interwencji placówki wydawca wyraził ubolewanie z powodu błędów zamieszczonych w podręczniku i zapewnił, że w kolejnych wydaniach podręcznika podane informacje o obozach koncentracyjnych będą zgodne z faktami historycznymi. O sprawie powiadomiono również środowiska żydowskie w RPA, które przyłączyły się do interwencji.

1.22.2. Informacja Unii Stowarzyszeń Polskich w Pretorii

1. Zarys struktury Polonii w Republice Południowej Afryki

Migracja Polaków do Republiki Południowej Afryki jest bardzo zróżnicowana. Ze względów praktycznych zajmę się tu tylko omówieniem tej, która odbywała się od okresu II wojny światowej do dziś. Myślę, że warto wspomnieć o tych okresach emigracyjnych, gdyż rzutuje to, moim zdaniem, na pozostałe punkty opracowania.

Polacy wybierali RPA jako docelowy punkt swojej emigracji w tym okresie w sposób ciągły, ale na przestrzeni ostatnich 60–70 lat można zauważyć pewne okresy zwiększonej aktywności migracyjnej. Poniżej podaję je, nie

stosując sztywnych ram czasowych, ale przestawiam je raczej jako „epoki emigracyjne”.

Lata 1940–1950:

Polacy przybyli w tym czasie do RPA stanowili w przeważającej ilości „produkt” migracji, jakiej doświadczyli Polacy i inne narody w czasie wojny oraz bezpośrednio po jej zakończeniu. Wspomnieć należy przede wszystkim o dzieciach przybyłych pod koniec wojny z obozów uchodźców na Syberii, Bliskim Wschodzie i w państwach Afryki. Największą taką grupę tutejszy rząd przyjął i umieścił w miejscowości Oudtshoorn, gdzie starano się je w pełni zaadoptować do życia w tym kraju, dając im możliwość nauki i podjęcia pracy. W tych latach przybywały do tego kraju również inne osoby w ramach łączenia zagubionych rodzin oraz w związku z zamykaniem obozów uchodźców w krajach Afryki Środkowej. Grupa ta, ze zrozumiałych względów, była bardzo zróżnicowana pod względem wiekowym, środowiskowym i zawodowym. Dla większości z nich Afryka była pierwszym krajem, gdzie zdobywali wykształcenie, zawód, zakładali rodziny, a kontakt z Polską miał w dużej mierze charakter sentymentalny, historyczny i przez wiele lat był ograniczony lub wręcz niemożliwy.

Lata 1950–1980:

Stosunkowo niewielką grupę osób przybyłych wówczas stanowią tzw. „emigracja polityczna” oraz osoby, które miały możliwość pracowania poza granicami kraju na kontraktach zagranicznych (PolSERVICE) w krajach Bliskiego Wschodu i państwach afrykańskich. Ze względu na charakter tej emigracji, większość to ludzie z wyższym wykształceniem technicznym lub medycznym, wielu z nich zostawiło w Polsce rodziny i mieszkania z myślą o możliwym powrocie.

Lata 1980–1995:

Lata, jak to czasem się mówi, emigracji solidarnościowej. Myślę, że to najliczniejsza grupa, która w tej chwili stanowi trzon emigracji w RPA. Początkowo, ze względu na politykę emigracyjną RPA we wczesnych latach 80., możliwość przyjazdu miały tylko osoby z wyższym wykształceniem, przede wszystkim technicznym i medycznym. Poszczególne rządowe sektory gospodarcze oraz prywatne spółki prowadziły w tym czasie aktywny nabór do różnych zakładów przemysłowych. W tym czasie Polacy, przebywający już poza granicami Polski (Austria, Niemcy, Kanada, Wielka Brytania), mieli możliwość podpisania kontraktów o pracę i uzyskania jednocześnie statusu emigranta (Permanent Residence Permit). W przeważającej liczbie była to emigracja młodych ludzi, często dopiero zaczynających życie zawodowe. Wielu z nich tutaj zdobywało dodatkowe kwalifikacje i specjalizacje w wybranych dyscyplinach. Grupa ta ma żywy kontakt z Polską i często prowadzi również aktywność zawodową na terenie Polski. Są to ludzie, którzy, przy współczesnych możliwościach, podróżują często do Polski, utrzymują stałe kontakty z rodzinami w Polsce, uczestniczą w codziennym życiu gospodarczym, kulturalnym i politycznym Polski.

Okres współczesny:

Ze względu na zmiany polityczno-gospodarcze w RPA po 1994 r., a także olbrzymie zmiany w Europie w ostatnich latach, do których przede wszystkim należy wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, nastąpiły również zmiany w profilu emigracji do RPA. Zmiany te są łącznym efektem przemian zarówno w RPA, jak i w Polsce. Zmiany społeczne i ekonomiczne w RPA w ciągu ostatnich lat spowodowały przede wszystkim trudności z uzyskaniem kontraktów dla potencjalnych chętnych oraz praktycznie zamknięcie procesu naboru na zasadzie „emigracji stałej” dla ludności nieafrykańskiej. Nie stwarza to interesujących perspektyw dla potencjalnych nowo przybywających. Zmiany ekonomiczne w Polsce dające możliwość uzyskania korzystnych ofert pracy w kraju, jak również otwarcie rynku pracy w krajach Unii Europejskiej, również wpłynęły na znaczny spadek stałej migracji do RPA. Nie oznacza to, że w tym okresie nie ma nowych ludzi z Polski przybywających do RPA. Są to jednak wyłącznie osoby, które zawarły indywidualne umowy o pracę w firmach i zakładach RPA, ich pobyt tutaj ma prawie wyłącznie charakter ekonomiczny, i siłą rzeczy – czasowy.

Warto odnotować pojawienie się w ostatnich latach również innego ruchu migracyjnego wśród Polonii RPA, który w niedalekiej przyszłości, jak sędzę, nabierze większego impetu. Jest to migracja Polaków z RPA, którzy w szybko zmieniającej się sytuacji ekonomiczno-politycznej szukają nowych możliwości. Poważną opcją, o której coraz częściej słyzy się w środowisku polskim, jest rozważanie powrotu do Polski lub wyjazdu do innych krajów Unii Europejskiej, bądź to w celu podjęcia pracy zawodowej czy zapewnienia dobrej edukacji i zdobycia intratnego zawodu dla dzieci, lub w celu spędzenia tam emerytury. Ten stosunkowo nowy trend będzie moim zdaniem ważnym elementem wpływającym na sytuację Polonii w RPA i jej problemy.

2. Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Ze względu na wymaganą zwięzłość formatu będę starał się omówić te zagadnienia w formie punktów, dając tylko niezbędne rozwinięcie:

Problem komunikacji wewnątrz Polonii:

Ze względu na rozległość kraju oraz olbrzymi rozrzut Polaków, których można spotkać prawie w każdym zakątku RPA, mamy trudności z dotarciem do wszystkich potencjalnie zainteresowanych sprawami polonijnymi. Z tych względów zorganizowana działalność polonijna rozwija się głównie w dużych ośrodkach, gdzie skupienie Polonii jest spore, a możliwość kontaktów lepsza. Jedną z form działania mojej organizacji jest prowadzenie Centrum Informacji Elektronicznej, którego głównym zadaniem jest integracja środowiska polonijnego, a w szczególności wymiana informacji pomiędzy ośrodkami polonijnymi, informowanie Polaków rozsianych po kraju o sprawach ważnych dla naszego środowiska, przekazywanie informacji urzędowych dostarczanych przez Ambasadę RP w Pretorii. Brak dobrej bazy danych oraz nie zawsze efektywna współpraca ośrodków położonych daleko od siebie są główną przyczyną tego, że problem ten jest ciągle aktualny.

Problemy lokalowe:

Dużą przeszkodą w lepszej integracji regionalnej jest fakt, że większość organizacji regionalnych nie posiada stałego miejsca spotkań, które umożliwiłoby regularne kontakty. W przypadku organizowania imprez polonijnych często zachodzi konieczność wynajmowania prywatnych sal w szkołach i innych instytucjach. Do pewnego stopnia potrzeby te są zaspokojone przy pomocy polskich parafii, które dysponują osobnymi pomieszczeniami, ale nie jest to idealna sytuacja, gdyż czasami prowadzi to do niepotrzebnych tarć między organizacjami polonijnymi i kościelnymi.

Problem zaangażowania młodego pokolenia Polaków w sprawy Polonii:

Kwestia zaangażowania młodego pokolenia polskiego pochodzenia stanowi poważny problem dla Polonii. Dotyczy to zarówno tych, którzy wyjechali z Polski w latach 80. i obecnie zakładają w RPA własne rodziny, jak i tych, którzy urodzili się już tutaj i dopiero wchodzi w życie. Problemy środowiska polonijnego „dorosłych” są bardzo często trudne do zrozumienia lub wręcz zupełnie obce dla młodego pokolenia. Dzieci, młodzież studiująca oraz ci, którzy rozpoczęli w RPA swoje zawodowe życie są z konieczności zaangażowani praktycznie tylko w problemy lokalne. Większość małżeństw jest mieszana, co stwarza dodatkowe problemy integracyjne, językowe, kulturowe i inne. Ze względu na zupełnie inną percepcję Polski i „polskości” wśród młodego pokolenia, trzeba stosować zupełnie inne środki i metody zachęcające młodych do aktywnej partycypacji w środowiskach polonijnych. Problem aktywnego włączenia młodych w sprawy Polonii i ich udziału w imprezach i życiu polonijnym uważam za jeden z najważniejszych w naszym środowisku, gdyż bez ich udziału koncepcja Polonii straci wiele ze swego znaczenia, szczególnie w zakresie łączności językowej i kulturalnej Polaków z krajem ojczystym.

Problem integracji Polonii:

Ważnym problemem poruszonym wielokrotnie na zebraniach członków organizacji polonijnych są trudności w integracji Polonii w RPA w jedną spójną całość. Problem ten wydaje mi się uwarunkowany częściowo historycznie i geograficznie. Ośrodki większej aktywności polonijnej są bardzo rozproszone, co utrudnia kontakt między poszczególnymi skupiskami Polaków. Ponadto, w ciągu wielu lat kształtowania się zorganizowanej Polonii w RPA, powstały organizacje regionalne zrzeszające mieszkańców poszczególnych regionów oraz organizacje o charakterze „tematycznym”, skupiające np. inżynierów, lekarzy, kombatanów, sybiraków. Organizacje te, działające w ramach swoich ograniczonych potrzeb, nie stawiały przed sobą zadań o szerszym, ogólnokrajowym charakterze. Prace zmierzające do stworzenia jednolitej organizacji federacyjnej postępują wolno i opornie. Wydaje mi się, że głównym powodem oporu i braku kooperacji wśród tych organizacji jest obawa przed utratą ich samodzielności i samostanowienia. Sądzę, że praca nad stworzeniem jednej organizacji jest konieczna dla wspólnego działania Polonii jako całości. Moja organizacja przy pomocy Ambasady RP w Pretorii podjęła się próby odrodzenia mającej długie tradycje instytucji, jaką

była do niedawna Rada Polonii Afryka Południe, reprezentowana nawet w Polsce. Sądzę, że uda nam się w niedługim czasie doprowadzić do reaktywacji Rady lub utworzenia organizacji, która łącząc wszystkie lokalne zjednoczenia polonijne, będzie mogła służyć jako element integracyjny wszystkich organizacji członkowskich oraz reprezentować Polonię RPA na zewnątrz, bez ingerowania i umniejszania działalności poszczególnych członków.

Edukacja i promowanie Polski:

Ważnym problemem Polonii, szczególnie dotyczącym młodego pokolenia, jest problem edukacji i informacji o Polsce. Wydaje mi się, że istnieje potrzeba ogólnie dostępnej informacji o systemie edukacyjnym dla tych, którzy chcą uczyć się po polsku lub uzyskać polskie świadectwa, matury itp. Ze względu na fakt, że dla większości młodych ludzi językiem codziennym jest język angielski, potrzebna jest szersza informacja i możliwości rozprowadzania kursów języka polskiego w formacie multimedialnym, co byłoby przydatne dla wielu małżeństw mieszanych. Konieczna jest też lepsza informacja o Polsce i o tym, co może ona zaoferować. Otrzymujemy wiele zapytań dotyczących możliwości, procedur i kosztów podjęcia nauki w Polsce. Zmiany w obydwu krajach spowodowały, iż wzrosło zainteresowanie możliwościami wysyłania polskich dzieci na studia w Polsce.

Dostęp do informacji dotyczących przepisów prawa polskiego:

W ciągu ostatnich lat znacznie zwiększyła się ilość zapytań do organizacji polonijnych z prośbą o pomoc w odpowiedzi na przeróżne pytania dotyczące codziennych przepisów w Polsce. Pytania te dotyczą przepisów regulujących otrzymanie renty, opieki zdrowotnej, ZUS-u, płacenia podatków, przepisów odnośnie kształcenia się przez Polaków mieszkających na stałe za granicą, procedur prawnych i celnych związanych z planami powrotu do Polski, transferów i opodatkowania emerytur otrzymywanych z innych krajów i interesów prowadzonych w kraju, przepisów regulujących otwarcie własnej aktywności gospodarczej itp. Ilość i zakres tych zapytań zwiększa się w miarę rozszerzania kontaktów Polonii z krajem. Odczuwa się brak dostatecznej informacji prawnej, celnej, podatkowej itp. Wydaje się, że warto wyposażyć główne organizacje polonijne w bazę informacyjną i kontaktową, która byłaby dużą pomocą w rozwiązywaniu tych problemów.

3. Oczekiwania od władz miejscowych

Republika Południowej Afryki jest krajem wielokulturowym i wielojęzycznym. Chociaż praktycznie językiem komunikacji jest głównie język angielski, jednak zgodnie z ustawami jest tu 13 języków lokalnych mających status języka urzędowego. RPA nie ma określonej polityki dotyczącej mniejszości narodowych, w związku z czym trudno mówić o oczekiwaniach władz miejscowych w stosunku do Polonii. W przypadku organizowania imprez o charakterze narodowym czy polonijnym mieliśmy jak dotychczas pozytywną reakcję władz lokalnych. Przykładem mogą być coroczne obchody rocznicy Lotów na Warszawę w czasie Powstania Warszawskiego, kiedy grupa lotników południowoafrykańskich wykonywała zrzuty amunicji

i żywności nad walczącą Warszawą. W imprezie tej, organizowanej przez Polonię Johannesburga i Związek Kombatantów, uczestniczą zawsze przedstawiciele Armii i Lotnictwa RPA.

4. Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią i Polakami za granicą

Na obecnym etapie nie jestem w stanie podzielić tego punktu na wymagane podgrupy. Podaję zatem ogólne tematy, którymi zainteresowane są organizacje polonijne, a które mogłyby być wspomagane przez polskie instytucje (Sejm, Senat, rząd, organizacje pozarządowe):

- Pomoc w dostarczaniu informacji o Polsce, zwłaszcza z dziedziny turystyki, edukacji (podręczniki, kursy językowe), prawa, przepisów emerytalnych, przepisów podatkowych, oraz przekazywanie materiałów historycznych, promocyjnych, dotyczących działalności gospodarczej.

- Pomoc w organizacji i dofinansowanie wycieczek środowisk polonijnych do Polski, w tym wycieczki krajoznawcze i poznawcze, obozy młodzieżowe, obozy językowe.

- Regularny kontakt z przedstawicielami Polonii, mający na celu uaktualnianie danych o Polonii i możliwość przedstawienia bieżących potrzeb i oczekiwań.

- Dołączenie programu Telewizji Polskiej o charakterze informacyjnym, edukacyjnym i rozrywkowym do pakietu europejskich programów telewizyjnych nadawanych w RPA w ramach telewizji satelitarnej. Plan i obietnice takie były poczynione parę lat temu przy okazji wizyty prezydenta A. Kwaśniewskiego w RPA, ale dotychczas nie udało się ich urzeczywistnić.

dr Jarosław Jakuszko, prezes USP w Pretorii

1.23. Rosja

1.23.1. Raport Ambasady RP w Moskwie

Informacje podstawowe

Proces dobrowolnej emigracji ludności polskiej do Rosji w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków do życia rozpoczął się kilka wieków temu. Jednakże obecność Polaków na terenie Rosji wynika przede wszystkim z systematycznie antypolskiej polityki imperium carskiego, potem państwa komunistycznego. Sięga ona drugiej połowy XVIII w., kiedy to w wyniku rozbitcia Konfederacji Barskiej i po upadku kolejnych powstań w XIX w. fale Polaków zsyłano w odległe – klimatycznie nieprzyjazne i kulturowo obce – obszary imperium, przede wszystkim w jego azjatyckiej części. Do największych przesiedleń ludności polskiej doszło w ramach represji w latach 30. i 40. XX w., kiedy w głąb imperium przesiedlono setki tysięcy Polaków, głównie z zachodnich terenów ZSRR. Kolejne fale przesiedleń objęły mieszkańców terenów RP zajętych przez ZSRR w czasie II wojny światowej. W tym ostatnim przypadku represjami objęci zostali nie tylko Polacy, ale i obywatele polscy innych narodowości. Po wojnie, i praktycznie do końca istnienia ZSRR, Polacy stanowili grupę narodową, która poddawana była agresywnej polityce ideologizacji, rusyfikacji, administracyjnych manipulacji i represji. Przez wiele lat sam fakt bycia Polakiem w ZSRR groził poważnymi konsekwencjami od łagru począwszy, a skończywszy na trudnościach w zdobyciu wykształcenia lub wyboru miejsca zamieszkania; jeszcze w 70. latach XX w. utrudniał awans.

Poczynając od 1936 r., władze sowieckie zintensyfikowały działania, mające na celu stopniową eliminację prawie na całym obszarze ZSRR wszystkich społecznych form kultywowania tożsamości narodowej, kultury i języka polskiego, a własność polskich organizacji została przejęta przez państwo. Te same metody zastosowano wobec struktur Kościoła rzymskokatolickiego.

Spółeczność polska w Rosji jest zróżnicowana pod względem zarówno stopnia samookreślenia narodowego, znajomości języka ojczystego, jak i wykształcenia, położenia ekonomicznego czy aktywności społeczno-politycznej. Generalnie Polacy i osoby polskiego pochodzenia w niewielkim stopniu wykazują aktywność społeczną, jeśli już ma to miejsce, to z reguły nie afiszują się swoją identyfikacją etniczną.

Według spisu powszechnego z 1989 r. polska grupa narodowościowa w Federacji Rosyjskiej liczyła ok. 95 tys. osób. W opinii działaczy polskich i badaczy liczba ta w rzeczywistości może być kilkakrotnie wyższa. Polacy i osoby pochodzenia polskiego w Rosji nie tworzą zwartych grup, mieszkają w rozproszeniu. Największe skupiska osób narodowości polskiej (wg danych spisu powszechnego) występują w: Moskwie – ok. 7 tys., Sankt Petersburgu – ok. 8 tys., na Syberii – w sumie ok. 30 tys., w tym w obwodzie irkuckim – ponad 3 tys., w Tiumeniu i okolicach – ponad 6 tys., w rejonie Omska – ok. 2600, w Kiemierowie – ok. 2 tys., Władywostoku – ok. 2 tys., Nowosybirsku i okolicach – ok. 1400, Tomsku – ok. 1800, w obwodzie amurskim –

ok. 1.800, w Kraju Chabarowskim – 1.600. Znaczne skupiska polskie występują też w Kraju Stawropolskim (Saratów, Wołgograd, Smoleńsk, Samara, Niżnyj Tagił).

Ogromna większość osób pochodzenia polskiego nie zna języka polskiego, co wynika z faktu, iż wielu z nich należy do kolejnego już pokolenia potomków zesłańców. W czasach carskich, choć polska grupa narodowa w imperium poddana była silnym represjom i procesowi rusyfikacji, przez wiele dziesięcioleci pielęgnowała swą kulturę, religię i język. Dopiero jednak za czasów władzy sowieckiej Polacy – zagrożeni powszechnym terrorem – ulegli niemal całkowitej rusyfikacji kulturowej i językowej. Pozostała im jedynie świadomość polskiego pochodzenia.

Organizacje

W Federacji Rosyjskiej działają 73 organizacje polonijne. Aż 51 spośród nich (skupiających ok. 4 tys. członków) istnieje w moskiewskim okręgu konsularnym, który jest największym polskim okręgiem konsularnym na świecie.

Na terenie FR działa Federalna Polska Narodowo-Kulturalna Autonomia „Kongres Polaków w Rosji” (dalej: FPN-KA), do której należą 43 organizacje działające na terenie 4 polskich okręgów konsularnych. W moskiewskim okręgu konsularnym spośród 51 organizacji 48 posiada osobowość prawną.

Na Syberii Wschodniej istnieje około 10 organizacji, głównie w dużych miastach, np. Polska Kulturalna Autonomia „Ogniwo” w Irkucku, Autonomia Narodowo-Kulturalna „Dom Polski”, Centrum Kulturalno-Historyczne w Krasnojarsku, Stowarzyszenie Polskiej Kultury „Nadzieja” w Ułan-Ude, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Wisła” w Wierszynie, Dom Polski „Ognisko” w Usolu Syberyjskim.

W obwodzie kaliningradzkim funkcjonuje 6 organizacji: Wspólnota Kultury Polskiej w Kaliningradzie, Wspólnota Kultury Polskiej w Gusiewie, Wspólnota Kultury Polskiej w Bałtijsku, Wspólnota Polaków w Czerniachowsku, Wspólnota Kultury Polskiej im. Jana Kochanowskiego w Oziersku.

W Sankt Petersburgu, w którym funkcjonuje jedyny w FR Dom Polski, istnieje kilka organizacji polonijnych powstałych na początku lat 90. XX w., spośród których najaktywniejsze i skupiające w sumie kilkaset osób to Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Polonia” im. A. Mickiewicza, Związek Polaków w Sankt Petersburgu im. ks. Antoniego Małeckiego. W innych ośrodkach petersburskiego okręgu konsularnego istnieje kilkanaście organizacji polonijnych, spośród których do najstarszych i najbardziej aktywnych należy zaliczyć Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Polonia” w Archan-gielsku, Miejski Społeczny Ruch Kulturalno-Oświatowy „Polonia Kotłaska” w miejscowości Kotłas.

Zdecydowana większość organizacji polonijnych w Rosji zajmuje się przede wszystkim oświatą polonijną i zachowaniem tradycji polskich. Generalnie najlepszą sytuację mają środowiska polonijne w miastach, w których znajdują się polskie placówki dyplomatyczne i konsularne, lub w ośrodkach

stosunkowo blisko położonych od Moskwy, Irkucka, Sankt Petersburga. Analogicznie organizacje polonijne mają większe możliwości działania tam, gdzie funkcjonują parafie Kościoła rzymskokatolickiego.

Ze względu chociażby na znaczne rozproszenie środowisk polonijnych (prócz obwodu kaliningradzkiego) na obszarach Rosji i trudności natury komunikacyjnej współpraca pomiędzy organizacjami polonijnymi w skali całego państwa jest znikoma. Nie należy zapominać także o specyficznych uwarunkowaniach lokalnych. I tak np. wśród Polonii petersburskiej jest znaczny procent osób wykształconych humanistycznie (np. historyków, tłumaczy literatury polskiej), w innych miastach z kolei dominują osoby z wykształceniem technicznym czy medycznym, jeszcze w innych ośrodkach praktycznie brak jest inteligencji.

W przypadku kapitalnej większości organizacji polonijnych zarówno organizacyjna, jak i integrująca rola FPN-KA nosi zdecydowanie symboliczny charakter i nie należy jej postrzegać w kategorii podmiotu reprezentującego te organizacje.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polonia w Federacji Rosyjskiej jest taka, jak społeczeństwo rosyjskie, pośród którego żyje i pracuje. Poza kulturowymi i historycznymi trudno jest wskazać szczególne wyznaczniki odróżniające Polonię od innych narodowości w Federacji Rosyjskiej; podobnie, jak całe społeczeństwo zróżnicowana jest pod względem społecznym, ekonomicznym, politycznym. Duży procent wśród członków organizacji polonijnych to osoby z wyższym wykształceniem (w tym: nauczyciele, pracownicy naukowcy, lekarze) oraz emeryci (w FR kobiety osiągają wiek emerytalny mając 55 lat, a mężczyźni lat 60). Należy podkreślić, że Polonia w FR zróżnicowana jest również pod względem religijnym. Obok Polaków katolików w FR są Polacy prawosławni, protestanci, muzułmanie, baptyści, wyznawcy judaizmu i ateści. Przedstawiciele Polonii należą do różnych partii politycznych. Podpisania w listopadzie 2007 r. przez Federalną Polską Narodowo-Kulturalną Autonomię „Kongres Polaków w Rosji” umowa o współpracy z partią „Jedyną Rosją” nie zwiększyła politycznego znaczenia organizacji wchodzących w skład FPN-KA oraz nie przyniosła poprawy warunków ich działalności (np. warunków lokalowych czy środków otrzymywanych ze strony władz rosyjskich).

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Jednym z najważniejszych problemów jest stosunkowo niski poziom znajomości języka polskiego, co m.in. skutkuje niemożnością otrzymania Karty Polaka. Istnieją organizacje polonijne i środowiska polonijne, w których nikt nie zna języka polskiego.

Problemem wielu organizacji jest brak własnych (lub wynajmowanych) pomieszczeń do nauki języka polskiego oraz działalności programowej.

Mała dynamika organizacji i środowisk polonijnych w Rosji wynika w dużym stopniu z niskiego poziomu aktywności społecznej. W środowiskach polonijnych brak jest nowych liderów społecznych. Młode pokolenie

obywateli rosyjskich polskiego pochodzenia przede wszystkim koncentruje się na robieniu kariery zawodowej i raczej kontestuje tradycyjne formy działalności organizacji polonijnych.

Polityka władz miejscowych

Dokumentem zobowiązującym władze Federacji Rosyjskiej do przestrzegania praw osób pochodzenia polskiego jest *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy*, sporządzony w Moskwie 22.05.1992 r. Podstawowym aktem prawnym w FR, określającym rosyjską politykę wewnętrzną w stosunku do mniejszości narodowych, jest *Rozporządzenie Prezydenta Federacji Rosyjskiej (nr 909) o zatwierdzeniu koncepcji państwowej polityki narodowościowej w Federacji Rosyjskiej* z 19.06.1996 r., opierające się na części 2 art. 19 oraz części 2 art. 26 *Konstytucji Federacji Rosyjskiej*. Zasady prawne, dotyczące możliwości organizowania się, zrzeszania i działania przedstawicieli mniejszości narodowych zamieszkujących FR, określa *Ustawa Federalna o autonomii narodowo-kulturalnej* z 5.05.1996 r. Autonomie narodowo-kulturalne działają na podstawie *Ustawy Federalnej o stowarzyszeniach społecznych* z 19.05.1995 r.

W ostatnim okresie w FR są zauważalne procesy zmierzające do zwiększenia kontroli władz centralnych nad podmiotami terytorialnymi FR oraz zwiększenia kontroli administracji państwowej nad życiem społecznym państwa, w tym nad organizacjami społecznymi (formą których są autonomie narodowo-kulturalne). Jednym z aktów prawnych, który wprowadził takie zmiany, jest *Ustawa Federalna o wniesieniu zmian w niektóre akty ustawodawcze Federacji Rosyjskie* z 10.01.2006 r.; akt ten wprowadził m.in. istotne zmiany w *Ustawie Federalnej o stowarzyszeniach społecznych* (art. 2). Istotne zmiany zostały wprowadzone również do *Ustawy Federalnej o organizacjach niekomercyjnych* (art. 3). Wprowadzono zasadę szczegółowego trybu rejestracji państwowych organizacji niekomercyjnych w formie partnerstwa niekomercyjnego, instytucji, autonomicznej organizacji niekomercyjnej, fundacji, stowarzyszenia, związku, założycielami których nie są organy władzy państwowej i (lub) organy samorządu terytorialnego. Określony tryb przewiduje podjęcie decyzji o państwowej rejestracji organizacji niekomercyjnej przez organ terytorialny Federalnej Służby Rejestracyjnej a także wprowadzenie danych do Państwowego Wspólnego Rejestru Osób Prawnych zgodnie z *Ustawą Federalną o państwowej rejestracji osób prawnych i przedsiębiorców indywidualnych*.

W FR administracja posiada prawne możliwości przyznawania finansowych dotacji organizacjom społecznym, czyli także polonijnym. Teoretycznie działalność organizacji zrzeszających mniejszości narodowe na poziomie federalnym może być finansowana przez rządową Fundację Narodowo-Kulturalnego Odrodzenia Narodów Rosji, podlegającą Ministerstwu Narodowości i Polityki Regionalnej – w praktyce dotacje od tej Fundacji otrzymują wyłącznie mniejszości narodowe liczące bardzo niewiele osób (mniejszości, których zachowanie i rozwój kulturalny wymagają wsparcia

finansowego). Na poziomie regionów organizacje polonijne mogą starać się o dotacje z funduszy administracji lokalnej. Dotacje takie praktycznie mogą być przyznawane wyłącznie organizacjom, które posiadają konta bankowe i które zaproponują konkretną formę działalności, wymagającą wsparcia finansowego. Brak dotacji finansowych dla przeważającej części organizacji polonijnych wynika również (albo przede wszystkim) z braku zainteresowania tą formą dotacji ze strony organizacji polonijnych, które w latach ubiegłych o dotacje takie nie występowały – także z powodu braku konta bankowego.

Niektóre organizacje korzystają bezpłatnie z niewielkich pomieszczeń przyznanych im w tzw. Domach Narodowości (Krasnodar, Perm, Tiument, Tomsk, Smoleńsk). Część organizacji nieodpłatnie korzysta z sal w klubach (Jarosław), bibliotekach (Piatigorsk), muzeach (Jużnosachalińsk, Władywostok), uczelniach (Jekaterinburg, Smoleńsk), szkołach (Moskwa, Ufa). W celu przeprowadzenia dużych imprez organizacje polonijne najczęściej wynajmują pomieszczenia na zasadach komercyjnych lub korzystają z uprzejmości miejscowych instytucji (np. klubów, szkół, muzeów, wyższych uczelni), które udostępniają im sale. Sporadycznie zdarza się, że miejscowe władze dofinansowują ważniejsze przedsięwzięcia polonijne (dni kultury, konferencje naukowe itp.), częściej jednak tylko udostępniają bezpłatnie sale do ich przeprowadzenia i bezpłatny transport. Wzorowe przykłady współpracy organizacji polonijnych z administracją różnych szczebli należy odnotować w Abakanie (władze Republiki Chakasja), Brańsku, Jarosławiu, Krasnodarze, Nalczyku, Omsku, Permie, Smoleńsku, Stawropolu, Ufie, Władimirze.

Nie odnotowujemy działań skierowanych przeciwko osobom polskiego pochodzenia i organizacjom polonijnym. Jednakże otrzymujemy sygnały o zainteresowaniu Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB) działalnością narodowościowych organizacji społecznych, w tym polonijnych. Przewodniczący organizacji lub inni działacze wzywani są do FSB, np. na rozmowy dotyczące działalności programowej i wydawniczej oraz przyjmowanych gości z innych regionów FR lub Polski.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Polskie urzędy konsularne w FR przede wszystkim:

- Przekazują do poszczególnych organizacji polonijnych informacje na temat kierowanych do nich inicjatyw programowych realizowanych przez polskie instytucje i organizacje pozarządowe.
- Włączają się w realizację programów nauczania języka polskiego i historii Polski (zapraszanie nauczycieli z Polski) oraz seminariów dla nauczycieli.
- Opiekują się miejscami pamięci narodowej. W moskiewskim okręgu konsularnym wydano pierwszy zeszyt opracowania *Miejsca polskiej pamięci narodowej w moskiewskim okręgu konsularnym*, w którym zamieszczono 55 zdjęć z 24 miejscowości.
- Wspierają wydawnictwa i media polonijne.
- Organizują dla młodzieży pochodzenia polskiego egzaminy na studia w Polsce.

Obraz Polski i Polaków

Obraz Polski i Polaków w rosyjskich mediach ma charakter zróżnicowany. Z jednej strony ze względu na niemal powszechnie obecną wśród dziennikarzy autocenzurę i, w mniejszym lub większym stopniu, dyspozycyjność mediów wobec władz, Polskę i Polaków przedstawia się w negatywnym świetle, szczególnie w przypadku przedstawiania faktów historycznych, takich jak np. tragedia katyńska. Również bieżące wydarzenia polityczne wykorzystywane są przez rosyjskie środki masowego przekazu do budowania obrazu Polski jako kraju nieprzychylnego, szkodzącego relacjom Rosji z Zachodem, a także z partnerami z WNP. Z drugiej zaś strony, w związku z ożywieniem polsko-rosyjskiego dialogu politycznego, należy zauważyć pewną poprawę w medialnym prezentowaniu wizerunku Polski. Natomiast, tradycyjnie już, w mediach rosyjskich w bardzo dobrym świetle prezentowana jest kultura polska. Wzrasta także zainteresowanie sukcesem polskich przemian politycznych i gospodarczych

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W Rosji widoczne jest zderzenie dwóch zasadniczych i całkowicie przeciwstawnych koncepcji w przedstawianiu najnowszej historii tego kraju, reprezentowanych przez tzw. liberałów i państwowców (na podst.: D. Babczenko, *Naukowy alarm*, „Itogi”, 29.07.2008 r.).

Od nowego roku szkolnego 2007/2008 obowiązkowy stał się kontrowersyjny podręcznik *Historia Rosji: 1945–2008*, pod redakcją A. Daniłowa, G. Utkina i A. Filippowa. Dla przykładu, autorzy rehabilitują w nim Stalina, którego nazywają „najsukuteczniejszym przywódcą sowieckim” i „efektywnym menedżerem”, fałsz represji zaś uważają za „surową konieczność, oryginalne rozwiązanie problemów kadrowych”, a rozpad Związku Radzieckiego to – ich zdaniem – „największa katastrofa geopolityczna XX w.” Ci sami autorzy mają obecnie pracować nad kolejnym podręcznikiem – *Historia Rosji: 1900–1945*. Ma się w nim pojawić m.in. następujący fragment dotyczący zbrodni katyńskiej: „[...] nie usprawiedliwiają zabójstwa [polskich – red.] jeńców wojennych w Katyniu, należałoby zauważyć, że ze strony Stalina egzekucje w Katyniu były nie tylko problemem celowości politycznej, ale także odpowiedzialnością na śmierć wielu dziesiątków tysięcy żołnierzy Armii Czerwonej w niewoli polskiej po wojnie 1920 r., której inicjatorem był nie Związek Radziecki, ale Polska” (cytat za „Nową Gazetą”).

Także na podstawie przeprowadzonej analizy treści podręczników *Historii Rosji* oraz *Historii Rosji i świata*, przeznaczonych dla klas VII–XI w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach, można stwierdzić, że prezentowany w nich wizerunek Polski jest w dużej mierze tendencyjny i uproszczony. Jednostronne przedstawienie Polaków z czasów *Wielkiej Smuty* upowszechnia w świadomości młodego pokolenia Rosjan obraz Polaków jako narodu nieszanującego obyczajów i tradycji religijnych „świętej Rusi”; Polacy mordowali i grabili ludność miejscową, pomagali Dymitrowi w zajęciu Moskwy. Rozbiory Polski komentowane są tak: „Rosja została namówiona [przez Prusy i Austrię] do uczestnictwa w podziale Polski,

a przypadły jej wszakże ziemie „rdzennie rosyjskie”. Mówiąc o XIX w. autorzy odnotowują, co prawda, polskie powstania narodowe, ale nie w kontekście stosowanej przez zaborców polityki okupacyjnej, w tym np. represji i zsyłek na Syberię. Rok 1920 to przede wszystkim wojna z bolszewikami i próba realizacji „awanturczego planu” J. Piłsudskiego – stworzenia Polski od Morza Bałtyckiego po Morze Czarne.

1.23.2. Informacja Kongresu Polaków w Rosji

Najważniejsze problemy środowisk polonijnych w FR

– Brak finansowania ze strony władz federalnych. Na poziomie regionalnym udostępnia się bezpłatnie pomieszczenia na poszczególne imprezy (w „Domach Narodowościowych”), czasami autokary.

– Działacze polonijni, bez wyjątku, pracują społecznie, po godzinach pracy zarobkowej, co w dużym stopniu obniża możliwości organizacyjne.

– Brak lokali.

– Ogromne odległości i duże rozproszenie sprawia utrudnienie w kontaktach między organizacjami, w organizacji wspólnych imprez.

– Słaba znajomość języka polskiego wśród Polonii. Brak nauczycieli zawodowych w szkołkach polonijnych. Zajęcia prowadzone są przez osoby znające język polski w różnym stopniu. Język polski jako przedmiot wprowadzony jest w 2 szkołach w Moskwie.

– Niezwykle ważne jest rozszerzenie pracy z młodzieżą, zaktywizowanie działalności kół młodzieżowych przy organizacjach polonijnych, większe zainteresowanie młodzieży możliwością podjęcia studiów w Polsce.

– Rejestrowanie polonijnych szkółek niedzielnych przy rosyjskich szkołach ogólnokształcących dałoby możliwość uzyskania etatów dla nauczycieli oraz pomieszczeń lekcyjnych.

– W ostatnich latach coraz częściej mamy do czynienia z przypadkami inwigilacji służb specjalnych organizacji polonijnych, wzywaniu działaczy na przesłuchania, o czym władze Kongresu informowały Radę Konsultacyjną Narodowo-Kulturalnych Autonomii przy Ministerstwie Rozwoju Regionalnego, kierownictwo Komitetu ds. Narodowościowych Dumy Państwowej oraz Rady Federacji.

– Pod koniec lat 90. ograniczono dostęp do polskich i polonijnych zbiorów archiwalnych w archiwach federalnych i obwodowych, co znacznie utrudnia badania naukowe.

Oczekiwania od władz rosyjskich

– Od 16 lat Kongres stale zwraca się do najwyższych władz Rosji w sprawie rehabilitacji i uznania Polaków w Rosji za naród represjonowany, z czym jest związany zwrot majątku (w tym budynków, archiwaliów i zbiorów bibliotekarskich). Przez 20 lat oczekujemy na zwrot budynku Domu Polskiego w Moskwie.

– Dotychczas organizacje polonijne w Rosji nie posiadają pomieszczeń, co ogranicza w dużym stopniu prowadzenie działalności statutowej, w tym nauczanie języka polskiego. Niektóre organizacje korzystają z pomieszczeń

szkół ogólnokształcących lub parafii. Organizacje, które korzystały z pomieszczeń parafialnych, zostały przez proboszczów poproszone o ich opuszczenie.

– W ciągu ostatnich lat władze rosyjskie ograniczają wydawanie wiz i przedłużenie pobytu dla księży z Polski, co pozbawia Polonię języka polskiego w kościołach.

– *Ustawa o narodowo-kulturalnych autonomiach* przewiduje stabilne finansowanie organizacji narodowościowych, tym niemniej na poziomie federalnym środki nie były przydzielane żadnej organizacji narodowościowej. W 2008 r. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, organ odpowiedzialny za realizację polityki narodowościowej, po raz pierwszy ogłosiło konkurs, w którym wziął udział Kongres; wygraliśmy 790 tys. rubli na przeprowadzenie festiwalu zespołów folklorystycznych w Saratowie. Środki jednak nie zostały przekazane. W 2009 r. Kongres ponownie wystąpił w konkursie.

– Ważnym kierunkiem naszej działalności pozostaje popularyzacja działalności polonijnej w środkach masowego przekazu, rosyjskich, polskich i polonijnych, m.in. na stronach internetowych. Zaznaczamy, iż w środkach masowego przekazu w Polsce, w tym w TV Polonia, nie ma żadnej informacji o Polonii w Rosji. Dostęp do rosyjskich mediów na tematy polonijne i narodowościowe jest ograniczony, w związku z brakiem zainteresowania ze strony mediów bądź wymaga to znacznych środków finansowych.

Oczekiwania od władz polskich

– Niezbędne jest opracowanie polityki rządowej wobec Polonii w Rosji.

– Oczekujemy na stałe kontakty władz polskich z władzami rosyjskimi na różnych szczeblach z naszym udziałem w sprawie sygnalizowania i załatwiania problemów związanych z działalnością organizacji polonijnych. Skoordynowane działania i relacje konsulatów i organizacji polonijnych w sprawach polonijnych będą służyły z pewnością na naszą korzyść. Takie działania strony polskiej będą sprzyjały wzmocnieniu autorytetu organizacji polonijnych w Rosji.

– Podkreślamy wagę konsultowania z Polonią ustaw i raportów nas dotyczących (wzorem konsultacji w sprawie „Karty Polaka” i niniejszego *Raportu*).

– Uważamy za niezbędne przeznaczenie przez Senat RP środków finansowych na promocję historii, kultury i tradycji polskich poprzez organizowanie dni kultury polskiej, festiwali, festynów, konkursów, wystaw, prezentacji kuchni polskiej, propagowanie wartości kulturowych narodu polskiego w naszym otoczeniu i środowisku. W 2009 r. zaplanowaliśmy konferencję pt. „Wrzesień 1939 r. w historiografii, mediach i filmie”, na przeprowadzenie której Senat nie zatwierdził środków finansowych.

– Uznajemy za jeden z podstawowych kierunków naszej działalności kształtowanie pozytywnego wizerunku Polski i Polaków. Pragniemy w tym celu uzyskać większy dostęp do materiałów krajowych promujących Polskę.

– Podkreślamy potrzebę kontynuacji festiwali i szkoleń zespołów polonijnych w Koszalinie i w Rzeszowie.

- Pragniemy podkreślić, że ważne jest, aby finansowanie poprzez organizacje pozarządowe, takie jak Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” oraz fundacje, pozostało podstawową drogą wspierania naszej działalności.
- Pragniemy pełniejszej realizacji umów polsko-rosyjskich w sprawie pomocy dla szkolnictwa polskiego w Rosji.
- Zwracamy się do polskich instytucji i fundacji, wspierających działalność naukową, o docelowe finansowanie tego rodzaju publikacji i imprez.
- Uznajemy za niezbędny dalszy rozwój systemu nauczania polonijnego i w tym celu postulujemy:
  - rozszerzenie sieci letnich szkół językowych na terenie Rosji, również z udziałem harcerstwa polskiego;
  - korzystanie z możliwości zapraszania nauczycieli z Polski;
  - organizowanie kursów metodycznych i konferencji dla nauczycieli;
  - organizowanie kursów szkoleniowych dla liderów młodzieżowych i kursów językowych dla młodzieży polonijnej;
  - zwiększenie dla młodzieży z naszych organizacji liczby miejsc na obozach letnich w Kraju.

1.24. Rumunia

1.24.1. Raport Ambasady RP w Bukareszcie

Informacje podstawowe

Początek polskiemu osadnictwu na terenie Bukowiny dało sprowadzenie przez administrację austriacką w 1792 r. kilkudziesięciu rodzin górniczych z okolic Bochni i Wieliczki do wsi Kaczyka (Cacica), gdzie budowano wówczas kopalnię soli. Następną falę osadnictwa stanowili górale z Czadeckiego, którzy pojawili się na Bukowinie w początkach XIX w. Ludność ta zasiedliła w latach 1834–1835 rejon doliny Sołońca, tworząc polskie wsie Nowy Sołonec i Plesza, w 1842 r. zaś powstała polsko-niemiecka osada Pojana Mikuli. W 1855 r. grupa polskich osadników z okolic Tarnowa przybyła do miejscowości Ruda (obecnie Vicsani – stacja graniczna), inna grupa zaś – z okolic Kolbuszowej zamieszkała we wsi Bułaj (obecnie Moara – przedmieście Suczawy). Ostatnia zorganizowana grupa, również z Rzeszowszczyzny, przybyła w 1870 r. do wsi Mihoveni. W porównaniu jednak z osadnictwem górali czadeckich i polską kolonią z Kaczyki były to grupy nieliczne i w dużo większym stopniu narażone na utratę odrębności narodowej.

W drugiej połowie XIX w. nastąpiła znaczna aktywizacja społeczna żywołu polskiego na Bukowinie. W 1886 r. otwarto w Czerniowcach Dom Polski, który do I wojny światowej był głównym ośrodkiem życia społeczno-kulturalnego bukowińskiej Polonii. W 1907 r. wybudowano Dom Polski również w Suczawie. Łącznie wg danych z 1910 r. liczebność ludności polskiej w płn. Bukowinie kształtowała się następująco: powiat Radowce – 806 osób, pow. Suczawa – 1636, pow. Solka – 1814 i pow. Gura Humorului – 1121.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. część bukowińskich Polaków opuściła ziemie rumuńskie. Polskie organizacje na tym terenie nie osiągnęły w okresie międzywojennym takiej prężności jak na przełomie wieków.

Na przełomie XIX i XX w. w zagłębiu węglowym Valea Jiului osiedliło się kilkaset polskich rodzin robotniczych z okolic Stanisławowa i Borysławia. Głównym ich skupiskiem stała się osada Lupeni. Ponadto, kilkadziesiąt rodzin (głównie robotników wykwalifikowanych) osiadło w mieście Medias (Siedmiogród), gdzie znalazło pracę w hucie szkła. Zdecydowana większość tych osadników została repatriowana w latach 1946–1950.

Oprócz mniejszości polskiej wywodzącej się z dawnego osadnictwa w Rumunii, II wojnę światową przetrwała także część emigracji zarobkowej z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Na tę stosunkowo niewielką grupę – około 650 osób – składali się przedsiębiorcy, fachowcy zatrudniani w przemyśle tkackim, udziałowcy w innych zakładach przemysłowych, robotnicy wykwalifikowani różnych zawodów. Warstwa ta, najbardziej zamężna i wykształcona, opuściła po wojnie Rumunię.

Spośród 26 tys. cywilnych uchodźców polskich, którzy znaleźli się we wrześniu 1939 r. w Rumunii, znaczna część – ok. 11 tys., opuściła ten kraj do końca 1939 r., a kolejne 12 tys. osób w następnym roku. W tym okresie

w Rumunii pozostało ok. 3.200 uchodźców; z czasem liczba ich wzrosła do ok. 5 tys.

W latach 1948–1950 w ramach repatriacji opuściło Rumunię ok. 5 tys. reemigrantów i ok. 4 tys. uchodźców z 1939 r. Na miejscu pozostało ponad 6 tys. dawnych osadników oraz ok. tysiąca uchodźców. Potomkowie tych ostatnich mieszkają dzisiaj głównie w Bukareszcie, Krajowej, Ramnicu-Valcea, Konstancy, Ploieszti i Piteszti.

Według spisu z 2002 r. mniejszość polska w Rumunii szacowana była na 3559 osób. Język polski jako ojczysty zadeklarowało wówczas w Rumunii 2690 osób, z czego 2188 w województwie Suczawa. Związek Polaków w Rumunii szacuje natomiast, że Polaków w Rumunii jest co najmniej dwa razy tyle.

Główne skupisko ludności pochodzenia polskiego mieści się w okręgu Suczawa (południowa część historycznej Bukowiny), stanowią go m.in. miejscowości Nowy Sołonec (Solonetu Nou), Plesza (Plesa) i Pojana Mikuli (Poiana Micului), gdzie Polacy – potomkowie migracji rolniczej i zarobkowej – stanowią etniczną większość. Mimo życia od kilku pokoleń na ziemiach rumuńskich ludność ta zachowała odrębność językową, obyczajową i narodową. Pozostałe większe ośrodki to: Bukareszt, Jassy i Konstanca, gdzie Polacy to głównie przedstawiciele inteligencji.

Środowiska wiejskie z Bukowiny są stosunkowo niezamożne, dotyczą je problemy gospodarcze i społeczne charakterystyczne dla całej Rumunii. Podstawą utrzymania jest rolnictwo, hodowla i praca sezonowa przy wyrębie lasów oraz w budownictwie. Ograniczone perspektywy i bezrobocie są powodem narastającej migracji zarobkowej. Z kolei środowiska miejskie można określić jako starzejące się. Ambasada i Związek Polaków w Rumunii szczególną troską otaczają osoby starsze, chore i mające problemy z przystosowaniem się do obecnej sytuacji ekonomicznej.

Organizacje

Jedyną organizacją zrzeszającą polską mniejszość jest Związek Polaków w Rumunii. Zorganizowany w 1946 r. w Bukareszcie z inicjatywy konsulatu zjazd organizacji polonijnych powołał do życia nową organizację polonijną „Dom Polski”, która do maja 1947 r. w 19 oddziałach terenowych skupiała ponad 5 tys. członków. W latach 1950–1953 rozwiązano w Rumunii wszystkie organizacje mniejszości narodowych, w tym także „Dom Polski”, a budynek „Domu Polskiego” w Suczawie został skonfiskowany i upaństwowiony.

W 1990 r. reaktywowano organizację polskiej mniejszości narodowej w Rumunii z zachowaniem historycznej nazwy „Dom Polski”, a jej pierwszym prezesem został wybrany A. Rojowski. Na zjeździe w 1994 r. Związek Polaków wybrał na swojego prezesa Jana Piotra Babiasza, posła do parlamentu rumuńskiego z ramienia mniejszości polskiej. W wyborach w latach 1998 i 2000 był on ponownie wybierany prezesem Związku, pełniąc jednocześnie funkcję posła. Po śmierci J. P. Babiasza posłem polskiej mniejszości, a następnie także prezesem Związku, został prezes Stowarzyszenia w Nowym Sołócu, Gerwazy Longher. Obecnie działa 14 oddziałów, naj-

liczniejsze i najbardziej aktywne w rejonie Suczawy i Bukareszcie. Pozostałe oddziały Związku (Jassy, Konstanca) mają niewielu członków.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy mieszkający w Rumunii mają status mniejszości narodowej. Ustawodawstwo rumuńskie zapewnia im wszelkie przywileje wynikające z uregulowań *Konwencji Ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych* uchwalonej w Strasburgu 1 lutego 1995 r. W zakresie umów dwustronnych podstawowe znaczenie ma podpisany w Bukareszcie 25 stycznia 1993 r. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Rumunią o przyjaznych stosunkach i współpracy*; kwestie ochrony mniejszości narodowych reguluje art. 15. Praktykę wykonywania tego prawa w odniesieniu do mniejszości polskiej należy uznać za zadowalającą. Polska mniejszość może bez utrudnień kultywować religię, język, tradycje, dziedzictwo kulturowe. Swoje opinie polskie środowisko może swobodnie wyrażać na łamach czasopisma „Polonus” (wersja dla najmłodszych – „Mały Polonus”). Zagwarantowane jest rzeczywiste uczestnictwo w życiu kulturalnym, społecznym, gospodarczym i publicznym. W parlamencie rumuńskim interesy polskiej społeczności są reprezentowane przez posła Gerwazego Longhera, wybranego w tegorocznych wyborach na kolejną, trzecią kadencję.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Najważniejszymi problemami mniejszości polskiej są ogromne potrzeby socjalne i edukacyjne. Wybory parlamentarne w Rumunii dowodzą, że środowisko polskie jest w miarę spójne i solidarne. Niewielka jest grupa biznesu polonijnego. Najlepiej wykształcona warstwa – środowisko bukaresztańskie – starzeje się i nie jest w stanie podjąć aktywnej działalności. Dodatkowym problemem jest mała aktywność młodego pokolenia. Zjawiska przemocy nie występują.

Polityka władz miejscowych

Stosunek władz rumuńskich do mniejszości polskiej nie budzi zastrzeżeń, jest przyjazny i życzliwy. Uprawnienia wynikające z przepisów prawa są w pełni respektowane. Na Bukowinie Związek Polaków w Rumunii wraz z władzami oświatowymi realizują wspólnie program tworzenia polskich klas w rumuńskich szkołach i nauczania języka polskiego na poziomie przedszkolnym oraz szkolnym (szkolnictwo podstawowe i średnie).

Kierunki współpracy Ambasady RP z Polonią

Główne kierunki współpracy placówki ze środowiskiem polonijnym to:

- Wspieranie oświaty polonijnej w ramach zainicjowanego przez Wydział Konsularny programu edukacyjno-pomocowego „Dzieci Bukowiny”. Realizowany program ma na celu poszerzanie dostępu do nauczania polonijnego, aktywizację młodego pokolenia i pogłębianie jego związków z Polską – w perspektywie prowadząc do podniesienia rangi i znaczenia miejscowej

Polonii w kraju zamieszkania. Kompleksowe działania programowe obejmowały m.in. pomoc stypendialną, doposażenie placówek oświatowych, naukę języka polskiego, wsparcie organizacji olimpiad języka polskiego, organizację warsztatów translatorskich, wyprawki szkolne dla najuboższych.

– Kultura i środki masowego przekazu. Wspierana przez konsulat działalność kulturalna Związku Polaków to z jednej strony koordynowane przezeń centralne akcje, a z drugiej strony działalność poszczególnych stowarzyszeń oraz Domów Polskich, których rolą jest integracja i mobilizacja środowiska polonijnego.

– Pomoc socjalna. Pomoc udzielana osobom starszym, chorym i znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej polega na udzielaniu zapomóg w wymagających tego sytuacjach, organizacji opieki medycznej oraz programu pomocy seniorom przez polonijną młodzież. Równocześnie we współpracy z rumuńskimi lekarzami (szczególnie z bukareszteńskiego szpitala im. Marii Skłodowskiej-Curie) Ambasada realizuje projekt pomocy chorym dzieciom z Bukowiny. Obejmuje on profilaktykę stomatologiczną i okulistyczną, kontrolę stanu zdrowia dzieci przez lekarzy różnych specjalności, dofinansowywanie i organizację przewozu do Bukaresztu dzieci wymagających leczenia szpitalnego.

Obraz Polski i Polaków

Obraz Polski i Polaków w Rumunii można uznać za pozytywny. Antypolonizm nie występuje.

1.24.2. Informacja Związku Polaków w Rumunii

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Związek Polaków w Rumunii z siedzibą w Suczawie jest jedyną organizacją, zrzeszającą osoby polskiego pochodzenia w Rumunii, o strukturze federacyjnej, ze stowarzyszonymi z nim 15 organizacjami lokalnymi. Jedenaście z nich znajduje się na Bukowinie w obrębie województwa Suczawa (Suczawa, Moara, Siret, Radowce, Gura Humorului, Paltinoasa, Pojana Mikuli, Plesza, Nowy Sołonec, Kaczyka, Wikszany), cztery natomiast – w Bukareszcie, Jassach, Konstancy i Krajowej.

Problemy polskiej mniejszości w Rumunii są więc zróżnicowane, podobnie jak struktura samej Polonii, i zadaniem Związku Polaków w Rumunii jest w tej sytuacji wyważona polityka wobec różnych środowisk.

Trzon Polonii na Bukowinie stanowią mieszkańcy Nowego Sołonia, Pojany Mikuli, Pleszy, Paltinoasy – potomkowie grupy migracyjnej górali czadeckich. Środowiska wiejskie z Bukowiny charakteryzuje stosunkowo niski i średni stopień zamożności. Odzwierciedlają one problemy gospodarcze i społeczne występujące na terenie całej Rumunii. Podstawą utrzymania jest drobne rolnictwo, hodowla zwierząt, uprawa roślin i praca zarobkowa w przewadze związana z wyrębem lasu i przeróbką drewna oraz budownictwem, najczęściej sezonowa. Stopień bezrobocia jest dość wysoki, związany bezpośrednio z brakiem dostępu do świadczeń społecznych, co powoduje znaczną liczebnie emigrację zarobkową mieszkańców wsi do

krajów takich, jak: Włochy, Hiszpania, Portugalia, Niemcy, Izrael. Zjawisko emigracji zarobkowej w skali kraju jest bardzo wysokie, a w przypadku małych polskich społeczności, w ostatnich dopiero latach otwierających się na wpływy zewnętrzne, stanowi jeszcze poważniejszy problem, zwłaszcza w przypadku wyjazdu ludzi młodych oraz w wieku średnim z całymi rodzinami. W odniesieniu do mieszkańców miast szczególną troską otacza Związek Polaków w Rumunii osoby starsze, chore i nieradzące sobie w obecnej sytuacji ekonomicznej.

W sposób szczególny Związek Polaków w Rumunii odnosi się do problemów związanych ze szkolnictwem i edukacją młodego pokolenia. Stąd stała współpraca z miejscowymi władzami oświatowymi w celu zabezpieczenia nauczania języka polskiego w środowiskach polonijnych oraz troska o poziom i warunki kształcenia dzieci i młodzieży w ogóle.

Języka polskiego jako ojczystego naucza się w ramach rumuńskiego systemu edukacji jedynie w obrębie województwa Suczawa – w 12 szkołach: w Suczawie, Gura Humorului, Sirecie, Wikszanach, Mănăstirea Humorului, Pojanie Mikuli, Pleszy, Nowym Sołońcu, Kaczyce, Pârtești de Sus, Păltinoasie, Moarze, oraz w 6 przedszkolach. W Zespole Szkół im. Alexandru cel Bun w Gura Humorului funkcjonują klasy IX i X, częściowo z wykładowym językiem polskim. Wszyscy jej uczniowie, wywodzący się z Nowego Sołońca, Pojany Mikuli, Kaczyki, są polskiego pochodzenia. Polskiego uczą zarówno nauczyciele miejscowi, wykształceni w Polsce, jak i nauczyciele z Polski (obecnie 4 osoby), delegowani przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, pracujący w ramach *Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Rumunii o współpracy w zakresie nauki, szkolnictwa i kultury*.

Głównymi problemami związanymi ze szkolnictwem są:

- baza materialna: zły stan niektórych szkół i przedszkoli, niedostateczny stan ich wyposażenia;
- niski poziom nauczania w wiejskich szkołach – m.in. problem dwujęzyczności dzieci i młodzieży przy niskim poziomie nauczania, prowadzący do zaniechań związanych ze znajomością języka rumuńskiego na poziomie pozwalającym kontynuację nauki w szkołach średnich;
- związany z sytuacją materialną rodzin problem edukacji młodzieży na poziomie szkół średnich w szkołach oddalonych od miejsca zamieszkania;

Związek Polaków w Rumunii podejmuje ciągle działania na rzecz szkolnictwa z pomocą środków pozyskiwanych od polskich podmiotów: Senatu RP, polskiej placówki dyplomatycznej, organizacji pozarządowych i osób prywatnych, dbając m.in. o okresowe remonty, doposażanie szkół i poszczególnych klas w środki dydaktyczne i meble szkolne, szkolenia metodyczne z udziałem specjalistów z Polski, organizację szeregu edukacyjnych zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, pomoc socjalną uczącej się młodzieży w formie stypendiów.

Nietrudno zauważyć związek pomiędzy aktywnością danej organizacji lokalnej a istnieniem domu polskiego – miejsca spotkań i wspólnych działań, ale także swoistego materialnego, namacalnego symbolu, łączącego i umac-

niającego więzi lokalnej wspólnoty. Dlatego jedną z podstawowych potrzeb, którą stara się instytucjonalnie zaspokoić Związek Polaków w Rumunii, jest zapewnienie lokalnym społecznościom domów polskich. Na Bukowinie działa ich sześć. Są one także alternatywą dla lokalnych społeczności w dziedzinie działalności zarobkowej, ponieważ służą przyjmowaniu gości i turystów. Niestety, nie wszystkie potrzeby w tej materii są zaspokojone. Domu polskiego nie posiada spore skupisko Polaków w Moarze czy zamieszkała w 100 proc. przez Polaków Plesza. Stowarzyszeniom Polaków w Jassach i Bukareszcie grozi perspektywa utraty dotychczasowych siedzib. Generalnego remontu wymaga dom polski w Nowym Sołońcu.

Ważnym problemem, z jakim boryka się obecnie Związek Polaków w Rumunii, jest także brak aktywności ze strony młodego pokolenia. Mimo wielu działań mających na celu zaktywizowanie młodzieży, problem pozostaje nierozwiązany, przy czym jest on bardziej powszechny w miastach niż w środowiskach wiejskich, gdzie łatwiej jest zmobilizować miejscową młodzież do wspólnych działań. Natomiast młodzież wykształcona w Polsce w większości przypadków nie wraca do pracy czy pomocy w polonijnych środowiskach.

Oczekiwania od władz miejscowych

Miejscowe władze wojewódzkie i lokalne w województwie Suczawa, gdzie znajduje się siedziba Związku Polaków w Rumunii, charakteryzuje otwarcie na działania organizacji polonijnej. Przez niemal 20 lat swojej działalności Związek postrzegany jest jako najaktywniejsza w regionie organizacja mniejszości narodowej i solidny partner do współpracy.

Szczegółne otwarcie można zauważyć ze strony władz oświatowych – współpraca Związku Polaków w Rumunii z Wojewódzkim Kuratorium przyniosła wiele wspólnych udanych przedsięwzięć edukacyjnych, na co Związek liczy także w przyszłości.

Oczekiwania Związku Polaków w Rumunii w odniesieniu do władz to dalsza ich otwartość na współpracę oraz realizacja postulowanych przez Związek inwestycji w środowiskach wiejskich, zamieszkałych przez polską mniejszość: budowa dróg w odizolowanych do tej pory miejscowościach – Pojana Mikuli i Plesza, budowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych.

Od dalszej gotowości do współpracy ze strony miejscowych władz zależy także rozwiązanie bardzo złożonego problemu, z jakim Związek Polaków boryka się od wielu lat. Chodzi o uzyskanie prawa do wykorzystania całości pomieszczeń w budynku Domu Polskiego w Suczawie, niekorzystnie dla właściciela, czyli Związku Polaków, podnajmowanych przez inny podmiot. W ostatnich miesiącach starania Związku Polaków i rozmowy z władzami nabrały tempa i właściwego biegu. Ze względu jednak na złożoność problemów prawnych budynku do całkowitego ich rozwiązania potrzeba jeszcze wiele dobrej woli i zrozumienia ze strony miejscowych władz.

Oczekiwania od partnerów polskich

Parlament

Związek Polaków w Rumunii cieszył się i cieszy się nadal ogromnym wsparciem ze strony Senatu RP, sprawującego opiekę nad Polakami mieszkającymi za granicą. Opieka ta odczuwalna jest we wszystkich sferach życia polonijnego. Dzięki funduszom przekazywanym przez Senat RP powstało w Rumunii kilka domów polskich, przeprowadzono ich remonty, wspierano szkolnictwo. Rola, jaką pełni Senat RP, jest niezmiernie ważna i nie do przecenienia. Związek Polaków w Rumunii liczy na dalszą opiekę, szczególnie w kwestii najpilniejszych inwestycji związanych z domami polskimi i szkolnictwem.

Rząd

Związek Polaków bardzo pozytywnie ocenia działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych poprzez aktywność polskiej placówki dyplomatycznej w zakresie opieki nad Polakami w Rumunii. Bardzo intensywna współpraca z Konsulatem RP, oparta na dogłębnej znajomości realiów rumuńskich i sytuacji mniejszości polskiej, prowadzi do celowej pomocy i wsparcia we wszystkich aspektach życia polonijnego zarówno w sensie organizacyjnym, jak i finansowym.

Działania edukacyjne na rzecz Polaków mieszkających poza granicami kraju poprzez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej najbardziej odczuwalne są dla Polonii rumuńskiej w zakresie działań Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej oraz Zespołu ds. Polonii w ramach Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Polonijnego Centrum Nauczycielskiego.

Stypendia Rządu Polskiego na odbycie studiów wyższych w Polsce corocznie otrzymuje 5–10 kandydatów i w opinii Związku Polaków pokrywa to zapotrzebowanie ze strony polonijnej młodzieży w Rumunii.

Od 1990 r. do Rumunii nieprzerwanie pracują delegowani nauczyciele języka polskiego; przyczyną był brak wykwalifikowanych miejscowych nauczycieli języka polskiego oraz perspektyw na poprawę tej sytuacji. Dopiero w bieżącym roku szkolnym Związek Polaków stanął w obliczu problemu nieoddelegowania wystarczającej liczby kadry pedagogicznej z Polski, co spowodowało poważne trudności organizacyjne (zmniejszenie liczby godzin dydaktycznych, rozwiązanie kilku grup). Sytuacja częściowo wróciła do normy w II semestrze, jednakże w ostatnich dniach Związek został zawiadomiony przez troje z czworga delegowanych nauczycieli o nieskierowaniu ich do pracy w Rumunii w roku szkolnym 2009/2010. Wobec braku oficjalnej informacji ze strony CODN w kwestii mianowania innych nauczycieli na ich miejsce, Związek Polaków w Rumunii, który edukację młodego pokolenia uważa za najważniejszy aspekt swej działalności, jest głęboko zaniepokojony możliwością przerwania wypracowanej przez lata ciągłości edukacyjnej w szkołach z nauczaniem języka polskiego jako ojczystego. W ocenie długofalowej konsekwencje podobnego stanu rzeczy mogą rzutować także na

sferę życia politycznego (Bukowina jest tradycyjnie najistotniejszym zapleczem wyborczym dla posła polskiej mniejszości w parlamencie rumuńskim).

Wieloletnia współpraca z Polonijnym Centrum Nauczycielskim w Lublinie pozwoliła na identyfikację problemów i potrzeb szkolnictwa w języku polskim w Rumunii i dzięki opiece metodycznej ze strony PCN zaowocowała stałym procesem podnoszenia kwalifikacji nauczycieli języka polskiego. W opinii Związku Polaków w Rumunii działania PCN w bardzo istotnym stopniu wpływają na poziom i jakość edukacji w języku polskim w Rumunii i wymagają kontynuacji.

Organizacje pozarządowe

Związek Polaków w Rumunii wspierany jest od wielu lat przede wszystkim przez: Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Fundację „Semper Polonia” i Fundację „Pomoc Polakom na Wschodzie”. Współpracuje także z wieloma innymi organizacjami w różnorodny sposób wspierającymi środowiska polskie w Rumunii.

W opinii Związku Polaków bardzo pozytywny jest istniejący wyraźny podział zadań i ich charakteru pomiędzy największymi organizacjami, wspierającymi Polonię. Oczekiwania Związku Polaków to dalsza owocna współpraca, oparta na gruntownej znajomości potrzeb środowiska polonijnego w Rumunii, co sprawia, że pomoc kierowana jest w sposób celowy.

1.25. USA

1.25.1. Raport Ambasady RP w Waszyngtonie

Informacje podstawowe

Polonia amerykańska jest najliczniejszym skupiskiem emigracji polskiej i osób polskiego pochodzenia na świecie. Według ostatniego spisu ludności (Census 2000, kolejny odbędzie się w 2010 r.) w Stanach Zjednoczonych zamieszkuje 8.977.235 Polaków lub osób polskiego pochodzenia. Dane te mogą być zaniżone ze względu na fakt, że w ostatnim spisie, w odróżnieniu od tego przeprowadzonego w 1990 r., pytano ankietowanych tylko o jedno pochodzenie zamiast dwóch. Dane nie obejmują większości Polaków przebywających w USA nielegalnie. Liczbę takich osób w całych Stanach szacować można na kilkadziesiąt tysięcy.

Stany o największym odsetku mieszkańców polskiego pochodzenia to: Wisconsin 9,3 proc., Michigan 8,6 proc., Connecticut 8,3 proc., Illinois 7,5 proc., New Jersey 6,9 proc. W okręgu Chicago mieszka 2.998 tys. osób, które zadeklarowały jakiegokolwiek związki z polsnością, w okręgu Nowy Jork – 3610 tys., Los Angeles – 1176 tys., Waszyngton – 965 500 tys. Ponad 40 proc. ludności polskiego pochodzenia zamieszkuje Wschodnie Wybrzeże, a ponad 20 proc. stany Środkowego Zachodu.

1 października 2008 r. minęło 400 lat od przybycia do Jamestown pierwszych polskich osadników. Za datę wzmożonej polskiej emigracji ekonomicznej do USA można uznać rok 1854 (polskie osady w Teksasie – Panna Maria), zwłaszcza że ten sam rok wymienia się jako początek utworzenia osady Polonia w stanie Wisconsin. Masowa emigracja Polaków do USA rozpoczęła się kilkanaście lat później, po wojnie secesyjnej (1861–1865). Według dostępnych szacunków można ocenić, iż do I wojny światowej do USA przybyło ok. 2,5 mln Polaków. Stanowiło to ok. 9 proc. całej emigracji z Europy do Ameryki do 1920 r. Ograniczenia imigracyjne wprowadzone przez USA w latach 20. zredukowały liczbę przybywających z Polski do kilkunastu tysięcy rocznie.

Kolejny okres zwiększonej ilości przyjazdów Polaków to lata II wojny światowej i po jej zakończeniu. Ocenia się, że do 1955 r. do USA przybyło ok. 200 tys. Polaków – tzw. *dipisów* czyli *displaced persons* i uchodźców politycznych. Druga połowa lat 50. i 60. to okres stosunkowo niewielkiej emigracji z Polski do USA, głównie w ramach łączenia rodzin. Złagodzenie przez Polskę w latach 70. przepisów emigracyjnych nieznacznie zwiększyło wielkość emigracji do USA.

Nową falę emigracji, głównie politycznej, przyniosły lata 80. i stan wojenny. Towarzyszyła jej znacząca emigracja ekonomiczna, ułatwiona przez złagodzone w stosunku do Polaków amerykańskie przepisy imigracyjne. Według statystyk amerykańskich w latach 1980–2000 do USA wjechało na stałe ok. 280 tys. obywateli polskich.

Rdzeń Polonii stanowi emigracja wojenna (szybko kurcząca się) i tzw. emigracja solidarnościowa oraz ekonomiczna z lat 70–90. W północno-wschodniej części USA mieszkają osoby o ustabilizowanej pozycji spo-

lecznej i zawodowej. Często są to potomkowie osób przybyłych z Polski w drugim, trzecim, a nawet w czwartym pokoleniu, niemówiące już po polsku. W stanach Nowy Jork i New Jersey oraz nierównomiernie w całym kraju, obok licznej grupy powojennej emigracji inteligenckiej, mieszka też spora rzesza Polaków bez statusu imigracyjnego o niskim lub bardzo niskim statusie społecznym i materialnym. Jej przyszłość i szanse stabilizacji życiowej pozostają niejasne. W ostatnich latach obserwowany jest ciekawy rytm przepływu Polonii z północno-wschodniej części USA (głównie Chicago i Nowy Jork) do Kalifornii, Arizony i Kolorado oraz na Florydę – przesiedlają się głównie osoby zamożne, które stać na zakup nieruchomości w tej części USA.

Organizacje

Biorąc pod uwagę wielkość i zasięg działania, największe organizacje polonijne to:

– Kongres Polonii Amerykańskiej – założona w 1944 r. organizacja o charakterze *parasolowym*, uznawana jest za reprezentanta środowisk polonijnych w USA. Choć w jego ramach działa kilkaset organizacji i klubów polonijnych, środki na utrzymanie struktury krajowej Kongresu pokrywane są w całości przez Związek Narodowy Polski. Centrala Kongresu mieści się w Chicago i sprawuje nadzór nad 41 wydziałami stanowymi i oddziałami w 23 stanach oraz Biurem KPA w Waszyngtonie. Najwyższą władzą KPA jest Krajowa Rada Dyrektorów składająca się ze 125 dyrektorów wybieranych przez wydziały stanowe i organizacje krajowe oraz 10 dyrektorów wybieranych przez samą Radę. Od 2005 r. prezesem KPA jest Frank J. Spula.

– Związek Narodowy Polski – założona w 1880 r. w Chicago największa polonijna organizacja o charakterze „bratnim”, licząca ok. 180 tys. członków. ZNP, którego majątek szacowany jest na ok. 0,5 miliarda USD, stanowi organizacyjno-finansowe zaplecze KPA. Od 2005 r. funkcję prezesa pełni wieloletni sekretarz tej organizacji F. Spula.

– Zjednoczenie Polskie Rzymskokatolickie w Ameryce – najstarsza organizacja polonijna w USA o charakterze „bratnim”, założona w 1873 r. W ostatnim czasie ZPRKA dokonał kilku udanych przejęć mniejszych organizacji polonijnych o charakterze ubezpieczeniowym. Zjednoczenie jest także właścicielem i głównym sponsorem działalności Muzeum Polskiego w Ameryce – największej tego typu instytucji w Stanach Zjednoczonych. Prezesem ZPRKA jest Wallace Ozog.

– Związek Polek w Ameryce – utworzony w 1898 r. Źródłem jego utrzymania są ubezpieczenia. Prezes Związku Virginia Sikora jest jednocześnie szefową Fundacji Charytatywnej KPA, cieszącej się dużą autonomią działania względem władz Kongresu.

– Związek Podhalan w Ameryce Północnej – utworzony na przełomie 1928/1929 r., posiada 75 kół (z czego aktywnie działa ponad 60) w 4 stanach. Siedziba organizacji znajduje się w Domu Podhalan w Chicago. Od

2005 r. prezesem Związku jest Stanisław Zagata, wieloletni wiceprezes ds. gospodarczych.

– Związek Klubów Polskich – założony w 1925 r. jako organizacja charytatywna zrzeszająca kluby reprezentujące wioski, miasta, powiaty i województwa różnych regionów Polski na terenie Chicago (pod obecną nazwą działa od 1928 r.). Do Związku należy 37 klubów regionalnych. W 2008 r. prezesem Związku, na pierwszą kadencję, wybrany został dotychczasowy skarbnik ZKP Tadeusz Czajkowski.

– Legion Młodych Polek – organizacja powstała we wrześniu 1939 r. Ma charakter niedochodowy. Fundusze na finansowanie akcji charytatywnych Legion uzyskuje z organizowania Bali Amarantowych, będących jednym z największych przedsięwzięć charytatywnych Polonii amerykańskiej. Z uzyskanych środków Legion przekazał łącznie kilka milionów dolarów na cele dobroczynne, w tym także na cele społeczne w Polsce. Od 2008 r. nową prezes organizacji jest Teresa Synkowski.

– Fundacja Kościuszkowska – amerykańsko-polska instytucja kulturalno-oświatowa, założona w 1925 r. w Nowym Jorku. Udziela stypendiów młodzieży i naukowcom z Polski i USA, kieruje wymianą naukową, prowadzi działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziejów kultury i nauki polskiej (wystawy, odczyty, konkursy, wydawnictwa).

Wobec słabnięcia procesu odnawiania się społeczności polonijnej, podział na starą i nową emigrację zaciera się. Organizacje, które powstały przed i po wojnie, weszły w fazę zmian strukturalnych lub poszukiwań programowych bądź zaniku działalności.

Emigracja od końca lat 80. do chwili obecnej (bywa określana jako „inteligencka”), stworzyła lub wzmocniła struktury organizacji profesjonalistów, tzw. Polish American Professionals, budując zaplecze dla podniesienia pozycji zawodowej swoich członków, a więc i ich stabilizacji społeczno-materialnej.

Najbogatsze organizacje to te, które patronują uniom kredytowym, jakimi są: Polsko-Słowiańska Federalna Unia Kredytowa (Nowy Jork) – największa instytucja finansowa w polskich rękach poza Polską, United Poles Federal Credit Union (Nowy Jork), Polish Union of America (Nowy Jork).

Coraz ważniejszym, pozytywnym zjawiskiem ostatnich lat jest aktywna i nowoczesna działalność młodej Polonii – studentów i absolwentów skupionych w Polish Students Organization, Central European Business Club i Young Talents Club czy Polish-American Networking Organization (Boston). Duże znaczenie mają ponadto organizacje regionalne: Centrum Jana Pawła II w Clearwater (Floryda), Koło Byłych Żołnierzy Armii Krajowej w Los Angeles.

Pozycja w kraju zamieszkania

Według badań statusu grup etnicznych w USA Amerykanie polskiego pochodzenia plasują się na wysokim, 5. miejscu pod względem zamożności. Fakt ten jednak w niewystarczający sposób przekłada się na prestiż społeczny.

Wywołuje to zauważalny niekiedy proces alienacji ze środowisk polonijnych osób osiągających szybki i znaczący awans zawodowy i majątkowy.

Spółeczność polonijna posiada statystycznie wyższe wykształcenie niż średnia amerykańska. Są to w dużej mierze osoby o wyższym wykształceniu (wśród nich jest wielu lekarzy, prawników, artystów, wykładowców na uczelniach wyższych, inżynierów), ale także właściciele małych i średnich przedsiębiorstw. Różnicowanie zawodowe jest ogromne i praktycznie pokrywa się ze strukturą zawodową Polski.

Zauważalna jest tendencja zmniejszającej się obecności przedstawicieli Polonii amerykańskiej we władzach lokalnych. Działacze polonijni zajmujący stanowiska burmistrzów mniejszych miast oraz reprezentantów okręgów w parlamentach stanowych są nadal widoczni w stanach stanowiących tradycyjne skupiska polonijne w Illinois, stanie Nowy Jork oraz Connecticut. Na szczelbu gubernatorskim jedynym politykiem o polskich korzeniach w skali kraju jest gubernator stanu Oregon – Ted Kulongoski. Wciąż niepotwierdzone są doniesienia mówiące o możliwości kandydowania przez sekretarz stanu Connecticut Susan Bysiewicz w 2010 r. na stanowisko gubernatora.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwowalna jest tendencja zmniejszania się reprezentacji polonijnej w Kongresie USA. W Senacie obejmuje ona Barbarę Mikulski (Demokraci – Maryland) oraz Lisę Murkowski (Republikanie – Alaska). W Izbie Reprezentantów do kongresmanów polskiego pochodzenia należą: Daniel Lipinski (Demokraci – Illinois), Marcy Kaptur (Demokraci – Ohio), John Dingell (Demokraci – Michigan), Paul Kanjorski (Demokraci – Pensylwania), Paul Tonko (Demokraci – Nowy Jork) oraz Timothy Murphy (Republikanie – Pensylwania).

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Biorąc pod uwagę kwestie związane z korzystaniem z praw wynikających z przynależności do polskiej grupy etnicznej, w najtrudniejszej sytuacji znajdują się Polacy mieszkający w USA bez ważnych dokumentów pobytu. Należy przy tym podkreślić, iż właśnie wśród tej grupy jest wiele osób, które pomimo braku uregulowania statusu pobytu mieszkają w USA od wielu lat, prowadzą zarejestrowaną działalność gospodarczą i regularnie płacą podatki; mimo to, zatrzymane w przypadkowy sposób, są osadzane w więzieniach i deportowane do kraju.

Problemem nadrzędnym, dotyczącym przede wszystkim samej Polonii, jest jej ogromne rozproszenie, co nie sprzyja wspólnym działaniom i zdecydowanie zmniejsza możliwości rzeczywistego wpływania na działania rządów poszczególnych stanów. Problem społeczny stanowi brak swobodnej możliwości podróżowania przez osoby przebywające nielegalnie, co uniemożliwia osobisty kontakt z rodziną.

Niepokojące jest zjawisko odmawiania prawa wjazdu na terytorium USA osobom posiadającym wizę oraz sposób traktowania ich na granicy.

Praktycznie nie rejestruje się zdarzeń z elementem dyskryminacji Polaków ze względu na narodowość czy przynależność państwową. Polonia, jak

każda inna społeczność, ma tu pełną swobodę w kultywowaniu swej kultury i tradycji, choć np. liczne ostatnio przypadki niewpuszczenia Polaków na terytorium USA jednoznacznie interpretuje się właśnie jako przejawy dyskryminacji. Faktem jest, że często są oni poddawani nierównemu traktowaniu w ośrodkach deportacyjnych – nie jest zapewniona procedura notyfikacyjna, brak stosownej informacji na temat możliwości skorzystania z bezpłatnej komunikacji telefonicznej z konsulatem, deportacje są przeprowadzane dość opieszale, co stanowi dla Polaków dolegliwość ponad miarę zarzucanego im naruszenia prawa.

Polityka władz miejscowych

Miejscowe władze traktują społeczność polonijną w sposób nieodbiegający od traktowania pozostałych grup etnicznych w Stanach Zjednoczonych. Warto zwrócić uwagę, że w dobie zagrożenia terrorystycznego stosowana zasada równego traktowania obywateli amerykańskich niezależnie od pochodzenia podlega niekiedy wypaczeniom w stosunku do Amerykanów pochodzących z Bliskiego Wschodu lub szerzej państw muzułmańskich. Przypadki te nie dotyczą jednak społeczności polonijnej. Placówki w USA odnotowują wzrost aktywności amerykańskich służb imigracyjnych dążących do ograniczenia zjawiska nielegalnej imigracji do USA oraz nielegalnego zatrudnienia imigrantów bez uregulowanego statusu pobytowego w USA. Przypadki deportacji z USA dotyczyły niekiedy także osób mających zgodę na pobyt stały w Stanach Zjednoczonych na podstawie tzw. zielonej karty w przypadku popełnienia przez te osoby przestępstw bądź wykroczeń.

Słaba reprezentacja przedstawicieli polonijnych na szczeblach władzy amerykańskiej, stosunkowo wysoki stopień rozdrobnienia organizacyjnego oraz niski poziom aktywizacji społecznej Amerykanów polskiego pochodzenia przekłada się na stosunkowo niską skuteczność realizacji postulatów stawianych przez Polonię w kontaktach z przedstawicielami władzy wykonawczej i legislacyjnej na szczeblu federalnym. W ostatnich latach dotyczyło to m.in. ograniczonej skuteczności oraz zasięgu kampanii mającej na celu promocję członkostwa Polski w amerykańskim programie bezwizowym (Visa Waiver Program).

Amerykańskie władze lokalne w Chicago i Nowym Jorku konsekwentnie wspierają działalność ważniejszych grup etnicznych na swoim terytorium. Spośród organizacji polonijnych w okręgu chicagowskich, działalność Zrzeszenia Polsko-Amerykańskiego (Polish American Association) jest w niemal 80 proc. finansowana przez władze stanowe i federalne. Jedną z form wspierania przez władze stanowe (Illinois) oraz miejskie (Chicago) dzieci nowo przybyłych emigrantów z Polski jest umożliwienie im nauki w języku ojczystym, w ramach programów oferowanych w chicagowskich szkołach publicznych.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Priorytetowe działania placówek we współpracy ze środowiskami polonijnymi w USA dotyczą wspólnych projektów w promocji pozytywnego wizerunku Polski w Stanach Zjednoczonych, przeciwdziałania stereotypom,

zwłaszcza w relacjach polsko-żydowskich, oraz korygowanie nieprawdziwych interpretacji historycznych z okresu II wojny światowej (tzw. polskie obozy koncentracyjne), umożliwienie stałego dialogu pomiędzy przedstawicielami Polonii z najwyższymi władzami RP, propagowanie polskiej kultury, pomoc oświacie polonijnej, a także inspirowanie Polonii do angażowania się w działalność polityczną w strukturach władzy amerykańskiej, lobbying na rzecz włączenia Polski do Visa Waiver Program.

Istotną częścią współpracy placówek w USA z organizacjami i działaczami polonijnymi pozostaje współpraca kulturalna, kultywowanie tradycji, sztuki i kultury polskiej, promocja polskiego dorobku i dziedzictwa narodowego a także działania na rzecz ochrony poloników oraz opieka nad starszą częścią Polonii. Odrębny rozdział stanowią kwestie związane z opieką konsularną i prawną nad obywatelami polskimi, w tym osadzonymi w więzieniach i ośrodkach izolacji (zatrzymania deportacyjne).

Obraz Polski i Polaków

Placówki dostrzegają jakościową zmianę w sposobie prezentowania Polski postrzeganej przez pryzmat członkostwa w UE i NATO jako kraju będącego zaufanym sojusznikiem USA oraz uczestnika operacji militarnych w Iraku i Afganistanie. Częstotliwość informacji nt. Polski jest wyraźnie niższa w porównaniu z informacjami o najważniejszych wydarzeniach i problemach międzynarodowych oraz poświęconych np. większym państwom Europy Zachodniej. W sferze politycznej media zwracają też uwagę na rozbieżności w unijnej polityce zagranicznej, przy czym Polska jest zazwyczaj przedstawiana w opozycji do starych państw UE. W odniesieniu do polityki gospodarczej oraz aspektów aktualnego kryzysu finansowego media zwracają uwagę na dynamiczny rozwój Polski w ostatnich latach, stosunkowo dużą odporność na skutki kryzysu oraz walory turystyczne. Z tych przyczyn placówki odnotowują rosnące zainteresowanie mediów amerykańskich problematyką polską oraz dotyczącą regionu Europy Środkowo-Wschodniej. W ciągu ostatniego roku uwaga mediów amerykańskich koncentrowała się także na planach rozlokowania w Polsce elementów systemu obrony przeciwrakietowej.

W miarę utrwalania się pozytywnych tendencji polskiej gospodarki oraz wzrostu zamożności Polonii w USA stopniowo tracą na znaczeniu negatywne stereotypy zaliczające Polaków do grona niewykwalifikowanej siły roboczej czy mówiące o rzekomym polskim antysemityzmie (choć elementy te wciąż jeszcze występują). W mediach amerykańskich, jak również w wypowiedziach nielicznych polityków, pojawiają się dość regularnie sformułowania dotyczące „polskich obozów koncentracyjnych”, a także obraźliwe dowcipy nt. Polaków (tzw. *Polish jokes*). W większości przypadków nieuprawnionych sformułowań historycznych zdecydowana reakcja polskich placówek dyplomatycznych, często połączona z protestami Polonii w USA, przynosi zadowalający rezultat w postaci korekty fałszywych określeń.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Informacje o historii Polski i jej kulturze obecne są w większości amerykańskich podręczników szkolnych, jednak ich treść jest bardzo zróżnicowana. W zdawkowej formie pojawiają się wzmianki o zaborach i powstaniach narodowych lat 1831 i 1863. W bardzo niewielu podręcznikach omawiane są postacie T. Kościuszki i K. Pułaskiego.

Z historii najnowszej informacje o Polsce pojawiają się na tle okoliczności wybuchu II wojny światowej, okupacji i Holocaustu, a następnie powstania NSZZ „Solidarność” i działalności L. Wałęsy.

Polska kultura omawiana jest w kontekście kultury Europy Środkowej i Wschodniej, bez szczególnego wyróżnienia i oddzielnego omówienia.

Są też jednak wyjątki. Na przykład w podręczniku *World History: Patterns of Interaction* (McDougal Littell, ©2009) omówione jest nie tylko Powstanie w Getcie Warszawskim, ale także i to, iż obiektem nazistowskiego terroru było całe społeczeństwo polskie. Podręcznik ten zawiera również informacje o przystąpieniu Polski do NATO i polskim poparciem udzielonym wojnie z terroryzmem. Z kolei w *World History* (Pearson, Prentice Hall, ©2007) przedstawia się Polskę jako tolerancyjny kraj, w którym przez wieki kwitła kultura żydowska.

1.25.2. Informacja Kongresu Polonii Amerykańskiej

WYBRANE PROBLEMY ŚRODOWISKA POLONIJNEGO

Jak każda społeczność polonijna wszędzie na świecie, tak i Polonia amerykańska boryka się dzisiaj z szeregiem problemów i trudności. Poniższe zestawienie przedstawia wybrane, najważniejsze kwestie.

Wpływ polityczny

1. Siła polityczna: Dane szacunkowe amerykańskiego urzędu statystycznego wskazują, iż obecnie mieszka w Stanach Zjednoczonych ponad 10 milionów osób o polskim pochodzeniu. Są to dane oficjalne i ze względu na metodologię statystyczną w dużej mierze szacunkowe, a aktualna, rzeczywista liczba jest szacowana na znacznie wyższą. Jednakże, mimo tak licznej reprezentacji, amerykańska Polonia ma nieproporcjonalnie niskie realne przebiecie polityczne. Przykładem tego może być niedawna nominacja Jeffa Feinsteina na ambasadora USA w Polsce, podczas gdy jednym z kandydujących był Amerykanin polskiego pochodzenia – Mark Brzeziński, syn Zbigniewa Brzezińskiego, byłego doradcy ds. bezpieczeństwa w administracji prezydenta Cartera.

2. Stanowiska: Jak na relatywnie dużą grupę etniczną, przypadki osób o polskim pochodzeniu piastujących wysokie stanowiska w amerykańskiej administracji (stanowej czy federalnej) są zdecydowanie zbyt nieliczne.

Życie organizacyjne

1. Idea: W ostatnich latach zauważalna jest zmiana w podejściu młodego pokolenia Amerykanów polskiego pochodzenia do przynależności organizacyjnej. Praktykowana dawniej przynależność ze względów ideolowych obecnie często jest wypierana na korzyść członkostwa w amerykańskich grupach profesjonalnych, oferujących konkretne korzyści w zakresie praktykowanej profesji. Wydaje się, iż obecnie młode pokolenie patrzy na przynależność organizacyjną częściej z perspektywy: „co mogę z tego mieć” niż „co mogę z siebie dać”, jak podchodzili do tego założyciele najstarszych organizacji polonijnych i ich najbardziej oddani członkowie.

2. Członkostwo: Bezpośrednią konsekwencją powyższego stanu jest notowany stały spadek zainteresowania aktywnością w grupach polonijnych. Obecnie wiele polonijnych grup etnicznych boryka się z problemem przyciągnięcia nowych i aktywnych członków, którzy zapewniliby przetrwanie stowarzyszenia i ciągłość organizacyjną.

3. Średnia wiekowa: Kolejną konsekwencją jest stopniowa zmiana profilu członkostwa organizacyjnego z progresywnie wyższą średnią wiekową najbardziej aktywnych członków, a co za tym idzie ograniczenia w wachlarzu aktywności oferowanym przez daną organizację.

4. Finanse: Obok problemów z przyciągnięciem nowych członków kwestie finansowe są kolejnym wspólnym mianownikiem organizacji polonijnych. Mimo liczebności amerykańskiej Polonii, zdolności finansowe organizacji polonijnych są, niestety, nieproporcjonalnie niskie.

Transmisja kulturowa

1. Polskie kościoły i parafie: Będąc formą organizacyjną, borykają się z bardzo zbliżonymi do powyższych problemami. W ostatnich latach dała się zanotować rekordowa liczba likwidowanych polskich kościołów, głównie ze względu na trudności finansowe i spadek liczby polskich parafian.

2. Akulturacja, jako proces kulturowo-psychologiczny mający na celu adaptację danej osoby do odrębnego kulturowo środowiska, często w życiu codziennym oznacza stopniowe zatracanie polskich tradycji i zastępowanie ich tradycjami amerykańskimi.

Spójność działań

1. Poziom krajowy: Jako organizacja polityczna Kongres Polonii Amerykańskiej (KPA) często przejmuje pałeczkę przewodnictwa w organizowaniu Polonii wokół wybranego, ważnego dla Polonii i Polski celu. Przykładem tych starań było np. przewodnictwo KPA w staraniach na rzecz przyjęcia Polski do NATO. Była to długa i trudna kampania, która zakończyła się ogromnym sukcesem. Niestety, od tamtej pory, odzew Polonii na apele nawołujące do wspólnej akcji mającej na celu wywarcie wpływu na amerykańskich ustawodawców, w kwestiach być może mniej kluczowych niż wejście Polski do NATO, lecz nie mniej ważnych (np. wejście Polski do programu podróży bezwizowej, uhonorowanie polskich bohaterów zasłużonych dla Ameryki itp.), jest nieporównywalnie znikomy.

2. Poziom lokalny: Brak spójności w działaniu we wspólnym politycznym celu na poziomie lokalnym jest równie niezadowolający, co na poziomie krajowym. Przykładem tutaj mogą być niedawne wybory do Izby Reprezentantów Kongresu USA, w których startował Amerykanin polskiego pochodzenia w okręgu zamieszkanym głównie przez wyborców o polskich korzeniach, i który nie uzyskał wystarczającej liczby głosów, by objąć stanowisko. Szczególnie smutnym jest fakt, iż same głosy Polonii z danego okręgu, bez dodatkowych głosów przedstawicieli innych grup, wystarczyłyby do wygranej, gdyby polonijni wyborcy oddali swój głos na polskiego kandydata.

Stosunek do Polonii

1. Zainteresowanie sprawami społeczności: Niestety notowalny jest również ogólny brak zainteresowania ze strony społeczności amerykańskiej sprawami poszczególnych grup i środowisk etnicznych, w tym diaspory polskiej. Ogólna wiedza na temat Polski, Polonii, a szczególnie wkładu osób o polskich korzeniach do amerykańskiej historii, kultury i sztuki, jest daleka od satysfakcjonującej.

2. Zakłamanie historii: Z niepokojącą regularnością pojawiają się przypadki obwiniania Polski i Polaków o karygodne lub niemoralne zachowania i postawy w przeszłości. Przykładem tutaj mogą być nieustanne przypadki używania sformułowań takich, jak „polskie obozy koncentracyjne” w mediach czy nawet w przemowach amerykańskich *oficjeli*.

3. Stosunki polsko-żydowskie: Mimo wielu starań, stosunki polsko-żydowskie, szczególnie te nieoficjalne, na poziomie społeczności i osób indywidualnych, są często dalekie od ideału. Obydwie grupy w równej mierze przyczyniają się do tego stanu rzeczy.

4. „Polskie dowcipy”: Te żarty w niewybrednym guście, obraźliwe dla osób o polskim pochodzeniu, a zakorzenione w najgorszych stereotypach, pojawiają się niestety z regularnością równą „polskim obozom”.

OCZEKIWANIA OD WŁADZ AMERYKAŃSKICH

Współpraca

Większa współpraca pomiędzy administracją amerykańską, stanową i federalną a Polonią amerykańską w realizacji wspólnych projektów, jak na przykład prace nad inicjatywami prawnymi; projektami etnicznymi.

Wrażliwość na interesy Polonii

1. Zwiększenie obecności w administracji stanowej i federalnej Amerykanów o polskim pochodzeniu.

2. Większe uznanie dla wkładu społeczności polonijnej w różnych aspektach.

3. Powrót do programów etnicznych w szkołach, propagujących rolę i wpływ zamieszkujących USA grup etnicznych na kształtowanie historii i kultury społeczeństwa amerykańskiego.

4. Poparcie dla inicjatyw etnicznych, takich jak np. proponowane obecnie Muzeum Ludów Amerykańskich (National Museum of American People) poświęcone prezentacji wszystkich grup etnicznych i kulturowych, które na przestrzeni wieków przybyły na kontynent amerykański.

5. Większa wrażliwość na potrzeby i interesy grup etnicznych, w tym Polonii, podczas odbywającego się co 10 lat, ogólnokrajowego spisu ludności (Census). W najnowszej wersji pytanie o etniczność, na podstawie którego jest szacowana liczba członków poszczególnych grup etnicznych, zostało usunięte z głównego kwestionariusza.

Wrażliwość na interesy Polski

1. Zwiększona ogólna wrażliwość na interesy Polski jako sojusznika Stanów Zjednoczonych oraz kraju w sercu Europy w takich kwestiach, jak włączenie Polski do programu podróży bezwizowej, tarczy antyrakietowej, pomocy finansowej i militarnej.

2. Szczególna wrażliwość i ostrożność w relacjach USA–Polska–Rosja.

OCZEKIWANIA OD PODMIOTÓW POLSKICH

Promocja polskości i polskich spraw

1. Większe nakłady (finansowe, logistyczne) na promocję Polski w USA poprzez amerykańskie media, np. sponsorowanie programów radiowych, filmów, programów dokumentalnych, rozrywkowych, edukujących amerykańskie społeczeństwo na temat historii Polski, historii stosunków polsko-amerykańskich, polskich i polonijnych bohaterów oraz osób o największych zasługach, najważniejszych rocznicach.

2. Organizacja dużych wystaw pokazywanych na terenie całych Stanów Zjednoczonych, takich jak np. pokazywana w 2002 r. wystawa „Leonardo da Vinci and the Splendor of Poland”, która przyciągnęła do muzeów ponad 400 tys. osób. Podobne monumentalne wystawy powinny być organizowane z większą regularnością.

3. Wspieranie polskich szkół, lektoratów języka i kultury polskiej na każdym poziomie szkolnictwa jako jednego z gwarantów zachowania polskości w młodym pokoleniu.

4. Pogłębiona edukacja Amerykanów oraz osób o pochodzeniu innym niż polskie w zakresie historii Polski (II wojna światowa, historia społeczności żydowskiej w Polsce, egemplifikacja Polskich Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata i innych przykładów współpracy pomiędzy społecznościami).

5. Więcej programów wymiany młodzieży, studentów i kadry naukowej oraz lepsze propagowanie informacji o obecnie istniejących programach.

6. Profesjonalny polski lobbing w Waszyngtonie w bliskiej współpracy z organizacjami polonijnymi, na przykład z KPA.

Komunikacja

Lepsza komunikacja pomiędzy instytucjami w Polsce a Polonią amerykańską. Na przykład, dzisiaj członkowie Polonii dowiadują się o dotyczących ich zmianach w polskim ustawodawstwie z gazet polonijnych, lub nieformalnie od innych osób (często z opóźnieniem i z dużym prawdopodobieństwem nieścisłości i niepoprawności informacji). Brakuje ustanowionego i sprawdzonego systemu dzielenia się informacjami, propagowania informacji o wydarzeniach w Polsce wśród środowisk polonijnych.

Współpraca

1. Ustanowienie kanałów współpracy – Polonia pragnie nie tylko być informowana o wydarzeniach w Polsce, ale także brać udział w podejmowaniu decyzji, które ją bezpośrednio dotyczą, mieć okazję do wyrażenia opinii, być częścią procesów merytorycznych, np. w zakresie aktualizowanych, jak i proponowanych przez rząd i administrację RP nowych ustaw i regulacji prawnych.

2. Inicjowanie ustaw i regulacji prawnych (w konsultacji z zainteresowanymi, ich spadkobiercami, bez względu na obecny kraj zamieszkania, i z organizacjami polonijnymi) oraz sprawne przeprowadzanie procesu ustawodawczego w kwestiach, które najbardziej dotyczą zaawansowane wiekiem pokolenia (np. kwestie odszkodowań za krzywdy wojenne i powojenne, zwrot utraconego mienia, krzywdzące opodatkowanie rent i emerytur).

3. Zwiększona współpraca pomiędzy Polską a organizacjami polonijnymi w pracach nad projektami promującymi Polonię i Polskę w USA. Przykładowo, projekty takie mogłyby być realizowane w oparciu o zainicjowany przez RP system grantów (badawczych, kulturalnych, edukacyjnych). Partnerska organizacja polonijna szukająca wsparcia (finansowego, logistycznego) w realizacji projektu mogłaby być wybierana na drodze konkursu. Dodatkowo, bardzo pomocne byłoby ustanowienie oficjalnego kanału komunikacyjnego tak, by grupy polonijne mogły bezpośrednio inicjować projekty i składać aplikacje o wsparcie ze strony RP.

4. Wizyty przedstawicieli polskiej dyplomacji najwyższego szczebla w USA.

a. Spotkania z Polonią (towarzyskie, konsultacyjne) – praktyka tych spotkań powinna być nie tylko kontynuowana, ale i rozszerzana na spotkania „robocze”, dające konkretne rezultaty wykorzystywane później w kształtowaniu polskiej polityki zagranicznej, szczególnie wobec USA i Polonii amerykańskiej.

b. Wypowiedzi – niestety, na przestrzeni ostatnich paru lat już dwukrotnie się zdarzyło, iż polscy dyplomaci najwyższego szczebla odwiedzający Stany Zjednoczone udzielili wypowiedzi będących zaprzeczeniem starań Polonii i KPA. Obydwie wypowiedzi odnosiły się do kwestii przyjęcia Polski do programu podróży bezwizowej i obydwie zminimalizowały wagę tej sprawy z punktu widzenia Polski. W tym samym czasie, KPA i Polonia amerykańska od lat przykładają wszelkich starań, by doprowadzić do przyjęcia Polski do programu i nieustannie uświadamiają amerykańskiemu ustawodawcom, jak ważna jest to kwestia dla Polski, Polonii i USA. Wypowiedzi negujące te

argumenty, szczególnie padające z ust dyplomatów najwyższego szczebla, zdecydowanie nie ułatwiają tych starań.

Obraza Polonii

Polonia amerykańska obserwuje ze smutkiem pojawiające się co jakiś czas wypowiedzi na jej temat padające z ust osób takich, jak członkowie polskiego parlamentu czy rządu. Niestety, często są to wypowiedzi obraźliwe, szkalujące dobre imię Polonii, negujące jej wkład w dobro Polski i zainteresowanie sprawami polskimi. Rozumiemy, iż wolność słowa, którą Polska dzisiaj się cieszy, pozwala na podobne wyrażanie indywidualnych opinii, jednak mielibyśmy nadzieję, iż w przyszłości wypowiedzi obrażające dobre imię Polonii spotkają się z odpowiednio szybką i adekwatną reakcją ze strony przełożonych wypowiadających się osób, z wyjaśnieniem (w razie wątpliwości) niewłaściwości wypowiedzi oraz z nakłonieniem do skorygowania błędu i oficjalnych przeprosin na stosownym forum.

Powyższe zestawienie zawiera tylko wybrane kwestie, które ze względu na ograniczoną liczbę stron zostały przedstawione w „telegraficznym skrócie”. W przypadku zainteresowania rozszerzeniem któregośkolwiek z powyższych punktów, proszę się skontaktować z dr Barbarą Andersen w biurze Kongresu Polonii Amerykańskiej w Waszyngtonie (nr tel.: (202) 296-6955 lub e-mail: pacwash@polamcon.org).

1.26. Szwecja

1.26.1. Raport Ambasady RP w Sztokholmie

Informacje podstawowe

Współczesna Polonia szwedzka, będąc grupą narodową o stosunkowo młodej historii, wywodzi się z kilku fal emigracji. Przed II wojną światową Szwecję zamieszkiwało ok. 600 Polaków lub osób polskiego pochodzenia, w chwili obecnej szacuje się, iż liczebność Polonii szwedzkiej wynosi ok. 100 tys. osób (łącznie z migracją zarobkową).

Emigracja Polaków do Szwecji następowała etapowo. W czasie II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu w Szwecji osiedli marynarze, uciekinierzy z Polski i byli więźniowie obozów koncentracyjnych. Po 1968 r. przybyła do tego kraju spora (ponad 5 tys.) grupa obywateli polskich narodowości żydowskiej w ramach tzw. emigracji marcowej. Po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego w Szwecji pojawiła się fala emigrantów solidarnościowych. W następnych latach dominowała emigracja ekonomiczna, której kulminacja nastąpiła po przystąpieniu Polski do UE i otwarciu szwedzkiego rynku pracy. Włączenie Polski do krajów strefy Schengen, a co za tym idzie zniesienie kontroli granicznej na przejściach morskich w bazach promowych, stanowi dodatkowy bodziec migracyjny.

Polacy stanowią w Szwecji największą grupę migrantów z krajów UE. Stale rośnie liczba obywateli polskich przybywających do Szwecji z zamiarem podjęcia pracy i osiedlenia się. Władze miejscowe określają liczbę Polaków, zarejestrowanych po 1 maja 2004 r. i posiadających prawo pobytu w Szwecji, na ok. 15 tys.

Nową migrację zarobkową tworzą osoby podejmujące pracę zarówno legalnie, jak i nielegalnie. Liczba osób o nieuregulowanym statusie prawnym, wg danych szacunkowych, wynosi ok. 20 tys. Sytuacja ulega zmianie w okresie wiosenno-letnim, kiedy to przyjeżdża do Szwecji duża liczba pracowników sezonowych. Większość z nich pracuje krótko, często bez zgłaszania tego w urzędzie migracyjnym, i powraca do kraju.

Analiza struktury nowo przybyłej migracji pozwala na stwierdzenie, iż w ostatnim okresie znacząco zmienił się jej profil. Nową falę imigrantów można podzielić na kilka kategorii. Pierwsza to osoby, które można zaliczyć do typowej migracji zarobkowej, pracujące przez kilka miesięcy i przesyłające zarobione pieniądze do Polski. W tej grupie są zarówno kobiety, jak i mężczyźni, często jedyni żywicieli rodzin, ciągle podróżujący między Szwecją a Polską. Ze względu na cel swojego przyjazdu poświęcają się oni w zupełności pracy i nie biorą czynnego udziału w życiu miejscowej Polonii. Osoby z tej grupy znajdują zatrudnienie najczęściej w budownictwie, rolnictwie oraz innych zawodach niewymagających wysokich kwalifikacji. Druga kategoria imigrantów to osoby wysoko wykwalifikowane przyjeżdżające na kontrakty. Są to m.in. lekarze, pielęgniarki, inżynierowie czy inni specjaliści z branży budowlanej. Grupa trzecia, zwiększająca się najszybciej, to osoby przyjeżdżające z rodzinami, z zamiarem nie tylko podjęcia pracy,

ale i osiedlenia się na terenie Szwecji. Ze względu na chęć stałego zamieszkania w Szwecji uczestniczą oni często w życiu Polonii.

Organizacje

Jedynie niewielki odsetek Polonii szwedzkiej należy do organizacji polonijnych. Spośród około 60 różnych organizacji polonijnych, działających w Szwecji, większość należy do dwóch ogólnoszwedzkich związków konfederacyjnych – Kongresu Polaków w Szwecji i Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji.

Kongres Polaków w Szwecji (KPS) zrzesza ok. 30 organizacji. Prezesem jest Michał Bieniasz. Do największych organizacji KPS należą: Polski Komitet Pomocy w Szwecji, Rada Uchodźstwa Polskiego w Szwecji, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów – Oddział Szwecja, Polski Związek Byłych Więźniów Politycznych w Sztokholmie, Związek Polaków (w Sztokholmie i Helsingborgu), Związek Polskich Katolików w Göteborgu.

Zrzeszenie Organizacji Polonijnych w Szwecji (ZOP) zrzesza ponad 20 organizacji. Zrzeszeniu przewodniczy Maria Olsson. Najważniejsze organizacje członkowskie to: Towarzystwo Polaków „Ogniwo” w Sztokholmie, Polski Związek Kulturalny w Göteborgu, Stowarzyszenie Polaków w Västerås, Związek Polaków w Eskilstunie, Polski Klub Olimpijski w Szwecji, Polskie Ognisko „Piast” w Landskronie, Ognisko „Kwiaty Polskie” w Malmö.

Stale rosnąca liczba Polaków w Szwecji nie przekłada się na liczbę powstających nowych struktur organizacyjnych. Nowa migracja polska z reguły nie tworzy w Szwecji oddzielnych organizacji (wyjątkiem jest Związek Polaków w Sztokholmie, należący do KPS), jednakże w kilku ośrodkach chętnie uczestniczy w życiu organizacyjnym lokalnych społeczności.

Na uwagę zasługują nowe formy samoorganizowania się grup migracji zarobkowej na terenie Sztokholmu, np. własne czasopisma, fora oraz portale internetowe, integrujące środowiska polskie i ułatwiające wymianę cennych informacji na tematy praktyczne związane z życiem i pracą w danym kraju.

Organizacje działające w Szwecji w większości skupiają członków średniego i starszego pokolenia Polonii. Młode pokolenie pozostaje na uboczu i nie jest zainteresowane działalnością społeczną. Do chlubnych wyjątków należą prężnie działające zespoły folklorystyczne: „Piastowie” (Sztokholm), „Kwiaty Polskie” (Malmö), „Malwa,, (Norrköping), harcerstwo polskie – Niezależny Hufiec Harcerstwa Polskiego „LS-Kaszuby” (Sztokholm), a także organizacje: Towarzystwo Polaków „Ogniwo” w Sztokholmie i Polski Związek Młodzieży Katolickiej „Polonica” w Malmö. Większość wyżej wymienionych podmiotów to członkowie Zrzeszenia Organizacji Polonijnych.

Pozycja w kraju zamieszkania

Przeważającą część współczesnej Polonii stanowią osoby, które przybyły do Szwecji z powodów ekonomicznych. Nie zajmują one znaczących pozycji w żadnej ze sfer szwedzkiego życia politycznego, społecznego czy gospodarczego, chociaż na tle innych grup etnicznych mieszkających w Szwecji Polonia wykazuje wyraźnie wyższy od przeciętnego poziom wykształcenia

i średni status materialny. Polscy lekarze i stomatolodzy cieszą się dużym uznaniem (brak oficjalnych statystyk, ale szacuje się, że w Szwecji pracuje ich ponad tysiąc). Uznana pozycję mają Polacy w sferze nauki i kultury. Wielu Polaków ma małe prywatne firmy handlowe, usługowe, budowlane. Działa kilkanaście polskich restauracji i sklepów z polską żywnością.

W Szwecji nie wykształciła się jeszcze polska grupa nacisku, ale wybory parlamentarne i komunalne w 2006 r. wskazują na rosnący udział środowiska polskiego w życiu politycznym Szwecji. Po raz pierwszy w parlamencie szwedzkim znalazła się Polka Eliza Roszkowska-Öberg, a do władz lokalnych wybrano kilkunastu Polaków.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Status prawny Polonii w Szwecji, z punktu widzenia prawa zarówno szwedzkiego, jak i międzynarodowego, nie budzi zastrzeżeń. Nie stwierdza się jakichkolwiek przejawów dyskryminacji polskiej grupy.

Generalna ocena polityki władz szwedzkich wobec społeczności polskiej jest pozytywna. Polacy mieszkający na stałe traktowani są na równych prawach z innymi grupami migrantów, a te mają takie same prawa jak rdzenni mieszkańcy Szwecji.

Polityka władz miejscowych

Rząd szwedzki a także władze lokalne udzielają wsparcia finansowego polskim organizacjom działającym w Szwecji. Pomoc finansowa, choć z roku na rok maleje, stanowi znaczące wsparcie dla organizacji polonijnych. Jest ona przeznaczona przede wszystkim na utrzymanie siedzib oraz działalność programową. Dodatkowo związki mają możliwość aplikowania o dodatkowe fundusze na realizację projektów specjalnych.

W ostatnim czasie, w wyniku działań podjętych przez urzędy konsularne RP, miejscowe związki zawodowe opracowały pakiet na rzecz nowej polskiej migracji. Między innymi rozważane jest uruchomienie projektu *call center* – linii telefonicznej (centrum informacyjno-kryzysowego) w języku polskim, gdzie polscy pracownicy będą zgłaszać problemy napotkane na szwedzkim rynku.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Do priorytetów polskich urzędów konsularnych w zakresie współpracy z diasporą polską należą:

– Realizacja rządowego programu na rzecz zwiększenia opieki nad polską migracją zarobkową. Urzędy wspierają wszelkie działania Polonii na rzecz nowo przybyłych oraz podejmują samodzielnie szereg inicjatyw. Między innymi godne podkreślenia jest wydanie broszury informacyjnej *Vademecum Polaka w Szwecji* zawierającej kompleksowe informacje niezbędne dla nowo przybyłych.

- Wsparcie merytoryczne i finansowe młodzieżowego ruchu polonijnego (zespoły folklorystyczne, świetlice i kółka zainteresowań, harcerstwo polskie).
- Ścisła współpraca ze środowiskiem nauczycieli języka polskiego, polegająca m.in. na wspieraniu ich rozwoju zawodowego i projektów edukacyjnych.
- Promocja dorobku Polonii w dziedzinie kultury. Wiele działających w Szwecji organizacji polonijnych zajmuje się promocją kultury polskiej. Polonia nie ogranicza swojej działalności wyłącznie do Polaków mieszkających w Szwecji, ale również stara się promować z dobrym skutkiem kulturę polską wśród Szwedów. Doskonałym tego przykładem jest m.in. twórczość polskich grafików, malarzy, pisarzy i muzyków a także działalność zespołów pieśni i tańca.
- Współpraca z duchowieństwem polonijnym. W sferze integrowania środowiska polonijnego istotną rolę odgrywa duchowieństwo polonijne, a w szczególności księża z Polskiej Misji Katolickiej w Sztokholmie, Göteborgu i Malmö. Księża zapewniają Polakom mieszkającym w Szwecji nie tylko opiekę duchową, ale również zajmują się krzewieniem znajomości języka, kultury i tradycji narodowych a także utrzymaniem patriotycznego ducha więzi z Polską.

Obraz Polski i Polaków

Na wizerunek Polski w Szwecji składa się wiele elementów. W świadomości społecznej ciągle pokutują różne stereotypy, postrzeganie Polski jako „szarego elementu składowego postkomunistycznej masy upadłościowej”. Na to nakłada się brak wiedzy oraz obojętność szwedzkiego społeczeństwa wobec Europy „Wschodniej”, za którą w dalszym ciągu uważa się Polskę. Ponadto, Szwedów niejednokrotnie razi także tradycjonalizm Polaków. Z drugiej jednak strony, istnieje także inny, bardzo pozytywny obraz Polski jako kraju, który zapoczątkował przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej, walczył o wolność i dziś chce się nią dzielić z innymi (*vide*: Partnerstwo Wschodnie, którego znaczenie jest przez szwedzkie media często akcentowane).

Polską marką pozostaje niezmiennie „Solidarność” oraz osoba Lecha Wałęsy, który jest ciągle jednym z najbardziej rozpoznawalnych Polaków.

Wejście Polski do Unii Europejskiej oraz dynamiczny rozwój stosunków politycznych między Polską a Szwecją w ostatnich latach sprzyjały lepszemu wzajemnemu poznaniu się społeczeństw obu krajów, co przyczyniło się do kształtowania pozytywnego obrazu Polski i Polaków. W społeczeństwie szwedzkim ugruntowało się przekonanie, że napływ pracowników z nowych krajów członkowskich UE, w tym głównie z Polski, oddziałuje stymulująco na wzrost gospodarczy Szwecji. Obecnie pozytywnie odbiera się w Szwecji dynamizm i aktywność młodych Polaków a także proces transformacji polskiej gospodarki.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

W odniesieniu do Szwecji nie występuje problem nierzetelności przedstawiania wizerunku Polski, jej kultury i historii, w miejscowych podręcznikach.

Pojawiające się w podręcznikach sporadycznie stereotypy, uogólnienia czy też pominięcia istotnego wkładu Polski do kultury europejskiej wynikają bardziej z niedostatecznej wiedzy autorów opracowań niż z celowego działania. Polskie placówki dyplomatyczne oraz polonijne organizacje nauczycielskie stale monitorują tę tematykę i na bieżąco zwracają uwagę na niedociągnięcia właściwym urzędom miejscowym.

1.26.2. Informacja Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Środowisko Polonijne w Szwecji jest odzwierciedleniem historii powojennej Polski, składa się ono:

– Z emigracji przedwojennej, która obecnie ze względów naturalnych jest szczątkowa i wchodzi w strukturę Kongresu Polaków w Szwecji (KP).

– Z Polaków przybyłych do Szwecji z obozów koncentracyjnych i internowanych podczas II wojny światowej marynarzy łodzi podwodnych, wielu z nich było założycielami organizacji kulturalnych w Szwecji, które wchodzi w strukturę Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji (ZOP).

– Z emigracji 1968 r., która częściowo należy do organizacji żydowskich w Szwecji, większość z nich nie jest zrzeszona w organizacjach polonijnych, lecz stanowi bardzo istotną grupę inteligencji, odgrywającą dużą rolę w kulturze i nauce szwedzkiej i zarazem stanowiącą dużą i ważną grupę konsumentów kultury polskiej.

– Z emigracji solidarnościowej, która w pierwszym okresie weszła w struktury Kongresu Polaków w Szwecji, obecnie duża jej część wchodzi w skład związków członkowskich Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji, czyli organizacji o charakterze kulturalno-społecznym.

– Z Polaków, którzy przybyli do Szwecji po wejściu Polski do Unii Europejskiej, oraz z obywateli polskich, którzy przebywali w Szwecji przez wiele lat nielegalnie, a po wejściu Polski do Unii zalegalizowali swój pobyt w Szwecji.

– Dużą grupę aktywnej Polonii stanowi tzw. emigracja serc, zaliczają się do niej przede wszystkim Polki, które wyszły za mąż za Szwedów, oraz ich rodziny. Stanowią one aktyw wielu organizacji wchodzących w skład Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji.

Problemy, z jakimi boryka się nasze środowisko, wynikają w większości z podziałów. Stara londyńska Polonia ze względu na swoją polityczną działalność i konserwatyzm przeżyła kryzys identyfikacyjny po zmianie systemu politycznego w Polsce, ich działalność nie była atrakcyjna dla nowej Polonii składającej się przede wszystkim z młodych ludzi, którzy nie chcieli żyć przeszłością.

Organizacje wchodzące w strukturę Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji, które w większości miały profil kulturalny, ukierunkowany na wychowanie w polskości dzieci i młodzieży, dużo łatwiej dostosowały się do nowej sytuacji i od pierwszych dni wejścia Polski do Unii Europejskiej otworzyły się na nowo przybyłych, oferując im kursy języka szwedzkiego, pomoc w załatwianiu ważnych spraw w nowym miejscu osiedlenia, spo-

tkania informacyjne z przedstawicielami urzędów szwedzkich i polskich placówek dyplomatycznych. Dzieci nowo przybyłych Polaków stanowią wysoki odsetek członków organizacji dziecięcych i młodzieżowych wchodzących w skład Zrzeszenia (harcerstwo, zespoły folklorystyczne, organizacje sportowe).

Nowo przybyli Polacy stanowią w niektórych organizacjach ZOP ponad połowę członków i są licznymi uczestnikami naszych imprez. Jednak większość nowej emigracji nie chce angażować się społecznie i przyjmuje postawę konsumpcyjną. Niektóre grupy organizują imprezy polonijne, kontaktując się poprzez internet na forum polonijnego portalu Poloniainfo i korzystając z lokalu klubowego Towarzystwa Polaków „Ogniwo” w Sztokholmie. W klubie „Ogniwa” spotykają się często „forumowicze” oraz grupa młodych Polek i piłkarze z drużyny piłkarskiej „Polonia Falcons FF”.

Problemem dla większości organizacji polonijnych są wysokie koszty lokalowe; jeszcze na początku lat 90. organizacje wchodzące w skład Zrzeszenia Organizacji Polonijnych miały kilkanaście lokali klubowych. Obecnie pozostały ostatnie dwa: lokal klubowy posiada tylko T.P. „Ogniwo” w Sztokholmie i Związek Kulturalny w Göteborgu. Koszty lokalowe tych dwóch organizacji wielokrotnie przekraczają wysokość dotacji, jakie organizacje otrzymują na działalność.

Kryzys finansowy powoduje, że wiele rodzin nowo przybyłych, jak również tych, co stracili pracę, znajduje się w ciężkiej sytuacji ekonomicznej. Dotyka to przede wszystkim dzieci, które już i tak znajdują się w trudnej sytuacji spowodowanej wyjazdem z kraju. W wielu gminach uczniowie nie otrzymują dostatecznej pomocy w języku polskim w początkowej fazie adaptacji w nowej szwedzkiej szkole, co powoduje niewyobrażalny stres, szczególnie u małych uczniów pozbawionych całkowicie środka komunikacji. Brak środków na finansowanie sektora publicznego zarówno w Polsce, jak i w Szwecji, powoduje zmniejszanie dotacji na szkolnictwo.

Zorganizowanie wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, zwłaszcza w okresie wakacji i ferii, jest niezwykle kosztowne, dotyczy to szczególnie rodzin wielodzietnych. Udział dziecka w organizowanych przez nasze związki obozach harcerskich i zimowiskach kosztuje ok. 4–5 tysięcy koron. Wyjazd na kolonie letnie do Polski stanowi podobny wydatek. Dlatego też wiele dzieci spędza czas wolny na ulicy lub samotnie w domu.

Oczekiwania od władz miejscowych

Szwecja jest jednym z niewielu państw europejskich, które aktywnie wspiera organizowanie się imigrantów i partycypuje w ich finansowaniu. Władze szwedzkie uznają też prawo do bezpłatnego nauczania języka ojczystego w szkołach, zatrudniają nauczycieli i ponoszą wszelkie koszty materiałowe i lokalowe z tym związane. Język polski, na równi z pozostałymi językami imigranckimi, ma status przedmiotu nadobowiązkowego w szkołach podstawowych (kl. I–IX) i ponadpodstawowych (3 lata). Oceny z przedmiotu są równo traktowane z ocenami z innych przedmiotów i zaliczane przy rekrutacji na wyższe uczelnie.

Oczekujemy od władz szwedzkich poprawy w zakresie pomocy nowo przybyłym polskim uczniom rozpoczynającym naukę w szwedzkich szkołach i radykalnego zwiększenia ilości godzin lekcyjnych w języku ojczystym przeznaczonych na tę pomoc.

W latach 70. i 80. Szwecja miała Urząd ds. Imigrantów (Invandraverket) i bardzo liberalną w stosunku do imigrantów i uchodźców politykę, która regulowała prace tego urzędu. W latach 90. i początku 2000 r. nastąpiła zmiana polityki w kierunku integracji. Powstał wtedy Urząd ds. Integracji z bardzo okrojona polityką obejmującą tylko pierwsze lata imigranta w Szwecji, polityka ta się totalnie nie sprawdziła i po wielu konsultacjach z nami rząd szwedzki zmienił obecnie status organizacji imigranckich oraz ich prawo do kultuwowania swej narodowej kultury i języka.

Zrzeszenie Organizacji Polonijnych w Szwecji wchodzi w skład organizacji p a r a s o l o w e j zrzeszającej 15 największych organizacji imigranckich w Szwecji, która pertraktuje z władzami szwedzkimi w sprawie nadania ich grupom etnicznym statusu mniejszości kulturowo-językowych, które podlegałyby Ministerstwu Kultury i objęte były polityką kulturalną Szwecji. Obecnie uznaje się nasze prawo do samodzielnego decydowania o kierunkach naszego działania i utrzymania naszej narodowej kultury. Organizacje nasze znajdują się w gestii Urzędu ds. Młodzieży.

Oczekiwania od podmiotów polskich zaangażowanych we współpracę z Polonią

Jeżeli chodzi o nasze oczekiwania wobec parlamentu, to dotyczą one przede wszystkim wsparcia naszej pracy polonijnej i otoczenia opieką obywateli polskich bez względu na miejsce ich pobytu. Jesteśmy wdzięczni za uchwalenie Karty Polaka, jednak nie uważamy jej za produkt końcowy i będziemy naciskali na prowadzenia dalszych prac nad jej rozszerzeniem.

Sprawą dla nas podstawową jest dalsza integracja ruchu polonijnego w Europie i na świecie. Dlatego też oczekujemy wyraźnego wsparcia merytorycznego i finansowego krajowych, kontynentalnych i światowych struktur polonijnych, takich jak Europejska Unia Wspólnot Polonijnych i Rada Polonii Świata oraz wszelkich naszych działań w tym zakresie. Jesteśmy gotowi służyć Polsce naszą radą i pomocą, jak również starać się promować Polskę w krajach naszego zamieszkania, potrzebujemy jednak do tego wsparcia ze strony parlamentu i traktowania nas jako partnera godnego zaufania. Oczekujemy też tego, że polscy eurodeputowani do Parlamentu Europejskiego reprezentować będą również interesy Polaków zamieszkałych poza granicami kraju. Mamy nadzieję na bardziej ożywione kontakty z przedstawicielami Parlamentu Europejskiego, Sejmu i Senatu RP. Nasze organizacje winny być naturalnym miejscem spotkań polskich posłów i senatorów z Polakami mieszkającymi lub czasowo przebywającymi w Szwecji.

Nasze oczekiwania wobec rządu polskiego dotyczą przede wszystkim sprawy opieki nad polskimi obywatelami. Polska jest teraz nowoczesnym krajem demokratycznym mającym swoje należne miejsce w Unii Europejskiej i dlatego mamy prawo oczekiwać, że jako państwo opiekuńcze będzie

dbało o interesy wszystkich swoich obywateli, bez względu na to, gdzie się urodzili i gdzie obecnie zamieszkują. W związku z dużym napływem obywateli polskich do Europy Zachodniej, w tym do również do Szwecji, zwiększyło się obciążenie placówek konsularnych, natomiast ilość etatów na placówkach zmniejszyła się.

W tym samym czasie, z powodu zmiany formy działania Instytutu Polskiego, Konsulat Generalny w Sztokholmie przejął rolę mecenasa kultury polskiej i polonijnej, starając się ze swojej skromnej puli środków finansowych pomóc jak największej ilości organizacji polonijnych i działających na ich terenie polonijnych artystów. Konsulat Generalny w Sztokholmie został ostatnio przekształcony w Wydział Konsularny Ambasady RP, a środki finansowe przeznaczone na współpracę z organizacjami polonijnymi i promocję kultury polskiej uległy dalszej redukcji. Napawa nas to obawa, że mimo starań konsulów generalnych – Radomira Wojciechowskiego i Jarosława Łasińskiego, i ich oddaniu, z jakim starają się nam pomóc w naszej działalności, finansowe i etatowe ograniczenia utrudnią nam realizowanie założeń programowych naszych organizacji i ograniczą nasze możliwości niesienia pomocy nowo przybyłym.

Martwi nas również sytuacja Szkolnego Punktu Konsultacyjnego w Sztokholmie przy Ambasadzie RP popularnie nazywanej Szkołą Polską, do której uczęszcza przeszło 200 dzieci z regionu Sztokholmu. Groźba likwidacji tej placówki niepokoi całe naszą polonijną społeczność. Pozbawiłoby to możliwości powrotu do polskiego systemu szkolnego dzieci, których rodzice przebywają czasowo poza Polską i planują powrót do kraju. Oczekujemy od MEN i rządu polskiego, że do likwidacji tej placówki edukacyjnej nie dojdzie, a wręcz przeciwnie – powstanie więcej takich placówek dających możliwość uzupełnienia nauki o przedmioty ojczyście dzieciom i młodzieży polskiej w Göteborgu i Malmö.

Nasza współpraca z organizacjami pozarządowymi skoncentrowana jest głównie na współpracy ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”, które jest dla nas naturalnym kanałem w prowadzeniu dialogu z krajem. Oczekujemy, że nadal będzie reprezentowała nasze interesy wobec władz polskich i wspierała nas merytorycznie, praktycznie i finansowo w naszych działaniach na rzecz integracji Polonii w Szwecji, Europie i na świecie.

Maria Olsson – prezes Zrzeszenia

1.27. Turcja

1.27.1. Raport Konsulatu Generalnego RP w Stambule

Informacje podstawowe, organizacje, pozycja w krajach zamieszkania

Głównym i jedynym zwartym skupiskiem Polonii w Turcji jest historyczna wieś Polonezköy, dawniej zwana Adampolem, znajdująca się ok. 15 km od Stambułu, po azjatyckiej stronie Bosforu. Dzieje tej niezwyklej miejscowości sięgają 1842 r., kiedy na podstawie decyzji i z funduszy księcia Adama Czartoryskiego (1770–1861) powstała osada polska, założona przez Michała Czajkowskiego (1804–1886), znanego w Turcji jako Sadyk Pasza. Pierwszymi osadnikami byli uchodźcy z Polski po Powstaniu Listopadowym 1831 r., później dołączyli do nich uczestnicy Wiosny Ludów 1848 r. i wojny krymskiej 1853 r.

Obecnie mieszkańcy polskiego pochodzenia – ok. 30 rodzin – stanowią blisko 30% populacji wsi. Jednak ze względu na łączące ich wspólne korzenie oraz wyraźną odrębność kulturową i religijną od muzułmańskiego otoczenia stanowią dość jednolite środowisko z wyraźnie ukształtowanym przez kilka pokoleń własnym życiem społecznym. Polska społeczność kształtuje do dzisiaj charakter całej miejscowości. Przetrwanie przez 165 lat tej enklawy polskości, kultywowanie języka, kultury, religii i obyczajów kraju przodków uważane jest za fenomen w skali światowej. Sygnalizowana, jednak nie podkreślana nazbyt mocno, odrębność kulturowa stała się znakiem firmowym osady, elementem przyciągającym turystów, a tym samym – źródłem sukcesu finansowego jej mieszkańców, których znaczna część prowadzi obecnie pensjonaty, restauracje i hotele, korzystając z tego, że wieś stała się popularnym miejscem wypoczynku weekendowego dla mieszkańców Stambułu.

Organami samorządowymi wsi są: zebranie mieszkańców oraz 5-osobowa rada wsi i wójt, wybierani w wyborach powszechnych na 5-letnią kadencję. Ostatnie wybory odbyły się w marcu 2009 r., w czasie których wójtem został wybrany Antonio Vilkosevski. Za kadencji jego poprzednika – Daniela Ohotskiego, w Polonezköy zainwestowano poważne środki w rozwój infrastruktury komunalnej – drogi, chodniki, sieć gazowa, skwery, obiekty sportowe. Wcześniej, w 1994 r. nadano status parku przyrodniczego obszarowi wsi i przyległych terenów leśnych, co z jednej strony sprzyja ochronie lasów i zwiększyło atrakcyjność samej osady, z drugiej jednak – procedury biurokratyczne w parku przyrodniczym ograniczyły rozwój infrastruktury turystycznej w Polonezköy.

W Polonezköy znajdują się ważne miejsca pamięci narodowej: cmentarz, na którym pochowani są m.in. uczestnicy Powstania Listopadowego, Wiosny Ludów i Powstania Styczniowego a także żołnierze polskiej dywizji kozaków sułtańskich (uczestników wojny krymskiej 1853–1856 r.); kościół pw. NMP Częstochowskiej z 1914 r.; „Dom Pamięci Zofii Ryży”, gdzie w czterech izbach zgromadzono dokumenty, fotografie, historyczne wydania książek, dawne stroje oraz inne pamiątki dokumentujące historię Adampola. Zbiory te zostały skompletowane dzięki ofiarności mieszkańców osady. Obiekty

zostały odnowione wspólnym staraniem samorządu wsi, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz Konsulatu Generalnego RP w Stambule. Ponadto w Polonezköy znajdują się liczne tablice pamiątkowe dokumentujące historię tego miejsca: przedwojenna tablica poświęcona Adamowi Mickiewiczowi oraz tablica wmurowana na 150-lecie osady – obie na terenie kościoła; tablice poświęcone księciu Adamowi Czartoryskiemu oraz Michałowi Czajkowskiemu znajdujące się przed miejscowym Domem Kultury; tablica informacyjna o historii Polonezköy na głównym placu wsi.

Główne problemy, polityka władz miejscowych

Pewną słabością polskiej społeczności są ujawniające się okresowo trudności w wypracowaniu wspólnego stanowiska w istotnych kwestiach, np. w wyborze reprezentatywnego samorządu czy też jednolitego stosunku do projektów planu zagospodarowania przestrzennego gminy.

Władze miejscowe prowadzą politykę promowania Polonezköy na zewnątrz, jako żywego przykładu tradycyjnej tureckiej gościnności udzielanej od wieków wszelkim uchodźcom i dysydemtom, również z krajów europejskich. Wizerunek Polonezköy wykorzystywany jest przy różnych okazjach – ostatnio w kwietniu 2009 r. przy okazji II Światowego Forum Cywilizacji w Stambule otwarto wystawę historyczną obrazującą przykłady ludzi i społeczności, które na przestrzeni wieków znalazły w Turcji schronienie przed prześladowaniami. Wystawę otwierały informacje o Polonezköy. Osada jest także reklamowana w informatorach dla turystów oraz anglojęzycznej prasie ukazującej się w Stambule. Także dzięki zainteresowaniu Polonezköy ze strony władz polskich, o czym świadczą m.in. liczne wizyty przedstawicieli RP (np. prezydentów L. Wałęsy, A. Kwaśniewskiego i L. Kaczyńskiego), utrzymuje się pozytywny odbiór tej miejscowości w świadomości centralnych władz Turcji.

Z drugiej strony widoczne są także, dyktowane bardziej pragmatyką, usiłowania władz lokalnych do przejęcia kolejnych części arealów leśnych znajdujących się nadal w posiadaniu wsi. Wynika to głównie z czynników ekonomicznych, takich jak wzrost wartości gruntów w Stambule i okolicach. Najważniejszym problemem jest plan zagospodarowania przestrzennego obszarów wokół Polonezköy, którego realizacja bez uwzględnienia stanowiska społeczności Polonezköy może doprowadzić do zaburzenia historycznego charakteru wsi, gdyż prawdopodobnie obszary otaczające wieś mają być przeznaczone pod zabudowę mieszkalną i infrastrukturę wielkomiejską.

Kierunki współpracy placówki z Polonią i Polakami w Turcji

Kontakty społeczności i władz Polonezköy z placówkami polskimi w Turcji układają się harmonijnie. Dzięki wspólnym staraniom, przy współpracy z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, udało się odnowić wszystkie polskie obiekty zabytkowe we wsi, a także skatalogować istniejące zbiory dokumentujące historię osady. Polonezköy pozostaje też ważnym miejscem życia polonijnego w Stambule, gdzie odbywają się imprezy kulturalne, np. coroczny „Festiwal Czereśniowy” z udziałem polskich artystów ludowych i zespołów folklorystycznych, polsko-tureckie warsztaty rzeź-

biarskie czy tradycyjne uroczystości patriotyczne i religijne, np. z okazji Święta 3 Maja lub Dnia Wszystkich Świętych. Odbywają się tu także – organizowane wspólnie przez konsul i samorząd wsi – koncerty muzyki klasycznej (z wykorzystaniem fortepianu podarowanego przez polskie MKiDN), występy artystów z Polski.

Działania polskich placówek w Turcji, a zwłaszcza Konsulatu Generalnego RP w Stambule, wobec społeczności Polonezköy będą koncentrowały się na podtrzymywaniu polskich tradycji i związków z Polską, wspieraniu propolskich inicjatyw władz osady oraz nauczaniu języka polskiego wśród najmłodszego pokolenia, które znajomość języka przodków ma szansę pogłębiać wyłącznie w domu rodzinnym. Niebagatelną rolę w pielęgnowaniu języka polskiego i tożsamości odgrywa duszpasterstwo katolickie. Parafia w Polonezköy prowadzona jest przez polskiego księdza – w soboty odprawiane są msze św. po polsku a także odbywają się lekcje religii. Z inicjatywy samorządu Polonezköy nawiązana została współpraca między stambulską dzielnicą Beykoz a Zakopanem. Mieszkańcy wsi utrzymują liczne kontakty z Polską, w tym z samorządami lokalnymi (m.in. Zakopane, Lanckorona).

Wizerunek Polski w miejscowych mediach i podręcznikach szkolnych

Media tureckie informują o Polsce sporadycznie, przy okazji np. ważnych wydarzeń międzynarodowych, w które zaangażowana jest Polska. Polska postrzegana jest jako integralna część Zachodu i pełnoprawny członek UE i NATO. Wszystkie istotne dla Polski rocznice w 2009 r., i związane z nimi wydarzenia polityczne, zostały w mediach tureckich odnotowane i skomentowane. Charakter komentarzy można uznać za wyważony, prezentujący perspektywę zewnętrznego obserwatora. Stosunek mediów tureckich do Polski można opisać jako życzliwie neutralny.

We współczesnych tureckich podręcznikach szkolnych historia Europy i państw europejskich w ogóle zajmuje niewielką część materiału. Wynika to z przyjętego etnocentrycznego obrazu historii Turcji, która jest przedstawiana w opozycji do Europy – głównego rywala cywilizacyjnego. Nauczanie historii w szkołach jest w Turcji mocno nasycone ideą narodową i państwowotwórczą. Na tym tle obecność Polski w podręcznikach szkolnych jest symboliczna, ograniczająca się do wzmianek w przedstawianej historii Imperium Otomańskiego.

1.28. Ukraina

1.28.1. Raport Ambasady RP w Kijowie

Informacje podstawowe

Osoby należące do mniejszości polskiej na Ukrainie w większości zamieszkują terytorium, które nie wchodziło w skład II Rzeczypospolitej. Przeważająca większość ludności polskiej z byłych województw lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławskiego i wołyńskiego, czyli dawnych kresów przedwojennej Rzeczypospolitej, powróciła po wojnie do Polski w ramach kolejnych fal repatriacji. Na miejscu pozostali Polacy zamieszkujący na wschód od Zbrucza i Horynia, czyli obywatele Ukrainińskiej Republiki Rad. Władze radzieckie w latach 20. pragnęły wykorzystać niektóre środowiska polskie do uderzenia na Zachód, stąd idea utworzenia na terenie ukraińskiej Żytomierszczyzny Polskiego Rejonu im. Juliusza Marchlewskiego. *Polrajon* istniał w latach 1925–1935. Mimo że panowała w nim – jak na warunki sowieckie – względna wolność, to i tak kapitalna większość Polaków bezskutecznie starała się wyjechać do Polski. W 1936 r. większość Polaków z Marchlewszczyzny została wywieziona, głównie do Kazachstanu. Taki też los spotkał tysiące Polaków – w latach 30. zostali poddani bezwzględny represjom i masowym deportacjom do Azji środkowej, głównie do Kazachstanu.

Po rozpadzie ZSRR i odzyskaniu suwerenności przez Ukrainę rozpoczął się proces odradzania się polskości. Na Ukrainie pojawiły się polskie organizacje. W 1990 r. powołano Związek Polaków na Ukrainie (ZPU), działający najaktywniej na Ukrainie centralnej i wschodniej. W tym samym czasie, głównie na Ukrainie zachodniej, powstawały organizacje niezależne od ZPU, a nawet względem niego opozycyjne. Próbą integracji ruchu polskiego było powołanie na początku 1992 r. Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie (FOPU), struktury *d a c h o w e j* aktywnej głównie na Ukrainie zachodniej. W wielu rejonach rozpoczęto działania na rzecz obrony interesów mniejszości polskiej. Podjęto starania o zwrot zabranych w przeszłości kościołów rzymskokatolickich. Rozpoczęło się odrodzenie życia religijnego.

Według ostatniego powszechnego spisu ludności (2001 r.) na terenie całej Ukrainy zamieszkuje ok. 144 tys. osób deklarujących narodowość polską. Jest to znaczący spadek w stosunku do poprzedniego spisu z 1989 r., kiedy odnotowano 219 tys. osób narodowości polskiej. Najwięcej osób pochodzenia polskiego mieszka w obwodzie żytomierskim – ok. 49 tys. (poprzednio ok. 69 tys.), następnie – w obwodach chmielnickim, lwowskim, kijowskim, winnickim, tarnopolskim. Wyniki spisu są mocno krytykowane przez środowiska polskie jako niemiernodajne i znacznie zaniżające realną liczbę Polaków i osób polskiego pochodzenia.

Największe skupiska ludności polskiej występują w środkowej i zachodniej Ukrainie. Liczba Polaków na Ukrainie ulegała gwałtownemu zmniejszeniu w wyniku działań II wojny światowej, kolejnych fal terroru sowieckiego, w tym intensywnej rusyfikacji, zbrodni UPA, repatriacji oraz

zmian polityczno-społecznych, jakie miały miejsce na tych ziemiach po zakończeniu wojny.

W kijowskim okręgu konsularnym największa koncentracja ludności polskiej występuje w obwodach winnickim i kijowskim. W łuckim okręgu konsularnym największym skupiskiem polskim jest Żytomierszczyzna. Ludność pochodzenia polskiego zamieszkała w obwodach charkowskim i odeskim oraz we wschodniej części kijowskiego okręgu konsularnego (Lewobrzeże) w zdecydowanej większości jest napływowa. Znalazła się tutaj na skutek różnych wydarzeń politycznych lub ekonomicznych, jakie miały miejsce na przestrzeni XIX i XX w. Są to w części potomkowie zesłańców z polskich zrywów narodowych – Powstania Listopadowego i Powstania Styczniowego, jak również ludności polskiej z byłego Królestwa Polskiego, która znalazła się na tych terenach w wyniku ewakuacji podczas I wojny światowej, zarządzanej przez władze carskie (tzw. bieżęncy). Kolejne fale ludności polskiej, jakie napłynęły na te tereny, związane były z represjami sowieckimi, a także administracyjnymi zarządzeniami w ZSRR, np. nakazy pracy.

Organizacje

Znaczna większość organizacji polonijnych działających na Ukrainie zrzeszona jest w dwóch centralach – w Federacji Organizacji Polskich oraz Związku Polaków na Ukrainie. Siedziba centrali Federacji znajduje się we Lwowie, a prezesem Federacji jest Emilia Chmielowa. Natomiast siedziba centrali Związku Polaków na Ukrainie mieści się w Kijowie, a prezesem Związku jest Stanisław Kostecki.

Niezależnie od scentralizowanej struktury, poszczególne organizacje mają dużą autonomię, a ich ranga i znaczenie zależą od liderów i aktywności poszczególnych lokalnych środowisk polskich. Największą organizacją jest Towarzystwo Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej, które posiada 21 oddziałów terenowych, skupiających oficjalnie około 12 tys. członków. Największa liczba organizacji polskich działa na terenie lwowskiego okręgu konsularnego – 120, następnie łuckiego – 58, kijowskiego – 37, odeskiego – 15, oraz charkowskiego – ok. 10 organizacji. Łącznie na terenie Ukrainy działa ok. 240 organizacji polskich.

Wiele z organizacji prezentuje własny, określony profil działalności. W sferze kultury działa np. bardzo aktywne Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie, skupiające twórców nie tylko polskiej narodowości, kilkadziesiąt zespołów artystycznych, funkcjonują teatry, np. profesjonalny Teatr Ludowy we Lwowie, Teatr im. J. I. Kraszewskiego w Żytomierzu, czy też lwowski teatr dziecięcy „Baj”, istniejący od ponad 40 lat. Istnieją polskie organizacje korporacyjne, jak np. Związek Lekarzy Polskich na Ukrainie czy Związek Nauczycieli Polskich na Ukrainie.

Generalnie można stwierdzić, że najprężniej działają organizacje z terenu lwowskiego okręgu konsularnego, a także z Żytomierszczyzny i zachodniej części okręgu kijowskiego.

Pozycja w kraju zamieszkania

Polacy na Ukrainie nie są grupą o wysokiej pozycji społeczno-ekonomicznej. Ich położenie jest zbliżone do przeciętnego poziomu. Do wyjątków, poza Lwowem, należą Polacy, którzy zajmują wysokie pozycje społeczne czy polityczne. Również w środowiskach ukraińskiego biznesu stosunkowo nieliczne są osoby o polskich korzeniach, które odniosły spektakularny sukces.

Środowiska polskie nie mają aspiracji politycznych. Na zachodzie i w centrum Ukrainy sympatyzują raczej z ugrupowaniami narodowo-demokratycznymi, choć odstręcza ich od większej aktywności nacjonalizm tych środowisk. Osób identyfikujących się z polską tożsamością nie ma w parlamencie ukraińskim, choć jest w nim kilka osób pochodzących z rodzin mieszanych i pamiętających o swych polskich korzeniach. Polacy nie zajmują również ekspozycyjnych stanowisk we władzach centralnych na Ukrainie. Nieliczni, głównie na Żytomierszczyźnie oraz we lwowskim okręgu konsularnym, znajdują się w lokalnych organach przedstawicielskich i samorządowych.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Pomoc materialna ze strony państwa ukraińskiego dla organizacji polskich jest – jak dotychczas – znikoma. Władze Ukrainy – tłumacząc się kryzysem ekonomicznym i faktem, że na Ukrainie mieszka ok. 13 mln osób, które można zaliczyć do mniejszości narodowych, w tym ok. 10 mln Rosjan – praktycznie nie dotują organizacji mniejszościowych. Sporadycznie wydzielane są niewielkie sumy na konkretne imprezy. Największe środki państwo przeznacza na szkolnictwo w językach mniejszości, działające w ramach państwowego systemu oświaty. Z reguły bez pozytywnych reakcji ze strony władz pozostają starania organizacji o pomoc w rozwiązaniu problemów lokalowych.

Rozwój szkolnictwa polskojęzycznego i nauczania w języku polskim napotyka przeszkody ze strony władz ukraińskich, zwłaszcza lokalnych. Żadna z 5 szkół polskojęzycznych nie jest otoczona dostateczną opieką ze strony państwa ukraińskiego. Szkoły są w znacznym stopniu niedofinansowane. Władze stwarzają przeszkody budowaniu ze środków z RP następnych szkół z polskim językiem nauczania (np. we wsi Szaróweczka). Szkolnictwo mniejszości polskiej odczuwa brak odpowiedniej bazy materialnej, nauczycieli, niedobór podręczników oraz brak wsparcia metodycznego. W niektórych szkołach (np. w Gródku Podolskim) drastycznie umniejszany jest zakres nauczania w języku polskim. W roku szkolnym 2008/2009 przyjęto rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki Ukrainy zobowiązujące do pogłębionego nauczania języka ukraińskiego w związku z wprowadzonym ogólnoukraińskim systemem zewnętrznego oceniania egzaminów maturalnych w celu wyrównania szans młodzieży podczas ubiegania się o przyjęcie na studia. Wskutek tego zarządzenia część przedmiotów wykładanych w szkołach, do których uczęszczają mniejszości, jest obligatoryjnie prowadzona w języku ukraińskim. Warto natomiast podkreślić, że

coraz więcej jest szkół z językiem polskim jako obcym i ciągle rośnie zainteresowanie rodziców i samej młodzieży (także studenckiej) nauką języka polskiego.

Niezbędne jest uproszczenie formalności związanych z wyjazdem i pracą na Ukrainie nauczycieli delegowanych z Polski na podstawie porozumienia między ministerstwami oświaty obu stron. Formalności związane z legalizacją pobytu, zwłaszcza rejestracji, i finansowaniem nauczycieli delegowanych z Polski, są obecnie niezwykle skomplikowane i trudne do przezwyciężenia. Np. rejonowe wydziały oświaty uchylają się od obowiązku pokrywania opłat związanych z wydaniem pozwolenia na pracę i zgodą na pobyt czasowy nauczycieli. Nauczyciele często nie mają zapewnionych właściwych warunków bytowych – przede wszystkim odpowiednich mieszkań.

Na poważne przeszkody napotyka współpraca dwustronna w zakresie ochrony grobów i miejsc pamięci narodowej. Najbardziej palącym problemem jest upamiętnienie miejsc spoczynku tysięcy Polaków, którzy zginęli na Wołyniu w latach 1943–1944. Stan wielu cmentarzy polskich na Ukrainie – mimo wysiłków strony polskiej i w wielu przypadkach także miejscowych władz – budzi poważne wątpliwości. Udało się jednak ograniczyć proces dalszej degradacji Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie i doprowadzić do regularnego ewidencjonowania stanu polskich zabytków – najcenniejszych z historycznego i architektonicznego punktu widzenia, oraz ich stopniowego remontowania. Niestety, w znacznie gorszym stanie są inne nekropolie polskie w centralnej i zachodniej Ukrainie. Np. wysiłki podejmowane w Żytomierzu przez miejscowych Polaków, konsul, władze miejscowe i sponsorów z Polski, w celu ratowania zabytkowego cmentarza, są nadal mało skuteczne. Problemem pozostaje także adekwatna ochrona miejsc pamięci narodowej zgodnie z zapisami zawartymi w polsko-ukraińskiej *Umowie o ochronie miejsc pamięci i spoczynku ofiar wojny i represji*. Dotyczy to nie tylko miejsc pamięci narodowej leżących na zachodniej Ukrainie i związanych z mordami popełnionymi na Polakach przez UPA, ale również związanymi ze zbrodniami sowieckimi i hitlerowskimi. Przykładem takim może być np. nierozwiązana od kilku lat sprawa upamiętnienia polskich ofiar w Bykowni pod Kijowem.

Nie do końca została rozwiązana sprawa zwrotu budynków kościelnych wspólnotom rzymskokatolickim, w których zdecydowaną większość stanowią Polacy. W 2009 r. w grudniu minie 100 lat od poświęcenia kościoła pw. św. Mikołaja w Kijowie, którego gospodarzem obecnie jest miejska placówka kulturalna – Dom Muzyki Organowej i Kameralnej. Nie ma też postępu w kwestii zwrotu wiernym kościoła pw. św. Józefa w Dniepropietrowsku, który pozostaje własnością amerykańskiej firmy Dugsbery Inc.; mimo przegranego procesu firma nie zamierza zwrócić budynku kościoła. Trudno określić też perspektywę zwrotu kościołów pw. Marii Magdaleny we Lwowie, św. Klemensa w Sewastopolu. Świątynie te mają ogromne emocjonalne znaczenie dla miejscowych parafian. Proces restytucji mienia kościelnego na terenach należących w przeszłości do parafii rzymskokatolickich jest problemem bardzo trudnym, zarówno dla władz ukraińskich, jak

również dla hierarchii kościelnej; dotyczy to również wszystkich innych wyznań.

Zjawisko ograniczania obecności języka polskiego w posłudze Kościoła rzymskokatolickiego stanowi przedmiot licznych skarg i protestów wiernych na zachodniej Ukrainie, zwłaszcza we Lwowie. Wiele osób traci w ten sposób, czasem jedyną, możliwość kontaktu z żywym językiem polskim, którego ostoją był tradycyjnie na tych terenach Kościół katolicki obrządku łacińskiego.

Ograniczony dostęp do mediów polskich. Ukraińskie sieci telewizji kablowych nie emitują polskich kanałów telewizyjnych. Dotyczy to m.in. TV Polonia. Od co najmniej 2 lat TVP S.A. prowadzi w tej sprawie rozmowy z wybranymi operatorami telewizji kablowej w Kijowie i w regionach. M.in. dzięki działaniom ambasady polskiej w Kijowie Narodowa Rada ds. Radia i Telewizji Ukrainy włączyła w listopadzie 2008 r. i w lutym 2009 r. polskojęzyczne kanały telewizyjne – TV Polonia, TVP Info, TVP Kultura i TVP Historia, do listy zagranicznych kanałów telewizyjnych, które „odpowiadają normom prawa ukraińskiego i które są rekomendowane przez Radę do włączenia ich w pakiety programów zarekomendowanych do emisji w sieciach telewizji kablowych”. W skali całej Ukrainy ukazują się kilkanaście gazet i druków polonijnych o jednorazowym nakładzie ok. 10 tys. egzemplarzy. Tylko trzy gazety – „Kurier Galicyjski”, „Dziennik Kijowski” oraz „Krynica”, ukazują się regularnie i cyklicznie. Stały program w języku polskim emitują lokalne ośrodki telewizyjne w Żytomierzu, Łucku i w Winnicy. Faktem jest jednocześnie to, że m.in. z uwagi na kryzys finansowy władze Ukrainy *de facto* nie wspierają obecnie polskiej prasy.

Na terenie Ukrainy nie odnotowuje się przypadków przemocy skierowanych wyłącznie przeciw Polakom.

Polityka władz miejscowych

Polacy są na Ukrainie znaczącą mniejszością narodową, zajmującą pod względem liczebności dziewięte miejsce w skali kraju. Mniejszość polska, podobnie jak inne grupy narodowe i etniczne, jest chroniona zarówno przez wewnętrzne prawo ukraińskie, jak i międzynarodowe akty prawne, w tym *Konwencję ramową Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych* oraz umowy dwustronne. Ukraińskie akty prawne, w tym *Ustawa o mniejszościach narodowych na Ukrainie*, gwarantują podstawowe prawa mniejszości narodowej, takie jak prawo do kultywowania tradycji i języka narodowego (także w szkołach) oraz wolność zrzeszania się w organizacjach. Akty te nie określają, niestety, w sposób jasny zobowiązań, zwłaszcza finansowych, państwa ukraińskiego wobec mniejszości. W praktyce rząd Ukrainy przeznacza nieznaczne środki na działalność polskich organizacji. Jedyną zauważalną formą wspierania polskich organizacji są niskonakładowe festiwale kultur mniejszości narodowych, organizowane przez władze obwodowe (np. Lwów, Tarnopol). Uzyskanie przez organizacje siedzib oraz wysokość opłat za ich użytkowanie uzależnione jest od dobrej woli władz samorządowych.

Władze lokalne w wielu miastach przychylnie odnoszą się do postulatów w sprawie siedzib dla organizacji polonijnych, wykazują natomiast małą wrażliwość na inne postulaty płynące ze środowisk polskich, np. w sprawie ochrony cmentarzy i miejsc pamięci narodowej.

Lokalne władze sprzyjają powstawaniu nowych klas nauki języka polskiego. W przypadku szkolnictwa polskiego na Ukrainie z budżetu państwa finansowane są jedynie pensje dla nauczycieli oraz w niewielkim stopniu wyposażenie w podstawowy sprzęt, podręczniki i pomoce naukowe. Sytuacja ta związana jest z ogólnym kryzysem ukraińskiego szkolnictwa. Do pozytywnych faktów należy rozpoczęcie komputeryzacji placówek oświatowych, m.in. tzw. szkół polskich w Mościskach oraz Strzelczyskach.

Na ograniczoną pomoc mogą liczyć polskie szkoły sobotnie. Jedynie w przypadku kilku placówek, zarejestrowanych w lokalnych kuratoriach oświaty, np. w Samborze i Drohobyczu, strona ukraińska utrzymuje niewielką część etatów nauczycielskich. Szkoły te istnieją praktycznie wyłącznie dzięki pomocy z Polski oraz wsparciu konsulatu polskiego.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Oświata polonijna, a przede wszystkim rozszerzanie sieci punktów nauczania języka polskiego i wspieranie już istniejących. Ważnym kierunkiem działalności oświatowej winno być szkolnictwo publiczne. Wprowadzanie języka polskiego do szkół publicznych daje swobodny dostęp środowiskom polonijnym do nauki języka, bez konieczności określania swojej tożsamości narodowej. Przybliży Polskę szerokim rzeszom obywateli Ukrainy. Konieczne jest przy tym zrównanie w tych przypadkach statusu języka polskiego ze statusem innych języków obcych.

Współpraca ze środowiskami polonijnymi w rekrutacji młodzieży polskiego pochodzenia na studia w Polsce, rekrutacji stypendystów Fundacji „Semper Polonia”, kursy specjalistyczne – to kolejny istotny kierunek działalności polonijnej. Problemem, który czeka na rozwiązanie, to lepsze wykorzystanie w ten sposób przygotowanych i wykształconych kadr na rzecz Polski i Ukrainy.

Szerzenie i propagowanie kultury polskiej w środowiskach polskich i ukraińskich.

Realizacja *Ustawy o Karcie Polaka*, która jest ważnym zadaniem polonijnym, a także również instrumentem przyczyniającym się do pogłębienia znajomości języka polskiego oraz kultury i tradycji polskiej.

Rozwój międzyregionalnej współpracy polsko-ukraińskiej. Polega ona na wymianie delegacji samorządowych poszczególnych rejonów Polski i Ukrainy oraz kształceniu administracji ukraińskiej w Polsce, wymianie grup młodzieżowych, zespołów artystycznych czy sportowych. Często zdarza się, że to właśnie organizacje polonijne wspomagane przez konsulaty są swoistym motorem i bazą dla rozwoju tej współpracy.

Współpraca ze środowiskami młodzieżowymi realizowana jest we wszystkich wyżej wymienionych obszarach współpracy placówek ze środo-

wiskami polskimi. Z uwagi na wagę i znaczenie tej problematyki w pracy placówek konsularnych zasługuje ona na dodatkowe wyróżnienie.

Obraz Polski i Polaków

Obraz Polski, kreowany przez media, opiera się przede wszystkim na eksponowaniu polskiego członkostwa w instytucjach euroatlantyckich – Unii Europejskiej i NATO, oraz na przedstawianiu Polski jako kraju, który z sukcesem wdrożył wiele fundamentalnych reform, dzięki czemu osiągnął znaczącą pozycję w Europie. Euroatlantyckie usytuowanie Polski często zestawiane jest z – nadal silną na Ukrainie – rosyjską sferą wpływów, szczególnie w kulturze i ekonomii. Polska stanowi zatem atrakcyjną alternatywę dla przestrzeni postsowieckiej.

Na Ukrainie zachodniej generalnie Polska jest postrzegana pozytywnie. Z odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku stosunku niektórych środowisk ukraińskich, a zwłaszcza ich liderów reprezentujących opcję zdecydowanie nacjonalistyczną, do mniejszości polskiej zamieszkującej tę część Ukrainy. Tematem dzielącym najbardziej większość Polaków i większość Ukraińców jest stosunek do OUN i UPA. Sytuację tę utrudnia także działalność zarówno niektórych partii czy środowisk politycznych, jak i poszczególnych centralnych ośrodków władzy Ukrainy, które byłych dowódców UPA zdecydowanie (czasem instrumentalnie w walce o elektorat) postrzegają w kategoriach bohaterów narodowych.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Szkoły ukraińskie mają możliwość wyboru podręczników. Najczęściej wykorzystywane są następujące książki: O. Субтельний, *Історія України*, Львів 2001, Т.И.Ладиченко, *Всесвітня історія 1914–1939*, Київ 2005, Ю. В.Бураков, Г. М. Кипаренко, *Всесвітня історія*, Київ 1996, В. А. Потульницький, *Україна і всесвітня історія*, Київ 2002, Б. М. Гончар, М.Ю. Козицький, М.Вю Мордвінцев, А.Т. Слюсаренко, *Всесвітня історія*, Київ 2002, В. П. Газін, С. А. Копилов, *Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945*, Київ 2008.

W ukraińskich szkołach historia nauczana jest w dwóch blokach: historia powszechna i historia Ukrainy.

W programie nauczania historii powszechnej historia Polski oraz polski wkład w kulturę europejską nie zajmuje zbyt wiele miejsca i ograniczony jest jedynie do najważniejszych postaci (np. Mikołaj Kopernik). Stosunkowo dużo miejsca poświęca się Polsce w okresie XVI i XVII w. z naciskiem na rywalizację polsko-rosyjską. Jest to okres historyczny, w którym z jednej strony podkreśla się ekspansywność Polski i agresywną polonizację ziem ukraińskich, z drugiej natomiast omawia się istotne procesy społeczno-polityczne ówczesnych czasów; pozostaje wrażenie stereotypowego podejścia do problematyki. Poruszana jest również sprawa kozactwa i procesów narodowo-wyzwoleńczych na ziemiach ukraińskich; dominuje obraz Polski jako najeźdźcy i ciemiężyciela.

Oдноśnie historii nowożytnej Polski uwypuklany jest w jej dziejach „czynnik ukraiński”, np. udział Kozaków w obronie Chocimia (1620/1621) oraz w bitwie pod Wiedniem w 1683 r. Rozbiory Rzeczypospolitej opisane są w kontekście historii Austrii, Prus oraz Rosji. Konfliktowe sytuacje między Polakami a Ukraińcami do 1939 opisywane są w sposób wyważony i obiektywny. Wątpliwości pojawiają się odnośnie okresu II wojny światowej. Według autorów podręcznika działalność UPA na „etnicznych ukraińskich ziemiach Nadsania, Chełmszczyzny, Podlasia, Łemkowszczyzny” była spowodowana koniecznością ochrony ukraińskiej społeczności przed grabieżami ze strony Niemców oraz polskiego podziemia. Zwraca się uwagę na to, że do 1956 r. ukraińska społeczność w Polsce nie miała warunków do działalności kulturalno-oświatowej, co później uległo zmianie. W kontekście historii powszechnej okresu powojennego uwzględniane są wydarzenia z lat 1956, 1968, 1970. Podkreśla się znaczenie „Solidarności” oraz sytuacji politycznej w Polsce, w rezultacie której obalony został komunizm.

W programie nauczania historii Ukrainy historia Polski do czasów międzywojennych nie budzi większych zastrzeżeń. II Rzeczpospolita przedstawiona jest, obok Czechosłowacji i Rumunii, jako państwo nierespektujące praw mniejszości ukraińskiej w sferze kulturalnej oraz religijnej. Niewiele miejsca poświęca się sojuszowi Piłsudski–Petlura i wspólnej walce z bolszewikami. Według autorów podręczników polskie wojsko podczas wojny obronnej w 1939 r. dokonywało pogromów na ludności ukraińskiej. Zagadnienie konfliktu polsko-ukraińskiego w okresie II wojny światowej nie jest zbyt mocno akcentowane. Według autorów podręcznika UPA chciała porozumienia z polskim podziemiem, lecz na skutek nieugiętej postawy obu stron oraz wykluczających się celów do ugody nie doszło. Przyczynić się to miało do konfliktu, podczas którego cierpiała głównie ludność cywilna. Podkreśla się, że polskie władze po wojnie stosowały surowe sankcje wobec Ukraińców, którzy nie chcieli przenieść się na tereny USSR. Liczbę osób przesiedlonych w czasie akcji „Wisła” szacuje się na 150 tys. Podczas jej przeprowadzenia wielu Ukraińców miało umrzeć na skutek głodu i chorób. Przesiedlonym konfiskowano majątki a ich nowe gospodarstwa miały niski standard.

Generalnie należy zauważyć, iż tematyka dotycząca Polski jest przedstawiana w ukraińskich podręcznikach na drodze przedstawiania faktów, bez nadmiernej retoryki i stosowania ocen.

1.28.2. Informacja Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie oraz Związku Polaków na Ukrainie

Federacja Organizacji Polskich na Ukrainie

I. Uzupelnienie do *Raportu o stanie oświaty polskiej na Ukrainie* sporządzonego przez Ogólnoukraińskie Metodyczno-Koordynacyjne Centrum Nauczania Języka i Kultury Polskiej (Drohobycz). Raport wysłany wcześniej do Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Warszawie.

Zgodnie z *Konstytucją Ukrainy* (rozdział II, art. 53) obywatele stanowiący mniejszość narodową mają zapewnione prawo do pobierania nauki

w języku ojczystym. W *Traktacie między RP a Ukrainą o współpracy dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach* w art. 11 czytamy, że strony podejmują niezbędne działania w celu realizacji tego prawa m.in.:

- nauczania i uczenia się języka ojczystego i w języku ojczystym, swobodnego posługiwania się nim;
- dostępu, rozpowszechniania i wymiany informacji w tym języku.

***

Dwie szkoły polskiej mniejszości narodowej we Lwowie, jako jedyne na Ukrainie ocalałe po II wojnie światowej, przechodziły wiele trudnych, wręcz krytycznych okresów. Mimo to jednak przetrwały.

Po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w pierwszych latach szkoły uzyskały możliwość wykładania przedmiotów w języku polskim. Dokumentacja szkoły prowadzona też była w języku ojczystym, z tym że wychodząca dokumentacja – w języku ukraińskim. Protokoły posiedzeń Rady Pedagogicznej również były prowadzone w języku polskim, natomiast uchwały w języku ukraińskim.

Gazetki tematyczne również wychodzą w języku ojczystym. Tabliczki na klasach pisane są po polsku.

Od dwóch lat Kuratorium Oświaty wymaga, aby dokumentacja szkoły, gazetki, napisy na klasach były pisane wyłącznie w języku ukraińskim.

4.07.2008 r. ukazał się dokument nr 614 Głównego Urzędu Oświaty i Nauki Obwodu Lwowskiego, dotyczący doskonalenia nauczania języka ukraińskiego w ogólnokształcących szkołach mniejszości narodowych obwodu lwowskiego, w którym zaakcentowano m.in.:

- wprowadzenie wykładania wszystkich przedmiotów w języku ukraińskim (raz w tygodniu od dn. 1.09.2009);
- wykładanie w języku ukraińskim następujących przedmiotów: historia Ukrainy, geografia Ukrainy (podręczniki są napisane w języku polskim), w/f, obrona ojczyzny;
- zwiększenie liczby godzin nauczania języka ukraińskiego w II–IV kl. (1 godz. tygodniowo od 1.09.2008 r.);
- wprowadzenie w V kl. dwujęzycznego nauczania historii Ukrainy (0,5 godz. tygodniowo) w języku polskim oraz w języku ukraińskim kosztem dodatkowych zajęć (od 01.09.2008 r.);
- wprowadzenie nauczania historii Ukrainy w języku ukraińskim, począwszy od VI kl. (od 1.09.2009 r.);
- wprowadzenie w VI kl. dwujęzycznego nauczania geografii w języku polskim i w języku ukraińskim (1 godz. tygodniowo od 01.09.2009 r.);
- wprowadzenie nauczania geografii w języku ukraińskim, począwszy od VII kl. (od 1.09.10 r.);
- wprowadzenie, począwszy od VII kl., dwujęzycznego nauczania matematyki w języku polskim oraz w języku ukraińskim (1 godz. tygodniowo od 1.09.10 r.);
- przeprowadzenie monitoringu osiągnięć w nauczaniu języka ukraińskiego (lata 2008–2011)

***

W 34 punktach w/w dokumencie zaznaczone są zaplanowane kierunki ograniczenia nauczania w języku polskim w szkołach polskiej mniejszości narodowej, nie ma natomiast wzmianki o możliwości rozwoju języka ojczystego Polaków.

Spółeczność polska jest wielce zaniepokojona posunięciem władz oświatowych obwodu lwowskiego w kwestii nauczania podrastającego pokolenia Polaków na Ziemi Lwowskiej, gdzie funkcjonują cztery szkoły z polskim językiem nauczania. Chodzi tu o najbliższą przyszłość.

Polacy na Ukrainie pragną, aby szkoły z polskim językiem nauczania uzyskały status szkół mniejszości narodowych, który umożliwiłby dalszy rozwój istniejących szkół polskich na Ukrainie. Problem poruszany jest od 1991 r. pomimo wielokrotnych starań ze strony Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie, pism do Ministerstw Oświaty obu państw, problem nie jest dotychczas rozwiązany.

Uwaga! Informacja z ostatniej chwili:

W miejscowościach Stary Skałat, Połupanówka, Hałuszczycze w obwodzie tarnopolski miejscowe kuratorium oświaty zlikwidowało naukę języka polskiego, motywując to posunięciem jakoby brakiem środków finansowych. Należy zaznaczyć, że w latach poprzednich język polski w szkołach był wykładany po 4 godz. tygodniowo, w 2008 r. nauczanie języka polskiego zostało zredukowane do 1 godz. tygodniowo, w 2009 r. zlikwidowano całkowicie.

Niedawno w jednej ze szkół polskiej mniejszości narodowej we Lwowie (nr 10) miało miejsce nadzwyczaj przykre wydarzenie. Szkoła współpracuje z towarzystwami i szkołami innych mniejszości narodowych działających w mieście. Była obchodzona rocznica Międzynarodowego Dnia Holokaustu, w ramach którego Żydowskie Towarzystwo „Hesed Arie” w 6 szkołach miasta Lwowa zorganizowało pokaz filmu *Dwa tanga*, który poruszył temat zagłady Żydów. Ten program został zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty Ukrainy.

Siódmą, kolejną szkołą, w której został wyświetlony ten film, była właśnie szkoła nr 10. Echem tego wydarzenia było złożenie skargi przez Partię „Swoboda”, skierowanej do Urzędu Miasta. W niej oskarżano dyrektora szkoły o udostępnienie młodzieży filmu przeciwko narodowi ukraińskiemu. Żadnej innej szkole nie uczyniono podobnych zarzutów. Dyrektor była wzywana do prokuratury i Urzędu Rady Miasta. Do dziś nie ma jasności, dlaczego właśnie polska szkoła spotkała się z podobnym zarzutem.

Uwaga! Światło w tunelu polskiego szkolnictwa na Ukrainie!

Po siedmiu latach mozolnych starań, włącznie z interwencjami różnych instytucji z Polski, Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy wydało nareszcie pozwolenie na utworzenie Centrum Metodycznego Języka i Kultury Polskiej w Drohobyczu w ramach struktury Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy.

II. Dochodzenie w archiwach do prawdziwych danych potwierdzających narodowość lub pochodzenie przez Polaków – obywateli Ukrainy

Po upływie czasu, od kwietnia 2008 r., można stwierdzić, że ewidentnie występuje zła wola urzędników, którzy nie chcą wydawać petentom dokumentów archiwalnych potwierdzających narodowość przodków. Zapis narodowości jest niezbędny do złożenia dokumentów przez osoby ubiegające się o Kartę Polaka.

W różnych regionach Ukrainy odbywa się to inaczej.

Na przykład na Podolu (obw. chmielnicki, winnicki) droga do uzyskania papierów potwierdzających narodowość wygląda tak:

W archiwach petenci proszą o kopię świadectwa urodzenia, ponieważ często świadectw nie wydawano. Była to celowa polityka w latach 50. – podczas wyrabiania paszportów bez zgody właścicieli dokumentu wpisywano narodowość „Ukrainiec”, co było niezgodne z rzeczywistym pochodzeniem.

Trzeba było mieć nie lada odwagę, żeby nie wyrazić zgody na przyjęcie takiego dokumentu i domagać się wpisania należytej narodowości. Niestety tych odważnych było niewielu, reszta społeczności polskiej na Ukrainie po raz kolejny godziła się ze swoim losem.

Zagadnienie to zostało jeszcze bardziej skomplikowane przez to, że w państwie ukraińskim z końcem lat 90. nastąpiła wymiana dowodów tożsamości, w których rubryka „narodowość” została zlikwidowana.

Idąc tropem poszukiwań brakujących dokumentów, ludzie docierają z wielkim trudem do różnego rodzaju źródeł archiwalnych (na poziomie wiejskich rad, rejonowych wydziałów justycji etc.), odnajdują dokumenty, w których już z imienia i nazwiska widać, że to Polacy. Na szczęście w niektórych księgach oprócz danych osobowych występuje zapis narodowości.

W udokumentowanych przykładach w rubryce „narodowość” widnieje zapis „wyznanie rzymskokatolickie”. Występują różnorodne warianty dokumentów z zaznaczeniem narodowości oraz rodzinnych powiązań.

W urzędach stanu cywilnego (np. w obw. lwowskim), w których znajdują się m.in. kościelne księgi z zapisami, petenci dostają odmowę z komentarzem, że nie ma takiego prawa, na mocy którego wydaje się dokumenty potwierdzające polskość. Z kolei na pytanie petenta „dlaczego?” odpowiedź brzmi, że urzędnicy mają zabronione.

Podobne przykłady można mnożyć w nieskończoność. Z podobnymi osobami i ich dokumentami Federacja styka się dość często, co pozwala jednoznacznie stwierdzić, że są to rażące przykłady łamania praw mniejszości polskiej na Ukrainie.

III. Kościoły

Nadal nie są oddawane prawnym właścicielom świątynie rzymskokatolickie na Ukrainie, nie zważając na rekordowe w czasie starania wiernych od początku lat 90. (w tym również strajk głodowy, który miał miejsce we Lwowie). Oto przykłady:

- kościół pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie

- kościół pw. św. Mikołaja w Kijowie
- kościół w Humaniu
- kościół w Dniepropietrowsku.

IV. Kultura

Mimo wysiłku polskich organizatorów imprez kulturalnych władze na ogół ignorują większość prośb dotyczących udzielenia wsparcia tych imprez.

Brak finansowania działalności polskich zespołów artystycznych przy większych ośrodkach kulturalno-oświatowych na Ukrainie.

Upamiętnienie miejsc pamięci narodowej oraz renowacja zazwyczaj odbywa się z budżetu państwa polskiego.

V. Media

Poza czasopismem „Dziennik Kijowski” wszystkie inne polskie czasopisma na Ukrainie są dofinansowywane z budżetu państwa polskiego.

Podsumowanie

Niełatwe są polsko-ukraińskie relacje historyczne pomimo wieloletnich i wszechstronnych starań przede wszystkim ze strony przedstawicieli rządu Rzeczypospolitej Polski. Niestety *trudne pytania* w większości pozostają nadal nierozstrzygnięte.

Historia jest jedna, niestety traktowanie jej i naświetlanie szczególnie ze strony ukraińskiej – różne. Przynosi to często negatywny skutek – chodzi tu o młode pokolenie Ukraińców.

Oczekiwania od partnerów polskich

– Prosimy o zaktywizowanie działań polsko-ukraińskiej grupy między-parlamentarnej w kierunku polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie.

– Federacja pozytywnie ocenia działalność Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie” (z okresu ostatnich dwóch kadencji). Ekipa została odznaczona przez Fundację licznymi dyplomami uznania.

– Od czasu ostatnich wyborów w Stowarzyszeniu „Wspólnota Polska” nowo wybrana ekipa rokuje nadzieję na owocną współpracę. Natomiast poprzedni okres w Stowarzyszeniu był niesprzyjający pracy Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie.

– Federacja uważa, iż bardziej ścisła współpraca struktur samorządowych w RP z Federacją wpłynęłaby na efektywne współdziałanie samorządów Polski i Ukrainy.

Związek Polaków na Ukrainie

Najważniejsze problemy

Brak odpowiedniego pomieszczenia, które spełniałoby rolę polskiego centrum ogólnoukraińskiego. Brak takiego pomieszczenia powoduje, że Polacy na Ukrainie nie mają normalnego centrum krajowego w sytuacji, kiedy większość mniej licznych mniejszości narodowych na Ukrainie takie centra posiada. Wpływa to bardzo niekorzystnie na wizerunek Polski i Pola-

ków, zamieszkałych na Ukrainie. Zarazem taka sytuacja, moim zdaniem, zachęca władze ukraińskie do ignorowania problemów Polaków, obywateli ukraińskich, jak również do ignorowania problemów, istniejących w stosunkach polsko-ukraińskich.

Do dzisiaj nie oddane zostały wiernym świątynie rzymskokatolickie w Kijowie, Białej Cerkwi, Dniepropietrowsku. Nie zostało przekazane Kościołowi seminarium w Kamińcu Podolskim. Ukraińskie władze, szczególnie lokalne, bardzo sprzeciwiają się zakładaniu szkół z polskim językiem nauczania (Szepietówka, Szaróweczka).

Bardzo wysoki czynsz za dzierżawione w Kijowie przez Związek Polaków na Ukrainie dwa pokoje, znajdujące się w piwnicy. Zadłużenie ZPU obecnie wynosi 125 tys. UAH (równowartość ok. 54 tys. zł).

Faktyczny brak finansowania przez władze ukraińskie działalności organizacji polskich oraz mediów w języku polskim. „Dziennik Kijowski” – jedyne pismo, na które wcześniej rząd ukraiński wydzielał środki, w 2009 r. nie otrzymało od władz Ukrainy ani grosza.

Oczekiwania od władz miejscowych

Przestrzeganie zarówno przez centralne, jak i przez lokalne władze ukraińskie przepisów gwarantujących prawa mniejszości narodowych. Dla przykładu: zgodnie z *Konstytucją Ukrainy* sprawami mniejszości narodowych na Ukrainie ma zajmować się odpowiednie ministerstwo, a w chwili obecnej zajmuje się tym komitet państwowy. Od 2004 r. do 2006 r. tymi sprawami zajmował się departament przy Ministerstwie Sprawiedliwości Ukrainy.

Wydzielenie działki pod budowę Domu Polskiego w odpowiednim miejscu w Kijowie. Istnieją już dwa rozporządzenia w tej sprawie – wcześniej prezydenta L. Kuczmy, a później prezydenta W. Juszczenki, ale władze Kijowa miejsca nie dają.

Oczekiwania od Rządu RP

Powołanie Polsko-Ukraińskiej Komisji Rządowej. Obecnie Ukraina ma tego rodzaju komisje ze wszystkimi państwami ościennymi, oprócz Polski.

Stanisław Kostecki
Prezes ZPU

1.29. Wielka Brytania

1.29.1. Raport Ambasady RP w Londynie

Informacje podstawowe

Do XIX w. nieliczni Polacy przybywali do Anglii w charakterze dyplomatów, podróżników, uczonych i studentów. Klęska Powstania Listopadowego zapoczątkowała polską emigrację polityczno-wojskową na wyspy brytyjskie. Dopiero druga wojna światowa zmieniła, w sposób widoczny, jej liczebność. W 1940 r., wraz z rządem II RP, polskimi działaczami politycznymi, kulturalnymi i społecznymi, przebywało na terenie Zjednoczonego Królestwa (ZK) ok. 30 tys. wojskowych i 3 tys. cywilów. Pod koniec wojny w 1945 r. było tam już ok. 95 tys. Polaków (w tym 54 tys. żołnierzy). W 1949 r. na skutek nowego podziału politycznego i terytorialnego Europy na terenie ZK znalazło się ok. 160 tys. Polaków (10 proc. z tej liczby w Szkocji).

Dominująca rola wojska stanowiła o specyficznym charakterze wychodźstwa polskiego w ZK. Osoby cywilne – przede wszystkim członkowie rodzin żołnierzy, oraz osoby wywiezione do obozów koncentracyjnych i obozów pracy w okupowanej Europie były w szeregach tej społeczności zdecydowaną mniejszością. Jako całość grupa ta jednomyślnie opowiedziała się przeciwko ustanowionej w Polsce władzy i poparła utworzony w Londynie Rząd RP na Uchodźstwie, tworząc w ten sposób emigrację niepodległościowo-polityczną.

Pod względem geograficznym rozmieszczenie osiadłej w ZK Polonii od lat 50 pozostaje bez zasadniczych zmian. Największym skupiskiem Polaków jest Londyn, gdzie mieszka jedna trzecia całej polskiej wspólnoty w ZK. Kolejnymi większymi ośrodkami miejskimi są: Manchester, Birmingham, Bradford, Leeds, Wolverhampton, Nottingham, Sheffield, Coventry, Leicester, Swindon, Bristol, Birmingham, Edynburg, Glasgow, Northampton, Derby i Slough. Ponadto, mniejsze skupiska rozlokowane są od Invergordon w Szkocji po Plymouth w południowo-zachodniej części kraju.

Istnienie polskich wspólnot lokalnych z reguły wiązało się z działalnością polskich parafii oraz kół Stowarzyszenia Polskich Kombatantów i organizacji zrzeszonych w Zjednoczeniu Polskim w Wielkiej Brytanii. Mimo znaczącego stopnia wewnętrznej integracji wychodźstwa polskiego socjologowie brytyjscy nie uważają polskich wspólnot za getta etniczne, wskazują natomiast na ich zwartość i odmienność. Podkreśla się jednocześnie wciąż zbyt mały udział wspólnoty polskiej w głównym nurcie życia gospodarczego, politycznego, społecznego oraz kulturalnego a także w brytyjskiej administracji oraz sektorze opieki społecznej.

Oдноśnie liczebności tradycyjnej Polonii można mówić jedynie o danych szacunkowych. Wynika to z tego, że oficjalne statystyki brytyjskie nie uwzględniają osób pochodzenia polskiego, a jedynie urodzone w Polsce. W sumie liczebność tej grupy szacuje się na 120–150 tys., w tym w Szkocji na 15–20 tys. osób.

Powyższe dane nie obejmują Polaków przybywających do Wielkiej Brytanii w poszukiwaniu pracy po 2004 r. Jest to grupa trudna do oszacowania ze względu na nierejestrowane powroty do Polski oraz wahadłowość jej

przyjazdów do ZK. Liczba Polaków, którzy przybyli do Wielkiej Brytanii w ramach migracji ekonomicznej, można obecnie szacować następująco: 850 tys. na terenie Anglii i Walii, 70 tys. w Szkocji, 35 tys. w Irlandii Północnej.

W całym 2008 r. w programie WRS zarejestrowało się 101 tys. Polaków wobec 150 tys. w 2007 r. (spadek o 32 proc.). Znakomitą większość osób przyjeżdżających w poszukiwaniu pracy stanowią ludzie młodzi – 81 proc. mieści się w przedziale wiekowym 18–34 lat.

Pracownicy z Polski znajdują zatrudnienie głównie w agencjach pracy czasowej, a do najpopularniejszych sektorów należą: produkcja przemysłowa, usługi związane z hotelarstwem i żywieniem, rolnictwo i przetwórstwo żywności, handel, służba zdrowia i budownictwo. W całym okresie funkcjonowania programu rejestracji pracowników, tj. od maja 2004 do grudnia 2008 r. (ostatnie dostępne zestawienie), zarejestrowało się 613 tys. obywateli Polski. Polacy po osobach pochodzenia hinduskiego oraz Irlandczykach stali się trzecią co do wielkości grupą narodowościową na Wyspach według danych Office for National Statistics. W tym czasie nastąpiły też istotne zmiany dotyczące miejsc osiedlania się czy krótkoterminowego przybywania Polaków, które pozostają w ścisłym związku z ofertą pracy danego regionu.

Zdecydowana większość osób, które przebywają w Wielkiej Brytanii od pewnego czasu (ostatnie 4 lata), wypracowała skuteczny model funkcjonowania w środowisku miejscowym oraz posiada niezłą orientację odnośnie przysługujących im praw i możliwości korzystania z pomocy wyspecjalizowanych brytyjskich instytucji czy systemu pomocy socjalnej.

Dominujący motyw wyjazdu to chęć poprawy bytu oraz wykorzystanie nowych szans osobistego rozwoju. Najbardziej charakterystyczną cechą dominującej części migracji ekonomicznej jest wielka mobilność, elastyczne reagowanie na zmienne warunki oraz niechęć do podejmowania nieodwołalnych decyzji życiowych i deklarowania strategicznych celów.

Organizacje

Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii (ZP) powstałe w 1947 r. skupia większość ok. 70 organizacji. Są to organizacje kombatanckie, regionalne, młodzieżowe, oświatowe, kobiece, charytatywne, instytuty i fundacje a także struktury powoływane przez najnowszą migrację ekonomiczną. Zjednoczenie jest uznawane jako główny reprezentant środowiska polonijnego wobec władz brytyjskich i polskich.

Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny (POSK) jest od ponad trzydziestu lat jednym z najważniejszych centrów działalności kulturalnej emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii. W gmachu POSK-u swoją siedzibę znalazły m.in.: Biblioteka Polska, Instytut Józefa Piłsudskiego, teatr dla dzieci i młodzieży, kluby, galeria sztuki, Stowarzyszenie Polskich Kombatanów w Wielkiej Brytanii, Zjednoczenie Polskie w WB, Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Polskie Towarzystwo Naukowe, Stowarzyszenie Techników Polskich, Związek Pisarzy Polskich, Związek Dziennikarzy RP, Zrzeszenie Studentów i Absolwentów, Polska Macierz Szkolna.

Instytut Polski i Muzeum im. gen Sikorskiego jest największą polską placówką muzealną i archiwalną poza granicami kraju.

Polska Macierz Szkolna za Granicą (PMS) – powołana przez gen. Andersa w 1953 r. w celu wzięcia pod opiekę powstających samorzutnie w wielu skupiskach polskich szkół sobotnich. PMS dostarcza szkołom podręczniki, mapy, czasopisma i w miarę możliwości wspiera też je finansowo; jest największym za granicą wydawcą polskich podręczników (ponad 80 pozycji). Wg danych PMS w Wielkiej Brytanii istnieje obecnie blisko 100 szkół sobotnich z ponad 500 nauczycielami, do których uczęszcza ok. 10 tys. dzieci.

Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Wielkiej Brytanii (SPK) skupia ok. 7,5 tys. członków w 88 kołach terenowych.

Poland Street – Stowarzyszenie Polaków w Wielkiej Brytanii założone zostało w październiku 2005 r. Organizacja ta angażuje się w przełamywanie barier istniejących pomiędzy różnymi generacjami emigracji.

Inne ważniejsze organizacje to: Polish Professionals, Polish City Club, Ognisko Polskie w Londynie, Związek Harcerstwa Polskiego Poza Granicami, North East Polish Community Organisation (NEPCO) w Newcastle Upon Tyne, Merseyside Polonia (Liverpool), Stowarzyszenie na rzecz nowo przybyłych Polaków (Nottingham), Polonia Nottingham, Pegaz w Newcastle Upon Tyne, Stowarzyszenie Współpracy Polsko-Walijskiej, Europia (Manchester), Rada Stowarzyszeń Polskich w Edynburgu, Szkoła-Polskie Towarzystwo Kulturalne w Edynburgu, Polskie Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe w Glasgow, Stowarzyszenie Polskie w Inverness, Stowarzyszenie Polskie w Aberdeen, Stowarzyszenie Polaków w Fife „MOST”, United Polish Falkirk, Polska Grupa Wolontariuszy w Edynburgu „Światlica”, Stowarzyszenie Polskie w Irlandii Północnej, Stowarzyszenie ds. Festiwalu Kultury Polskiej w Edynburgu.

Pozycja w kraju zamieszkania

Ustabilizowana pozycja zadomowionej w Wielkiej Brytanii starszej emigracji, o stosunkowo dobrej pozycji ekonomicznej i zawodowej, często różni się od sytuacji świeżo przybyłych na wyspy emigrantów ekonomicznych, którzy nierzadko nie posiadają podstawowej znajomości języka i wykonują przeważnie prace fizyczne. Jednak najnowsza emigracja to również dobrze wykształceni profesjonalści, pracujący np. w bankach londyńskiego City.

Część Polaków pozostałych w Wielkiej Brytanii po II wojnie światowej nie przyjęła obywatelstwa brytyjskiego i w związku z tym pozostają oni nadal obywatelami polskimi ze statusem stałego rezydenta. Korzystają z większości praw w takim samym zakresie jak obywatele Wielkiej Brytanii. Polacy przybyli w ostatnim czasie do tego kraju korzystają z pełni praw przysługujących migrującym obywatelom Unii Europejskiej, w tym również do udziału w wyborach lokalnych władz oraz do Parlamentu Europejskiego.

Obecny kryzys finansowy, i będąca jego konsekwencją recesja gospodarcza, stwarza nowe zagrożenia dla pozycji społecznej i ekonomicznej

Polaków. Coraz częściej polskie rodziny zwracają się o pomoc socjalną do władz lokalnych, większość w chwili obecnej nie planuje jednak powrotu do kraju.

Polacy nie są grupą chronioną parasolem politycznej poprawności. W kontekście pogarszającej się sytuacji gospodarczej odnotować można pewien wzrost liczby przypadków stawania się Polaków obiektem niechęci ze strony mieszkańców Wielkiej Brytanii.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Podstawowym problemem emigracji niepodległościowej z racji zaawansowanego wieku działaczy jest niemożność zapewnienia ciągłości funkcjonowania wielu istniejących struktur organizacyjnych. Dopuszczenie do działania, a zwłaszcza zgoda na otrzymywanie prominentnych stanowisk w ramach organizacji przez osoby wywodzące się z najnowszej emigracji, napotyka w praktyce na spore trudności z uwagi na niechęć i brak zrozumienia po obu stronach. U podstaw tych różnic i braku zrozumienia leży z pewnością inny rodowód i cele poszczególnych grup.

Innym problemem jest, odnotowany w raporcie Zjednoczenia Polskiego, 20-procentowy wzrost w r. 2008 liczby nagłośnionych w mediach brytyjskich poważnych incydentów wymierzonych w przedstawicieli polskiej społeczności. Organizacja jest w posiadaniu udokumentowanych danych dotyczących co najmniej 60 takich przypadków. Ponad 70 proc. z nich wydarzyło się w mniejszych miejscowościach. W Anglii, w Szkocji oraz w Irlandii Północnej związane jest to z nasilającym się kryzysem gospodarczym i wzrostem bezrobocia, które dotyka zarówno pracowników lokalnych, jak i Polaków. W Irlandii Północnej zachowania antypolskie mają także związek z problemami polityczno-społecznymi, z jakimi boryka się od dawna ten region.

Najważniejsze problemy Polaków przybyłych do Wielkiej Brytanii po 2004 r. jako migracja zarobkowa to:

- Wciąż bardzo niezadowolający poziom znajomości języka angielskiego, co powoduje, iż mają słabą pozycję na rynku pracy oraz, że dostępne dla nich są najczęściej proste prace niewymagające kwalifikacji; osoby takie mają ponadto ograniczone możliwości uzyskania skutecznej pomocy medycznej.
- Niska świadomość praw pracowniczych (płaca minimalna, nadgodziny, zaległości w wypłatach wynagrodzenia, urlopy, zwolnienia lekarskie, warunki BHP etc.), co ułatwia ewentualne wykorzystywanie pracowników.
- Podatność na przestępcze działania ze strony nieuczciwych pośredników pracy (często jeszcze na etapie rekrutacji w Polsce).
- Utrzymany przez władze brytyjskie wymóg udokumentowanych 12 miesięcy pracy w Wielkiej Brytanii konieczny do uzyskania świadczeń socjalnych, co dla osób pracujących nielegalnie, zatrudnianych przez nieuczciwych pracodawców czy niektórych samozatrudnionych powoduje trudności w sytuacji utraty pracy.

– Niska świadomość w zakresie działania brytyjskiego systemu opieki społecznej, szczególnie w zakresie spraw dzieci, co przekłada się na nieufność i niechęć do kontaktów z *social services* przy interwencjach tych służb w sytuacji zagrożeniu dobra lub bezpieczeństwa dziecka. W konsekwencji powoduje to dodatkowe trudności dla polskich rodzin, będących w obszarze zainteresowania tych służb.

– Trudności w odnalezieniu się w wielokulturowym i wielonarodowym społeczeństwie brytyjskim, kierującym się normami zachowań społecznych i zwyczajami często Polakom nieznanymi.

Na osobną uwagę zasługują problemy związane z edukacją. Zbyt mało jest punktów nauczania języka polskiego (szkoły sobotnie), widoczny jest też konflikt dotyczący zakresu nauczania języka polskiego w szkołach sobotnich pomiędzy dziećmi urodzonymi w Wielkiej Brytanii (z reguły słaba znajomość języka ojczystego) a dziećmi, które niedawno przyjechały z Polski (wysoki poziom znajomości języka polskiego).

Bardzo słaba znajomość języka angielskiego u dzieci zapisywanych do szkół brytyjskich powoduje z kolei opóźnienia w możliwości podjęcia przez nie nauki (konieczne równoległe zajęcia przygotowawcze) oraz – głównie w początkowej fazie – słabsze wyniki w nauce. Z uwagi na różnice programowe dają się odczuć olbrzymie trudności w adaptacji dzieci przeniesionych ze szkoły w Polsce do szkoły brytyjskiej i odwrotnie. Często są przypadki alienacji i odrzucenia, występowania problemów psychologicznych u dzieci polskich w szkołach brytyjskich, zwłaszcza w tych, w których dzieci te stanowią zdecydowaną mniejszość. Często prowadzi to do problemów wychowawczych, zdrowotnych a także zachowań aspołecznych, czy wręcz rasistowskich, zwłaszcza jeżeli tego typu postawy prezentowane są przez rodziców.

Polityka władz miejscowych

Polska grupa narodowa korzysta z większości praw w takim samym zakresie jak inni obywatele Zjednoczonego Królestwa lub inne grupy etniczne w tym kraju. Organizacje polonijne nie są wspierane środkami finansowymi przez rząd ZK. Wszelkie wsparcie finansowe dla polskich domów dziennego pobytu czy szkół przedmiotów ojczystych jest rezultatem aplikacji składanych indywidualnie do władz szczebla lokalnego.

Władze lokalne, komendy policji w hrabstwach, centrale związków zawodowych i inne instytucje przygotowują materiały informacyjne w języku polskim mające na celu podniesienie poziomu świadomości w zakresie praw obywatelskich, prawa pracy i zasad funkcjonowania w lokalnych społecznościach; powstanie tych materiałów jest konsultowane z polskim konsulem. Władze Szkocji w 2004 r. zainicjowały program *Fresh Talents for Scotland*, zachęcający cudzoziemców, w tym Polaków, do osiedlania się w Szkocji.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Priorytetowe działania placówek w zakresie współpracy z Polonią i Polakami w Wielkiej Brytanii obejmują:

– Wspieranie oświaty polonijnej: finansowanie zakupu podręczników, książek i pomocy szkolnych, wspieranie obchodów Dnia Nauczyciela, inauguracji roku akademickiego Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, zakup sprzętu komputerowego dla potrzeb kursów informatycznych Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii.

– Promocję Polski i kultury polskiej wobec Polonii i przez Polonię: zorganizowanie w Londynie obchodów święta narodowego – 90. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, inne wydarzenia kulturalne, m.in.: zorganizowany we współpracy z ZASP za Granicą koncert „Muzyka Polska i jej Piękno”, koncerty polskich kołęd.

– Wspieranie inicjatyw kulturalnych Polonii: m.in. zakup strojów ludowych dla zespołu folklorystycznego „Mazury”, mikrofonów dla chóru polonijnego „Ave Verum”, wspieranie finansowe szeregu imprez polonijnych, w tym organizacji młodego pokolenia, nawiązujących kontakty z najważniejszymi i najbardziej wpływowymi przedstawicielami władz lokalnych (np. rząd Szkocji, urzędy miast, instytucje, organizacje, prasa i większe lokalne firmy).

– Opiekę nad kombatantami i miejscami pamięci narodowej: seria rokrocznych uroczystości, w tym m.in. doroczne spotkanie Kawalerów *Virtuti Militari*, współpraca z „Poland Street” oraz kombatantami z AK w związku z opieką nad miejscami pamięci narodowej, w tym polskimi grobami na londyńskich cmentarzach *Gunnersbury* oraz *Highgate*.

– Sprawy społeczne – propagowanie wiedzy wśród młodej emigracji dotyczącej prawa pracy, prawidłowego funkcjonowania w lokalnych społecznościach, podnoszenia skuteczności działań nowych organizacji polonijnych. Placówki w tym celu pomagają najaktywniejszym działaczom polonijnym w realizacji podejmowanych działań oraz nawiązują i utrzymują kontakty z władzami, policją, związkami zawodowymi i innymi instytucjami, zajmującymi się zwłaszcza problematyką pracy i przestrzegania praw pracowniczych przez pracodawców.

– Sprawy inne: np. zwiększenie efektywności pracy konsulatów i zapewnienie sprawniejszej obsługi obywateli polskich poprzez uruchomienie Konsulatu Generalnego w Manchesterze).

Obraz Polski i Polaków

Polska postrzegana jest przez media brytyjskie przede wszystkim poprzez pryzmat imigrantów. Jak wykazuje monitoring brytyjskiej prasy ogólnokrajowej i lokalnej, codziennie ukazuje się co najmniej kilka artykułów dotyczących Polaków. Mniej więcej do końca 2008 r. ok. 80 proc. spośród wszystkich tekstów miało charakter pozytywny lub neutralny. Prasa lokalna skupiała się przy tym na kwestiach dotyczących lokalnej społeczności. W ostatnich miesiącach proporcje pomiędzy liczbą pozytywnych i negatywnych artykułów na temat Polaków w ZK zmieniły się niekorzystnie z punktu widzenia wizerunku Polski. W tabloidach, a więc najbardziej poczytnych gazetach, kształtujących opinię w szerokich kręgach odbiorców, dominującym w ostatnich miesiącach tematem jest „zabieranie przez Pola-

ków pracy” Brytyjczykom, jak również wyłudzenie świadczeń socjalnych. Tematy te pojawiły się w związku ze znaczącym wzrostem poziomu bezrobocia w Wielkiej Brytanii w ostatnich miesiącach oraz przypadkiem zatrudnienia polskich podwykonawców przy budowie elektrowni atomowej na południu Anglii. Wcześniej temat polskiej emigracji zarobkowej oraz kryzysu gospodarczego przedstawiany był przede wszystkim w kontekście masowych powrotów Polaków do kraju. Informacje na ten temat pojawiały się w kontekście pozytywnych informacji dotyczących rozwoju gospodarczego Polski i lepszych perspektyw zarobkowych dla Polaków w ich ojczyźnie niż w Wielkiej Brytanii.

Przykłady antypolonizmów, które poruszyły społeczność polską w ostatnim czasie to użycie przez felietonistę „The Times” pogardliwego określenia „Polacks”. Felieton piętnował Polaków jako antysemitów. Drugi przypadek dotyczył „żartu” prezentera stacji muzycznej BBC1, który nazwał Polaków „dobrymi prostytutkami”, argumentując, że wynika to z tego, że są oni sprawnymi pracownikami fizycznymi.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Nie stwierdzono przedstawiania wizerunku Polski w zniekształconej formie w podręcznikach szkolnych, przynajmniej tych dostępnych obecnie w księgarniach i bibliotekach. Historia przedstawiana jest z brytyjskiego punktu widzenia, z wyostreniem dat i wydarzeń istotnych z punktu widzenia historii tego kraju. Książki, z których korzystają uczniowie szkół średnich w Szkocji, mają formę niewielkich objętościowo publikacji odnoszących się do poszczególnych zagadnień, wydarzeń czy też okresów historycznych. Publikacje te zawierają na ogół zwięzłą i krótką informację na temat podstawowych wydarzeń danego okresu historycznego.

Wart podkreślenia jest fakt, iż tutejszy program nauczania sformułowany został w ten sposób, iż to nauczyciel ma prawo wyboru tematu zajęć. Ostatnie zarzuty, które podnoszone były przez lokalną prasę, dotyczyły tego, iż to właśnie historia własnego kraju nie jest w wystarczającym stopniu nauczana w szkołach brytyjskich.

Placówki nie odnotowały ze strony Polonii i zamieszkujących w Wielkiej Brytanii Polaków skarg w żadnej formie na treść oraz rzetelność miejscowych podręczników szkolnych w kontekście wizerunku Polski – jej kultury i historii.

1.29.2. Informacja Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii

Problemy środowiska polonijnego, polskiego, migracji

W okresie recesji i wzrastającego bezrobocia w Wielkiej Brytanii największymi problemami są:

a) Utrata pracy przez polskich emigrantów

Szczególnie dotyka to pracowników zatrudnionych przez agencje.

Dzięki aktywnej współpracy z brytyjskimi związkami zawodowymi oraz presji na rząd brytyjski udało się nam w pewnym stopniu wpłynąć na poprawę warunków pracy dla nowo przybyłych Polaków.

Z wielkim naciskiem pragniemy podkreślić, że Wielka Brytania nie przyjęła wszystkich dyrektyw UE dotyczących zatrudniania pracowników z państw UE. Mimo naszych protestów rząd brytyjski nie tylko nie zniósł po 5 latach wymogu wyrobienia Workers Registration Scheme, ale przedłużył go o następne 2 lata. Ze względu na koszt wyrobienia tego dokumentu, 90 funtów brytyjskich, wielu z naszych rodaków pracuje nielegalnie i z tego powodu są wykorzystywani i jako pierwsi zwalniani z pracy.

b) Bezdomni

Brak pracy, brak dochodów powodują, że ilość bezdomnych wzrasta. Wzrasta również problem alkoholizmu i innych uzależnień. Dotyka to szczególnie tych, którzy pracowali nielegalnie i nie mają prawa do zasiłków. W takich przypadkach pomagają im działające tu brytyjskie organizacje charytatywne. Konsulaty RP i organizacje polonijne mogą im zaoferować pomoc w repatriacji do kraju, z czego większość z nich nie chce skorzystać.

c) Antymigracyjne sentymenty społeczne

Szeroko rozwinięta akcja antymigracyjna przez neonazistowską partię BNP i pravicową prasę szczególnie uderza w Polaków, którzy są największą grupą migrantów z krajów, które przystąpiły do UE w 2004 r. Ilość napadów na Polaków na tle rasistowskim wzrosła ostatnio o 20 proc. Brak znajomości języka i prawa angielskiego nie pomaga ofiarom ataków.

d) Problem edukacji polskich dzieci w angielskich szkołach

Brak podstawowej znajomości języka angielskiego nie ułatwia startu w nowym środowisku. Szok kulturowy polskiego dziecka przybywającego z etnicznie homogenicznej Polski do multietnicznego Zjednoczonego Królestwa doprowadza do bójek i rasistowskich nadużyć, szczególnie w tych szkołach, gdzie istnieją duże grupy polskich dzieci.

Różnica pomiędzy systemami edukacji w Polsce i ZK powoduje w wielu wypadkach utratę roku szkolnego dziecka przybywającego do Anglii i utratę następnego roku, jeśli wraca do kraju po kilku latach.

Oczekiwania w stosunku do władz miejscowych

a) Praca

Przede wszystkim to dalsze wywieranie nacisków przez związki zawodowe i inne organizacje, jak np. Citizens Advice Bureau na rząd brytyjski, których celem jest przyjęcie w całości dyrektywy dotyczącej praw pracowników zatrudnianych przez agencje i zniesienia *Workers Registration Scheme* oraz o rozszerzenie kompetencji „*Gangmasters Authority*”.

b) Bezdomność

Zlikwidowanie wymogu posiadania *Workers Registration Scheme* oraz zmniejszenie biurokratycznego podejścia do zasad otrzymywania pomocy socjalnej przez polskich migrantów i ich rodzin może w pewnym stopniu wpłynąć na zmniejszenie tego problemu.

c) Antymigracyjne sentymenty

Konieczność sprecyzowania prawa brytyjskiego w sprawie rozgraniczenia między wolnością słowa a rasizmem. Oczekujemy prawnego stanowiska, jakie określenia w stosunku do Polaków są rasistowskie – w tej sprawie zwróciliśmy się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

d) Edukacja polskich dzieci

Uzyskanie większej pomocy ze strony samorządów w okresie początkowym dla dzieci, które nie znają języka angielskiego, umożliwienie im dodatkowych lekcji nauki tego języka oraz bezpłatne udostępnienie pomieszczeń w szkołach angielskich na użytek szkół sobotnich w celu nauki języka polskiego.

Oczekiwania od Parlamentu RP

a) Praca – polsko-angielska grupa parlamentarna powinna nawiązać kontakt i rozwinąć współpracę ze Zjednoczeniem Polskim i organizacjami polonijnymi, ponieważ wielu z nas jest obywatelami brytyjskimi i mamy stały z nimi kontakt oraz znajomość rynku pracy. Takiej współpracy nie ma, a szkoda. Nawiązanie współpracy z nowo powstałymi organizacjami, jak Labour, Conservative i Liberal Democrat Friends of Poland, mogą być korzystne dla obydwu stron. Jesteśmy wdzięczni Senatowi RP za dotację, dzięki której możemy zatrudnić dwie pracowniczki etatowe (Londyn i Bradford), które zajmują się sprawami migrantów, udzielając wszechstronnych, rzetelnych informacji w sprawach związanych z pracą a także innymi problemami, z którymi borykają się nasi rodacy.

b) Bezdomność

Konieczne jest nagłaśnianie ryzyka związanego z przyjazdem do Wielkiej Brytanii, zwracając uwagę na konieczność przygotowania się do wyjazdu – znajomość języka, możliwości finansowe, znajomość obowiązującego prawa i przestrzeganie przez zakrojonymi na szeroką skalę oszustwami, których ofiarą padają Polacy.

c) Antymigracyjne sentymenty

W rozmowach polsko-angielskiej grupy parlamentarnej powinno być podkreślone, że wszystkie grupy etniczne powinny mieć taką samą ochronę prawną przed atakami, niezależnie od koloru skóry czy religii.

d) Edukacja

Parlamentarzyści RP i polscy posłowie do Parlamentu Europejskiego powinni rozpocząć kampanię na rzecz ujednoczenia standardów nauczania przedmiotów ścisłych, takich jak matematyka, fizyka, chemia oraz języków obcych, w tych samych grupach wiekowych we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Gdyby takie standardy istniały, to dzieci przemieszczające się z rodzicami miałyby zapewnioną kontynuację nauki.

Oczekiwania od Rządu RP

a) Utrata pracy – stały, wszechstronny dopływ informacji dla Polaków w kraju o problemach na rynku pracy w Wielkiej Brytanii. Ścisła kontrola agencji pośrednictwa pracy w Polsce, które wykorzystują naiwność Polaków, pobierając opłaty za nieistniejącą pracę. Współpraca między policją polską i brytyjską powinna być wzmożona. Jesteśmy wdzięczni za współpracę z Ambasadą i Konsulatami RP, która w większości przypadków jest optymalna. Uważamy jednak, że przekształcenie Konsulatu RP w Londynie w Wydział Konsularny przy Ambasadzie RP obniżyło rangę tej ważnej placówki. Zaskoczeni jesteśmy brakiem chęci współdziałania w organizowanej przez nas Europejskiej Konferencji na temat problemów nowej migracji i rozwiązywania ich w krajach Europy Zachodniej. Konferencja odbędzie się dzięki pomocy finansowej brytyjskich związków zawodowych bez żadnego wsparcia rządu polskiego, który tylko deklaruje pomoc w rozwiązywaniu problemów naszych rodaków. Na forum Parlamentu Europejskiego i spotkań na szczeblu ministerialnym należy wciąż przypominać rządowi brytyjskiemu, że brytyjski *Workers Registration Scheme* nie jest zgodny z przepisami UE dotyczącymi swobodnego przepływu siły roboczej.

b) Bezdomność – konieczna jest szeroka informacja z podkreśleniem, że brak wymaganego przez władze brytyjskie dokumentu *Workers Registration Scheme* pozbawia ich prawa do brytyjskich świadczeń socjalnych w przypadku utraty pracy. Brak pieniędzy na opłacenie dość drogiego mieszkania prowadzi do bezdomności.

c) Antymigracyjne sentymenty – na szczeblu rozmów rządowych przypomnienie Brytyjczykom, że wszystkie grupy etniczne, w tym polska, powinny mieć taką samą ochronę prawną. Jeśli istniejące prawo brytyjskie nie daje takiej ochrony, to należy prawo zmienić.

d) Edukacja – pożądane byłoby sprecyzowane stanowisko MEN dotyczące edukacji polskich dzieci poza granicami kraju. Potrzeba więcej środków finansowych dla istniejących i nowo powstających szkół sobotnich, które są bardzo przepełnione, jeżeli nie chcemy doprowadzić do wynarodowienia naszych dzieci. Sfinalizowania wymaga sprawa podręczników dla szkół sobotnich, które prawdopodobnie są w przygotowaniu. Należy również pomyśleć o edukacji internetowej i programach edukacyjnych w TV Polonia.

Oczekiwania od organizacji pozarządowych

Zmiany systemu przekazywania przyznanych na działalność polonijną dotacji. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” jest naszym głównym i jedynym partnerem jako organizacja pozarządowa. Przesadna, płynąca z góry biurokracja, nie pomaga organizacjom polonijnym, w których to praca większości opiera się na pracy wolontariuszy. Działający system jest kuriozalny. Dotacje przyznane są na okres od 1 stycznia do 31 grudnia, informacje o przyznanej dotacji otrzymujemy dopiero w marcu, a pierwszy przelew pieniędzy w końcu kwietnia lub w maju. Zatrudniani przez nas pracownicy etatowi pracują bez kontraktu i bez pełnej świadomości, czy utrzymają pracę, czy będą zwolnieni. Jest to dla nas bardzo stresujące.

1.30. Włochy

1.30.1. Raport Ambasady RP w Rzymie

Informacje podstawowe

Na uniwersytetach włoskich, głównie w Bolonii i Padwie, już w okresie średniowiecza i renesansu studiowali liczni Polacy, zwłaszcza teologowie i prawnicy. Potwierdzeniem bliskości polsko-włoskiej było m.in. ofiarowanie narodowi polskiemu w 1578 r. kościoła po wezwaniu św. Stanisława w Rzymie. Kościół ten jest aż do dzisiaj główną siedzibą Duszpasterstwa Polaków we Włoszech.

Początek polskiej emigracji wiąże się w zasadzie z zakończeniem II wojny światowej, kiedy to liczni żołnierze Armii gen. Władysława Andersa podjęli decyzję o pozostaniu we Włoszech. W latach 1945–1989 emigracja na Półwysep Apeniński miała charakter przede wszystkim polityczno-ideologiczny. W wielu przypadkach pobyt we Włoszech był jedynie tymczasowy, gdyż docelowym miejscem emigracji Polaków były wówczas kontynenty amerykański i australijski. Zgodnie z oficjalnymi danymi z lat 1981–1989 liczba polskich emigrantów „długoterminowych” do Włoch wyniosła 3,7 proc. wszystkich opuszczających wówczas granice Polski, natomiast wśród tych, którzy zakładali w tym czasie krótkoterminowy wyjazd 5,7 proc. wybrało Półwysep Apeniński.

Po 1989 r. emigracja do Włoch nabrała charakteru ekonomicznego. Zjawisko zwiększenia napływu pracowników migrujących pojawiło się po otwarciu włoskiego rynku pracy. Migracja wahadłowa i sezonowa zaczęła się stopniowo przeobrażać w dłuższe pobyty. Według najnowszych oficjalnych statystyk imigracyjnych włoskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, ogólny stan liczbowy cudzoziemców z obywatelstwem polskim wynosi 90 218 osób. Liczba ta nie uwzględnia jednak małoletnich dzieci migrantów zarobkowych, których jest blisko 18 tys. Biorąc pod uwagę wszystkie kategorie osób, aktualny stan liczbowy polskich migrantów zamieszkałych w Italii oszacowany został przez włoskie Centrum Badań i Studiów nad Migracjami na ok. 120 tys. Polacy stanowią dzisiaj 2,5 proc. ogółu zarejestrowanych na Półwyspie Apenińskim imigrantów, będąc zarazem dziewiątą pod względem liczebności grupą cudzoziemców.

Główną i niezmienną od wielu lat cechą polskiej emigracji we Włoszech jest niezwykle wysoki odsetek obecności kobiet, który wynosi średnio 75 proc., a w niektórych południowych rejonach kraju osiąga nawet 90 proc. Zauważalny jest ostatnio wśród polskich migrantów wzrost zainteresowania podjęciem pracy na tzw. własny rachunek. Pod koniec 2008 r. wg statystyk włoskiego Zrzeszenia Izb Handlowo-Gospodarczych liczba obywateli polskich prowadzących działalność gospodarczą wynosiła 3378.

Blisko 25 proc. polskiej populacji zamieszkuje we Włoszech rejon Lacjum, ze szczególnym uwzględnieniem okolic Rzymu, pozostali Polacy przebywają głównie w Kampanii, Lombardii oraz w rejonach Emilia Romagna i Marche. W klasyfikacji cudzoziemców w Rzymie i Neapolu Polacy znajdują się na trzecim miejscu.

Charakterystyka zawodowa imigracji polskiej we Włoszech od lat pozostaje zasadniczo niezmienna. Obywatele polscy zatrudniani są w nielicznych nisko i średnio wyspecjalizowanych profesjach takich, jak pielęgniarka i opiekunka nad osobami starszymi, kierowca samochodów ciężarowych, pracownik przemysłowy. Charakterystyczną dla ostatnich lat, choć nie bardzo liczną grupę, stanowią również górnicy zatrudnieni w kopalniach w Ligurii i Piemencie. Pracownicy wysoko wykwalifikowani są raczej nieliczni, ale wysoko cenieni. Są to przede wszystkim lekarze i inżynierowie. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest niewielka atrakcyjność włoskiego rynku pracy dla wysoko wyspecjalizowanych cudzoziemców – wysokie bezrobocie wśród miejscowych specjalistów, stosunkowo niewielkie płace realne, daleko posunięta liberalizacja rynku utrudniająca dostęp do długookresowych i gwarantujących pełne zabezpieczenie socjalne umów o pracę, a wreszcie typowa dla Włoch kultura panująca w przedsiębiorstwach, nieprzyjazna promowaniu obcokrajowców.

Organizacje

Wśród polskiej emigracji we Włoszech nastąpiła wyraźnie już widoczna wymiana pokoleniowa. Miejsce Polonii wywodzącej się z pierwszej fali emigracyjnej, tzw. andersowskiej, zajmuje aktywna grupa Polonii wywodzącej się częściowo jeszcze z drugiej fali emigracyjnej, tzw. rodzinnej z lat siedemdziesiątych, a w większości z trzeciej fali, związanej z okresem stanu wojennego i kryzysu ekonomicznego lat 80. i 90.

Najlepiej i najprężniej działającymi organizacjami polonijnymi są organizacje prowadzone przez starszą część emigracji polskiej, w znacznej większości usytuowane w północnych i środkowych regionach Włoch.

Do lat 90. Polonia włoska pozostawała dosyć zatowarzyszona. Po tym okresie powstało wiele nowych stowarzyszeń włosko-polskich o wymiarze lokalnym lub regionalnym. Od połowy lat 90. nasiliły się tendencje zjednoczeniowe. Ostatecznie w 1997 r. powstał jako organizacja zrzeszająca prawie wszystkie stowarzyszenia polonijne Związek Polaków we Włoszech.

Tradycyjna Polonia włoska jest zainteresowana podtrzymaniem tożsamości, języka, tradycji, kultywowaniem pamięci historycznej. Nowo przybyli emigranci nie są w tych obszarach zbyt aktywni, cały wysiłek i energię skupiając na swoich sprawach bytowych, na osiągnięciu wyższej pozycji zawodowej i życiowej. Sytuacja ta znajduje odzwierciedlenie w życiu organizacyjnym włoskiej Polonii.

Główne organizacje polonijne działające na terenie Włoch to: Ognisko Polskie w Turynie, Związek Polaków w Mediolanie, Stowarzyszenie Włosko-Polskie im. F. Chopina w Rzymie, Włosko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne w Wenecji, Włosko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne w Genui, Włosko-Polskie Koło Kulturalne w Lombardii, Stowarzyszenie Comunita Polacca, Stowarzyszenie Kobiet Europy Wschodniej, Włosko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne w Bolonii, Polsko-Włoskie Stowarzyszenie Kulturalno-Sportowe „Arco” w Bolonii, Stowarzyszenie Polsko-Włoskie.

Pozycja w kraju zamieszkania

Widoczna jest poprawa statusu społecznego i ekonomicznego Polaków we Włoszech. Zauważalne są nowe pozytywne elementy charakteryzujące sytuację polskiej społeczności – wzrost poczucia bezpieczeństwa, silniejsze więzi z krajem, identyfikowanie się z Polską oraz skłonność do integrowania się wewnątrz polskiej społeczności na emigracji.

Obok ewidentnej zmiany wizerunku, warto wskazać również na zmiany w głównych sektorach zatrudnienia Polaków, które świadczą pośrednio o poprawie pozycji społecznej polskich pracowników. Obok dotychczasowych tradycyjnych zawodów wykonywanych przez Polaków takich, jak np. murarz, malarz czy też pracownik gospodarstwa rolnego w przypadku mężczyzn oraz pomoc domowa i opiekunka do dzieci lub osób starszych w przypadku kobiet, polscy imigranci zatrudniani są dzisiaj coraz chętniej w branżach usługowych, szczególnie w hotelarstwie, gastronomii oraz handlu. Coraz znaczącą rolę odgrywa liczna rzesza polskich lekarzy, którzy cieszą się we Włoszech dużym prestiżem zawodowym.

Działalność gospodarcza nie stanowiła wcześniej częstego motywu pobytu we Włoszech dla Polaków. Zauważalny jest jednak ostatnio wśród polskich imigrantów wzrost zainteresowania podjęciem pracy na tzw. własny rachunek.

Jeżeli chodzi o pozycję polityczną Polonii włoskiej, aktualnie nie widać następców znanych postaci w życiu politycznym Włoch takich jak senator Jaś Gawroński.

Główne problemy, w tym ewentualne przejawy przemocy wobec Polaków

Podstawowe zagrożenia i problemy, na jakie narażeni są polscy obywatele przybywający w poszukiwaniu pracy, wynikają z braku wiedzy na temat lokalnych uregulowań dotyczących prawa pracy, systemu ubezpieczeniowego i innych praw oraz obowiązków. Przyczyna tego leży zarówno po stronie relatywnie niskiego poziomu znajomości miejscowych uwarunkowań przez osoby udające się do Włoch, jak i pozostawiające często wiele do życzenia, z punktu widzenia prawa, zachowania miejscowych pracodawców. Zachowania polskich koncesjonowanych pośredników pracy pozostają na granicy legalności, szczególnie pod względem informacji o zasadach pracy i wynagrodzenia oferowane pracownikom wysyłanym do pracy sezonowej.

Rozwiązanie zasygnalizowanych problemów leży wyłącznie w żmudnej i długotrwałej pracy informacyjnej, wymagającej dotarcia do jak największej ilości naszych obywateli. Służą temu zainicjowane spotkania dotyczące ubezpieczeń społecznych, rozszerzone o zagadnienia z dziedziny prawa pracy (Mediolan) oraz np. punkty doradztwa prawnego zorganizowane w Rzymie przez Wydział Konsularny przy współdziałaniu Kościoła. Wzrasta ponadto świadomość władz włoskich, że Polacy objęci są lepszą opieką i ochroną interesów, co z kolei owocuje większym szacunkiem do naszych rodaków i bardziej skutecznymi interwencjami w ich sprawach przez poszczególne polskie konsulaty.

Polityka władz miejscowych

Stanowisko włoskich władz lokalnych wobec polskich społeczności i emigrantów zarobkowych jest na ogół pozytywne. Polacy uznawani są za spokojną i niestwarzającą problemów społeczność, integrującą się szybko ze społeczeństwem włoskim dzięki bliskości cywilizacyjnej. Cenią ich za rzetelność w pracy, dobre wykształcenie i miłe usposobienie. Władze lokalne starają się wspierać aspiracje integracyjne i kulturalne Polaków. Niejednokrotnie udzielają poszczególnym stowarzyszeniom polonijnym pomocy, także w formie wsparcia organizacyjnego i finansowego, ale zależy to od stopnia aktywności poszczególnych organizacji i związków z miejscowymi władzami. Pozytywnymi przykładami są Bolonia, Turyn, Mediolan, Modena, Rzym i Reggio di Calabria. Wydaje się, że wsparcie dla stowarzyszeń polonijnych byłoby znacznie większe, gdyby były one lepiej zorganizowane i bardziej zdecydowanie artykułowały swoje interesy. Polacy we Włoszech są traktowani jako pełnoprawni obywatele Unii Europejskiej, ale świadomość członkostwa Polski w UE nie stała się jeszcze w pełni powszechna we wszystkich środowiskach, zwłaszcza na prowincji. Osoby pochodzenia polskiego, posiadające jednocześnie obywatelstwo włoskie, mogą bez żadnych przeszkód uczestniczyć w życiu publicznym. Polacy posiadający kartę pobytu mogą realizować swoje aspiracje i prawa wyborcze na szczeblu samorządowym, korzystać z opieki socjalnej, posyłać dzieci do szkół publicznych na równi z obywatelami włoskimi.

Kierunki współpracy polskich placówek z Polonią i Polakami

Współpraca placówek konsularnych ze środowiskiem polonijnym koncentruje się na:

– Wspieraniu oświaty polonijnej. Biorąc pod uwagę fakt, iż emigracja zarobkowa we Włoszech jest emigracją młodą, jednym z głównych problemów nurtujących to środowisko jest kwestia dostępności szkolnictwa polskiego. Wieloletni pobyt za granicą i brak kontaktu ze szkołami polskimi powoduje strach przed trudnościami, jakie mogą mieć dzieci w adaptacji do nowych warunków. Dlatego też bardzo istotną kwestią jest zapewnienie dzieciom obywateli RP możliwości dostępu do szkolnictwa polskiego. Problem ten łatwiejszy jest do rozwiązania w dużych skupiskach miejskich, w mniejszych ośrodkach skala trudności jest o wiele większa.

– Promocji Polski i polskiej kultury. Stowarzyszenia i związki polonijne, pomimo ich słabości wewnętrznej, spełniają bardzo ważną rolę w promocji polskiej kultury. Przy wsparciu finansowym placówek zdolne są organizować imprezy kulturalne na wysokim poziomie z udziałem włoskich elit. Placówki chętnie korzystają z ich zaplecza organizacyjnego, osobowego i technicznego. Stowarzyszenia zapewniają także niekiedy sponsorów do realizowanych projektów oraz potrafią wzmocnić kontakty i współpracę z włoskimi władzami (szczególnie w Rzymie, Neapolu, Turynie, Mediolanie, Bolonii, Padwie, Genui i Katanii). Jedną z form umożliwiania Polonii i Polakom jak najszerszego dostępu do dóbr kultury ojczystej, a zarazem promowania jej za granicą, jest rozwój sieci polskich bibliotek w większych skupiskach polonijnych. Przy współpracy urzędów gmin włoskich oraz różnych pol-

skich instytucji, a przede wszystkim Senatu, udało się we Włoszech do tej pory stworzyć działy polskie przy bibliotekach miejskich, które cieszą się ogromnym zainteresowaniem społeczności polskiej (Rzym, Ostia, Foggia, Reggio di Calabria). Placówki aktywnie wspierają projekty promocji kulturalnej (finansowo i organizacyjnie) realizowane przez stowarzyszenia polonijne w Rzymie (koncerty chopinowskie, wystawy), Mediolanie (koncerty i konferencje), Turynie (koncerty, wystawy, odczyty), Bolonii (konferencje, wystawy, publikacje), Forli (moduły dydaktyczne, publikacje), Katanii (koncerty, spotkania autorskie, konferencje).

– Współpracy z duchowieństwem polonijnym – poszczególne konsulaty utrzymują kontakty i bliską współpracę z placówkami Polskich Misji Katolickich i z ośrodkami duszpasterstwa polonijnego w poszczególnych okręgach konsularnych.

Obraz Polski i Polaków

Profil polskiego imigranta – wykształconego, znającego języki, świadomego swoich praw obywatela wspólnoty europejskiej – dopiero toruje sobie drogę w umysłach społeczeństwa włoskiego. Spowodowane jest to przede wszystkim stereotypami powstałymi w ostatnich kilkudziesięciu latach.

Nadal zdarza się, że obraz Polski i polskich imigrantów jest postrzegany przez pryzmat doświadczeń z lat 80. i 90. Po części spowodowane jest to rażącą niekiedy ignorancją wielu Włochów, którzy po pięciu latach od rozszerzenia Wspólnoty Europejskiej wciąż nie przyjmują do wiadomości, że Polacy są obywatelami UE.

Generalnie jednak obywatele polscy lub osoby pochodzenia polskiego cieszą się prestiżem i uznaniem na tle innych grup etnicznych, przede wszystkim ze względu na pracowitość, fachowość, niską przestępczość i łatwość asymilacji. Polska postrzegana jest raczej z sympatią jako przyjazny Włochom kraj o heroicznej przeszłości historycznej, ale i silnej tożsamości narodowej. Postaciami, które są z Polską kojarzone i nadal wzmacniają jej pozytywny obraz, są Jan Paweł II, Lech Wałęsa i „Solidarność”, a ze świata kultury Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska, Tadeusz Kantor i Jerzy Grotowski, Ryszard Kapuściński, Andrzej Wajda, Krzysztof Kieślowski. Polska sztuka jest wysoko oceniana – zwłaszcza muzyka, grafika, plakat, film, teatr i fotografia.

Na tle kryzysu ekonomicznego, który boleśnie uderzył zwłaszcza w państwa Europy Środkowo-Wschodniej, Polska jest w mediach prezentowana jako przypadek odrębny, a informacje gospodarcze z naszego kraju budują względnie pozytywny jego obraz. Pojedyncze wybryki lub lapsusy dotyczące „polskich obozów” są bezzwłocznie prostowane.

Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych

Po przeanalizowaniu treści kilku włoskich podręczników historii wykorzystywanych w nauczaniu na poziomie gimnazjalnym i licealnym (szkoła podstawowa obejmuje zasadniczo okres starożytności) należy stwierdzić, że historia Polski jest prezentowana we Włoszech w sposób generalnie poprawny, acz niewolny od nieścisłości czy kontrowersji. Należy przy tym

podkreślić, że dzieje Polski i ogólnie Europy Środkowo-Wschodniej nie zajmują wiele miejsca we włoskich programach szkolnych. Wynika to ze specyfiki zachodniego modelu nauczania historii skoncentrowanego na „cywilizacji zachodniej”, co w praktyce sprowadza się do opisu dziejów regionu Morza Śródziemnego i największych krajów Europy Zachodniej. Znaczącym wyjątkiem są tu dzieje Rosji i ZSRR.

Jeśli chodzi o epokę średniowiecza, to odniesienia do Polski (podobnie jak np. Węgier) są bardzo nieliczne. Częściej pojawia się Polska w rozdziałach poświęconych epoce nowożytnej (XVI–XVIII w.), gdzie odnajdujemy oceny pozytywne, a nawet pochlebne pod adresem Rzeczypospolitej Obojga Narodów (np. odsiecz wiedeńska i decydująca rola wojsk polskich pod dowództwem Jana III Sobieskiego w zwycięstwie nad Turkami). Prawidłowo opisane są rozbiory Polski (wraz ze stosownymi mapami), przy czym jako ich genezę wskazuje się przede wszystkim „cynizm” Fryderyka Wielkiego – inspiratora grabieży ziem polskich a także imperialną politykę Rosji i Austrii dążących do uzyskania „kompensacji” terytorialnych. Mówi się też jednak o skrajnej słabości ówczesnego państwa polskiego, z powodu której mogło ono paść łupem zaborców. W odniesieniu do epoki napoleońskiej wspomina się tylko o istnieniu Księstwa Warszawskiego – państwa zależnego od Francji – oraz kolejnym rozbiore Polski na Kongresie Wiedeńskim. Terytoria polskie w XIX w. określa się nieraz jako „Polska rosyjska”, „Polska niemiecka” i „Polska austriacka”.

Historia Polski XX w. w przeanalizowanych podręcznikach przedstawiona została w sposób zasadniczo prawidłowy. Autorzy piszą o odrodzeniu Polski po I wojnie światowej, utracie przez mocarstwa rozbiorowe części terytoriów na rzecz państwa polskiego, pakcie Ribbentrop–Mołotow i jego tajnym protokole oraz sojuszu Hitlera ze Stalinem (bez ogródek, jako o wydarzeniu bulwersującym ówczesną demokratyczną Europę, a zwłaszcza „ruchy komunistyczne”; Stalin zresztą przedstawiany jest zgodnie z prawdą jako zbrodniczy dyktator), podwójnej, niemiecko-sowieckiej inwazji na Polskę w 1939 r. jako początku II wojny światowej. Prezentuje się dane o zagładzie Żydów, wskazując, że obywatele polscy otrzymali najwięcej tytułów „Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata”. Mówi się też, że w 1945 r. Polska została ostatecznie zmuszona do rezygnacji z Kresów Wschodnich, „najechnych przez Stalina w 1939 r.”. Okres po 1945 r. kwitowany jest zasadniczo określeniem, że Polska wraz z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej znalazła się w strefie wpływów sowieckich, ostatecznie jednak wróciła do rodziny narodów demokratycznych, czego zwieńczeniem było wejście do UE w 2004 r. („po przyjęciu demokratycznej konstytucji”).

Zastrzeżenia natomiast budzić mogą takie m.in. treści i sformułowania (świadczące o kompletnym pomyleniu pojęć bądź niewiedzy autorów), jak:

– „Pod koniec XIX w., w imię rasizmu, w Rosji, Polsce i innych krajach słowiańskich dochodziło do pogromów, tj. masakr całych wspólnot żydowskich; podobnie w Afryce Belgowie i Niemcy dokonywali eksterminacji całych populacji” (ani słowa w tym kontekście o kolonializmie włoskim).

– „W 1933 r. Niemcy wpadły pod jarzmo dyktatury nazistowskiej Adolfa Hitlera. W tym czasie także w Europie Wschodniej (Węgry i Polska),

państwach bałkańskich (Grecja, Rumunia, Bułgaria, Jugosławia, Albania) i bałtyckich do władzy doszły reżimy «faszystowskie».

– Potraktowanie wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 jako *de facto* jednej z „interwencji” Ententy po stronie „białych”.

– Powtórzenie mitu o „bohaterskim, ale bezużytecznym poświęceniu polskiej kawalerii przeciwko niemieckim czołgom”.

– Uznanie 1989 r. za symboliczny przede wszystkim z powodu obalenia „wspólnie przez Niemcy Zachodnie i Wschodnie” muru berlińskiego, stanowiącego symbol „żelaznej kurtyny” („na sygnał z Berlina w tym samym 1989 r. wszystkie państwa satelickie zareagowały obalając u siebie reżimy komunistyczne i ustanawiając rządy demokratyczne”).

– Zaznaczenie Polski (obok Rumunii, Wielkiej Brytanii, Monako, Australii, Chin i wielu państw Azji, Afryki i Ameryki Płd.) na mapie krajów, w których dochodzi do naruszania praw kobiet.

Podsumowując, obraz polskich dziejów prezentowany we włoskich podręcznikach nie jest z pewnością zafałszowany, choć pozostaje uproszczony i wymaga korekt.

1.30.2. Informacja Związku Polaków we Włoszech

Najważniejsze problemy środowiska polonijnego

Związek Polaków we Włoszech jest federacją zrzeszającą szereg autonomicznych organizacji oraz instytucji polskich i polsko-włoskich, których działalność, w ramach ogólnych celów nakreślonych w statucie Związku, uwzględnia też konkretne warunki i potrzeby lokalne.

Jednym z zadań Związku jest podtrzymywanie pamięci o 2. Korpusie i popularyzowanie wiedzy na ten temat wśród Włochów. Ostatnio Związek Polaków we Włoszech wspólnie z Ambasadą RP, wystąpił z inicjatywą budowy Centrum Informacyjnego na cmentarzu polskim w Monte Cassino; duża część funduszy na ten cel została już zebrana (60 tys. euro), a początek prac przewidziany jest w 2009 roku. W trakcie przeprowadzonych rozmów z ministrem Przewoźnikiem, Marszałkiem Senatu Borusewiczem, z panią senator Borys-Damięcką, z senatorem Personem oraz z ambasadorem Chmielewskim, z konsulem Adamczykiem i z Radcą Ambasady Unoltem w Rzymie uzyskaliśmy zapewnienie otrzymania brakujących funduszy na realizację tego przedsięwzięcia. Został powołany Komitet Honorowy, w skład którego wchodzi przedstawiciele różnych resortów, w tym również Minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski.

Związek, poprzez zrzeszone w nim organizacje, stara się, w miarę swoich często ograniczonych możliwości, wychodzić naprzeciw potrzebom nowej emigracji zarobkowej, szczególnie w zakresie poszukiwania pracy, mieszkania, pomocy prawnej w załatwianiu formalności urzędowych i rozwiązywaniu ewentualnych konfliktów z pracodawcami oraz ułatwiania kontaktów z rodakami.

Jednocześnie Związek stara się rozszerzać współpracę z młodszym pokoleniem emigracji, zwłaszcza z tą jej częścią, która zamierza pozostać na stałe we Włoszech i przekształcić się stopniowo w Polonię, czyli z emi-

grantów stać się obywatelami włoskimi, a więc zintegrować się ze społeczeństwem kraju osiedlenia, nie odżegnując się od swoich polskich korzeni. W tym powolnym i trudnym procesie osoby te powinny mieć możliwość korzystania z doświadczeń swoich poprzedników. Związek powinien służyć pomocą w integracji, w dostosowywaniu się do nowej rzeczywistości.

Można zaobserwować, że tzw. fale emigracyjne z Polski nadal nie zostały objęte ramami instytucjonalnymi zarówno w kraju, jak i we Włoszech; w Polsce nie pomyślano o tym, żeby pomóc ludziom w ich wyborach emigracyjnych, a we Włoszech, jak zabezpieczyć imigrantom prawa przysługujące im jako obywatelom Unii Europejskiej. W efekcie, imigranci pozostawieni są własnemu losowi.

Dzisiaj sprawą najważniejszą dla Polonii i Polaków w krajach Unii Europejskiej jest to, że wszyscy Polacy stali się obywatelami Unii. Ludzie ze środowisk polonijnych w UE żyją w krajach obcych, ale obcymi, przynajmniej w sensie prawnym, przestają już tam być. Obecny status Polonii – rozumiany całościowo, integralnie – zmienia się w sposób radykalny. Jest to problem politycznego, kulturowego i społecznego wyjścia tego środowiska z marginesu, czyli jego autentycznej nobilitacji obywatelskiej. Zmiana dotyczy zarówno Polonii, istniejącej od lat, jak i Polaków mieszkających poza krajem, którzy nie są Polonią. W tym sensie, terminu „Polonia” winno się używać na określenie Polaków żyjących na stałe i w sposób zorganizowany poza krajem, a nie obejmować nim całego, niemal masowego ruchu emigracyjnego, który jest w istocie rzeczą ruchem okresowym, przejściowym i, w dominującej większości, zarobkowym.

Nasz polonijny system społeczny opiera się na wartości wspólnoty czyli na bezinteresownej więzi jednostek. Zadaniem Związku i zrzeszonych w nim organizacji jest docieranie do nowych środowisk emigracyjnych i przyciąganie ich do Polonii. Służy to zachowaniu identyfikacji polskiej, ale w połączeniu z integracją ze społeczeństwem włoskim, unikając w ten sposób zarówno biernej asymilacji jednostek jak i gettyzacji środowisk emigracyjnych.

Sprawa szkolnictwa polskiego za granicą staje się obecnie jednym z podstawowych wyzwań, przed którym stoją organizacje polonijne w związku z masowym w ostatnich latach napływem imigrantów z Polski do Włoch. Istniejąca szkoła przy Ambasadzie RP czy też kursy języka i kultury polskiej organizowane przez niektóre stowarzyszenia nie są w stanie podjąć wzmocnionemu zapotrzebowaniu. Przewidziane jest utworzenie filii szkoły polskiej w Neapolu, gdzie w rejonie przebywa około 16.500 Polaków. Dyrektywa unijna zalecająca, by w państwach członkowskich stwarzać warunki ku temu, by dzieci imigrantów mogły kontynuować naukę języka ojczystego w szkole włoskiej, stanowi zachętę dla stowarzyszeń polonijnych, by na swoim terenie starały się o rozpoczęcie tego typu działalności. Oczekujemy wyników przeprowadzanej obecnie reformy w polskim szkolnictwie, która dotyczyć będzie z pewnością także placówek oświatowych działających poza granicami kraju.

Oczekiwania od władz miejscowych

Staramy się wejść w lokalne struktury instytucjonalne, dogłębnie je poznać i przekonać je do naszej sprawy. Każda organizacja terenowa powinna

do tego celu wykorzystywać wszystkie, nawet nieformalne, wręcz osobiste układy i znajomości.

Chodzi tu, przykładowo, o organizowanie nauki języka i kultury polskiej w szkołach i na uczelniach, o wymianę kulturalną w ramach miast, instytucji i organizacji partnerskich, o włączanie władz miejskich do własnych inicjatyw, o organizowanie polskiego duszpasterstwa tam, gdzie środowisko polonijne tego pragnie.

Nadszedł czas, aby w strukturach parlamentarnych ktoś mógł bronić interesów Polonii. Polonia pozornie jest niewidoczna publicznie. To wszakże tylko pozory inercji, bezczynności; w rzeczy samej członkowie Polonii są obecni w różnorodnych środowiskach zawodowych, gdzie niekiedy zajmują odpowiedzialne stanowiska; są to nierzadko wspaniałe osobowości. Chodzi o to, żeby Związek zdobył ich sympatię, przyciągnął i włączył ich do urzeczywistniania swoich celów, osiągając tym samym integrację tutejszego środowiska polskiego, zarówno w sensie ilościowym, jak i, co może ważniejsze, jakościowym.

Liczymy na zapewnienie emigrantom polskim ze strony włoskiej praw, jakie przysługują obywatelom Unii Europejskiej.

Zapewnienie większej pomocy finansowej dla polonijnych organizacji terenowych: w tej chwili związki polonijne w poszczególnych miastach mogą się zapisywać do rejestrów lokalnych stowarzyszeń non-profit (rejestry gminy, prowincji czy regionu) – będąc oficjalnie zarejestrowane mogą się starać o dofinansowanie swoich projektów, ale sumy te są nadal niewystarczające.

Chodzi nam o pomoc szkołom polskim ze strony włoskiej; niestety władze włoskie nie wykazują żadnego zainteresowania i nie popierają ani formalnie, ani też finansowo inicjatyw lokalnych środowisk polonijnych w celu stworzenia polskojęzycznych ośrodków szkolenia dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego.

Oczekiwania od partnerów polskich

Wydaje się, że celem uniknięcia niepotrzebnych komplikacji proceduralnych czy kompetencyjnych, nadal naturalnym partnerem Polonii powinna pozostać Wspólnota Polska, z którą, a szczególnie z jej oddziałami, współpraca układała się na ogół pomyślnie. Jeżeli natomiast chodzi o władze państwowe, to sądzimy, że opieka nad Polonią powinna być prerogatywą Senatu oraz, że przedstawiciele Polonii powinni być stałymi członkami sejmowej i senackiej komisji, zajmujących się Polonią i Polakami za granicą, w myśl mądrej zasady: „nic o nas bez nas!”.

Polonia włoska ma duże trudności z dostarczaniem opiniotwórczym środowiskom włoskim, z którymi poszczególni jej członkowie są w kontakcie, rzetelnej i treściwej informacji o dziejach i obecnych realiach Polski. Jest to tym bardziej groźne zjawisko, że w zachodnich i włoskich środkach masowego przekazu roi się od wiadomości przeinaczających w sposób krzywdzący czy obraźliwy, szkalujących wręcz nasze dzieje i naszą obecną rzeczywistość (weźmy pod uwagę przykład „polskich obozów koncentracyjnych”). W próżni wytworzonej przez brak informacji ze strony polskiej

czynniki nieprzyjazne Polsce czy wręcz wrogie żerują na ogólnej ignorancji. Wymaga to stanowczej akcji, prostującej wytworzony w ten sposób we włoskiej opinii publicznej negatywny obraz Polski, akcji przemyślanej i konsekwentnie realizowanej wspólnymi siłami placówek rządowych (ambasada, konsulaty, instytut kultury) i środowisk polonijnych. Jak dotąd, takich inicjatyw nie było. Dlatego ważne są inicjatywy wydawnicze, których celem jest popularyzacja znajomości historii, kultury, społeczeństwa i nauki polskiej. Działalność na tym polu podjęta przez Fundację Umiastowskiej, prof. Kaczyńskiego, prof. Krystynę Jaworską i innych winna znaleźć poparcie moralne, instytucjonalne i finansowe ze strony kompetentnych władz polskich. Publikacje angielskojęzyczne rozprowadzane przez placówki dyplomatyczne mijają się często z celem; Włosi czytają po włosku i w takim języku należy popularyzować dorobek kultury polskiej w tym kraju. Tylko za pośrednictwem publikacji włoskojęzycznych kultura polska może zaistnieć w środowisku włoskim. Jest to problem, który winien stać się przedmiotem odrębnej dyskusji między przedstawicielami środowiska polonijnego we Włoszech i władzami polskimi w celu wypracowania pewnego programu działania.

Polonia włoska jest obecna w różnych regionach i miastach Włoch i jej członkowie reprezentują różne zawody i czynni są w różnych środowiskach włoskich. Zdarza się jednak niekiedy, że o wizytach przedstawicieli władz polskich czy o innych ważnych inicjatywach lub imprezach miejscowa Polonia dowiaduje się, często poniewczasie, od znajomych Włochów, co nie jest rzeczą przyjemną. Ogólnie rzecz biorąc, w różnych dziedzinach, od politycznej poczynając, a na kulturalnej kończąc, pożądana byłaby szersza i szybsza informacja o wydarzeniach, w których Polonia może być pomocna (jeżeli oczywiście w porę się ją uprzedzi).

Inna dziedzina to bieżąca informacja ze strony placówek rządowych w sprawach przepisów dotyczących przede wszystkim nowej emigracji zarobkowej. Interesują one niewątpliwie także Polonię od dawna we Włoszech osiadłą, gdyż to do niej zwracają się wciąż o radę i pomoc przedstawiciele nowej emigracji. Można by uniknąć wielu nieporozumień, fałszywych posunięć, a często i tragedii ludzkich, gdyby znajomość obowiązujących przepisów polskich i włoskich była bardziej rozpowszechniona wśród Polonii. Mogą w tym pośredniczyć zarówno biuletyn, jak i poszczególne organizacje polonijne, pod warunkiem, że będą na bieżąco informowane.

Czasami odnosi się wrażenie, że w dzisiejszej Polsce środowisko polonijne traktowane jest nadal jako środowisko egzotyczne nadające się do reportaży dziennikarskich czy telewizyjnych, ale nie jako środowisko partnerskie. Nie istnieją programy współpracy Polski z Polonią w zakresie gospodarczym, naukowym itp. Niestety, ani bezpośrednio po upadku komunizmu w Polsce, ani w następnym dwudziestoleciu, czynniki polityczne w kraju nie skorzystały, z niezrozumiałych względów, z ogromnego potencjału doświadczeń i stosunków jaki wyrobiła sobie przez długie lata obecności na Zachodzie emigracja w środowisku politycznym, naukowym czy gospodarczym, a który to potencjał spontanicznie i bezinteresownie oddawała wielokrotnie do dyspozycji

krajowi. Cały ten kapitał został bezpowrotnie zmarnowany, a można by uniknąć, korzystając zeń, wielu niepowodzeń, potknięć, niepotrzebnych i zenujących gaf i nietaktów.

Dobrze układa się dziś współpraca z polskimi placówkami dyplomatycznymi. Nasze inicjatywy są często nawet wspomagane przez nie finansowo. Dzięki tej pomocy możemy organizować wspólnie koncerty, spotkania czy wystawy. Wiele małych organizacji urzędu swoje zebrania w pomieszczeniach konsulatów RP.

Masowa w ciągu ostatnich kilku lat imigracja Polaków do Włoch nakłada na istniejące konsulaty generalne w Rzymie i Mediolanie coraz bardziej uciążliwe obowiązki. Konsulat Generalny w Katanii niewątpliwie poprawił sytuację na południu Włoch, podobnie jak Konsulat Honorowy w Neapolu.

W szczególności placówka konsularna w Katanii pod przewodnictwem Konsula Gerarda Pokruszyńskiego, który dał się już poznać od dobrej strony podczas jego pracy na placówce w Mediolanie 14 lat temu, okazała się ważnym ogniwem w sieci polskich placówek dyplomatycznych kierowanych obecnie przez Ambasadora Jerzego Chmielewskiego. Należy uznać ją za cenną, częstokroć nieodzowną, podporę działalności Związku. Istnienie i sprawna działalność Konsulatu Generalnego w Katanii ożywiło polonijne stowarzyszenia lokalne, przyczyniły się do poznania i integracji środowiska emigracyjnego, propagacji wartości kultury polskiej; ponadto konsulat ten okazał się placówką, co ważne z punktu widzenia czysto ludzkiego, bardzo potrzebną, niekiedy nawet niezbędną, w niesieniu pomocy naszym rodakom. Z inicjatywy wspólnie podjętej przez środowisko polonijne (stowarzyszenia „Dagome” i „Amici dell’Europa”) i konsula Pokruszyńskiego powstała idea założenia szkoły polskiej, której realizacji podjął się Ambascador Chmielewski w ramach ogólnego programu w tym zakresie we Włoszech. Wyrażamy głębokie przekonanie, że Konsulat Polski w Katanii stanie się stałym i coraz silniejszym podparciem instytucjonalnym dla środowiska polonijnego i emigracyjnego na obszarze południowych Włoch.

Ponieważ utworzenie kolejnych placówek konsularnych jest prawdopodobnie niemożliwe ze względów finansowych, wydaje się, że utworzenie nowych konsulatów honorowych, które skądinąd nie obciążają budżetu Państwa, polepszyłyby częściowo obecną sytuację. Dlatego też wydaje się rzeczą niezrozumiałą, dlaczego, mimo ponawianych wielokrotnie w ostatnich latach zgłoszeń ze strony odpowiedzialnych środowisk polonijnych w takich ważnych dla stosunków polsko-włoskich miastach jak Turyn, Florencja czy Ankona i zgłoszenia na te stanowiska odpowiednich kandydatów, dysponujących zapleczem materialnym i lokalowym, nie otrzymano na nie żadnej, jak dotąd, odpowiedzi.

*Joanna Heyman Salvadé – Prezes Związku Polaków we Włoszech
Grzegorz Kaczyński – Wiceprezes Związku Polaków we Włoszech
Mediolan, 29 kwietnia 2009 r.*

2. Działalność instytucji państwowych na rzecz Polonii i Polaków za granicą (główne kierunki działalności, nakłady finansowe, rekomendacje na przyszłość)

Struktura raportów instytucji państwowych

- główne kierunki działalności
- nakłady finansowe
- rekomendacje na przyszłość

Kancelaria Senatu RP

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Ministerstwo Gospodarki

Ministerstwo Sportu i Turystyki

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

2.1. Kancelaria Senatu

Wprowadzenie

Od 1989 roku odrodzony Senat Rzeczypospolitej Polskiej sprawuje powierzoną mu w okresie międzywojennym misję opieki nad Polonią i Polakami za granicą. Wybrany w pierwszych wolnych wyborach Senat, symbol przemian demokratycznych w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej, był po 1989 r. jedynym organem Państwa Polskiego, który – po czasach PRL-u – miał legitymację do rozpoczęcia dzieła odbudowy zaufania w stosunkach Kraju ze środowiskami polonijnymi i polskimi w świecie, zwłaszcza tymi o niepodległościowym rodowodzie. Niezbywalną zasługą Senatu I kadencji było przywołanie – po latach milczenia i zapomnienia – problemu Polaków zamieszkałych na terenach byłego Związku Radzieckiego, ich tragicznej historii i trudnej sytuacji współcześnie. Wschód nadal jest głównym kierunkiem geograficznym, dokąd trafia pomoc w ramach realizacji zadań zleconych przez Prezydium Senatu krajowym organizacjom pozarządowym. Tam jest kierowany szeroki strumień środków pomocowych pochodzących z budżetu Kancelarii Senatu.

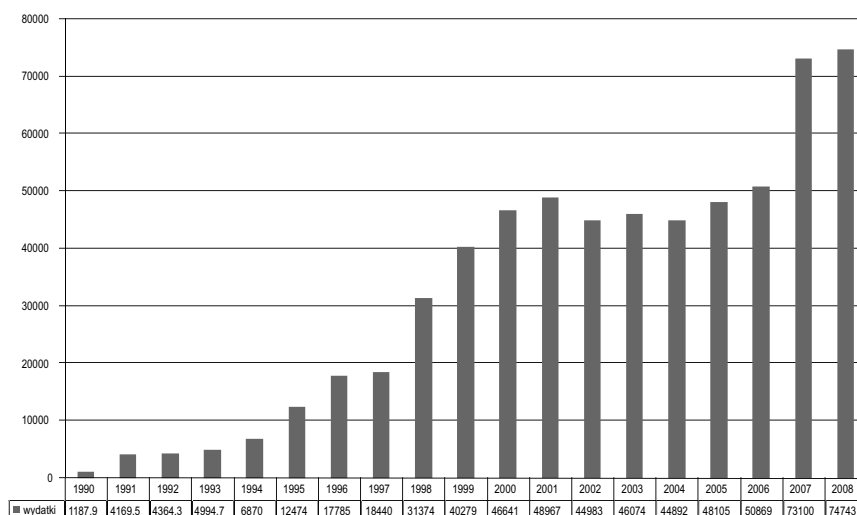
Dzisiaj, po dwudziestu latach, Senat może poszczycić się bogatym dorobkiem i dużym doświadczeniem we współpracy z rodakami w świecie oraz niewątpliwym sukcesem, jakim jest nawiązanie autentycznych więzi z przedstawicielami polskiej diaspory. Reprezentanci środowisk polskich i polonijnych w świecie utrzymują ożywiony kontakt z Senatem i jego organami, dostarczając informacji o bieżących problemach swoich środowisk. Dobrym przykładem tej współpracy są: Polonijna Rada Konsultacyjna przy Marszałku Senatu RP, działająca jako organ doradczy oraz Zespół Doradców Marszałka Senatu np. Migracji Ekonomicznej Obywateli Polskich do Państw Członkowskich Unii Europejskiej.

Niniejszy materiał został opracowany syntetycznie, z uwzględnieniem specyfiki warunków politycznych, ekonomicznych, społeczno-kulturowych krajów osiedlenia naszych Rodaków, szczególnych cech społeczności polonijnych i polskich poza granicami (Polonia, emigracja i Polacy poza granicami, w tym Polacy na Wschodzie, migracja zarobkowa Polaków do krajów UE), a przede wszystkim potrzeb tych środowisk artykułowanych oficjalnie lub nieoficjalnie.

Warto podkreślić, że przez minione lata Senat budował więzi z rodakami w świecie, przyjmując zasadę partnerskiego dialogu, a także – w sprawach żywotnych dla środowisk polonijnych i polskich w świecie – uwzględniając ich głosy i opinie. Ważnym założeniem, przyjętym przez władze Senatu, było zaangażowanie krajowych organizacji pozarządowych w kontakty z polską diasporą w świecie. Ich działalność i doświadczenie jest ważnym elementem budowy lub funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w krajach osiedlenia. Senackie inicjatywy i planowane działania w obszarze spraw polonijnych oraz oferty wykonania zadań zleconych składane przez krajowe organizacje pozarządowe są regularnie konsultowane z Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

W latach 1990–2008 na pomoc Polonii i Polakom za granicą z budżetu Państwa wydatkowano 620.312,4 tys. zł. Całość wydatków poniesionych w tym okresie na rzecz diaspory pokazuje poniższy wykres.

Wykres 1
Pomoc Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Polonii i Polakom za granicą w latach 1990–2008

Kierunki działania Senatu

Kierunki działania Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2007–2008 w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą (zadania programowe i inwestycyjne)

Działalność Senatu w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą przez minionych 20 lat była określana – jak wspomniano wcześniej – na podstawie merytorycznej analizy potrzeb środowisk polonijnych i polskich w świecie, wzbogaconej o ewaluację osiągniętych efektów po zakończeniu roku budżetowego i dokonaniu oceny sprawozdań krajowych organizacji pozarządowych, które wykonywały zadania zlecone przez Prezydium Senatu. Przy programowaniu tej działalności uwzględniano zapisy zawarte w rządowych programach współpracy z Polonią i Polakami za granicą, włącznie z obecnym, obowiązującym do 2011 r.

Warto zwrócić uwagę na kilka obszarów aktywności Senatu, które zostały objęte przez cały okres pracy Izby długofalowymi programami krajowych organizacji pozarządowych. Wszystkie one pozostają w ścisłej korelacji z prawnomiędzynarodowymi standardami ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych, określonymi w ramach systemu ONZ, Rady Europy, OBWE, w traktatach wielostronnych i dwustronnych zawartych przez Polskę. Najważniejszym z nich, bo przyszłościowym w sensie osiągniętych efektów, jest udzielanie pomocy oświacie polonijnej i polskiej za granicą, w szczególności wspieranie i promocja nauczania języka polskiego oraz wspieranie rozwoju bazy lokalowej dla szkół i organizacji polonijnych

i polskich w świecie, głównie na Wschodzie. Kolejny obszar istotny dla ugruntowania poczucia tożsamości narodowej Polonii i Polaków za granicą to ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego i promocja kultury polskiej, prowadzona we współpracy z mediami i polonijnymi instytucjami kultury, a także wspieranie takich działań środowisk polonijnych, które służą kształtowaniu pozytywnego wizerunku współczesnej Polski w krajach osiedlenia. Działania te z kolei powinny skutkować wzrostem pozycji Polski na arenie międzynarodowej, a w odniesieniu do środowisk polskich i polonijnych podnoszeniem prestiżu polskich grup etnicznych w krajach osiedlenia.

Należy również podkreślić, że podstawowym założeniem w działalności Senatu i jego Kancelarii jest promowanie programów krajowych organizacji pozarządowych, które pobudzają aspiracje i aktywność własną Polonii i Polaków za granicą.

Szczegółowe zestawienia kierunków działań Senatu w latach 2007–2008 zawierają tabele nr 1 i 2.

Kierunki działania Senatu na rok 2007 Prezydium Senatu określiło w uchwale nr 252 z dnia 6 lutego 2007 r.

Tabela 1
Kierunki działania Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w 2007 r. w zakresie opieki nad
Polonią i Polakami za granicą (zadania programowe i inwestycyjne)

L.p.	Wyszczególnienie	Wykonanie przyznanej dotacji (w zł)	Struktura
1.	Wspieranie dążeń do pełnego poszanowania praw mniejszości narodowych i etnicznych, w tym działań służących rozwiązywaniu istotnych problemów społeczności polonijnych i polskich za granicą	560 100	0,77%
2.	Wspieranie działań służących budowaniu prestiżu polskiej grupy etnicznej w krajach zamieszkania	12 804 800	17,52%
3.	Wspieranie rozwoju oświaty polonijnej i polskiej poza granicami kraju, w szczególności przez popularyzację nauczania języka polskiego i przedmiotów ojczyźnych	21 248 000	29,07%
4.	Promowanie kultury polskiej i ochranianie polskiego dziedzictwa narodowego poza granicami kraju	7 749 800	10,60%
5.	Popularyzowanie wiedzy o historycznym i współczesnym dorobku intelektualnym polskiego wychodźstwa oraz o wkładzie Polaków i polskich emigrantów w rozwój krajów ich osiedlenia	2 491 500	3,41%
6.	Intensyfikowanie współpracy z mediami polonijnymi i polskimi z zagranicy w celu promowania wizerunku Polski	6 116 600	8,37%
7.	Wspieranie działań integrujących i służących wychowaniu w duchu polskości młodego pokolenia Polonii i Polaków w świecie	5 085 200	6,96%

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Lp.	Wyszczególnienie	Wykonanie przyznanej dotacji (w zł)	Struktura
8.	Rozpoznawanie nowych zjawisk i potrzeb rodzących się w związku z ruchami migracyjnymi Polaków w ramach Unii Europejskiej	871 100	1,19%
9.	Udzielanie pomocy charytatywnej środowiskom polskim na Wschodzie	2 593 800	3,55%
10.	Intensyfikowanie współpracy gospodarczej Kraju ze środowiskami polonijnymi i polskimi w świecie	125 100	0,17%
11.	Wspieranie rozwoju bazy lokalowej służącej krzewieniu polskości w świecie poprzez zakup, modernizację i remonty obiektów, w szczególności służących potrzebom oświaty polskiej na Wschodzie	13 456 000	18,41%
Razem		73 102 000	100%

Kierunki działania w r. 2008 zapisane zostały w Uchwale nr 401 Prezydium Senatu z dnia 14 września 2007 r.

Tabela 2
Kierunki działania Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w 2008 r.
w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą
(zadania programowe i inwestycyjne)

Lp.	Wyszczególnienie	Wykonanie przyznanej dotacji (w zł)	Struktura
1.	Wspieranie rozwoju oświaty polonijnej i polskiej poza granicami kraju, w szczególności przez popularyzację nauczania języka polskiego i przedmiotów ojczyźtych	19 289 400	25,81
2.	Wspieranie działań integrujących i służących wychowaniu w duchu polskości młodego pokolenia Polonii i Polaków w świecie	9 950 600	13,31
3.	Rozpoznawanie nowych zjawisk i odpowiadanie na potrzeby pojawiające się w wyniku ruchów migracyjnych Polaków w ramach Unii Europejskiej	1 126 300	1,51
4.	Intensyfikowanie współpracy z mediami polonijnymi i polskimi z zagranicy w celu promowania wizerunku Polski	8 068 700	10,80
5.	Promowanie kultury polskiej i ochrona polskiego dziedzictwa narodowego poza granicami kraju	12 799 700	17,12
6.	Wspieranie dążeń do pełnego poszanowania praw mniejszości narodowych i etnicznych, w tym działań służących rozwiązywaniu istotnych problemów społeczności polonijnych i polskich za granicą	5 051 600	6,76

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Lp.	Wyszczególnienie	Wykonanie przyznanej dotacji (w zł)	Struktura
7.	Intensyfikowanie współpracy gospodarczej Kraju ze środowiskami polonijnymi i polskimi w świecie	417 000	0,56
8.	Wspieranie działań służących budowaniu prestiżu polskiej grupy etnicznej w krajach zamieszkania	313 400	0,42
9.	Popularyzowanie wiedzy o historycznym i współczesnym dorobku intelektualnym polskiego pochodzenia oraz o wkładzie Polaków i polskich emigrantów w rozwój krajów ich osiedlenia	2 069 900	2,77
10.	Udzielanie pomocy charytatywnej środowiskom polskim na Wschodzie	3 670 900	4,91
11.	Wspieranie rozwoju bazy lokalowej służącej krzewieniu polskości w świecie poprzez zakup, modernizację i remonty obiektów, w szczególności służących potrzebom oświaty polskiej na Wschodzie	11 985 500	16,04
Razem		74 743 000	100%

Na lata 2009–2011 bieżącej, VII kadencji, Prezydium Senatu w Uchwale nr 154 z dnia 6 sierpnia 2008 r. zdefiniowało kierunki działania w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w sposób następujący:

- 1) wspieranie organizacji i środowisk polonijnych i polskich w świecie:
  - a) wspieranie infrastruktury i rozwoju bazy lokalowej organizacji,
  - b) wspieranie działalności programowej,
  - c) wspieranie realizacji ustawy o Karcie Polaka,
  - d) doradztwo prawne, pomoc w pozyskiwaniu funduszy europejskich i lokalnych oraz w realizacji uprawnień wynikających z przepisów lokalnych,
  - e) wspieranie integracji ruchu polonijnego;
- 2) wspieranie oświaty:
  - a) pomoc szkołom polskim i placówkom oświatowym w utrzymaniu i rozwoju infrastruktury,
  - b) stypendia,
  - c) pomoc dydaktyczna i metodyczna,
  - d) pobyty edukacyjne w kraju i za granicą,
  - e) wychowanie przez sport,
  - f) konkursy i olimpiady wiedzy o języku, literaturze i kulturze Polski;
- 3) promowanie kultury polskiej i ochrona polskiego dziedzictwa narodowego poza granicami kraju:
  - a) wspieranie instytucji i placówek kultury polskiej poza granicami,
  - b) wspieranie imprez promujących kulturę polską,
  - c) pomoc dydaktyczna i metodyczna dla animatorów kultury polskiej,
  - d) dokumentowanie śladów polskości;
  - 4) wspieranie kształtowania postaw obywatelskich w środowiskach polonijnych i polskich:
    - a) popularyzowanie wiedzy o społeczeństwie obywatelskim,

- b) obchody rocznic i świąt narodowych,
- c) wspieranie rozwoju i aktywizacja organizacji młodzieżowych i harcerskich;
- 5) upowszechnianie wiedzy o Polsce, języku i kulturze oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku Polski i Polaków w świecie, w szczególności wspieranie działalności programowej i infrastruktury redakcji radiowych, telewizyjnych, czasopism polonijnych i portali internetowych;
- 6) pomoc socjalna i charytatywna dla najbardziej potrzebujących środowisk polskich i polonijnych w świecie:
  - a) pomoc socjalna i charytatywna,
  - b) stypendia socjalne.

REKOMENDACJE NA PRZYSZŁOŚĆ

Stany Zjednoczone i Kanada

- 1) opracowanie aktualnej oferty kulturalno-oświatowej, uwzględniającej np. potrzeby młodego pokolenia Polonii w tych krajach oraz przedstawicieli środowisk polonijnych nie władających językiem polskim,
- 2) przygotowywanie materiałów i wydawnictw dwujęzycznych,
- 3) wzbogacenie treści portali internetowych i tworzenie nowych,
- 4) zainteresowanie władz krajowych obiektami kultury i dziedzictwa narodowego – ich zabezpieczenie, przechowywanie, konserwacja,
- 5) ożywienie współpracy z Komisją Oświatową Polonii Amerykańskiej i Związkiem Nauczycieli Polskich w Ameryce,
- 6) intensyfikacja współpracy z polonijnymi organizacjami naukowymi, zawodowymi (inżynierowie, lekarze) i kobiecymi,
- 7) strategia na rzecz umożliwienia Polonii odbioru TV Polonia,
- 8) utworzenie ponadregionalnej Szkoły Liderów Polonijnych, otwartej dla przedstawicieli wszystkich środowisk polonijnych.

Republika Południowej Afryki, Australia, Nowa Zelandia

- 1) podjęcie działań zmierzających do podniesienia prestiżu Polonii krajów regionu w oczach władz krajów osiedlenia,
- 2) poszerzenie oferty współpracy kulturalnej z Polską (np. prezentacja polskiej kultury i sztuki i jej najwybitniejszych twórców),
- 3) popularyzacja wiedzy o dokonaniach Polaków oraz o ich wkładzie w rozwój społeczeństw i krajów ich osiedlenia,
- 4) utworzenie ponadregionalnej Szkoły Liderów Polonijnych, otwartej dla przedstawicieli wszystkich środowisk polonijnych.

Kraje Ameryki Łacińskiej (Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Meksyk, Paragwaj, Peru, Urugwaj, Wenezuela)

- 1) przygotowanie materiałów i wydawnictw promocyjnych oraz kulturalno-oświatowych w językach hiszpańskim i portugalskim,
- 2) intensyfikowanie kontaktów z Polonią w aspekcie działalności organizacyjnej oraz w sferze kulturalnej i oświatowej,

- 3) przygotowywanie wydawnictw i multimediiów w języku portugalskim i hiszpańskim, dotyczących historii i współczesności Polski oraz jej kultury i sztuki, a także popularyzacja wiedzy o dokonaniach Polaków oraz o ich wkładzie w rozwój społeczeństw i krajów ich osiedlenia,
- 4) rozszerzenie programu pomocy stypendialnej,
- 5) utworzenie ponadregionalnej Szkoły Liderów Polonijnych, otwartej dla przedstawicieli wszystkich środowisk polonijnych.

Kraje arabskie¹

- 1) uwzględnienie w ofercie współpracy i pomocy Polonii specyfiki regionu wynikającej z napięć społecznych na tle obyczajowym i religijnym,
- 2) upowszechnienie kontaktu z Ojczyzną przez internet, z wykorzystaniem dwujęzycznych portali,
- 3) przygotowywanie wydawnictw i multimediiów w języku angielskim, dotyczących historii i współczesności Polski oraz jej kultury i sztuk, a także popularyzacja wiedzy o dokonaniach Polaków oraz o ich wkładzie w rozwój społeczeństw i krajów ich osiedlenia.

Niemcy, Francja

- 1) wzbogacenie kontaktów ofert współpracy w treści aktywizujące życie organizacyjne tamtejszej Polonii – rozbudowanie oferty współpracy z organizacjami polonijnymi tych krajów,
- 2) wspieranie tendencji i ruchów zjednoczeniowych oraz podnoszenie rangi tzw. organizacji d a c h o w y c h ,
- 3) konieczność przygotowywania materiałów i wydawnictw promocyjnych oraz kulturalno-oświatowych promujących Polskę i wkład Polonii w rozwój społeczeństw i krajów ich osiedlenia w dwóch językach,
- 4) monitorowanie realizacji *Traktatu polsko-niemieckiego* ze szczególnym uwzględnieniem zapisów odnoszących się do pomocy finansowej państwa niemieckiego dla organizacji polonijnych i edukacji polonijnej,
- 5) motywowanie do korzystania z funduszy pomocowych UE na szczeblu samorządów jako element procesu racjonalizacji działań, których celem jest opieka nad mniejszością polską w ramach wspólnej przynależności do UE.

Unia Europejska – kraje „piętnastki” (bez Niemiec i Francji) – Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Portugalia, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy

- 1) intensyfikowanie kontaktów młodego pokolenia Polonii europejskiej z Polską,
- 2) monitorowanie potrzeb edukacyjnych dzieci nowej emigracji ekonomicznej i ich realizacja w miarę potrzeby,

---

¹ Kraje Maszreku: Libia, Egipt, Jordania, Syria, Liban; kraje Maghrebu: Algieria, Maroko, Tunezja; kraje Zatoki: Bahrajn, Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Arabia Saudyjska, Jemen.

3) pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów migrantów ekonomicznych w dobie kryzysu, zwłaszcza w kontekście pojawiania się nastrojów społecznych im niechętnych w społeczeństwach krajów osiedlenia,

4) motywowanie do korzystania z funduszy pomocowych UE na szczeblu samorządów jako element procesu racjonalizacji działań, których celem jest opieka nad mniejszością polską w ramach wspólnej przynależności do UE.

Litwa

1) zwiększenie aktywności na forach międzynarodowych, zwłaszcza instytucji unijnych, na rzecz praw obywatelskich z tytułu przynależności do mniejszości narodowej lub etnicznej,

2) pomoc w aktywizacji obywatelskiej społeczności polskiej na Litwie,

3) wszechstronna pomoc w utrzymaniu nauczania w języku polskim „od przedszkola do uniwersytetu”,

4) stałe dążenie do wyrównania standardów funkcjonowania szkół polskich na Litwie i szkół litewskich,

5) kontynuowanie pomocy na rzecz zwrotu ziemi obywatelom litewskim polskiego pochodzenia, pisowni polskich nazwisk i nazw miejscowości w języku mniejszości,

6) motywowanie do korzystania z funduszy UE na szczeblu samorządów jako element procesu racjonalizacji działań, których celem jest opieka nad mniejszością polską w ramach wspólnej przynależności do UE.

„Nowe” kraje UE – Bułgaria, Estonia, Łotwa, Republika Czeska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry

1) zwiększenie aktywności na forach międzynarodowych, zwłaszcza instytucji unijnych, na rzecz praw obywatelskich z tytułu przynależności do mniejszości narodowej lub etnicznej,

2) motywowanie do korzystania z funduszy UE na szczeblu samorządów jako element procesu racjonalizacji działań, których celem jest opieka nad mniejszością polską w ramach wspólnej przynależności do UE.

3) intensyfikowanie kontaktów z Polonią w aspekcie działalności organizacyjnej oraz w sferze kulturalnej i oświatowej,

4) promowanie współpracy z organizacjami polonijnymi, a jednocześnie podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia zaangażowania władz krajów osiedlenia w udzielanie pomocy materialnej i opiekę nad Polonią.

Balkany bez krajów UE: Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Serbia, Czarnogóra

1) kontynuacja działań zmierzających do podniesienia prestiżu Polonii krajów regionu w opinii władz krajów osiedlenia,

2) konieczność weryfikacji i poszerzenia oferty współpracy kulturalnej z Polską, np. w kontekście prezentacji polskiej kultury i sztuki przez jej najwybitniejszych twórców.

Ukraina, Mołdowa

- 1) różnicowanie oferty pomocy oraz współpracy z organizacjami i środowiskami polskimi na Ukrainie na dwa odrębne regiony: wschodni i zachodni – uwzględnienie odrębności specyfiki środowisk,
- 2) monitorowanie realizacji ustawy o Karcie Polaka i minimalizacja barier w ruchu osobowym – usprawnianie procesu wizowego,
- 3) objęcie Polonii w Mołdowie tymi samymi programami pomocowymi, co Polonii na Zachodniej Ukrainie,
- 4) promowanie korzyści płynących z idei Partnerstwa Wschodniego jako istotnego filara Europejskiej Polityki Sąsiedztwa
- 5) dążenie do zapewnienia bazy lokalowej dla działalności programowej organizacji polonijnych w obu krajach

Białoruś

- 1) kontynuowanie programów wszechstronnej pomocy polskiej mniejszości na Białorusi, ze wskazaniem na wzbogacenie oferty pobytów edukacyjnych w Polsce dzieci i młodzieży oraz studiującej młodzieży polskiego pochodzenia,
- 2) kontynuowanie strategii wspierania demokratycznie wybranych władz Związku Polaków na Białorusi oraz dążenie do legalizacji ZPB pod kierunkiem Anżeliki Borys przez władze Białorusi,
- 3) monitorowanie realizacji ustawy o Karcie Polaka i minimalizacja barier w ruchu osobowym – usprawnianie procesu wizowego.

Rosja

- 1) różnicowanie oferty pomocy oraz współpracy z organizacjami i środowiskami polonijnymi w Rosji na trzy regiony: Sankt Petersburg, Moskwa i dalej Syberia oraz obwód kaliningradzki, z uwzględnieniem specyfiki każdego z nich,
- 2) kontynuowanie programów pomocy oświatowej, ze wskazaniem na zwiększenie udziału w pobytach edukacyjnych w Polsce dzieci i młodzieży szkolnej oraz studiującej młodzieży polskiego pochodzenia,
- 3) rozszerzenie programu promocji współczesnej kultury polskiej, uwzględniającego potrzeby i aspiracje młodego pokolenia Polaków w Rosji, przy zastosowaniu formuły dwujęzyczności,
- 4) monitorowanie realizacji ustawy o Karcie Polaka,
- 5) dążenie do zapewnienia bazy lokalowej dla działalności programowej organizacji polonijnych w Rosji.

Kraje Kaukazu (Gruzja, Armenia, Azerbejdżan)

- 1) wspieranie rozwoju katedr języka polskiego,
- 2) promowanie korzyści płynących z idei Partnerstwa Wschodniego jako istotnego filara Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE,
- 3) zapewnienie bazy lokalowej dla działalności Związku Polaków w Armenii,
- 4) monitorowanie realizacji ustawy o Karcie Polaka,

5) potrzeba poszerzenia oferty akcji letniej dla młodzieży, wspieranie akcji humanitarnych i specjalistycznej pomocy medycznej na rzecz Polaków w tamtym regionie, szczególnie w Gruzji.

**Kazachstan, pozostałe kraje Azji Centralnej
i Południowo-Wschodniej**

1) w związku z ograniczeniem procesu repatriacji wzmocnienie działań związanych z krzewieniem polskiej kultury i oświaty, uwzględniając sieć domów polskich w regionie,

2) kontynuowanie działań zmierzających do zwiększenia dostępności Karty Polaka,

3) wzmocnienie mediów polskich w regionie – popularyzacja nauczania języka polskiego i promowanie kultury polskiej,

4) rozszerzenie programu stypendialnego.

2.2. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, zgodnie z art. 9 ustawy o *Karcie Polaka* zapewnia Radzie do Spraw Polaków na Wschodzie obsługę administracyjną i kancelaryjną. Rada jest organem administracji publicznej rozpatrującej odwołania od decyzji konsuli w sprawie odmowy przyznania lub unieważnienia Karty Polaka i przysługują jej uprawnienia organu wyższego stopnia w rozumieniu KPA.

Radę do Spraw Polaków na Wschodzie I kadencji powołano 2 kwietnia 2008 w składzie: Małgorzata Krasucka, Marzena Królak, Robert Baran, Anna Rutkiewicz, Michał Frączkiewicz, Artur Kozłowski.

Przewodniczącym Rady został Artur Kozłowski.

Na zorganizowanym w dniu wręczenia nominacji pierwszym posiedzeniu Rady, na Przewodniczącego Rady do Spraw Polaków na Wschodzie został wybrany p. Artur Kozłowski.

Do dnia 22 kwietnia 2009 r. do Rady wpłynęło 9 odwołań. Rada wydała decyzję w 7 sprawach, z tego w 4 uchylila decyzję konsula i przekazała do ponownego rozpatrzenia, a w 3 utrzymała decyzję konsula. W jednej ze spraw, w których Rada utrzymała decyzję konsula o odmowie przyznania Kart Polaka, wpłynęło kolejne odwołanie cudzoziemca, które Rada potraktowała jako skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego.

Odwołania do Rady, w poszczególnych konsulatach:

Brześć	– 2
Charków	– 3
Lwów	– 2
Łuck	– 1
Odessa	– 4

Ponadto, na mocy art. 23 ust. 4 *Ustawy o Karcie Polaka*, Rada prowadzi *Centralny Rejestr przyznanych oraz unieważnionych Kart Polaka*. Zakres przetwarzanych w tej bazie danych określa art. 24 *Ustawy*. Przewodniczący Rady jest Administratorem Danych Osobowych przetwarzanych w tej bazie danych.

2.3. Ministerstwo Edukacji Narodowej

Główne kierunki działalności MEN na rzecz oświaty polonijnej

Kierowanie nauczycieli z Polski do pracy dydaktycznej w środowiskach polonijnych.

Nauczyciele skierowani z Polski obejmują swoim nauczaniem w ciągu roku średnio ok. 12 tys. osób.

Zadaniem nauczycieli jest nie tylko nauczanie języka i historii Polski, ale także zaznajomienie z tradycją, kulturą i współczesną Polską. Efektem ich pracy jest opanowanie języka polskiego, doskonalenie jego znajomości, rozbudzenie zainteresowania polską tradycją i współczesnością, wzrost poczucia własnej wartości uczniów polskiego pochodzenia, uczniami są bowiem w zdecydowanej większości osoby pochodzenia polskiego: dorośli, dzieci, młodzież, chociaż w lekcjach mogą uczestniczyć również uczniowie niemający polskich korzeni. Nauczyciele współpracują ze środowiskiem polonijnym – pomagają w redagowaniu gazet, audycji radiowych i telewizyjnych, współorganizują uroczystości z okazji świąt narodowych i religijnych. Uczestniczą w oświatowych działaniach wspólnot parafialnych, prowadzonych przez katolickich księży. Na spotkaniach przedstawiają polskie książki, filmy, sylwetki sławnych Polaków, inicjują powstawanie drużyn harcerskich i zuchowych. Organizują również wyjazdy dzieci do polskich rodzin i szkół, zwykle do miejscowości, z których sami pochodzą. Są źródłem informacji o obecnych warunkach życia w Polsce.

W roku szkolnym 2008/2009 skierowano 130 nauczycieli do 12 krajów:

Argentyna	2
Armenia	2
Białoruś	12
Gruzja	1
Kazachstan	13
Kirgistan	1
Łotwa	24
Mołdowa	12
Rosja	14
Rumunia	2
Ukraina	46
Uzbekistan	1

W roku szkolnym 2009/2010 przewiduje się ograniczenie liczby skierowanych nauczycieli do 95 osób. Planujemy podniesienie wysokości ryczałtu, jaki otrzymują skierowani za granicę nauczyciele.

Pozytywnie rozpatrzono:

- Zaproszenia resortów edukacji do pracy w szkołach funkcjonujących w systemie oświaty publicznej za granicą (język polski nauczany jako przedmiot lub na zajęciach fakultatywnych).
- Zaproszenia dla nauczycieli do szkół społecznych przy stowarzyszeniach Polaków w celu zapewnienia ciągłości nauczania.
- Zaproszenia organizacji społecznych w dużych ośrodkach, szczególnie w stolicach państw, w celu podniesienia prestiżu języka i kultury polskiej, promocji Polski za granicą, nawiązywania kontaktów.

Negatywnie rozpatrzono:

- Wnioski organizacji społecznych o skierowanie nauczyciela do nowych miejsc w celu rozpoczęcia nauczania języka polskiego (wyjątek: Brazylia i Argentyna, gdzie zabiegają o skierowanie nauczycieli z Polski zarówno polskie środowiska, jak i konsulaty RP, ze względu na wyraźny wzrost w ostatnim czasie zainteresowania nauką języka polskiego i polskiej tradycji).
- Zaproszenia organizacji, które nieprzekonująco uzasadniły wniosek o skierowanie nauczyciela lub dotychczas nie wykazały się dostatecznym zainteresowaniem problemami nauczania języka polskiego w swoim środowisku lub nie udzieliły nauczycielowi wsparcia w organizacji warunków nauczania języka polskiego – do ośrodków, w których są bardzo trudne warunki pracy i życia nauczycieli, a stowarzyszenia wykazują znikomą aktywność.
- Wnioski o skierowanie nauczycieli z Polski do miejscowości, w których nauczanie mogą przejąć miejscowi nauczyciele, będący absolwentami polskich uczelni lub polonistyki czy też slawistyki uczelni zagranicznych.

Delegowanie nauczycieli do pracy w Szkołach Europejskich i sekcjach polskich Szkół Międzynarodowych we Francji

Sekcje polskie w Szkołach Europejskich:

Do sekcji polskich w Szkołach Europejskich (w Brukseli i Luksemburgu) uczęszcza około 200 dzieci. W sekcjach pracują nauczyciele delegowani z Polski. W innych Szkołach Europejskich prowadzone jest nauczanie języka polskiego jako ojczystego.

Sekcje polskie w szkołach międzynarodowych we Francji:

Szkoły międzynarodowe we Francji otwierają sekcje wielu narodowości. Ich status i zasady funkcjonowania są ściśle określone w prawie francuskim. Szkoły te zatrudniają do nauczania języka narodowego oraz historii i geografii danego kraju nauczycieli z tego kraju (w tym z Polski). Zadaniem sekcji jest przygotowanie uczniów zarówno do francuskiej matury z języka sekcji, jak i matury z historii i geografii.

W chwili obecnej sekcje międzynarodowe z językiem polskim istnieją w 4 szkołach.

Zakup podręczników i pomocy dydaktycznych dla uczniów szkół polonijnych

W 2008 r. przekazano do 265 punktów nauczania z 29 krajów ok. 20 tys. kompletów podręczników map i płyt.

Wysłano też 59 zestawów podręczników i pomocy metodycznych dla nauczycieli kierowanych do pracy za granicą przez CODN.

Na zakup i wysyłkę pomocy dydaktycznych wydatkowano kwotę 851 300 zł. Na realizację wszystkich zamówień z 2008 r. zabrakło około 182 000 zł. Kwota ta zostanie wydatkowana ze środków finansowych przyznanych CODN na rok 2009.

Zrealizowano zakup biblioteczek i pakietów edukacyjnych dla nowo tworzonych szkół dla dzieci pracowników migrujących (środki z rezerwy celowej). W 2008 r. zakupiono również półroczną prenumeratę czasopism dla dzieci dla uczniów szkół polonijnych (Miś, Świerszczyk, Abecadło, Cogito, Victor) dla 115 placówek z 25 krajów.

Ze względu na ograniczenia budżetowe MEN zapewnia podręczniki i pomoce dydaktyczne tylko nauczycielom, nie uczniom. Należy zatem dążyć do umożliwienia wszystkim dostępu do materiałów edukacyjnych w internecie.

Organizacja kursów metodycznych dla nauczycieli języka polskiego i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim za granicą w szkołach funkcjonujących w obcych systemach edukacji i w szkołach społecznych

W załączeniu 2 – tabela ilustrująca liczbę uczestników kursów organizowanych przez Polonijne Centrum Nauczycielskie z podziałem na kraje zamieszkania nauczycieli (zał. 2).

Pomoc metodyczna realizowana jest na kursach doskonalących, praktykach metodycznych, seminariach i konferencjach przygotowanych przez Polonijne Centrum Nauczycielskie (PCN) w Lublinie we współpracy z organizacjami polskimi w poszczególnych krajach. PCN jest centralną, publiczną placówką doskonalenia nauczycieli, powołaną przez Ministra Edukacji Narodowej w 1991 r.

PCN adresuje swą ofertę głównie:

- do nauczycieli uczących języka polskiego i innych przedmiotów w języku polskim;
- do przedstawicieli władz oświatowych i działaczy polonijnych – w kursach uczestniczą pracownicy kuratoriów oświaty, ośrodków metodycznych, instytutów doskonalenia, dyrektorzy szkół, w których naucza się języka polskiego lub w języku polskim, działacze polonijni odpowiedzialni za nauczanie języka polskiego w szkołach sobotnio-niedzielnich.

Rocznie PCN przeprowadza ok. 50 szkoleń dla średnio 1200 osób z ponad 40 krajów. Kursy zarówno w Polsce, jak i za granicą prowadzone są w trybie stacjonarnym oraz on-line.

Działania wspierające naukę języka polskiego w obcych systemach oświaty

MEN prowadzi rozmowy z partnerami zagranicznymi w sprawie:

- tworzenia klas dwujęzycznych z językiem polskim;
- nauczania języka polskiego jako obcego;
- nauczania języka polskiego, historii i geografii Polski.

Ponadto, zgodnie z zapisami dwustronnych porozumień resortowych, powołano:

- Komisję Polsko-Lotewską ds. Programów Nauczania w Szkołach Lotewskich z Polskim Językiem Nauczania;
- Wspólną Komisję ds. Szkolnictwa Polskiej Mniejszości w Republice Białorusi i Białoruskiej Mniejszości w Rzeczypospolitej Polskiej;
- Wspólną Komisję Konsultacyjną ds. Szkolnictwa Polskiej Mniejszości Narodowej na Ukrainie i Ukraińskiej Mniejszości Narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej (faktycznie nie działa).

W marcu 2009 r. odbyło się w Warszawie posiedzenie Wspólnej Komisji ds. Szkolnictwa Polskiej Mniejszości w RB i Białoruskiej Mniejszości w RP.

Dofinansowanie wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży polonijnej

Każdego roku MEN ogłasza konkurs na zorganizowanie wypoczynku letniego dla dzieci pochodzenia polskiego z uwzględnieniem możliwości nauki języka polskiego. Oferta jest kierowana do stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, które wyspecjalizowały się w organizacji obozów i kolonii polonijnych. Z dofinansowania korzystają podmioty, które przygotowują ofertę uwzględniającą atrakcyjny i nowatorski program pod względem edukacyjnym, wychowawczym i rekreacyjnym. Programy realizowane są m.in. na obozach szkoleniowo-wypoczynkowych, integracyjnych, rekreacyjno-sportowych, zawierają elementy nauki języka polskiego, historii Polski, geografii, plastyki, muzyki, śpiewu.

Z wypoczynku letniego (kolonie, obozy, pobyt edukacyjny) skorzystało ponad 3 tys. dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego.

Do MEN wpłynęło 60 wniosków od organizacji pozarządowych, oferujących organizację wypoczynku letniego, pozytywnie rozpatrzono 32.

Kształcenie dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą

Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 2.09.2004 r. działają szkoły przy polskich placówkach dyplomatycznych. W szkołach kształcą się dzieci pracowników delegowanych do pracy za granicą, dzieci polonijne oraz dzieci pracowników migrujących. W roku szkolnym 2008/2009 do Zespołu Szkół dla Dzieci Obywateli Polskich Czasowo Przebywających za Granicą, koordynującego pracę szkół polskich za granicą, należy 78 placówek oświatowych, do których uczęszcza 13 561 uczniów.

Pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania, zgodnych z polską podstawą programową kształcenia ogólnego, przeznaczonych dla uczniów – dzieci obywateli polskich przebywających za granicą

Projekt, w całości finansowany ze środków europejskich (priorytet III PO KL), zaplanowano na lata 2008–2010. Jego założeniem jest stworzenie możliwości organizacyjnych i narzędzi ułatwiających uczniom, którzy z rodzicami przebywają za granicą, łatwiejszy powrót do polskiej szkoły, podtrzymanie kontaktów z ojczyzną, naukę języka polskiego. Odbiorcami projektu mają być różne grupy dzieci i młodzieży z rodzin polskich przebywających za granicą:

- realizujące uzupełniający program nauczania w szkołach polskiego systemu edukacji;
- uczące się wyłącznie w szkołach w obcych systemach oświaty;
- łączące naukę w lokalnej szkole za granicą z zajęciami prowadzonymi przez polskie szkoły sobotnie, szkółki parafialne a także uczestniczący w innych formach kształcenia w języku polskim (fakultatywne zajęcia z języka polskiego dla dzieci emigrantów zarobkowych, kursy on-line, nauczanie korespondencyjne i in.).

W ramach projektu przewidziano następujące działania:

- diagnoza i analiza sytuacji uczniów polskich przebywających za granicą, powołanie zespołu analizującego zebrane dane;
- analiza nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego pod kątem jej przystosowania do nauczania tej szczególnej grupy uczniów;
- opracowanie programów nauczania dla różnych etapów kształcenia i różnych grup odbiorców w zakresie języka polskiego (jako ojczystego i jako obcego), literatury i kultury polskiej, historii polski, elementów geografii polski oraz wiedzy o społeczeństwie;
- opracowanie opisu kształcenia językowego w zakresie języka polskiego dla poszczególnych etapów kształcenia (od przedszkolaka do maturzysty);
- propozycja wdrożenia i pilotaż;
- przygotowanie materiałów informacyjnych;
- szkolenia dla nauczycieli – doradców i konsultantów;
- seminaria dla rodziców i uczniów.

Ministerstwo Edukacji Narodowej zakłada, że efektem podjętych działań będzie wzrost zainteresowania nauczaniem języka polskiego i innych przedmiotów w języku polskim wśród dzieci obywateli polskich przebywających za granicą. Realizacja projektu w efekcie ma ułatwić rodzinom polskim za granicą podjęcie decyzji o powrocie do Kraju w związku z brakiem barier w dalszej edukacji ich dzieci (testy diagnostyczne ułatwią uczniowi wybór odpowiedniego programu wyrównującego różnice programowe w kształceniu w Polsce i za granicą). W rezultacie projekt może przyczynić się także do popularyzacji języka polskiego i promocji polskiej kultury w krajach licznie zamieszkałych przez Polaków i Polonię.

Utworzenie strony internetowej www.polska-szkola.pl

Strona internetowa www.polska-szkola.pl, do której link znajduje się na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej, utworzona w 2008 r., jest narzędziem komunikacji i integracji oświatowego środowiska polonijnego, pozwala tworzyć i udostępniać bazę danych polskich i polonijnych placówek edukacyjnych spoza granic kraju.

***

W związku z potrzebą uwzględnienia dynamicznych procesów migracyjnych, otwarcia polskiego systemu edukacji oraz szerszego niż dotychczas wspomagania nauczanie języka polskiego jako ojczystego i jako obcego, Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało *Program rozwoju oświaty polskiej za granicą i oświaty polonijnej na lata 2009–2011*, który przekazano do konsultacji Międzyresortowemu Zespołowi ds. Polonii i Polaków za Granicą.

Opracowano w Departamencie Współpracy Międzynarodowej

Informacja nt. sposobu rozdysponowania przez Ministerstwo Edukacji Narodowej środków budżetowych przeznaczonych na finansowanie działań na rzecz Polonii i Polaków za granicą w 2008 r.

W ramach przyznanego limitu wydatków dla części 30 – „Oświata i wychowanie”, na realizację działań podejmowanych na rzecz wspomagania oświaty polonijnej przeznaczono w 2008 r. łączną kwotę 36 371 298 zł, z tego:

Dział 801 – „Oświata i wychowanie”:

1. Zakup i wysyłka podręczników i innych pomocy dydaktycznych, w tym biblioteczek, pakietów edukacyjnych dla nowej emigracji polskiej – 1 889 090 zł;

2. Kierowanie nauczycieli z Polski do pracy dydaktycznej w środowiskach polonijnych 5 151 998 zł;

3. Kursy metodyczne dla, zamieszkałych za granicą, nauczycieli języka polskiego i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim w szkołach funkcjonujących w obcych systemach oświaty i szkołach społecznych (w tym koszty funkcjonowania PCN) 1 414 164 zł;

4. Szkoły i punkty konsultacyjne przy polskich placówkach dyplomatycznych i konsularnych oraz Szkoły Europejskie (w tym koszty funkcjonowania ZS) 25 771 046 zł.

Dział 854 – „Edukacyjna opieka wychowawcza”:

W ramach działu 854 finansowane są kolonie i obozy polonijne z udziałem dzieci pochodzenia polskiego zamieszkałych poza granicami Polski. Na realizację tego zadania wydatkowano w 2008 r. 2 145 000 zł.

2.4. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp. Podstawy prawne

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podejmuje od ok. 20 lat działania oraz realizuje programy mające na celu podnoszenie poziomu wykształcenia wśród młodzieży polonijnej, dzięki czemu osoby te, po uzyskaniu wysokich kwalifikacji zawodowych, mają większe szanse uzyskania zatrudnienia na lokalnym lub globalnym rynku pracy, a nawet piastowanie wysokich stanowisk w administracji publicznej.

Dodatkowo ministerstwo wspiera polonistyki oraz lektoraty języka polskiego w zagranicznych uczelniach, w szczególności w państwach zamieszkałych przez liczne skupiska polonijne. Dzięki tym działaniom osoby pochodzenia polskiego mają możliwość korzystania z nauki języka ojczystego oraz pogłębiania wiedzy o literaturze i kulturze polskiej.

MNiSW prowadzi działania na rzecz Polonii i Polaków za granicą kierując się wytycznymi zawartymi w *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą*, przyjętym przez Radę Ministrów 30 października 2007 r., oraz na podstawie następujących przepisów:

- *Ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym”* z dnia 27 lipca 2005 r. (Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn. zm.);
- *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych* z dnia 12 października 2006 r. (Dz. U. nr 190, poz. 1406);
- *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie stypendiów dla cudzoziemców polskiego pochodzenia studiujących w kraju swojego zamieszkania* z dnia 14 grudnia 2006 r. (Dz. U. nr 240, poz. 1743);
- *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kierowania za granicę osób w celach naukowych, dydaktycznych i szkoleniowych oraz szczególnych uprawnień tych osób* z dnia 12 października 2006 r. (Dz. U. nr 190, poz. 1405).

Kształcenie w RP studentów pochodzenia polskiego w roku akademickim 2008/2009

– Na jednolitych studiach magisterskich, studiach I i II stopnia studiowało 4463 osób polskiego pochodzenia, co stanowiło ok. 40 proc. wszystkich studentów cudzoziemców. Z tego grona 1829 studentów otrzymywało stypendia MNiSW, co stanowiło ok. 80 proc. wszystkich zagranicznych studentów odbywających w Polsce studia na warunkach stypendialnych (4 proc. stanowią stypendyści MZ i MKiDN).

– Na studiach doktoranckich i stażach długoterminowych (powyżej 3 miesięcy) przebywało 295 osób polskiego pochodzenia, co stanowiło ok. 35 proc. wszystkich cudzoziemców – doktorantów/stażystów. Z tego grona 130 osób z polskim pochodzeniem otrzymywało stypendia strony polskiej (6 stypendystów MZ i MKiDN), co stanowiło ok. 45 proc. wśród cudzoziemców otrzymujących stypendium.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

W stosunku do roku akademickiego 2007/2008 nastąpił wzrost ogólnej liczby studentów polonijnych o ponad 8 proc. przy utrzymaniu liczby stypendystów.

Poniższe zestawienia tabelaryczne obrazują liczbę osób z polskim pochodzeniem oraz cudzoziemców nie mających polskiego pochodzenia, którzy kształcą się w polskich szkołach wyższych w roku akademickim 2008/2009.

Studenci 2008/2009

Studenci 2008/2009	polonijni	niepolonijni	Razem
Stypendyści MNiSW	1829	313	2142
Stypendyści MZ	71	8	79
Stypendyści MKiDN	11	0	11
Niestypendyści	2552	5830	8382
RAZEM	4463	6151	10 614

Doktoranci 2008/2009

Doktoranci 2008/2009	polonijni	niepolonijni	Razem
Stypendyści MNiSW	124	148	272
Stypendyści MZ	5	2	7
Stypendyści MKiDN	1	0	1
Niestypendyści	165	380	545
RAZEM	295	530	825

Polonia - wybrane kraje 2008/2009

Kraj	Studenci – stypendyści				Doktoranci - stypendyści			
	Ogółem	MNiSW	MZ	MKiDN	Ogółem	MNiSW	MZ	MKiDN
Argentyna	4	4	0	0	0	0	0	0
Australia	3	0	0	0	0	0	0	0
Austria	25	0	0	0	1	0	0	0
Belgia	2	0	0	0	0	0	0	0
Białoruś	1035	535	6	0	62	33	0	0
Brazylia	32	14	0	0	1	0	0	0
Dania	3	0	0	0	0	0	0	0
Francja	10	0	0	0	0	0	0	0

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Kraj	Studenci – stypendyści				Doktoranci - stypendyści			
	Ogółem	MNiSW	MZ	MKiDN	Ogółem	MNiSW	MZ	MKiDN
Grecja	12	0	0	0	0	0	0	0
Hiszpania	0	0	0	0	0	0	0	0
Holandia	3	0	0	0	0	0	0	0
Irlandia	0	0	0	0	0	0	0	0
Islandia	2	0	0	0	0	0	0	0
Kanada	127	0	0	0	0	0	0	0
Kazachstan	529	338	0	0	16	8	0	0
Litwa	488	162	2	0	24	16	0	0
Łotwa	30	21	2	0	5	3	0	0
Mołdowa	69	41	0	0	1	0	0	0
Niemcy	133	1	0	0	6	0	0	0
Norwegia	40	0	0	0	0	0	0	0
Republika Czeska	99	73	0	0	3	1	0	0
Rosja	196	97	0	0	24	10	0	0
RPA	1	0	0	0	0	0	0	0
Rumunia	32	28	0	0	1	0	0	0
Szwecja	98	0	0	0	0	0	0	0
Ukraina	885	351	6	0	82	31	0	0
USA	159	0	0	0	0	0	0	0
Wielka Brytania	14	0	0	0	0	0	0	0
Włochy	1	0	0	0	0	0	0	0

Pomoc stypendialna dla młodzieży polonijnej studiującej w kraju swojego zamieszkania

W *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą* administrację rządową zobowiązano do udzielania pomocy w kształceniu młodzieży polonijnej za granicą, m.in. przez opracowanie systemu pomocy stypendialnej dla młodzieży polonijnej studiującej w państwach zamieszkania.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydał *Rozporządzenie w sprawie stypendiów dla cudzoziemców polskiego pochodzenia studiujących w kraju swojego zamieszkania* (Dz. U. z 2006 r., nr 240, poz. 1743), którego przepisy umożliwiają realizację pomocy stypendialnej dla studentów polonijnych z państw powstałych wskutek rozpadu ZSRR, otrzymujących pomoc rozwojową. Od 2008 r. w budżecie MNiSW uwzględniane są środki finansowe na wypłaty stypendiów dla młodzieży polonijnej studiującej w kraju swojego zamieszkania (144 tys. zł). W roku akademickim 2008/2009 MNiSW wypłaca przyznane stypendia w wysokości 100 euro miesięcznie 50 studentom polonijnym wileńskiej filii Uniwersytetu w Białymstoku.

Lektoraty języka polskiego w zagranicznych ośrodkach akademickich

Istotnym elementem systemu pomocy udzielanej środowiskom polonijnym jest wspieranie polonistyk i lektoratów języka polskiego w zagranicznych ośrodkach akademickich, zwłaszcza w państwach i regionach licznie zamieszkałych przez Polonię/polską mniejszość narodową. Dzięki temu Ministerstwo stwarza młodzieży polonijnej studiującej w kraju swojego miejsca zamieszkania warunki umożliwiające naukę języka polskiego, zapoznawanie się z literaturą polską oraz uzyskiwanie bieżącej wiedzy o Polsce, jej historii i kulturze.

W roku akademickim 2008/2009 MNiSW skierowało 96 nauczycieli akademickich, specjalistów w dziedzinie języka i literatury polskiej, do 91 zagranicznych ośrodków akademickich w 34 krajach. Ośrodki te są wyposażane nieodpłatnie w podręczniki, słowniki i inne pomoce metodyczno-dydaktyczne.

Ponadto co roku w okresie letniej przerwy międzysemestralnej MNiSW organizuje, wspólnie z polskimi szkołami wyższymi, i finansuje letnie kursy języka i kultury polskiej dla ok. 700 osób (cudzoziemców), najlepszych studentów polonistyk lub lektoratów języka polskiego. Szacuje się, że wśród uczestników tych kursów ok. 30–40 proc. stanowią studenci polskiej narodowości lub polskiego pochodzenia.

Finansowanie państwowego systemu poświadczania znajomości języka polskiego cudzoziemcom i osobom polskiego pochodzenia na stałe zamieszkałym za granicą

System urzędowego poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego, uruchomiony w połowie 2004 r., wykazuje dużą dynamikę wzrostu. Stanowi on ważny instrument motywujący osoby polskiego pochodzenia do nauki języka polskiego, umożliwiając uzyskiwanie urzędowego certyfikatu znajomości języka polskiego na odpowiednim poziomie.

W 2008 r. przystąpiło do egzaminów 447 osób, co stanowi ok. 30 proc. wszystkich zdających od początku. Można założyć, że ok. 35 proc. wszystkich zdających stanowią Polacy lub osoby polskiego pochodzenia. Koszty funkcjonowania systemu w 2008 r. wyniosły 700 tys. zł, a wpływy – ok. 140 tys. zł, stąd stała potrzeba dofinansowywania przez MNiSW.

Koszty ponoszone przez resort nauki i szkolnictwa wyższego (w tym Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej) na wspieranie kształcenia młodzieży polonijnej

Koszty kształcenia składają się z kosztów wypłacanych stypendiów oraz kosztów procesu dydaktycznego.

Koszty świadczeń stypendialnych wypłaconych w roku akademickim 2005/2006 przekroczyły 19 mln zł.

Koszty procesu dydaktycznego są trudniejsze do oszacowania ze względu na duże zróżnicowanie związane z różnymi poziomami i kierunkami kształcenia. Szacuje się, że są one zbliżone do kosztów świadczeń stypendialnych, tj. wyniosły ok. 19 mln zł w przypadku kosztów kształcenia stypendystów strony polskiej. Ponadto szacuje się, że koszty kształcenia osób pochodzenia polskiego, studiujących na zasadach bez odpłatności i świadczeń stypendialnych, wyniosły również ok. 19 mln zł.

Koszty wypłaconych stypendiów są refundowane uczelniom przez Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, koszty zaś procesu dydaktycznego ujmowane są w dotacji na zadania związane z kształceniem studentów i doktorantów (działalność dydaktyczną), jaką otrzymują uczelnie publiczne z budżetu państwa.

Na pokrycie wypłaty stypendiów dla młodzieży polonijnej studiującej w kraju swojego zamieszkania z budżetu MNiSW rezerwuje co roku kwotę w wysokości ok. 140 tys. zł.

Na pokrycie kosztów związanych z kierowaniem do pracy w zagranicznych uczelniach nauczycieli akademickich – specjalistów w zakresie nauczania języka polskiego (ryczałty na pokrycie kosztów pobytu i zakwaterowania, koszty podróży oraz zakupu wiz i koszty zakupu polisy ubezpieczeniowej) MNiSW przeznacza co roku kwotę ok. 3 mln zł.

Na zakup podręczników, słowników i innych pomocy metodyczno-dydaktycznych niezbędnych do nauczania języka polskiego przez polskich specjalistów/lektorów w zagranicznych ośrodkach akademickich MNiSW przeznacza corocznie środki finansowe w wysokości ok. 130 tys. zł.

Na pokrycie kosztów związanych z organizacją letnich kursów języka i kultury polskiej dla zagranicznych studentów/doktorantów Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznacza co rok wspólnie z Biurem Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej środki finansowe w wysokości prawie 2,4 mln zł.

Rekomendacje na przyszłość

– Zwiększenie, a przynajmniej utrzymanie na dotychczasowym poziomie, wysokości środków budżetowych na realizację zadań na rzecz Polonii i Polaków za granicą.

– Utworzenie internetowej szkoły języka polskiego, o ile w budżecie państwa zapewnione zostaną odpowiednie środki finansowe na ten cel.

– Zwiększenie wielkości środków przeznaczanych co rok przez Senat RP na pomoc stypendialną dla młodzieży polonijnej studiującej w polskich szkołach wyższych, która z różnych względów, głównie formalnych, nie ma prawa ubiegać się o stypendia strony polskiej.

2.5. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

I. Główne kierunki działalności

Aktywność Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na rzecz środowisk polonijnych, prowadzona przez poszczególne departamenty i instytucje podległe ministrowi, realizuje cele zagranicznej polityki kulturalnej rządu polskiego, jakimi są: budowanie pozytywnego wizerunku Polski i polskiej kultury w świecie, wspieranie środowisk polskich i polonijnych, tworzenie dobrego klimatu dla umacniania ich więzi z kulturą ojczystą oraz ochrona polskiego dziedzictwa za granicą. Jest to szczególnie ważne dziś, w okresie zmiennej, choć ciągle rosnącej, fali nowej emigracji.

Głównymi celami i zadaniami działalności statutowej MKiDN są:

- zwiększanie obecności polskiej oferty kulturalnej w wybranych krajach i regionach świata, mające na celu wzmocnienie pozytywnego wizerunku Polski;
- budowanie wśród Polonii poczucia dumy z faktu pochodzenia polskiego;
- podkreślanie wkładu najwybitniejszych polskich twórców w kulturę europejską i światową;
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego, popularyzacja i upamiętnianie za granicą postaci i wydarzeń historycznych związanych z Polską, które pozostawiły istotny i trwały ślad w dziejach kultury europejskiej i światowej;
- ochrona polskiej spuścizny dokumentacyjnej za granicą;
- gromadzenie danych i wytwarzanie bibliografii poloników zagranicznych;
- konserwacja i restauracja zabytków języka polskiego znajdujących się w zbiorach obcych;
- wspieranie tłumaczeń literatury polskiej na języki obce poprzez program translatorski *©Poland*;
- promocja polskiej literatury na międzynarodowych targach książki za granicą;
- promocja kultury polskiej, zwłaszcza literatury polskiej i języka polskiego, poprzez wystawy zagraniczne, spotkania autorskie, audycje radiowe i programy telewizyjne;
- przekazywanie wydawnictw do polonijnych organizacji oraz placówek bibliotecznych;
- zasilanie księgozbiorów polonistyki i slawistyki na uczelniach zagranicznych poprzez kolportaż i dystrybucję czasopism fachowych;
- tworzenie i obsługa internetowego systemu informacyjnego promującego literaturę polską;
- utrzymywanie Cyfrowej Biblioteki Narodowej *Polona* służącej instytucjom polonijnym;
- ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą;

– pomoc instytucjom polonijnym i emigracyjnym prowadzącym działalność w zakresie nauki, kultury i ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, wspieranie muzeów, bibliotek i archiwów.

1. Działania edukacyjne służące budowaniu związków z Macierzą i podnoszeniu kwalifikacji, beneficjentami których są przedstawiciele młodej generacji Polonii

Program stypendialny *Gaude Polonia*.

Istniejący od 2002 r. program stypendialny *Gaude Polonia* – prowadzony przez Narodowe Centrum Kultury, instytucję podległą MKiDN – skierowany jest do środowisk twórczych: plastyków, literatów, tłumaczy z języka polskiego, muzyków, filmowców, krytyków sztuki i literatury, specjalistów zajmujących się ochroną zabytków, muzealników z krajów Europy Środkowo-wschodniej, głównie z Białorusi i Ukrainy, w tym także w dużej mierze do osób o polskim rodowodzie. Półroczne stypendium ma umożliwić poznanie współczesnej kultury polskiej oraz doskonalenie warsztatu twórczego pod opieką uznanych twórców oraz instytucji w największych i najważniejszych ośrodkach kultury polskiej.

Stypendium przyznawane jest w drodze otwartego konkursu. Liczba stypendystów przyjmowanych rocznie jest stała i wynosi 40 osób, kwota zaś nakładów na jednego stypendystę to maksymalnie 30,2 tys. zł. W 2008 r. budżet programu wyniósł – 1 300 000 zł, na 2009 r. przewidziano – 1 735 000 zł.

Program stypendialny *Młoda Polska*

Program stypendialny Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego *Młoda Polska*, prowadzony przez Narodowe Centrum Kultury, skierowany jest do osób posiadających polskie obywatelstwo – młodych artystów, którzy nie przekroczyli 35 roku życia i wykazują się wybitnymi osiągnięciami w reprezentowanych przez siebie dziedzinach sztuki (muzyka, plastyka, teatr, film, literatura, krytyka sztuki). Program ten służy promocji zarówno młodych polskich artystów, jak i współczesnej sztuki polskiej za granicą; ma pomóc w wykreowaniu nowej generacji artystycznej decydującej o obliczu polskiej kultury.

Liczba stypendystów przyjmowanych rocznie jest zmienna i waha się między 50 a 100 osób (w 2008 r. było ich 79), kwota zaś nakładów na jednego stypendystę to maksymalnie 40 tys. zł. W 2008 r. budżet programu wyniósł 2 450 000 zł, na rok 2009 zaś przewidziano 2 500 000 zł.

2. Działania na rzecz wspierania promocji języka i literatury polskiej

Dziedziną tą zajmuje się Instytut Książki (IK), instytucja podległa MKiDN. Zgodnie z koncepcją programową wszystkie działania, także te związane z promocją polskiej literatury za granicą, mają charakter wieloletni. IK dba o tworzenie atrakcyjnej oferty edytorskiej, której adresatem są również środowiska polskie w wybranych krajach. Prowadzona przez IK pro-

mocja polskiej literatury za granicą obejmuje projekty skierowane do zagranicznych wydawców, tłumaczy polskich książek i czytelników.

Z myślą o Polonii opracowana została oferta programowa mająca zwiększyć zainteresowanie Polaków mieszkających za granicą literaturą polską; informacja na jej temat ukazała się w 250 mediach polonijnych. Przedstawiciele Polonii mogą także korzystać ze stypendiów pobytowych dla tłumaczy literatury polskiej mieszkających na stałe za granicą.

– Wspieraniu przekładów literatury polskiej służy program translatorski ©*Poland*, adresowany do odbiorców zagranicznych, w tym do przedstawicieli środowisk polskich za granicą; w 2008 r. w ramach tego programu IK dofinansował ok. 140 pozycji książkowych.

– IK prowadzi wieloletni program edukacyjno-promocyjny adresowany do tłumaczy literatury polskiej – *Kolegium tłumaczy*. W ramach tego programu w 2008 r. przyjęto 8 tłumaczy. IK pracuje nad stroną internetową www.kolegiumtłumaczy.pl zawierającą bazę danych tłumaczy z języka polskiego na świecie oraz forum dyskusyjne.

– Od 2004 r. przyznawana jest nagroda Instytutu Książki *Transatlantyk* dla najwybitniejszego popularyzatora literatury polskiej za granicą.

– W 2008 r. rozpoczęto nowy program *Sample Translations* ©*Poland*, celem którego jest promocja literatury polskiej za granicą poprzez zachęcenie tłumaczy do przedstawiania polskich książek zagranicznym wydawcom. Dotyczy tłumaczy, którzy dokonają pierwszego przekładu nigdzie dotąd niepublikowanej książki, ze szczególnym uwzględnieniem dzieł polskiej humanistyki dawnej i współczesnej, poświęconych historii Polski i jej kulturze a także literatury dla dzieci i młodzieży. W 2008 r. przyjęto 60 wniosków.

– W 2008 r. IK rozpoczął działania mające na celu rozbudowę i udostępnianie istniejącej już, unikatowej w skali kraju, biblioteki poloników. Prowadzony przez IK internetowy portal www.institutksiazki.pl stanowi źródło informacji o literaturze polskiej i wydarzeniach ją promujących.

– Poprzez internet rozsyłany jest też *Newsletter* Instytutu Książki, mający subskrybentów poza granicami kraju.

Stale wzrastająca liczba tłumaczeń współczesnej literatury polskiej odzwierciedla wzrost zainteresowania Polską, a inicjatywy promocyjne podejmowane w czasie prezentacji literatury polskiej na międzynarodowych targach książek w wielu krajach – przede wszystkim europejskich – dobrze służą budowaniu nowego obrazu Polski, atrakcyjnego również dla przedstawicieli środowisk polskich za granicą.

3. Działania MKiDN na rzecz Polonii i Polaków za granicą prowadzone za pośrednictwem Instytutu Adama Mickiewicza

Instytucją MKiDN powołaną w celach promocji kultury polskiej za granicą oraz upowszechniania wiedzy o Polsce jest Instytut Adama Mickiewicza (IAM), który wykonuje także wybrane zadania adresowane do Polonii i Polaków za granicą.

– IAM realizuje program *Blżej Polski*, którego celem jest zaopatrywanie zagranicznych popularyzatorów polskiej kultury w polską prasę – „Nowe Książki”, „Tygodnik Powszechny”, „Twórczość”, „Dialog”, „Nowa-ja Polska”, „Ruch Muzyczny”, „Literatura na Świecie”, „Odra”, „Polityka”, „Arteon”, „Le Theatre en Pologne”, „Didaskalia”, „Teatr”, „Res Publika Nowa”, „Midrasz” i „Exit”. W 2008 r. objęto dystrybucją wszystkie kraje, jednak najwięcej odbiorców pochodziło z Europy Wschodniej i Środkowej. Odbiorcami są m.in.: Polacy lub osoby pochodzenia polskiego pracujący w lokalnych instytucjach kultury (muzea, biblioteki, galerie itp.), pracownicy nauki w kierunkach polonistyki, slawistyki oraz innych kierunków w ośrodkach akademickich za granicą, zajmujący się problematyką polską i polskiej kultury, tłumacze literatury polskiej, spośród których również ok. połowy stanowią Polacy lub osoby pochodzenia polskiego, polskie misje katolickie, polskie szkoły (lub inne ośrodki edukacyjne) za granicą, stowarzyszenia polonijne, polskie ośrodki kulturalne za granicą.

– Scena Polska Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie. Scena Polska wywodzi się z amatorskiego ruchu teatralnego i od początku swojego istnienia realizuje i udoskonala formułę teatru popularnego przeznaczonego dla szerokiej widowni na Zaolziu, jest placówką, umożliwiającą kontakt z polskim językiem literackim i żywym polskim słowem. W 2008 r. ze środków przeznaczonych na zadania wspólne MKiDN oraz IAM Scena Polska Teatru Cieszyńskiego została dofinansowana w kwocie 97 tys. zł, natomiast w 2009 r. – 70 tys. zł.

– Radio „Znad Wili”. Pierwsza audycja rozgłośni została wyemitowana w 1992 r. Radio pełni rolę informacyjną i kulturalno-rozrywkową. Obejmuje obszar Wilna i Wileńszczyzny, w promieniu 100 km od stolicy Litwy, sięgając Białorusi. Najważniejsze zadania to promowanie, krzewienie kultury polskiej na Litwie oraz utrzymanie tożsamości narodowej. W ramach zadań wspólnych MKiDN i IAN polska rozgłośnia Radio „Znad Wili” w 2008 r. została wsparta kwotą 91 tys. zł, a w r. 2009 kwotą 52 200 zł.

– W ramach współpracy z nowo powstałym Muzeum Emigracji w Paryżu – Cité Nationale de l’Histoire de l’Immigration (CNHI) w Paryżu, podjęto rozmowy w sprawie zorganizowania wystawy (2009–2010) na temat różnych fal emigracji polskiej do Francji. Wspólnie z TVP Polonia zrealizowano 20-minutowy reportaż o CNHI i polskiej emigracji.

– IAM przygotowuje w różnych krajach cykl imprez pod nazwą „Sezon Polski”, które adresowane są także do Polonii i Polaków. W przeszłości były to m.in. „Rok Polski” w Hiszpanii, „Rok Polski” w Niemczech, sezon „Nova Polska” we Francji. Obecnie trwa realizacja rozpoczętego w kwietniu 2008 r. „Sezonu Polskiego” w Izraelu (2008–2009) oraz „Sezonu Polskiego” w Wielkiej Brytanii (2009–2010). Jednym z istotnych celów „Sezonów Polskich” jest ich potencjalny wpływ na umocnienie etnicznej i kulturowej tożsamości Polaków i osób polskiego pochodzenia mieszkających poza granicami Kraju.

– Także temu celowi poświęcony jest inny, prowadzony przez IAM projekt – portal www.culture.pl – stanowiący kompendium wiedzy o polskiej kulturze.

– Ponadto w 2009 r. ze środków przeznaczonych na zadania wspólne MKiDN oraz IAM zostały dofinansowane występy Kabaretu „Elita” dla Polonii w RPA – kwotą 20 tys. zł.

4. Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju

Specjalne znaczenie ma pomoc organizacjom oraz instytucjom polonijnymi i emigracyjnym prowadzącym działalność w dziedzinie nauki, kultury i ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, wspieranie muzeów, bibliotek i archiwów (zwłaszcza członków Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie), ewidencjonowanie oraz dokumentacja zabytków kultury polskiej i z Polską związanych, w tym: prowadzenie rozpoznania, inwentaryzacji i digitalizacji poloników w zasobach muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych oraz prace inwentaryzacyjne w terenie, dofinansowywanie prac konserwatorskich i remontowo-konserwatorskich, prowadzonych przez polskich specjalistów w wybranych obiektach zabytkowych.

Realizacja projektów MKiDN, dotyczących ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego poza Krajem, spoczywa w znacznej mierze na Departamencie Dziedzictwa Kulturowego (do września 2008 r. Departament ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą) ściśle współpracującym m.in. z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, instytucjami kultury, uczelniami, Kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi. W latach 2006–2008, dzięki funduszom pochodzącym z programu *Dziedzictwo kulturowe* (priorytet 3) oraz z budżetu departamentu, udało się zrealizować wiele projektów związanych przede wszystkim z pracami dokumentacyjnymi, inwentaryzacyjnymi i konserwatorskimi.

Departament Dziedzictwa Kulturowego koordynuje ponadto trzy projekty dokumentacyjne:

– Rejestracja zbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego;

– Rejestracja książkowych znaków własnościowych bibliotek instytucjonalnych i księgozbiorów prywatnych znajdujących się w przeszłości na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XIX i XX w. (do 1939 r.);

– Katalog kościołów i klasztorów w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie.

Należy zaznaczyć, że inicjowanie i koordynowanie działalności związanej z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, postaci i miejsc (ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych) ważnych dla historii walk i martyrologii narodu polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, należy do zadań Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, która podejmuje swe zadania w miarę posiadanych możliwości finansowych i kadrowych.

a) Formy ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego na Wschodzie

Prace dokumentacyjne i inwentaryzacyjne

Departament Dziedzictwa Kulturowego prowadzi kompleksową rejestrację i dokumentację zabytków kultury polskiej i z Polską związanych (w tym cmentarzy i zabytków sepulkralnych), znajdujących się za wschodnią granicą – odtworzenie stanu posiadania z 1939 r. oraz ich obecnego miejsca przechowywania, bądź stanu zachowania, oraz prace dokumentacyjne obejmujące obszar historycznej Rzeczypospolitej w jej granicach z 1772 r.

Gromadzone są karty inwentaryzacyjne, dokumentacja ikonograficzna, kopie archiwaliów, specjalistyczne ekspertyzy i opracowania (z zakresu historii, historii sztuki, muzealnictwa), dokumentacje konserwatorskie, (m.in. opinie, wytyczne, programy i kosztorysy prac). Departament dofinansowuje konkretne projekty prac inwentaryzacyjnych zabytków sztuki sakralnej, sepulkralnej i świeckiej na terytorium Białorusi, Gruzji, Litwy, Łotwy, Mołdowy, Ukrainy. Badania terenowe uzupełniane są przez kwerendy archiwalne w kraju i za granicą². Od 2006 r. departament koordynuje prace inwentaryzacyjno-dokumentacyjne poloników w muzeach Ukrainy (Lwów, Kijów, Łuck). Materiały pozyskane w trakcie kwerend badawczych, realizowanych wspólnie z pracownikami ukraińskich muzeów, są sukcesywnie publikowane (w formie dwujęzycznych katalogów) w serii wydawniczej *Poza Krajem*.

Prace konserwatorskie.

W ostatnich latach ze środków MKiDN dofinansowane lub sfinansowane w całości zostały prace konserwatorskie i remontowe w następujących zabytkowych obiektach sakralnych na Białorusi: w Grodnie (katedra i kościół pobrygidkowski), Holszanach, Iwieńcu, Nieświeżu, Strubnicy, oraz na Ukrainie w: Berdyczowie, Bołszowcach, Brzeżanach, Brzozdowcach, Czerniowcach, Dobromilu, Drohobyczu, Hołobach, Kałuszu, Kamieńcu Podolskim (katedra łacińska i kościół poddominikański), Kołomyi, we Lwowie (katedra łacińska, katedra ormiańska, kościół franciszkański, pałac arcybiskupów łacińskich), Łopatynie, Ołyce, Rohatynie, Żółkwi (kolegiata i kościół poddominikański). W 2008 r. rozpoczęty został wieloletni projekt wspólnych polsko-ukraińskich prac konserwatorskich oraz inwentaryzacyjnych na Cmentarzu Łyczakowskim. Ze środków MKiDN wsparte zostały prace remontowe w pałacu Baworowskich we Lwowie (obecnie oddział Lwowskiej Biblioteki Naukowej) oraz na zamku w Żółkwi. Odrestaurowano pomnik kompozytora Karola Lipińskiego na cmentarzu we wsi Urłów (Wirliw). We współpracy ze stroną litewską podjęto badania nad stanem zachowania założenia pałacowo-parkowego Tyszkiewiczów w Zatroczu

---

² Wyniki prowadzonych prac są sukcesywnie publikowane przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie w serii: *Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej*, red. nauk. J. K. Ostrowski, cz. I: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 1–16, Kraków, 1993–2008; cz. II: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego*, red. nauk. M. Kałamajska-Saeed, t. 1–2, Kraków, 2003–2006; cz. III: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa wileńskiego*, red. nauk. M. Kałamajska-Saeed, t. 1–2, Kraków 2005–2008. Planowana jest edycja kolejnych tomów serii.

(Užutrakis). Na Łotwie zrealizowano prace konserwatorskie w kościołach w Auleji, Krasławiu i Kiesiu (Cēsis) oraz w dawnym karcerze Politechniki Ryskiej (obecnie Uniwersytet Łotewski w Rydze) a także w kwaterze grobowej historyka Gustawa Manteuffla i jego rodziny na cmentarzu w Drycanach. Na terytorium Federacji Rosyjskiej MKiDN było zaangażowane finansowo w remont kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu. W całości ze środków MKiDN sfinansowane zostały prace konserwatorskie i rekonstrukcja epitafiów ks. Bogusława Radziwiłła i jego żony Marii Anny w historycznej katedrze królewieckiej w Kaliningradzie. W 2008 r. wykonana została konserwacja obrazu „Portret Heleny Petrakowskiej” (aut. Z. Waliszewskiego) ze zbiorów Muzeum Narodowego w Tbilisi (Gruzja). Opieką konserwatorską otoczono najstarsze polskie nagrobki na cmentarzu w stolicy Mołdowy – Kiszyniowie.

Intencją MKiDN jest utworzenie – we współpracy ze stroną ukraińską – Muzeum Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Berdyczowie (Ukraina). Inicjatorem projektu jest prof. Zdzisław Najder (Polskie Towarzystwo Conradowskie). Docelowo siedzibą Muzeum będą wytypowane pomieszczenia w remontowanym berdyczowskim klasztorze karmelitów. W grudniu 2008 r. otwarta została tymczasowa wystawa poświęcona pisarzowi w dolnym kościele, inicjująca powstanie muzeum.

MKiDN podjęło działania związane z utworzeniem Muzeum Celi Konrada w Wilnie. Projekt powstaje pod auspicjami ministerstw kultury obu państw, przy współpracy z Ambasadą RP oraz Instytutem Polskim w Wilnie. Otwarcie ekspozycji planowane jest na początek sezonu turystycznego 2009 r. Ekspozycja jest finansowana przez MKiDN.

Obecnie trwają również prace nad pomnikiem Juliusza Słowackiego (wg projektu prof. S. Radwańskiego), który stanie w Kijowie, w pobliżu katedry pw. św. Aleksandra (Ukraina).

b) Formy ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego w państwach Europy Zachodniej, obu Ameryk i Azji

W ramach ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą MKiDN kontynuuje współpracę z instytucjami stowarzyszonymi w Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie oraz z innymi organizacjami polonijnymi i emigracyjnymi prowadzącymi działalność w tym zakresie, wspierając je merytorycznie i finansowo.

W ostatnich latach – dzięki funduszom pochodzącym z programu *Dziedzictwo kulturowe* (priorytet 3)³ oraz z budżetu Departamentu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą/Departamentu Dziedzictwa Kulturowego – w państwach Europy Zachodniej, Ameryki i Azji udało się zrealizować kilkanaście projektów związanych przede wszystkim z pracami dokumentacyjnymi, inwentaryzacyjnymi i konserwatorskimi m.in.: w Szwajcarii – Muzeum Polskie w Rapperswilu, w Wielkiej Brytanii – Biblioteka

---

³ W 2008 r. dotacje udzielone z programu *Dziedzictwo kulturowe* (priorytet 3), przeznaczone na projekty związane z instytucjami polonijnymi i emigracyjnymi, to kwota ok. 2 mln zł.

Polska w Londynie, na Węgrzech – Muzeum i Archiwum Węgierskiej Polonii w Budapeszcie, we Włoszech – Stacja Naukowa PAN w Rzymie, we Francji – Maison de la Polonia de France, Kongres Polonii Francuskiej w Hénin-Beaumont, region Nord-Pas-de-Calais, Towarzystwo Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu, Instytut Literacki Kultura (Association Institut Littéraire Kultura) w Maisons-Laffitte, Montresor, Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (księża pallotyni w Paryżu), w Stanach Zjednoczonych – Muzeum Polskie w Ameryce w Chicago, Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, Polski Instytut Naukowy w Ameryce PIASA, Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake, w Kanadzie – Biblioteka Polska im. Wandy Stachiewicz w Montrealu, w Argentynie (Archiwum Ojców Franciszkanów OFM w Martin Coronado).

W 2008 r. zostało sfinansowane ufundowanie witraża (wg projektu E. Kędzielewskiej) do kaplicy pustelni w Somosierrze (Hiszpania), z przedstawieniem Matki Boskiej Częstochowskiej, żołnierza hiszpańskiego i polskiego, upamiętniającego przypadającą 200 rocznicę bitwy pod Somosierrą.

Na terenie Niemiec wykonano renowację grobu Romana Kochanowskiego (1857–1945), artysty malarza, przedstawiciela szkoły monachijskiej, na cmentarzu Waldfriedhof w Monachium oraz konserwację zespołu sztandarów Związku Polaków „Zgoda” w Republice Federalnej Niemiec z Domu Polskiego w Reclinghausen (przekazanych do Muzeum Historii Polski).

We współpracy z MSZ i Ambasadą RP w New Delhi na terenie Indii – od 2006 r. realizowane są prace konserwatorskie malowideł Stefana Norblina, wykonanych w pałacu Umaid Bhawan w Jodhpur w latach 40. XX w. W 2008 r. przeprowadzono w Archiwum Państwowym w Olsztynie konserwację projektów graficznych wewnątrz pałacu Umaid Bhawan, autorstwa S. Norblina.

II. Nakłady finansowe

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sposób bezpośredni nie finansuje projektów kulturalnych związanych z aktywnością środowisk polskich i polonijnych za granicą. Zadanie to w głównym stopniu spoczywa na Senacie RP. Minister wspiera działalność na rzecz prezentacji kultury i dokonań polskich twórców za granicą poprzez wskazane wyżej główne kierunki współpracy oraz system programów własnych. Dlatego też nakłady finansowe zostały przedstawione w korelacji ze stosowanymi instrumentami. Natomiast ochrona spuścizny kulturowej, znajdującej się poza granicami Polski, należy bez wątpienia do najistotniejszych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Finansowanie i dofinansowywanie większości inicjatyw w tym zakresie realizowane jest poprzez program *Dziedzictwo kulturowe*, priorytet 3: *Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami Kraju*⁴, obsługiwany przez Departament Dziedzictwa Kulturowego. Od 2009 r., w związku ze zmianami w regulaminie programu, finansowanie

---

⁴ W ramach programu MKiDN *Dziedzictwo kulturowe* (priorytet 3) dofinansowywane są m.in. prace remontowo-konserwatorskie w obiektach znajdujących się poza granicami Polski, badania naukowe, dokumentacja, inwentaryzacja, działalność instytucji prowadzących działalność w zakresie ochrony polskiej spuścizny kulturowej.

i dofinansowanie odbywa się również przez zwiększanie budżetu instytucji podległych MKiDN, przyznawanego na konkretne projekty z tego obszaru. W załączeniu przedstawiamy wykres „Budżet MKiDN” na ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju w latach 1996–2008.

III. Rekomendacje na przyszłość

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego będzie kontynuowało stosowane obecnie instrumenty współpracy z Polonią i Polakami za granicą oraz poszukiwało nowych jej form, zgodnych z celami i zadaniami działalności statutowej MKiDN. Przyznanie począwszy od 2006 r. znaczących środków finansowych, przeznaczonych na projekty związane z ochroną polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju, pozwala żywić uzasadnioną nadzieję, iż rozpoczęte prace będą kontynuowane. W najbliższych latach planowane są m.in. kolejne systematyczne projekty digitalizacji archiwaliów historycznych, inwentaryzacji zabytków sakralnych i sepulkralnych, kwerendy archiwalne dotyczące aktywności Polaków na obszarach Imperium Rosyjskiego (w tym losów zesłańców i dziejów osadnictwa polskiego na Syberii). Dużą wagę będziemy przywiązywać do pozyskiwania nowych informacji na temat losów obiektów zabytkowych z terenów tzw. Kresów Wschodnich przemieszczanych w głąb Rosji (zarówno w czasach caratu, jak i w okresie władzy sowieckiej). Stosownie do istniejących możliwości prace tego rodzaju będą kontynuowane w archiwach, bibliotekach i muzeach Białorusi, Federacji Rosyjskiej, Republiki Federalnej Niemiec i Ukrainy.

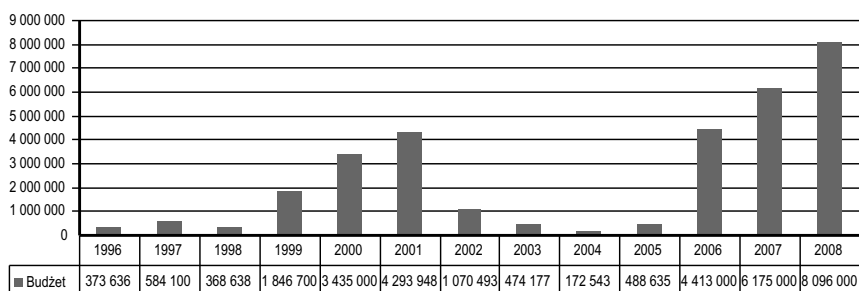
W 2009 r. i w kolejnych latach należy podjąć (lub kontynuować) – w różnej skali – prace konserwatorskie w wybranych obiektach zabytkowych na obszarach tzw. Kresów Wschodnich. Planowane są również dalsze prace inwentaryzacyjne i konserwatorskie w zbiorach instytucji zrzeszonych w Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie oraz w obiektach sakralnych związanych z polską emigracją w Europie Zachodniej.

Propagowaniu wiedzy na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą służyć będą także finansowane ze środków ministerialnych kolejne publikacje wyników prac dokumentacyjnych.

Opracowanie:
Bożena Banasik-Cieślak, DWZ
Dorota Janiszewska-Jakubiak, DDK

Załącznik

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
na ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju
w latach 1996–2008 (w zł)

* W ramach budżetu na lata 2000–2002 wydatkowano środki na prace związane z dawnym dworkiem rodziny Słowackich w Krzemieńcu i utworzeniem w nim Muzeum J. Słowackiego: na prace remontowe i konserwatorskie – 2.970.000, na prace przygotowawcze, wystrój wnętrz i wykonanie ekspozycji – 700 000.

2.6. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Repatriacja

Centralnym organem administracji rządowej, odpowiedzialnym za repatriację, jest od 20 lipca 2007 r., zgodnie z art. 20 *Ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach* z dnia 24 maja 2007 r. oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 120, poz. 818), minister właściwy do spraw wewnętrznych (wcześniej Prezes Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców).

Aktem prawnym, na podstawie którego prowadzona jest repatriacja, jest obowiązująca od 1 stycznia 2001 r. *Ustawa o repatriacji* z dnia 9 listopada 2000 r., która reguluje tryb i zasady nabycia obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji oraz ustawowe obowiązki administracji publicznej w zakresie repatriacji, jak również szczególne prawa repatriantów oraz członków najbliższej rodziny repatrianta nienabywających obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji. Ustawa określa również zasięg terytorialny repatriacji. Zgodnie z art. 9 ustawy wiza wjazdowa w celu repatriacji może być wydana osobie polskiego pochodzenia, która przed dniem wejścia w życie ustawy zamieszkiwała na stałe na terytorium obecnej Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżańskiej, Republiki Gruzji, Republiki Kazachstanu, Republiki Kirgiskiej, Republiki Tadżykistanu, Republiki Turkmenistanu, Republiki Uzbekistanu albo azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej.

Procedura repatriacyjna zaczyna się z chwilą złożenia przez zainteresowanego wniosku o wydanie wizen repatriacyjnej we właściwym, ze względu na jego miejsce zamieszkania, konsulacie RP. Dokumenty, wraz z załącznikami oraz decyzją konsula uznającą wnioskodawcę za osobę polskiego pochodzenia, są przesyłane do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w celu uzyskania zgody. Minister przed udzieleniem zgody zasięga opinii organów właściwych w sprawach ochrony granic, bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego a także opinii wojewody i gminy właściwych dla docelowego osiedlenia się repatrianta.

Po zgromadzeniu tych opinii Minister wydaje postanowienie o udzieleniu zgody lub o odmowie udzielenia zgody na wydanie wizen wjazdowej w celu repatriacji lub na wydanie decyzji w sprawie przyrzeczenia wydania wizen wjazdowej w celu repatriacji.

Wiza wjazdowa w celu repatriacji uprawnia do jednokrotnego przekroczenia granicy RP i zachowuje ważność przez 12 miesięcy od dnia wydania. Wizen repatriacyjną otrzymują osoby, które przedstawią konsulowi dowody potwierdzające posiadanie lub zapewnienie lokalu mieszkalnego i źródeł utrzymania w Polsce, zwanych warunkami do osiedlenia się.

MSWiA prowadzi bazę danych „Rodak”, która pozwala na rejestrację i kojarzenie z jednej strony wolnych lokali mieszkalnych i źródeł utrzymania oferowanych repatriantom przez gminy i z drugiej strony – osób, które zamierzają repatriować się do Polski, a nie posiadają „warunków do osiedlenia się”. Ustawa przewiduje bowiem możliwość składania wniosków o wydanie wizen repatriacyjnej przez osoby polskiego pochodzenia, które zamieszkują na terytorium objętym repatriacją, ale nie dysponują stosownym

zaproszeniem. Osoby te uzyskują od konsula przyrzeczenie wydania wizy repatriacyjnej (tzw. promesę wizy) i są rejestrowane w bazie „Rodak”. MSWiA, przydzielając zaproszenia gmin, uwzględnia ich oczekiwania co do liczby osób, jaką gmina gotowa jest przyjąć, a także co do wykształcenia, profesji bądź umiejętności osób, którym gmina może zapewnić zatrudnienie.

Wprowadzenie w ramach procedury repatriacyjnej postępowania w sprawie stwierdzenia polskiego pochodzenia pozwoliło zweryfikować dane dotyczące osób polskiego pochodzenia zainteresowanych osiedleniem się w Polsce w ramach repatriacji. Zarówno względna stabilizacja gospodarcza i polityczna w Kazachstanie, jak i informacje o trudnościach adaptacyjnych, na jakie napotykają repatrianci po przyjeździe do Polski, skutkują mniejszym, niż zakładano, zainteresowaniem repatriacją. Wpływ na stosunkowo niewielkie zainteresowanie repatriacją ma również niewątpliwie tempo przekazywania zaproszeń. Nieznaczna liczba gmin oferujących warunki do osiedlenia się powoduje, że czas na oczekiwania na wizę repatriacyjną wydłużył się do 5–6 lat. Gminy niechętnie podejmują zobowiązania wobec repatriantów m.in. z przyczyn natury ekonomiczno-społecznej. Należy mieć również na uwadze fakt, iż w latach poprzednich, w pierwszej kolejności decydowały się na przyjazd do Polski osoby najbardziej przedsiębiorcze. Takich osób jest coraz mniej. Jak wynika z raportów konsularnych, nie należy w obecnej sytuacji oczekiwać wzrostu liczby osób wnioskujących o wydanie wizy repatriacyjnej. Malejąca liczba wniosków o wydanie wiz repatriacyjnych wynika z rozproszenia Polaków na olbrzymim obszarze. Placówki utrzymują kontakty z organizacjami polskimi, głównie w większych ośrodkach, które skupiają tylko niewielką część osób deklarujących polskie pochodzenie. Osoby związane z polskimi organizacjami w znaczącym odsetku już złożyły wnioski, lub ich nie składają wobec braku dokumentów. Zebrane w toku funkcjonowania ustawy doświadczenia pozwalają szacować, iż liczba potencjalnych repatriantów w azjatyckiej części b. ZSRR nie przekracza 10 tys. osób.

W ocenie MSWiA zasadną jest nowelizacja przepisów repatriacyjnych w taki sposób, aby skrócić okres oczekiwania na przyjazd do Polski osób dysponujących promesami wiz repatriacyjnych, gdyż obecnie wynosi on ok. 5 lat. Nowelizacja przepisów z zakresu repatriacji powinna jednocześnie uwzględnić zagadnienie stwierdzania polskiego pochodzenia zgodnie z dyspozycją art. 52 ust. 5 *Konstytucji RP* i w sposób kompleksowy uregulować uprawnienia osób polskiego pochodzenia.

Od początku obowiązywania ustawy o repatriacji, tj. w latach 2001–2008 zostało złożonych ogółem 3681 wniosków, w tym 3270 wniosków o wydanie wizy repatriacyjnej i 411 wniosków o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (od sierpnia 2003 na osiedlenie się) i wydanie karty pobytu. W okresie tym do Polski przybyło 3856 osób w ramach repatriacji, z czego w kolejnych latach przybywało:

2001 r. – 1000 osób	2003 r. – 455 osób	2005 r. – 335 osób	2007 r. – 281 osób
2002 r. – 832 osoby	2004 r. – 372 osoby	2006 r. – 321 osób	2008 r. – 260 osób

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Dane statystyczne za lata 2001–2008 dotyczące osiedlenia repatriantów i członków ich rodzin w poszczególnych województwach:

Województwo	Liczba osiedlonych rodzin repatriantów	Liczba dorosłych repatriantów	Liczba osób nie-polskiego pochodzenia (członków rodziny rep.)	Liczba dzieci (do 18 r. życia)	Ogółem liczba osiedlonych osób (suma rubryk 3, 4 i 5)
Dolnośląskie	181	287	55	96	438
Kujawsko-pomorskie	48	80	15	20	115
Lubelskie	123	156	22	35	213
Lubuskie	53	82	12	28	122
Łódzkie	89	136	11	31	176
Małopolskie	189	315	36	54	405
Mazowieckie	291	452	97	105	654
Opolskie	96	170	29	70	263
Podkarpackie	26	99	14	18	131
Podlaskie	96	168	40	60	268
Pomorskie	58	154	20	38	214
Śląskie	83	212	50	64	326
Świętokrzyskie	17	50	6	14	70
Warmińsko-mazurskie	32	43	6	14	63
Wielkopolskie	66	102	17	20	139
Zachodnio-pomorskie	86	163	35	8	259
RAZEM	1534	2669	465	728	3856

MSWiA, w ramach kompetencji ustawowych, nie organizuje współpracy z Polonią i w związku z tym nie ponosi w tym zakresie nakładów finansowych. MSWiA jedynie wnioskuje (na podstawie zapotrzebowań zgłaszanych przez uprawnione organy) do Ministra Finansów o uruchomienie środków finansowych z rezerwy celowej budżetu państwa „Pomoc dla repatriantów” na realizację przez MSZ, MEN i wojewodów zadań ustawowych. Środki z rezerwy celowej przekazywane są bezpośrednio przez MF do budżetów tych organów. W przypadku środków finansowych przekazy-

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

wanych do budżetu MSZ są one zgodnie z przepisami *Ustawy o repatriacji* wykorzystywane na pokrycie kosztów podróży do Polski tych repatriantów, którzy nie mają możliwości samodzielnego sfinansowania podróży, oraz służą do organizacji kursów języka polskiego dla osób oczekujących na wydanie wize repatriacyjnej. Środki finansowe przekazywane do MEN oraz wojewodów wykorzystywane są na realizację zadań ustawowych związanych już z osiedleniem się repatriantów na terytorium RP (organizacja przez MEN kursów adaptacyjnych, jednorazowa pomoc finansowa, częściowe finansowanie kosztów remontu lokalu, aktywizacja zawodowa repatriantów, dotacje dla gmin zapewniających warunki do osiedlenia się).

W 2008 r. uruchomiono środki finansowe (w zł) z budżetu państwa w następujący sposób:

WOJEWODOWIE			
Remont mieszkań przez gminy art.22			
I kw. 237 185	II kw. 4 675	III kw. 52 449	IV kw. 43 899
RAZEM			338 208
Anonimowe zaproszenia gmin art. 21			
I kw. 2 007 420	II kw. 159 500	III kw. 931 700	IV kw. 122 090
RAZEM			3 220 710
Zasiłki i aktywizacja zawodowa art. 17 i 23			
I kw. 2 380 294	II kw. 561 947	III kw. 611 542	IV kw. 327 097
RAZEM			3 880 880
WOJEWODOWIE ŁĄCZNIE – 2008 r.			7 439 789

MSZ	200 000
MEN	700 000

RAZEM ZA 2008 r.	8 339 798

Obywatelstwo

Odpowiadając na oczekiwania środowisk polonijnych, występujących do władz polskich o uregulowanie trybu przywrócenia obywatelstwa polskiego osobom, które w przeszłości je posiadały i utraciły – przedstawiciele Minis-

terstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (DOiR) włączyli się w prace nad senackim projektem ustawy o obywatelstwie polskim.

Nowa *Ustawa o obywatelstwie polskim* została uchwalona 2 kwietnia 2009 r. Ustawa wprowadza nowy sposób nabycia obywatelstwa polskiego – przywrócenie (w drodze decyzji administracyjnej wydanej przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych). Upoważnione do nabycia obywatelstwa polskiego w tym trybie są osoby, które – zgodnie z art. 38 tej ustawy – utraciły obywatelstwo polskie przed 1 stycznia 1999 r. na podstawie określonych przepisów: *Ustawy o obywatelstwie Państwa Polskiego* z 20 stycznia 1920 r., *Ustawy o obywatelstwie polskim* z 8 stycznia 1951 r. i *Ustawy o obywatelstwie polskim* z 15 lutego 1962 r., w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 1998 r. Przepisy dotyczące przywrócenia obywatelstwa polskiego wejdą w życie po upływie 3 miesięcy od ich ogłoszenia. 27 kwietnia 2009 r. Prezydent RP złożył wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z *Konstytucją RP* uchwalonej przez parlament ustawy.

Polityka migracyjna

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji jest zaangażowane w sprawy dotyczące działalności instytucji państwowych na rzecz Polaków i Polonii za granicą, m.in. w obszarze dotyczącym zagadnień migracyjnych, poprzez prace Zespołu do spraw Migracji oraz prace grup roboczych utworzonych w ramach Zespołu.

Zespół do spraw Migracji powołany został zarządzeniem nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2007 r. Zespół jest ciałem doradczym i opiniodawczym Prezesa Rady Ministrów. Jego pracom przewodniczy Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, a w skład Zespołu wchodzi przedstawiciele ministerstw, urzędów i służb realizujących zadania z obszaru migracji.

Głównym celem powołania Zespołu było zapewnienie koordynacji i uzgodnień działań realizowanych przez organy administracji rządowej w zakresie problematyki migracji oraz wymiany informacji i monitorowania prac prowadzonych na poziomie wspólnotowym w tym zakresie. Do zadań Zespołu należy m.in. inicjowanie zmian legislacyjnych i instytucjonalnych (w tym kompetencyjnych), proponowanie kierunków działań integrujących cudzoziemców w Polsce, wymiana informacji i monitorowanie prac podejmowanych na poziomie wspólnotowym, współpraca z organami administracji rządowej i samorządowej oraz z organizacjami pozarządowymi.

W ramach Zespołu powołane zostały grupy robocze składające się z ekspertów z poszczególnych instytucji, których przedstawiciele wchodziły w skład Zespołu. M.in. powołana została Grupa Robocza do spraw Reemigracji, działająca pod przewodnictwem KPRM, której zadaniem było wypracowanie programu wsparcia dla migrantów powrotnych. Głównym jej celem było i jest dostarczenie Polakom, którzy podjęli decyzję o powrocie do kraju, niezbędnych informacji mających ułatwić przyjazd i „zadomowienie się” w Polsce. W 2008 r. grupa opracowała publikację *Powrotnik*, która jest praktycznym poradnikiem, przede wszystkim dla osób wracających do kraju.

Oprócz wersji papierowej przygotowano wersję elektroniczną *Powrotnika*, która jest umieszczona na portalu internetowym Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej <http://www.powroty.gov.pl/powrotnik> i która jest systematycznie aktualizowana. Z punktu widzenia użytkowników, przede wszystkim Polaków przebywających za granicą, najważniejszą rzeczą jest możliwość uzyskania interaktywnych informacji od zespołu ekspertów i doradców. Zasadą jest udzielenie szybkiej odpowiedzi, która ma zawierać jak najwięcej praktycznych informacji dotyczących zarówno procedur, jak i spraw społecznych, z jakimi mogą się spotkać osoby planujące powrót do kraju.

W pracach nad *Powrotnikiem* uczestniczyło dwóch ekspertów MSWiA, których obecnym zadaniem jest aktualizacja, jak również koordynacja działań związanych z udzielaniem odpowiedzi na pytania adresowane do resortu spraw wewnętrznych.

W 2009 r. powołana została Grupa Robocza do spraw Przygotowania Strategii Migracyjnej Polski. W obszarze prac tej Grupy znajdują się zagadnienia związane m.in. z emigracją z Polski.

2.7. Ministerstwo Gospodarki

W działaniach Ministra Gospodarki i jego placówek zagranicznych współpraca gospodarcza z Polonią odgrywa od lat duże znaczenie. Przywiązujemy do niej dużą wagę, stosując zróżnicowane formy działania, wynikające nie tylko z liczebności polskich grup narodowych, ich prawnego i społecznego statusu oraz stopnia oddalenia od Polski, ale również – z prężności kulturowej, ekonomicznej i organizacyjnej danego środowiska. Jednocześnie staramy się te działania dostosować do struktury i potrzeb środowisk polskich, częstokroć odmiennych w krajach zachodnich i w państwach powstałych po rozpadzie ZSRR.

Kraje zachodnie

Przedstawiciele kierownictwa resortu biorą udział w konferencjach, seminariach i imprezach polonijnych, promujących polską gospodarkę, czy też w targach branżowych w krajach, gdzie znajdują się najważniejsze skupiska polonijne. W trakcie wizyt oficjalnych Ministra Gospodarki często organizowane są konferencje promocyjne i gospodarcze, na które zapraszani są przedstawiciele wiodących środowisk biznesowych Polonii, zwłaszcza w takich krajach, jak USA, Niemcy, Francja, Austria, Wielka Brytania i Republika Czeska. W miarę możliwości czasowych organizowane są, we współpracy z konsulatami, bezpośrednie spotkania informacyjne delegacji oficjalnych, lub jej niektórych członków, z przedstawicielami Polonii (np. Francja, Niemcy). W czasie takich spotkań otrzymujemy sugestie i rekomendacje ze strony Polonii, dotyczące zmian w polskich przepisach prawnych i ułatwień administracyjnych w działalności w Kraju. Są one następnie wykorzystywane przez poszczególne departamenty ministerstwa przy zmianach legislacyjnych.

W kwietniu 2008 r. z wizytą roboczą w USA przebywał wicepremier, Minister Gospodarki Waldemar Pawlak. Wizyta była doskonałą okazją do spotkania z biznesem polonijnym. We współpracy z miejscowymi organizacjami polonijnymi (np. w San Francisco z US-Trade Council, w Chicago z Polsko-Amerykańską Izbą Gospodarczą) zostały zorganizowane seminaria dla biznesu polonijnego. Ważną imprezą promującą polsko-amerykańskie stosunki gospodarcze była konferencja poświęcona perspektywom i możliwościom rozwoju współpracy gospodarczej i wymiany handlowej między RP i USA, zorganizowana przez Polsko-Amerykańską Izbę Gospodarczą w Chicago w połowie maja 2008 r., w której wziął udział sekretarz stanu w MG – Adam Szejnfeld.

Główne kierunki działalności

- na odcinku krajowym: wprowadzenie tematyki polonijnej do działalności samorządów gospodarczych, izb handlowych i regionalnych zrzeszeń producentów; współpraca z fundacjami i stowarzyszeniami o charakterze polonijnym;
- na odcinku zagranicznym: wykorzystanie środowisk polonijnych na rzecz promocji polskiego eksportu oraz polskiej gospodarki (w tym porad-

nictwo i informacja o nowych przepisach polskiego prawa gospodarczego, celnego, finansowego i przetargach publicznych).

Na odcinku zagranicznym szczególna rola w promowaniu kontaktów gospodarczych Polonii z Macierzą przypada wydziałom promocji handlu i inwestycji (WPHiI) ambasad polskich; stanowi jedno z ich podstawowych zadań, corocznie aktualizowanych. Podstawowymi dziedzinami dla zadań WPHiI są: analizowanie sytuacji i doradztwo, wspieranie instytucji gospodarczych diaspory i inicjowanie powstawania nowych struktur, udział w życiu organizacji polonijnych, targi i misje, aktywność wydawnicza, wyjazdy, wydarzenia o charakterze integracyjnym, program działań na rzecz zwiększenia opieki na polską emigracją zarobkową – *Blżej pracy, bliżej Polski*, organizacja seminariów oraz wsparcie instytucjonalne. Od wielu lat placówki są zobowiązane do prowadzenia „banków informacji” o firmach polonijnych i osobach pochodzenia polskiego, legitymujących się znacznymi osiągnięciami gospodarczymi oraz do utrzymywania bliskiej współpracy z polonijnymi środkami masowego przekazu (rozgłośnie radiowe i TV, wydawnictwa) w celu promowania polskiej gospodarki. Audycje radiowe i programy telewizyjne z udziałem pracowników ambasad oraz goszczącymi polskimi biznesmenami pozwalają na szeroką działalność *public relations*, a współpraca z prasą polonijną daje możliwość w skali makro prowadzenia promocji gospodarki polskiej i jej regionów, w skali mikro zaś – prezentacji firm biorących udział w misjach gospodarczych lub wyjeżdżających na targi zagraniczne.

W krajach, w których liczne są środowiska najmłodszej emigracji bądź obywateli polskich przebywających na kontraktach, podległe Ministerstwu Gospodarki wydziały promocji handlu i inwestycji współpracują przy powołaniu lokalnych klubów polskich profesjonalistów i wspierają ich działalność organizacyjną (np. Holandia, Szwajcaria, Niemcy), udostępniają pomieszczenia do organizacji spotkań szkoleniowych. Według naszej opinii tendencja ta będzie się w latach najbliższych pogłębiać.

Na podkreślenie zasługują inicjatywy WPHI w takich krajach, jak Austria, Niemcy i USA. W Berlinie organizowane są coroczne spotkania pod nazwą „Forum Polskiego Biznesu” z udziałem przedstawicieli ministerstwa, podsumowujące działalność polskich środowisk biznesowych na terenie tego kraju. Z kolei w Austrii organizowany jest corocznie konkurs pod nazwą „Lider Polskiego Biznesu”, cieszący się dużym zainteresowaniem przedsiębiorców i mediów. Na terenie USA wydziały promocji handlu i inwestycji były aktywnie zaangażowane w przygotowanie i realizację szeregu misji gospodarczo-promocyjnych administracji i samorządu szczebla wojewódzkiego (w tym m.in. z województw podlaskiego, łódzkiego, kieleckiego, wrocławskiego, kieleckiego, małopolskiego). Partnerami do działań prowadzonych przez placówki na rzecz miejscowej Polonii amerykańskiej były działające na terenie USA gospodarcze organizacje polonijne, w tym Polsko-Amerykańska Izba Gospodarcza, Polsko-Amerykańskie Stowarzyszenie Kontraktorów, International Business Club, US-Polish Trade Council, Polish American Business Club oraz Central European Business Association, Inc. (CEBA), „Polonia Technica”, US Poland Chamber of Commerce of New

England, US Poland Chamber of Commerce w Michigan (Detroit), w Georgii (Atlanta) i na Florydzie (Miami). Aktywnie prowadzona jest współpraca z ekspertami pochodzenia polskiego zatrudnionymi w międzynarodowych organizacjach gospodarczych funkcjonujących w Waszyngtonie, w tym w Banku Światowym oraz Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Organizowane są seminaria promocyjne z ich udziałem dla środowisk biznesu polonijnego. Współpraca z tymi ekspertami jest o tyle korzystna dla obu stron, gdyż z racji swojego dużego potencjału intelektualnego i kontaktów w instytucjach macierzystych, odgrywają oni i będą odgrywać dużą rolę w promocji polskiej gospodarki wśród amerykańskich środowisk administracyjnych i biznesowych.

Polonia kanadyjska, pomimo swojej liczebności, nie odgrywa dużej roli we wzajemnej współpracy gospodarczej, gdyż prawie wszystkie firmy polonijne są małymi lub średnimi przedsiębiorstwami ze zdecydowaną przewagą firm małych, słabych finansowo. Polonia pozostaje natomiast głównym odbiorcą polskich artykułów żywnościowych i wyrobów alkoholowych oraz innych towarów konsumpcyjnych (m.in. prasa i książki), których eksport do Kanady – dzięki także coraz lepszemu wprowadzeniu na rynek – systematycznie rośnie. Samorządowe organizacje gospodarcze Polonii, choć liczne, pozostają słabe z małą liczbą członków i bez wystarczających środków finansowych na opłacenie stałych pracowników.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku Polonii brazylijskiej. Bardzo niska aktywność gospodarcza powoduje, iż jej wkład w stosunki gospodarczo-handlowe między Polską i Brazylią jest znikomy. Głównym kierunkiem działalności WPHiI w Sao Paulo jest aktywizacja współpracy z gospodarczymi środowiskami polonijnymi w ramach powołanej w 2005 r. Rady Biznesu. Rada jest organem opiniotwórczo-doradczym Brazylijsko-Polskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Sao Paulo oraz Wydziału Ekonomiczno-Handlowego Ambasady RP w Brasili i w jej skład wchodzi brazylijscy przedsiębiorcy pochodzenia polskiego.

W RPA widoczny jest postępujący spadek aktywności poszczególnych organizacji, w tym związanych z biznesem. Przy potencjalnie licznej Polonii działalność większości organizacji opiera się na niewielkiej grupie osób, które od lat pracują społecznie w poczuciu konieczności podtrzymywania w różnorodnych formach polskiej historii, tradycji, języka. Młodsze pokolenie Polaków mieszkających w RPA w większości nie zna języka polskiego, zajęte jest pracą, karierą zawodową, rodziną i nie angażuje się w aktywność społeczną. Działania WPHiI polegają głównie na udzielaniu informacji.

W Argentynie współpraca z Polonią w sferze gospodarczej jest coraz słabsza. Powołana w latach 90. XX w. Izba Handlowa Polsko-Argentyńska przestała działać już po kilkunastu miesiącach, gdyż zabrakło środków na sfinansowanie jej działalności. Sytuacja taka trwa do chwili obecnej. Wobec tego podstawową dziedziną współpracy pozostaje działalność promocyjno-informacyjna. W ramach programu promocji WPHiI finansuje druk artykułu w polonijnym miesięczniku „Nasza Gazeta”, w którym przedstawia ważniejsze wydarzenia ekonomiczne w Polsce i działalność biura. Stan-

dardem są też 3–4 wywiady rocznie na ten sam temat w polonijnej audycji radiowej „Godzina Polska” i tradycyjny koktajl dla firm współpracujących z Polską, organizowany w WPHiI na zakończenie roku i podsumowujący wyniki działalności biznesowej. W opinii biura nasze działania we współpracy z Polonią mogą mieć tylko charakter informacyjno-wspomagający. Można ewentualnie rozważyć dofinansowanie niektórych ważnych dla Polonii imprez przy zaangażowaniu konsulów honorowych. Wymagałoby to jednak utworzenia oddzielnej pozycji w programie promocji z przeznaczeniem dla aktywizacji Polonii.

Nakłady finansowe

Większość przedsięwzięć oraz projektów związanych ze współpracą z Polonią w zakresie spraw gospodarczych wydziały promocji, handlu i inwestycji realizują w ramach zatwierdzonego przez Ministerstwo Gospodarki „Planu Promocji” na dany rok kalendarzowy. Z uwagi na otwarty charakter wszystkich przedsięwzięć promocyjnych, organizowanych przez wydziały, trudno jednoznacznie stwierdzić, które z nich stanowią imprezy wyłącznie dla Polonii i firm polonijnych. Stąd też wyszacowanie kwot na wydatki o charakterze czysto polonijnym nie jest możliwe. Dla przykładu podajemy, iż w przypadku USA średnie wydatki w skali roku na programy i projekty związane z promocją wzajemnej współpracy gospodarczej wynoszą około 20 tys. dol. Natomiast w Brazylii w 2008 r. WPHI w Sao Paulo wyasygnowało ca 30 tys. euro na seminaria promocyjne i wspólne publikacje z lokalną Izbą.

Rekomendacje na przyszłość

Zgodnie z sugestiami placówek za granicą działalność Ministerstwa Gospodarki na rzecz Polonii będzie się koncentrowała na:

- organizacji warsztatów i seminariów dla przedsiębiorców i organizacji polonijnych w krajach u dużych, prężnych gospodarczo skupiskach polonijnych ws. możliwości współpracy z Polską;
- bieżącym przekazywaniu informacji i materiałów gospodarczych do zainteresowanych firm polonijnych;
- organizacji spotkań dla biznesu polonijnego z członkami misji gospodarczych z RP;
- zacieśnianiu współpracy z konsułami honorowymi oraz organizacjami samorządu gospodarczego przedsiębiorców polonijnych;
- ścisłej współpracy z urzędami dyplomatyczno-konsularnymi, które na podstawie składanej przez interesantów dokumentacji zdobywają wiedzę o polonijnych przedsiębiorcach i urzędnikach pochodzenia polskiego, poprzez których możliwe byłoby dotarcie do gremiów polityczno-gospodarczych danego kraju oraz pozwoliłoby na szerszą promocję Polski na różnych poziomach i sektorach.

Wymienione wyżej działania winny być nierozzerwalnie związane z identyfikacją interesów gospodarczych Polski na poszczególnych rynkach.

Współpraca z krajami WNP

W przypadku środowisk polskich i polonijnych z terenu b. ZSRR ważnym elementem jest udzielanie pomocy doradczej, umożliwiającej w przyszłości aktywne włączenie się Polonii we współpracę i rozwój gospodarczy Polski (m.in. wyszukiwanie w tych środowiskach kandydatów na przedstawicieli i pracowników polskich firm, udzielanie pomocy w organizacji wyjazdów grup biznesu polonijnego do Polski na targi, spotkania biznesowe, seminaria, szkolenia, staże, pomoc przy tworzeniu bilateralnych izb handlowych).

ROSJA

Główne kierunki działalności

– współpraca z Kongresem Polaków w Rosji oraz z Polsko-Rosyjską Izbą Handlowo-Przemysłową w zakresie tworzenia warunków dla szerszego zaangażowania przedstawicieli środowisk polonijnych w aktywizację kontaktów gospodarczych Polski z poszczególnymi regionami FR;

– rozpowszechnianie wiadomości na temat działalności, ofert współpracy i zapytań przedsiębiorstw polonijnych, m.in. za pomocą strony internetowej placówki, wydawanych, w porozumieniu z WK Ambasady, biuletynów informacyjnych;

– informowanie polskich przedsiębiorców, grup biznesu i organizacji samorządu gospodarczego (moskiewski Klub Przedsiębiorczości) o propozycjach współpracy, wysuwanych przez organizacje polonijne;

– pozyskiwanie stowarzyszeń polonijnych i przedsiębiorców polonijnych dla przedsięwzięć promocyjno-informacyjnych organizowanych w regionach, co odnosi się również do możliwości włączania środowisk polonijnych w organizację tych imprez (np. dla zapewnienia medialnego zainteresowania w danym regionie polską ofertą i gospodarczymi osiągnięciami naszego kraju oraz przez zatrudnianie przedstawicieli organizacji przy stoiskach i w trakcie seminariów promocyjnych).

WPHI w Moskwie systematycznie stara się podejmować działania, mające na celu zarówno nawiązanie kontaktów z przedstawicielami miejscowej Polonii, jak i wspierające konkretne inicjatywy gospodarcze. Skuteczność tych działań jest jednak w dużej mierze zależna od aktywności samych przedsiębiorców polonijnych, ich możliwości biznesowych bądź konkretnego wymiaru przedstawianych propozycji. Nie można bowiem zapomnieć, że chociaż ulega stopniowej poprawie sytuacja finansowa środowisk polonijnych a gospodarcze inicjatywy zgłaszane przez poszczególne organizacje mają w ostatnim czasie poważniejszy charakter niż w latach poprzednich, to firmy polonijne nadal nie odgrywają istotnej roli w gospodarczych relacjach polsko-rosyjskich. W większości mamy do czynienia nie tyle z już ukształtowanym samodzielnym podmiotem gospodarczym, ile z próbami podejmowania działalności przez początkujące w biznesie osoby, oczekujące wsparcia finansowego ze strony WPHI.

Polonia w Rosji wciąż pozostaje mało prężną grupą społeczną o niewielkich zasobach materialnych, co utrudnia realizację poważnych przed-

siewzięć gospodarczych. Pomimo to pozostaje jednak ważnym partnerem w naszej pracy promocyjnej i część realizowanych zadań, mających na celu polepszenie wzajemnych relacji polsko-rosyjskich, opiera się na współpracy z organizacjami polonijnymi. Spotkania z organizacjami i przedstawicielami Polonii odbywały się m.in. podczas wystawy przemysłowej w Permie w czerwcu 2008 r., w ramach udziału w wystawie „Exposibir” w Kiemierowie w maju 2008 r., w czasie wizyty w Omsku czy spotkań biznesowych w Jekaterynburgu i Niżnym Nowgorodzie we wrześniu i październiku 2008 r. W tym ostatnim przypadku spotkanie, z udziałem przedstawicieli miejscowych władz i biznesu, zostało zainicjowane przez miejscowe środowisko polonijne. Jednym z konkretnych skutków jest realizowana w 2009 r. wizyta studyjna grupy biznesmenów z tego regionu z udziałem przedstawicieli organizacji polonijnej. W trakcie pobytów w regionach FR przedstawiciele WPHI zawsze starają się podejmować kontakty z liderami polonijnymi o charakterze informacyjno-konsultacyjnym.

W ramach bieżącej działalności WPHI oraz w trakcie realizowanych przedsięwzięć promocyjno-informacyjnych w regionach nawiązywane są kontakty z przedstawicielami Polonii aktywnymi w biznesie; takie relacje łączą WPHI ze środowiskami np. w Krasnodarze, Tomsku, Smoleńsku, Kiemierowie, Saratowie, Jekaterynburgu, Nowosybirsku, Niżnym Nowgorodzie. Inicjowana jest współpraca w dziedzinie usług konsultingowych dla polskich przedsiębiorców podejmujących działalność gospodarczą w Rosji.

WPHI udziela wsparcia Wydziałowi Konsularnemu Ambasady w jego działaniach na rzecz integracji obywateli polskich zatrudnionych w rosyjskich i zagranicznych bankach, sieciach handlowych oraz innych firmach funkcjonujących na rosyjskim rynku. Wielu z nich zajmuje wysokie kierownicze stanowiska np. w bankach, supermarketach, sieciach teleinformatycznych na terenie FR.

W przeciwieństwie do działań natury polityczno-konsularnej, nie zawsze było możliwe i celowe organizowanie działań stricte propolonijnych. Takie działania bowiem mogłyby zostać zrozumiane zarówno przez miejscową administrację czy lokalne samorządy gospodarcze, jak i przez samych zainteresowanych, jako próby wyobcowania obywateli polskich (lub mających polskie pochodzenie) ze środowisk, w których pracują, prowadzą interesy. WPHIiI imiennie zapraszały przedstawicieli przedsiębiorców polonijnych na wszelkie imprezy o charakterze promocyjnym, organizowane lub współorganizowane przez WPHIiI.

Polskie placówki za granicą aktywnie współpracowały również z mediami polonijnymi. Audycje radiowe i programy telewizyjne z udziałem pracowników ambasad oraz goszczącymi polskimi biznesmenami pozwalały na szeroką działalność *public relations*.

Nakłady finansowe

WPHI, w ramach przyznanych na działalność promocyjną środków, nie ma możliwości i uprawnień do wydzielenia odrębnych środków przeznaczonych na wspieranie Polonii. Istnieje jedynie możliwość zatrudnienia po-

szczególnych osób polskiego pochodzenia na zasadzie umowy zlecenia, np. przy obsłudze stoisk wystawowych, wspomaganiu naszych przedsięwzięć promocyjnych, realizowanych na szczeblu regionalnym, co zresztą jest systematycznie realizowane z budżetu promocyjnego, nie jest jednak wydzielone jako odrębna pozycja z przeznaczeniem do finansowania Polonii.

Rekomendacje na przyszłość

– Firmy i organizacje polonijne mogą stać się naturalnym partnerem dla polskich przedsiębiorców w poszczególnych regionach Rosji, o ile będą spełniać wiele warunków, m.in. odnoszących się do ich statusu prawno-organizacyjnego (oficjalnie zarejestrowana organizacja społeczna, co pozwoli na prowadzenie działalności gospodarczej z przeznaczaniem ewentualnego zysku na cele statutowe); jeśli będą skuteczne w poszukiwaniu partnerów biznesowych w regionie, zajmą się organizacją i obsługą misji gospodarczych z Polski, spotkań biznesowych, nawiązując kontakty z administracją lokalną, organizacjami biznesowymi i przedsiębiorcami rosyjskimi, do czego potrzebna jest wiedza prawna, potrzebna zarówno przy rozwiązywaniu ewentualnych problemów polskich przedsiębiorców, jak i zabezpieczenia własnych interesów.

– Wymogiem zwiększenia aktywności pozostaje kwestia doprowadzenia do lepszej koordynacji działań na rzecz środowisk polonijnych pomiędzy placówkami promocji gospodarczej (WPHI) i urzędami konsularnymi, wypracowanie wspólnej dla obydwu resortów (spraw zagranicznych i gospodarki) strategii działań ukierunkowanych na powiększenie znaczenia Polonii w Rosji (uwaga ta dotyczy w zasadzie wszystkich krajów zamieszkałych przez Polonię), stworzenia systemu wsparcia dla środowisk polonijnych w celu zwiększenia ich aktywności gospodarczej; przykładem skutecznej realizacji takich celów jest polityka rządu RFN wobec obywateli FR pochodzenia niemieckiego, z jednej strony przeciwdziałająca przesiedleniom do Niemiec, z drugiej – umożliwiająca rozwój lokalnych firm, opierając się na niemieckim kapitale i kredytach bankowych.

BIAŁORUŚ

Główne kierunki działalności oraz nakłady finansowe

– Zapoznanie Polonii z problematyką gospodarczą Polski poprzez organizowanie seminariów czy konferencji nt. stanu polskiej gospodarki, warunków prowadzenia działalności gospodarczej czy możliwości współpracy z polskimi przedsiębiorcami na rynku Białorusi w charakterze ew. konsultantów lub partnerów. W 2008 r. zorganizowano 10 tego typu imprez (koszt – 1970 euro). W 2009 r. zostały zorganizowane 3 imprezy (koszt – 1490 euro), w tym jedna z zaangażowaniem Polonijnego Ośrodka Biznesu i Turystyki z Grodna.

– Wykorzystanie strony internetowej WPHI dla promocji produkcji firm polonijnych.

– Zatrudnianie przedstawicieli Polonii w charakterze np. tłumaczy podczas targów, wykonawców materiałów promocyjnych.

– Przekazywanie Polonii sprzętu komputerowego oraz towarów lub produktów pochodzących z prezentacji polskich firm.

Rekomendacje na przyszłość

– Rozważenie możliwości wydawania polonijnym działaczom gospodarczym wiz narodowych do Polski zamiast Schengen, a w przypadku wiz Schengen – wydawać wizy wielokrotne, z maksymalnym terminem ważności.

– Organizowanie cyklicznych kilkudniowych bezpłatnych kursów w Polsce nt. wykorzystania środków z UE, bądź nowoczesnych metod kierowania firmą.

– Podjęcie próby znalezienia sponsora/sponsorów w Polsce w celu sfinansowania zakupu i montażu organów (koszt 500-600 tys. EURO) do kościoła Św. Szymona i Heleny w Mińsku, który jest jednocześnie ośrodkiem kulturalnym dla Polonii z Mińska i jego okolic.

UKRAINA

Nadal nie odnotowuje się istotnej aktywności firm i organizacji polonijnych na Ukrainie w dziedzinie gospodarki i współpracy gospodarczej z zagranicą (brak zapytań ofertowych, brak propozycji przedsięwzięć promocyjnych itp.). Jednocześnie WPHiI aktywnie współpracuje z Polsko-Ukraińską Izbą Gospodarczą, Międzynarodowym Stowarzyszeniem Przedsiębiorców Polskich na Ukrainie, firmami polskimi oraz Polakami pracującymi na Ukrainie (regularny udział przedstawicieli WPHiI w spotkaniach przygotowywanych przez te instytucje, organizacja wspólnych konferencji czy seminariów, udzielanie wyjaśnień i odpowiedzi na zapytania).

MOŁDOWA

Działalność gospodarcza członków wspólnoty polskiej w Republice Mołdowy jest mało zauważalna i ogranicza się w zasadzie do dwóch regionów – Bielic i Gagauzji, w których działają Polskie Centrum Wspierania Biznesu „Polonus”, Stowarzyszenie Polaków Gagauzji oraz kilka firm handlowych rodaków, którzy osiedlili się w Mołdowie.

Szansą dalszego rozwoju współpracy wydaje się być kontynuowanie dotychczasowej praktyki włączania przedstawicieli wspólnoty do działań ekonomicznych, handlowych i promocyjnych Ambasady RP oraz organizacji gospodarczych z Polski i Mołdowy.

Uważamy, że czynnikiem o kluczowym znaczeniu dla konsolidacji polonijnych środowisk biznesowych byłoby powołanie odpowiedniej organizacji, reprezentującej interesy polskich przedsiębiorców z Mołdowy, a następnie wsparcie ich projektów pakietami kredytowymi. W kolejnych okresach należałoby rozważyć możliwość włączenia wspomnianych organizacji do realizacji niektórych zapisów w porozumieniach dwustronnych między obydwojoma krajami.

KAZACHSTAN

Główne kierunki działalności

- utrzymywanie stałego kontaktu z liderami Związku Polaków Kazachstanu;
- kojarzenie firm polskich z przedstawicielami Polonii;
- pomoc materialna, szczególnie osobom w podeszłym wieku przy pomocy polskich firm działających w Kazachstanie;
- udział młodzieży i dzieci wywodzących się z polskich rodzin w kulturalnej części organizowanych cyklicznie „Wieczorów Biznesu”;
- współpraca z absolwentami uczelni polskich i kazachstańskich oraz dokonywanie wśród nich naboru do pracy w WPHiI w charakterze pracowników miejscowych.

Nakłady finansowe są trudne do określenia, gdyż przedstawione inicjatywy odbywają się w większości przypadków bez ponoszenia kosztów własnych.

Rekomendacje na przyszłość

Wykorzystanie potencjału młodego pokolenia (wykształconego w Polsce lub na uczelniach kazachstańskich), przygotowanego do życia we współczesnych uwarunkowaniach, zainteresowanego współpracą z firmami polskimi. Sugerowane jest organizowanie specjalnych zjazdów młodego pokolenia.

2.8. Ministerstwo Sportu i Turystyki

SPORTOWA WSPÓŁPRACA Z POLONIĄ I POLAKAMI ZA GRANICĄ

Współpraca z ambasadami i konsulatami Rzeczypospolitej Polskiej polega m.in. na bieżącym przekazywaniu informacji o międzynarodowych imprezach sportowych, w tym o zawodach rangi mistrzostw Europy i mistrzostw świata, odbywających się w kraju przyjmującym, a w szczególności, gdy odbywają się one z udziałem reprezentantów Polski. Informacje te są przekazywane także do środowisk polonijnych, co daje Polakom zamieszkałym za granicą możliwość udziału w tych wydarzeniach i dopingowania polskich zawodników podczas zmagania sportowych. Powyższe działania mają na celu integrację wśród Polonii oraz pobudzanie ducha patriotyzmu i wzmocnienie tożsamości narodowej.

W związku z przyjęciem przez rząd 2 października 2007 r. *Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą*, Departament Sportu Powszechnego wprowadził w 2008 r. do programu upowszechniania kultury fizycznej i sportu nowe zadanie „Współpraca z Polonią i Polakami za granicą”. W ramach jego realizacji dofinansowywane są zadania zlecone ze środków finansowych będących w dyspozycji Ministra Sportu i Turystyki. Są to m.in. imprezy sportowe i rekreacyjne z udziałem przedstawicieli Polonii czy organizacja obozów sportowych.

Realizacja zadań w 2008 r.

Najważniejsze zadania w 2008 r. zrealizowane zostały we współpracy ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska” – V Światowe Zimowe Igrzyska Polonijne, Śląsk, Beskidy 2008” i VIII Polonijne Igrzyska Młodzieży Szkolnej im. Jana Stypuły, Łomża 2008; kolejna edycja tych imprez odbędzie się w 2009 r.

Elementy współpracy ze środowiskami polonijnymi zawierają również zadania realizowane w ramach programu *Sport wszystkich dzieci*, współfinansowanego ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej. W 2008 r. dofinansowana została XX Międzynarodowa Parafiada Dzieci i Młodzieży, organizowana corocznie przez Stowarzyszenie „Parafiada” im św. Józefa Kalasancjusza, z udziałem grup młodzieży reprezentujących środowiska polonijne z Ukrainy, Białorusi, Litwy, Łotwy i z innych krajów. Odbyły się również obozy sportowe z udziałem polskiej młodzieży na co dzień zamieszkującej za granicą.

Na realizację zadań w zakresie sportu z udziałem środowisk polonijnych w 2008 r. wydano łączną kwotę 515 820 zł.

Realizacja zadań w 2009 r.

W budżecie Departamentu Sportu Powszechnego na rok 2009 na realizację zadania „Współpraca z Polonią i Polakami za granicą” zaplanowana

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

została kwota 582 000 zł. Dzięki tym środkom finansowym Ministerstwo podtrzymuje dotychczasowe kierunki działań, we współpracy ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”, Stowarzyszeniem „Parafiada”, AZS Śródowno Warszawa i innymi stowarzyszeniami, które przystąpią do otwartego konkursu ofert. W przyszłości planowane są również działania informacyjne i promocyjne, współpraca z organizacjami polonijnymi przez współorganizowanie konferencji i seminariów o tematyce sportowej, poprzez wydawnictwa niekomercyjne, a także pomoc w szkoleniu instruktorów.

Zadania zrealizowane w 2008 r.

Nazwa organizacji	Nazwa zadania	miejsowość	kwota dofinansowania (zł)
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”	Przygotowanie i przeprowadzenie Światowych Zimowych Igrzysk Polonijnych Śląsk-Beskidy 2008	Warszawa	150 000
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”	Szkolne Igrzyska Polonijne Łomża 2008	Warszawa	180 000
AZS Śródowno Warszawa	Akademickie Euro Pokolenie – Polsko-Ukraiński Turniej Piłki Nożnej – wzmacnianie więzi z Polonią	Warszawa	100 000
Klub Ekologiczny	Współpraca z Polonią – Polonijny spływ kajakowy rzeką Bug	Wyszków	15 000
Miejski Klub Sportowy	Współpraca z Polonią i Polakami za granicą	Gogolin	4 030
Odrodzone Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”	Międzynarodowy motocyklowo-biegowy rajd przyjaźni Polsko-Ukraińskiej. Obóz dla młodzieży polskiej ze Lwowa	Mielec	10 000
Parafialno-Szkolny Klub Sportowy „Beskidy”	Pobyty grupy młodych Polaków z Litwy w ramach wymiany sportowych grup młodzieżowych	Bielsko-Biała	7 940
Stowarzyszenie „Parafiada”	Organizacja festynów sportowo-rekreacyjnych z udziałem Polonii i Polaków za granicą	Warszawa	20 000
Polskie Towarzystwo Warcabowe	Międzynarodowy Turniej drużyn Polonijnych	Gniezno	5 000
Stowarzyszenie Współpracy Polska–Wschód Lubuski Oddział Wojewódzki	Sportowe wakacje dzieci i młodzieży z rodzin polonijnych z Białorusi, Mołdowy i Ukrainy	Zielona Góra	23 850
Razem			515 820

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Zadania realizowane w 2009 r.

Nazwa organizacji	Nazwa zadania	Kwota dofinansowania
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” – Warszawa	Przygotowanie i realizacja XIV Światowych Letnich Igrzysk polonijnych – Toruń 2009	220 000
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” – Warszawa	Przygotowanie, realizacja i rozliczenie IX Polonijnych Igrzysk Młodzieży Szkolnej im. Jana Stypuły	150 000
Polski Komitet Olimpijski – Warszawa	XX Światowy Polonijny Sejmik Olimpijski	50 000
Stowarzyszenie „Europejskie Biegi Młodych Olimpijczyków” – Sochaczew	XVII Europejskie Biegi Młodych Olimpijczyków	10 000
Stowarzyszenie „Parafiada” – Warszawa	„Solidarna sąsiedzka współpraca” organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych z udziałem Polonii i Polaków	15 000
UKS „Korona” – Wschowa	Dni litewskich Soleczników w Ziemi Wschowskiej	10 000
TKKF Zamość	Przygotowanie na Światowe Igrzyska Polonijne wydawnictwa pt. „Panorama Zamojskiego Sportu”	30 000
Odrodzone Towarzystwo Gimnastyczne „Sokol” – Mielec	Obóz przygotowujący do XXVII Międzynarodowego Memoriału im. gen. W. E. Sikorskiego w ramach II Karpackiego Rajdu Przyjaźni	15 000
KS Beskidy Parafialno-Szkolny – Bielsko-Biała	Pobyty w Polsce młodych Polaków z Ukrainy w ramach wymiany sportowych grup młodzieżowych	10 000
Klub Pływacki Miejski „Wodnik” – Bielsk Podlaski	Promocja sportu powszechnego Międzynarodowe zawody pływackie drużyn dziecięcych z Litwy, Łotwy, Ukrainy, Białorusi i Polski	10 000
Klub Ekologiczny – Wyszaków	Współpraca z Polonią i Polakami za granicą	10 000

TURYSTYCZNA WSPÓŁPRACA Z POLONIĄ I POLAKAMI ZA GRANICĄ

W działaniach Polskiej Organizacji Turystycznej, nadzorowanej przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, zagadnienia dotyczące Polonii i Polaków za granicą zajmowały w 2008 r. znaczące miejsce.

Polska Organizacja Turystyczna bezpośrednio lub poprzez swoje placówki zagraniczne – polskie ośrodki informacji turystycznej, współpracuje na bieżąco z organizacjami zrzeszającymi środowiska polonijne oraz Polaków za granicą. Współpraca ta dotyczy w większości organizacji wspólnych

przedsięwzięć, takich jak: imprezy promocyjne, wystawy, koncerty, prezentacje, seminaria.

W odniesieniu do „Szczegółowego planu działań na lata 2007–2009”, zawartego w *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą*, należy wskazać następujące, zrealizowane lub mieszczące się w ramach działania ciągłego, przedsięwzięcia:

**1. W zakresie „Rozwoju i promocji turystyki polonijnej”
(działanie 2):**

– Bal Polski – Bruksela, styczeń 2008 r. Promocja polskiej kultury, kuchni, walorów turystycznych Polski, upowszechnianie marki turystycznej „Polska” oraz kreowanie pozytywnego wizerunku kraju wśród elitarnych kręgów europejskich. Bal Polski jest elitarnym wydarzeniem kulturalnym, organizowanym corocznie pod patronatem Pierwszej Damy RP. Jednym ze współorganizatorów balu jest Rada Polonii Belgijskiej.

– Prezentacja regionów Polski, z których pochodzą Polacy mieszkający na Węgrzech – Budapeszt, luty 2008 r. Cykl spotkań promujących poszczególne regiony Polski. W ramach spotkań – prezentacje filmów promocyjnych, dystrybucja materiałów promocyjnych, degustacja potraw regionalnych.

– Obchody 50. rocznicy założenia Zrzeszenia Kulturalnego im. Józefa Bema – Budapeszt, marzec 2008 r. Promocja i ugruntowanie związków historycznych Polaków i Węgrów.

– Impreza promocyjna „Dzień Dziecka” – Wiedeń, czerwiec 2008 r. Promocja turystyki aktywnej oraz miejskiej i kulturowej skierowana do dzieci pochodzenia polskiego uczęszczających do wiedeńskich szkół.

– Kongres SPATA – Warszawa, wrzesień 2008 r. Promocja Polski, w tym jej walorów turystycznych, dziedzictwa kulturowego, nawiązanie kontaktów biznesowych w dziedzinie turystyki.

– Udział w Paradzie Pułaskiego – Nowy Jork, październik 2008 r. Podtrzymanie tradycji i związków Polonii z krajem oraz zachęcenie do odwiedzenia Polski.

**2. W zakresie „Tworzenia i rozwoju produktów turystycznych”
(działanie 3):**

Szkolenie dla polskiej branży turystycznej na temat inicjowania rozwoju produktów turystycznych dla Polonii i Polaków mieszkających na Białorusi – Białowieża, marzec 2008 r. Celem tego działania jest wykreowanie wysokiej jakości produktów turystycznych dla Polonii i Polaków za granicą oraz promocja polskich regionów poprzez prezentacje konkretnych produktów turystycznych.

Warsztaty w ramach Kongresu SPATA i TT Warsaw – wrzesień 2008 r. Spotkanie przedstawicieli amerykańskich (polonijnych) i polskich biur podróży zajmujących się turystyką przyjazdową do Polski, na którym dyskutowano na temat modyfikacji i dostosowywania produktu turystycznego pod kątem oczekiwań zagranicznego turysty.

3. Odnosnie „Promocji w segmentach turystyki wypoczynkowej i biznesowej” (działanie 4):

Współpraca w ramach Polonijnego Forum Turystyki. PFT powstałe z inicjatywy POT prowadzi ciągłą działalność doradczą-konsultacyjną w zakresie turystycznej promocji Polski na rynkach zagranicznych, obejmującą:

- wypracowywanie planów dotyczących środowisk polonijnych;
- wspieranie inicjatyw i konkretnych działań promocyjnych;
- podejmowanych przez POT na rynkach zagranicznych;
- współpracę na rzecz kształtowania właściwego wizerunku Polski;
- stała współpraca z mediami polonijnymi, przede wszystkim na rynkach działania polskich ośrodków informacji turystycznej – celem działania jest stworzenie kanałów informacyjnych pomiędzy POT i Polską, promocja Polski jako celu wyjazdów turystycznych wśród Polonii, integracja środowiska polonijnego wokół promocji Polski.

4. W przygotowanym programie *Marketingowej strategii Polski w sektorze turystyki na lata 2008–2015* POT podkreśla znaczenie Polonii jako grupy docelowej swoich działań:

- w odniesieniu do osób odwiedzających Polskę w ramach tzw. turystyki sentymentalnej;
- w kontekście ambasadorów Polski, czyli osób mieszkających za granicą, chwalcących swój kraj, jego zalety, uroki, atrakcyjność.

We wrześniu 2008 r. Polska Izba Turystyki zorganizowała w Rynie, w ramach umowy z Ministerstwem Sportu i Turystyki, sfinansowaną przez MSiT, międzynarodową konferencję z udziałem przedstawicieli Stowarzyszenia Polsko-Amerykańskich Biur Podróży (SPATA), władz województwa warmińsko-mazurskiego, POT, POIT-ów z całego świata, Polskich Linii Lotniczych LOT, jako forum wzajemnej wymiany wiedzy i doświadczeń branży turystycznej.

Na 2009 r. zaplanowano następujące działania:

- Austria – imprezy promocyjne z okazji Dni Polskich, Dnia Sportu, Święta 3 Maja, obchodów zwycięstwa „Solidarności” w 1989 r., organizowane w Wiedniu wspólnie z Ambasadą RP oraz Forum Polonii.
- Belgia – Bal Polski, elitarne wydarzenie kulturalne organizowane rokrocznie m.in. we współpracy z przedstawicielami Rady Polonii Belgijskiej. Ma ono na celu promocję kultury polskiej, kuchni, walorów turystycznych Polski, upowszechnianie marki turystycznej „Polska” oraz kreowanie pozytywnego wizerunku kraju.
- Królestwo Niderlandów – reklama w prasie oraz zorganizowanie imprezy promocyjnej w Hadze we współpracy ze Stowarzyszeniem Polonijnym „Scena Polska” i Ambasadą RP.
- Wielka Brytania i Irlandia – impreza promocyjna w Londynie oraz dodatek turystyczny do pisma polonijnego „Dziennik Polski”; imprezy promocyjne w Wielkiej Brytanii i Irlandii organizowane we współpracy ze stowarzyszeniami polonijnymi, np. Zjednoczeniem Polski w Wielkiej Brytanii, oraz materiały promocyjne o Polsce załączane do miesięczników polskich wydawanych w jęz. angielskim w WB i Irlandii.

– USA – podtrzymywanie tradycyjnych związków Polonii z krajem odbywać się będzie poprzez reklamę w prasie adresowanej do środowisk polonijnych, zachęcanie do odwiedzania Polski oraz uczestnictwo w licznych imprezach polonijnych, w tym w październikowej Paradzie Pułaskiego w Nowym Jorku.

– Szwecja – stoiska informacyjne podczas imprez promocyjnych organizowanych przez stowarzyszenia polonijne działające w Szwecji i całej Skandynawii.

W miarę posiadanych możliwości POT zaopatruje wszystkie środowiska polonijne w materiały promocyjne (wydawnictwa, filmy, plakaty). POT kieruje swoje działania promocyjne głównie do tzw. starej emigracji, zachęcając ją do odwiedzania Polski.

PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE NA PRZYSZŁOŚĆ

Ministerstwo Sportu i Turystyki rekomenduje przeprowadzenie analizy działań potrzebnych do tego, aby w sposób skuteczny zachęcać Polonię, głównie z Ameryki Północnej i Europy Zachodniej, do częstszych wyjazdów turystycznych do Polski. Chodzi o zintegrowanie działań kilku resortów, np. sportu i turystyki, edukacji, pracy i polityki społecznej, polegającego na przedstawieniu Polonii szerokiej oferty polskiego produktu turystycznego, promującego rolę dziedzictwa kulturowego i historycznego, bogactwo krajobrazowe i architektoniczne Polski, na przygotowaniu i realizacji wspólnych programów adresowanych do Polonii i Polaków za granicą, które dotyczyłyby np. udoskonalonej organizacji przyjazdów do Polski polonijnych grup – dzieci, młodzieży czy seniorów.

Należy zastanowić się nad udoskonaleniem mechanizmów zwiększających udział polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych w promocji naszego kraju. Ma to szczególne znaczenie w tych krajach, w których nie ma przedstawicielstw Polskiej Organizacji Turystycznej, a gdzie występują duże skupiska Polonii, np. w Brazylii, Argentynie, Australii.

MSiT rekomenduje podjęcie następujących kroków przeciwdziałających problemom ograniczającym udział Polaków i osób polskiego pochodzenia żyjących za granicą w przedsięwzięciach sportowych, kulturalnych i turystycznych organizowanych w Polsce: stworzenie bazy danych o organizacjach działających na rzecz Polonii (MSZ), przygotowanie kalendarza imprez sportowych, kulturalnych i turystycznych oraz umieszczenie go na stronach internetowych np. MSZ czy Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, udzielanie pomocy polonijnym klubom sportowym poprzez przekazywanie sprzętu sportowego ze środków MSiT, zainicjowanie nowych przedsięwzięć, takich jak np.: zawody sportowe o puchar Ministra Sportu i Turystyki, imprezy towarzyszące UEFA, EURO 2012, imprezy na terenie Polski dla zamożnej Polonii (np. golf, tenis).

2.9. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Główne kierunki działalności – negocjowanie umów dwustronnych w zakresie zabezpieczenia społecznego z państwami, w których znajdują się największe skupiska Polonii. Umowy dają możliwość sumowania okresów ubezpieczenia w dwóch państwach, w przypadku, gdy w jednym z nich lub obu są one niewystarczające do przyznania świadczeń emerytalno-rentowych. Osoby, które wyemigrowały z Polski za granicę najczęściej pracowały w Polsce zbyt krótko, aby bez zastosowania umowy (sumowanie okresów ubezpieczenia) otrzymać polską emeryturę lub rentę w momencie wystąpienia odpowiedniego ryzyka (starość, niezdolność do pracy, śmierć bliskich). Ponadto świadczenia emerytalno-rentowe, zgodnie z prawem wewnętrznym, nie są transferowane z Polski za granicę, a umowy umożliwiają transfer tych świadczeń do państw umownych. Podjęto dotychczas działania w celu zawarcia umów z państwami zamorskimi o największych skupiskach Polonii – USA, Kanadą i Australią. Umowa z USA weszła w życie 1 marca br., umowa z Kanadą po stronie polskiej została już ratyfikowana, prawdopodobnie wejdzie w życie w tym roku, a negocjacje umowy z Australią zbliżają się do końca. Ponadto rozpoczęto rozmowy w sprawie umów z państwami powstałymi po rozpadzie ZSRR – Ukrainą, Mołdową i Kazachstanem;

Nakłady finansowe wiążą się z:

- kosztami negocjowania umów, które są pokrywane w ramach statutowej działalności z budżetu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego;
- kosztami realizacji zawartych umów o zabezpieczeniu społecznym dla Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz Funduszu Składkowego Ubezpieczenia Społecznego Rolników, związanymi z przyznawaniem i transferowaniem za granicę świadczeń emerytalno-rentowych, przyznawanych na podstawie sumowanych okresów ubezpieczenia w obu państwach proporcjonalnie do polskich okresów ubezpieczenia.

Rekomendacje na przyszłość – w ramach grupy roboczej ds. umów dwustronnych w sprawie świadczeń społecznych działającej w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. Polonii i Polaków za Granicą, przy współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, prowadzone są prace nad przygotowaniem listy państw, w których istnieją liczniejsze grupy Polaków, którzy mogliby być zainteresowani takimi umowami. Lista ta będzie stanowić podstawę do zaproponowania priorytetów w zakresie kierunków zawierania w przyszłości umów o zabezpieczeniu społecznym.

2.10. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

Urząd realizuje priorytety wynikające z art. 6 i 19 *Konstytucji RP* oraz z zapisów ustaw stanowiących prawo kombatanckie, które nakładają na państwo obowiązek roztaczania szczególnej opieki nad kombatantami i ofiarami represji. W odniesieniu do kombatantów i ofiar represji z zagranicy program Urzędu zawiera:

- umożliwienie kombatantom i innym osobom uprawnionym korzystania z uprawnień określonych przepisami prawa kombatanckiego;
- usprawnienie systemu pomocy socjalnej dla Polaków i Polonii na Wschodzie i rozpoczęcie działań na rzecz kombatantów z Ameryki Południowej;
- działalność informacyjną i gromadzenie danych;
- kontynuowanie i promowanie wyróżnień honorowych;
- upamiętnianie tradycji niepodległościowych oraz popularyzowanie historii walk o odrodzenie Polski, a także upowszechnianie wiedzy o represjach wojennych i okresu powojennego.

Główne kierunki działalności

Działania bieżące. Urząd kontynuuje wydawanie decyzji o przyznaniu uprawnień kombatanckich kombatantom i ofiarom represji na podstawie *Ustawy o kombatantach i niektórych ofiarach represji okresu wojennego i powojennego* z 24 stycznia 1991 r. Z uprawnień tej ustawy korzystają także wdowy po kombatantach i innych uprawnionych – świadczeniobiorcy emerytury bądź renty. Dzięki staraniom Urzędu w świetle aktualnej interpretacji prawnej przepis ten dotyczy nie tylko wnioskodawców pobierających polskie świadczenia emerytalno-rentowe, lecz także analogiczne świadczenia przyznane w kraju należącym do Unii Europejskiej.

Ponadto zgodnie z przepisami *Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* z 17 czerwca 1989 r. Kierownik Urzędu potwierdza decyzjami administracyjnymi okres świadczenia pracy po 1956 r. na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r. oraz okres niewykonywania pracy przed 4 czerwca 1989 na skutek represji politycznych. Potwierdzane okresy ZUS zalicza do stażu pracy.

Osoby zaangażowane w działalność niepodległościową w latach 1957–1989 nie otrzymują świadczeń pieniężnych. Zmianę tego stanu przewiduje przygotowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, przy współpracy Urzędu, projekt *Ustawy o uprawnieniach kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914–1989, działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej oraz niektórych ofiar represji systemów totalitarnych* z dnia 23 września 2008 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych kontynuuje wypłatę tzw. świadczenia specjalnego dla weteranów II wojny światowej zamieszkałych w państwach powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego. Obecnie z tych świadczeń korzystają 1523 osoby z 9 państw. Urząd ma na uwadze fakt, że nie są nimi

objęte ofiary represji radzieckich z polskim rodowodem, pochodzące z terenów I Rzeczypospolitej, utraconych na mocy traktatu ryskiego. Urząd przygotował systemowe rozwiązanie tego problemu.

Działania na rzecz zmiany przepisów prawa kombatanczego.

Przepisy *Ustawy o kombatantach i niektórych ofiarach represji okresu wojennego i powojennego* pozwalają na przyznanie uprawnień kombatanczych wnioskodawcy bez względu na miejsce jego zamieszkania, przy czym początkowo uprawnienia te dla osób z zagranicy miały wyłącznie symboliczny charakter. Dopiero w 2005 r. po długotrwałych negocjacjach Zakład Ubezpieczeń Społecznych podjął decyzję o wypłacaniu świadczeń pieniężnych wszystkim zagranicznym beneficjentom prawa kombatanczego. Tryb przekazywania tych świadczeń stwarza jednak poważne utrudnienia, jako że art. 132 *Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* z dnia 17 grudnia 1998 r. stanowi: „Emerytowi lub renciście, który zamieszkał za granicą, świadczenie wypłaca się – na jego wniosek – osobie przez niego upoważnionej do obioru, zamieszkałej w kraju, lub na rachunek bankowy emeryta lub rencisty w kraju, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej”.

Powstała paradoksalna sytuacja prawna. Jedna ustawa gwarantuje świadczenia pieniężne, a przepisy innej utrudniają korzystanie z nabytych praw. Niełatwo bowiem założyć konto bankowe z oddali, jeszcze trudniej znaleźć osobę, która podejmie się pośredniczenia w transferze cudzych pieniędzy. W rezultacie z uprawnień kombatanczych w grudniu 2008 r. korzystało jedynie 1060 osób z 27 państw.

Tymczasem wszędzie uboższe społeczność kombatancza i dla wielu osób nieopodatkowana suma 330,48 zł (tyle wynosi łącznie świadczenie w wysokości dodatku kombatanczego, ryczałt energetyczny i dodatek kompensacyjny – stan z kwietnia 2009 r.) byłaby znaczącą pomocą materialną.

Zgodnie ze zgłaszanymi przez Urząd postulatami zmian wymaga również *Ustawa o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin* z dnia 29 maja 1974 r., dyskryminująca świadczeniobiorców, którzy mieszkają za granicą bądź zdecydowali się na wyjazd po uzyskaniu pozytywnej decyzji. Osobom tym ZUS zawiesza świadczenie na okres nieobecności w kraju na podstawie art. 5 powołanej ustawy. Przepis ten zakwestionował Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w orzeczeniu z 22 maja 2008 r. jako niezgodny z prawem Unii Europejskiej, albowiem według art. 18 ust.1 WE każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się na terytorium państw członkowskich.

W projekcie ustawy MPiPS z dnia 23 lutego 2009 r. przewiduje się uchylenie art. 5 i zmianę treści, stwarzającego podobne bariery, art. 1 *Ustawy o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich* z 31 maja 1996 r.

Urząd ma nadzieję na rychłe sfinalizowanie prac legislacyjnych wspomnianego projektu.

Pomoc socjalna. Kierownik Urzędu szczególną opieką otacza kombatantów i ofiary represji ze Wschodu. Udziela pomocy pieniężnej uprawnionym, będącym w trudnej sytuacji materialnej, wskazanym przez organizacje kombatanckie i placówki dyplomatyczno-konsularne. Z pomocy pieniężnej w 2008 r. skorzystało 230 osób z Białorusi, Ukrainy, Łotwy i Stanów Zjednoczonych.

W ramach realizacji zadań z zakresu opieki zdrowotnej Urząd organizuje turnusy sanatoryjno-rehabilitacyjne. W ubiegłym roku sfinansował leczenie 105 osób z Białorusi, Ukrainy i Litwy. Ponadto podczas okolicznościowych wizyt przedstawicieli kierownictwa Urzędu na Białorusi, Ukrainie i Mołdawii rozdano kombatantom, osobom represjonowanym i wdowom po nich 330 paczek świątecznych.

Działalność informacyjna i gromadzenie danych. Informacje o działalności Urzędu, o trybie przyznawania uprawnień kombatanckich oraz o przywilejach należnych kombatantom z zagranicy zawiera strona internetowa Urzędu www.udskior.gov.pl. Z myślą o odbiorcach polskojęzycznych i cudzoziemcach opracowano w języku polskim i angielskim multimedialną prezentację na temat najnowszej historii Polski, prawa kombatanckiego i pracy Urzędu. Inauguracyjny pokaz odbył się w 2008 r. podczas wizyty delegacji Administracji Weteranów Królestwa Norwegii.

Ważną rolę w dokumentowaniu działalności kombatantów spełniają dofinansowane przez Urząd publikacje i filmy. Otrzymane od wydawców i producentów dzieła wysyła się nieodpłatnie do organizacji kombatanckich i placówek dyplomatycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Wschodu. Funkcję informacyjno-edukacyjną pełni wydawany w formie książkowej „Kalendarz Kombatanta”, rozsyłany co roku do kilkudziesięciu krajów.

Miesięcznik „Kombatant” zawiera m.in. materiały o działalności Urzędu i sprawozdania z uroczystości kombatanckich. Wyjątkowym uznaniem cieszą się numery monotematyczne i okolicznościowe. Ostatnio istotnym motywem przewodnim czasopisma jest troska o pokazanie form zaangażowania w walkę o pełną suwerenność ludzi opozycji demokratycznej, w tym „Solidarności”, wzorujących się na postawach pokolenia wojennego i powojennego.

Rozpoznaniu sytuacji kombatantów za granicą i umacnianiu dla nich przyjaznej atmosfery w kraju zamieszkania służą wyjazdy zagraniczne przedstawicieli Urzędu. W 2008 r. delegacje Urzędu uczestniczyły w spotkaniach i uroczystościach m.in. w Wielkiej Brytanii, Danii, Francji, Republice Czeskiej, Hiszpanii, Argentynie i Stanach Zjednoczonych, na Litwie, Białorusi, Ukrainie i w Mołdawii.

W bieżącym roku planowane są spotkania m.in. na Ukrainie i Białorusi, w Belgii i we Włoszech.

Urząd wizytują działacze polskich organizacji kombatanckich z różnych zakątków świata. Przewodniczący Rady Światowej Federacji Stowarzyszenia Polskich Kombatantów jest stałym członkiem Rady ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych przy Kierowniku Urzędu.

W zakresie współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych Urząd prowadzi indywidualne szkolenia kandydatów na pracowników polskich placówek dyplomatycznych. W ubiegłym roku odbyło się 35 spotkań.

Wyróżnienia honorowe. W związku z tym, że z dniem 8 maja 1999 r. zaprzestano nadawania kombatantom odznaczeń pamiątkowych za udział w walce o wolność i niepodległość, w wielkiej cenie są wyróżnienia pozostające w gestii Kierownika Urzędu.

Patent „Weteran Walk o Wolność i Niepodległość” potwierdza dyplomem patentem Prezes Rady Ministrów i Kierownik Urzędu.

Odznaka „Weteran Walk o Niepodległość” obecnie jest jedynym odznaczeniem pamiątkowym nadawanym z tytułu uczestnictwa w walkach o niepodległość.

Medal „Pro Memoria”, nadawany osobom fizycznym i prawnym, szczególnie zasłużonym w utrwalaniu pamięci o ludziach i ich czynach w walce o niepodległość Polski podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu. W 2008 r. Kierownik Urzędu uhonorował tym medalem 266 osób z zagranicy.

W opinii kombatantów ważną dziedziną działalności Urzędu jest realizacja *Ustawy o szczególnych zasadach, warunkach i trybie mianowania na wyższe stopnie wojskowe żołnierzy uczestniczących w walkach o wolność i niepodległość Polski podczas II wojny światowej i w okresie powojennym z 24 lipca 1999 r.*

Prawo do awansu na podporucznika i kolejne stopnie oficerskie mają kombatanci zagraniczni legitymujący się polskim obywatelstwem. Co najmniej 90 proc. wniosków nadsyłanych przez ataszaty wojskowe RP uzyskuje pozytywną opinię Kierownika Urzędu i jest kierowanych do Kancelarii Prezydenta RP lub Ministra Obrony Narodowej.

Upamiętnianie. W 2009 r. za granicą odbyły się i przewidziane są liczne uroczystości upamiętniające walki o odrodzenie Polski. Najważniejsze z nich:

- 200. rocznica zakończenia oblężenia Saragossy;
- 69. rocznica zbrodni katyńskiej – uroczystość patriotyczno-religijna w Katyniu;
- 65. rocznica bitwy o Monte Cassino i zdobycia Ancony przez 2 Korpus Polski;
- 65. rocznica lądowania aliantów w Normandii;
- 65. rocznica bitwy 1 Dywizji Pancерnej pod Falaise-Chamois;
- 65. rocznica lądowania 1 Samodzielnej Brygady Spadochronowej pod Arnhem „Operacja Market-Garden”;
- wystawa „Polscy jeńcy wojenni w Colditz” na zamku w Colditz w Saksonii;
- XXIV Światowy Kongres Żołnierzy Wojsk Górskich.

Urząd jest jednym z głównych organizatorów obchodów przypadających w 2009 r. wielkich rocznic narodowych: 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej i 20. rocznicy upadku komunizmu w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej. Przedsięwzięcia te, zgłoszone do centralnego planu obchodów obu rocznic, będą realizowane przy współpracy m.in. Marszałka Sejmu RP

Bronisława Komorowskiego, Marszałka Senatu RP Bogdana Borusewicza oraz Sekretarza Stanu w Kancelarii Rady Ministrów i Przewodniczącego Komitetu Honorowego Obchodów II wojny światowej – Władysława Bartoszewskiego, a także Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Urzędu m.st. Warszawy i Urzędu m. Gdańsk.

Inauguracja obchodów ze znamienym motto „2009 – Rok Pamięci Kłęski i Zwycięstwa” odbyła się 19 stycznia 2009 r. w Teatrze Wielkim z udziałem najwyższych władz państwowych, członków Komitetu Honorowego, złożonego z przedstawicieli znanych i zasłużonych kombatantów z kraju i zagranicy, oraz przedstawicieli krajowych i zagranicznych organizacji kombatanckich.

Kolejne uroczystości obejmą cały kraj i liczne środowiska polskie i polonijne poza jego granicami.

W bogatym programie Urząd wyjątkową wagę przywiązuje do Światowego Zjazdu Kombatantów, który odbędzie w Gdańsku, Warszawie i Częstochowie od 28 sierpnia do 3 września 2009 r. W spotkaniu obok kombatantów polskich, krajowych i zagranicznych, przewidziano udział weteranów z demokratycznych państw koalicji antyhitlerowskiej oraz szefów urzędów lub resortów odpowiadających za sprawy kombatanckie.

Zjazd włączony do centralnego programu obchodów będzie jedną z okazji do przypomnienia, że II wojna światowa rozpoczęła się we wrześniu 1939 r. agresją na Polskę dwóch państw totalitarnych, co nie jest powszechnym przekonaniem opinii światowej. Międzynarodowa konferencja i wystawa „Wkład polskiego wywiadu do zwycięstwa w II wojnie światowej” poszerzy stan wiedzy o współudziale Polaków w zwycięstwie sił sprzymierzonych w II wojnie światowej.

W listopadzie 2009 r. Urząd organizuje centralną uroczystość obchodów 20 rocznicy upadku komunizmu w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej – Międzynarodowy Zjazd Opozycji Antykomunistycznej pod nazwą „Pamięć Europy”. Jest to ważne i potrzebne przedsięwzięcie, utrwalające w świadomości historycznej narodów świata polski wkład w zwycięstwo nad reżimem komunistycznym.

Nakłady finansowe

Na pomoc pieniężną, leczenie sanatoryjne i paczki świąteczne w 2008 r. wydano ponad 430 514 zł; w 2009 r. udzielenie doraźnej pomocy przewiduje się w podobnej skali, ale nie zaspokoi to wszystkich potrzeb.

Kombatanci, zarówno krajowi, jak zagraniczni, to osoby w podeszłym wieku, często samotne i schorowane, wymagające opieki pielęgniarstwa. Do niedawna napływały do Urzędu prośby o pomoc finansową przede wszystkim ze Wschodu, ostatnio jednak dochodzą sygnały świadczące o ubóstwie kombatantów w niektórych krajach na Zachodzie. Przeznaczona na pomoc pieniężną w 2009 r. kwota około 9 mln w niewielkim stopniu zaspokaja zapotrzebowanie prawie kilkuset tysięcy rzeszy uprawnionych z kraju i zagranicy.

Na realizację zadań związanych z upamiętnianiem wysiłku Polaków w walce o niepodległość i suwerenność w 2009 r. Urząd dysponuje sumą 5 677 000 zł, w tym z rezerwy celowej 3 000 000 zł na obchody 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej, 720 000 zł z rezerwy ogólnej na Międzynarodowy Zjazd Opozycji Antykomunistycznej.

Rekomendacje

Zachodzi pilna potrzeba zmiany rozwiązań prawnych uniemożliwiających obecnie wysyłanie przez ZUS świadczeń pieniężnych należnych kombatantom i innym osobom uprawnionym. Wymaga to wyłączenia wszystkich świadczeń, w tym rent inwalidzkich, spod władzy art. 132 ustawy emerytalnej.

Należałoby rozważyć, czy wypracowany system wypłat tzw. świadczeń specjalnych, przyznawanych weteranom II wojny światowej ze Wschodu, nie mógłby objąć około tysiąca kombatantów z Argentyny a także ofiar represji radzieckich z terenów kresów Wschodnich I Rzeczypospolitej. W drugim przypadku dotyczy to osób, które nie miały i nie mają obywatelstwa polskiego, nie mogą zatem korzystać z dobrodziejstw przepisów zawartych w ustawie kombatanckiej.

Rewizji wymagają kryteria przyznawania rent specjalnych w trybie art. 82 ustawy emerytalnej z puli Prezesa Rady Ministrów. Obecnie świadczenie to może otrzymać zasłużony działacz polonijny, ale nie może ubiegać się o nie kawaler Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, nieuczestniczący w publicznym życiu polonijnym z powodów zdrowotnych lub znacznego oddalenia od polskiego ośrodka czy placówki dyplomatycznej.

Plan działań na przyszłość

Urząd będzie kontynuował działania pomocowe na rzecz kombatantów, ofiar represji i innych osób uprawnionych. W 2010 r. Urząd będzie organizował i wspierał uroczystości z okazji 70. rocznicy zbrodni katyńskiej, ku czci ofiar zbrodni sowieckiej pochowanych w Katyniu, Miednoje i Char-kowie, oraz walk w 1940 r. Wojska Polskiego we Francji, bitwy o Narwik a także udziału polskich lotników w bitwie o Anglię.

Dokładny plan działań jest w trakcie przygotowań.

*Opr. Franciszka Gryko
29 kwietnia 2009 r.*

2.11. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (Rada) jest właściwie jedyną instytucją, której kompetencje obejmują niezwykle szerokie i skomplikowane zagadnienia organizowania akcji ratowania a także opieki nad grobami, cmentarzami wojennymi i miejscami pamięci Polaków, rozszanymi niemal po całym świecie. Kierunkiem priorytetowym prowadzonych od lat przez Radę OPWiM prac wciąż pozostają kraje powstałe po rozpadzie Związku Sowieckiego, a w szczególności Litwa, Białoruś i Ukraina, w granicach których znajduje się znaczna część utraconych w wyniku II wojny światowej terenów Rzeczypospolitej. Znajduje się tu największe nagromadzenie obiektów naszego dziedzictwa narodowego i kulturowego, miejsc walk i martyrologii Polaków na przestrzeni XIX i XX w. (ale i wcześniej) oraz obiektów ważnych dla tożsamości narodowej i dziedzictwa duchowego narodu polskiego. Dodać należy, iż większość z nich wymaga niemal natychmiastowych działań o charakterze ratunkowym, remontów i odnowienia, a w dużej części odbudowy, czy wręcz budowy nowych obiektów dla upamiętnienia Polaków, którzy stracili życie w czasie ostatniej wojny światowej lub też na zesłaniu w głąb Związku Sowieckiego.

Swoje działania Rada koncentruje – zgodnie zresztą z kompetencjami – głównie wokół grobów i cmentarzy wojennych. Staraniem ROPWiM w ostatnich latach zostały wybudowane, odbudowane, odnowione lub uporządkowane najbardziej symboliczne dla Polaków miejsca pamięci narodowej, m.in. cmentarze wojenne w Katyniu, Miednoje w Rosji, i w Charkowie na Ukrainie, podniesiony z ruin Cmentarz Obrońców Lwowa, Cmentarz Wojenny Żołnierzy WP i AK na Wileńskiej Rossie wokół Mauzoleum „Matka i Serce Syna”, cmentarz wojskowy na Antokolu w Wilnie, właściwie wszystkie cmentarze żołnierzy AK i żołnierzy 1920 r. na Litwie, cmentarze i miejsca pochowania Polaków zamordowanych przez ukraińskich nacjonalistów z OUN-UPA na Wołyniu i w innych miejscach. Rada prowadziła także poszukiwania szczątków żołnierzy i Polaków zamordowanych przez NKWD w Bykowni koło Kijowa, w rejonie Kobrynia na Białorusi, poszukiwania szczątków por. J. Borysewicza „Krysi” na Litwie. W ostatnich latach dzięki działaniu Rady odnowiono większość cmentarzy polskich uchodźców na terenie Iranu, Indii, Pakistanu, Tanzanii, Izraela. W całości Rada wybudowała 11 dużych cmentarzy żołnierzy Armii Andersa w Uzbekistanie i 3 w Kazachstanie; budowa kolejnych cmentarzy rozpocznie się w przyszłym roku.

W swoich działaniach Rada opiera się na współpracy z profesjonalnymi firmami polskimi lub też miejscowymi, które są w stanie zapewnić skuteczne wykonawstwo zaplanowanych wcześniej prac. Niezwykle ważnym czynnikiem jest tu także ścisła współpraca z właściwymi instytucjami krajów, w których prace są realizowane. Pomocne są umowy dwustronne o charakterze państwowym lub też umowy dotyczące konkretnego przedsięwzięcia. Pozwala to także w przyszłości zabezpieczyć właściwe funkcjonowanie i opiekę nad obiektem.

Rada prowadziła także w ostatnich latach prace na cmentarzach wojennych na zachodzie Europy. Wiele prac renowacyjnych, czy wręcz odbudowę obiektów, zrealizowano m.in. na terenie Niemiec – porządkowanie grobów żołnierzy 1 Dywizji Pancерnej, groby i cmentarze dzieci i robotników przymusowych oraz więźniów obozów koncentracyjnych. Prace przy ratowaniu cmentarzy prowadzono także w Szwajcarii, Rumunii, Francji, Belgii, a ostatnio Rada przeprowadziła remont na Cmentarzu Monte Cassino we Włoszech.

Należy stwierdzić, iż większość prowadzonych przez Radę działań realizowanych jest w ścisłym kontakcie i porozumieniu z organizacjami zrzeszającymi Polaków w danym kraju. Jest to głównie pomoc merytoryczna w postaci wiedzy, materiałów informacyjnych czy też dokumentacji obiektów. Prace wykonawcze Rada prowadzi we własnym zakresie. W sytuacjach wyjątkowych jej działania realizowane są przy pomocy konkretnej organizacji polonijnej.

Należy zauważyć, iż środowiska polskie poza granicami kraju, ze względu na brak zainteresowania ludzi młodych, czy wręcz w y m i e r a n i a organizacji zajmujących się dotychczas tym problemem, oczekują – zgodnie z duchem konwencji genewskich – że to państwo polskie przyjmie na siebie w całości ciężar finansowania i organizowania działań mających na celu ratowanie i ochronę, a także – to bardzo częste – bieżącą opieką nad obiektami pamięci narodowej Polaków za granicą.

Warszawa, 15 czerwca 2009 r.

2.12. Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Główne kierunki działalności

Podstawowe obowiązki Ministerstwa Spraw Zagranicznych, związane z realizacją polityki polonijnej⁵, dotyczą przede wszystkim sfery polityczno-prawnej, czyli tworzenia ram dla konkretnej działalności polonijnej, w którą włączają się, stosownie do swoich kompetencji, inne podmioty krajowe, dysponujące większością środków budżetowych na współpracę z Polonią. Niesłuchanie ważną rolę w zapewnieniu bieżącej współpracy ze środowiskami polonijnymi i polskimi w świecie odgrywają ambasady i konsulaty, dla których – zgodnie z exposé ministra spraw zagranicznych R. Sikorskiego – problematyka ta pozostaje jednym z pięciu priorytetów polskiej polityki zagranicznej.

Działania MSZ wobec Polonii i Polaków za granicą koncentrują się wokół następujących głównych celów:

1. Zabezpieczenie praw Polonii i Polaków za granicą w umowach dwustronnych

MSZ uznało za priorytet zabezpieczenie praw mniejszości i grup polskich za granicą, opierając się na powszechnie uznawanych międzynarodowych standardach w sferze praw mniejszości narodowych i praw człowieka. Zapisy zawierające gwarancje dla grup i mniejszości polskich stały się ważnym elementem tworzonej przez Polskę po 1989 r. infrastruktury prawnej w relacjach dwustronnych. W rezultacie zapisy takie znalazły się w 16 traktatach międzypaństwowych oraz w wielu umowach niższej rangi, jak np. umowy o współpracy w dziedzinie kultury i nauki. Podpisane porozumienia dwustronne stanowią najważniejszy instrument ochrony osób pochodzenia polskiego za granicą. Od momentu ich podpisania trwa wprowadzanie w życie zawartych w nich zobowiązań i gwarancji dla grup i mniejszości polskich za granicą.

2. Egzekwowanie praw należnych grupom i mniejszościom polskim za granicą

MSZ poprzez przedstawicielstwa za granicą na bieżąco monitoruje stan przestrzegania praw grup i mniejszości polskich przez władze państw ich zamieszkania. W razie potrzeby podejmowane są doraźne interwencje na stosownych szczeblach władzy lokalnej, lub – gdy ta droga okaże się niewystarczająca – problem przedstawiany jest do rozmów na wyższych szczeblach władzy państwowej. W uzasadnionych przypadkach problem zostaje włączony do agendy spraw politycznych, niekiedy może nawet warunkować zakres i poziom stosunków dwustronnych, jak to miało miejsce ostatnio w relacjach z Białorusią.

⁵ Kompetencje MSZ jako instytucji odpowiedzialnej za politykę polonijną określa *Ustawa o działach administracji rządowej* z 1997 r.

W ostatnim czasie odbyły się spotkania grup konsultacyjnych dyskutujących problemy realizacji umów międzynarodowych z Białorusią oraz Niemcami. MSZ zabiega o podobne spotkanie ze stroną ukraińską. Z kolei grupa konsultacyjna polsko-litewska *de facto* zawiesiła swoje prace ze względu na brak postępu w rozwiązaniu problemów dotyczących mniejszości polskiej w RL. Kwestie te są natomiast stawiane przez Polskę na poziomie Rady Europy w związku z dyskusją nad realizacją przez Litwę zapisów *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*.

W praktyce – na wniosek MSZ – sprawy sytuacji Polonii i Polaków za granicą podnoszone są na najwyższych szczeblach politycznych bardzo regularnie zarówno w sensie politycznym, jak i praktycznym, w zależności od kontekstu i wagi problemów dotyczących Polonii.

3. Umiejscawianie spraw Polaków i Polonii za granicą w polityce zagranicznej

Sprawy mniejszości i grup polskich w danym państwie ważą, i to czasem znacząco, na ogólnym bilansie polityki zagranicznej i relacjach dwustronnych z poszczególnymi państwami. Jest to wyraźnie widoczne na przykładzie Białorusi, gdzie łamanie praw miejscowych Polaków spowodowało niemal całkowite zamrożenie wzajemnych relacji, a obecnie nadal warunkuje ich poziom i intensywność. Z drugiej strony – dobre i przyjazne stosunki Polski z danym państwem mogą pozytywnie wpływać na traktowanie zamieszkujących tam Polaków i osób polskiego pochodzenia. Nie można też zapomnieć, że Polonia i Polacy za granicą są potencjalnie istotnym czynnikiem wsparcia spraw ważnych dla Polski na arenie międzynarodowej. Przykładowo – działania lobbystyczne Polonii w krajach zachodnich wspomogły polskie starania o wejście do NATO i UE.

Z tego punktu widzenia zasadnicze znaczenie ma odpowiednie wkomponowanie elementów polityki polonijnej rządu w politykę zagraniczną prowadzoną w danym momencie wobec konkretnych państw. Rozwiązaniem optymalnym, nie zawsze łatwym do osiągnięcia, jest znalezienie odpowiedniej równowagi w dbałości o interes Polaków za granicą oraz – z drugiej strony – interes państwa polskiego na płaszczyźnie jego relacji z innymi krajami.

4. Utrzymywanie ścisłych więzi ze środowiskami polskimi poprzez placówki polskie za granicą; pośrednictwo w kontaktach Polonii z krajem

MSZ dysponuje rozbudowanym, wyspecjalizowanym instrumentarium, jakim jest sieć 126 placówek dyplomatyczno-konsularnych za granicą, w których jest zatrudnionych kilkaset specjalnie przeszkolonych (również w zakresie współpracy z Polonią) osób na stanowiskach konsularnych i dyplomatycznych.

Praca przedstawicielstw dyplomatyczno-konsularnych MSZ pozwala na bezpośredni, codzienny kontakt ze środowiskami polskimi w państwach urzędowania oraz obserwację ich funkcjonowania w miejscowych społecz-

nościach. Kontakt taki daje najpełniejszy obraz środowisk polonijnych, procesów w nich zachodzących, stopnia aktywności, intencji i potrzeb poszczególnych organizacji, działaczy i wspólnot lokalnych. Placówki, będąc spośród wszystkich instytucji i podmiotów krajowych n a j b l i ż e j społeczności polonijnych, dysponują też z reguły najpełniejszą i najbardziej zobiektywizowaną o nich wiedzą.

Placówki wszechstronnie współpracują ze środowiskami polonijnymi, inspirując je do aktywności w sferze kultywowania polskiej tradycji, kultury, języka, zachowywania więzi z Macierzą, podejmując z nimi współpracę w realizacji inicjatyw i przedsięwzięć polonijnych, realizując własne projekty skierowane bezpośrednio do Polonii i Polaków za granicą.

Polskie przedstawicielstwa są łącznikiem między środowiskami polskimi za granicą a podmiotami krajowymi. Praktycznie wszystkie poważniejsze projekty z kraju, skierowane do Polonii i Polaków za granicą, są realizowane przy pośrednictwie lub wsparciu MSZ, zwłaszcza jego placówek zagranicznych. Dotyczy to zarówno programów stypendialnych dla Polonii, rekrutacji na studia, kolonii, obozów, kursów w Polsce, wysyłania nauczycieli do pracy w środowiskach polonijnych, jak i projektów pomocowych, upamiętnień, ratowania zabytków kultury polskiej za granicą i wielu innych działań. MSZ obsługuje informacyjnie, a z reguły i logistycznie wyjazdy okolicznościowe i studyjne delegacji z kraju, ich spotkania z władzami miejscowymi na wszystkich szczeblach, ze środowiskami polonijnymi itd. Placówki opiniują wystąpienia organizacji i działaczy polskich do instytucji krajowych w sprawie np. wsparcia finansowego lub objęcia patronatu nad konkretnym przedsięwzięciem.

Każda z ponad stu placówek, realizujących politykę rządu, prowadzi wiele działań ukierunkowanych na Polonię i Polaków za granicą. Są to działania obejmujące takie sfery, jak oświata polskojęzyczna, kultura polska, promocja Polski, wspieranie organizacji polonijnych, ochrona praw obywateli RP i osób polskiego pochodzenia, ochrona polskich miejsc pamięci narodowej, dbałość o wizerunek Kraju i Polaków. Projekty, dotyczące tych właśnie dziedzin, są bardzo często realizowane w bezpośredniej współpracy z Polonią. Ilustracją tego zaangażowania placówek są trzy teksty stanowiące załączniki do niniejszego raportu MSZ – sprawozdania polonijne konsulatów z trzech kluczowych dla polityki polonijnej regionów świata: Lwowa, Londynu oraz Nowego Jorku.

5. Wspieranie oświaty w języku polskim i nauczania języka polskiego za granicą

MSZ, wychodząc z założenia, że niezwykle istotnym czynnikiem zachowania tożsamości narodowej (zwłaszcza wśród młodych pokoleń) jest znajomość języka polskiego, szczególną wagę przykładą do wspierania oświaty w języku polskim i nauczania języka polskiego za granicą.

Polskie placówki interweniują w przypadkach, gdy nauczanie napotyka na przeszkody, podejmują również działania bezpośrednio służące rozwojowi edukacji polonijnej, w tym nauczaniu języka polskiego. Są to m.in.:

pomoc w zakładaniu punktów nauczania języka polskiego, fundowanie nagród dla najlepszych uczniów i nauczycieli czy współdziałanie w realizacji przedsięwzięć oświatowych inicjowanych przez podmioty krajowe, jak np. udział w prowadzeniu rekrutacji studentów polskiego pochodzenia, w przebiegu akcji kolonijnych, organizowanie przyjazdów nauczycieli polonijnych na kursy do Kraju, przeprowadzanie eliminacji do konkursów i olimpiad języka polskiego. Istotne znaczenie ma również pełne zabezpieczenie przez urzędy konsularne realizacji programu stypendialnego dla studentów polskiego pochodzenia uczących się w państwach zamieszkania.

Centrala MSZ współpracuje ściśle z resortami edukacyjnymi, sygnalizując im problemy dotyczące oświaty polonijnej za granicą, opiniując poszczególne przedsięwzięcia, biorąc udział w rozmowach z resortami oświaty innych państw, w przygotowaniu nauczycieli delegowanych do pracy w środowiskach polskich, komisjach stypendialnych itd.

6. Wspieranie działań polonijno-kulturalnych i promocyjnych

Jedną z bardzo istotnych sfer aktywności polskich służb konsularnych na rzecz Polonii i Polaków za granicą są działania promocyjne, mające na celu zacieśnianie wszechstronnych więzi naszych rodaków z Polską, zbliżanie ich do polskiej kultury, historii i współczesności, motywowanie Polonii do promowania Polski za granicą i tworzenia efektywnie działających grup nacisku. Działalność ta odgrywa bardzo istotną rolę w podtrzymywaniu polskości, związków emocjonalnych z Krajem i rozbudzaniu zainteresowania Polską u następnych pokoleń polonijnych, coraz silniej zasymilowanych w kraju urodzenia i zamieszkania. Placówki – często we współpracy ze środowiskami polonijnymi – podejmują działania mające wpłynąć na kształtowanie właściwego obrazu Polski i korygowanie informacji błędnych lub historycznie nieścisłych.

W ramach np. promocji kultury polskiej oraz działań na rzecz umacniania więzi Polski ze środowiskami polskimi za granicą urzędy konsularne uczestniczyły w 2008 r. w realizacji ponad 3 tys. imprez, będąc inicjatorami wielu z nich lub udzielając innym wsparcia organizacyjnego, finansowego bądź roztaczania patronatu. Paleta tych imprez była niezwykle szeroka – od prezentowania tradycyjnego folkloru poprzez popularne formy sztuki, imprezy okolicznościowe – patriotyczno-rocznicowe, aż do projektów promujących tzw. wysoką kulturę polską.

7. Realizacja *Ustawy o Karcie Polaka*

Jednym z niezwykle istotnych obszarów działań MSZ jest realizacja *Ustawy o Karcie Polaka. Ustawa*, która weszła w życie 29 marca 2008 r., obejmuje 15 krajów powstałych po rozpadzie ZSRR. Główny ciężar jej realizacji ponoszą polskie urzędy konsularne na Ukrainie i Białorusi, które przyjmują ok. 90 proc. wszystkich wniosków. Zaangażowane są w jej realizację nie tylko urzędy konsularne na Wschodzie, ale także niektóre placówki poza obszarem byłego ZSRR. Mimo licznych przeszkód, związanych głównie z bardzo krótkim okresem przygotowania do wejścia *Ustawy* w życie,

a także obiekcjami władz niektórych państw, realizacja *Ustawy* przebiega sprawnie. Zdecydowanie najtrudniejsza sytuacja występuje na Białorusi, której władze od początku zgłaszały poważne zastrzeżenia co do realizacji ustawy na terytorium RB.

Zainteresowanie Kartą Polaka w niektórych krajach jest mniejsze, niż przewidywano. Chodzi tu zwłaszcza o Rosję i Kazachstan. Głównym powodem tej sytuacji jest brak znajomości języka polskiego oraz duże odległości utrudniające dotarcie do urzędu konsularnego.

Proces wydawania Karty Polaka jest przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych systematycznie i wnikliwie monitorowany i analizowany. 11 grudnia 2008 r. weszła w życie – przygotowana z udziałem MSZ – nowelizacja *Ustawy o Karcie Polaka*, która ułatwiła procedurę dokumentowania polskiego pochodzenia i poszerzyła krąg osób mogących ubiegać się o kartę.

8. Działania na rzecz nowej migracji do państw Unii Europejskiej

Działania MSZ i placówek w państwach Unii Europejskiej zdominowane były przez zjawisko nowej migracji zarobkowej, wiążące się z koniecznością zapewnienia osobom należącym do tej grupy właściwego wsparcia a także należytego dostępu do polskiej oświaty i kultury. W ścisłej współpracy z innymi instytucjami rządowymi MSZ realizuje skierowany do nowej migracji w UE program *Blżej pracy, bliżej Polski*.

Najważniejsze kierunki pracy MSZ w tej sferze to:

- zapewnienie migrantom dostępu do informacji nt. pracy i warunków w państwach ich pobytu a także niezbędnej pomocy tym obywatelom RP, którzy wymagają opieki konsularnej;
- nakłanianie nowych migrantów do włączania się z jednej strony do, działających już od lat, polskich i polonijnych organizacji bądź do podejmowania prób tworzenia nowych, a także tworzenie pomostów nie tylko między Krajem a emigracją, ale również między dawniejszą a nową Polonią;
- wspieranie rozwoju mediów elektronicznych jako najnowocześniejszego i najszybszego przekazu informacyjnego docierającego do osób młodych i dynamicznych;
- aktywne działania na rzecz wprowadzenia nauki języka polskiego i kultury narodowej do wybranych szkół lokalnych w miejscach o dużej koncentracji Polaków, m.in. na podstawie zobowiązań państw członkowskich wynikających z *Dyrektywy Rady EWG w sprawie kształcenia dzieci pracowników migrujących* z dnia 25 lipca 1977 r. (77/486/EWG);
- udzielanie merytorycznej i organizacyjnej pomocy rodzicom i organizacjom polonijnym (we współpracy z MEN) przy organizowaniu nowych punktów nauczania języka polskiego za granicą.

9. Koordynacja polityki polonijnej w ramach rządu

W ramach wzmocnienia koordynacyjnej roli MSZ w prowadzonej przez rząd polityce polonijnej (zgodnie z *Ustawą o działach administracji rządowej* z 1997 r.) Ministerstwo przejęło w czerwcu 2008 r. z Kancelarii Prezesa Rady

Ministrów kompetencje związane z koordynowaniem realizacji *Rządowego programu współpracy z Polonią i Polakami za granicą* oraz funkcjonowania Międzyresortowego Zespołu ds. Polonii i Polaków za Granicą, zapewniając mu logistyczną i merytoryczną obsługę MSZ. Na czele Zespołu stanął sekretarz stanu w MSZ.

W celu usprawnienia realizacji kluczowych zadań Zespołu utworzone zostały w jego ramach grupy robocze: ds. strategii oświaty polskiej za granicą, ds. repatriacji, ds. zmiany prawa wyborczego, ds. dwustronnych umów ws. świadczeń społecznych.

Istotne znaczenie w pracy Zespołu miała analiza aktów prawnych odnoszących się w części lub całości do Polonii oraz – w niektórych przypadkach – przygotowywanie projektów ich zmian. Analizą objęto w pierwszym rzędzie *Ustawę o Karcie Polaka* oraz *Prawo wyborcze*.

Sugestie MSZ, oparte na materiałach Zespołu i informacjach z placówek, stały się podstawą do nowelizacji *Ustawy o Karcie Polaka*, dokonanej w grudniu 2008 r.

Zespół przygotował założenia do nowelizacji prawa wyborczego. Propozycje zmian dotyczą takich kwestii, jak ujednoczenie prawa wyborczego, umożliwienie głosowania korespondencyjnego, wyodrębnienie z ordynacji wyborczej działu dotyczącego głosowania za granicą, wprowadzenie za granicą możliwości głosowania dwudniowego, tworzenie za granicą stałych list wyborców, zmniejszenie dolnego limitu składu obwodowych komisji wyborczych za granicą do 3 osób oraz umożliwienie głosowania na podstawie dowodu osobistego również poza granicami UE.

Zespół kontynuuje prace nad ewentualną zmianą prawa dotyczącą repatriacji (i szerzej: uregulowania problematyki stwierdzania polskiego pochodzenia), strategią rozwoju oświaty polskiej za granicą. W najbliższym czasie – zgodnie z przyjętymi ustaleniami – zainicjowane zostaną ponadto prace nad zmianą *Rządowego programu współpracy z Polonią i Polakami za granicą* pod kątem lepszego dostosowania tego dokumentu do bieżących wyzwań.

10. Kontakty z innymi instytucjami i organizacjami zaangażowanymi we współpracę z Polonią

Niezależnie od pracy Zespołu Międzyresortowego, MSZ utrzymuje stałe robocze kontakty z instytucjami państwowymi zaangażowanymi w działania na rzecz Polonii (agendy rządowe, komisje parlamentarne, Kancelaria Prezydenta RP) lub realizującymi zadania polonijne ze środków budżetowych (TV Polonia, Instytut Mickiewicza, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”, Fundacja „Semper Polonia”), przygotowuje materiały informacyjne i uczestniczy w posiedzeniach senackiej Komisji Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, sejmowej Komisji Łączności z Polakami za Granicą itd. W praktyce materiały informacyjne oraz stanowisko, opracowywane w MSZ i przekazywane do najwyższych władz RP, stanowią podstawę do podejmowania kluczowych dla Polonii i Polaków za granicą decyzji politycznych.

Nakłady finansowe

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, koordynujące w ramach administracji rządowej, współpracę z Polonią i Polakami za granicą, dysponowało w 2008 r. funduszem polonijnym w wysokości 9 448 000 zł.

W MSZ powyższe środki znajdują się w dyspozycji Departamentu Współpracy z Polonią i przeznaczone są na działalność polonijną placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych na całym świecie. Rozdzielone są one na trzy fundusze:

- „szkolnictwo i oświata”;
- „kultura i sztuka”;
- „kolonie i obozy”.

Placówki dyplomatyczne i urzędy konsularne prowadzą działalność polonijną opierając się na wytycznych DWP, które wynikają z kolei z założeń przyjętych w *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą*.

Wysokość budżetu przyznanego każdej placówce jest wypadkową szeregu czynników, takich jak: wielkość środowiska polskiego, jego aktywność organizacyjna, promocyjna, kulturalna i edukacyjna; poziom zamożności miejscowej Polonii i jej rzeczywiste potrzeby; możliwości uzyskania dofinansowania różnych projektów polonijnych ze środków miejscowych (państwowych i prywatnych); zdolność Polonii/mniejszości polskiej do absorpcji takiej pomocy; zdolność placówki do kreowania i realizacji projektów ukierunkowanych na Polskę.

Strukturalnym priorytetem w polityce polonijnej MSZ pozostaje:

– Udzielanie pomocy Polakom na Wschodzie – z racji zarówno uwarunkowań historycznych, jak i aktualnej sytuacji gospodarczej krajów powstałych po rozpadzie ZSRR.

– Zapewnienie odpowiedniego poziomu wsparcia dyskryminowanej mniejszości polskiej na Białorusi.

– Zwiększenie nakładów finansowych na realizację zadań związanych z masową migracją Polaków (m.in. Wielka Brytania, Irlandia, Włochy) po 1 maja 2004 r. Placówki przeznaczają dodatkowe dofinansowanie na pomoc zarówno działającym już tam stowarzyszeniom polskim i polonijnym, jak i nowo tworzącym się strukturom organizacyjnym nowej migracji zarobkowej. Dotyczy to projektów edukacyjnych i kulturalnych. Dla przykładu w 2007 r., w porównaniu z 2006 r., w Dublinie nakłady finansowe na szkolnictwo i oświatę wzrosły o 420 proc. i o 129 proc. na kulturę i sztukę, w Sztokholmie odpowiednio – o 285 proc. i o 147 proc. a w Edynburgu – o 1500 proc. i o 1055 proc.

Dotacje w zakresie „szkolnictwa i oświaty” (w 2009 r. – 4405 tys. zł), przekazywane na placówki dyplomatyczno-konsularne, przeznaczane są na wspieranie szeroko pojętej działalności oświatowej i pomoc szkolnictwu polskiemu i polonijnemu; obejmują m.in. promocję nauki języka polskiego, proces nauczania i doskonalenia znajomości języka polskiego wśród dzieci, młodzieży i osób dorosłych oraz polepszenie warunków nauczania języka

polskiego, uatrakcyjnienie procesu dydaktycznego w ośrodkach oświatowych i uczynienie go bardziej skutecznym.

Wydatki z dotacji „kultura i sztuka” (w 2009 r. – 4429 tys. zł) są przeznaczone przez konsulaty na finansowanie własnych projektów i dofinansowywanie przedsięwzięć kulturalnych realizowanych przez środowiska Polaków i Polonii.

Środki w pozycji „kolonie i obozy” (w 2009 r. – 614 tys. zł) przekazywane są na placówki znajdujące się głównie na Wschodzie, do krajów Europy Środkowo-Wschodniej i wyjątkowo do krajów Europy Zachodniej (np. Niemcy) w formie dofinansowania obozów, kolonii i półkolonii, wycieczek szkolnych w kraju zamieszkania, a także przejazdów dzieci i młodzieży polonijnej na kolonie i obozy organizowane w Polsce.

Oddzielną pozycję budżetową stanowią środki otrzymywane przez MSZ z budżetu państwa na – wynikające z *Ustawy o radiofonii i telewizji* z 29 grudnia 1992 r. – finansowanie Telewizji Polonia. Zakres i sposób tworzenia i rozpowszechniania programów dla odbiorców za granicą w języku polskim i w innych językach oraz zasady pokrywania ich kosztów są określane w formie porozumień zawieranych między ministrem spraw zagranicznych oraz jednostkami publicznego radia i telewizji. Na mocy porozumienia między MSZ a Telewizją Polską S.A., podpisanego 14 września 1994 r., MSZ i TVP podpisują co rok aneks, w którym określana jest m.in. wysokość środków finansowych kierowanych przez resort spraw zagranicznych na tworzenie programów Telewizji Polonia. W 2009 r. kwota dotacji wynosi 11 319 tys. zł.

Załącznik 1

Raport Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za 2008 r.
(część polonijna)

IV. Problematyka polonijna

4.1. Kontakty urzędu ze środowiskiem polonijnym

W 2008 r. Konsulat Generalny RP w Londynie tradycyjnie blisko współpracował z organizacjami i instytucjami polskiej diaspory na terenie okręgu konsularnego.

Pracownicy urzędu brali czynny udział nie tylko w najważniejszych wydarzeniach okolicznościowych i rocznicowych czy też spotkaniach o charakterze roboczym przygotowywanych przez Polonię zamieszkałą w Anglii i Walii, ale również inspirowali i współorganizowali wiele z takich przedsięwzięć.

Najważniejszą w 2008 r. inicjatywą konsulatu było zorganizowanie dwóch konferencji poświęconych problematyce młodych środowisk polonijnych – „Formy społecznej pomocy Polakom w Wielkiej Brytanii ze strony środowisk polskich i organizacji działających w tym kraju” (kwiecień) oraz „Aktualna sytuacja Polaków – migracji ekonomicznej w Anglii” (październik). W każdej z tych konferencji uczestniczyli przedstawiciele ok. 20 orga-

nizacji polonijnych a także reprezentanci brytyjskich związków zawodowych oraz innych instytucji. Polskie władze reprezentowali między innymi wice-minister Jan Borkowski i senator RP Andrzej Person. W listopadzie konsulatu był współorganizatorem spotkania premiera Donalda Tuska z przedstawicielami środowisk emigracyjnych, poświęconego zjawisku powrotów polskich migrantów ekonomicznych do kraju, na którym premier zaprezentował rządowy program pomocy oraz dedykowaną rozważającym możliwość powrotu do Polski pozycję książkową *Powrotnik*.

Tradycyjnie koniec starego oraz początek nowego roku wiązał się ze spotkaniami opłatkowymi, organizowanymi przez wszystkie ważniejsze organizacje społeczne, kulturalne i kombatanckie. Serdeczna atmosfera tych spotkań oraz ciepłe słowa kierowane pod adresem biorących w nich udział konsulów oddają klimat naszej wzajemnej współpracy. Nie należy zapominać, że dla wielu organizacji te spotkania opłatkowe są ważnym źródłem dochodów na ich działalność (urząd wspiera organizowane przy tych okazjach loterie fantowe).

Do najważniejszych organizacji, z którymi konsulatu pozostaje w ścisłych kontaktach, należy zaliczyć Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii (ZP), Polską Misję Katolicką w Anglii i Walii (PMK), Stowarzyszenie Polskich Kombatanatów w WB (SPK), Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny w Londynie (POSK), Polską Macierz Szkolną za Granicą (PMS), ZHP poza Granicami, Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskiego za Granicą (ZNP), Instytut Polskiej Akcji Katolickiej (IPAK), Polską Fundację Kulturalną (PFK) oraz redakcję „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza”, Fundację „Veritas”, Polski Uniwersytet na Obczyźnie (PUNO), Zrzeszenie Artystów Scen Polskich za Granicą (ZASP), Zrzeszenie Pisarzy Polskich za Granicą, Stowarzyszenie Techników Polskich, Koło Lwowian, Instytut Józefa Piłsudskiego, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Studium Polski Podziemnej, Biblioteka Polska, Ognisko Polskie oraz organizacje kombatanckie, m.in. Związki byłych Żołnierzy 3 Dywizji Strzelców Karpaccich, 5 Kresowej Dywizji Piechoty, 1 Dywizji Pancerniej gen. Maczka, Koło byłych Żołnierzy Armii Krajowej, Koło Rodzin Osadników Kresowych, Koło Związku Spadochroniarzy Polskich.

4.2. Stan realizacji praw osób pochodzenia polskiego oraz obywateli RP stale zamieszkałych za granicą

Polska grupa narodowa korzysta z większości praw w takim samym zakresie jak inni obywatele ZK lub inne grupy narodowe i etniczne w tym kraju. Większość Polaków pozostałych w ZK po II wojnie światowej posiada obywatelstwo brytyjskie i w ich przypadku można mówić o posiadaniu przez nich praktycznie wszelkich praw (w tym wyborczych) w tym kraju. Zdecydowana większość organizacji polonijnych działa na podstawie statutu organizacji charytatywnej lub organizacji, której istnienie nie wymaga rejestracji formalnej. Na podkreślenie zasługuje fakt, że wszelkie organizacje polskie w ZK mogą prowadzić swą działalność bez żadnych ograniczeń i korzystają ze wszelkich uprawnień, jakie wynikają dla organizacji działających w ZK z obowiązującego

prawa brytyjskiego. Ustawodawstwo brytyjskie, regulujące status mniejszości etnicznych, koncentruje się przede wszystkim na zapewnieniu każdej takiej mniejszości równych praw i zapobieganiu przejawom jakiegokolwiek dyskryminacji lub uprzywilejowania. Organizacje polonijne nie są wspierane środkami finansowymi przez rząd ZK. Wszelkie wsparcie finansowe dla polskich domów dziennego pobytu czy szkół przedmiotów ojczystych jest rezultatem aplikacji składanych indywidualnie do władz szczebla lokalnego, które podejmują samodzielne decyzje w tym zakresie na podstawie obiektywnych przesłanek.

4.3. Działania urzędu na rzecz współpracy z Polonią i Polakami za granicą

Wspieranie oświaty polonijnej

Konsulat współpracuje ściśle z instytucjami i organizacjami edukacyjnymi i oświatowymi. W 2008 r. konsulat udzielał pomocy polskim szkołom sobotnim, finansując zakup podręczników, książek i pomocy szkolnych. Konsulat pośredniczył także w przekazywaniu wniosków o zakup podręczników do CODN MEN. Dla potrzeb polskich szkół sobotnich zakupionych zostało 15 laptopów, 5 projektorów wraz z ekranami oraz 3 drukarki. Konsulat wspierał finansowo organizację obchodów Dnia Nauczyciela oraz inauguracji roku akademickiego na PUNO. Ze środków konsulatu zakupiony został sprzęt komputerowy dla potrzeb kursów informatycznych organizowanych przez Stowarzyszenie Techników Polskich w Wielkiej Brytanii.

Współpraca z młodzieżą polonijną (w tym rekrutacja na imprezy w kraju)

W 2008 r. konsulat wspierał organizacyjnie i finansowo projekty i inicjatywy skierowane do młodzieży polonijnej. Placówka wsparła, w tym także finansowo, organizację miejscowego finału „Poloniady”, której laureaci wyjechali na ścisły finał do Polski. Ze środków konsulatu sfinansowano między innymi: zakup upominków dla dzieci na spotkanie mikołajkowe, organizowane przez Polską Misję Katolicką, druk materiałów do realizacji programu edukacyjnego *Roma Picture Book* realizowanego we współpracy z New Londoners/Children Society, pokrycie kosztu wyjazdu dziecięcego zespołu artystycznego oraz pokrycie kosztów wynajęcia namiotu na Dzień Dziecka. Konsulat wspierał także działania młodzieżowo-dziecięcego Teatru „Syrena” przy kolejnych produkcjach scenicznych dla najmłodszego pokolenia Polaków zamieszkałych na Wyspach Brytyjskich. Placówka zaangażowała się w organizację spotkania „Lednica” dla katolickiej młodzieży, które odbyło się w Laxton Hall.

Promocja Polski i kultury polskiej skierowana do Polonii i realizowana przez Polonię

Spektakularnym wydarzeniem promującym polską kulturę, a zarazem przykładem owocnego współdziałania konsulatu, Polskiej Misji Katolickiej i licznych organizacji polonijnych, były organizowane w Londynie obchody Święta Narodowego – 90. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Uroczystości rozpoczęły się celebrowaną przez prymasa Józefa Glempa mszą w londyńskiej Katedrze Westminsterskiej, a po przejściu, prowadzonego przez Orkiestrę Reprezentacyjną Marynarki Wojennej, wielotysięcznego biało-czerwonego pochodu głównymi ulicami miasta, zakończyły festynem pod Kolumną Nelsona.

Placówka aktywnie wsparła finansowo i współorganizowała odbywającą się w ramach Roku Herberta imprezę poświęconą twórczości poety, wystawienie pierwszej w historii POSK-u opery polskiej (*Verbum Nobile*, S. Moniuszki), obchody 85. rocznicy istnienia Oficyny Wydawniczej C. i K. Bednarczyków, koncert chopinowski na rzecz Polskiej Fundacji Kulturalnej, przedstawienia monodramu w wykonaniu K. Jandy w sali teatralnej POSK-u, a także inne imprezy artystyczne. Konsulat był także, we współpracy z ZASP za granicą, organizatorem koncertu „Muzyka polska i jej piękno”, którego w salonach ambasady wysłuchało około 200 osób. Na zakończenie roku Konsulat był organizatorem, połączonego z koncertem polskich kołęd, spotkania świąteczno-noworocznego z przedstawicielami polonijnych organizacji społeczno-kulturalnych i kombatanckich w Anglii oraz przedstawicieli młodej emigracji zarobkowej. W wieczorze udział wzięło ok. 170 osób na czele z rektorem PMK w Anglii i Walii – ks. prałatem T. Kuklą, oraz prezesami organizacji i działaczami środowisk polonijnych. Placówka aktywnie uczestniczyła w organizacji i przebiegu promocji serii znaczków „Prezydenci RP na Uchodźstwie” Poczty Polskiej. Inicjatywa ta została bardzo ciepło i serdecznie przyjęta przez brytyjską Polonię.

Wspieranie inicjatyw kulturalnych Polonii

Bardzo dobrze układała się współpraca z polonijnymi organizacjami kulturalnymi. W 2008 r. konsulat zakupił stroje ludowe dla zespołu folklorystycznego „Mazury” oraz mikrofony dla chóru polonijnego „Ave Verum”. Ze środków finansowany był druk zaproszeń i programów licznych imprez kulturalnych i artystycznych, w tym m.in. przedstawień przygotowanych przez dziecięco-młodzieżowy zespół Teatru „Syrena” z Londynu, oraz koncertów muzyki klasycznej pozyskujących środki na zakup klawesynu dla Zamku Królewskiego w Warszawie – „Amici Musicali”. Ze środków konsulatu zakupiono także drukarki dla Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii oraz materiały filmowe dla Studium Polski Podziemnej. W wielu przypadkach konsulat pokrywał koszty wynajęcia sali na inne przedsięwzięcia artystyczne lub upamiętniające wydarzenia z historii polskiej, np. „Kobiety w walce o niepodległość 1939–1945”, opracowanej przez Studium Polski Podziemnej w Londynie, i wydawnictw kulturalnych – „Pamiętniki Literackie” wydawane przez Związek Pisarzy Polskich za Granicą.

W związku z otrzymaniem z Centrali dodatkowych środków finansowych w ramach funduszy konsularnych w poz. „szkolnictwo i oświata”, „kultura i sztuka” oraz „opieka konsularna” konsulat wyposażył w dodatkowy sprzęt WB Stowarzyszenie Techników Polskich i Redakcję „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza”, a także niektóre ośrodki informa-

cyjno-pomocowe prowadzone przez najmłodsze pokolenie Polonii, jak również ośrodki wspierające polskich bezdomnych.

Wspieranie działań gospodarczych Polonii

Z racji aktywnych działań WE i WPHI placówka nie organizowała samodzielnie działań stanowiących promocję stricte gospodarczą. Niemniej jednak liczne spotkania organizowane przez konsulata z okazji uroczystości i wydarzeń artystycznych, na które zapraszani są przedstawiciele kręgów gospodarczych, stanowiły płaszczyznę do spotkań i wymiany doświadczeń i informacji przez nielicznych Polaków prowadzących w Wielkiej Brytanii działalność gospodarczą na większą skalę.

Ponadto, placówka utrzymuje bieżący kontakt ze środowiskami profesjonalnymi, których członkami są również przeważnie początkujący polscy biznesmeni, tj. Polish Professionals i Polish City Club, zapraszając przedstawicieli tych organizacji na ważniejsze spotkania okolicznościowe, a zwłaszcza na organizowane przez konsulata konferencje nt. sytuacji Polaków w Wielkiej Brytanii.

4.4. Świadczenia pomocowe – zapomogi, dary, przekazywane przez urząd bądź za jego pośrednictwem, współpraca z podmiotami krajowymi zaangażowanymi w działania wobec Polonii

W ramach świadczeń pomocowych sfinansowano wydatki związane z poszukiwaniem i wydobywaniem aktów zgonu oraz poszukiwaniem testamentów. Zakupiono zestawy komputerowe dla Polskiego Domu Opieki dla osób starszych w „Antokol” i „Kolbe House”, dla Klubu Psychologów Polskich, dla East European Advice Centre zajmującego się doradztwem prawnym dla nowo przybywających Polaków do Wielkiej Brytanii. Gen. M. Wałęga, z uwagi na trudną sytuację otrzymał od urzędu jednorazową zapomogę.

Konsulowie brali również czynny udział przy organizowaniu spotkań z Polonią brytyjską podczas oficjalnych wizyt przedstawicieli najwyższych władz m.in. Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, Sekretarza Stanu w MSZ Jana Borkowskiego, Sekretarza Stanu w MEN Krzysztofa Stanisłowskiego, posła na Sejm RP Marka Borowskiego, senatora RP Andrzeja Persona, senatora RP Romana Ludwiczuka, senatora RP Piotra Łukasza Andrzejewskiego, dyrektora Biura Polonijnego w Kancelarii Senatu Artura Kozłowskiego, ministra Janusza Krupskiego – Kierownika Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.

4.5. Współpraca z duchowieństwem polonijnym

Bardzo dobrze układała się współpraca pomiędzy placówką a Polską Misją Katolicką w Anglii i Walii. Najlepszym przykładem owocnego współdziałania był wielki sukces wspólnie organizowanych w Londynie obchodów Święta Niepodległości. 12 grudnia 2008 r. zorganizowana została po raz kolejny symboliczna wieczerza wigilijna konsulów z przedstawicielami Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii z udziałem ks. rektora

T. Kukli oraz księży dziekanów. Na uroczystych spotkaniach organizowanych przez placówkę, a także podczas konferencji dotyczących migracji ekonomicznej, zawsze zapraszani są polscy księża. Parafie, szczególnie w pierwszych latach po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, stanowiły ważne ośrodki informacji i pomocy dla Polaków. Ta działalność, chociaż w mniejszym stopniu, jest kontynuowana, przez co ustanowiona została trwała płaszczyzna współpracy z Polską Misją Katolicką. Parafie i pracujący w nich księża udzielają znacznej pomocy przy organizacji niektórych wyjazdowych dyżurów konsularnych np. do miejscowości, gdzie nie ma dobrze zorganizowanej społeczności polskiej.

4.6. Opieka nad kombatantami i miejscami pamięci narodowej

Wśród wielu spotkań z przedstawicielami środowisk kombatanckich, organizowanych przez konsul na terenie Ambasady RP w Londynie z okazji wręczania odznaczeń państwowych, medali okolicznościowych czy też nominacji wojskowych, na szczególną uwagę zasługuje doroczne spotkanie Kawalerów *Virtuti Militari*, które tradycyjnie już odbyło się w listopadzie. Spotkanie odbywa się w bliskości Święta Niepodległości Polski, w rocznicę ustanowienia orderu VM, i stanowi jedną z nielicznych okazji do wspólnego spotkania się coraz mniejszego już grona kombatantów, którzy swoimi czynami wojennymi zasłużyli na to najwyższe bojowe odznaczenie. W grudniu 2008 r. przedstawiciel konsulatu złożył, znajdującemu się w trudnej sytuacji zdrowotnej i materialnej, generałowi przedświąteczną wizytę, w czasie której udzielił jednorazowej bezzwrotnej zapomogi.

W 2008 r. kombatanci uczestniczyli w uroczystościach rocznicowych odbywających się pod pomnikiem lotników i obeliskiem katyńskim. Placówka sprawowała opiekę nad miejscami pamięci narodowej, w tym polskimi grobami na londyńskich cmentarzach Gunnersbury (wspólnie z członkami stowarzyszenia Poland Street oraz kombatantami z AK) oraz Highgate. W listopadzie, wraz z przedstawicielami YKP–Londyn, konsul ds. Polonii złożył wieniec na grobie kapitana Mamerta Stankiewicza w Hartel-pool.

W budynku ambasady RP w Londynie odbyła się, wieńcząca Rok Generała Andersa, konferencja będąca podsumowaniem realizowanych prac w czasie tego roku.

Konsul Generalny w imieniu ministra J. Krupskiego udekorował medalem „Pro Memoria” Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskiego za Granicą za wybitne zasługi w utrwalaniu pamięci o ludziach i ich czynach w walce o niepodległość Polski podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu.

W 2008 r. Konsul Generalny odwiedził polskie domy opieki społecznej dla osób starszych, w tym Dom Spokojnej Starości w Laxton Hall, Dom Opieki dla Osób Starszych „Kolbe House” w Londynie, Ilford Park Polish Home w Stover-Newton Abbot.

W roku sprawozdawczym ścisłą współpracę utrzymywano z Sejmem i Senatem RP, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwem Edukacji Narodowej,

Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”.

Dział Polonijny prowadzony jest przez jednego pracownika merytorycznego.

V. Opieka nad polską migracją zarobkową.

5.1. Charakterystyka migracji napływowej

Struktura grupy Polaków przyjeżdżających do Wielkiej Brytanii w ostatnim roku była podobna do tej z lat 2004–2007. Zdecydowaną większość Polaków przebywających na terenie Wielkiej Brytanii stanowią osoby młode w wieku produkcyjnym: 18–24 lata – 44 proc., 25–34 lata – 38 proc., 35–44 lata – 11 proc., powyżej 45 roku życia – 7 proc. W okresie od maja 2004 r. do września 2008 r. struktura osób zarejestrowanych pod względem płci przedstawiała się w sposób następujący: 57 proc. stanowili mężczyźni i 43 proc. – kobiety. Tylko 10 proc. spośród osób zarejestrowanych deklaruje, że posiada inne osoby na utrzymaniu (60 proc. osób utrzymywanych to małoletni poniżej 17 roku życia), podczas gdy w latach 2006–2008 do konsulatu zgłosiły się liczne pary w celu złożenia wniosków o wydanie paszportów tymczasowych dzieciom urodzonym w Wielkiej Brytanii w okresie od 2004–2008 r. W Konsulacie Generalnym RP w Londynie w 2008 r. wydano 12 845 paszportów tymczasowych dla małoletnich poniżej 5 roku życia.

Liczba ponad 594 tys. Polaków zarejestrowanych w Home Office nie obejmuje rodzin osób podejmujących zatrudnienie, jak i osób samozatrudniających się (nie podlegają ww. obowiązkowi rejestracji w HO). Istnieje przy tym nadal szara strefa.

Z raportu HO wynika, że obywatele polscy stanowią najliczniejszą grupę we wszystkich grupach zawodowych (66 proc.). Znajdują zatrudnienie głównie w następujących sektorach: administracja, biznes i zarządzanie (68 proc. ogółu zarejestrowanych, 240 tys.), hotelarstwo i gastronomia (64 proc. zarejestrowanych, 105,9 tys.), rolnictwo (59 proc. zarejestrowanych, 53,6 tys.), produkcja i przetwórstwo żywności (66 proc., 28,5 tys.), budownictwo (72 proc., 25,7 tys.), służba zdrowia (68 proc., 25,3 tys.), transport (77 proc., 17,8 tys.), produkcja (69 proc., 44 tys.), rozrywka (58 proc., 7,8 tys.), sprzedaż i inne usługi (69 proc., 26,6 tys.).

Z raportu Home Office wynika również, że większość zarejestrowanych pracowników w okresie od października 2007 r. do października 2008 r., tj. 68 proc., zarabia za godzinę od 4,5 do 5,99 GBP, a 24 proc. deklaruje stawkę godzinową w przedziale 6–7,99 GBP. Niestety, często zdarza się, że obywatele polscy podejmujący pracę u innych Polaków otrzymują uposażenia niższe nawet od stawki minimalnej. Jeśli chodzi o czas pracy, to 96 proc. zarejestrowanych w HO osób pracuje ponad 16 godzin tygodniowo, a 86 proc. tej grupy 35 godzin.

Istotnym czynnikiem jest również trwałość zatrudnienia, w ostatnim roku bowiem 53 proc. zarejestrowanych w HO zadeklarowało zatrudnienie czasowe, a 43 proc. stałe; w okresie od maja 2004 r. do października 2008 r. te dane przedstawiają się odpowiednio – 75 proc. i 19 proc. Proporcje te

kształtują się bardzo różnie w ramach poszczególnych sektorów, np. w rolnictwie aż 76 proc. osób zadeklarowało czasowe zatrudnienie; w gastronomii i hotelarstwie – 79 proc. osób zostało zatrudnionych na stałe; w produkcji – 65 proc. pracowników znalazło stałe zatrudnienie; w sektorze „administracja, biznes i zarządzanie” – 79 proc. stanowią pracownicy czasowi.

Z raportu Accession Monitoring Report wynika, że 62 proc. osób, które złożyły w 2008 r. w Home Office wniosek o rejestrację zatrudnienia, zadeklarowało w Wielkiej Brytanii pobyt krótszy niż 3 miesiące (w 2007 r. – 58 proc.), 23 proc. określiło swój pobyt jako bezterminowy, 7 proc. zamierza zostać powyżej 2 lat, 4 proc. – od 1 do 2 lat, 3 proc. – od 6 do 11 miesięcy, a 2 proc. od 3 do 5 miesięcy.

Geograficznie liczba zarejestrowanych pracowników w ostatnim roku przedstawia się następująco: 15 proc. – Anglia (tzn. region), największy odsetek zarejestrowanych pracowników, 14 proc. – Midlands, 11 proc. – Londyn, po 10 proc. – Północny Wschód i Środkowa Anglia, 8 proc. – Północny Zachód, 4 proc. – Irlandia Północna, 2 proc. – Walia. Ma to oczywiście ścisły związek z sektorem zatrudnienia, np. w Londynie mieszka 27 proc. osób zarejestrowanych, zatrudnionych w hotelarstwie i gastronomii (osoby te stanowią 42 proc. osób pracujących w Londynie), w Anglii aż 25 proc. zatrudnionych w rolnictwie, w hrabstwie Midlands – 20 proc. zarejestrowanych w sektorze „biznes, administracja, zarządzanie” (60 proc. pracowników hrabstwa Midlands).

Polacy stanowią także najliczniejszą grupę spośród aplikujących o zasiłki socjalne, zasiłki dla bezrobotnych oraz renty. W okresie od maja 2004 r. do października 2008 r. odnotowano ponad 30 tys. takich wniosków, z czego tylko 7630 zostało uznanych do rozpatrzenia (w III kwartale 2008 r. odnotowano 3309 wniosków o zasiłki dla poszukujących pracy, z czego tylko 926 kwalifikowało się do dalszego rozpatrzenia). Aż 51 proc., tj. 15 987, wniosków o zasiłki (262 – 2004 r., 1017 – 2005 r., 2994 – 2006 r., 6403 – 2007 r., 5311 – od stycznia do października 2008 r.) zostało przesłanych przez Polaków, 14 proc. przez Litwinów i 12 proc. przez Czechów.

5.2. Działania informacyjne na rzecz migracji zarobkowej

W 2008 r., urząd kontynuował akcje informacyjne skierowane do nowo przybywających obywateli polskich, wypracowane w latach poprzednich, oraz podejmował nowe inicjatywy w tym zakresie. W ich ramach, kolejny już raz, współfinansował najnowszą edycję poradnika *Życie i praca w Wielkiej Brytanii*, wydawanego przez Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii, stanowiącego najpełniejsze kompendium wiedzy na temat życia w tym kraju, dostępnego w języku polskim. Poradnik ten ma charakter unikalny w ramach krajów UE, do których w ostatnich latach emigrowali Polacy, a o jego wysokiej ocenie świadczy także decyzja MSZ o rozpoczęciu jego dystrybucji w kraju wśród osób, które dopiero rozważają wyjazd do Wielkiej Brytanii. Wydawnictwo dostępne jest w siedzibie urzędu, który zajmuje się też jego dystrybucją w ośrodkach poza Londynem. Dzięki spotkaniu między przedstawicielami Zjednoczenia Polskiego oraz Citizen`s

Advice Bureau, do którego doszło 13 kwietnia 2008 r. podczas konferencji organizowanej przez konsulat, elektroniczna wersja poradnika dostępna jest także w sieci biur porad obywatelskich prowadzonych przez w/w instytucję na terenie całej Wielkiej Brytanii.

Urząd kontynuował dystrybucję poradnika na temat praw pracowniczych – *Praca w Zjednoczonym Królestwie. Twoje Prawa*”. Wydany we współpracy z federacją związków zawodowych TUC zawiera informacje o regulacjach miejscowego prawa pracy, gwarancjach przysługujących osobom podejmującym pracę na Wyspach oraz sposobach egzekwowania swych praw.

8 maja 2008 r., z inicjatywy konsulatu, w siedzibie urzędu została zorganizowana konferencja prasowa kierownictwa Gangmaster’s Licensing Authority dla przedstawicieli polonijnych i krajowych mediów. Jej celem było dotarcie z informacją o pomocy, jaką polscy pracownicy mogą uzyskać od w/w urzędu (zajmuje się nadzorem nad rynkiem pracy w rolnictwie oraz przetwórstwie żywności). Podczas tego wydarzenia promowano także publikacje przygotowane przez GLA w języku polskim (ulotki informacyjne oraz poradniki); są one dostępne także w siedzibie urzędu oraz w wersji elektronicznej na stronie internetowej.

29 maja 2008 r. gościliśmy na konferencji prasowej w naszej siedzibie prezesa jednej z trzech największych brytyjskich central związkowych GMB – Paul Kenny. Okazją do tego stało się wspólne przedsięwzięcie Konsulatu, Instytutu Kultury Polskiej w Londynie oraz GMB, polegające na udziale polskich zespołów muzycznych w festiwalu Glastonbury. W ramach tego największego w Europie festiwalu muzycznego (300 tys. widzów) działa scena muzyczna, której patronują brytyjskie centrale związkowe. Udział polskich zespołów oraz promocja tej inicjatywy, która odbiła się szerokim echem w mediach brytyjskich, miał m.in. na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na problemy, na które napotykają pracownicy migrujący, oraz budowę płaszczyzny porozumienia między nimi a społecznością miejscową.

25 października 2008 r. urząd zorganizował konferencję „Aktualna sytuacja Polaków – migracji ekonomicznej w Wielkiej Brytanii”, w której wzięli udział przedstawiciele znakomitej większości aktywnych organizacji nowo w Polsce z terenu Wielkiej Brytanii, goście z Polski (przedstawiciele Sejmu i Senatu RP, delegacja MSZ, z wiceministrem Janem Borkowskim), a także przedstawiciele instytucji miejscowych (związków zawodowych, GLA, CAB) oraz dziennikarze. Celem konferencji była dyskusja na temat bieżącej sytuacji migracji, zwłaszcza w kontekście kryzysu finansowego, stała się też forum do wymiany doświadczeń i informacji o realizowanych już projektach, a media polonijne zamieściły obszernie i pozytywne relacje z tego wydarzenia.

Wraz z wejściem w życie przepisów o abolicji podatkowej urząd przeprowadził akcję informacyjną temu poświęconą. W polonijnej prasie oraz radiostacjach ukazały się wywiady na ten temat z konsulem kierującym Działem Prawnym, informatory zostały umieszczone na stronie internetowej placówki, a informacje na temat przepisów ustawy zostały przesłane

partnerom urzędu, m.in. do Polskiej Misji Katolickiej w Wielkiej Brytanii. Niestety, mimo podejmowanych prób, nie udało się skłonić przedstawicieli Ministerstwa Finansów do przyjazdu do Wielkiej Brytanii (urząd wyrażał wolę organizacji spotkania specjalistów tego resortu z tutejszymi, polonijnymi mediami).

24 listopada 2008 r., we współpracy z urzędem, odbyła się uroczysta promocja książki *Powrotnik – nawigacją dla powracających*, z udziałem Premiera RP Donalda Tuska. W uroczystości tej wzięli udział, zaproszeni przez urząd, przedstawiciele organizacji polonijnych z terenu Wielkiej Brytanii oraz polonijnych mediów. Treść poradnika spotkała się z bardzo pozytywnymi recenzjami ze strony zainteresowanych. Urząd oraz wskazane przez nas podmioty biorą udział w jego dystrybucji.

Działania informacyjne wobec migrantów podejmuje również szereg instytucji miejscowych, obok wcześniej już wymienionego Gangmaster's Licensing Authority, wydającego broszury i informatory oraz organizującego w sezonie letnim radiowe kampanie informacyjne skierowane do Polaków; są to także urzędy administracji publicznej i lokalnej, organizacje związkowe czy fundacje i organizacje charytatywne. Przykładowo można wymienić Health and Safety Executive (inspekcja ds. higieny i bezpieczeństwa pracy), która przygotowała poradniki w języku polskim dla Polaków zatrudnionych w różnych branżach. Władze lokalne poszczególnych regionów wydają informatory w języku polskim, zawierające informacje przydatne dla osób osiedlających się w danym rejonie. Coraz częściej instytucje publiczne część swoich serwisów dostępnych w internecie udostępniają w języku polskim (np. National Health Service, Home Office, Transport for London). Akcje informacyjne skierowane do obywateli polskich prowadzi miejscowa policja (akcja przeciw nadużywaniu alkoholu przez kierujących pojazdami), straż pożarna (uświadamianie zagrożeń pożarowych), Ministerstwo Gospodarki (informatory na temat płacy minimalnej). Większość z liczących się central związkowych (Unison, Unite, GMB) dystrybuuje materiały w języku polskim na temat prowadzonej przez siebie działalności, praw pracowniczych oraz korzyści płynących z przynależności do związków.

Działalność informacyjną i poradniczą prowadzą polonijne oraz krajowe media dostępne w Wielkiej Brytanii. Sporą objętość ukazujących się tutaj periodyków zajmuje właśnie poradnictwo dotyczące różnych sfer życia (służby zdrowia, świadczeń społecznych, podatków, rejestracji pojazdów).

5.3. Działania pomocowe urzędu

W 2008 r. wzrosła liczba interwencji podejmowanych przez urząd w sprawach pracowniczych (153). W znacznej większości są to indywidualne przypadki nadużyć, których ofiarami padają obywatele polscy. Wśród najczęściej spotykanych można wskazać: nieuprawnione potrącenia z wynagrodzeń, niekorzystne rozliczanie czasu pracy, złe warunki zakwaterowania czy też zaległości w wypłacie wynagrodzeń.

Sprawą, która odbiła się najszerzym echem w mediach w 2008 r., była samobójcza śmierć dwóch obywateli polskich na plantacji truskawek nale-

żące do firmy S&A Produce. Kontekst sprawy, a zwłaszcza przypadki, do których dochodziło wcześniej w innych państwach UE, kazał zakładać, iż być może te tragiczne wydarzenia związane są z warunkami pracy panującymi na plantacji. 2 lipca 2008 r. kierownik konsulatu oraz konsul ds. prawnych udali się na miejsce zdarzenia, by naocznie przekonać się o warunkach pracy i zakwaterowania Polaków oraz przeprowadzić rozmowy z miejscową policją, przedstawicielem związków zawodowych, kierownictwem zakładu oraz pracownikami. Zebrane materiały potwierdziły tezę, iż przyczyną obu samobójstw były kłopoty osobiste (konflikty rodzinne oraz alkoholizm). Warunki pracy i zamieszkania na farmie, jakkolwiek nienależące do komfortowych, odpowiadają standardom przyjętym dla tego typu zakładów. Po wizycie na plantacji urząd zwrócił się do Gangmaster`s Licensing Authority oraz Health and Safety Executive z prośbą o przeprowadzenie szczegółowych kontroli w firmie. Kontrole te nastąpiły w ciągu najbliższych dni, a ich ustalenia potwierdziły wrażenia odniesione z wizytacji (organy kontrolne znalazły tylko drobne uchybienia dotyczące instalacji przeciwpożarowych). Wyniki kontroli urząd przekazał następnie Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej oraz Biuru Rzecznika Praw Obywatelskich. Podjęte działania w sprawie S&A Produce stanowią dobry przykład efektywnej współpracy między placówką konsularną, miejscowymi organami kontroli, związkami zawodowymi oraz instytucjami krajowymi.

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2008 r. miały miejsce przypadki oszustw dokonywanych na osobach zachęcanych poprzez ogłoszenia (prasowe, internetowe) do przyjazdu do pracy w Wielkiej Brytanii. Do pozytywów należy zaliczyć zmniejszenie się skali tego zjawiska. W większości takich przypadków osobom pokrzywdzonym urząd udziela pomocy w powrotach do kraju.

Konsulat utrzymywał również bieżącą, roboczą współpracę z fundacją BARKA oraz innymi organizacjami charytatywnymi zajmującymi się pomocą emigrantom z Polski, których dotknął problem bezdomności. W ramach współpracy instytucje te dostały wsparcie finansowe ze środków urzędu oraz pomoc w procesie powrotu ich podopiecznych do kraju (m.in. wydanie dokumentów podróży, pożyczki konsularne).

Urząd rozwijał współpracę z miejscowymi instytucjami zajmującymi się ochroną praw pracowniczych. W 2008 r. odbyło się kilka roboczych spotkań z przedstawicielami Gangmaster`s Licensing Authority, którzy byli też gośćmi konferencji, organizowanych przez urząd. Znacznej intensyfikacji nabrała współpraca z centralami związkowymi. Przedstawiciel placówki, konsul M. Mazurek, był honorowym gościem zjazdu centrali związkowej GMB, podczas którego wygłosił odczyt na temat roli i problemów polskich pracowników migrujących do Wielkiej Brytanii, był także gościem związku na festiwalu w Glastonbury. Zawiazane bezpośrednie kontakty przełożyły się na realne działania związku wobec pracowników z Polski. GMB otworzyło w Southampton centrum pomocy migrantom, będące unikalnym tego rodzaju przedsięwzięciem w Wielkiej Brytanii. Kierownik urzędu miał okazję wizytować wspomniane centrum podczas konsularnego dyżuru wyjaz-

dowego w tym mieście. Świadczy ono pomoc pracownikom z Polski w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, nauce języka angielskiego oraz prowadzi zajęcia dla aktywistów związkowych. Podczas wizyty w Southampton oraz zjazdu związku w Plymouth nawiązane zostały również kontakty z aktywnie działającymi w związku obywatelami polskimi.

W 2008 r. w siedzibie urzędu zorganizowane zostały również spotkania z przedstawicielami pozostałych największych brytyjskich central związkowych – Unison oraz Unite. Nawiązane podczas nich kontakty pozwoliły stworzyć sieć osób, które służą pomocą w sytuacjach, gdy do urzędu trafiają informacje o wykorzystywaniu polskich pracowników. Każda z wymienionych central związkowych prowadzi również własne działania skierowane do pracowników migrujących. Obok aktywizacji tej grupy pracowników oraz przekonywania ich do udziału w związku jest to także współpraca z polskimi centralami, a jej owocem jest m.in. delegowanie przedstawiciela OPZZ do pracy w ramach centrali Unison.

Ponadto w r. 2008 kontynuowana była współpraca z ACAS (mediator w stosunkach pracownik–pracodawca), Jobcenter Plus (urząd pracy), Citizen's Advice Bureau (federacja biur porad obywatelskich), Health and Safety Executive (inspekcja ds. higieny i bezpieczeństwa pracy) i władzami lokalnymi.

5.4. Zagrożenia, problemy oraz propozycje ich rozwiązania

Obok problemów, sygnalizowanych w latach poprzednich i występujących nadal, takich jak działalność polskich grup przestępczych wyludniających pieniądze od osób, którym „oferują” znalezienie pracy w Wielkiej Brytanii, czy też działalność podmiotów krajowych trudniących się *de facto* pośrednictwem pracy i świadomie wprowadzających zainteresowane osoby w błąd co do warunków oferowanej pracy i zakwaterowania, największe potencjalne zagrożenie związane jest z kryzysem ekonomicznym i recesją, w której znalazła się Wielka Brytania w ostatnich miesiącach.

W związku z dekonjunkcją gospodarczą pojawiły się grupowe zwolnienia, wymuszone brakiem zamówień przymusowe urlopy oraz bankructwa podmiotów gospodarczych o – wydawałoby się – ugruntowanej pozycji na rynku. Przykładem może być bankructwo sieci sklepów „Woolworths”, która w swych placówkach detalicznych oraz centrach magazynowych zatrudniała wielu obywateli polskich. Kryzys dotknął m.in. branżę budowlaną, a zwłaszcza małe firmy prosperujące dzięki zamówieniom od indywidualnych klientów wykańczających czy remontujących swe domy (wielu polskich obywateli pracuje właśnie w tego rodzaju firmach). W związku z niepewnością, panująca na rynku, klienci wstrzymują się z podejmowaniem tego typu inwestycji, co prowadzi do zwolnień wśród pracowników tych firm.

Szybko rosnące bezrobocie i frustracja, powodowana niemożnością spłaty zaciągniętych kredytów, w konsekwencji może wywołać wzrost nastrojów antyimigracyjnych. W ostatnich miesiącach obserwujemy w doniesieniach prasy, tradycyjnie niechętniej otwarciu rynku pracy, wzrost liczby materiałów ukazujących imigrantów (w tym Polaków) jako dodatkowe

obciążenie dla budżetu państwa w czasie kryzysu i powód kłopotów ze znalezieniem pracy przez pracowników miejscowych. Stąd zasadne wydają się obawy, iż mogą pojawić się incydenty wymierzone w pracowników z Polski, należy liczyć się też z tym, że będą oni szczególnie narażeni na utratę pracy.

Urząd, świadomy tych zagrożeń, stara się uwrażliwić na to zjawisko miejscowych partnerów – związki zawodowe, władze lokalne, policję i organizacje pozarządowe wspierające pracowników migrujących. M.in. temu celowi służyła zorganizowana przez urząd w dniu 25 października 2008 r. konferencja „Aktualna sytuacja Polaków – migracji ekonomicznej w Wielkiej Brytanii”, w której wzięli udział przedstawiciele większości wymienionych wyżej podmiotów. W uświadamianiu tych zagrożeń oraz przeciwdziałaniu ich przejawom urząd blisko współpracuje ze Zjednoczeniem Polskim w Wielkiej Brytanii oraz innymi organizacjami polonijnymi. Zjednoczenie przy wsparciu konsulatu ugruntowało w 2008 r. pozycję podmiotu artykułującego stanowisko Polaków zamieszkujących Wielką Brytanię, z którym liczą się tutejsze instytucje (przykładem mogą tu być akcje podejmowane przeciwko nieuprawnionym artykułom przedstawiającym Polaków w sposób krzywdzący). Wobec wyżej opisanych zagrożeń tego rodzaju współpraca i wspólne inicjatywy muszą być w nadchodzących miesiącach zintensyfikowane.

Załącznik 2

Raport Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku za 2008 r.
(część polonijna)

IV. PROBLEMATYKA POLONIJNA

4.1. Kontakty urzędu ze środowiskiem polonijnym

Systematyczna i stale wzmacniana współpraca z Polonią w 2008 r. wzorem lat ubiegłych, miała wielopłaszczyznowy charakter, począwszy od udziału konsulów w wielu uroczystościach polonijnych, aż po organizowanie wydarzeń będących próbą integrowania polskiej społeczności i udzielanie wsparcia instytucjom, które aktywizują młode pokolenie Polaków w USA.

Podejmowaliśmy wysiłki na rzecz współdziałania aktywnych środowisk polonijnych. Zasadą nadrzędną konsulatu stało się wspieranie inicjatyw, które wzmacniają integrację i eliminują wewnętrzne podziały, tak częste wśród organizacji polonijnych. Ważne miejsce w działalności zajmowała współpraca z organizacjami zrzeszającymi ludzi młodych.

Niezmiennie konsulat utrzymuje partnerskie kontakty ze stanowymi oddziałami Kongresu Polonii Amerykańskiej, współpracując z nimi przy okazji różnych przedsięwzięć, np. działań na rzecz obrony dobrego imienia (sprostowania nieprawdziwych stwierdzeń lub faktów historycznych w mediach, tak jak w przypadku „AM New York”, w którym po raz kolejny padło określenie „Polish death camp” w kontekście Sobiboru, czy głośniejszej sprawy

senatora A. Spectera, który publicznie wypowiedział się na Manhattanie obraźliwie o Polakach na spotkaniu Commonwealth Club of Pennsylvania.

W 2008 r. konsulat współorganizował wizyty polityków polskich odwiedzających Nowy Jork.

W marcu, wizyta Premiera RP D. Tuska wraz z delegacją (w tym min. R. Sikorski, min. S. Nowak). Zorganizowaliśmy bogaty program zapewniający właściwy i politycznie efektywny kontakt rządu z Polonią nowojorską. Wraz z IKP zorganizowaliśmy pierwszy w Nowym Jorku pokaz filmu *Katyn* w prestiżowym kinie Directors Guild of America, w którym uczestniczyli liderzy wielu organizacji i środowisk polonijnych. Najważniejsze było liczne uczestnictwo środowisk kombatanckich, a wśród nich także tych, których tragedia w Katyniu dotknęła osobiście i do których zwrócił się w swoim liście premier Tusk. Zorganizowaliśmy również spotkanie premiera z liderami organizacji i elitami polonijnymi na Greenponcie oraz przełomowe spotkanie z emigrantami Marca'68 (wziął w nim udział min. S. Nowak z KPRM).

Majowa wizyta Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – B. Zdrojewskiego, który spotkał się m.in. z Zarządem i Radą Instytutu J. Piłsudskiego w sprawie przekazania części zbiorów IP mającemu powstać w Polsce muzeum marszałka Józefa Piłsudskiego w Sulejówku.

Wrześniowa wizyta Prezydenta RP i Ministra Spraw Zagranicznych w ramach 63. sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ. Odbłyły się polonijne spotkania z mediami, z młodzieżą, przedstawicielami organizacji.

Polonia coraz silniej domaga się częstego kontaktu z przedstawicielami władz Polski. Dotyczy to bez wyjątku wszystkich środowisk, zwłaszcza studentów.

W 2008 r. przedstawiciele konsulatu uczestniczyli w ponad 150 uroczystościach, obchodach rocznicowych, jubileuszach i festiwalach w stanach Nowy Jork, New Jersey, Connecticut, Pensylwania i Massachusetts, Ohio i Vermont. Do ważniejszych należały: uroczyste odsłonięcie popiersia T. Kościuszki w Głównej Bibliotece Kadetów Akademii Wojskowej USA w West Point, bankiet KPA na cześć zasłużonych kobiet Polonii w Buffalo, 18. Bal Błękitny SWAP w Connecticut, uroczystość upamiętnienia ofiar katyńskich pod pomnikiem Katyńskim w Jersey City, uroczystość nadania polskiej dzielnicy Bostonu nazwy „Polish Triangle”, uroczystości w tzw. amerykańskiej Częstochowie z udziałem kardynała Stanisława Dziwisza, galowy koncert polskich tańców i muzyki ludowej z okazji jubileuszu 70-lecia istnienia Polish American Folk Dance Company na Brooklynie, uroczyste obchody dnia Kościuszki w Filadelfii.

W 2008 r. zbliżyliśmy się do finału zbiórki pieniędzy na tzw. żelazny fundusz przyszłej Katedry Studiów Polskich na Uniwersytecie Columbia. W ramach tych działań zorganizowaliśmy odczyt dra Ludwika Sobolewskiego, prezesa Giełdy Papierów Wartościowych na CU, co po raz kolejny wskazało na niedosyt informacji o Polsce. Obsłużyliśmy też wizyty donatorów katedry: Zarządu ENEA S.A., Silesia Capital Fund, czy PKO BP. W maju placówka przeprowadziła drugą już akcję medialno-fundraisingową

w Polsce, którą zwieńczyła uroczysta kolacja dla biznesmenów i przyszłych donatorów, wydana przez min. R. Sikorskiego. Doprowadzono też do zakończenia rozmów nt. merytorycznego stanu przygotowań do utworzenia Katedry, czego rezultatem stała się ostateczna decyzja zezwalająca na bezpieczne przekazanie pieniędzy polskich donatorów na konto uczelni. Podsumowując, można powiedzieć, że 2008 r. był w projekcie kluczowym, kończącym ten trwający już blisko 6 lat proces.

Konsulat realizował politykę promocyjną w zakresie kultury polskiej, historii i języka, współpracując z licznymi polskimi i amerykańskimi placówkami akademickimi. Szczególnie istotna była nasza obecność na uczelniach z programami nauki języka polskiego lub traktującymi o Polsce. I tak nadal trwały kontakty z ośrodkami akademickimi: University of Buffalo (Program Studiów Polskich), University of Rochester (Centrum Studiów Polskich i Środkowo-Europejskich), Central Connecticut State University (Katedra Studiów Polskich i Polsko-Amerykańskich) oraz z Harvardem (polska katedra w Ośrodku Studiów Sławistycznych).

Placówka aktywnie wspierała inicjatywy (lub była współorganizatorem ich realizacji) sprzyjające porozumieniu między Polonią i diasporą żydowską Nowego Jorku. Staramy się przełamywać bierność i nieufność Polaków do tego dialogu, organizując spotkania z udziałem przedstawicieli obydwu społeczności. Skrajne postawy nacjonalistyczne, połączone z co najmniej niechęcią do Żydów, nie są wśród Polonii rzadkością. Także uznane organizacje polonijne (np. KPA) dają przyzwolenie na obecność takich postaw u siebie. Dlatego też konsulat stara się organizować w swojej siedzibie takie wydarzenia (również z udziałem przedstawicieli władz RP), których celem jest niwelowanie tego typu postaw. W tym kontekście warto dodać, że we współpracy z American Jewish Committee w konsulacie już po drugi odbyła się uroczystość żydowskiego święta Chanuka z udziałem młodych dyplomatów kilkudziesięciu państw.

W 2008 r. niejednokrotnie otwieraliśmy salony konsulatu dla ludzi sukcesu zawodowego, aby doświadczeniem mogli wspomóc innych w doskonaleniu i wykorzystaniu posiadanej wiedzy i umiejętności, nostryfikacji dyplomów oraz pomocy w poszukiwaniu pracy odpowiedniej do wykształcenia. Było to możliwe dzięki współpracy z Polish American Professionals, organizacją integrującą Polonię elit zawodowych różnych dziedzin. Najaktywniejszą taką organizacją jest Stowarzyszenie Inżynierów i Techników „Polonia Technica”. Wysoką ocenę za działalność należałoby wystawić także działaczom Rady Polskich Inżynierów Ameryki Płn., organizacji bardzo aktywnej, a powołanej zaledwie przed trzema laty, oraz Stowarzyszeniu Adwokatów Polsko-Amerykańskich.

W 2008 r. nieustająco toczył się spór (również na łamach mediów) między poprzednimi i nowymi władzami Instytutu Piłsudskiego wokół przekazania części zbiorów na rzecz przyszłego muzeum J. Piłsudskiego w Sulejówku. W spór bezskutecznie próbowano wciągnąć i konsulat.

Ważnym wydarzeniem była zmiana, po 23 latach, na stanowisku prezesa i dyrektora wykonawczego Fundacji Kościuszkowskiej. Został nim za-

przyjaźniony z konsulem Alex Storożyński, dziennikarz, laureat Pulitzera, były przewodniczący Rady Dyrektorów Polsko-Słowiańskiej Federalnej Unii Kredytowej.

Zmieniły się władze korporacji wydającej największą polonijną gazetą „Nowy Dziennik”, przeżywającą spore kłopoty finansowe. Kontakty konsulatu z nowym zarządem są bardzo dobre.

W 2008 r. konsul generalny wręczył 37 medali i odznaczeń (państwowych lub resortowych).

Udało się też zrealizować ważny z punktu widzenia właściwych kontaktów z Polonią i Amerykanami projekt budowy i aplikacji nowej bazy danych teleadresowych „DWK Baza Danych”. Jest to profesjonalny zaawansowany program informatyczny, który pozwala na obsługę PR-owską niezwykle rozbudowanego kulturalno-edukacyjno-politycznego programu placówki, z którego już nb. skorzystała, zakupując jego kopię, ambasada RP w Izraelu.

4.2. Stan realizacji praw osób pochodzenia polskiego oraz obywateli RP stale zamieszkałych za granicą

Konsulat nie zarejestrował sytuacji ani zdarzeń z elementem dyskryminacji Polaków ze względu na narodowość czy przynależność państwową. Polonia, jak każda inna grupa etniczna, ma pełną swobodę w kultywowaniu kultury i tradycji, choć np. liczne w ostatnich miesiącach 2008 r. przypadki niewpuszczenia Polaków na terytorium USA (na lotniskach) przez służby imigracyjne jednoznacznie interpretuje jako działania dyskryminacyjne. Niemniej Polacy, zarówno nowo przybyli, jak też i kolejne pokolenia tu zamieszkałe, korzystają z pełni praw gwarantowanych *Konstytucją USA*. Jedynie Polacy przebywający tu nielegalnie odczuwają niedogodności i niski status społeczny. Jednak i ci znajdują w USA względnie dobre warunki, czego najlepszym dowodem jest spora grupa obywateli RP przebywających tu nielegalnie od lat i wciąż liczących na kolejną amnestię emigracyjną.

Niepokoiki wzrost (nasilił się w 2008 r.) liczby przypadków odmowy wpuszczenia do USA Polaków, a zwłaszcza niehumanitarnego traktowania. Problem znalazł szerokie odzwierciedlenie w mediach polskich i polonijnych. Konsulat wyczerpująco informował o tym MSZ, a konsul generalny odbył w tych sprawach długą rozmowę z częścią kierownictwa Konsulatu Generalnego USA w Krakowie.

4.3. Działania urzędu na rzecz współpracy z Polonią i Polakami za granicą

Główne dziedziny współpracy z tymi środowiskami określają oczekiwania licznej i nieźle zorganizowanej, choć niestety nieco podzielonej, Polonii. Priorytetowe działania w tym zakresie to promocja i wspólne z Polonią działania na rzecz dobrego wizerunku Polski, prezentowanie Polonii dorobku Polski ostatnich 20 lat i stały dyskurs na ten temat, przeciwdziałanie stereotypom, zwłaszcza w kontekście stosunków polsko-żydowskich, umożliwienie dialogu Polonii z najwyższymi władzami RP, propagowanie

kultury polskiej, pomoc edukacji polonijnej, umacnianie polskich tradycji, inspirowanie Polonii do angażowania się w działalność polityczną w USA czy lobbying w sprawie zniesienia obowiązku wizowego dla obywateli RP.

Wspieranie oświaty polonijnej

Od kilku lat konsulat ma wypracowaną efektywną formułę współpracy ze wszystkimi polonijnymi szkołami doksztalającymi (tzw. sobotnimi) w okręgu konsularnym. W 2008 r. było ich 69 (plus 3 szkoły na Florydzie, które choć poza naszym okręgiem konsularnym, są pod naszą opieką) oraz szkoła przy konsulacie. Współpraca odbywa się zarówno poprzez kontakty z organami koordynacyjnymi – Centralą Polskich Szkół Doksztalających (CPSD) oraz Komisją Oświatową KPA, jak i poprzez bezpośrednie robocze kontakty ze szkołami. Uczestniczymy i pomagamy w realizacji ich inicjatyw, wydatnie wspieramy też organizowanie seminariów i konferencji dla nauczycieli, w tym odbywającego się co dwa lata Zjazdu Nauczycieli Polonijnych.

W szkołach sobotnich uczy się 10 800 dzieci, zaangażowanych jest w to 1500 nauczycieli. Prężnie działająca dyrektor CPSD Dorota Andracka, która znakomicie współpracuje z konsulem, swoim zaangażowaniem nieustannie poszerza działalność Centrali, na przykład poprzez uruchomienie i prowadzenie jedynych w okręgu konsularnym studiów podyplomowych języka polskiego jako obcego (trzysemestralne studia we współpracy z UMCS w Lublinie).

Konsulat aktywnie włącza się w finansowanie oświaty polonijnej z funduszu na współpracę ze szkolnictwem, dzięki któremu dofinansowywał zakup książek, słowników, podręczników, innych pomocy dydaktycznych, a także sprzętu audiowizualnego. W maju w Bostonie odbył się ważny ogólnoamerykański jubileuszowy X Zjazd Nauczycieli i Komitetów Rodzicielskich. To najważniejsze wydarzenie w życiu edukacji polonijnej (uczestniczyły w nim także osoby z kraju) miało jubileuszowy charakter. Organizatorzy chcąc profesjonalnie przygotować 4-dniowy maraton, ponieśli spore koszty przewyższające ich możliwości finansowe. Doceniając wagę Zjazdu (nowe techniki komunikowania i internetu w przemianach edukacji polonijnej) dofinansowaliśmy organizatorów kwotą ponad 8 tys. dol. Dodatkowo placówka skorzystała ze środków funduszu „szkolnictwo i oświata”, dzięki którym wsparła CSPD, m.in. pokrycie kosztów modernizacji jej strony internetowej.

Konsulat sponsorował wiele konkursów dla młodzieży. Przeznaczył fundusze na pokrycie kosztów realizacji warsztatów metodycznych dla nauczycieli. Udostępniał swoje pomieszczenia, m.in. na organizację spotkań szkół, warsztatów. Szkoły najbardziej potrzebujące, w tym Szkolny Punkt Konsultacyjny, otrzymały ze środków „szkolnictwo i oświata” dotacje na bieżącą działalność. Szkoły są biedne, mają niski standard pomieszczeń i ogólnie mówiąc – złe warunki lokalowe. Np. dzieci uczące się w Szkolnym Punkcie Konsultacyjnym przy placówce, w zimie uczestniczą w zajęciach w kurtkach. Dlatego szkoły polonijne bardzo często funkcjonują jedynie dzięki ofiarności ich nauczycieli i rodziców uczniów. Dzięki dyżurom kon-

sularnym mamy bieżący obraz szkół polonijnych nawet w stanach odległych od NYC. Często słyszymy pretensje, że wszystkie polskie środki finansowe, przeznaczone na wspieranie oświaty polonijnej za granicą, kierowane są na Wschód. Rozumiejąc potrzeby i realia tamtego regionu, Polonia w USA uważa, że mimo wszystko więcej pieniędzy trzeba przeznaczać na ten cel również tu. Z uwagi na kryzys finansowy i sytuację gospodarczą USA, odczuwalny jest odpływ Polaków, co skutkuje tym, że i kondycja finansowa polonijnych organizacji staje się nienajlepsza. Są od tego wyjątki – jednym z nich jest wzorcowa, choć duża (160 dzieci od zerówki po klasy maturalne) szkoła kształcąca w Bostonie, wyposażona nawet w klasy i pracownie komputerowe.

W środowisku oświaty polonijnej otworzył się narastający od dłuższego czasu konflikt pomiędzy nauczycielami zrzeszonymi w Centrali, a przewodniczącym Komisji Oświatowej KPA – dra E. Osysko. Bezpośrednim powodem konfliktu, prócz coraz gorszej współpracy, okazała się planowana publikacja książki *Wypisy historii Polski dla klas średnich w USA*. Główne zarzuty dotyczyły nietransparentnego działania dra Osysko, bez porozumienia z nauczycielami. Nigdy nie mieli oni możliwości zapoznania się z książką, wedle której (zgodnie z zapowiedziami p. Osysko) mieli prowadzić program dydaktyczny już od września.

Centrala PSD ściśle współpracuje z Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie. Zwłaszcza cenny jest kontakt z dr J. Wójtowicz, która raz w roku prowadzi warsztaty dla dyrektorów, nauczycieli i rodziców, z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie (profesorowie B. Suchacka i I. Adamek), prowadzącym podobne warsztaty, oraz z UJ (prof. W. Miodunka, który przygotowuje nauczycieli szkół średnich do przeprowadzenia egzaminów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego dla uczniów klas maturalnych).

CPSD wystąpiła z apelem, skierowanym do odpowiednich instytucji polskich, jak np. MEN czy MSZ, o pomoc w utworzeniu przy Centrali stanowiska doradcy ds. kształcenia polonijnego, które miałyby służyć profesjonalnemu zarządzaniu i organizacji pracy metodyczno-dydaktycznej. Jednocześnie Centrala prowadzi zaawansowane rozmowy nt. ważnego dla szkół polonijnych zakupu własnej siedziby. Dotąd jej biurem jest prywatne mieszkanie dyr. Doroty Andraki, angażującej się w tę działalność społecznie, która z przyczyn zdrowotnych wkrótce z tego chyba będzie musiała się wycofać. A trzeba podkreślić, że ta wybitna działaczka polonijna sama w działalność oświaty angażuje się ponad siły.

Placówka nie zapomina również o wyróżnianiu kluczowych postaci oświaty. Tylko w tym roku konsul generalny wręczył odznaczenia kilkunastu nauczycielom, w tym dyr. D. Andrace.

Współpraca z młodzieżą polonijną

Prócz współpracy ze szkołami (w tym z polonijnym harcerstwem), znakomitym partnerem placówki są studenci, zwłaszcza ci zrzeszeni wokół Klubów Polskich (KP) na nowojorskich (i nie tylko) uczelniach oraz w Organizacji Studentów Polskich w Nowym Jorku. Tę ostatnią konsulat

wspiera na różne sposoby, także finansowo. Jej działalność to głównie wszechstronne informowanie młodzieży polonijnej i przybyłej z Polski o możliwościach studiowania w USA i finansowania tej nauki. Temu służą cotygodniowe dyżury działaczy oraz – organizowane dwa razy w roku w konsulacie – seminaria „Studia 4U”. W spotkaniach tych biorą udział prawdziwe tłumy.

Uczelniane KP były nam niezwykle pomocne przy organizacji spotkań i przedsięwzięć polityczno-kulturalnych, np. wykład min. Sikorskiego na CU czy projekcja *Katynia*. Przewodnicząca Klubu Polskiego przy Instytucie Spraw Międzynarodowych CU została przez konsulat delegowana do udziału w międzynarodowym programie edukacyjnym *Poland in the Rockies* w Kanadzie, poszerzającym wiedzę o polskiej historii i kulturze oraz budowaniu tożsamości narodowej wśród młodych ludzi polskiego pochodzenia w Ameryce Płn.

Zauważamy też rosnące zaangażowanie młodej Polonii w społeczną pomoc starszym organizacjom. Podkreślenia warta jest ścisła współpraca z Instytutem Piłsudskiego. Wszystko to potwierdza rosnącą aktywność w USA studentów polskich i polskiego pochodzenia i poszukiwanie przez nich form wyrażania na zewnątrz więzi etnicznej i tożsamości grupowej.

W końcu 2008 r. na kampusie renomowanego uniwersytetu Yale w New Haven (Connecticut) odbyła się konferencja KP (stowarzyszeń) studenckich z wielu uczelni Wschodu USA. Zorganizowało ją Yale Polish Students Society we współpracy z Polish Students Organization w Nowym Jorku. Reprezentowane były takie uczelnie, jak Harvard, NYU, Columbia, CUNY, Rutgers, University of Pennsylvania. Konsulat był tam obecny i dyskutował z młodzieżą o stanie dzisiejszym i przyszłości stosunków Polska–USA, sytuacji Polonii, promocji kultury polskiej w USA oraz metodach powiększania szeregów członkowskich, profesjonalizacji działań, organizacji wydarzeń kulturalnych i potrzebie efektywnego fundraisingu.

Promocja Polski i polskiej kultury wobec Polonii i poprzez Polonię

Działania kulturalno-promocyjne na rzecz Polski w Nowym Jorku są na bardzo wysokim poziomie, przede wszystkim dzięki istnieniu Instytutu Kultury Polskiej. Niemniej jednak niezbędne jest uruchomienie długofalowych programów tematycznych, obejmujących m.in. łamanie stereotypów i uprzedzeń np. w stosunkach polsko-żydowskich, prezentujących pozycję gospodarczo-polityczną Polski, jej historię czy obraz Polaków. Podjęcie długofalowych profesjonalnych działań wizerunkowych jest wprost naglące. Widać również potrzebę uruchomienia działań promocyjnych wobec samej Polonii. Niejednokrotnie to właśnie ona przedstawia obraz Polski i Polaków. Niezbędna jest zatem ściślejsza współpraca z mediami polonijnymi i z liderami najważniejszych organizacji.

Działalność placówki w tej dziedzinie jest bardzo intensywna, widać jednak potrzebę uruchomienia działań programowych opartych na długofalowej współpracy z miejscowymi profesjonalistami. Konsulat od ponad dwóch lat optował za uruchomieniem takiego programu, znalazł nawet

partnera – renomowana firmę PR, która przygotowała solidne studium, ale na razie nie udało się wyjść z fazy projektowania.

Placówka aktywnie wspiera działania promocyjne Polonii, od licznych festiwali i przeglądów kultury, po imprezy organizowane wspólnie z partnerami amerykańskimi, promujące osiągnięcia Polski i Polaków. Elita Polonii zawsze zapraszana jest na wszystkie imprezy w konsulacie. Wiele polonijnych imprez odbywa się w konsulacie, co jest znaczącą formą wsparcia i podniesienia ich prestiżu. Staramy się też zapraszać Polonię do współorganizacji naszych imprez.

Na szczególną uwagę zasługuje zorganizowanie pierwszego w historii placówki spotkania emigrantów Marca'68 r. „Skazani na wolność – 40 lat później”. Liczba uczestników przerosła najśmielsze oczekiwania. Przybyło wiele osób, które po raz pierwszy od 40 lat odważyły się przyjść do polskiego konsulatu i podjąć dialog z przedstawicielami RP. Koniecznie trzeba tu zaznaczyć, że wielu z tych ludzi należy do elity amerykańskich sfer nauki, biznesu i sztuki. Doskonale przyjęte zostało przesłanie min. S. Nowaka w imieniu Premiera i Rządu RP. Spotkanie było bezsprzecznie przełomowe, przede wszystkim w obszarze porozumienia. Było to jedno z najpiękniejszych a bez wątpienia najbardziej wzruszających wydarzeń w nowojorskiej placówce, a jego znaczenie polityczne jest nie do przecenienia.

Tradycyjnie, w kolejną rocznicę śmierci papieża Jana Pawła II w katedrze św. Patryka przy Piątej Alei zorganizowaliśmy koncert organowy „Ducha nie gaście” – na organach grał T. Lewtak, tekst papieża czytała aktorka E. Czyżewska. We współpracy z placówką w katedrze śpiewał również znakomity Chór Mariański z Krakowa (główny koncert odbył w konsulacie).

Gościliśmy również świetnych wykonawców muzyki klasycznej – pianistów, skrzypków, gitarzystów czy wiolonczelistów, by wymienić takie nazwiska, jak I. Lipiński, siostry M. i S. Furuya, Ł. Kuropaczewski, K. Tkaczewski, K. Augustyn, K. K. Loucks, J. Maj, D.Tchernookov, P. Piekutowska, B. Bilińska, R. Markowicz.

Odbyły się pokazy filmów – *Pianists. Defining Chopin* T. Magierskiego, *Life on Marz* M. Marzyńskiego, *Chopin's Afterlife* w połączeniu z recitalem O. Yerushalmi, *Zakopiańska Akademia Sztuki. Karol Szymanowski* Dagmary Drzazgi, połączony z koncertem muzyki Szymanowskiego w wykonaniu A. Kijanowskiej i S. Roffman, oraz prezentacje książek – *The Accidental Immigrant. A Memoir* J. Głowczewskiego czy *The Red Prince: The Secret Lives of a Habsburg Archduke* T. Snydera.

Ważne z punktu widzenia promocji i nauki było spotkanie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej z przedstawicielami nowojorskich uczelni, naukowcami i studentami. Multimedialnie zaprezentowano programy współpracy międzynarodowej realizowanej przez Fundację. Przyjeliśmy również delegację rektorską Uniwersytetu Wrocławskiego, która nawiązała efektywny kontakt z OSP w Nowym Jorku i Klubem Polskim przy CU.

Nie można zapominać o ścisłej współpracy konsulatu z Instytutem Kultury Polskiej. Choć IKP swoje propozycje adresuje do opiniotwórczych

środowisk amerykańskich, to aktywna kulturalnie część Polonii zawsze w nich bierze udział.

Wraz z IKP i POT po raz trzeci współtworzyliśmy stoiska na największym amerykańsko-żydowskim festynie ulicznym – 92 Street Y Festiwal, na którym mieliśmy okazję prezentować i szeroko promować Polskę (kultura i dziedzictwo, turystyka, gospodarka).

Dzięki działalności promocyjnej koniec 2008 r. zwieńczyła publikacja w „New York Times” bogato ilustrowanego artykułu o rezydencji konsulatu i o samej placówce.

Wspieranie inicjatyw kulturalnych Polonii

W 2008 r. konsul, dzięki dużym funduszom z MSZ na współpracę kulturalno-naukową z Polonią, podtrzymał na wzór 2007 r., wzmożone partnerstwo z organizacjami i fundacjami kulturalnymi i udzielał im istotnego wsparcia merytorycznego, finansowego i organizacyjnego.

Wymieńmy tu przede wszystkim: koncert charytatywny 16 Finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, jubileuszowy X Festiwal „Chopin i Przyjaciele”, The New York Arts & Dance Innovations, INC. (Marian Żak), wystawy i aukcje, np. aukcja obrazów polskich artystów na rzecz chorych na białaczkę w Polsce, wystawa fotografii w połączeniu z cyklem spotkań, wykładów i wręczeniem odznaczeń państwowych z okazji obchodów 10-lecia istnienia Polsko-Amerykańskiego Klubu Fotografika, koncert fortepianowy dzieci ze szkół muzycznych, cykl koncertów organizowanych przez „The Chopin Society of New York”, cykl spotkań Polskiego Klubu Podróżnika, spotkania Centrali Polskich Szkół Doksztalujących, sympozja Rady Inżynierów Polskich, IV Festiwal Filmów Polskich w NY oraz Przegląd Filmów Agnieszki Holland (Hanna Hartowicz Productions), spotkania Polish American Medical Society, Polskiego Klubu Żeglarskiego w Nowym Jorku, Klubu Krakowian, spektakle teatralne Polskiego Instytutu Teatralnego w USA (Nina Polan), cykl koncertów fortepianowych „The New York Conservatory of Music” (Jerzy Stryniak), cykl koncertów kwartetu smyczkowego Slavic Arts Ensemble.

Na szczególną uwagę zasługuje zorganizowana z konsulem uroczystość wręczenia dorocznej nagrody im. Kazimierza Funka, przyznawanej przez Polski Instytut Naukowy w Ameryce (PIASA) za wybitne osiągnięcia w naukach przyrodniczych. Laureatem w 2008 r. został prof. Frank Wilczek z Massachusetts Institute of Technology, laureat Nobla w dziedzinie fizyki w 2004 r. Nagrodę wręczył inny noblista (w dziedzinie chemii w 1981 r.) prof. Roald Hoffman z Cornell University. Uroczystość zgromadziła wielu uczonych i intelektualistów.

Wspieranie inicjatyw gospodarczych Polonii

Konsulat utrzymuje stały kontakt ze środowiskiem polonijnych biznesmenów. Większość z nich jest niezrzeszona i prowadzi działalność gospodarczą głównie w branży handlowej (import z Polski – żywność, meble, artykuły wyposażenia wnętrz, szkło). Informujemy ich o możliwościach nawiązywania kontaktów z branżowymi partnerami w Polsce. Współpraca

instytucjonalna łączy placówkę z Polish-American Business Club (PABC) oraz Central European Business Association (CEBA).

W ramach informowania o warunkach prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce i w celu zachęty polonijnego biznesu do nawiązywania współpracy z polskimi przedsiębiorstwami w konsulacie organizowaliśmy seminaria i konferencje o charakterze ekonomicznym. Do udziału zapraszaliśmy polonijne środowiska gospodarcze oraz przedstawiciele amerykańskiego biznesu, zainteresowanych współpracą z Polską.

Wymienić należy seminarium Merrill Lynch nt. obrotu nieruchomości, seminarium biznesowe „Business 4 You” organizowane przez Central European Business Association, seminarium „New Europe Experts” (głównie przedstawiciele nowej generacji Polonii, zajmujący kierownicze stanowiska w firmach sektora finansowego i IT), seminarium z przedstawicielami władz samorządowych Gdańska dot. inwestycji zagranicznych organizowane przez Wydział Promocji Handlu i Inwestycji KG, wizytę delegacji Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie. Ta ostatnia wizyta odbiła się wśród Polonii szerokim pozytywnym echem.

W 2008 r. nastąpiła formalna rejestracja Polonijnego Konsorcjum Gospodarczego z siedzibą w Stroudsbourgu (Pensylwania). Jego celem jest integracja polonijnych biznesów Wschodniego Wybrzeża (głównie Nowy Jork, Pensylwania, New Jersey).

Najważniejszym jednak wydarzeniem gospodarczym w 2008 r. było spotkanie z prof. L. Balcerowiczem i jego wykład pt. „Financial Crisis and the Emerging Economies”. Uczestniczyło w nim szereg osobistości nowojorskiego świata biznesu i finansjery, wybitnych ekonomistów, dyplomatów oraz mediów.

Ponadto WPHiI przeprowadzał prezentacje polskiej gospodarki.

4.4. Świadczenia pomocowe – zapomogi, dary przekazywane przez urząd bądź za jego pośrednictwem, współpraca z podmiotami krajowymi zaangażowanymi w działania wobec Polonii

W 2008 r. w ramach funduszu „szkolnictwo i oświata” placówka dysponowała kwotą 61 190 dol. W całości przeznaczono ją na dofinansowanie inicjatyw polonijnych organizacji edukacyjnych (głównie CPSD) oraz zakup materiałów dydaktycznych, zamówionych przez szkoły polonijne (środki na zakup podręczników i pomocy naukowych dla szkół).

Konsulat przekazał 19 szkołom oraz Centrali w sumie ponad 27 tys. dol. na wsparcie ich bieżącej działalności oraz niezbędne inwestycje. Dodatkowo, w związku z niewykorzystanymi środkami w funduszu konsularnym „szkolnictwo i oświata”, przekazaliśmy CPSD 8 tys. dol. na pokrycie kosztów organizacji konkursu na szczeblu centralnym „90 lat niepodległości Polski”, refundację dokonanego w Polsce przez CPSD zakupu pomocy dydaktycznych i pokrycie kosztów modyfikacji strony internetowej Centrali.

W 2008 r. wystąpiliśmy też o dotację celową w wysokości 8 190 dol. na dofinansowanie organizacji ogólnoamerykańskiego X Zjazdu Nauczycieli i Komitetów Rodzicielskich w Bostonie, który odbył się w dniach 23–26 ma-

ja. Kwota ta pozwoliła na pokrycie kosztów środków audiowizualnych (laptopy, projektory, ekrany, drukarki, kopiarki), kosztów przygotowania te czek uczestników zjazdu, kosztów pomocy dydaktycznych (konspekty lekcji pokazowych, materiały metodyczne, druk biuletynu pozjazdowego).

Konsulat dofinansował XI edycję międzyszkolnego konkursu wiedzy o literaturze, języku polskim i historii Polski, który objął grupę kilkuset uczniów szkół polonijnych.

Jak co roku, placówka rozsyłała szkołom książki, pomoce naukowe przekazane wg ich zapotrzebowania przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” i Fundację „Semper Polonia”.

Stale współpracujemy z Instytutem Piłsudskiego w ramach realizacji grantów z Fundacją „Semper Polonia” oraz do połowy 2008 r. współpracowaliśmy w tym samym zakresie z Ośrodkiem Studiów Europy Środkowo-Wschodniej w ramach finansowania Programu Studiów Polskich na Columbia University (sprawozdania, rozliczenia, dokumentacja na potrzeby rozliczenia projektu w „Semper Polonia”).

W konsekwencji dobrego gospodarowania środkami z funduszu konsularnego „kultura i sztuka”, konsulat udzielił wsparcia tym organizacjom, które występowały o dotacje; spośród aplikacji wybraliśmy najbardziej uzasadnione. Znalazły się wśród nich: Radio Rytm – 2400 dol. na realizację inicjatywy młodej Polonii pod nazwą „Bender”, Polsko-Amerykański Zespół Folklorystyczny z Brooklynu (3000 dol.) obchodzący jubileusz 70-lecia działalności, Polski Instytut Teatralny w Ameryce borykający się z kłopotami finansowymi (2500 dol.) oraz Polish Cultural Council w Pittsburgu i Polish Art Society w Cincinnati – jako wyraz dostrzeżenia wartości ich działalności (po 2500 dol.).

Szczególnego wsparcia udzieliliśmy New York Dance and Arts Innovations, Inc. na organizację jubileuszowego X Festiwalu „Chopin & Friends (9000 dol.) oraz Festiwalowi Filmu Polskiego w NY (5795 dol.).

W 2008 r. zainspirowaliśmy wizyty studyjne – M. Dauma (realizacja filmu *Zabawa w chowanego*) czy redaktora D. Snydera (seria publikacji o Irenie Sendler).

Konsulat udzielał też wsparcia wielu innym organizacjom, w tym Komitetowi Parady Pułaskiego, Organizacji Studentów Polskich, Centrum Edukacji Muzycznej J. Sporka, Towarzystwu Przyjaciół Krakowa, Polsko-Amerykańskiemu Klubowi Fotografika, Polonijnemu Klubowi Podróżnika, Polish Runners Club, Polish Children’s Heartline, Belvedere Charity, Chopin Society, Polish American Maternity Association, Stowarzyszeniu Polskich Inżynierów.

4.5. Współpraca z duchowieństwem polonijnym

W okręgu konsularnym działa ok. 100 polskich parafii Kościoła rzymskokatolickiego. Posługę duszpasterską sprawuje w nich ok. 200 księży i zakonników. Pewną rolę odgrywa wciąż także Polski Kościół Narodowy, którego siedziba znajduje się m.in. na Greenpoincie oraz w Scranton (Pensylwania).

W związku z migracją wiernych, co pogłębia trudności finansowe kościołów, diecezje coraz częściej podejmują próby zamykania niektórych z nich. Archidiecezja wzmacnia istniejące parafie poprzez próby łączenia ich z innymi, program *Parish Transition Projekt* zainicjowano w 2004 r. i jego stopniowa realizacja niesie zagrożenie dla polskich parafii, zwłaszcza tych, skąd migrują wierni. Zaobserwowany podczas dyżuru konsularnego w Buffalo, niegdyś wielkiego skupiska Polonii, obraz licznych polskich kościołów porusza. Stoi tam kilkanaście katedralnych rozmiarów świątyń, gdzie często jedyni wierni to sami proboszczowie. Kościoły są rabowane lub nielegalnie zajmowane przez czarnoskórą ludność. Uczestniczyliśmy we mszy w jednym z działających kościołów; oprócz przedstawicieli konsulatu w tej ogromnej świątyni było jeszcze ok. 15 osób. Jest to jeden z najbardziej przygnębiających obrazów polonijnego świata.

Na szczęście w innych miejscach okręgu konsularnego polskie kościoły mają silną pozycję – tym silniejszą, im ich działalność wykracza poza duszpasterstwo. Kościoły te są ośrodkami społeczno-kulturalnymi dla Polaków. Jest regułą, że przy parafii działa polska szkoła sobotnia.

Konsulat współpracuje z wieloma parafiami, na czele z amerykańską Częstochową ojców paulinów – sanktuarium polskiego katolicyzmu w USA. Klasztor w Doylestown stanowi centrum wielu uroczystości, w tym nie tylko religijnych. W czerwcu 2008 r. kardynał S. Dziwisz odprawił tu mszę św. dla kilku tysięcy wiernych, podkreślając rolę sanktuarium w życiu amerykańskiej Polonii, którą wezwał do zjednoczenia.

4.6. Opieka nad kombatantami i miejscami pamięci narodowej

Znaczącą rolę w życiu Polonii spełniają środowiska kombatanckie, choć nieuchronnie kurczą się. Ich przedstawiciele, mimo bardzo podeszłego wieku, uczestniczą we wszystkich uroczystościach rocznicowych i obchodach świąt narodowych i są aktywnymi członkami wielu organizacji. Rokrocznie, a więc i w 2008 r., okazją uczczenia czynu zbrojnego Polonii USA i Kanady – zaciągu do błękitnej armii gen. Hallera – w White Eagle Club w Bridgeport, CT, jest Bal Błękitny Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej. Po raz pierwszy SWAP wręczył na nim kilka własnych medali im. I. J. Paderewskiego. Jeden z nich otrzymał konsul generalny.

W 2008 r. organizacje kombatanckie Polonii Wschodniego Wybrzeża, tj. Stowarzyszenie Polskich Kombatantów (SPK), SWAP, Stowarzyszenie Lotników Polskich, Koła Byłych Żołnierzy AK, Stowarzyszenie Byłych Więźniów Politycznych, spotkały się również na obchodach święta 15 sierpnia i Dnia Żołnierza Polskiego w Amerykańskiej Częstochowie – Doylestown, PA – gdzie znajduje się jedyny w USA cmentarz z grobami żołnierzy polskich. Także więc i z tego powodu ten ośrodek jest dla organizacji kombatanckich najważniejszym ośrodkiem pamięci, sam zaś prowincjał sanktuarium jest kapłanem SWAP. Konsulat często uczestniczy w tamtejszych uroczystościach.

Kurczącym się stowarzyszeniom weteranów placówka udziela także wsparcia przy organizacji obchodów, wnioskuje o odznaczenia państwowe,

obecna jest na kombatanckich uroczystościach. Tradycyjnie współorganizujemy obchody poświęcone rocznicom zsyłek na Syberię i spotkania pamięci ofiar Katynia. Wydarzenia te zawsze odbywają się w konsulacie i integrują środowisko, dając okazję do spotkań z młodszą generacją Polonii. Niektóre grupy kombatantów poszukują nowych form w prezentowaniu historii i dorobku swoich organizacji. Przykładem jest SWAP, która kilka lat temu powołała własną fundację do zarządzania majątkiem organizacji.

Ważnym miejscem pamięci narodowej w okręgu konsularnym jest Akademia Wojskowa USA w West Point, związana z postacią T. Kościuszki. W październiku w Głównej Bibliotece Kadetów Akademii uroczystie odsłonięto popiersie Kościuszki autorstwa rzeźbiarki T. H. Sugg. W uroczystości wzięli udział oficerowie, pracownicy naukowo-dydaktyczni i kadeci West Point, kierownictwo Fundacji Kościuszkowskiej, KPA i Polskiej Fundacji Kulturalnej w Clark (NJ), zastępca attache obrony RP w Waszyngtonie, dziennikarze, konsul generalny. Popiersie z brązu jest kopią górnej części pomnika, który stoi w miasteczku Kosciusko w stanie Missisipi i ufundowany został przez tamtejszą ludność. Na terenie samego kampusu West Point od 1913 r. na skarpie rzeki Hudson, widnieje okazały (na wysokiej kolumnie) pomnik T. Kościuszki.

V. OPIEKA NAD POLSKA MIGRACJA ZAROBKOWA

5.1. Charakterystyka migracji napływowej

Dane liczbowe, rozmieszczenie geograficzne, sezonowość

Migrację zarobkową dzielimy na legalną i nielegalną. Z legalną mamy do czynienia np. w przypadku pobytów czasowych w USA studentów polskich uczelni, w ramach popularnego programu *Work & Travel*. Szacuje się, iż w 2008 r. w jego ramach do USA przyjechało ok. 10 tys. osób, a więc mniej niż w latach ubiegłych. Studenci pracują przez kilka miesięcy przede wszystkim w usługach oraz branży turystycznej, praktycznie w całych USA.

Z kolei niezmiernie trudno oszacować skalę nielegalnej migracji zarobkowej osób, które podejmują pracę „na czarno”; przebywają one w USA na podstawie wizy turystycznej i w większości przedłużają pobyt nielegalnie. Choć brak dokładnych danych, szacuje się, że liczba Polaków przebywających w okręgu konsularnym nielegalnie (i nielegalnie pracujących) może wynosić do 100 tys. Migracja ta dotyczy w praktyce całego okręgu konsularnego, zwłaszcza stanów Nowy Jork, New Jersey, Connecticut, Ohio i Pensylwania.

Według obserwacji ruchu osobowego i wielu opinii (np. pracowników PLL LOT) w 2008 r. nasiliły się powroty do Polski (bilety do kraju w jedną stronę kupiło ok. 30 tys. ludzi). Tak więc po raz drugi z rzędu zauważalnie spadła nielegalna migracja do USA. Wiąże się to z otwarciem rynków pracy dla Polaków w UE, obniżającą się atrakcyjnością zarobkowania w USA (w 2008 r. dolar osiągnął szczyt niskiego kursu wobec złotego), kryzysem finansowo-gospodarczym i rosnącym bezrobociem w USA oraz coraz bar-

dziej restrykcyjną polityką władz wobec nielegalnych imigrantów (liczne deportacje, odmawianie na lotniskach prawa wjazdu do USA).

Poza sezonową grupą migracji zarobkowej w okręgu konsularnym legalnie mieszka społeczność polonijna i Amerykanów polskiego pochodzenia. Jej liczebność, wg ostatniego spisu powszechnego z 2000 r., wynosi ok. 3,5 mln osób. Jej członkowie znajdują zatrudnienie praktycznie we wszystkich sektorach gospodarki. Funkcjonuje wiele firm prowadzonych przez osoby polskiego pochodzenia, które swoją działalność opierają na współpracy z Polską. Są to głównie firmy importowe (żywność, meble, artykuły gospodarstwa domowego) i spedycyjne. Funkcjonuje szereg firm usługowych, których właścicielami czy współwłaścicielami, a także w większości klientami, są obywatele polscy. Niestety kryzys i recesja końca 2008 r. w USA mają negatywny wpływ i na ten sektor biznesu polonijnego. Odczuwa się to zwłaszcza w handlu i usługach w dużych skupiskach Polonii, skąd wiele osób, tworzących naturalną klientelę tego sektora, powróciło w 2008 r. do Polski.

Skala zjawiska na tle innych grup migracji zarobkowej w okręgu konsularnym

Wg danych U.S. Department for Homeland Security (DHS), liczba osób tworzących nielegalną imigrację zarobkową wynosi w całych USA ok. 13 mln osób. Najliczniejszą grupę stanowią Meksykanie, następnie obywatele Salwadoru, Gwatemali, Indii, Chin, Korei Płd., Filipin, Hondurasu, Brazylii i Wietnamu. Najliczniejsze skupiska nielegalnej migracji występują w Kalifornii, Teksasie, na Florydzie, a następnie w Nowym Jorku, Illinois, Arizonie, Georgii, New Jersey, Płn. Karolinie i Nevadzie. Polscy nielegalni imigranci stanowią więc niewielki ułamek tej wielomilionowej społeczności.

Charakterystyka zawodowa, społeczna i rodzinna

Brak danych – poza cechą łączącą wszystkich nielegalnych imigrantów zarobkowych, jaką jest rozłąka z rodziną w kraju, co często prowadzi do jej rozbitcia.

Organizacje, zrzeszenia oraz inne formy zorganizowania nowo w e j Polonii

Poza prężnymi środowiskami polskich studentów, przebywających zresztą w USA legalnie, nie zauważa się powstawania nowych form zrzeszania się nowo w e j Polonii, która ze względu na czas pracy i często jej nielegalny charakter nie angażuje się w aktywność grupową.

5.2. Działania informacyjne na rzecz migracji zarobkowej

Prowadzone przez konsulat

Działania takie dotyczyły głównie spraw paszportowo-wizowych oraz informowania o przepisach prawa (np. mienie przesiedleńcze). Podobnie jak w 2007 r., spora liczba zapytań dotyczyła rozliczeń podatkowych z urzędami skarbowymi RP osób wracających do Polski.

Prowadzone przez inne instytucje i organizacje, także komercyjne

Na terenie okręgu konsularnego funkcjonują instytucje/stowarzyszenia, które prowadzą działalność informacyjną skierowaną do polskiej migracji zarobkowej (w szczególności tej długotrwałej). Jedno z najbardziej znanych to „Polonia Technica”, Inc. – Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w USA, istniejące od 1941 r. Zrzesza głównie inżynierów i techników polskiego pochodzenia. Działalność służy emigrantom w asymilacji w USA poprzez rozwijanie współpracy na polu zawodowym, pomocy w zdobywaniu oraz pogłębianiu wiedzy i podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, a także poszukiwaniu zatrudnienia. Stowarzyszenie współpracuje z instytucjami naukowymi i technicznymi w Polsce i w świecie oraz z wieloma organizacjami polonijnymi. Jego działalność przyczynia się do promocji polskiej nauki i techniki w USA, a także uznania w społeczeństwie amerykańskim poziomu wiedzy i umiejętności inżynierów i techników polskiego pochodzenia.

Centrum Polsko-Słowiańskie – niedochodowa organizacja społeczno-kulturalna założona w 1972 r. Prowadzi program imigracyjno-prawny działający od 1994 r. Umożliwia klientom korzystanie z konsultacji i porad prawników, którzy pomagają wypełniać wszelkiego rodzaju wnioski imigracyjne, dokonują tłumaczeń, reprezentują klienta w sądzie i udzielają informacji w sprawach obywatelstwa. Niestety wskutek silnych konfliktów organizacja przeżywa głęboki kryzys grożący zamknięciem większości programów socjalnych CP-S.

Federation Employment Guidance – udziela informacji nt. przysługujących świadczeń socjalnych (zasilek dla bezrobotnych, pomoc w zatrudnieniu i reorientacji zawodowej, pomoc z dokumentami niezbędnymi przy podejmowaniu pracy).

New York Association for New Americans (NYANA): pomaga we wszystkich sprawach związanych z osiedleniem się osobom przebywającym w USA legalnie. Prowadzi naukę języka polskiego.

Załącznik 3

Raport Konsulatu Generalnego RP we Lwowie za 2008 r.
(część polonijna)

IV. Problematyka polonijna.

4.1. Kontakty urzędu ze środowiskiem polonijnym

Współpraca naszego konsulatu ze środowiskiem polskim była tradycyjnie priorytetem naszej placówki. Nasze działania na rzecz mniejszości polskiej można scharakteryzować w następujący sposób:

– Monitowanie realizacji praw polskiej mniejszości narodowej na zachodniej Ukrainie. Doskonałą okazją do kontaktów z organizacjami polskimi i zapoznaniem się z problemami środowiska polskiego, a także kontaktów

z miejscowymi władzami, były częste odwiedziny organizacji polskich „w terenie”, m.in. w związku z obchodami rocznic, świąt narodowych, kościelnych, prezentacjami wystaw czy zebraniem członków organizacji (np. wyborczych, sprawozdawczych). Dogodną okazją do pogłębienia wiedzy o sytuacji mniejszości polskiej była praca konsułów do spraw Karty Polaka, przyjmujących wnioski w miejscu zamieszkania petentów.

– Utrzymywanie stałego kontaktu z organizacjami polskimi. Konsulat Generalny RP we Lwowie tradycyjnie pozostawał w stałym kontakcie z Federacją Organizacji Polskich na Ukrainie oraz, w mniejszym stopniu, ze Związkiem Polaków na Ukrainie, tj. strukturami skupiającymi większość organizacji polskich na naszym terenie. Pomimo konfliktu pomiędzy kierownictwem Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej a instytucjami współpracującymi z Polonią, placówka starała się pozostawać w kontakcie także z tą, największą na Ukrainie organizacją polską. Okazją do spotkania z prezesami organizacji a także dyrektorami szkół z polskim językiem nauczania oraz szkół sobotnich była coroczna narada, która miała miejsce 14.03.2008 r. we Lwowie. Narada poświęcona była przede wszystkim wprowadzeniu *Ustawy o Karcie Polaka* oraz uzgodnieniu rozwiązań organizacyjnych zaproponowanych przez naszą placówkę. Kolejne spotkanie z prezesami polskich organizacji, połączone ze wspólnym opłatkiem, z udziałem nowo mianowanego kierownika placówki, miało miejsce 17.12.2008 r. Korzystając z okazji przypomnieliśmy zasady ubiegania się o dofinansowanie ze strony konsulatu, a także zasady rozliczania przyznanych środków.

– Współpraca ze środowiskami młodzieżowymi. Stały kontakt z młodzieżą pochodzenia polskiego, inspiracja i włączanie młodych Polaków do aktywnego działania na rzecz środowiska polskiego należały tradycyjnie do priorytetów naszej placówki w 2008 r. Tradycyjnie partnerem konsulatu w ww. działalności były Kluby Stypendystów Fundacji „Semper Polonia”, w tym szczególnie klub lwowski. Młodzi Polacy brali aktywny udział w przygotowaniach i przeprowadzeniu obchodów Dnia Polonii i Polaków za Granicą, Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych oraz obchodów Święta Niepodległości, a także akcji „Światelko Pamięci dla Cmentarza Łyczakowskiego”.

– Wspieranie publicznego szkolnictwa polskiego oraz innych form nauczania języka polskiego. W roku sprawozdawczym nasza placówka utrzymywała stałe kontakty z dyrekcją oraz nauczycielami pięciu szkół, prowadzących nauczanie w języku polskim a także ze szkołami sobotnimi. Dość znaczne kwoty przeznaczyliśmy na zakup pomocy szkolnych, w tym sprzętu komputerowego, a także sprzętu audio-wizualnego, ławek, krzeseł i mebli itp. dla szkół publicznych z polskim językiem nauczania oraz szkół sobotnich. Tradycyjnie utrzymywaliśmy stałe kontakty z kierownictwem *Zjednoczenia Nauczycieli Polskich na Ukrainie*, podejmowaliśmy również kroki na rzecz przyspieszenia działań wokół powołania w Drohobyczu *Centrum Metodycznego Języka i Kultury Polskiej*.

– Organizacja uroczystości w miejscach pamięci narodowej. Konsulat był organizatorem licznych uroczystości w miejscach pamięci narodowej

oraz na polskich nekropoliach. W roku bieżącym, kontynuując tradycję rozpoczętą w 2007 r., zorganizowaliśmy dwie akcje sprzątania polskich cmentarzy (09.05.08 – Chyrów, 18.10.08 – Żydaczów), trzecią i jednocześnie rekordową akcję „Światelko Pamięci dla Cmentarza Łyczakowskiego”, „Pieszy Rajd Niepodległościowy na Przełęcz Legionów”, i in. Tradycyjnie byliśmy organizatorami również obchodów 64. rocznicy wydarzeń w Hucie Pieniackiej, wzięliśmy także udział w organizacji obchodów kolejnej rocznicy bitwy pod Zadwórzem.

– Wspieranie organizacji polskich w działaniach na rzecz promocji kultury polskiej. Podobnie jak w latach ubiegłych, pomagaliśmy środowiskom polskim w organizacji imprez kulturalnych, takich jak: plenery malarskie i wystawy poplenerowe, wystawy fotograficzne, spotkania literackie, wieczory i koncerty muzyczne. Największym tego rodzaju wydarzeniem były obchody Święta Polonii oraz Polaków za Granicą, uświetnione występem Państwowego Zespołu Ludowego „Mazowsze”. Największym projektem, zrealizowanym wspólnie z organizacjami polonijnymi, było Międzynarodowe Polsko-Ukraińsko-Żydowskie Seminarium „ARKA 2009”, współorganizowane przez Federację Organizacji Polskich na Ukrainie. Wspólnie z Zarządem Głównym Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej zorganizowano uroczystości na Cmentarzu Łyczakowskim z okazji obchodów Narodowego Święta Niepodległości.

– Przekazywanie pomocy charytatywnej, pomoc humanitarna placówki. W bieżącym roku sprawozdawczym nasza placówka tradycyjnie pośredniczyła w przekazywaniu darów dla Polaków w naszym okręgu konsularnym. Ofiarodawcami były organizacje pozarządowe, instytucje działające na rzecz Polonii, samorządy, wspólnoty religijne oraz osoby prywatne.

– Wsparcie materialne i finansowe. W roku bieżącym, m.in. w związku z 90. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości, dokonaliśmy znacznych zakupów wyposażenia dla placówek, prowadzących nauczanie języka polskiego oraz organizacji polskich.

– Współpraca z polskimi mediami. W 2008 r. konsulatu podtrzymywał aktywne kontakty z mediami polskojęzycznymi, w tym Towarzystwem Radiowym „Radio Lwów”, które regularnie emitowało ogłoszenia konsulatu z dziedziny kultury, promocji, a także tematyki wizowej. Utrzymywaliśmy również dobre kontakty z dwutygodnikiem „Kurier Galicyjski” oraz miesięcznikiem „Lwowskie Spotkania”.

– Nagrody i odznaczenia. W roku bieżącym Konsul Generalny wręczył 12 odznaczeń „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, w tym zasłużonym członkom Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej (w związku z jubileuszem 20-lecia organizacji). Uroczystość wręczenia odznaczeń odbyła się 23.06 w sali lustrzanej Lwowskiego Państwowego Akademickiego Teatru Opery i Baletu im. S. Kruszelnickiej.

W 2008 r. na wniosek konsulatu Krzyże Kawalerskie Orderu Zasługi RP przyznano ks. Andrzejowi Kurkowi, rektorowi Lwowskiej Akademii Sztuk Pięknych – p. Andrijowi Bokotejowi, wykładowcy tej uczelni oraz wieloletniemu prezesowi Towarzystwa Miłośników Sztuk Pięknych – p. Mie-

czysławowi Maławskiemu. Ponadto Krzyż Oficerski Orderu Zasługi RP przyznano lwowskiemu kombatantowi – Eugeniuszowi Cydzikowi. Konsulat był także współorganizatorem dwóch wizyt we Lwowie delegacji Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, pod kierownictwem ministra J. S. Ciechanowskiego (27–31.08.08; 19–20.12.08). W czasie spotkań z kombatantami wręczono ok. 40 medali „Pro Memoria”.

4.2. Stan realizacji praw osób pochodzenia polskiego oraz obywateli RP stale zamieszkałych za granicą

Charakteryzując stan przestrzegania przez stronę ukraińską praw polskiej mniejszości narodowej, wynikających z aktów prawa międzynarodowego oraz traktatów i umów dwustronnych, należy stwierdzić, iż ich realizacja nie jest zadowalająca. Urzędy centralne oraz samorzady praktycznie nie wspierają finansowo organizacji polonijnych. Sytuacja ta jest wyraźnie asymetryczna w stosunku do położenia mniejszości ukraińskiej w Polsce.

Nie oznacza to, że stosunek władz lokalnych do mniejszości polskiej jest jednakowy na terenie całego okręgu konsularnego. Do pozytywnych wyjątków należą miejscowości, gdzie Polacy do dziś stanowią znaczny odsetek ludności, m.in. Mościska, Drohobycz czy Sambor. Miejscowe środowiska polskie cieszą się przychylnością władz ukraińskich, co przekłada się także na ich pozycję w miejscowych środowiskach. Dla przykładu – w wyborach samorządowych do rady miejskiej w Mościskach zostali wybrani A. Miciak, T. Teterycz, R. Łabuda, a na radnego powiatu mościskiego wybrano A. Nehrebeckiego, dyrektorem Departamentu Współpracy Międzynarodowej w Radzie Miejskiej w Drohobyczu jest A. Aurzecki – prezes miejscowego oddziału Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej.

Polska mniejszość narodowa na terenie Ukrainy posiada stosunkowo słaby dostęp do oświaty publicznej w języku polskim, na terenie LOK istnieje jedynie pięć szkół ogólnokształcących (w tym jedna o profilu podstawowym) z polskim językiem wykładowym. Sytuację tę starają się rekompensować 72 punkty nauczania języka polskiego, funkcjonujące głównie jako szkoły sobotnio-niedzielne. Placówki te działają najczęściej przy polskich towarzystwach bądź parafiach, mniej niż połowa wszystkich tego rodzaju punktów posiada oficjalną rejestrację wydziałów oświatowych.

Dostęp Polaków do informacji medialnej w języku polskim jest dosyć ograniczony. Na terenie sześciu obwodów zachodniej Ukrainy działa jedna stacja radiowa – „Radio Lwów”, wydawany jest również dwutygodnik „Kurier Galicyjski” (3 tys. egz.), ukazują się miesięczniki – „Lwowskie Spotkania” i „Harcierz Kresów”, oraz mniejsze wydania (ogółem 12 tytułów). Żadne z tych mediów nie jest wspierane finansowo przez państwo ukraińskie bądź struktury samorządowe.

Ukraińskie prawo gwarantuje obywatelom Ukrainy możliwość używania imion i nazwisk w ich narodowym brzmieniu i ukraińskiej transkrypcji (art. 39 *Ustawy o językach Ukraińskiej SRR* z 1989 r., art. 12 *Ustawy o mniejszościach narodowych Ukrainy* z 1992 r.), jednakże w zdecydowanej większości imiona i nazwiska osób narodowości polskiej zapisywane są w zu-

krainizowanym wariantcie, np. „Petro” (Piotr), „Wołodymyr” (Włodzimierz). Opisany stan rzeczy wynika nie tylko z woli ukraińskich urzędników, ale często z biernej postawy samych zainteresowanych. Problem ten występuje z różnym natężeniem w poszczególnych regionach naszego okręgu, pozytywne przykłady z ostatnich lat znane są m.in. z Mościsk, gdzie na wyraźne żądanie zainteresowanych miejscowe urzędy dokonują wpisów imion i nazwisk w brzmieniu oryginalnym.

4.3. Działania urzędu na rzecz współpracy z Polonią i Polakami za granicą

4.3.1. Wspieranie oświaty polonijnej

Na terenie lwowskiego okręgu istnieje 5 szkół publicznych, prowadzących nauczanie w języku polskim, których istnienie jest finansowane ze środków Ministerstwa Oświaty Ukrainy. Strona ukraińska opłaca głównie pracę nauczycieli, natomiast wyposażenie placówek w sprzęt elektroniczny, pomoce szkolne dokonywane jest głównie dzięki pomocy z kraju (środki Senatu RP, pomoc organizacji pozarządowych).

Oprócz istniejących 5 szkół z polskim językiem nauczania, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” prowadzi rozmowy z miejscowymi kuratoriami oświaty w sprawie utworzenia analogicznych szkół w miejscowościach Szepietówka oraz Szaróweczka/Maćkowce (obwód chmielnicki). W ciągu ostatnich 2 lat rozmowy te nie przyniosły jednak oczekiwanych wyników.

W sytuacji niewielkiej liczby szkół publicznych z polskim językiem nauczania główny ciężar nauki języka polskiego spoczywa na szkołach sobotnich a także innych punktach nauczania języka polskiego (np. przedmiot fakultatywny). Szkoły sobotnie działają wyłącznie na zasadach społecznych, borykając się z dużymi problemami finansowymi a także lokalowymi.

W roku sprawozdawczym nasza placówka podejmowała następujące działania w dziedzinie wsparcia oświaty polskojęzycznej:

– Stałe kontakty ze Zjednoczeniem Nauczycieli Polskich na Ukrainie. W 2008 r. nasza placówka tradycyjnie utrzymywała stały kontakt z tą największą na Ukrainie organizacją skupiającą nauczycieli języka polskiego. Pogłębieniu naszej wiedzy o problemach polskojęzycznej oświaty na Ukrainie służyły m.in.: narada nauczycieli oraz dyrektorów szkół i prezesów organizacji polskich (14.03.2008 r.) we Lwowie a także spotkanie z nauczycielami z Polski, delegowanymi do pracy na Ukrainie przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie (15.10.2008 r. z okazji Dnia Nauczyciela).

– Starania na rzecz rejestracji Centrum Metodyczno-Koordynacyjnego Kultury i Języka Polskiego w Drohobyczu. W 2008 r. konsulats zamówił analizę sytuacji prawnej, w tym stosunków własnościowych posesji oraz nieruchomości przy ul. Truskawieckiej 9 w Drohobyczu – miejsca obecnej lokalizacji Centrum. Wnioski przeprowadzonej analizy przekazaliśmy do Centrali. Nasza placówka udzieli wszelkiej niezbędnej pomocy, w tym finansowej, w celu dokończenia wszystkich czynności prawnych wskazanych

w analizie. Pomimo obietnic Ministerstwa Oświaty Ukrainy dotychczas Centrum Metodyczne w Drohobyczu nie zostało zarejestrowane w ramach ukraińskiego systemu oświatowego. 27.11.2008 r. przedstawiciel konsulatu spotkał się w tej kwestii z kuratorem oświatowym obwodu lwowskiego – Pawłem Chobzejem. Wnioski z tego spotkania nie potwierdziły oczekiwań polskich – na poziomie oświatowych władz obwodowych nie trwają praktycznie żadne przygotowania do otwarcia Centrum w roku akademickim 2009/2010. W celu rozwiązania zaistniałej sytuacji rozpoczęliśmy starania o organizację we Lwowie spotkania z udziałem wiceministrów oświaty Polski i Ukrainy, a także kuratora obwodu lwowskiego i prezesa Zjednoczenia Nauczycieli Polskich na Ukrainie.

– Analiza sytuacji 5 szkół z wykładowym językiem polskim, zwłaszcza w kontekście traktowania ich przez ukraińskie władze oświatowe. Nasza placówka tradycyjnie starała się zbierać wszelkie informacje, dotyczące kwestii szkolnictwa polskojęzycznego na naszym terenie. W 2008 r. szkoła z polskim językiem nauczana nr 10 we Lwowie przechodziła kompleksową kontrolę ukraińskiej NIK, w tym dotyczącą poziomu nauczania. Pracownicy konsulatu uczestniczyli w prezentacji szkoły, przeprowadzonej w czasie pierwszego etapu kontroli, spotkaliśmy się także z członkami komisji po zakończeniu jej prac. W końcowej opinii komisji szkoła otrzymała bardzo dobre oceny swojej pracy.

Nasz niepokój budzą informacje, dotyczące prób zmniejszenia liczby godzin lekcyjnych w języku polskim w szkołach publicznych z polskim językiem nauczania. Potencjalne niebezpieczeństwo dla tych szkół stanowi projekt przejścia ukraińskiego szkolnictwa średniego na system profili przedmiotowych. Wedle słów kuratora obwodu lwowskiego szkoły polskie będą zmuszone do wprowadzenia profili przedmiotowych w klasach X–XII, z czego nauczanie w języku polskim ma być pozostawione jedynie w profilu polonistycznym. Na chwilę obecną nie opublikowano szczegółowych dyrektyw dotyczących tej kwestii. Konsulat będzie przekazywać na bieżąco wszelkie nowe informacje w tej sprawie do Centrali.

– Stały kontakt konsulatu ze szkołami z wykładowym językiem polskim. Konsulat pozostawał w stałym kontakcie z dyrekcjami i kadrami nauczycielską 5 polskich szkół z polskim językiem nauczania. W 2008 r. wielokrotnie odwiedzaliśmy te placówki, m.in. z okazji akademii szkolnych (początek, koniec roku szkolnego), prezentacji wystaw czy innych imprez kulturalnych (np. wystawy „Katyń – zagłada, nad zagładami”). Stosunkowo najtrudniejsza sytuacja pod względem stanu wykładania języka polskiego panuje od lat w Szkole Ogólnokształcącej w Gródku Podolskim, gdzie duża część nauczycieli nie zna języka polskiego. Sytuacja ta jest związana z postawą obecnej dyrektor szkoły – Zofii Rogowskiej. Niestety ubiegłoroczne interwencje w tej sprawie nie przyniosły oczekiwanych efektów.

– Wspieranie działalności szkół sobotnich prowadzących nauczanie w języku polskim. W 2008 r. staraliśmy się wspierać te szkoły, na których w znacznym stopniu spoczywa ciężar promocji języka polskiego. KG RP we Lwowie zorganizował np. Warsztaty Języka i Kultury Polskiej (Lwów–

Brzuchowice, 15–19.04.2008), w których wzięli udział uczniowie zajęć fakultatywnych z języka polskiego z Szepietówki (obwód chmielnicki). Pod koniec roku szkolnego 2007/2008 ogłosiliśmy wakacyjny konkurs historyczno-krajoznawczy dla dzieci i młodzieży „Moja mała ojczyzna”, którego celem było zachęcenie młodych Polaków do zbierania informacji o historii swoich stron, o ludziach je zamieszkujących. Laureatami konkursu zostali uczniowie szkół sobotnich z Siemianówki oraz Czortkowa.

– Organizacja wydarzeń kulturalnych. Placówka była inicjatorem oraz organizatorem wystaw, prezentowanych w szkołach z polskim językiem wykładowym, np. wystawy „Katyń – zagłada, nad zagładami”, autorstwa lwowianina – Romana Sidora, w szkołach w Mościskach (24.09) oraz Strzelczyskach (19.11) czy w listopadzie wystawy „Drogi do niepodległości” w szkole im. Marii Magdaleny we Lwowie dokonaliśmy otwarcia, udostępnionej naszej placówce dzięki uprzejmości MSZ; 2009 r. wystawa zostanie zaprezentowana w pozostałych szkołach z polskim językiem nauczania.

– Organizacja i współorganizacja innych przedsięwzięć o charakterze oświatowym. Konsulat był tradycyjnie organizatorem ogólnoukraińskiego etapu Olimpiady Literatury i Języka Polskiego (8–9.03.2008). W etapie wzięło udział 16 uczestników z Odessy, Kijowa, Chmielnickiego, Żytomierza oraz Lwowa; do finału ogólnopolskiego zakwalifikowało się łącznie 8 osób.

– Pomoc materialna i finansowa dla szkolnictwa polskiego. W 2008 r. placówka dokonała znacznych zakupów pomocy naukowych, sprzętu szkolnego (tablice, ławki, krzesła, meble), sprzętu multimedialnego (odtwarzacze DVD, zestawy audio, rzutniki), sprzętu komputerowego na rzecz szkół publicznych z polskim językiem nauczania oraz szkół sobotnich.

– Pomoc nauczycielom delegowanym z Polski. Konsulat nawiązał kontakt ze wszystkimi nauczycielami delegowanym do pracy na terenie naszego okręgu (tj. 22 osobami do czerwca 2008 r. i 20 od września 2008 r.) przez CODN. W mijającym roku dwukrotnie spotykaliśmy się z nimi: po raz pierwszy w czasie narady prezesów (14.03.08), po raz drugi z okazji Dnia Nauczyciela (tegoroczne obchody przypadły na 15.10.08). Po październikowym spotkaniu, na wniosek nauczycieli, konsulat wystąpił z oficjalną notą do MSZ Ukrainy wystosowując prośbę o przekazanie jasnych zasad (w tym taryfikatora opłat) ubiegania się o wizę ukraińską przez nauczycieli pracujących na Ukrainie.

– Organizacja obchodów Dnia Nauczyciela. W r. 2008 konsulat po raz kolejny był organizatorem obchodów Dnia Nauczyciela we Lwowie. Na zaproszenie konsula generalnego 15.10 do Lwowskiej Filharmonii przybyło 150 nauczycieli szkół z polskim językiem wykładowym oraz szkół sobotnich z terenu całej zachodniej Ukrainy. Przed publicznością, z programem poezji śpiewanej, wystąpił poznański kwartet „Pro Forma”.

– Pośrednictwo w kwalifikacji kandydatów do stypendium Fundacji „Semper Polonia” oraz pośrednictwo w wypłacaniu samych stypendiów. W I semestrze 2008 r. (maj) wypłaciliśmy 327 stypendiów, w lipcu na semestr jesienny wpłynęło 450 wniosków, przyznano 306 stypendiów.

– Pośrednictwo w kwalifikacji nauczycieli do udziału w programach podwyższania kwalifikacji. W roku bieżącym staraliśmy się przekazywać polskim placówkom oświatowym na Ukrainie wszelkie informacje dotyczące kursów, programów, staży pedagogicznych organizowanych w Polsce. W ten sposób z oferty przedstawionej przez Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie w 2008 r. skorzystało 31 miejscowych nauczycieli.

– Udział konsulatu w komisji rekrutacyjnej MEN przed rekrutacją na studia w Polsce. Konsulat tradycyjnie brał udział w przygotowaniu egzaminów, przeprowadzanych we Lwowie przez komisję Ministerstwa Edukacji Narodowej RP. W wyniku przeprowadzonej kwalifikacji, spośród 51 chętnych, na studia do Polski dostało się 30 osób (5 osób bez świadczeń stypendialnych).

– Kolonie. W 2008 r. z oferty kolonijnej przesłanej do konsulatu przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” skorzystało ok. 100 dzieci. Konsulat zaaprobował również kilkadziesiąt wniosków organizacji polskich, a także parafii rzymskokatolickich, dotyczących dofinansowania wyjazdów kolonijnych dla dzieci polskich z terenu zachodniej Ukrainy.

4.3.2. Współpraca z młodzieżą polonijną

Konsulat już od wielu lat obserwuje spadek aktywności społecznej młodych Polaków, wiążący się m.in. asymilacją Polaków. Sytuacja ta wraz z narastającym procesem sta r z e n i a się polskiej społeczności stwarza realne zagrożenie braku sukcesji pokoleniowej w polskich organizacjach, a w dalszej perspektywie stanowi zagrożenie dla istnienia mniejszości polskiej na Ukrainie.

Jednym z priorytetów konsulatu jest aktywizacja młodego i średniego pokolenia Polaków, w tym celu placówka podejmuje stosowne działania, m.in.:

– Utrzymywanie stałych kontaktów z klubami stypendystów Fundacji „Semper Polonia” ze Lwowa, Stryja, Gródka Podolskiego, Harcerstwem Polskim na Ukrainie a także uczniami szkół publicznych oraz sobotnich. Pracownicy konsulatu pozostawali w stałym kontakcie z kierownictwem tych organizacji, uczestniczyli także regularnie w spotkaniach lwowskiego klubu Fundacji „Semper Polonia”.

– Organizacja wyjazdu i udział młodych ludzi (uczniów, studentów) w obchodach kolejnej rocznicy masakry polskiej wsi Huta Pieniacka (luty).

– Organizacja Warsztatów Języka i Kultury Polskiej. W roku sprawozdawczym (15–19.04.2008) Konsulat zorganizował pobyt we Lwowie młodzieży polskiej z miejscowości Szepietówka wraz z nauczycielami. W czasie kilkudniowych warsztatów młodzież uczestniczyła w zajęciach prowadzonych przez nauczycieli z Szepietówki a także nauczycieli z CODN i polskich działaczy kulturalnych z terenu Ukrainy. Młodzież odwiedziła obydwie lwowskie szkoły z polskim językiem nauczania, gdzie miała możliwość spotkania się ze swoimi rówieśnikami, zwiedziła także lwowską starówkę oraz Cmentarz Łyczakowski.

– Organizacja rajdu rowerowego „Śladami historii”. W 2008 r. kontynuowaliśmy wysiłki na rzecz przybliżenia polskiej młodzieży historii i tradycji narodowych za pomocą atrakcyjnych dla niej metod. 14.06.2008 r. zorganizowaliśmy 74-kilometrowy rajd rowerowy „Śladami historii”, w którym wzięli udział członkowie lwowskiego klubu stypendystów Fundacji „Semper Polonia”; uczestnicy odwiedzili miejsca związane z polską historią – zabytki czy miejsca pamięci narodowej.

– Ogłoszenie wakacyjnego konkursu „Moja mała ojczyzna”. Celem konkursu ogłoszonego przez naszą placówkę dla młodzieży polskiej i polskiego pochodzenia było zachęcenie młodych Polaków do zainteresowania się historią swojego miejsca zamieszkania, losów członków swoich rodzin. Laureatami konkursu (zakończenie 5.12.2008) zostało troje uczniów szkół sobotnich z Czortkowa oraz Szczerca i Siemianówki. Konsulat ufundował laureatom nagrody w postaci cyfrowych aparatów fotograficznych.

– Organizacja Międzynarodowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych (Rzeszów–Lwów 2008). Młodzież polska z terenu naszego okręgu konsularnego miała wspaniałą okazję poznania rówieśników ze Szwecji, Australii, USA w czasie wspólnych występów na scenie Opery Lwowskiej w ramach Międzynarodowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych (24–26.06.2008).

– Współorganizacja Międzynarodowego Seminarium Polsko-Ukraińsko-Żydowskiego „ARKA” (17–25.08.2008). Kolejne seminarium dla młodzieży polskiej, ukraińskiej i żydowskiej z Ukrainy zostało zorganizowane wraz z Federacją Organizacji Polskich na Ukrainie oraz Ukraińskim Centrum Badań nad Holocaustem „TKUMA”. Tegoroczne spotkanie zatytułowane *Polacy, Ukraińcy, Żydzi w latach próby 1939–1947*, poświęcono stosunkom trójstronnym w latach II wojny światowej. Gośćmi seminarium byli m.in. prof. Aharon Weiss, prof. W. Filar, prof. B. Weigl, prof. L. Zaskilniak oraz prof. J. Isajewycz. W seminarium wzięli udział również Ambasador RP w Kijowie – J. Kluczkowski, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP – R. Legutko, Sekretarz Stanu w MEN – K. Stanowski, oraz prezes Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie” – Jerzy M. Nowakowski.

– Organizacja akcji „Porządkujemy cmentarze” – Chyrów oraz Żydaczów (9.05. i 18.10.2008). Konsulat kontynuował akcję porządkowania zaniedbanych polskich nekropoli z udziałem polskiej młodzieży – stypendystów Fundacji „Semper Polonia” oraz członków innych polskich organizacji. Celem akcji, prócz wysprzątania cmentarzy, jest przede wszystkim wskazanie młodym ludziom alternatywnych sposobów wyrażania swojej polskości oraz integracja środowiska polskiego.

– Koordynacja i pomoc w działalności polskiej studenckiej drużyny piłki nożnej „Pogoń Lwów”. Dzięki dofinansowaniu ze strony Fundacji „Semper Polonia” udało się zrobić kolejny krok w rozwoju działalności studenckiej drużyny piłki nożnej. Z przyznanych środków, przy wsparciu naszej placówki, młodzi ludzie opłacili całoroczny wynajem sali sportowej, wynagrodzenie trenera oraz zakupili stroje sportowe i piłki.

4.3.3. Promocja Polski i polskiej kultury wobec Polonii i poprzez Polonię

W 2008 r. byliśmy tradycyjnie organizatorami bądź współorganizatorami wielu wydarzeń promujących kulturę polską zarówno w miejscowych środowiskach polskich, jak i ukraińskich:

– Obchody Dnia Polonii i Polaków za Granicą. W 2008 r. obchody święta 2 maja, połączone z obchodami Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja, miały wyjątkowy charakter. W Operze Lwowskiej, przed zgromadzoną publicznością składającą się z przedstawicieli środowisk polskich, ze swoim nowym programem artystycznym wystąpił Zespół Pieśni i Tańca „Mazowsze”. Obchody obydwu świąt uświetniła także uroczystość wmurowania kamienia węgielnego pod nowo powstający budynek konsulatu. Naszymi gośćmi byli m.in. Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP – R. Legutko, poseł na Sejm RP – A. Ćwierz, Marszałek Województwa Mazowieckiego – A. Struzik, Marszałek Województwa Podkarpackiego – Z. Cholewiński, Wojewoda Podkarpacki Mirosław Karapyta i Wojewoda Lubelski Genowefa Tokarska.

– Organizacja Międzynarodowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych (Rzeszów–Lwów 2008). Po raz pierwszy w historii konsulatu był współorganizatorem, obok oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Rzeszowie, tego wyjątkowego wydarzenia kulturalnego w życiu Polonii.

Lwowska część festiwalu odbyła się w dniach 24–26.07, a jej punktem kulminacyjnym był koncert w Operze Lwowskiej. Przed miejscową publicznością zaprezentowały się zespoły polonijne „Wesoły Lud” z USA, „Piastowie” ze Szwecji, „Kujawy” z Australii i „Hubka Band” z Rzeszowa.

– Obchody Narodowego Święta Niepodległości. Program kulturalny, przygotowany przez placówkę z okazji święta, był niewątpliwie kulminacją programu promocji kultury polskiej w 2008 r. Na zaproszenie konsulatu ze spektaklem *Księżniczka Czardasza Emmericha Kálmána*, w reż. Marty Meszaros, do Lwowa przyjechali artyści Mazowieckiego Teatru Muzycznego „Operetka Warszawska” oraz znani artyści scen polskich, m.in. Jan Nowicki, Grażyna Szapołowska. Operetka, autorstwa wybitnego węgierskiego kompozytora, została wystawiona 12.11.2008 w Operze Lwowskiej. Przyjazd do Lwowa artystów takiego formatu byłby niemożliwy bez wsparcia, jakie placówka otrzymała od Mazowieckiego Urzędu Marszałkowskiego.

– Obchody Roku Zbigniewa Herberta, poety tak mocno związanego ze Lwowem, zajęły bardzo ważne miejsce w działalności promocyjnej naszej placówki w 2008 r. Cykl herbertowskich imprez kulturalnych, zorganizowanych przez Fundację „Pomoc Polakom na Wschodzie” i konsulatu, zainaugurował koncert kwartetu „Pro Forma” 15 października w Filharmonii Lwowskiej. 29 października we Lwowskim Pałacu Sztuk odbył się kolejny wieczór herbertowski, w czasie którego z programem muzycznym wystąpiła kompozytorka i wokalistka – Dominika Świątek. 17 listopada w Teatrze im. Łesia Kurbasa z monodramem *Życiorys* wystąpił znany aktor – Wojciech Wysocki. 1 grudnia we Lwowskim Teatrze Dzieci i Młodzieży odbył recital

poetycko-muzyczny pt. *Czas ciemnej gwiazdy*. Przed publicznością wystąpili aktor i bard – Aleksander Trąbczyński, oraz znany muzyk i kompozytor Michał Kulenty.

– Współorganizacja VIII edycji Międzynarodowego Festiwalu Jazzowego „Jazz bez”, 5–14.12.2008 r. Konsulat tradycyjnie objął patronat honorowy oraz wsparł finansowo organizację festiwalu, zainicjowanego w 2001 r. przez KG RP we Lwowie, Instytut Polski w Kijowie wraz ze lwowskim Stowarzyszeniem Artystycznym „Dzyga”. Tradycyjnie w festiwalu, obok zespołów ukraińskich, wzięło udział kilka zespołów z Polski: „Outsider Blues”, „Laboratorium”, „Karmapa”, „Moonlight Walk Jazz Quartet”, „Przedwietrze”, „Soundchek”, „Jacek Kochan & Co”.

– Organizacja misterium poetycko-religijnego *Z obłoków na ziemię*, 21.05.2008 r. W tym wyjątkowym spotkaniu z poezją ks. J. Twardowskiego, które odbyło się w kościele pw. św. Antoniego we Lwowie, wzięli udział znani artyści – aktor Jana Nowicki, oraz muzycy – Marek Strykowski (saksofon) i Cezary Chmiel (klawisz).

– Patronat nad III Międzynarodowym Festiwalem Brunona Schulza, 26–30.05.2008 r. W tegorocznej edycji imprezy, odbywającej się co dwa lata w Drohobyczu, wzięło udział ponad sto osób z wielu krajów – znawcy i tłumacze twórczości Bruno Schulza a także plastycy i muzycy zarówno z Polski, jak i z Ukrainy. 30 maja, na zakończenie festiwalu, we lwowskim Pałacu Potockich konsulat zorganizował koncert Alfreda Schrayera z Drohobycza – znanego pieśniarza, byłego ucznia Schulza.

– Patronat nad cyklem „Spotkań Ossolińskich”. W 2008 r. konsulat objął patronatem lub współorganizował cykl spotkań ze znanymi przedstawicielami polskiego świata nauki. Spotkania te, podobnie jak w latach ubiegłych, organizowane były przez Narodowy Zakład im. Ossolińskich oraz lwowską Narodową Bibliotekę im. W. Stefanyka. Gośćmi spotkań byli m.in. prof. A. Nowak (Kraków), red. Bogdan Garnarz (Kraków) oraz dr Jan Pisuliński (Rzeszów).

– Organizacja wystaw fotograficznych. Konsulat był inicjatorem wielu wystaw fotograficznych, m.in. autorstwa ojca Brunona Neumanna, zakonnika z Polski, pracującego w Drohobyczu *Krzyż – symbol chrześcijańskiej Europy* (18.03.2008), młodej Polski ze Lwowa – Danuty Grzeszczuk, *Święci wśród nas* (6.11.2008), a także wystawy z okazji Narodowego Święta Niepodległości lwowskiego mistrza fotografii – Aleksieja Iutina, *Milczący świadkowie* (12.11.2008).

– Organizacja stałych pokazów filmowych w ramach Klubu Kina Polskiego. W roku bieżącym kontynuowaliśmy pokazy kina polskiego – dzięki pozwoleniom uzyskanym z Filmoteki Narodowej w Warszawie. W pokazach brała udział stała publiczność – około 20–30 osób.

4.3.4. Wspieranie inicjatyw kulturalnych Polonii

W roku bieżącym tradycyjnie wspieraliśmy działalność organizacji polskich z terenu lwowskiego okręgu konsularnego. W większości były to nieduże przedsięwzięcia o zasięgu lokalnym, np. obchody świąt narodowych,

religijnych, różnego rodzaju akademie szkolne i rocznicowe. Wśród tego rodzaju imprez dla przykładu można wymienić: Festiwal Dziecięcych Teatrzyków im. K. Makuszyńskiego w Stryju, Konkurs Recytatorski *Kresy 2009*.

Konsulat wsparł m.in. obchody 50-lecia Ludowego Teatru Polskiego we Lwowie, jedyne na Ukrainie teatru polskiego, który 19.05.2008 r. w Narodowym Ukraińskim Teatrze Dramatycznym im. Marii Zańkowieckiej wystawił sztukę Mariana Hemara *Dwóch panów B*. Z okazji jubileuszu konsulat m.in. dofinansował zakup sprzętu nagłaśniającego na potrzeby teatru.

Największym projektem realizowanym w roku sprawozdawczym przez organizacje polskie, przy wsparciu naszej placówki, było niewątpliwie wspomniane kilkakrotnie Międzynarodowe Seminarium „ARKA 2008” – *Polacy, Ukraińcy, Żydzi w latach próby 1939–1947* (17–25.08. 2008). Podobnie jak w latach ubiegłych uczestnikami seminarium była młodzież ukraińska, polska oraz żydowska z Ukrainy.

4.3.5. Wspieranie inicjatyw gospodarczych Polonii

Środowisko polskie we lwowskim okręgu konsularnym nie zajmuje znaczącej pozycji w strukturze biznesu ukraińskiego. Sytuacja ta ma swoje podłoże w przeszłości, kiedy to mniejszość polska była wyraźnie dyskryminowana w procesie awansu społecznego, np. w dostępie do wyższych stanowisk państwowych.

Polacy prowadzący aktywną działalność gospodarczą na zachodniej Ukrainie to przede wszystkim grupa prywatnych przedsiębiorców, np. właściciele niewielkich zakładów gastronomicznych, kierowcy, taksówkarze, duża liczba Polaków pracuje także w firmach z kapitałem polskim. Znakomita większość Polaków, zamieszkujących zachodnią Ukrainę, to ludność miasteczek i wsi, borykająca się z następstwami kryzysu w ukraińskiej gospodarce, w tym szczególnie w rolnictwie.

4.4. Świadczenie pomocowe

Konsulat udziela znaczącej pomocy finansowej miejscowym Polakom. Bardzo trudna sytuacja materialna (złe warunki bytowe, niskie emerytury, bardzo wysokie koszty leczenia – niewspółmierne do tutejszych pensji) i zdrowotna (zwiększona zachorowalność na gruźlicę, zapalenie płuc itp.) obywateli Ukrainy, w tym Polaków i osób polskiego pochodzenia, powoduje stały wzrost zapotrzebowania na pomoc. Prawie wszystkie podania osób zwracających się o zapomogi są związane z leczeniem (poparte dodatkową dokumentacją medyczną). W 2008 r. wypłacono 861 zapomóg, o łącznej wysokości 18 851 euro. Najbardziej potrzebujący (44 osoby) otrzymują zapomogi jeden raz w miesiącu. Są to osoby mające szczególnie ciężką sytuację zdrowotną, finansową i rodzinną (np. inwalidzi). Na początku 2009 r. niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowej weryfikacji i ponowne rozpatrzenie wniosków osób z tzw. listy zapomóg stałych. Jednorazowa bezwrotna pomoc finansowa jest udzielana osobom, które – na podstawie

wniosku i okazanej dokumentacji – uzasadnią swoją trudną sytuację losową. Przyjęto zasadę, że jedna osoba może maksymalnie raz, dwa razy w ciągu roku otrzymać taką pomoc. Konsulat występował także do Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” z prośbą o dofinansowanie szczególnych przypadków (zorganizowanie i finansowanie specjalistycznego leczenia, większe kwoty zapomóg).

Konsulat udzielił wszechstronnej pomocy obywatelom polskim, którzy w związku ze styczniową akcją protestacyjną polskich służb celnych utknęli w wielokilometrowych kolejkach samochodów ciężarowych na granicy polsko-ukraińskiej. Ze środków placówki zakupiliśmy produkty żywnościowe, napoje oraz środki medyczne, udzieliśmy także zapomóg jednorazowych. Łącznie z pomocy placówki skorzystało kilkuset obywateli polskich.

Placówka wielokrotnie w ciągu roku pośredniczyła w przekazywaniu darów dla miejscowej społeczności polskiej. Darczyńcami byli m.in.: Ruch Apostolatu Emigracyjnego przy „Caritas” Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, miasto i powiat Radzyń Podlaski, NSZZ „Solidarność” Lublin (senator S. Gogacz).

4.5. Współpraca z duchowieństwem polonijnym

Konsulat Generalny RP we Lwowie utrzymywał tradycyjnie bardzo bliskie kontakty zarówno z najwyższą hierarchią Kościoła katolickiego we Lwowie, jak i proboszczami parafii rzymskokatolickich w terenie.

Rok bieżący przyniósł ze sobą bardzo ważne dla dalszego losu Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie wydarzenia. 22.11.2008 r. odbył się ingres do Archikatedry Lwowskiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny nowego metropolity lwowskiego. Na stanowisku zwierzchnika Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie – Mariana kardynała Jaworskiego, zastąpił arcybiskup Mieczysław Mokrzycki, były sekretarz papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI.

W 2008 r. zarówno kardynał Jaworski, jak i arcybiskup Mokrzycki brali udział w wielu wydarzeniach, organizowanych przez naszą placówkę, m.in. w obchodach Dnia Polonii i Polaków za Granicą, obchodach Narodowego Święta Niepodległości.

Niestety w 2008 r. nie uległy rozwiązaniu problemy, z jakimi boryka się na Ukrainie Kościół rzymskokatolicki – przede wszystkim nie został rozwiązany problem zwrotu dóbr kościelnych. W 2008 r. nie udało się osiągnąć postępu w sprawie rozwiązania patowej sytuacji wokół zwrotu kościoła pw. Marii Magdaleny we Lwowie, pomimo wzrostu napięcia i proteście głodowym w 2007 r. Nie został także zwrócony rzymskim katolikom kościół pw. Matki Boskiej Gromnicznej, który w 1992 r. został przekazany grekokatolikom, pomimo starań kurii arcybiskupiej we Lwowie. W chwili obecnej w świątyni odprawiane są nabożeństwa zarówno w obrządku rzymskokatolickim, jak i grekokatolickim. Zgodnie z ustną obietnicą hierarchów grekokatolickich, po zwrocie grekokatolikom dawnego kościoła pw. św. Kazimierza mieli oni opuścić kościół pw. Matki Boskiej Gromnicznej. Tymczasem, pomimo iż kościół pw. św. Kazimierza został zwrócony wspólnie grecko-

katolickiej w 2007 r., to kościół pw. Matki Boskiej Gromniczej nie został zwrócony parafii rzymskokatolickiej. Na dodatek w świątyni postawiono ikonostas, niejako „spychając” na bok ołtarz rzymskokatolicki. Do nierozwiązanych spraw zwrotu mienia kościelnego należy zaliczyć konflikt wokół kościoła pw. św. Wawrzyńca w Chyrowie, gdzie miejscowa parafia posiada wszelkie decyzje sądowe, w tym Sądu Najwyższego w Kijowie, nakazujące zwrot obiektu, jednakże radni miejscy nie zgadzają się na realizację decyzji sądowej. Nierozwiązana do tej pory pozostaje także sytuacja w Komarnie, gdzie dawny kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny wbrew staraniom kardynała Jaworskiego został oddany Kościołowi greckokatolickiemu, pomimo faktu posiadania przez grekokatolików dwóch innych świątyń w tym mieście. Kościół rzymskokatolicki domaga się zwrotu ponad 20 obiektów, głównie na terenie obwodu lwowskiego.

4.6. Opieka nad kombatantami i miejscami pamięci narodowej

W 2008 r. zarejestrowano 375 spraw kombatanckich. Jednej osobie przyznano kombatanckie świadczenia specjalne, która w 2007 r. nie otrzymywała tego świadczenia. Opracowano i wysłano jeden nowy wniosek do rozpatrzenia przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych. 40 osobom wypłacono świadczenia z tytułu śmierci kombatanta. Pod koniec 2008 r. w naszym okręgu konsularnym było zarejestrowanych 298 polskich kombatantów; w ciągu roku zmarło 56 kombatantów. Łączna suma wypłat z tytułu świadczeń o charakterze specjalnym dla 298 osób wynosiła na dzień 31.12.2008 r. 48 679,61 euro.

Opieka nad miejscami polskiej pamięci narodowej. W 2008 r. podejmowaliśmy następujące działania:

- Składanie kwiatów na grobach poległych w czasie powstań lat 1794, 1830 i 1863, walk o Lwów w 1918 r., wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920 r. i obrony Lwowa z 1939 r.

- Bieżący monitoring przestrzegania przez Ukrainę konwencji genewskich oraz traktatów dwustronnych w zakresie miejsc pamięci narodowej. 2008 r. nie przyniósł znacznych zmian w tej kwestii. Ochrona miejsc pamięci narodowej na zachodniej Ukrainie nadal nastęrcza wiele problemów, szczególnie w kwestii upamiętnienia ofiar zbrodni UPA z lat II wojny światowej.

- Współpraca z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (ROPWiM) oraz władzami ukraińskimi. Główne kwestie będące przedmiotem współpracy z ROPWiM:

- Przebudowa Ściany Pamięci Ofiar Komunizmu 1939–1941 przy ul. Zamarstynowskiej 9 we Lwowie. Na ścianie muru przylegającego do dawnego więzienia NKWD nr 2 lwowskie oddział towarzystwa „Memoriał” od kilku lat buduje ścianę pamięci ofiar represji sowieckich. ROPWiM kontynuuje starania o wyodrębnienie z zamieszczonych list nazwisk Polaków i umieszczenie ich na oddzielnych tablicach,

- Upamiętnienie ofiar zbrodni ukraińskich w Hanaczowie, Baryszu oraz Podkamieniu. Na prośbę ROPWiM placówka interweniowała w sprawie zaprzestania dewastacji miejsc spoczynku ofiar zbrodni nacio-

nalistów ukraińskich z lat 1943–1944. W przypadku interwencji dotyczącej Podkamina otrzymaliśmy zobowiązanie władz miejscowych do zaprzestania chowania zmarłych w pobliżu masowego grobu ofiar. W analogicznej sytuacji władze miejscowości Barysz zaprzeczyły, jakoby sygnalizowana przez konsulat praktyka była stosowana.

– Kontynuowanie starań na rzecz ekshumacji ciał żołnierzy polskich poległych w 1939 r. Konsulat wielokrotnie zwracał się do ROPWiM z prośbą o przyspieszenie starań na rzecz ekshumacji żołnierzy poległych w 1939 r. we Lwowie i pochowanie ich w sposób godny w odpowiednim miejscu.

– Współorganizacja uroczystości odsłonięcia pomników ofiar UPA w miejscowościach Ihrowica, Berezowica Mała, Płotycz, Szlachcińce (5.07.2008 r.). Konsulat zorganizował wyjazd autokarowy przedstawicieli organizacji polskich ze Lwowa i okolic do wszystkich tych miejsc, w których odsłonięto i poświęcono pomniki ofiar zbrodni.

– Obchody 64. rocznicy zbrodni w miejscowości Huta Pieniacka. Tradycyjnie zorganizowaliśmy wyjazd młodych Polaków ze Lwowa i okolic oraz przedstawicieli organizacji polskich do Huty Pieniackiej 28.02.2008 r., w rocznicę zbrodni popełnionej przez oddziały pomocnicze SS-Galizien. Na miejscu odmówiono krótką modlitwę, złożono wieńce i zapalono znicze pod pomnikiem.

– Współorganizacja obchodów 88. rocznicy bitwy pod Zadwórzem (17.08.2008). Podobnie jak w latach ubiegłych nasza placówka brała czynny udział w organizacji kolejnej rocznicy wydarzeń w Zadwórzcu z 1920 r., zwanych „polskimi Termopilami”. Głównymi organizatorami obchodów rocznicowych było Towarzystwo Opieki nad Grobami Wojskowymi oraz oddział Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Wschodnich z Leżajska. Gośćmi tegorocznych obchodów byli m.in. minister R. Legutko oraz poseł na Sejm RP A. Ćwierz.

– Organizacja dwóch akcji „Porządkujemy cmentarze” (Chyrów, 9.05.2008, Żydaczów, 18.10.2008). W roku bieżącym kontynuowaliśmy rozpoczęte w 2007 r. akcje porządkowania zapomnianych cmentarzy polskich. Obydwa przedsięwzięcia cieszyły się dużym zainteresowaniem środowiska polskiego, za każdym razem brało w nich udział 70–80 osób.

– Kontynuacja corocznej akcji „Światelko Pamięci dla Cmentarza Łyczakowskiego” (1.11.2008). W 2008 r. konsulat kontynuował akcję zbiórki datków na zakup zniczy oraz zbiórkę samych świeczek dla Cmentarza Łyczakowskiego. Dzięki ofiarodawcom z Polski i Ukrainy udało się zebrać blisko 40 tys. zniczy, które następnie zostały rozpalone przez ponad 120 wolontariuszy z Ukrainy i z Polski na wszystkich zapomnianych grobach Cmentarza Łyczakowskiego.

4.7. Zagadnienia związane z Kartą Polaka

4.7.1. Okres przygotowawczy

Przygotowania do organizacji przyjęć wniosków rozpoczęto w KG RP we Lwowie w połowie marca 2008 r. Kierownikiem wydziału ds. Karty

Polaka został konsul Waldemar Kowalski. Po opracowaniu wstępnych założeń zostało zorganizowane zebranie prezesów wszystkich organizacji polskich działających we lwowskim okręgu konsularnym, podczas którego zostały przedyskutowane zasady przyjęć wniosków w początkowym okresie pracy. Ustalono wtedy priorytety – dla osób najbardziej zasłużonych oraz najstarszych. Ten początkowy okres wykorzystano też na szerokie rozpowszechnienie informacji na temat Karty Polaka za pośrednictwem mediów, w tym szczególnie polskojęzycznych. Wyczerpująca, kompleksowa informacja została też umieszczona na stronie internetowej KG RP.

Wydział ds. Karty Polaka rozpoczął przyjmowanie interesantów z dniem wejścia w życie *Ustawy o Karcie Polaka*, tj., 29.03.2008 r. W nowym obiekcie KG RP przy ul. Smiłowych 5 pracę podjęło 3 konsulów oraz 2 oddelegowane pracownice MSZ (do spraw obsługi administracyjno-biurowej).

Bardzo przydatny okazał się opracowany przez konsula W. Kowalskiego program komputerowy (na bazie programu ACCES), pozwalający m.in. na rejestrację i gromadzenie danych, szybki wydruk deklaracji, oświadczeń, decyzji notatek. Jednocześnie program ten tworzy własną bazę danych, na podstawie której można edytować różne zestawienia – np. rejestr konsularny oraz szybkie wyszukiwanie wg określonych kryteriów. Program funkcjonuje w sieci komputerów całego wydziału ds. KP. 1.04.2008 r. kierownik placówki powołał nowego p.o. kierownika wydziału – Jana Romeyko-Hurko.

4.7.2. Planowanie i organizacja pracy

Pierwsze dwa miesiące funkcjonowania wydziału ds. KP pozwoliły na zebranie doświadczeń i wypracowanie nowej koncepcji przyjęć. Została ona wdrożona od lipca 2008 r. Wybrane założenia pracy przewidywały przyjmowanie zgłoszeń interesantów trzema drogami – przez organizacje polskie, parafie rzymskokatolickie oraz drogą telefoniczną (osoby indywidualne). Oparcie się w tak znacznym stopniu na organizacjach polskich, było realizacją wytycznych MSZ w sprawie Karty Polaka. Włączenie tych organizacji w proces wydawania Kart podniósł ich znaczenie zarówno w oczach środowisk polskich, jak i władz Ukrainy. Podkreślić należy, że dokumenty potwierdzające pochodzenie polskie osób kierowanych przez te organizacje nie budziły wątpliwości.

Wydział opracowywał miesięczne grafiki pracy, które określały liczbę przyjęć interesantów, a także terminy wyjazdów konsulów w celu obsługi osób starszych i niedołączonych. Planowanie na krótkie okresy pozwoliło na elastyczność i dostosowanie się do zmieniających się potrzeb oraz stworzenie możliwości ponawiania szansy dla osób zapisujących się indywidualnie.

W systemie tym organizacje polskie samodzielnie decydowały o kolejności i rotacji przyjęć. Do końca listopada przyjmowano po 600–800 osób miesięcznie. Utrzymywanie się tej liczby interesantów ustabilizowało udział Lwowa na poziomie 36 proc. wszystkich wydawanych decyzji w sprawie Karty Polaka na świecie.

W wyniku zmian personalnych na przełomie listopada i grudnia liczba konsulów wydających decyzję zwiększyła się do 5. Ponieważ dla przyjęć

interesantów dostępne są tylko 3 pomieszczenia, zwiększono częstotliwość wyjazdów konsulów poza Lwów. Dzięki tym posunięciom znacząco zwiększyła się liczba wydawanych decyzji oraz zmniejszyła się kolejka petentów.

4.7.3. Rezultaty

Na koniec 2008 r. KG RP we Lwowie wydał 5974 decyzji o przyznaniu Karty Polaka. Udział lwowskiej placówki – na tle reszty polskich konsulatów wydających KP na całym świecie – wzrósł do 39 proc.

Unieważniono 22 wnioski oraz 110 kart, głównie z powodu błędnych danych, uzyskania przez ich posiadaczy polskiego obywatelstwa, kradzieży kart itp. Wydano łącznie 18 decyzji odmownych, dwie z nich zostały zaskarżone do Rady do spraw Polaków na Wschodzie, która orzekła o zwrocie obu spraw do organu pierwszej instancji. Konsul po ponownym przeanalizowaniu sprawy i uwzględnieniu argumentacji Rady w obu przypadkach podjął ostateczne decyzje pozytywne.

4.7.4. Trudności

Duże trudności sprawiał system rejestracji danych on-line. Polegały one na zbyt wolnym wczytywaniu danych i reagowaniu na kolejne polecenia. Poza zdarzającymi się pomyłkami wprowadzających dochodziło do częstych błędów powstających poza konsulatami – np. multiplikowanie się „pustych” (bez danych) wniosków, zamiany skanów. Wyróżnić jednak należy bardzo szybką reakcję dyżurnych informatyków COKPRM na wszelkie interwencje. W przeciwieństwie do okresu wcześniejszego (do lipca 2008 r.) obecnie rzadko dochodzi już do dłuższych przerw w funkcjonowaniu systemu rejestracji on-line.

4.7.5. Stosunek ukraińskich mediów i władz

Procesowi wydawania Kart Polaka uważnie przyglądają się ukraińskie media oraz władze różnego szczebla. Oceny mediów idą w dwóch kierunkach: pierwszy to swoiste instruowanie o sposobie zdobywania dokumentów niezbędnych dla otrzymania Karty Polaka, oraz drugi – wyrażanie nieufności co do polskich intencji. Kierownik wydziału udzielił wielu wywiadów ukraińskim mediom wyjaśniając, do kogo program Karty Polaka jest adresowany, akcentując, że Polska nie jest zainteresowana sztucznym powiększeniem mniejszości polskiej na Ukrainie. Niektóre media ukraińskie, pomimo wielu wyjaśnień, nadal nie rozumieją, czym naprawdę jest Karta Polaka, doszukując się analogii do rosyjskiej akcji wydawania paszportów obywatelom Ukrainy. Mylnie też informują o uprawnieniach posiadaczy KP, np. o tym, że Karta zastępuje wizę, daje prawo do osiedlenia się w Polsce. Zdarzył się także, jak dotąd odosobniony, przypadek żądania przez lokalną jednostkę Służby Bezpieczeństwa Ukrainy ujawnienia przez prezesa miejscowej organizacji polskiej listy osób, które otrzymały Kartę Polaka.

4.7.6. Perspektywy oraz wnioski

Wiedza nt. skali liczby oczekujących dopinguje do poszukiwania rozwiązań, mogących zdynamizować proces wydawania KP. Doskonalsza jest

organizacja pracy, zmierzająca do optymalnego wykorzystania możliwości pracy konsulów poza siedzibą konsulatu a także pracy personelu na miejscu w posiadanych warunkach lokalowych.

W toku pierwszych miesięcy funkcjonowania *Ustawy o Karcie Polaka* wystąpiły różne zjawiska – np. wyłoniła się znaczna grupa osób ubiegających się o wydanie Karty, które jedynie formalnie spełniają kryteria ustawy i traktują Kartę w sposób instrumentalny; dotyczy to głównie potomków przesiedleńców po II wojnie światowej, których przodkowie byli przecież polskimi obywatelami.

Skalę oczekiwań powiększa też zjawisko nieprzewidywalne przy tworzeniu ustawy: osoby powołujące się na polską narodowość pradiadków otrzymują Kartę Polaka. W następstwie tego np. ich dzieci otrzymują także Karty, choć są jedynie praprawnukami osób, których polskość jest udokumentowana.

Tabela 1
Szacunkowe dane dotyczące liczby
Polaków i osób polskiego pochodzenia za granicą z uwzględnieniem migracji
zarobkowej w ostatnich latach w wybranych krajach UE i EFTA
(dane na koniec 2008 r.)

Kraj	Łączna liczba Polaków oraz osób polskiego pochodzenia z uwzględnieniem osób migrujących w celach zarobkowych (Polonia + migranci)	Polonia	Osoby migrujące w celach zarobkowych
Austria	100 000	60 000	40 000
Belgia	90 000–100 000	30 000	70 000
Dania	31 000	16 000	15 000
Francja	1 000 000	800 000	200 000
Grecja	30 000	10 000	20 000
Hiszpania	145 000	13 000	132 000
Irlandia	200 000–250 000	200	200 000–250 000
Islandia	10 000	2000	8000
Królestwo Niderlandów	160 000	60 000	100 000
Niemcy	2 000 000	1 600 000	400 000
Norwegia	150 000	50 000	100 000
Republika Czeska	130 000	105 000	25 000
Szwecja	100 000	70 000	30 000
Wielka Brytania	1 100 000	150 000	950 000
Włochy	140 000–158 000	50 000	90 000–108 000

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Tabela 2
Szacunkowe dane dotyczące liczebności Polonii i Polaków
za granicą w wybranych krajach świata
(bez migracji zarobkowej w krajach UE i EFTA)
(dane na koniec 2008 r.)

Kraj	Polonia i Polacy za granicą
Argentyna	140 000
Australia	165 000
Austria	60 000
Belgia	30 000
Białoruś	800 000
Brazylia	800 000–2 000 000
Dania	16 000
Francja	800 000
Grecja	10 000
Hiszpania	13 000
Irlandia	200
Islandia	2000
Kanada	1 000 000
Kazachstan	47 000
Królestwo Niderlandów	60 000
Litwa	235 000
Łotwa	150 000
Mołdowa	2400
Niemcy	1 600 000
Norwegia	50 000
Republika Czeska	105 000
Republika Południowej Afryki	30 000
Rosja	300 000–400 000
Rumunia	3600
Szwecja	70 000
Turcja	700
Ukraina	400 000
USA	9 000 000–10 000 000
Wielka Brytania	150 000
Włochy	50 000

3. Raporty najważniejszych krajowych organizacji pozarządowych

Struktura raportów organizacji pozarządowych:

- najważniejsze kierunki współpracy z Polonią i Polakami za granicą;
- ocena skuteczności programów wspierających Polonię i Polaków za granicą;
- ocena współpracy z instytucjami zaangażowanymi w realizację polityki polonijnej państwa;
- rekomendacje na przyszłość.

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”

Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Fundacja „Semper Polonia”

3.1. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”

Najważniejsze kierunki współpracy z Polonią i Polakami za granicą Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” to organizacja pożytku publicznego, której celem jest utrzymywanie więzi między Polską, a Polakami (także osobami polskiego pochodzenia) zamieszkałymi poza granicami naszego kraju. Od chwili swego powstania Stowarzyszenie było powiązane z Senatem RP w zakresie jego funkcji opiekuna Polonii.

„Wspólnota Polska” prowadzi bieżącą działalność obejmującą kilka dziedzin:

- programową,
- inwestycyjną,
- społeczno-polityczną,
- interwencyjną.

Działalność społeczno-polityczna

Już w 2005 r. Stowarzyszenie wystąpiło do Prezesa Rady Ministrów z memorandum postulującym zasadniczą zmianę uchwały Rady Ministrów z 10 grudnia 2002 r. w sprawie polityki polonijnej oraz do Sejmu – z projektami szeregu ustaw, mających szczególne znaczenie dla Polonii i Polaków za granicą. W rezultacie Prezes Rady Ministrów powołał Międzyresortowy Zespół ds. Polonii i Polaków za Granicą, którego zadaniem miało być sporządzenie specjalnego raportu, dotyczącego stanu spraw polonijnych, zaprojektowanie nowej uchwały Rady Ministrów w sprawie polityki polonijnej oraz opracowanie projektów ustaw o:

- obywatelstwie polskim,
- Karcie Polaka,
- zmianie ordynacji wyborczej do Sejmu, Senatu oraz na Prezydenta RP,
- zmianie ustawy o repatriacji.

Warto zaznaczyć, że w pracach wspomnianego Zespołu czynnie uczestniczyli przedstawiciele Stowarzyszenia. Losy opracowanych projektów legislacyjnych były zróżnicowane. Udało się doprowadzić do uchwalenia *Ustawy o Karcie Polaka*, projekt ustawy nowelizującej ordynację wyborczą został przyjęty przez Rząd i skierowany do Sejmu, który wszakże do końca swej skróconej kadencji sprawy tej nie rozpoznał. Projekt ustawy o obywatelstwie polskim został przedstawiony Prezydentowi RP, który wystąpił w tej sprawie z inicjatywą ustawodawczą. Szczególnym problemem politycznym były losy Związku Polaków na Białorusi. Jak wiadomo, władze białoruskie podjęły drastyczną interwencję w sprawy tego Związku w 2005 r., doprowadzając do drugiego w roku Zjazdu, na którym wybrano posłuszne reżimowi władze. Rząd Polski uznaje i wspiera władze wybrane na pierwszym zjeździe na czele z Andżeliką Borys. Stowarzyszenie, realizując politykę państwa, udziela ZPB daleko idącej pomocy. Odbłyło się wiele spotkań Zarządu ZPB z udziałem przedstawicieli Zarządu Krajowego i Zarządu Oddziału Podlaskiego. W spotkaniach tych brali również przedstawiciele sejmowej Komisji Łącz-

ności z Polakami za Granicą oraz senackiej Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą.

Działalność interwencyjna

W ciągu ostatnich lat podejmowane były również akcje interwencyjne w sprawach indywidualnych dotyczących m.in. nabycia obywatelstwa polskiego, repatriacji oraz studentów polonijnych studiujących w Polsce. Dzięki działaniom Stowarzyszenia tylko w 2006 r. 110 studentów pochodzenia polskiego (byłych stypendystów SWP) otrzymało stypendium Rządu RP z Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, 9 osób otrzymało obywatelstwo polskie z nadania Prezydenta RP, 16 osób – zgodę na osiedlenie się, a 4 rodziny z Kazachstanu otrzymały zaproszenie od władz stolicy w ramach repatriacji.

W dwóch wypadkach podejmowaliśmy interwencje sądowe – jedna sprawa dotyczyła emerytur dla repatriantów, druga zgody na osiedlenie się osoby pochodzenia polskiego.

Znaczna część interwencji dotyczyła oświaty polskiej, przede wszystkim, choć nie tylko, na Wschodzie. Ogromny problem stanowią bowiem trudności w działalności polskich szkół na Białorusi, Ukrainie i na Litwie.

Działalność inwestycyjna

Działalność inwestycyjna prowadzona przez Stowarzyszenie jest dopełnieniem wspierania działalności programowej prowadzonej przez środowiska polonijne i polskie za granicą. Na pierwszy plan wysuwają się potrzeby w zakresie rozwoju oświaty. Zakres prowadzonej działalności inwestycyjnej w tym obszarze jest bardzo różnorodny: od drobnych remontów pojedynczych klas, sal lekcyjnych, poprzez remonty szkółek sobotnio-niedzielnich, społecznych lub parafialnych oraz obiektów, które w całości są placówkami oświatowymi z polskim językiem nauczania, do adaptacji i modernizacji zakupionych lub otrzymanych bezpłatnie budynków oraz budowy nowych obiektów, najczęściej szkół (np. w Pojana Mikuli w Rumunii).

Niemniej ważnym kierunkiem inwestycyjnym jest remontowanie i budowa obiektów służących prowadzeniu działalności kulturalnej. Podobnie jak przy inwestycjach w dziedzinie oświatowej, tak tutaj także znalazły się remonty i adaptacje istniejących budynków czy lokali, budowa nowych (np. Campo do Tenente i Guarani das Missoes w Brazylii) czy też zakup nowego obiektu (np. Dom Polski w Sankt Petersburgu).

Kościół miał i ma ogromne znaczenie w życiu polskiej diaspory. Polaków za granicą charakteryzuje silne przywiązanie do tradycji polskiej kultury chrześcijańskiej. Ludzie przychodzą do polskiego kościoła, bo czują bliski związek z polskością, historią, kulturą. Obiekty sakralne, szczególnie na Wschodzie, są często w bardzo złym stanie technicznym. Dlatego też Stowarzyszenie i w tym obszarze prowadzi działalność inwestycyjną, finansując remonty lub doposażenie domów parafialnych, świątyń i sal katechetycznych.

Działalność programowa

„Wspólnota Polska” ma za zadanie inspirowanie, wspomaganie Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą, prowadzenie wszechstronnej współpracy z tymi środowiskami w dziedzinach oświaty, nauki, kultury, religii, gospodarki, turystyki i sportu oraz niesienie pomocy w nauczaniu i krzewieniu języka polskiego. Podejmuje także współpracę ze wszystkimi, którzy zabezpieczają, chronią i propagują materialne ślady kultury i historii Polski, pozostałe poza jej granicami. SWP niesie pomoc w zapewnieniu opieki religijnej w języku polskim, staje w obronie praw polskiej mniejszości narodowej, przyjmuje, przekazuje i organizuje pomoc humanitarną dla Polaków za granicą. Do zadań Stowarzyszenia należy również popieranie dążeń Polaków zamieszkałych za granicą i Polonii do podnoszenia pozycji społecznej w krajach zamieszkania oraz upowszechnianie w środowiskach polonijnych i polskich poza granicami kraju wiedzy o Polsce i jej dokonaniach a także o współczesnych zjawiskach w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym. SWP dba, by Polacy w Macierzy pogłębiali wiedzę o polskiej diasporyze poza granicami kraju, jej historii, aspiracjach i związkach z krajem. „Wspólnota Polska” nie zapomina również o młodych Polakach z zagranicy, pomagając w rozwoju ich talentów, wspierając osiągnięcia promujące naszą kulturę i naukę. Jest to szczególnie ważne w obliczu ogromnej fali tzw. nowej emigracji. Stowarzyszenie realizuje swoje cele poprzez współpracę z organizacjami polskimi i polonijnymi na Zachodzie i na Wschodzie, organizowanie, zwłaszcza dla młodych Polaków na obczyźnie, różnorodnych form pomocy i realizację projektów edukacyjnych, których celem jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, poznanie kraju ojczystego, jego historii, wymiana młodzieży w ramach programu *Szkół Patronackich*, programu stypendialnego i wakacyjnych pobytów edukacyjnych. „Wspólnota Polska” prowadzi również, zgodnie ze statutem, działalność informacyjną, w której wykorzystuje dostępne środki społecznego przekazu, współdziała także w nawiązywaniu kontaktów w celach oświatowych, naukowych, kulturalnych, gospodarczych i turystycznych między środowiskami polskimi za granicą i polonijnymi a odpowiednimi instytucjami i organizacjami w Polsce, poza tym udziela pomocy stypendialnej młodzieży polskiego pochodzenia, kształcącej się w kraju i za granicą.

Działalność programowa prowadzona jest w ramach poniższych kierunków:

1. Wspieranie rozwoju polonijnej nauki i oświaty

Od prawie 20 lat najważniejszym elementem działalności Stowarzyszenia jest realizowanie zadań, określonych jako wspieranie rozwoju polonijnej oświaty i nauki. Głównymi celami tego zadania jest zachowanie istniejących (a także zachęcanie do tworzenia nowych) polskich szkół, społecznych szkółek sobotnio-niedzielnych i przedszkoli oraz organizacji prowadzących działalność oświatową, a także udzielanie pomocy w nauczaniu języka polskiego, historii i geografii Polski, w organizowaniu przedsięwzięć edukacyjnych dla

dzieci i młodzieży oraz dokształcaniu nauczycieli. Przyjęte założenia realizowane są poprzez bardzo różnorodne działania.

„Wspólnota Polska”, opierając się na kadrach naukowych takich uczelni, jak Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Białostocki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, realizuje kursy językowe, szkoły letnie, warsztaty języka polskiego, historii i kultury polskiej. Stowarzyszenie organizuje wymiany między szkołami polskimi i edukacyjne pobyty uczniów, studentów oraz maturzystów.

Stowarzyszenie zachęca szkoły polonijne do współpracy merytorycznej ze szkołami w kraju poprzez realizację programu szkół patronackich.

W ramach wspierania oświaty polonijnej Stowarzyszenie zakupuje i przekazuje do środowisk polskich i polonijnych lektury szkolne, pomoce dydaktyczne dla szkół, podręczniki do nauki języka polskiego, geografii i historii. Szczególnie duża pomoc kierowana jest do polskich szkół na Litwie, dostosowujących się do przeprowadzanej w tym kraju reformy oświatowej.

Wspieranie oświaty polonijnej to także dofinansowanie wynajmu pomieszczeń na funkcjonowanie szkółek sobotnich, pokrycie kosztów drobnych remontów sal lekcyjnych i ich wyposażenie w niezbędne meble.

Dostrzegając bardzo trudną sytuację materialną niektórych środowisk polskich na Wschodzie, Stowarzyszenie udziela dzieciom, uczęszczającym na zajęcia języka polskiego, pomocy, finansując ich dożywianie. Biednych i zdolnych uczniów polskich placówek oświatowych obejmujemy specjalnymi stypendiami. W postaci zapomóg wspierani są nauczyciele szkół społecznych.

Nagrodą dla dzieci za ciężką całoroczną pracę są organizowane od wielu lat pobyty wakacyjne i kolonie językowo-krajoznawcze.

2. Promowanie kultury polskiej i ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami

Nie mniej ważnym obszarem działalności Stowarzyszenia jest promowanie kultury polskiej i ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami.

Działania w tej sferze z jednej strony służą dokumentowaniu polskich śladów na obczyźnie, z drugiej zaś – ochronie polskich zabytków poza granicami kraju; w tym aspekcie całość zadań była realizowana przez Ośrodek ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego poza Granicami. Prace konserwatorskie w ostatnich latach prowadzone były w 6 krajach (Chile, Białoruś, Litwa, Łotwa, Rumunia i Ukraina) i objęły 96 obiektów zabytkowych. Do najważniejszych prac należały dalsze prace we lwowskiej Katedrze Metropolitalnej. Konserwacją objęto m.in. witraż *Położenie kamienia węgielnego pod budowę Katedry przez Króla Kazimierza Wielkiego*, obraz *Apoteoza bł. Jana z Dukli*, fragmenty ołtarza głównego, obraz *Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii*. Na Ukrainie Ośrodek prowadził jeszcze prace m.in. przy katedrach w Łucku i w Kamieńcu Podolskim, kościołach parafialnych w Brzozdowcach, Chodorowie, Czerniowcach,

Dobromilu, Hołobach, Jaworowie, Kołomyi, Nizankowcach, Nowym Mieście, Obertynie i Rudkach. W Chile wykonano konserwację pomnika-grobowca Ignacego Domeyko i jego rodziny, na Białorusi – obrazu z kościoła parafialnego w Różanie, na Litwie – organów z kościołów w Koleśnikach, Miednikach i Wojdatach, a na Łotwie – obrazu z kościoła w Krasławie. W ramach prac polegających na renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii za granicą Ośrodek przeprowadził m.in. konserwację betonowo-kamiennego pomnika żołnierzy II Brygady Legionów z 1915 r. w Kirlibabie w Rumunii, rekonstrukcję zniszczonej tablicy na pomniku upamiętniającym II Brygadę Legionów w Nadwórnej, konserwację metalowych elementów uszkodzonej kamiennej płyty na pomniku-nagrobku żołnierzy II Brygady Legionów w Zielonej na Ukrainie. Ośrodek przeprowadził też ekspertyzy stanu zachowania obrazów m.in. w kościele parafialnym w Adamowiczach na Białorusi, stanu zachowania kościoła i cmentarza przykościelnego w Łuczaju oraz instrumentu organowego w kościele parafialnym w Miorach. W kościele parafialnym w Adamowiczach Ośrodek dofinansował zakup materiałów budowlanych na remont dachu i drzwi głównych, w zespole kościelno-klasztornym sióstr niepokalanek w Słonimiu dofinansował rekonstrukcję XVIII-wiecznej bramy dzwonnicy. Ośrodek – w ramach współpracy z Kołem Naukowym Studentów Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, przeprowadził inwentaryzację m.in. kościołów i klasztorów w dekanacie lubomelskim, budowli kościelnych w dawnych dekanatach Ostropol, Sarny i Włodzimierz diecezji wołyńskiej, inwentaryzację zabytków architektury sakralnej w dekanatach ostrogskim i korszeczkim diecezji łuckiej.

Szeroki nurt działań SWP to popularyzowanie polskiej kultury i tradycji za granicą oraz promowanie dorobku artystycznego Polonii w kraju. Jego elementami są m.in. wyjazdy artystów polskich za granicę na zaproszenie środowisk polonijnych, zakup strojów i wyposażenia dla polonijnych zespołów artystycznych, dokształcanie polonijnych dyrygentów, choreografów, animatorów życia kulturalnego na kursach i warsztatach w Polsce oraz organizowanie występów artystów i zespołów polonijnych w kraju.

3. Wspieranie organizacji polonijnych i polskich za granicą

Głównym celem tego kierunku jest wspieranie organizacji polskich i polonijnych za granicą w działalności oświatowej, kulturalnej, naukowej i sportowej. Przedsięwzięcia, na których organizację udzielana jest pomoc finansowa, służą promocji polskiego dorobku za granicą (festiwale, koncerty, wystawy, spektakle teatralne, dni polskie, konferencje i sympozja), integracji środowisk polonijnych i wymianie doświadczeń między działaczami polonijnymi (festyny, zjazdy, spotkania okolicznościowe), pielęgnowaniu pamięci o polskiej historii, polskich świętach narodowych i rocznicach oraz jubileuszach organizacji polonijnych (uroczyste obchody, pielęgnowanie polskich mogił), popularyzowaniu języka polskiego i wiedzy o Polsce (konkursy, warsztaty, kursy, pobyty w Polsce). Tego rodzaju wsparcie trafia zarówno na Wschód, jak i na Zachód, gdzie organizacje, wykorzystując środki własne

i dofinansowania miejscowe, potrzebują też wkładu strony polskiej, by potwierdzić zainteresowanie Polski realizowanymi przez nie projektami.

Wspieranie organizacji to także pomoc finansowa w utrzymaniu siedzib i struktur organizacji, głównie na Wschodzie, niezbędna dla ich szerokiego i aktywnego funkcjonowania. Środki przeznaczone są w tym wypadku na pokrycie kosztów wynajmu lokali, wydatki administracyjno-biurowe, bieżące naprawy i drobne remonty, doposażenie siedzib w niezbędny sprzęt i urządzenia, koszty organizacji spotkań i zjazdów członków organizacji, wyjazdy do oddziałów i wynagrodzenia.

W celu zaktywizowania młodzieży polonijnej wsparciem objęte są organizacje młodzieżowe, harcerskie oraz sportowe. Młodzież niezbyt chętnie włącza się w tradycyjną działalność polonijną, dlatego ważne jest, aby pomagać jej w tych dziedzinach, które są dla niej interesujące i w które się samodzielnie angażuje. Stowarzyszenie wspiera również media polonijne na Zachodzie, promujące kulturę polską, popularyzujące wiedzę o Polsce i Polonii a także kształtujące pozytywny wizerunek Polski w krajach zamieszkania. Są to czasopisma, redakcje radiowe, strony internetowe.

4. Pomoc charytatywna środowiskom polonijnym i polskim za granicą

Realizacja tego programu ma na celu wsparcie osób ubogich i chorych poprzez udzielanie pomocy materialnej i rzeczowej, pokrywanie kosztów badań i konsultacji lekarskich, leczenia szpitalnego, często ratujących życie zabiegów i operacji oraz zakup leków, organizowanie pobytów rehabilitacyjnych i sanatoryjnych.

5. Promocja spraw polonijnych

Celem działań w tym obszarze tematycznym, realizowanych zarówno w kraju, jak i poza granicami, jest popularyzowanie wiedzy o historii polskiej emigracji, o współczesnych dokonaniach Polonii oraz o działaniach kraju na rzecz Polonii. Zamierzenia te realizowane są poprzez organizację konferencji i wystaw, wydawanie publikacji, prowadzenie portalu internetowego „Świat Polonii” i Polonijnego Banku Danych, publikację kwartalnika „Wspólnota Polska” oraz udostępnianie i wzbogacanie księgozbioru o tematyce polonijnej. Warto podkreślić, że zarówno tradycyjne formy promocji, takie jak pismo, jak też wirtualny serwis informacyjny spotykają się z bardzo dużym zainteresowaniem rodaków z całego świata.

Tak zdefiniowane zagadnienia tematyczne są realizowane w poniżej wymienionych obszarach geograficznych.

Stany Zjednoczone, Kanada

Do krajów, które zamieszkuje najliczniejsza Polonia, z ponad stuletnią historią, w 2008 r. Stowarzyszenie skierowało pomoc przede wszystkim do instytucji kultury oraz wsparło niektóre media polonijne.

Pomoc w dziedzinie oświaty, to zakup pomocy dydaktycznych dla Centrali Polskich Szkół Doksztalających w Ameryce oraz dofinansowanie obozu językowo-krajoznawczego dla wyróżniających się uczniów szkół polonijnych

a także warsztaty metodyczne dla nauczycieli języka polskiego, w których wzięło udział 364 nauczycieli.

W sferze promowania kultury polskiej w Kanadzie i USA pomoc finansową w 2008 r. otrzymał Ottawski Klub Teatralny, Salon Muzyki i Poezji w Toronto, Polski Instytut Teatralny w Nowym Jorku (dofinansowanie organizacji spektakli objazdowych) oraz Kanadyjsko-Polskie Stowarzyszenie Pro-Arte – Teatr Ludowy z Vancouver na dofinansowanie produkcji spektakli teatralnych.

Spośród mediów polonijnych, które otrzymały pomoc finansową w ramach wspierania organizacji polskich i polonijnych, wymienić należy kwartalnik nauczycielski „Myśl” z Toronto, biuletyn „Głos Nauczyciela” z Chicago, dwutygodnik „Gwiazda Polarna” oraz magazyn Rady Polskich Inżynierów Ameryki Północnej.

W 2008 r. dofinansowana została także publikacja autorstwa Arkadiusza Kujawy *Ewolucja struktur organizacyjnych i działalność Polonii kanadyjskiej* oraz dwie wystawy – *Dzieje Skarbów Wawelskich 1039–1961*, prezentowana w Toronto, oraz *Generał Władysław Anders i II Korpus Polski w Regionie Marche*, prezentowana w Muzeum Polskim w Chicago.

Republika Południowej Afryki, Australia, Nowa Zelandia, Japonia

W ramach działań oświatowych pomoc finansową otrzymała Fundacja Studiów Polskich na Uniwersytecie Macquarie w Sydney (na działalność Sekcji Studiów Polskich) oraz Federacja Polskich Organizacji w Wiktorii (na pokrycie kosztów obozu językowego dla uczniów szkół polskich).

Na działalność programową dofinansowanie otrzymały Rada Naczelna Polonii Australijskiej i Nowozelandzkiej, „Gazeta Polska w Japonii”, gazeta Klubu Polskiego w Japonii (koszty wydawania gazety) oraz Fundacja Dziedzictwa Polskiego w RPA (na pokrycie kosztów najmu lokalu).

W ramach wspierania kultury zostały zakupione stroje ludowe dla zespołu „Orzeł Biały” z Johannesburga, dofinansowany Polski Festiwal w Melbourne oraz jubileusz 60-lecia Zjednoczenia Polskiego w Johannesburgu.

Kraje Ameryki Łacińskiej

Polonia argentyńska zrzeszona jest w licznych stowarzyszeniach lokalnych na terenie całego kraju. Większość z nich wchodzi w skład Związku Polaków w Argentynie. Działają kilka organizacji kombatanckich, skupiających oficerów i żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (m.in. Związek Polskich Kombatantów, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, Związek Brygady Karpatczyków, Kongregacja Kawalerów Orderu Virtuti Militari). ZPwA posiada własną siedzibę – Dom Polski, zabytkowy budynek w dobrej dzielnicy Buenos Aires przy ulicy Jose Luis Borges, obecnie gruntownie remontowany przez SWP, gdzie działa Klub Polski, mieści się Biblioteka Polska im. I. Domeyki (w styczniu 2005 r. duża część księgozbioru uległa zniszczeniu podczas pożaru w bibliotece) oraz redakcja tygodnika „Głos Polski”. Przez wiele lat w Domu Polskim działał Związek Harcerstwa Polskiego, zrzeszający kilkudziesięciu harcerzy.

W ramach ZPwA również działa Polski Ośrodek Młodzieżowy w Burzaco z własnym obiektem sportowo-rekreacyjnym. W Burzaco w 2006 r. powstał Polonia Futbol Club, liczący ok. 40 zawodników, którzy wzięli w 2007 r. udział w XIII Światowych Igrzyskach Polonijnych w Słupsku.

Szereg stowarzyszeń polonijnych w Argentynie prowadzi zespoły taneczne o charakterze folklorystycznym oraz szkoły polonijne. Sprawy oświatowe ZPwA ogniskuje Polska Macierz Szkolna. Macierz przygotowała projekt utworzenia Instytutu Języka Polskiego im. Adama Mickiewicza, który objąłby nauką języka polskiego nie tylko, jak dotychczas, dzieci do 16 roku życia, ale również młodzież i dorosłych.

Działa też szkoła polonijna przy Polskiej Misji Katolickiej w Martin Coronado („Maciaszkowo”). Szkoły polonijne są prowadzone również przez stowarzyszenia w San Justo, Berisso, Cordoba, Llavallol, Burzaco. W okresie letnim PMS organizuje kolonie dla młodzieży polonijnej we własnym ośrodku ZPwA w miejscowości La Granja, prowincja Cordoba.

W przypadku krajów Ameryki Łacińskiej zauważyć należy zwiększenie zainteresowania, szczególnie wśród młodszego pokolenia, nauką języka polskiego, jak również kultywowaniem kultury polskiej. W 2008 r. SWP wsparło w Argentynie warsztaty metodyczne dla nauczycieli języka polskiego, zorganizowało w Krakowie intensywny kurs języka polskiego oraz zakupiło i przekazało pomoce dydaktyczne.

W ramach wspierania kultury polskiej w środowiskach polonijnych w Argentynie w 2008 r. zorganizowano studium tańców polskich dla polonijnych zespołów folklorystycznych oraz przekazano zespołom zakupione stroje ludowe. Wsparcie finansowe na działalność kulturalną w Brazylii otrzymały Stowarzyszenie Polskie „Orzeł Biały” w Agua Branca (m.in. na organizację VII Festynu Imigranta Polskiego), BRASPOL z Caxias do Sul, Cotipora i Nova Prata.

Wsparciem finansowym zostały objęte organizacje polonijne w Argentynie, Brazylii i na Kubie. W Argentynie największe wsparcie otrzymał Związek Polaków (koszty utrzymania siedziby, działalność kulturalno-oświatowa, prowadzenie klubu piłki nożnej przy Polskim Ośrodku Młodzieżowym w Burzaco oraz środki na organizację III Tygodnia Kultury Argentynsko-Polskiej). Pomocą objęte zostało również Stowarzyszenie Kulturalne Argentynsko-Polskie oraz redakcje pism „Głosu Polskiego” i „Naszej Gazety”.

Na terenie Brazylii pomoc finansową otrzymały m.in. Stowarzyszenie Polskie „Orzeł Biały” w Agua Branca, BRASPOL na pismo „Kurierek” oraz na działalność oddziałów terenowych, Towarzystwo Chrystusowe na koszty wydawnicze pisma „Projecoos”, Polskie Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne (na działalność oświatowo-kulturalną oraz na pismo „Głos Polonii Paulistańskiej”) a także redakcja „Gazety Polskiej w Brazylii”.

Stowarzyszenie Polaków na Kubie im. Karola Roloffa-Miałowskiego otrzymało w 2008 r. wsparcie finansowe na działalność kulturalną i oświatową oraz na spotkania okolicznościowe.

Kraje arabskie

W stosunku do Polonii tych krajów Stowarzyszenie stosuje politykę działań interwencyjnych. W 2008 r. – w odpowiedzi na potrzeby środowisk polonijnych – Stowarzyszenie udzieliło pomocy punktowi konsultacyjnemu języka polskiego przy Konsulacie Honorowym w Aleppo w Syrii (zakup sprzętu komputerowego), Związkowi Rodzin Polsko-Egipskich (koszty wydawania pisma „Polonez”), „Wspólnocie Polskiej” w Libanie (koszty wydawania pisma „Polskie Cedry”, koszty funkcjonowania szkoły języka polskiego i organizacji imprez kulturalno-oświatowych), Stowarzyszeniu Polska–Madagaskar (koszty działalności kulturalnej, m.in. odsłonięcie tablicy ku czci Maurycygo Augusta Beniowskiego w Antananarivo), Towarzystwu Przyjaźni Palestyńsko-Polskiej w Gazie (na koszty utrzymania siedziby, organizację okolicznościowych imprez o charakterze kulturalnym i oświatowym, zakup stołów, krzeseł i gablot) oraz „Wspólnocie Polskiej” przy Ambasadzie RP w Damaszku (na prowadzenie działalności kulturalnej i oświatowej).

Niemcy, Francja

Według szacunkowych danych w Niemczech mieszka ok. 2 mln osób wywodzących się z Polski, w tym ok. 1,5 mln posiada nadal polskie obywatelstwo; 1,2 mln legitymuje się dwoma paszportami – polskim i niemieckim, a ok. 300 tys. osób posiada tylko polskie obywatelstwo i prawo pobytu w Niemczech. Niemieckie władze szczebla federalnego przeznaczają ok. 200 tys. euro rocznie na projekty polskiej grupy etnicznej. Jednak w ramach wymienionej kwoty nie mogą być finansowane projekty obejmujące nauczanie języka polskiego. Niezbędny jest też wkład strony polskiej w wysokości 10 proc. tej kwoty – od trzech lat Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” przekazuje te środki Konwentowi Organizacji Polskich w Niemczech. W RFN pomocą objęliśmy również pięć organizacji oświatowych, np. Polskie Towarzystwo Szkolne „Oświata” otrzymało pomoce dydaktyczne do berlińskich punktów nauczania w postaci podręczników do nauki języka polskiego, lektur szkolnych i literatury uzupełniającej. Ogólnoniemiecki Komitet Organizacyjny otrzymał dofinansowanie na organizowaną już po raz kolejny Olimpiadę Języka Polskiego w Niemczech, w finale której wzięło udział 37 osób. Uczniowie punktów nauczania języka polskiego w Bielefeld (32 osoby) i Norymberdze (40 osób) wzięli udział w pobytach edukacyjnych w Polsce. Pobyty edukacyjne miały za cel podniesienie poziomu znajomości języka polskiego oraz wiedzy z zakresu historii i kultury polski. Potrzeba organizacji takich właśnie form edukacji jest bezsprzeczna. Młodzież, aktywnie uczestnicząc w zajęciach, ma możliwość porównania wiedzy wyniesionej ze szkoły czy z domu z tą – zdobytą podczas pobytów edukacyjnych w Polsce.

W Niemczech SWP objęło dofinansowaniem 33 organizacje polonijne z Aachen, Bad Berleburg, Bergisch-Gladbach, Berlina, Bielefeld, Drezna, Duesseldorfu, Hamburga, Hanoweru, Herdorf-Dermbach, Karlsruhe, Kleve, Kolonii, Laegerdorfu, Lipska, Monachium i Reklinghausen. Do najważniejszych przedsięwzięć objętych w 2008 r. dofinansowaniem w Niem-

czech zaliczyć należy obchody 15-lecia Teatru Lalki i Aktora „Otwarte Oczy” w Bielefeld, uroczystości 15-lecia Szkoły Polskiej we Frankfurcie, IV Polonijne Europejskie Mistrzostwa Szachowe w Herdorf-Dermbach oraz V Międzynarodową Konferencję Nauczycieli Języka Polskiego.

SWP udzieliło też pomocy mediom działającym na terenie Niemiec: czasopismu „Polregio” z Aachen, kwartalnikowi europejskiemu „Polonez”, miesięcznikom „Akcenty” i „Kurier Polonica” z Berlina, Polskiej Redakcji Radio „Flora” z Hanoweru oraz „Magazyn Polonii Bawarskiej *Po-prostu*” z Monachium.

W ramach wspierania rozwoju oświaty i nauki we Francji dofinansowane zostały organizowane warsztaty metodyczne dla nauczycieli języka polskiego i przedmiotów ojczystych. Szkoleniem objętych zostało 66 nauczycieli oraz zostały zakupione i przekazane pomoce dydaktyczne.

Dziewięć organizacji z terenu Francji otrzymało pomoc w ramach wspierania organizacji polonijnych i polskich za granicą. Organizacje z Aix en Provence i Douai otrzymały dofinansowanie działalności oświatowo-kulturalnej, z Henin-Beaumont na organizowane spotkania okolicznościowe, koszty wydawnicze pisma „Echo de la Polonia” oraz na imprezę Rynek en Fete – doroczne Święto Polonii Północnej Francji. Biblioteka Polska w Paryżu otrzymała wsparcie finansowe na utrzymanie siedziby, a Stowarzyszenie „Pomost-Passerelle” na prowadzenie ośrodka dziennego, służącego pomocą osobom potrzebującym wsparcia od uzależnień. Dofinansowaniem działalności objęte zostało również Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Francuskiej w Var. Na koszty redakcyjne i wydawnicze „Informatora” dofinansowanie otrzymało Polskie Stowarzyszenie Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie APAJTE. W 2008 r. w Paryżu na cmentarzu Pere Lachaise został także odrestaurowany nagrobek Klementyny z Tańskich Hoffmanowej.

Promocja spraw polonijnych w ubiegłym roku na obszarze Francji i Niemiec objęła konferencję naukową zorganizowaną przez Instytut Biografistyki Polonijnej w Maisons-Alfort oraz wydaną przez Rektorat Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech Biblię po polsku i niemiecku dla dzieci.

Europa Zachodnia (prócz Niemiec i Francji)

W ramach działań w Europie Zachodniej pomocą objęte zostały środowiska polonijne w Austrii, Belgii, Danii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Luksemburgu, Norwegii, Szwajcarii, Szwecji, Wielkiej Brytanii i we Włoszech; w krajach tych Stowarzyszenie udzieliło wsparcia 73 organizacjom.

Dofinansowanie z zakresu wspierania rozwoju polonijnej oświaty i nauki otrzymały w 2008 r. Towarzystwo Krzewienia Oświaty Polskiej w Danii, Szkoła Polska w Atenach, Hiszpańsko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne FORUM, Forum Szkół Polskich w Holandii, Polska Szkoła Sobotnia im. Jana Pawła II w Oslo, Towarzystwo Miłośników Kultury i Języka Polskiego w Bazylei, Polska Macierz Szkolna w Londynie, Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskiego za Granicą w Londynie, Zrzeszenie Organizacji Polonijnych

w Szwecji, Towarzystwo Krzewienia Oświaty Polskiej w Danii oraz, po raz pierwszy, Duszpasterstwo Polskie w Dublinie na prowadzenie szkoły polskiej. Pomoc tym organizacjom polegała przede wszystkim na dofinansowaniu warsztatów metodycznych i konferencji dla nauczycieli, utrzymaniu i wyposażeniu punktów nauczania języka polskiego oraz na zakupie pomocy dydaktycznych.

W ramach wspierania organizacji polonijnych w Austrii dofinansowaniem SWP objęło 14 organizacji z Innsbrucku, Klagenfurtu, Linzu i Wiednia. Zakres udzielanej pomocy przeznaczono przede wszystkim na prowadzoną przez nie działalność oświatową i kulturalną oraz wydawniczą. Najważniejszą imprezą 2008 r. na terenie Austrii były XVII Dni Polskie w Wiedniu. Pomoc finansową na koszty redakcyjne i wydawnicze otrzymały: Klub Inteligencji Polskiej na pismo „Jupiter”, redakcja magazynu Polsko-Austriackiego „Zongler”, Stowarzyszenie Polskich Inżynierów i Techników na „Biuletyn Informacyjny VPI”, „Austriapol – Magazyn Dialogu Międzykulturowego” oraz Związek Polaków w Górnej Austrii na periodyk „Wiadomości Polonijne”.

W Belgii pomocą Stowarzyszenie objęło Polsko-Flamandzki Klub Kulturalny „Watra” (dofinansowanie działalności oświatowo-kulturalnej).

W Danii wsparcie finansowe otrzymało w 2008 r. pięć organizacji polonijnych – Federacja Organizacji Polskich i Polsko-Duńskich „Polonia” na utrzymanie siedziby, wydawanie „Informatora Polskiego” oraz na funkcjonowanie telewizji internetowej „Polowizja.dk”, Towarzystwo Krzewienia Oświaty Polskiej, m.in. na prowadzenie szkoły i działalność oświatowo-kulturalną, Towarzystwo Przyjaźni Izby Polskiej w Taagerup na koszty utrzymania oraz Stowarzyszenie Polskie w Sonerborgu i parafia polska w Haderslev na uroczyste obchody 350. rocznicy wyprawy wojsk Rzeczypospolitej pod dowództwem hetmana S. Czarnieckiego do Danii i walk o wyspę Als.

W Finlandii wsparcie otrzymały Zjednoczenie Polskie w Helsinkach oraz Polskie Towarzystwo Oświatowo-Kulturalne w Helsingforsie na działalność oświatowo-kulturalną.

Ateński Związek Polonijnych Klubów Sportowych „Panpolonikos” otrzymał dofinansowanie do prowadzonych treningów i organizację zawodów sportowych oraz na zakup niezbędnego sprzętu sportowego.

Najstarsze organizacje polonijne w Hiszpanii działają w regionie madryckim. W 1993 r. w Alcalá de Henares powstało Stowarzyszenie „Orzeł Biały”. Zostało ono założone przez ludzi widzących potrzebę skupienia młodej polskiej emigracji zarobkowej. Główne cele Stowarzyszenia to edukacja dzieci i młodzieży emigrantów polskich przez podtrzymywanie znajomości języka, tradycji i kultury polskiej oraz organizacja integracyjnych imprez kulturalnych i sportowych. W czerwcu 1994 r. w Madrycie, dzięki inicjatywie osób polskiego pochodzenia, powstało Hiszpańsko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne FORUM. Główne cele Stowarzyszenia to promocja kultury polskiej w Hiszpanii – koncerty artystów polskich i hiszpańskich, wieczorki literackie i muzyczne, organizacja kursów języka polskiego dla

Hiszpanów, podtrzymywanie znajomości języka, tradycji i kultury polskiej wśród emigrantów i ich dzieci. W Regionie Autonomicznym Madrytu działają również: Stowarzyszenie Polaków w Hiszpanii „Nasz Dom” – „Nuestra Casa” (od 2001 r.) oraz Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Mówiących po polsku „Polonica” (od 2002 r.). W Hiszpanii „Wspólnota Polska” objęła pomocą cztery organizacje z Fuengirolí, Madrytu, Barcelony i Getafe. Dofinansowanie obejmowało przede wszystkim wsparcie działalności oświatowej i kulturalnej, a w przypadku Stowarzyszenia Kulturalnego Katalońsko-Polskiego z Barcelony oraz Stowarzyszenia Polaków „Nasz Dom” z Getafe – funkcjonowania punktu informacyjno-doradczego dla licznej nowej fali emigrantów.

W Holandii „Wspólnota Polska” współpracowała z Forum Szkół Polskich oraz Stowarzyszeniem „Scena Polska”, dofinansowując koszty wydawania kwartalnika i płyty DVD z filmem dokumentalnym przygotowanym przez Scenę Młodych.

Z uwagi na ciągle rosnącą falę napływu nowej emigracji do Irlandii Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” objęło pomocą finansową instytucje i organizacje polonijne w Dublinie, świadczące pomoc dla nowo przybyłych do tego kraju Polaków. Przede wszystkim dofinansowane zostały punkty informacyjne i punkty pomocy psychologicznej. Pomocą objęto także media ukazujące się w Irlandii m.in. dwutygodnik „Nasz Głos”, gazetę „Polski Express” i miesięcznik „Wyspa” – wszystkie ukazujące się w Dublinie.

Stowarzyszenie Polska–Luksemburg oraz redakcja polskiego czasopisma w Norwegii „Przegląd” otrzymały wsparcie na pokrycie kosztów redakcyjnych i wydawniczych.

Z organizacji polonijnych w Szwajcarii pomoc otrzymało Stowarzyszenie Polskie w Genewie (na działalność kulturalną i oświatową) oraz Polskie Muzeum Kultury i Historii w Rapperswilu (zakup sprzętu komputerowego i wyposażenia biurowego).

W Szwecji SWP współpracowało z 11 organizacjami polonijnymi. Chór „Chorus Polonius Gothoburgensis” oraz zespół folklorystyczny „Kwiaty Polskie” otrzymały dofinansowanie na bieżącą działalność artystyczną, pozostałe organizacje na koszty realizacji działalności oświatowej i kulturalnej oraz na pokrycie kosztów funkcjonowania struktur. Dofinansowanie kosztów redakcyjnych i wydawniczych otrzymały redakcje kwartalnika „Suecia-Polonia”, miesięczników „Relacje” i „Pomagazyn”.

Dotację na funkcjonowanie biura otrzymała Europejska Unia Wspólnot Polonijnych.

W 2008 r. z prośbą o dofinansowanie swojej działalności zwróciło się do Stowarzyszenia 11 organizacji działających w Wielkiej Brytanii. Wszystkie otrzymały pomoc w miarę posiadanych przez Stowarzyszenie środków. Stowarzyszenie Polaków w Irlandii Północnej (m.in. na koszty administracyjno-biurowe i działalność programową), redakcja „Polskiego Echa” (na koszty wydawnicze), Polska Fundacja Kulturalna (na wydawanie „Dziennika Polskiego” i „Tygodnika Polskiego”), Stowarzyszenie Techników Polskich (na organizację „Tygodnia Techniki i Nauki Polonijnej” w Londynie), Zjed-

noczenie Polskie w Wielkiej Brytanii (na obchody 90. rocznicy odzyskania niepodległości), Polska Macierz Szkolna (na działalność programową oraz na obchody 55-lecia działalności organizacji), Centrum Rozwoju, Terapii i Wsparcia „Feniks” (na koszty funkcjonowania centrum) oraz szkoła przedmiotów ojczystych im. A. Mickiewicza w Enfield (na zakup sprzętu multimedialnego).

We Włoszech Stowarzyszenie objęło pomocą Stowarzyszenie Polsko-Włoskie im. F. Chopina w Rzymie, Związek Polaków we Włoszech, Związek Polaków w Kalabrii, Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie „Malwina Ogonowska” w Bolonii oraz Polsko-Włoskie Koło Kulturalne w Lombardii.

Promocja spraw polonijnych na obszarze Europy Zachodniej objęła wydane w 2008 r. publikacje: *Informator Polonii w Austrii* (wydany przez Klub Inteligencji Polskiej w Austrii), *Polska szkoła sobotnia im. Jana Pawła II. 20 lat w służbie Polonii i Polski* autorstwa E. Olszewskiego i R. Iwanowa (wydana przez Polską Szkołę Sobotnią w Oslo) oraz przewodnik po Muzeum Polskim w Rapperswilu (wydany przez Muzeum Polskie w Rapperswilu).

Litwa

Wspieranie rozwoju oświaty i nauki polskiej na Litwie należy do priorytetów działalności Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Większość z ponad 100 szkół polskich bez wsparcia z kraju miałaby ogromne problemy z dostosowywaniem się do wymogów systemu oświatowego Litwy. Dlatego też Stowarzyszenie skierowało tam znaczną część pomocy finansowej.

W 2008 r. dla pierwszoklasistów zostało zakupionych 855 wyprawek (tornister z artykułami szkolnymi) a 170 nauczycieli szkół polskich otrzymało nagrody. Kontynuując wydawanie podręczników dla uczniów szkół polskich, w 2008 r. został wydany dwuczęściowy podręcznik historii dla kl. IX. Spośród ogromu zakupionych i przekazanych w latach ubiegłych pomocy dydaktycznych należy podkreślić wyposażenie w 2008 r. 35 szkół z rejonu wileńskiego, solecznickiego i trockiego w sprzęt komputerowy, projektory oraz drukarki laserowe. Z pobytów uczniów szkół polskich na Litwie, wymiany w ramach funkcjonowania szkół patronackich, pobytów językowych, warsztatów oraz kolonii językowych skorzystało ponad 15 tys. dzieci i młodzieży, z oferty zaś warsztatów i kursów metodycznych – 204 nauczycieli.

Zapoczątkowana 10 lat temu przez Stowarzyszenie usystematyzowana pomoc szkolnictwu polskiemu na Litwie przynosi wymierne korzyści, o czym mogą świadczyć osiągnięte wyniki uczniów szkół polskich, w porównaniu z wynikami ich rówieśników ze szkół litewskich, dlatego też Stowarzyszenie nadal będzie kontynuować program wspierania szkół polskich na Litwie.

Stowarzyszenie dofinansowało – w ramach ochrony dziedzictwa narodowego poza granicami – prace konserwatorsko-restauracyjne instrumentów organowych znajdujących się w kościele parafialnym w Wojdatkach oraz koszty rozpoznania stanu zachowania instrumentu organowego w kościele

parafialnym w Burtrymańcach. W 2008 r. 18 organizacji polskich na Litwie otrzymało dofinansowanie na promowanie kultury polskiej. Spośród zrealizowanych imprez należy wymienić przegląd dorobku kulturalnego Jaszun „Pieśń znad Mereczanki”, VI Festyn Kultury Polskiej „Znad Issy” w Kiejdanach, II Międzynarodowy Plener Malarski w Solecznikach, XIV Międzynarodowe Spotkania Poetyckie „Maj nad Wilią” czy Międzynarodowy Festiwal Kapel Ludowych w Sużanach. SWP objęło dofinansowaniem również szereg imprez o charakterze warsztatowym, m.in. warsztaty teatralne dla dzieci i młodzieży w Zakopanem, warsztaty plastyczne w Wilnie, Kurs Dyrygentów Polskich Chórów z terenów Wileńszczyzny w Domu Polskim w Wilnie.

W ramach wspierania organizacji polskich największą pomoc, podobnie jak w latach poprzednich, otrzymało Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich „Polska Macierz Szkolna”. W ramach przyznanej dotacji na działalność organizacja realizowała bardzo szeroki wachlarz przedsięwzięć edukacyjnych i oświatowych skierowanych zarówno do uczniów, jak i nauczycieli. Poprzez Macierz Szkolną kierowana była pomoc do większości polskich placówek oświatowych na Litwie. Spośród imprez kulturalno-oświatowych wymienić należy: VIII Festiwal Polskiej Piosenki „Rudziszki’2008”, XII Festiwal Teatrów Szkolnych „Wilno’2008”, V Festiwal Teatrów Przedшкоlnych, Konkurs Recytatorski „Kresy’2008”, konkurs „Mistrz ortografii” czy konkurs historyczny „Czy znam historię Polski?”.

Największą organizacją polską na Litwie jest Związek Polaków na Litwie. Program Związku realizowany jest przez Zarząd Główny i 14 oddziałów ZPL. Większość organizowanych przez Związek przedsięwzięć to imprezy kulturalne, związane z obchodami świąt religijnych i narodowych. W 2008 r. z dotacji „Wspólnoty Polskiej” sfinansowano wiele imprez, wśród których najważniejszymi były – X Parafiada Dzieci i Młodzieży z Archidiecezji Wileńskiej, V Festiwal Religijnej Piosenki Dziecięcej w Landwarowie.

Wśród organizacji młodzieżowych największą jest Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie. W ramach zawartej umowy w 2008 r. ZHP otrzymało wsparcie finansowe na organizację szkoleń instruktorskich, obozów i zlotów w Polsce i na Litwie, poszczególne hufce zostały wyposażone w dodatkowy sprzęt. Zorganizowano ponadto szkolenie przyszłych drużynowych oraz cykl seminariów dla liderów ruchu harcerskiego na Litwie. Działaniami tymi objęto 466 harcerek i harcerzy. Swoją działalność na rzecz młodzieży prowadzi także Parafialny Klub Sportowo-Rekreacyjny „PAX” w Landwarowie, który w 2008 r. otrzymał dofinansowanie do prowadzonej całorocznej działalności.

Z licznie reprezentujących sferę kultury organizacji wsparcie otrzymały m.in. Zespół Pieśni i Tańca przy szkole średniej w Niemenczynie, Centrum Kultury Rejonu Solecznickiego, Polski Zespół Artystyczny „Wileńszczyzna”, Polska Galeria Artystyczna „Znad Wili” , Dom Kultury Polskiej w Wilnie, Polski Teatr w Wilnie czy wileńskie Polskie Studio Teatralne. Pomoc obejmowała przede wszystkim zakup strojów, dofinansowanie kosztów występów, organizację imprez kulturalnych czy też wystawienie sztuk teatralnych.

Z pomocy charytatywnej skorzystały w roku ubiegłym dzieci z Domów Dziecka w Solecznikach, Podbrodziu, i Wilnie, żołnierze zrzeszeni w Klubie byłych Żołnierzy AK oraz wskazane przez organizacje charytatywne, związki kombatanckie i Związek Polaków osoby znajdujące się w trudnej sytuacji. Łącznie pomocą objęto 302 osoby. Poza tym 43 niepełnosprawne dzieci uczestniczyły w turnusie rehabilitacyjnym w Polsce.

W 2008 r. Stowarzyszenie dofinansowało koszty wydania publikacji *Polska szkoła na Wileńszczyźnie* oraz dwie wystawy twórców polonijnych we współpracy ze związkami twórczymi na Litwie.

Łotwa, Estonia, Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry, Cypr

Siedem „nowych” krajów Unii Europejskiej ma zróżnicowaną pod względem liczebności Polonię. Najliczniejszą grupę stanowią Polacy w Czechach, dlatego też to środowisko otrzymało w 2008 r. największą pomoc. Wsparcie w zakresie rozwoju polonijnej oświaty i nauki dotyczyło w głównej mierze dofinansowania pobytów edukacyjnych uczniów szkół polskich z Zaolzia w Polsce. Działaniami tymi objętych zostało ponad 500 uczniów. Przy wsparciu ze strony Stowarzyszenia udało się również zrealizować dokształcanie metodyczne dla 68 nauczycieli, przeprowadzić konkurs gwary cieszyńskiej, konkurs na najlepszą stronę internetową w szkole polskiej, konkurs ortograficzny dla uczniów szkół polskich czy szóstą edycję konkursu recytatorskiego. Wśród najważniejszych imprez w 2008 r. znalazły się: Gorolskie Święto w Jabłonkowie, XVI Trzynieckie Lato Filmowe, obchody jubileuszu 100-lecia chóru mieszanego „Lutnia” oraz 50-lecia Zespołu Śpiewaczo-Muzycznego „Przyjaźń” w Karwinie.

Z Łotwy w 2008 r., w ramach śródrocznych pobytów edukacyjnych, językowo-krajoznawczych, do Polski wyjechało 173 uczniów i nauczycieli ze szkół w Dyneburgu, Rezekne, Jelgawie i Rydze. Dla uczniów z terenu Łotwy zorganizowano też Olimpiadę Literatury i Języka Polskiego.

Na Węgrzech Stowarzyszenie Kulturalne Przyjaźni Polsko-Węgierskiej przy pomocy finansowej „Wspólnoty Polskiej” zorganizowało pobyt edukacyjny dla 50 osób. Pomoc oświatowa na Cyprze ograniczyła się do dofinansowania kosztów dojazdów nauczyciela języka polskiego do punktów nauczania w Limasol i Larnace. Ze środków przeznaczonych na promowanie kultury polskiej pomoc na tym obszarze otrzymały m.in. Teatr Lalek „Bajka” z Czeskiego Cieszyna, Zespół „Błędowanie” z Błędowic oraz Zespół Folklorystyczny „Polonez” z Budapesztu.

Spośród stowarzyszeń z nowych krajów Unii SWP udzieliło dofinansowania aż 36 organizacjom polskim z Czech. Wśród nich znalazły się największe, m.in. Kongres Polaków w Republice Czeskiej, Zarząd Główny Macierzy Szkolnej, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, organizacje promujące kulturę polską, m.in. Polskie Towarzystwo Artystyczne „Ars Musica”, Scena Polska „Tesinskeho Divadla”, Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Książki, Zrzeszenie Śpiewaczo-Muzyczne, Zespoły Pieśni i Tańca „Skotnica” i „Suszanie”, chóry „Zgoda”, „Hutnik”, „Przyjaźń”, „Dźwięk”, „Dźwięczek”, Klub Polonijny w Trzyńcu, organizacje młodzieżowe Har-

cerstwo Polskie w Republice Czeskiej i Stowarzyszenie Młodych w RC oraz liczne szkoły polskie. Przekazane środki przeznaczone były głównie na utrzymanie siedzib i struktur organizacji, wsparcie ich działalności kulturalnej, patriotycznej, oświatowej, naukowej czy sportowej, media popularyzujące wiedzę o Polsce i kształtujące pozytywny wizerunek Polski.

Choć Polacy w Estonii nie stanowią zwartej, silnej grupy, to jednak od czasu do czasu, prócz obchodzenia świąt narodowych, starają się uczestniczyć w różnego rodzaju koncertach i konkursach, których celem jest propagowanie polskości – pomocą finansową objęty więc został także Związek Polaków w Estonii (utrzymanie siedziby i struktury dofinansowanie działalności kulturalnej i oświatowej). Podobnie organizacje w innych krajach regionu – Związek Polaków na Łotwie (utrzymanie siedziby i struktury, dofinansowanie działalności kulturalnej i oświatowej), drużyny skautowe na Łotwie (organizacja szkoleń, obozów, zlotów oraz zakup sprzętu harcerskiego), Klub Polski z Bratysławy (prowadzenie szkółek języka polskiego, działalność kulturalno-oświatowa) i redakcja miesięcznika „Monitor Polonijny”, także Towarzystwo Przyjaźni Słoweńsko-Polskiej (koszty utrzymania siedziby, prowadzenie działalności kulturalnej), Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. J. Bema na Węgrzech, które w 2008 r. obchodziło jubileusz 50-lecia, Stowarzyszenie Katolików Polskich na Węgrzech (dofinansowanie utrzymania Domu Polskiego, realizacja obchodów świąt narodowych), Stowarzyszenie Kulturalne Przyjaciół Polsko-Węgierskich (wyjazd edukacyjno-krajoznawczy na Mazury), Klub Polonia z Szekesfehervar (dofinansowanie działalności kulturalnej i oświatowej), Muzeum i Archiwum Węgierskiej Polonii (dofinansowanie działalności programowej muzeum), redakcja czasopisma „Spod znaku Afrodyty” z Nikozji oraz Stowarzyszenie Kulturalne Polaków „Malwa” na Cyprze (działalność kulturalna).

W ramach promocji spraw polonijnych w 2008 r. zostały dofinansowane dwie wystawy prezentujące dorobek artystów z Zaolzia i z Węgier.

Rumunia, Bułgaria

W tych dwóch krajach bałkańskich działalnością oświatową i kulturalną zajmują się naczelné organizacje polonijne. W 2008 r. pomocą objęta została całoroczna działalność kulturalna i oświatowa Związku Polaków w Rumunii, wypłacono stypendia dla uczniów szkół polskich (dla ok. 100 uczniów), nagrody dla nauczycieli, a najbardziej potrzebującym przekazano paczki świąteczne. Łącznie pomocą objętych zostało ponad 150 osób.

W Bułgarii działalnością polonijną kierują dwie organizacje – Polskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe im. W. Warneńczyka oraz Stowarzyszenie „Polski Klub – Warna”. W obu przypadkach dotacja została wykorzystana na pokrycie części kosztów związanych z funkcjonowaniem biur, utrzymaniem struktur oraz na zadania o charakterze kulturalno-oświatowym.

Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Serbia, Czarnogóra

Działalność organizacji na tym terenie ogranicza się do prowadzenia punktów nauczania języka polskiego w miejscowościach, gdzie występują

większe skupiska Polonii, oraz organizacji spotkań okolicznościowych o charakterze kulturalno-oświatowym. Spotkania te najczęściej organizowane są z okazji świąt narodowych, mając na celu podtrzymanie tradycji i świadomości narodowej, polskiej tradycji i kultury, utrwalanie jej elementów. Istotnym elementem pomocy tym organizacjom jest również dofinansowanie kosztów utrzymania siedzib i struktur.

W 2008 r. dofinansowanie na działalność śródroczną otrzymały organizacje z Bośni i Hercegowiny – Polskie Towarzystwo Kulturalne „Mieszko I” z Mostaru, Stowarzyszenie Obywateli „Polsa” z Sarajewa i Wspólnota Obywateli Polskiego Pochodzenia z Tuzli, z Chorwacji – Polskie Towarzystwo Kulturalne „Fryderyk Chopin” z Rijeki, Polskie Towarzystwo Kulturalne „Mikołaj Kopernik” z Zagrzebia, z Macedonii – Klub Polonia, Macedońsko-Polskie Towarzystwo Kultury „Wardar”, Towarzystwo Przyjaźni Macedońsko-Polskiej „Wisła” (wszystkie ze Skopje), z Serbii – Centrum „Poloniusz-Pegaz” z Belgradu, Parafia Ewangelicko-Augsburska z Ostojiczewa oraz Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Serbskiej „Yu-Polonia”.

Na koszty redakcyjne i wydawnicze dotacje otrzymały redakcja „Biuletynu” Towarzystwa Przyjaźni i Współpracy Macedońsko-Polskiej „Wisła” oraz redakcja „Biuletynu Polskiego” Towarzystwa Kulturalnego „Mikołaj Kopernik”.

Ukraina, Mołdawia

Na terenie Mołdawii bezpośrednią pomocą w zakresie wspierania rozwoju polonijnej oświaty i nauki objęta została Szkoła Średnia w Słobodzie – Raszkowie (remont gabinetu języka polskiego i zakup mebli). 36 dzieci uczęszczających na zajęcia języka polskiego z Kiszyniowa i Bielec wzięło udział w śródrocznych pobytach edukacyjnych w Popowie.

W przeciwieństwie do usystematyzowanego szkolnictwa polskiego, np. na Litwie czy na Białorusi, gdzie koordynacją zajmują się dwie organizacje – Polska Macierz Szkolna i Związek Polaków na Białorusi, na Ukrainie, za wyjątkiem kilku szkół (dwie we Lwowie, w Strzelczyskach, Gródku Podolskim i Mościskach) włączonych do systemu oświatowego tego kraju, pozostałe placówki funkcjonują jako społeczne szkoły sobotnio-niedzielne. Prowadzone są przez miejscowe Towarzystwa Kultury Polskiej lub parafie rzymskokatolickie, dlatego pomoc udzielana uczniom i nauczycielom skupiała się głównie na realizacji pobytów śródrocznych, pobytów językowo-krajoznawczych, przyjazdach do Polski w ramach funkcjonowania szkół patronackich. Zaletą tych form działania był bezpośredni kontakt z językiem polskim, historią i kulturą Polski. W zajęciach tego typu wzięło udział ponad 2500 uczniów i nauczycieli. Nadzór nad szkołkami realizuje i udziela wsparcia metodycznego Zjednoczenie Nauczycieli Polskich w Chmielnickim i Drohobyczu, organizując m.in. seminaria dla nauczycieli, konkursy i olimpiady języka polskiego dla uczniów oraz kursy maturalne.

Pomocą w formie zakupów wyposażenia do klas języka polskiego i zakupu pomocy dydaktycznych objęte zostały szkoły m.in. w Gródku, Starej Hucie, Kerczu, Starym Skalacie, Połonnem, Strzelczyskach, Emil-

czynnie, Užgorodzie, Sądowej Wiszni. Pomocy nauczycielom udzielono, organizując Letnią Szkołę Języka i Kultury Polskiej w Rzeszowie, Podyplomowe Studia Kwalifikacyjne, Studium Metodyczne I stopnia w Ostródzie, warsztaty oświatowe, finansując częściowo studia podyplomowe. Z tych form kształcenia skorzystało ponad 100 osób. Wypłacono również 340 zapomóg i nagród dla nauczycieli szkół polskich i szkółek sobotnio-niedzielnich.

Wypłacone zostały stypendia socjalne dla 54 najbiedniejszych i najzdolniejszych uczniów. Dożywianiem objęto 466 uczniów polskich szkół sobotnich i punktów nauczania języka polskiego.

W ramach ochrony dziedzictwa narodowego poza granicami Stowarzyszenie dofinansowało prace konserwatorsko-restauracyjne w kościołach m.in. w Chodorowie, Czerniowcach, Dobromilu, Hołobach, Hussakowie, Kołomyi, Kopyczyńcach, Pnikucie, Różynie, Rudkach oraz w Katedrze Lwowskiej. SWP przeprowadziło również inwentaryzację zabytków sakralnych diecezji łuckiej oraz inwentaryzację polskich cmentarzy dawnego powiatu kopyczyńskiego. Wykonało również konserwację pomników upamiętniającego poległych żołnierzy II Brygady Legionów w Bohorodczanach, Pasiecznej i Sołotwinie.

Z licznie reprezentujących sferę kultury organizacji wsparcie otrzymały zespoły folklorystyczne i chóry – m.in. zespół artystyczny „Niespodzianka” z Makiejewki, zespoły „Białe Gołąbki” i „Gołąbeczki” z Suseł, „Koroliski” z Żytomierza, chór „Lumen” z Kołomyi, Polski Teatr Ludowy ze Lwowa, zespół „Tęcza” z Nowej Borowej, Zespół Pieśni i Tańca „Weseli Lwowiacy”, chór Katedry Lwowskiej, chór „Echo” ze Lwowa, chór „Odrodzenie” z Drohobycza, zespół „Leśne Kwiaty”. Pomoc ta obejmowała przede wszystkim dofinansowanie uszycia strojów oraz pokrycie kosztów związanych z występami na Ukrainie i w Polsce.

W Mołdawii pomoc w ramach wsparcia organizacji polonijnych i polskich otrzymały Stowarzyszenie „Dom Polski” w Bielcach (koszty utrzymania siedziby, imprezy kulturalne i oświatowe), Biblioteka Polska w Kiszyniowie (zakup sprzętu i wyposażenia), Stowarzyszenie „Polska Wiosna” w Mołdawii (dofinansowanie działalności kulturalnej i oświatowej, zakup sprzętu audiowizualnego i komputerowego dla Biblioteki Polskiej w Kiszyniowie), Związek Młodzieży Polskiej w Kiszyniowie, Stowarzyszenie Polaków w Gagauzji oraz Stowarzyszenie „Dom Polski” w Styrczy.

O rozmiarze pomocy skierowanej do organizacji polskich na Ukrainie, a jednocześnie ogromnej trudności w jej przyznawaniu, świadczy liczba ponad 100 organizacji polskich, z którymi Stowarzyszenie w 2008 r. zawarło umowy na dofinansowanie. Nie jest rzeczą łatwą skoordynowanie zgłaszanych przez te organizacje potrzeb, zarówno w zakresie utrzymania ich struktur, jak również planowanych przedsięwzięć w zakresie kultury i oświaty.

Zdecydowana większość wniosków skierowanych do Stowarzyszenia dotyczyła pomocy w zakresie kosztów utrzymania siedzib i struktur, drobnego wyposażenia w meble i sprzęt, tak biur, jak i sal lekcyjnych, w których

odbywają się zajęcia z języka polskiego oraz dofinansowania realizowanych w 2008 r. imprez o charakterze kulturalnym i oświatowym. Oprócz organizacji społecznych, pomocą objęte zostały parafie rzymskokatolickie, które prowadzą szkoły sobotnio-niedzielne. Tak było w przypadku parafii w Brzozdowcach, Dolinie, Mikołajewie, Romanowie, Szaróweczce, zgromadzenia sióstr dominikanek w Czortkowie, zgromadzenia sióstr sług Jezusa w Nowej Borowej czy zgromadzenia sióstr benedyktynek w Żytomierzu.

Spśród organizacji działających na rzecz dzieci i młodzieży największej pomocy udzielono Związkowi Harcerstwa Polskiego na Ukrainie. Hufce ze Lwowa, Stryja, Winnicy, Charkowa otrzymały wsparcie finansowe na organizację szkoleń instruktorskich, obozów i zlotów w Polsce i na Ukrainie, poszczególne hufce zostały też wyposażone w sprzęt harcerski.

Pomoc otrzymały także związki zrzeszające konkretne grupy zawodowe, m.in. Zjednoczenie Nauczycieli Polskich na Ukrainie, Stowarzyszenie Uczonych Polskich na Ukrainie, Stowarzyszenie Lekarzy Polskich we Lwowie, Towarzystwo Lekarzy Polskich na Równieższczyźnie, Stowarzyszenie Lekarzy Polskiego Pochodzenia im. św. Łukasza w Żytomierzu.

Stowarzyszenie oczywiście pomocą objęło także członków Stowarzyszenia Kombatantów Wojska Polskiego z Żytomierza oraz Miejskiej Organizacji Weteranów WP i Osób Represjonowanych we Lwowie. Pomoc charytatywna została skierowana do licznych środowisk polskich na Ukrainie – zorganizowane zostały np. pobyty rehabilitacyjne w Polsce dla 42 dzieci i dorosłych. Pomoc w postaci zapomóg finansowych, zakupu leków czy też paczek żywnościowych otrzymało około 1000 osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Dla 410 osób starszych często osób, które nigdy wcześniej nie miały okazji być w Polsce, zorganizowaliśmy wyjazdy do Polski.

W ramach działalności promocyjnej SWP dofinansowało opracowanie *Cmentarz polski w Buczaczu*.

Białoruś

Działania Stowarzyszenia wobec polskiej mniejszości na Białorusi zgodne były z polityką państwa polskiego. Pomocą otoczono głównie zdelegalizowany przez władze białoruskie Związek Polaków. Przede wszystkim udzielono głębokiego poparcia prezes Andżelice Borys, umacniając jej pozycję jako lidera polskiej mniejszości na Białorusi. Również skupieni wokół niej działacze ZPB mogli niejednokrotnie odczuć szerokie poparcie dla podejmowanych przez siebie działań. Mimo licznych represji i w atmosferze zastraszenia ZPB wykazał aktywność i zdołał zorganizować szereg przedsięwzięć o charakterze integracyjnym.

Wobec spadku liczby osób uczących się języka polskiego, deprecjonowania polskiego szkolnictwa na Białorusi, ograniczania liczby delegowanych z Polski nauczycieli, niezwykle ważne było dofinansowanie przedsięwzięć pozwalających na przyjazd dzieci i młodzieży polskiego pochodzenia do kraju. W 2008 r. 565 uczniów szkół polskich z Białorusi gościło w Polsce w ramach programu szkół patronackich, a ponad 900 osób – w ramach

pobyków edukacyjno-integracyjnych oraz językowo-krajoznawczych, organizowanych przez oddziały Stowarzyszenia w całej Polsce. Ponadto dla ponad 1800 dzieci dofinansowano półkolonie na Białorusi. Ufundowano też nagrody i zapomogi finansowe dla 85 nauczycieli i 50 najbiedniejszych uczniów.

Większą pomocą otoczono Polską Macierz Szkolną i jej niektóre oddziały terenowe. Aktywność PMS, zwłaszcza w aktualnej sytuacji oświaty polskojęzycznej na Białorusi, była szczególnie cenna. Oprócz licznych przedsięwzięć oświatowych, takich jak VIII Festiwal Twórczości Przedszkolaków, XVI Olimpiada Języka i Literatury Polskiej, III Dyktando Polskie czy seminaria i warsztaty dla nauczycieli, PMS zorganizowała m.in. letnie szkoły dla uczniów i nauczycieli. W imprezach tych wzięło udział ok. tysiąca osób. Wsparciem finansowym objęte zostały także Społeczne Szkoły Polskie w Baranowiczach i w Brześciu oraz punkty nauczania języka polskiego w Grodnie, Wołkowysku, Wilejce, Słonimiu, Mińsku i Pińsku.

Stowarzyszenie zadbało w 2008 r. o środki na pomoc w funkcjonowaniu struktury Związku Polaków na Białorusi w warunkach wzmożonych ataków ze strony władz białoruskich.

W ramach ochraniań dziedzictwa narodowego poza granicami Stowarzyszenie dofinansowało prace konserwatorsko-restauracyjne w kościołach w Adamowiczach, Łuczaju, Szabuniach i Wołpie.

Wobec specyficznych potrzeb środowiska polskiego na Białorusi przekazano zwiększone środki finansowe, które pozwoliły ZPB prowadzić działalność mającą na celu podtrzymywanie języka i kultury polskiej. W 2008 r. największą aktywnością wykazały się następujące ośrodki: Grodno, Brześć, Braślów, Smorgonie, Wołkowysk, Iwieniec, Roś, Indura, Porozowo, Witebsk, Wasiliszk, Możejkowo, Mińsk, Mołodeczno, Żuprany, Nowy Dwór. Zainicjowały one – mimo licznych trudności – różnorodne przedsięwzięcia. Zorganizowane zostały m.in. imprezy okolicznościowe – spotkania wielkocenne, spotkania opłatkowe, obchody 20-lecia Związku Polaków na Białorusi, Święta Wojska Polskiego, Dnia Sybiraka, Dnia Komisji Edukacji Narodowej, Święta Niepodległości, imprezy edukacyjne – warsztaty metodyczne dla nauczycieli języka polskiego, wyjazdy krajoznawcze, wyjazdy kolonijne do Polski i półkolonie na terenie Białorusi, liczne imprezy kulturalne.

Stowarzyszenie udzieliło pomocy również harcerstwu polskiemu na Białorusi, m.in. wspierając zakup wyposażenia, zorganizowało też w Polsce i dofinansowało na Białorusi obozy, zloty i szkolenia instruktorskie.

Adresatami pomocy na Białorusi były także niektóre parafie, w tym m.in. parafia św. Jana Chrzciciela w Wasiliszkach, parafia pw. św. Tadeusza w Łuczaju, Instytut Katechetyczny w Grodnie oraz środowiska kombatanckie, w tym Stowarzyszenie Żołnierzy AK i Stowarzyszenie Sybiraków na Białorusi.

Bardzo istotną była pomoc finansowa dla represjonowanych działaczy, znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, którzy niejednokrotnie zmuszeni byli korzystać z fachowej pomocy prawnej.

W ramach pomocy charytatywnej udzielono 87 zapomóg finansowych, 388 osób pochodzących z biednych rodzin dzięki wsparciu finansowemu

SWP, miało okazję uczestniczenia w pobytach zorganizowanych w Polsce. Z dofinansowania pobytów sanatoryjnych w 2008 r. skorzystało kolejnych 90 najbardziej potrzebujących osób.

W ramach działalności promocyjnej Stowarzyszenie sfinansowało koszty publikacji Konrada Czarnockiego *Historia o Mieszkach* oraz publikacji *Kresowa stacja – z życia garnizonu KOP Iwieniec w I połowie lat 30.*, przygotowało również wystawę poświęconą 20-leciu działalności ZPB, która została zaprezentowana m.in. w Parlamencie Europejskim w Brukseli oraz w Sejmie RP.

Rosja

Pomimo znacznej odległości, a co się z tym wiąże także wysokich kosztów podróży, w ramach pobytów językowo-krajoznawczych Stowarzyszenie przyjęło w Polsce w 2008 r. 463 dzieci z Rosji. Jak co roku dofinansowane zostały również szkolenia metodyczne dla nauczycieli z europejskiej i azjatyckiej części Rosji. Dla nauczycieli i studentów zorganizowano m.in. IX Konferencję Nauczycieli Polskich na Syberii (Abakan – 25 osób), Szkołę Letnią Języka i Kultury Polskiej (Irkuck – 35 osób, Sankt Petersburg – 60 osób), II Forum Młodzieży Polonijnej w Rosji (Sankt Petersburg – 60 osób), Warsztaty Języka Polskiego (Władykaukaz – 32 osoby). 60 nauczycielom pracującym na terenie Rosji wypłacono zapomogi finansowe a szkoły polskie z Syberii otrzymały środki na zakup pomocy dydaktycznych.

Ze środków przeznaczonych na promowanie kultury polskiej w 2008 r. Stowarzyszenie dofinansowało koszty wyjazdu na koncerty zespołu „Syberyjski Krakowiak” z Abakanu, natomiast w ramach ochrony dziedzictwa narodowego odnowiło figurę „Serce Pana Jezusa” w kościele parafialnym w Tobolsku, uszkodzoną podczas usuwania wyposażenia religijnego z kościoła.

Dofinansowaniem w ramach wspierania organizacji polskich poza granicami w 2008 r. SWP objęło organizacje z Abakanu, Archangielska, Bałtijska, Czernichowska, Bijska, Gornoaltajska, Irkucka, Jekaterynburga, Krasnodaru, Krasnojarska, Mineralnych Wód, Moskwy, Permu, Pietropawłowska Kamczackiego, Sanki Petersburga, Saratowa, Smoleńska, Tiumenia, Tomska, Ułan Ude i Wierszyny. Przekazane środki finansowe w głównej mierze zostały wykorzystane na działalność kulturalno-oświatową oraz utrzymanie siedzib i funkcjonowanie struktur. Z pomocy charytatywnej w 2008 r. skorzystała grupa 47 osób starszych ze Smoleńska podczas pięciodniowego pobytu przygotowanego dla nich w Częstochowie.

W 2008 r. Stowarzyszenie przygotowało konferencję naukową „150-lecie Wacława Sieroszewskiego” w Pułtusk. Dofinansowało również wydania dwóch publikacji – *Polacy w Rosji*, materiały II Międzynarodowej Konferencji Naukowej, oraz *Polacy na Kubaniu* autorstwa Aleksandra Sielickiego. Ponadto SWP dofinansowało wydanie mapy turystycznej polskiego Petersburga i folderu Domu Polskiego w Sankt Petersburgu oraz przygotowania do realizacji II części filmu dokumentalnego o ojcu świętym Janie Pawle II.

Kraje Kaukazu – Gruzja, Armenia, Azerbejdżan

Odległość Gruzji, Armenii i Azerbejdżanu od Polski, sytuacja gospodarcza i polityczna w tych krajach oraz sytuacja materialna Polaków sprawiają, że prowadzone tam działania w zakresie pomocy charytatywnej stanowią znaczną część aktywności Stowarzyszenia. W 2008 r. w związku z działaniami wojennymi na terenie Gruzji „Wspólnota Polska” zorganizowała dwa transporty z pomocą humanitarną (sprzęt medyczny, leki, żywność) oraz zakupiła i dostarczyła do Związku Polonii Medycznej w Tbilisi 6 respiratorów pneumatycznych.

W zakresie wspierania rozwoju oświaty udzielona została pomoc finansowa Związkowi Polaków w Armenii, przeznaczona na funkcjonowanie szkoły sobotnio-niedzielnej, m.in. na wyposażenie sal lekcyjnych w sprzęt, meble i pomoce dydaktyczne, wypłacone zostały również zapomogi dla nauczycieli, zapewniono dożywianie dzieci ze szkoły.

W Gruzji SWP udzieliło pomocy dwóm organizacjom – Związek Polaków w Abchazji „Biały Orzeł” otrzymał środki na wynagrodzenie nauczycielki języka polskiego, z kolei Polska Szkoła im. św. Królowej Jadwigi w Tbilisi otrzymała dofinansowanie na utrzymanie siedziby, zakup sprzętu i mebli, drobne remonty oraz dożywianie uczęszczających na zajęcia dzieci (160 uczniów). Tbiliska szkoła zorganizowała również Letnią Szkołę Języka i Kultury Polskiej w górach Kaukazu, w której wzięło udział 41 uczniów.

Na działalność statutową dotacje otrzymały: Związek Polaków w Armenii, Stowarzyszenie „Polonia–Azerbejdżan”, Związek Polaków w Gruzji oraz Związek Polonii Medycznej w Gruzji.

Pomocą charytatywną Stowarzyszenie objęło w 2008 r. ponad 280 najbiedniejszych członków organizacji polskich w Armenii i Gruzji. Zorganizowało również pobyt 40 dzieci polskiego pochodzenia w gruzińskim sanatorium.

Kazachstan, pozostałe kraje Azji centralnej i południowo-wschodniej

Obszar ten należy do najuboższych terenów, na których zamieszkują nasi Rodacy. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” zdaje więc sobie sprawę, że zdecydowana większość dzieci i młodzieży uczęszczających na zajęcia z języka polskiego może nigdy nie mieć możliwości przyjazdu do Polski, dlatego w 2008 r. zorganizowaliśmy 5 różnorodnych form edukacyjnych w kraju (obozy i kursy językowe oraz studium metodyki nauczania języka polskiego) dla 38 osób z Kazachstanu, Kirgistanu, Uzbekistanu i Turkmenistanu. W ramach wspierania rozwoju oświaty zostały zakupione do szkółek polskich w Kazachstanie, Kirgistanie i Uzbekistanie niezbędne pomoce dydaktyczne. Zespół „Społem” z Taszkientu, dzięki pokryciu przez SWP kosztów transportu, wziął udział w krakowskich dożynkach.

Pomoc w zakresie utrzymania siedzib i struktur oraz działalności społecznej, kulturalnej i oświatowej otrzymały następujące organizacje polskie w Kazachstanie: Centrum Kultury Polskiej w Ałmaty, Związek Polaków w Kazachstanie, Dom Polski w Jasnej Polanie, Społeczne Stowarzyszenie

Polaków w Kokczetawie, Stowarzyszenie „Polonia” w Pierwomajce i Łozowoje, Polskie Kulturalno-Oświatowe Stowarzyszenie „Polonia” w Tałdykurganie oraz parafie rzymskokatolickie w Czkałowie w Tałgarze, Tarazie i Szczucińsku, w Kirgistanie – Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe Polaków „Odrodzenie” w Biszkeku, w Turkmenistanie – Centrum Polonia Turkmeńska w Aszchabadzie, i w Uzbekistanie – Polskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Świetlica Polska”.

Szczególnie ważną rolę na tym obszarze odgrywa pomoc charytatywna. SWP w 2008 r. dożywiało dzieci uczące się języka polskiego przy parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Jasnej Polanie (28 uczniów), łącznie pomocą charytatywną objęło 147 osób.

Imprezy i przedsięwzięcia dla Polonii całego świata

Głównym celem wspierania rozwoju polonijnej oświaty i nauki jest zachowanie istniejących i zachęcanie do tworzenia nowych polskich szkół, społecznych szkółek sobotnio-niedzielnych i przedszkoli oraz organizacji prowadzących działalność oświatową, a także udzielanie pomocy w nauczaniu języka polskiego, historii i geografii Polski, w organizowaniu przedsięwzięć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży oraz dokształcaniu nauczycieli. Przyjęte założenia realizowane były poprzez bardzo różnorodne działania.

W 2008 r. Stowarzyszenie organizowało letnie szkoły kultury i języka polskiego, warsztaty i studia metodyczne dla nauczycieli, pobyty językowo-krajoznawcze dla uczniów i studentów, obozy integracyjne, finansowało studenckie kluby polonijne, staże zawodowe i szkolenia liderów ruchu młodzieżowego. Letnie szkoły kultury i języka polskiego, jak co roku, cieszyły się wśród Polonii dużym zainteresowaniem; adresowane były przede wszystkim do młodzieży studenckiej i osób dorosłych. Program realizowany był w odniesieniu do założonych celów, tj. podniesienia poziomu znajomości języka polskiego, pogłębienia wiedzy z zakresu kultury i historii Polski. Dlatego w programie każdej ze szkół znalazły się lektoraty i konwersatoria z języka polskiego, wykłady z historii i kultury, warsztaty taneczne lub etnograficzne, uczestnicy brali udział w wydarzeniach kulturalnych oraz w bogatym programie krajoznawczym. W 2008 r. szkoły letnie zostały zorganizowane w Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Rzeszowie i Toruniu. Łącznie wzięło w nich udział 290 osób.

Z kolei warsztaty i studia metodyczne dla nauczycieli miały na celu wyposażenie nauczycieli polonijnych w umiejętność korzystania z nowych metod nauczania i pracy z uczniem, pokazania nauczycielom sposobów aktywizowania działań uczniów, inspirowania do podejmowania działań rozwijających kreatywną postawę ucznia. W trakcie warsztatów następowała integracja oraz wymiana wiedzy i doświadczeń nauczycieli z różnych szkół i środowisk polonijnych. W 2008 r. w szkoleniach wzięło udział 579 pedagogów.

W ramach pobytów językowo-turystycznych oraz obozów integracyjnych młodzież miała okazję do podniesienia poziomu znajomości języka

polskiego, pogłębienia wiedzy z historii i kultury polskiej, zapoznania się ze zwyczajami i obrzędami charakterystycznymi dla różnych regionów Polski oraz zintegrowania się z rówieśnikami z innych krajów. W 2008 r. z tej formy edukacji skorzystało ponad 320 młodych osób.

Polonijne kluby studentów zrzeszają od wielu lat coraz większą rzeszę młodych ludzi studiujących w Polsce. W ramach ich funkcjonowania studenci polonijni aktywnie uczestniczą w przygotowywaniu spotkań, niosą pomoc w rozwiązywaniu problemów socjalno-bytowych, uczestniczą w różnych formach życia kulturalnego, otwierają się na współpracę nie tylko we własnym gronie. W 2008 r. dofinansowanie otrzymały kluby z Lublina, Łodzi, Trójmiasta, Katowic, Krakowa, Koszalina, Opola, Olsztyna, Poznania, Rzeszowa, Szczecina i Wrocławia. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” objęło pomocą stypendialną 600 najbardziej potrzebujących studentów polonijnych, dofinansowało również organizację konkursów wiedzy o Polsce, recytatorskich, literackich i ortograficznych, w których wzięło 866 uczestników. Do największych zaliczyć należy XVII Konkurs Recytatorski „Kresy 2007” i konkurs historyczny „Arsenał pamięci – wielcy Polacy, wydarzenia, miejsca”.

Ze środków Kancelarii Senatu RP sfinansowane zostały koszty transportu i wyżywienia podczas podróży uczestników pobytów edukacyjnych w Polsce, realizowanych na zlecenie MEN. Z tej formy wypoczynku edukacji w 2008 r. skorzystało 1500 dzieci.

Podsumowaniem programu wspierania oświaty polonijnej było VI Forum Oświaty Polonijnej. Między 19 a 23 września w Białymstoku 80 gości z Białorusi, Czech, Estonii, Francji, Grecji, Holandii, Kirgistanu, Litwy, Łotwy, Niemiec, Rosji, Serbii, USA, Szwecji, Ukrainy i Wielkiej Brytanii zajmowało się tą problematyką na forum „Polskość. Tożsamość. Współczesność”, którego organizatorzy pokazali uczestnikom, jak w praktyce funkcjonują szkoły mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce na przykładzie województwa podlaskiego. Naukowcy i nauczyciele z Podlasia podzielili się wynikami analiz teoretycznych i praktyką wynikającą z funkcjonowania w środowisku wielokulturowym. Goście Forum mogli odwiedzić m.in. szkoły mniejszości litewskiej w Puńsku oraz liceum z białoruskim językiem nauczania w Bielsku Podlaskim a także placówki w Białymstoku, które współpracują ze środowiskami polskimi za granicą. Rektor Uniwersytetu w Białymstoku – prof. Jerzy Nikitorowicz, mówił na konferencji, że „polskość za granicą jest bombardowana innością” i dlatego ważne jest, aby otwierać się na inne kultury. Podczas Forum przeprowadzono też dyskusję nauczycieli polonijnych na temat nauczania języka polskiego na wielu poziomach w różnych krajach oraz zorganizowano wystawę i kiermasz wydawnictw oświatowych. Forum zakończyło się uchwałą: „Uczestnicy Forum wyrażają wdzięczność wszystkim nauczycielom, dzięki którym utrzymywana jest polskość poza granicami kraju, zwłaszcza tam, gdzie warunki polityczne wymagają od nauczycieli determinacji i odwagi w realizacji misji. Szczególne poparcie wyrażamy dla nauczycieli z Białorusi”.

Program promowania kultury polskiej wynika z potrzeby wspierania wszystkich przejawów aktywności środowisk polskich i polonijnych poza granicami kraju, których istotą jest nawiązywanie do polskiej tradycji i kultury, utrwalania jej elementów i podtrzymywania ciągłości – rodzi to konieczność podjęcia przez stowarzyszenie wielorakich działań. Mają one na celu: prezentację polskiej kultury i sztuki poza granicami kraju – organizowanie wyjazdów artystów indywidualnych i zespołów z koncertami muzycznymi, wokalnymi i spektaklami teatralnymi, dofinansowanie przedsięwzięć, typu dni polskie, promocję polskich i polonijnych twórców – przedstawienie ich dorobku artystycznego w Polsce, organizację kursów i warsztatów dla zainteresowanych choreografów oraz dyrygentów.

Najważniejsze wydarzenia 2008 r. w dziedzinie kultury polonijnej to przede wszystkim XIV Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie i „Polonijne Lato 2008” w Koszalinie. XIV Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych rozpoczął obchody 40-lecia Polonijnych Spotkań Folklorystycznych na Podkarpaciu, zakończył je zaś w r. 2009 VII Polonijny Festiwal Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych w Iwoniczu Zdroju. W programie znalazły się Dni Polonijne w Województwie Podkarpackim, podczas których zespoły dały 45 koncertów, prezentując regionu polskie tańce ludowe. Odbył się też tradycyjny koncert *Tańce i Pieśni Krajów Zamieszkania*. Wśród 1214 uczestników Festiwalu byli przedstawiciele zespołów „Cracovia” z Londonu (Kanada), „Polskie Orły” z Kelowny, „Tatry” z Windsor, „Piastowie” ze Sztokholmu, „Polanie” z Detroit i „Wesoły Lud” z Chicago, „Polonez” z Vancouver, „Kujawy” z Sydney, „Wisła” z Kurytyby, „Olza” z Czeskiego Cieszyna, „Suszanie” z Suchej Górnej w Czechach, „Biały Orzeł” z Toronto, „Kujawiacy” z Kitchener, „Łowicz” z Edmonton w Kanadzie, „Polonez” z Hamilton, „Wilia” z Wilna, „Zgoda” z Wilna, „Polonia” z Hanoweru, „Krakowiak” z Bostonu, „Polonia” z Chicago, „Karolinka” z Londynu oraz „Polonez Manchester”.

Wśród innych wydarzeń kulturalnych w 2008 r. należy wymienić 5-letnie Studium Edukacyjne Dyrygentów Chórów Polonijnych, 4-letnie Studium dla Choreografów Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, VI Warsztaty Edukacyjno-Artystyczne, Międzynarodowy Plener Malarski „Osieki 2008”, XXVI Festiwal Teatrów Dziecięcych o Puchar Uśmiechu – Krosno’08, VII Międzynarodowy Festiwal Polskich Środowisk Przygranicznych, XIX Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „Bukowińskie Spotkania”.

Wspieranie organizacji polonijnych i polskich za granicą wymaga dużej wiedzy z zakresu ich funkcjonowania i potrzeb. Efektywne działanie w sferze jest możliwe dzięki stałym kontaktom, wymianie informacji i uzgodnieniach programowych z przedstawicielami tych organizacji – przedstawiciele Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” od wielu lat uczestniczą we wszystkich ważniejszych imprezach polonijnych.

Jednym z ważniejszych spotkań, jakie zrealizowała „Wspólnota Polska” w 2008 r., był II Kongres Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie. Odbył się on w Krakowie, a organizatorami byli Polska Akademia

Umiejętności, Krakowski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” wraz z Uniwersytetem Jagiellońskim i Akademią Górniczo-Hutniczą.

Kongres przebiegał pod hasłem „Migracje, badania migracyjne, migranci-badacze”. Do Krakowa przybyli przedstawiciele polonijnych towarzystw naukowych z Austrii, Białorusi, Francji, Irlandii, Kanady, Litwy, Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Szwecji, Ukrainy, Wielkiej Brytanii. Towarzyszyła im spora grupa naukowców z krakowskich uczelni i działaczy polonijnych. Omawiano takie problemy, jak warunki i dorobek polskich towarzystw naukowych na emigracji, adaptacja i kariera polskich specjalistów w krajach ich zamieszkania, potrzeba badań nad nową emigracją i pierwsze refleksje na ten temat. Mówiono także o działalności Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (Wielka Brytania) i o przyszłości Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce. Osobną sesję zorganizowali członkowie polonijnych stowarzyszeń inżynierskich, a merytoryczną część kongresu zakończyły wystąpienia dotyczące współpracy polonijnych i polskich towarzystw medycznych.

Wspomnieć należy także o konferencji naukowej „Polacy w nauce, cywilizacji i gospodarce świata”, którą SWP zorganizowało w Pułtusku.

Na przełomie lutego i marca 2008 r. swoje święto mieli polonijni sportowcy oraz sympatycy sportu – pod honorowym patronatem prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego odbyły się V Światowe Zimowe Igrzyska Polonijne „Śląsk–Beskidy 2008”. Wzięło w nich udział ponad 500 zawodników z 20 krajów (Ukraina, Litwa, Kanada, Niemcy, Szwecja, Rosja, USA, Węgry, Białoruś, Bułgaria, Czechy, Norwegia, Hiszpania Wielka Brytania, Francja, Finlandia, Austria, Australia, Grecja, Łotwa). W ceremonii otwarcia wzięli udział m.in. Marszałek Senatu Bogdan Borusewicz oraz prezydenci, burmistrzowie i przedstawiciele władz samorządowych miast – gospodarzy Igrzysk, i Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – głównego organizatora imprezy.

Zawody rozgrywane były na trasach i w obiektach sportowych Bielska-Białej, Czeskiego Cieszyna, Jastrzębia Zdroju, Wisły, Ustronia i Szczyrku. Klasyfikację medalową wygrała reprezentacja Kanady, drugie miejsce zajęła Rosja, trzecie – Szwecja.

W trakcie Igrzysk odbyło się tradycyjne spotkanie ze sławami polskiego sportu, byłymi olimpijczykami. W spotkaniu wzięli udział m.in. Zbigniew Pietrzykowski – 11-krotny mistrz Polski, 4-krotny mistrz Europy, posiadacz trzech olimpijskich medali, Marian Kasprzyk – złoty medal olimpijski w Tokio (1964), Jerzy Kulej – dwukrotny złoty medalista olimpijski w boksie (waga lekkopółśrednia, Tokio 1964, Meksyk 1968), Andrzej Supron – trzykrotny olimpijczyk (1972 Monachium, 1976 Montreal, 1980 Moskwa), srebrny medalista z Moskwy w zapasach w stylu klasycznym (1980), Piotr Wala – skoczek narciarski, olimpijczyk z Innsbrucku 1964 (15. miejsce na dużej skoczni). Uroczyste i bardzo barwne zakończenie V Światowych Zimowych Igrzysk Polonijnych Śląsk–Beskidy 2008 odbyło się na Placu Hoffa w Wiśle.

W ramach działalności promocyjnej Stowarzyszenie kontynuowało wydawanie dwumiesięcznika „Wspólnota Polska” w nakładzie 2500 egz.

Pozycja ta trafia do odbiorców indywidualnych i wielu instytucji polonijnych i polskich, zainteresowanych sprawami Polonii. Ok. 1600 egz. każdego numeru jest przesyłanych za granicę, pozostała część jest rozprowadzana w kraju. Od wielu lat funkcjonuje biblioteka Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, która gromadzi publikacje dotyczące historii i dnia dzisiejszego Polonii i Polaków za granicą oraz historii Polski, w szczególności dotyczących II wojny światowej i Kresów Wschodnich. Księgozbiór jest uzupełniany na bieżąco o nowości wydawnicze, gromadzona jest również i udostępniana prasa polonijna. SWP prowadzi również stronę internetową „Świat Polonii” zawierającą ponad 5 tys. tekstów oraz ponad 6 tys. wpisów w Polonijnym Banku Danych. Zgodnie z życzeniami polonijnych internautów w 2008 r. rozwijane były działy dotyczące polskiej historii i kultury, weryfikowano także dane teled adresowe PBD. Ilość wywołań strony w internecie sięga ponad 2 mln, w niektórych miesiącach osiągając liczbę niemal 3 mln wywołań.

Spośród licznych wystaw przygotowanych przez „Wspólnotę Polską”, prezentujących dorobek polonijnych artystów w Polsce, wymienić należy: „Polacy na Białorusi” – prezentowaną w Parlamencie Europejskim w Brukseli, wystawę wileńskich palm wielkanocnych, fotograficzną „Świątynie na Polesiu”, „Armenia – u źródeł chrześcijaństwa” Vahrama Mkhitaryana, „Urban Faktory” Lucienne Smagala, „Za górami...za morzami... Z dziejów Adampola- polskiej wioski nad Bosforem”, „Czyn zbrojny Polaków z Ameryki 1914–1918”.

Niewątpliwie najważniejszym wydarzeniem polonijnym wydarzeniem ostatnich lat był III Zjazd Polonii i Polaków z Zagranicy, który odbył się we wrześniu 2007 r. w Warszawie. W Zjeździe wzięło udział ok. 400 uczestników z ponad 60 krajów reprezentujących organizacje polonijne, instytucje naukowe i kulturalne a także duchowieństwo oraz polskie media działające na obczyźnie. Patronat na Zjeździe objęli Prezydent RP Lech Kaczyński i Marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz. Uroczysta inauguracja Zjazdu odbyła się w Sejmie. Zebranych delegatów oraz gości powitał Marszałek Sejmu RP Ludwik Dorn. Zjazd otworzył Marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz. Przemówienie inauguracyjne wygłosił Prezydent RP Lech Kaczyński. Tego dnia, tuż przed uroczystym otwarciem Zjazdu, Prezydent RP Lech Kaczyński, w obecności marszałków Sejmu i Senatu oraz przedstawicieli Polonii i Polaków z zagranicy podpisał długo oczekiwaną *Ustawę o Karcie Polaka*.

Działalność instytucji państwowych – ocena współpracy i rekomendacje na przyszłość

Środki finansowe na realizację celów programowych i inwestycyjnych Stowarzyszenie uzyskało w ogromnej większości z Kancelarii Senatu RP. Ministerstwo Edukacji Narodowej udzielało SWP dotacji na organizację wakacyjnych pobytów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży polonijnej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zaś – w zakresie ochrony zabytków poza granicami kraju. Od niedawna „Wspólnota Polska” rozpo-

częła współpracę z Ministerstwem Sportu i Turystyki, pozyskując środki na organizację w kraju imprez sportowych dla Polonii.

Współpraca „Wspólnoty Polskiej” z Kancelarią Senatu jest najbardziej widoczna w przypadku organizowania dużych imprez skierowanych do przedstawicieli Polonii z całego świata. Jako przykłady należy wymienić III Zjazd Polonii i Polaków z Zagranicy oraz uroczyste obchody Dnia Polonii w Atenach (2008) i Sankt Petersburgu (2009).

Na polu oświaty SWP widzi konieczność zacieśnienia współpracy z Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli, przede wszystkim poprzez zwiększenie współpracy z polskimi nauczycielami wysyłanymi za granicę. Stowarzyszenie widzi również potrzebę rozszerzenia akcji wysyłania nauczycieli – są niezbędni nie tylko na Wschodzie, ale i w innych częściach świata. Od 2007 r. CODN wysyła nauczycieli języka polskiego do Argentyny – obecnie uczą oni w trzech ośrodkach: Kolonii Wanda, Azara i Comodoro Rivadavia. Istnieje jednak potrzeba skierowania kolejnych nauczycieli do innych miejscowości w Argentynie i Brazylii.

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” przywiązuje szczególną wagę do współpracy z polskimi konsulatami na całym świecie – ich pracownicy zapewniają nam pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji w środowiskach polonijnych oraz nadzór nad finansowaniem niektórych z zadań realizowanych za granicą. Obecnie, w wyniku panującego kryzysu gospodarczego, a co za tym idzie dużych utrudnień w funkcjonowaniu systemu bankowego, liczymy na pomoc MSZ i szefów polskich placówek konsularnych w sprawie przekazywania dotacji przeznaczonych dla organizacji polonijnych za pośrednictwem konsulatów – w szczególności dotyczy to Ukrainy, której banki ze względu na brak płynności finansowej utrudniają przekazywanie pieniędzy z Polski.

W dziedzinie ochrony polskich zabytków „Wspólnota Polska” współpracuje od wielu lat z Senatem RP oraz Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W kwietniu 1993 r. został powołany Ośrodek ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego poza Granicami dla realizacji mocno akcentowanego postulatu pilnego ratowania polskiego dziedzictwa narodowego pozostającego poza granicami kraju, wysuniętego pod adresem Prezydenta, Rządu, Senatu i Sejmu RP przez Zjazd Polonii i Polaków z Zagranicy. W ówczesnej sytuacji chodziło o zwrócenie uwagi na działania, ukierunkowane na udzielanie fachowej pomocy w znacznie szerszym niż dotąd zakresie, obejmującym nie tylko budowle zabytkowe, ale również zachowane ruchome dzieła sztuki. Specjalistyczna działalność Ośrodka była i jest możliwa głównie dzięki docenianiu przez Senat faktu, jak wielką rolę dla pełnego obrazu naszej kultury materialnej, tak bardzo uszczuplanej w ostatnich dwóch stuleciach przez zabory, wojny i powstania, mają polskie zabytki znajdujące się poza krajem, oraz dzięki funduszom przyznawanym na ich ratowanie przez Senacką Komisję Emigracji i Polaków za Granicą. Na szczególne podkreślenie zasługuje nawiązanie ścisłej współpracy z Biurem Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, a następnie z Departamentem ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za

Granicą (wcześniej: Departament Dziedzictwa Kulturowego) Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, polegającej na merytoryczno-organizacyjnym współdziałaniu na Wschodzie, rozciągającym się również na zabytki świeckie, oraz współfinansowaniu szeregu konserwatorskich poczynań ratowniczych. Współpraca ta pozwalała i pozwala na lepsze rozpoznanie potrzeb i objęcie pracami konserwatorskimi znacznie większej liczby zabytków, niż byłoby to możliwe przy skromnych, w stosunku do potrzeb, funduszach, jakimi dysponują obie instytucje. Wspólne działania podejmowane były również z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Towarzystwem Opieki nad Zabytkami, Instytutem Sztuki PAN, również z niektórymi terenowymi ogniwami organizacyjnymi, skupiającymi dawnych mieszkańców z poszczególnych miejscowości ziem kresowych, w tym z kombatanami 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK. Wspomnieć należy o licznych wpłatach na konserwację kościołów Wołynia i Pokucia, będących niekiedy przysłowiowym „wdowim groszem”, ofiarowywanych przez kresowiaków, ale będących wyrazem ich wciąż żywej łączności z ziemią rodzinną, którą zmuszeni byli opuścić. Lista współpracujących z Ośrodkiem ekspertów, konsultantów i konserwatorów z różnych dyscyplin oraz inwentaryzatorów zabytków objęła ponad 130 nazwisk z Polski, Białorusi, Litwy, Łotwy i Ukrainy. Niestety, w 2009 r. „Wspólnota Polska” z Senatu pozyskała jedynie środki na prace konserwatorskie, będące kontynuacją tych prowadzonych w latach poprzednich, a Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego ograniczyło możliwości pozyskiwania środków, dopuszczając regulaminowo do rozpatrywania jedynie pięciu wniosków złożonych przez jeden podmiot. To bardzo niepokojąca tendencja – nakłady na ratowanie polskich zabytków, znajdujących się poza granicami, zdaniem „Wspólnoty Polskiej”, powinny zostać zdecydowanie zwiększone. Jest to jedyna droga do uratowania osiągnięć polskiej kultury materialnej. Na pomoc i zrozumienie władz krajów, w których obecnie znajdują się te obiekty, nie możemy liczyć. Nie dokona tego nikt poza Polską.

W przyszłości „Wspólnota Polska” proponuje zwrócić szczególną uwagę na następujące problemy:

– Rozszerzenie *Ustawy o repatriacji* w ten sposób, aby umożliwić osiedlenie się w Polsce wszystkim osobom polskiego pochodzenia (nie tylko z Azji Środkowej i Syberii). Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” zdecydowanie opowiada się za rozszerzeniem repatriacji na wszystkie kraje świata. Wynika to nie tylko z zainteresowania imigracją do Polski osób polskiego pochodzenia z krajów Europy Wschodniej (Ukraina, Białoruś, Mołdawia), ale także z konieczności respektowania przez państwo polskie artykułu 52 *Konstytucji* dającego prawo osiedlenia się w Polsce wszystkim osobom polskiego pochodzenia. Szeroka polityka repatriacyjna powinna być także traktowana jako ważny element polityki demograficznej państwa. O ile przyznanie wszystkim osobom polskiego pochodzenia w świecie prawa do osiedlenia się w Polsce nie podlega dyskusji, to zakres pomocy państwowej dla repatriantów powinien być zróżnicowany ich sytuacją materialną bądź

sytuacją w kraju, z którego migrują do Polski. Uważamy, że wykonywanie ustawy repatriacyjnej powinno spocząć na urzędach państwowych, nie zaś na samorządach, jak to przewiduje dzisiejsze rozwiązanie ustawowe. Część zadań związanych z integracją repatriantów w polskim społeczeństwie może zostać zlecona organizacjom pozarządowym (np. kursy języka polskiego, kursy przygotowania zawodowego).

– Rozszerzenie wydawania Karty Polaka na osoby spoza byłego Związku Sowieckiego, które nie mogą odzyskać polskiego obywatelstwa (np. potomkowie emigrantów sprzed I wojny światowej – Brazylia, Argentyna, Bałkany, USA), a są zainteresowane podtrzymaniem związków z Polską.

– Ułatwienie nabycia polskiego obywatelstwa przez posiadaczy Karty Polaka pragnących osiedlić się w Polsce.

– Stworzenie sieci punktów doradztwa prawnego dla nowych emigrantów w Europie, finansowanych przez państwo polskie. Otwarcie granic i rynków pracy dla Polaków spowodowało nową falę wyjazdów z Polski. Dzięki sieci ośrodków informacyjno-doradczych imigracja w pełni wykorzystuje szanse rozwoju osobistego i zawodowego, nie popadając w konflikty z prawem i egzekwując uprawnienia wynikające z systemów społecznych krajów przyjmujących.

– Stworzenie systemu finansowania punktów nauczania języka polskiego – szkół społecznych w krajach UE. Nauczanie byłoby w nich współfinansowane ze środków państw imigracyjnych oraz budżetu polskiego. System taki zapewniałby kontakt dzieci i młodzieży z językiem polskim, a co za tym idzie, dawałby możliwość powrotu do nauki w polskim systemie edukacyjnym, gdyby rodzina zdecydowała się osiąść po jakimś czasie w kraju.

3.2. Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

I. Cel działania Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Zasadniczy cel działania Fundacji określono w § 2 aktu notarialnego, powołującego w 1993 r. Fundację, jako „niesienie pomocy i wspieranie Polaków zamieszkałych w krajach byłego ZSRR i byłego bloku komunistycznego w Europie Środkowej i Wschodniej”; zakłada on realizację powyższych zadań poprzez podejmowanie przez Fundację działań na rzecz:

- podtrzymywania polskości poprzez upowszechnianie znajomości języka polskiego, polskiej kultury i tradycji narodowych;
- poprawy sytuacji społecznej, zawodowej i materialnej polskich grup narodowych;
- tworzenie przyjaznego klimatu dla Polski i pogłębienie więzi pomiędzy środowiskami polskimi i narodami w kraju zamieszkiwania Polaków;
- pozyskiwania środowisk polonijnych i polskich na Zachodzie do współdziałania w pomocy dla Polaków na Wschodzie;
- przekazywanie polskich doświadczeń transformacji społecznej, ekonomicznej i politycznej narodom krajów zamieszkania, przy zaangażowaniu polskich środowisk.

Fundacja realizuje swoje cele m.in. poprzez:

- wspomaganie rozwoju polskojęzycznego szkolnictwa, w tym szkolnictwa wyższego (m.in. także dopłaty do uposażeń nauczycieli języka polskiego);
- wspomaganie działań na rzecz zaopatrzenia środowisk polskich w polską prasę i książki oraz zapewnienie jak najszerszego dostępu tych środowisk do polskiej kultury;
- wspieranie polskojęzycznych mediów i środowisk zajmujących się promocją Polski i Polaków;
- pomoc na rzecz ochrony polskiego dziedzictwa narodowego, w tym zabytków kultury polskiej (świeckiej i sakralnej);
- szkolenie menedżerskie i zawodowe Polaków ze Wschodu w zakresie wprowadzania zasad gospodarki rynkowej, przekształceń własnościowych i przedsiębiorczości w różnych dziedzinach, a zwłaszcza w rolnictwie i rzemiośle;
- stypendia i organizowanie staży i praktyk w polskich jednostkach gospodarczych;
- pomoc organizacyjną w działalności gospodarczej Polaków na Wschodzie;
- zachęcanie Polonii z Zachodu do współudziału w organizowaniu różnorodnej pomocy na rzecz Polaków na Wschodzie – natury finansowej, doradczej, podejmowania działalności gospodarczej;
- pomoc finansową i rzeczową ośrodkom kultury polskiej i polskim organizacjom na Wschodzie;
- wspieranie rozwoju duszpasterstwa polskiego;
- udzielanie pomocy Polakom na Wschodzie, znajdującym się w trudnej sytuacji bytowej;

– współpracę z innymi fundacjami, instytucjami państwowymi, przedsiębiorstwami i organizacjami społecznymi, w zakresie realizacji określonych przedsięwzięć na rzecz Polaków na Wschodzie.

II. Dotychczasowe doświadczenie Fundacji (1993–2009)

Fundacja, wspierając od 1993 r. środowiska polskie na Wschodzie, realizuje programy pomocowe, których głównym założeniem jest odbudowa polskich elit w krajach postkomunistycznych i podtrzymanie ich związków z Ojczyzną. Oferta, przygotowana dla naszych partnerów na Wschodzie na początku lat 90., w ciągu ostatnich szesnastu lat ewoluowała zgodnie z potrzebami polskich społeczności na Wschodzie, przybierając postać realizowanych obecnie pięciu bloków programowych. Od początku istnienia Fundacji najważniejsze kierunki działalności określano jako: pomoc mediom polskojęzycznym na Wschodzie, rozwój oświaty w niewielkich środowiskach polskich na Wschodzie, pomoc w kultywowaniu miejscowych polskich tradycji kulturalnych oraz dokumentowaniu śladów obecności polskiej na Wschodzie (traktowana jako wkład w umacnianie tożsamości narodowej lokalnych środowisk polskich).

Fundacja obejmuje swoją pomocą środowiska polskie w krajach byłego ZSRR i byłego bloku komunistycznego w Europie Południowo-Środkowej, w regionach:

- Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia;
- Bałkany (Serbia, Bułgaria);
- Ukraina, Mołdawia;
- Białoruś;
- Rosja;
- Kraje nadbałtyckie (Litwa, Łotwa, Estonia);
- Kraje kaukaskie (Gruzja, Armenia);
- Azja Środkowa (Kazachstan, Kirgistan, Uzbekistan).

Media polskie na Wschodzie

Celem programu jest wsparcie polskich redakcji prasowych, radiowych, telewizyjnych i internetowych oraz organizacji polskich na Wschodzie poprzez dofinansowanie projektów upowszechniających polskie słowo drukowane, mówione, przesyłane elektronicznie w celu kultywowania polskich narodowych i kulturalnych tradycji i obyczajów, umożliwienia dostępu do rzetelnych informacji o wydarzeniach i problemach w miejscach zamieszkania Polaków na Wschodzie i w Polsce, doskonalenia języka polskiego. Ponadto w ramach niniejszego programu Fundacja dofinansowuje zakup i wyposażenie polskich ośrodków na Wschodzie w sprzęt audiowizualny i komputerowy z oprogramowaniem i urządzeniami peryferyjnymi z dostępem do internetu. Celem strategicznym bloku jest integrowanie środowisk polskich na Wschodzie, przywrócenie świadomości grupowej wspólnoty i narodowej tożsamości.

Edukacja polska na Wschodzie

Celem programu jest wsparcie różnych form nauczania języka polskiego – szkółki sobotnio-niedzielne, kursy języka polskiego oraz pomoc w przygotowaniu kadry posługującej się językiem polskim, poprzez wspieranie polonistyk i lektoratów języka polskiego w krajach zamieszkania.

Głównym założeniem programu jest wsparcie mniejszych środowisk polskich w podtrzymaniu świadomości narodowej poprzez rozwój polskojęzycznej oświaty. Program umożliwia prowadzenie procesu dydaktycznego i podnoszenie poziomu kształcenia młodego pokolenia Polaków na Wschodzie, kreowanie pozytywnego wizerunku mniejszości polskiej w środowiskach inteligenckich i opiniotwórczych kraju zamieszkania poprzez próbę odrodzenia inteligencji polskiej, wykształconej, świadomej własnej tożsamości narodowej. Bywa, że beneficjentami tego programu są osoby o niedookreślonej świadomości narodowej, które dzięki poznaniu języka i kultury powracają do polskości lub stają się jej ambasadorami.

Kultura i Dziedzictwo Narodowe na Wschodzie

Celem programu jest wsparcie projektów dokumentujących polskie dziedzictwo kulturalno-historyczne na Wschodzie, przybliżających go polskim środowiskom na Wschodzie i Polakom w kraju oraz wspieranie możliwości pielęgnowania i rozwoju kultury polskiej w środowiskach zamieszkania Polaków na Wschodzie, jako części polskiej spuścizny kulturalno-historycznej, a także zapewnienie naszym Rodakom żyjącym poza granicami kraju udziału w życiu kulturalnym w Polsce.

Wspieranie aktywności gospodarczej i środowiskowej Polaków na Wschodzie

Celem programu jest aktywizacja środowisk polskich, w efekcie której następuje uzyskanie nowych umiejętności i doświadczeń z zakresu działalności społecznej, obywatelskiej, organizatorskiej i gospodarczej, prowadząc tym samym do podniesienia rangi i znaczenia polskiej mniejszości jako grupy kreatywnej, przejawiającej inicjatywę w powyższych obszarach działania, w lokalnej społeczności w kraju zamieszkania. Program ten opiera się na założeniu, iż środowiska polskie powinny w coraz większym stopniu opierać bazę materialną swojej działalności na środkach pozyskiwanych samodzielnie, dzięki inwestycjom poczynionym ze środków publicznych RP.

Pomoc charytatywna

Celem programu jest wsparcie materialne środowisk polskich na Wschodzie, w szczególności osób, które ze względu na wiek, stan zdrowia, sytuację życiową, ciężkie warunki bytowe w kraju zamieszkania znalazły się w wyjątkowo trudnym położeniu.

III. Ocena

Skuteczność powyższych programów potwierdza wzrastające zainteresowanie środowisk polskich na Wschodzie ofertą pomocową Fundacji. Tym

niemniej Fundacja obserwuje wiele nieprawidłowości w zakresie współpracy z podmiotami polskimi na Wschodzie i w kraju.

Zaniepokojenie Fundacji budzi fakt stałego zmniejszania puli środków pomocowych przeznaczonych na finansowanie pracy nauczycieli z Polski na Wschodzie. Doświadczenie Fundacji ze współpracy z nauczycielami kierowanymi przez CODN na Wschód pokazuje, że pełnią oni w środowiskach polskich na Wschodzie nieocenioną rolę w krzewieniu i podtrzymaniu. Obecność dobrego nauczyciela aktywizuje działalność społeczności polskiej, w szczególności dzieci i młodzieży. Przejawiane inicjatywy są wartościowe i poparte doświadczeniem i umiejętnościami nauczyciela. Efekt pracy jest widoczny i ceniony nie tylko w środowisku polskim, ale również w lokalnej społeczności kraju zamieszkania.

Podobną rolę w środowiskach polskich na Wschodzie odgrywają polscy duchowni. To dzięki ich zaangażowaniu i wysiłkowi w latach 80. i 90. odradzały się i organizowały pierwsze polskie społeczności na Wschodzie. Obecnie, szczególnie w niewielkich miejscowościach, wsparcie ze strony Kościoła katolickiego (np. udostępnienie sali spotkań, umożliwienie nawiązania kontaktu z Polską, pomoc w uzyskaniu wsparcia finansowego, codzienny kontakt z żywą polską kulturą, tradycją i językiem), jest podstawą funkcjonowania wielu polskich środowisk na Wschodzie.

Współpraca z Kościołem katolickim powinna być przedmiotem szczególnej troski i pomocy ze strony Państwa Polskiego. Doświadczenie Fundacji wskazuje na bardzo dobrą współpracę z katolickimi organizacjami i parafiami w zakresie pomocy charytatywnej, co w obliczu pogorszenia się sytuacji gospodarczej w wielu państwach Europy Wschodniej nie jest bez znaczenia. Zła sytuacja ekonomiczna krajów zamieszkania odbija się na kondycji polskich organizacji społecznych, których członkowie zmuszeni do większego zaangażowania w sprawy zawodowe, w celu zapewnienia utrzymania rodziny, nie są w stanie poświęcić wiele czasu na działalność społeczną. Brak systemowych rozwiązań wsparcia ze strony polskiej (instytucjonalna współpraca z organizacjami i stowarzyszeniami, które w Polsce i w środowiskach zamieszkania Polaków na Wschodzie zajmują się działalnością charytatywną na rzecz środowisk polskich na Wschodzie) może powodować zmniejszenie dotychczasowej aktywności organizacji polskich. Doraźna pomoc charytatywna, świadczona przez różne instytucje z Polski nie jest odpowiednim rozwiązaniem w obecnej sytuacji.

Uzyskanie przez organizacje polskie na Wschodzie środków finansowych na realizację projektów, będących podstawą ich działalności, w ostatnich latach zostało bardzo utrudnione. Konieczność składania bardzo szczegółowych wniosków o przyznanie środków publicznych na opiekę nad Polakami poza granicami kraju przez podmioty, wspierające organizacje polskie na Wschodzie, skutkuje niemożnością elastycznego reagowania na zmieniające się w ciągu roku potrzeby społeczności polskich, odrzucenie często cennych inicjatyw środowisk gorzej zorganizowanych i nieradzących sobie z przygotowaniem wniosku w określonym czasie. Brak środków na działalność skutkuje odchodzeniem młodych ludzi i zamieraniem środo-

wisk. Istotnym narzędziem w zapobieganiu takim sytuacjom są szkolenia, kursy i warsztaty z zakresu pozyskiwania środków finansowych zarówno z Polski, jak i Unii Europejskiej, silniejsze zaangażowanie Polaków na Wschodzie w funkcjonowanie euroregionów jak również zachowanie mechanizmów demokratycznych we własnych organizacjach, tj. zmiany we władzach organizacji. Utrzymywanie się we władzach organizacji wciąż tych samych osób powoduje skostnienie organizacji, rutynę, często również patologię (np. dochodzące do Fundacji sygnały o szarej strefie w pośrednictwie wizowym na Ukrainie). Ponadto zmiany społeczno-polityczne w krajach zamieszkania, dostęp do internetu i innych zdobyczy techniki – w znaczący sposób ułatwiający młodym ludziom kontakt ze światem i polskością – sprawiają, że młode osoby nie identyfikują się już tak mocno z tradycyjną działalnością polskich organizacji. Następuje powolny proces asymilacji młodego pokolenia Polaków z rówieśnikami kraju zamieszkania. W sytuacji tej ważne jest, aby prócz wspierania dotychczasowych form działalności organizacji polskich, starać się inicjować nowe kierunki, kreując w ten sposób nową jakość pracy, przekładającą się na działania atrakcyjne dla różnych grup wiekowych. Rola inicjatora nowych celów powinna leżeć przede wszystkim po stronie instytucji powołanych przez Państwo Polskie do opieki nad Polakami poza granicami kraju, z uwzględnieniem specyfiki kraju zamieszkania.

Stworzenie jasnej i przejrzystej struktury instytucji wspierających działalność Polaków na Wschodzie, koordynacja ich pracy – usunięcie obszarów pokrywających się pod względem geograficznym i merytorycznym, pozwoli usprawnić dotychczasową pomoc. Należy wykorzystać istniejące już narzędzia, sprawić, by działały efektywnie. Mamy tu na myśli również Fundację, która została utworzona jako fundacja skarbu państwa i w tej formie powinna odegrać rolę zasadniczego instrumentu wsparcia Polaków na Wschodzie przez Państwo Polskie. Tymczasem praktyka ostatnich kilku lat, nakazująca Fundacji stawanie do konkursu o przyznanie środków publicznych (wzorem wszystkich instytucji pozarządowych) ubezwłasnowolniła Fundację, marginalizując jej głos, możliwości, dorobek i doświadczenie.

Cieszy jednak fakt, iż zauważalny jest powolny proces odwracający niniejszy stan rzeczy. Utworzenie w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Departamentu Współpracy z Polonią może w znaczący sposób wpłynąć na poprawę zaistniałej sytuacji, przyczyniając się do efektywniejszego wsparcia polskich środowisk poza granicami kraju.

3.3. Fundacja „Semper Polonia”

Najważniejsze kierunki współpracy z Polonią i Polakami za granicą

Program stypendialny – jest najważniejszym elementem edukacyjno-oświatowej strategii Fundacji, adresowanym do młodzieży polskiego pochodzenia podejmującej studia w krajach swojego zamieszkania. Jednym z głównych celów tego programu jest wspieranie aktywizacji oświatowo-zawodowej Polaków i osób polskiego pochodzenia mieszkających poza granicami Polski oraz zaangażowanie wykształconej kadry młodych ludzi o polskim rodowodzie do promowania polskich osiągnięć kulturalnych i gospodarczych oraz do rozwoju kontaktów pomiędzy Polską a krajami ich zamieszkania. Nabór studentów wśród młodzieży polskiego pochodzenia, która studiuje w krajach swojego zamieszkania odbywa się za pośrednictwem polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych oraz organizacji polonijnych. W latach 1998–2008 ze stypendiów skorzystało 11 251 studentów polskiego pochodzenia z 34 krajów, z czego ponad 4 500 osób ukończyło studia wyższe w krajach swojego zamieszkania.

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia” w latach 2005–2008

	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
RAZEM	1866	1659	1588	1712	1881	1691	1815	1834	14 046

Dopełnieniem programu stypendialnego są:

Program *Podyplomowe kształcenie młodzieży polskiego pochodzenia w Polsce* adresowany do studentów polskiego pochodzenia, którzy ukończyli studia magisterskie w krajach swojego zamieszkania i są zainteresowani uzupełnieniem wykształcenia w Polsce. Celem programu jest podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych młodzieży polskiego pochodzenia poprzez umożliwienie im studiów doktoranckich lub staży naukowych w polskich wyższych uczelniach oraz ich integracja z polskim środowiskiem akademickim.

Program *Szansa dla maturzystów* jest programem pomocy dla młodzieży polonijnej z Białorusi, Kazachstanu, Litwy, Mołdawii, Łotwy, Rosji, Rumunii i Ukrainy w przygotowaniu się do matury i egzaminów wstępnych na studia, z obowiązkową nauką języka polskiego, poszerzoną o tematykę najnowszej historii polski i bieżących wydarzeń społeczno-kulturalnych. W latach 1998–2008 z programu skorzystało ponad 6 tys. maturzystów polskiego pochodzenia, którzy przystąpili do egzaminów wstępnych na wyższe studia. O wartości programu świadczy procent młodzieży polskiego pochodzenia, która dostała się na studia: z 25 proc. w 1998 r. do ponad 90 proc. w 2007 r.

Program *Absolwent*, w ramach którego należy wyróżnić:

– Kluby Stypendystów Fundacji „Semper Polonia”, które podejmują działania na rzecz aktywizacji młodzieży polskiego pochodzenia, szeroko rozumianej promocji Polski oraz zachowania polskiego dziedzictwa kulturowego. Kluby organizują imprezy, warsztaty oraz szkolenia dla środowisk polonijnych, a ich aktywność doprowadziła do dynamicznego rozwoju młodzieżowego ruchu polonijnego.

– Program szkoleń letnich dla stypendystów i młodzieży polskiego pochodzenia działającej na rzecz środowisk polonijnych, organizowany w formie warsztatów i seminariów.

Do 2009 r. Fundacja zorganizowała dla studentów i absolwentów polonijnych m.in.: warsztaty wolontariatu w latach 2006–2007, warsztaty historyczne skierowane do młodzieży zainteresowanej ochroną polskiego dziedzictwa kulturalnego w latach 2007–2008, szkołę liderów dla stypendystów w latach 2005–2008 – dla najbardziej aktywnych osób, którzy w przyszłości, być może, zajmą pozycje liderów młodzieżowego ruchu polonijnego, warsztaty ekonomiczne poświęcone tematyce przedsiębiorczości wśród młodzieży polonijnej.

W 2009 r. oferta szkoleniowa zostanie rozszerzona o warsztaty informatyczne.

– Program staży i praktyk zawodowych, realizowany w porozumieniu z polskimi firmami oraz placówkami dyplomatyczno-konsularnymi, skierowany dla najlepszych stypendystów – studentów ostatnich lat studiów oraz świeżo upieczonych absolwentów. Do realizacji staży włączyły się także organizacje pozarządowe działające na rzecz społeczności lokalnych, integracji europejskiej, budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz aktywizacji dzieci i młodzieży.

– Program *Polonijna giełda pracy*, mający na celu pomoc młodzieży polonijnej kończącej studia i absolwentom uczelni wyższych, będących naszymi stypendystami, w znalezieniu pracy w krajach ich zamieszkania, w zagranicznych filiach polskich firm bądź w miejscowych firmach zainteresowanych współpracą z Polską.

Program *Ex Libris POLONIA* ma na celu wyposażanie polskich szkół za granicą, bibliotek polonijnych, parafialnych i publicznych oraz pracowni polonistycznych w zagranicznych wyższych uczelniach w książki, pomoce dydaktyczne oraz sprzęt audiowizualny i komputerowy. Dobre wyposażenie tych placówek zapewnia utrzymanie wiodącej roli tych placówek w społecznościach polonijnych jako swoistych centrów oświaty i kultury polskiej.

Uruchomienie w 2008 r. elektronicznego systemu informacji o zasobach i stanie wyposażenia placówek polonijnych (ESI) przez Fundację, a także inne organizacje pozarządowe oraz instytucje państwowe, pozwoli na szybką ocenę ich potrzeb i zasadności składanych wniosków o doposażenie i na bardziej racjonalne wydatkowanie środków finansowych pochodzących w większości ze źródeł państwowych.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris Polonia*

	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
Razem w 37 krajach:	46	61	40	19	166

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris Polonia*

	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
Razem w 56 krajach:	230	252	232	202	916

Polonijny sport dzieci i młodzieży

– Polonijne Kluby Sportowe – tworzenie warunków do uprawiania sportu przez młodzież polonijną i Polaków za granicą. Poprzez sport pragniemy rozbudzić zainteresowanie polskością i osiągnięciami Polaków wśród młodej Polonii oraz zachęcić ją do różnorodnych działań na rzecz środowiska polonijnego.

– *III edycja Międzynarodowych Biegów z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja* połączona z kiermaszem i występami artystycznymi. W 2009 r. po raz pierwszy odbyły się biegi dla biegaczy zawodowych, które zostały wpisane do kalendarza imprez lekkoatletycznych na Litwie.

– *Międzynarodowy Zlot Młodzieżowych Animatorów Sportu*, wspólnie ze Szkolnym Związkiem Sportowym z Elbląga, w sierpniu 2009 r. w Sztutowie na Mierzei Wiślanej. Planowany jest udział 120 uczestników z 16 województw z Polski oraz 50 młodych osób z Białorusi, Czech, Litwy i Łotwy, reprezentujących szkolne polonijne kluby sportowe.

– *XV Igrzyska Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej* – Fundacja współuczestniczy w organizacji imprezy, której celem jest zwrócenie uwagi na problemy osób niepełnosprawnych polskiego pochodzenia w krajach ich zamieszkania oraz ich integracja z rówieśnikami z Polski.

Konkurs fotograficzny *Ocalmy od zapomnienia. Utrwalone w kadrze* – V edycja konkursu *Ocalmy od zapomnienia*, który w 2009 r. będzie poświęcony dokumentacji fotograficznej miejsc i obiektów związanych z Polską.

DZIAŁANIA FUNDACJI „SEMPER POLONIA” W POSZCZEGÓLNYCH KRAJACH

1. ARGENTYNA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
1	ARGENTYNA	4	6	0	6	6	6	11	11	50

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris Polonia*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
1	ARGENTYNA	–	3	–	–	3

2. AUSTRALIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
2	AUSTRALIA	–	3	6	2	11

3. AUSTRIA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
3	AUSTRIA	5	4	4	1	1	0	0	0	15

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
3	AUSTRIA	1	–	–	–	1

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
3	AUSTRIA	1	2	3	3	9

4. BELGIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
4	BELGIA	2	1	2	–	5

5. BIAŁORUŚ

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
5	Białoruś	355	288	262	291	358	314	350	350	2 568

W Grodnie, Brześciu i Mińsku działają 3 kluby stypendystów; pierwszy został założony w 2004 r. Kluby realizują – we współpracy z polskimi placówkami dyplomatyczno-konsularnymi i organizacjami polonijnymi – interesujące programy społeczne, działania w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa narodowego oraz projekty edukacyjno-kulturalne adresowane do Polaków i osób polskiego pochodzenia zamieszkałych na Białorusi.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
5	BIAŁORUŚ	1	2	1	–	4

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
5	BIAŁORUŚ	5	8	2	2	22

Inne programy

– W warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce wzięło udział ponad 100 stypendystów, z czego 27 osób w 2008 r. Na stażach zawodowych w polskich przedsiębiorstwach uczestniczyło 38 studentów, w 2008 r. – 7 osób.

– W Brześciu, Grodnie, Wołkowysku, Oszmianie, Społkiniach i Mińsku działa 8 Polonijno-Szkolnych Klubów Olimpijczyka. Młodzież skupiona w klubach uczestniczy w imprezach sportowych organizowanych przez Fundację oraz przez kluby białoruskie.

– *Muzyka mówą duszy* – prezentacja polskiej kultury śpiewaczej na Polesiu, rewizyta chóru „Słowiczek” z Rudy Śląskiej w Brześciu, w sierpniu 2009 r. na zaproszenie chóru „Polesie” i Polskiej Macierzy Szkolnej. Wspólne koncerty dla publiczności polonijnej i białoruskiej.

Komentarz: Z uwagi na uwarunkowania polityczne na Białorusi Fundacja całą swoją pomoc dla środowisk polonijnych realizuje we współpracy z polskimi konsulatami.

Dzięki pomocy konsulatów dynamicznie rozwija się działalność coraz bardziej licznych klubów stypendystów, które realizują interesujące programy społeczne; kluby współpracują z Polską Macierzą Szkolną i Caritasem.

6. BRAZYLIA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia” w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
6	BRAZYLIA	13	7	3	3	3	2	6	6	43

Program *Ex Libris* POLONIA

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
6	BRAZYLIA	—	1	—	—	1

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
6	BRAZYLIA	2	7	—	—	9

7. DANIA

Program *Ex Libris* POLONIA

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
7	DANIA	—	1	1	—	2

8. FRANCJA

Program *Ex Libris* POLONIA

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
8	FRANCJA	1	1	1	7	10

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
8	FRANCJA	6	4	11	18	39

9. GRECJA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
9	GRECJA	3	2	0	0	0	0	0	0	5

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
9	GRECJA	4	4	1	–	9

10. HISZPANIA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
10	HISZPANIA	1	1	0	1	0	1	1	0	5

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
10	HISZPANIA	6	8	2	1	17

11. IRLANDIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
11	IRLANDIA	1	–	–	–	1

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
11	IRLANDIA	–	1	–	1	2

Inne programy

– Od 2008 r. pod patronatem Fundacji „Semper Polonia” działa w Dublinie Polonijny Klub Sportowy, w którym prowadzone są zajęcia sportowe dla dzieci, aerobik dla kobiet, a także funkcjonują sekcje piłkarskie. Drużyna młodzików brała udział w turnieju piłki nożnej ORLIKI-2012 organizowany w Warszawie przez Fundację wspólnie z Gminnym Klubem Piłkarskim Targówek

12. ISLANDIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
12	ISLANDIA	1	–	–	–	1

13. KANADA

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu Ex Libris POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
13	KANADA	–	–	1	–	1

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
13	KANADA	12	14	12	14	52

Inne programy

– Program finansowania kursu języka polskiego na Wydziale Języków i Literatur Słowiańskich Uniwersytetu w Toronto – pomoc w sfinansowaniu kursu języka polskiego na poziomie zaawansowanym do czasu utworzenia specjalnego funduszu celowego.

Komentarz: Na podkreślenie zasługuje szczególnie dobra współpraca z Konsulatem RP w Ottawie przy realizacji programu *Ex Libris POLONIA*. Efektem zaangażowania się Konsulatu w pracę na rzecz środowisk polonijnych jest systematyczne uzupełnianie wyposażenia szkół polonijnych w Kanadzie. Konsulat współpracuje z nami przy finalnej dystrybucji darów przekazywanych organizacjom polonijnym.

14. KAZACHSTAN

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
14	KAZACHSTAN	71	54	73	47	63	25	46	48	427

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
14	KAZACHSTAN	1	2	2	–	5

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
14	KAZACHSTAN	1	3	28	-	32

15. LITWA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
15	LITWA	595	690	518	604	520	593	632	637	4 789

Od 2005 r. działa Klub Studentów Polskich na Litwie, grupujący głównie stypendystów „Semper Polonia”. Klub jest organizacją polonijną zarejestrowaną jako litewska organizacja pozarządowa, zrzesza ponad 200 członków i korzysta – obok dofinansowania Fundacji – z dotacji rządu litewskiego i programów europejskich. Klub samodzielnie realizuje projekty szkoleniowe dla swoich członków, podejmuje działania w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa narodowego oraz programy edukacyjno-kulturalne adresowane do Polaków i osób polskiego pochodzenia zamieszkałych na Litwie a także uczestniczy w realizacji wspólnych przedsięwzięć z klubami stypendystów Fundacji z innych krajów.

Program *Ex Libris* POLONIA

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
15	LITWA	2	2	2	–	6

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris* POLONIA

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
15	LITWA	30	3	3	54	90

Inne programy

– Od 2005 r. w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce udział wzięło około 37 osób, w tym w 2008 r. – 11.

– Od 2004 r. staże i praktyki zawodowe w polskich firmach i przedsiębiorstwach odbyło 35 studentów, w 2008 r. – 3 osoby.

– Na Litwie działa 8 Polonijno-Szkolnych Klubów Olimpijczyka. Pierwsze powstały w Niemenczynie, Podbrodziu, Wilnie i Rudaminie już w 2002 r.

– Od trzech lata młodzież z krajów Europy Środkowowschodniej uczestniczy w Niemenczynie w Biegach z okazji Święta Konstytucji 3 Maja.

Komentarz: Młodzież polskiego pochodzenia z Litwy stanowi obecnie ponad 40 proc. beneficjentów otrzymujących stypendia „Semper Polonia”. Zjawisko zwiększającego się zainteresowania naszymi stypendiami obserwujemy od dwóch lat; w WK Ambasady RP w Wilnie, w którym obsługiwani są nasi stypendyści, w semestrze wiosennym 2009 r. złożono ponad 1700 podań o stypendia, z czego ponad 900 osób otrzymało stypendia.

16. ŁOTWA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
16	ŁOTWA	49	30	23	21	28	21	25	25	222

Na Łotwie działają dwa Kluby Stypendystów. Pierwszy został założony w 2005 r. w Rydze, a drugi – w 2008 r. w Daugavpils. Kluby wspólnie realizują działania w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa narodowego oraz projekty edukacyjno-kulturalne, w tym teatralne adresowane do młodzieży polskiego pochodzenia zamieszkałej na Łotwie oraz w Estonii.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
16	ŁOTWA	1	2	1	–	4

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
16	ŁOTWA	–	7	5	4	16

Inne programy

– Od 2005 r. w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce udział wzięło około 26 osób, w tym w 2008 r. – 5.

17. MOŁDOWA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
16	MOŁDOWA	25	20	20	14	17	18	15	15	144

Od 2005 r. działa Klub Stypendystów w Kiszyniowie. Klub realizuje – we współpracy z Wydziałem Konsularnym Ambasady RP – projekty edukacyjne, kulturalne, w szczególności ukierunkowane na rozwój społeczeństwa obywatelskiego, adresowane do swoich polskich oraz mołdawskich rówieśników.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownice polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
17	MOŁDAWIA	2	2	2	1	7

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
17	MOŁDAWIA	11	4	6	3	24

Inne programy

Od 2005 r. w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce udział wzięło około 20 osób, w tym w 2008 r. – 2.

18. NIEMCY

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia” w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
18	NIEMCY	2	2	1	1	1	2	3	3	15

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
18	NIEMCY	36	27	25	13	101

19. NORWEGIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
19	NORWEGIA	1	1	–	–	2

20. REPUBLIKA CZESKA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
20	CZECHY	201	190	208	240	274	222	247	248	1830

Od 2006 r. działa Klub Stypendystów w Czeskim Cieszynie. Klub realizuje projekty edukacyjne (m.in. konferencje, seminaria) oraz kulturalne. Głównym partnerem Klubu jest Kongres Polaków w RC oraz Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej. Przedstawiciel Klubu jest członkiem

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Komisji Weryfikacyjnej opiniującej raporty z działalności polonijnej studentów ubiegających się o stypendium „Semper Polonia”.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
20	CZECHY	2	2	2	–	6

Szkoły i instytucje polonijne wspierane w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
20	CZECHY	5	5	2	3	15

Inne programy

– Od 2005 r. w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce udział wzięło około 24 osób, w tym w 2008 r. – 12.

– Promocja filmu polskiego na Zaolziu – wyposażamy w sprzęt filmowy, który będzie wykorzystany do prezentowania polskich filmów w szkołach na Zaolziu, klubach i świetlicach organizacji polonijnych oraz w przygotowaniu Trzyńckiego Lata Filmowego.

Komentarz: Istotne znaczenie dla realizacji programu stypendialnego w Czechach ma komisja weryfikacyjna zorganizowana przez Kongres Polaków w Republice Czeskiej z udziałem przedstawicieli Konsulatu RP. Jest to bardzo dobra inicjatywa, wspierająca działania Konsulatu i Fundacji, pozwalająca na obiektywną ocenę wniosków stypendialnych.

21. ROSJA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
21	ROSJA	66	52	39	30	64	26	36	49	362

Klub Stypendystów zostanie utworzony w 2009 r. w Sankt Petersburg.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
21	ROSJA	1	6	2	4	13

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
21	ROSJA	36	25	25	6	92

22. RPA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
22	RPA	1	1	0	1	0	0	0	0	3

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
22	RPA	-	4	1	1	6

23. RUMUNIA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	KRAJ	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
23	RUMUNIA	22	15	17	16	17	7	1	0	95

Od 2005 r. działa Klub Stypendystów powołany przy Domu Polskim w Suczawie. Głównym partnerem Klubu jest Związek Polaków w Rumunii. Klub realizuje projekty z zakresu ochrony polskiego dziedzictwa kulturalnego, w tym także całoroczne prace porządkowe na polskich cmentarzach i nekropoliach.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
23	RUMUNIA	3	3	1	1	8

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
23	RUMUNIA	6	10	10	2	28

24. SZWECJA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
24	SZWECJA				1	1

25. UKRAINA

Program stypendialny

Liczba stypendiów udzielonych przez Fundację „Semper Polonia”
w latach 2005–2008

Lp.	Kraj	maj 04 wiosna	czerwiec 05 jesień	czerwiec 05 wiosna	lipiec 06 jesień	lipiec 06 wiosna	sierpień 07 jesień	sierpień 07 wiosna	wrzesień 08 jesień	razem 2005–2008
25	UKRAINA	368	231	349	368	445	395	379	380	2915

Na Ukrainie działają trzy Kluby Stypendystów – we Lwowie, Stryju oraz w Żytomierzu. Wszystkie ściśle współpracują z polskimi placówkami dyplomatyczno-konsularnymi i organizacjami polonijnymi. Ich działalność koncentruje się na projektach edukacyjnych, szczególnie tych podnoszących kwalifikacje zawodowe studentów oraz na działaniach w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa narodowego.

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
25	UKRAINA	6	8	4	2	20

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
25	UKRAINA	17	40	41	24	122

Inne programy

– Od 2005 r. w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Fundację w Polsce udział wzięło około 40 osób, w tym w 2008 r. – 8.

– Na stażach zawodowych w polskich przedsiębiorstwach uczestniczyło 37 studentów, w 2008 r. – 6 osób.

– W 2008 r. zorganizowaliśmy we Lwowie Polonijny Klub Sportowy „Pogoń”, w którym najprężniej działa sekcja piłki nożnej.

– Ponadto na Ukrainie działa 10 Polonijno-Szkolnych Klubów Olimpijczyka.

26. USA

Program *Ex Libris POLONIA*

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
26	USA	21	21	24	39	105

Inne programy

Program wspierania Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, polegający na udziale Fundacji w archiwizowaniu zbiorów oraz na organizowaniu lekcji, wykładów i konkursów tematycznych dotyczących Polski i naszego dziedzictwa kulturowego, adresowanych do Polonii amerykańskiej, a przede wszystkim do młodzieży polskiego pochodzenia.

27. WIELKA BRYTANIA

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
27	W. BRYTANIA	–	2	–	–	2

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
27	W. BRYTANIA	2	–	–	–	2

Inne programy

Festiwal Polski w Nottingham „Lato 2009”, mający na celu promocję kultury polskiej i Polski wśród mieszkańców hrabstwa Nottingham oraz integrację środowisk polonijnych w East Midlands.

28. WŁOCHY

Program *Ex Libris POLONIA*

Uniwersyteckie pracownie polonistyczne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
28	WŁOCHY	2	1	1	-	4

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Szkoły i instytucje polonijne wspierane
w ramach programu *Ex Libris POLONIA*

Lp.	Kraj	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	lata 2005–2008
28	WŁOCHY	1	1	–	–	2

Działalność instytucji państwowych na rzecz Polonii i Polaków za granicą w ocenie Fundacji „Semper Polonia”

Z prawdziwą satysfakcją przyjąłem zaproszenie pana Jana Borkowskiego, sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, do włączenia się Fundacji „Semper Polonia” do prac nad *Raportem o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*. Dorobek i nasze doświadczenia z ponad 12-letniej działalności na rzecz Polonii upoważniają do skreślenia poniższych uwag i refleksji, które – prawdopodobnie kontrowersyjne – nie tylko ograniczą się do konstruktywnej krytyki poczynań instytucji państwowych, ale wskażą ewentualne sposoby rozwiązania niektórych problemów.

Uwagi ogólne

20 lat po polskiej transformacji ustrojowej nie wypracowaliśmy zasad transparentnej polityki państwowej wobec Polonii i Polaków za granicą. W tych sprawach są dwa, a czasami trzy, państwowe ośrodki decyzyjne: rządowy, parlamentarny i prezydencki. Ten pierwszy – poprzez MSZ – stara się koordynować działania różnych resortów na rzecz Polonii (komisja międzyresortowa pod kierownictwem wiceministra spraw zagranicznych), ale na dobrą sprawę nie posiada pełnej wiedzy o wielu przedsięwzięciach podejmowanych przez Sejm i Senat, Kancelarię Prezydenta RP, instytucje samorządowe oraz organizacje pozarządowe. Parlament, a przede wszystkim Senat, który od chwili swojego reaktywowania pełni rolę – chociaż nie jest to zapisane konstytucyjnie – opiekuna Polonii i Polaków za granicą, na szeroką skalę poprzez organizacje pozarządowe, realizuje program wspierania i udzielania pomocy Polonii. Kancelaria Prezydenta RP podejmuje spektakularne przedsięwzięcia adresowane do środowisk polonijnych, które najczęściej są eksponowane w czasie podróży zagranicznych Prezydenta w trakcie spotkań z Polonią.

Jeżeli jednak przyrzeć się bliżej, to mimo wielu punktów zbieżnych trudno znaleźć – poza ogólnikowymi hasłami – spójne elementy polityki państwa wobec polskiej diaspory. Najlepszym przykładem są niemiłkające dyskusje na temat Karty Polaka, która miałaby integrować Polonię w świecie, przyczyniła się do głębokich podziałów.

W ostatnich latach, w roku 2002 i w roku 2007 powstały dwa rządowe programy współpracy z Polonią i Polakami za granicą. Lektura obu tych dokumentów przynosi wiele słusznych tez, planów i projektów. Szkoda jednak, że tym dokumentom, które powstały w dobrej wierze, nie towarzyszy konsekwencja w postaci okresowych raportów, odpowiadających na takie pytania, jak: „Co z tych programów udało się zrealizować?”, „Jakie są zagrożenia i gdzie należy je zmodyfikować?”. Może warto byłoby w pracy

nad obecnym raportem pokusić się o przedstawienie sytuacji Polonii w 2009 r. w różnych krajach i na tej podstawie rozpocząć szeroką dyskusję na temat tego, co należałoby zrobić w przyszłości, by relacje Macierz–Polonia i odwrotnie dobrze służyły polskiej racji stanu.

Poniżej – w imieniu Fundacji „Semper Polonia” – przedstawiam kilka propozycji uporządkowania niektórych spraw, które mogą przyczynić się do bardziej efektywnych działań wszystkich zainteresowanych podmiotów rządowych, samorządowych i pozarządowych na rzecz Polonii i Polaków w świecie.

1. Koordynacja w zakresie szkolnictwa polonijnego, oświaty i kultury

„Niesienie kaganka oświaty”, a przede wszystkim działania na rzecz rozwoju szkolnictwa, poszerzenia znajomości języka i kultury polskiej wśród Polonii są najlepszym przykładem braku koordynacji różnych podmiotów. Wydaje się, że m.in.:

- należałoby stworzyć centralny bank danych o stanie, zakresie edukacyjnym oraz wyposażeniu placówek i instytucji polonijnych oraz katedr i lektoratów języka polskiego w zagranicznych wyższych uczelniach, co dałoby oszczędności w wysokości ok. 30 proc. wydawanych do tej pory środków finansowych, instytucje te bowiem są dofinansowane co najmniej z kilku źródeł krajowych;

- jak najszybciej uruchomić naukę języka polskiego, jako obcego, przez internet w kilku wersjach językowych, z możliwością samodzielnego przygotowania się do egzaminu z języka polskiego potwierdzonego certyfikacją;

- doprowadzić do specjalizacji organizacji pozarządowych, uzupełniających działalność Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w zakresie pomocy dla młodzieży polonijnej podejmującej studia w Polsce bądź krajach swojego zamieszkania;

- rozszerzyć ofertę internetowej biblioteki narodowej o pozycje związane ze współczesną literaturą i filmem.

Zasygnalizowane problemy wymagają szczegółowego rozwinięcia, narzucone bowiem ramy raportu ograniczają uzasadnienia poszczególnych tez.

2. Kultura i dziedzictwo narodowe

Bez względu na szerokość geograficzną i sytuację materialną środowiska polonijne w świecie prezentują kraj swojego pochodzenia opierając się na wzorach pochodzących z dziewiętnastowiecznej tradycji kolbergowskiej i „cepeli”. Warto zmieniać ten obraz, który rzuca się cieniem na osiągnięcia Polski i Polaków, poszerzać wiedzę różnych narodów o wkładzie Polaków w rozwój światowej cywilizacji i poprzez Polonię promować współczesne dokonania polskich artystów i twórców w różnych dziedzinach. Można to zrobić m.in. poprzez:

- większe wykorzystanie instytucji polskich i polonijnych, działających za granicą, a także osób posiadających polskie korzenie i Polaków za granicą w prowadzonych kampaniach na rzecz Polski;

- zachęcanie organizacji polonijnych do aktywnych działań przybliżających współczesną polską kulturę w krajach zamieszkania poprzez organizowanie wystaw oraz innych imprez artystycznych z udziałem polskich artystów;
- zwiększenie zainteresowania Polską poprzez zachęcanie władz miast, w których zamieszkują duże skupiska polonijne, do zawierania partnerskich umów z polskimi miastami;
- tworzenie poprzez Polonię klimatu do zainteresowania mediów zagranicznych osiągnięciami polskiej kultury i nauki.

3. Gospodarka i promocja Polski

Coraz liczniejsze grono osób w różnych krajach, w tym przedstawiciele Polonii, którzy są absolwentami polskich wyższych uczelni, oraz młodzież polskiego pochodzenia, która korzystała lub korzysta z fundowanych przez polskie instytucje i organizacje stypendiów w trakcie studiów w krajach swojego zamieszkania, stanowią ogromną szansę na promocję gospodarki polskiej i rozwój wymiany handlowo-gospodarczej. Należy tylko stworzyć mechanizmy i procedury, pozwalające na większe niż dotychczas wykorzystanie tej niemałej grupy w praktyce. Wymaga to m.in.:

- rozwoju stowarzyszeń lub fundacji grupujących Polonię i osoby zainteresowane Polską w różnych krajach oraz wspieranie ich działalności przez polskie placówki dyplomatyczno-konsularne;
- zwiększenie udziału polskich organizacji polonijnych, a przede wszystkim młodzieży polonijnej, skupionej w klubach stypendystów „Semper Polonia”, w targach i imprezach gospodarczych, w których uczestniczą polskie firmy i instytucje;
- zainteresowanie młodzieży polonijnej polskim rynkiem pracy oraz pomoc w jej znalezieniu w krajach jej zamieszkania;
- pomocy w promocji polskich lub zagranicznych firm zainteresowanych wymianą handlowo-gospodarczą z Polską przez środowiska polonijne w krajach ich zamieszkania.

4. Organizacje polonijne

Po 1990 r. rozpoczął się proces odradzania i tworzenia nowych organizacji polonijnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Były to w większości działania oddolne, które prowadziły do skupiania się osób z polskim rodowodem w miastach i regionach, gdzie były większe środowiska polonijne. W niektórych państwach doszło z czasem do powstania jednej organizacji polonijnej, ale rzadko koordynuje ona to, co się dzieje w jej oddziałach. Generalnie ruch polonijny jest rozdrobniony, a poszczególne organizacje, czasami liczące po kilka osób, konkurują ze sobą przede wszystkim o pozyskanie jak największych funduszy pochodzących m.in. z Senatu RP oraz polskich instytucji i organizacji pozarządowych. Podobne zjawisko, chociaż na mniejszą skalę, można było zaobserwować w krajach Europy Zachodniej, ale także na świecie. W latach 90., kiedy tematyka polskich przemian często była przedmiotem zainteresowania światowych i lokalnych mediów, uaktywniły się także organizacje polonijne, które istniały

od dziesięcioleci, oraz zaczęły zawiązywać się nowe, grupujące często osoby z tzw. młodej emigracji solidarnościowej. Wydaje się, że:

– należałoby pomyśleć o konieczności zrewidowania dotychczasowych zasad polityki państwa wobec organizacji polonijnych, a przede wszystkim praktyki ich wspierania i dofinansowywania;

– na podstawie opinii placówek dyplomatyczno-konsularnych oraz organizacji pozarządowych pracujących na rzecz Polonii powinniśmy dokonać swego rodzaju audytu skuteczności pracy i rzeczywistych dokonań istniejących organizacji polonijnych;

– koniecznością jest wprowadzenie transparentnych reguł funkcjonowania oraz dofinansowywania organizacji polonijnych, by swoją działalność prowadziły w zgodzie z przepisami prawnymi krajów, w których funkcjonują;

– organizacje polonijne winny egzekwować respektowanie przepisów dotyczących praw mniejszości w krajach swojego istnienia, a placówki dyplomatyczno-konsularne RP wspierać ich dążenia, wyposażając w wiedzę o umowach bilateralnych i międzynarodowych.

*Marek Hauszyl, Prezes Fundacji „Semper Polonia”
Warszawa, maj 2009 r.*

Sytuacja Polonii i Polaków za granicą oraz postrzeganie Polski w świetle Raportu

W czterech tabelach spróbowaliśmy wyekstrahować oceny zawarte w treści *Raportu*. Należy podkreślić, iż w trakcie przygotowywania czterech zmiennych nie kierowaliśmy się przesłankami wynikającymi zarówno z liczebności środowisk polonijnych czy polskich, jak i sytuacji wewnętrznej w danym kraju (np. stan rozwoju demokracji – przestrzeganie praw człowieka, wolnych mediów, czy poziom rozwoju gospodarczego). Przedstawione oceny dotyczą w zamierzeniu tendencji, które mogą zapowiadać korzystne zmiany lub stanowić w jakimś stopniu zagrożenie dla mniejszości polskiej zarówno w krajach o wysokim poziomie rozwoju demokracji, jak i w krajach, w których proces demokratyzacji nie osiąga pożądanego tempa.

Tabela 1

Kraj	Polityka władz miejscowych				
	Problem statusu mniejszości	Restrykcje lub stan pogarszający się	Obojętna	Pozytywna	Wielokulturowa
Argentyna					○
Australia					○
Austria	○			○	
Belgia	○			○	
Białoruś		○			
Brazylia				○	
Dania				○	
Francja	○		○		
Grecja				○	
Hiszpania			○		
Irlandia			○		
Islandia			○		
Kanada					○
Kazachstan			○		
Litwa		○			
Łotwa				○	
Mołdowa			○		
Niderlandy	○			○	
Niemcy	○		○		

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Kraj	Polityka władz miejscowych				
	Problem statusu mniejszości	Restrykcje lub stan pogarszający się	Obojętna	Pozytywna	Wielokulturowa
Norwegia				○	
Republika Czeska			○		
Rosja			○		
RPA					○
Rumunia				○	
Szwecja				○	
Turcja				○	
Ukraina			○		
USA					○
Wielka Brytania					○
Włochy			○		

Systemy prawne kilku państw nie znają w ogóle pojęcia „mniejszość narodowa”. W innych z kolei grupa polska nie jest uznawana za mniejszość narodową (tabela 1). W związku z tym także Polacy i osoby polskiego pochodzenia w niektórych spośród tych krajów nie mają statusu mniejszości narodowej, choć oczekiwania naszych rodaków w tej kwestii są zgoła odmienne. Uznanie jakiejś grupy społeczeństwa za mniejszość narodową może bowiem skutkować konkretnymi zobowiązaniami danego państwa wobec mniejszości narodowej – np. w ramach systemu edukacji mniejszościowej czy finansowania organizacji mniejszościowych.

W niewielu państwach środowiska polskie stają w obliczu działań władz ograniczających ich prawa posiadania, zarówno w wymiarze materialnym, jak i prawnym, działań wymierzonych w ich środowiska lub w organizacje, podjętych niekoniecznie z powodów etnicznych, lecz raczej z powodów obywatelskich lub w celu uzyskania doraźnych celów politycznych.

Obojętną postawę wobec naszych rodaków postrzegamy raczej w kategoriach przestrzegania przez władze zasady równego traktowania wszystkich grup etnicznych, zamieszkujących dane państwo. Postawę obojętną pojmujemy bowiem w kategoriach obywatelskich i w pełni neutralnych, w odróżnieniu od postawy pozytywnej w państwach, których z różnych powodów władze starają się wspierać środowiska i organizacje mniejszościowe, czasem wręcz zabiegając o szczególne względy tych środowisk. W ostatniej kolumnie mamy przykłady państw, w których stosuje się zasadę wspierania fenomenu wielokulturowości czy wieloetniczności, uważając to zjawisko za dobro samo w sobie.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Tabela 2

Kraj	Przypadki fałszowania historii Polski w mediach			
	Nie	Tak sporadycznie	Tak wielokrotnie	<i>polskie obozy</i>
Argentyna	○			
Australia		○		
Austria			○	○
Belgia			○	○
Białoruś			○	
Brazylia		○		
Dania	○			
Francja			○	○
Grecja	○			
Hiszpania			○	○
Irlandia	○			
Islandia	○			
Kanada			○	○
Kazachstan		○		
Litwa			○	
Łotwa	○			
Mołdowa		○		
Niderlandy	○			
Niemcy		○		○
Norwegia		○		
Republika Czeska		○		
Rosja			○	
RPA	○			
Rumunia	○			
Szwecja		○		○
Turcja	○			
Ukraina			○	
USA			○	○
Wielka Brytania		○		○
Włochy				○

Opisane w kolejnej tabeli zmienne, jak wynika z *Raportu*, zarówno te pozytywne, jak i negatywne, występują w krajach o zróżnicowanym rozumieniu standardów demokratycznych. I tak np. zjawisko fałszowania historii Polski w mediach (tabela 2) występuje w wielu krajach niezależnie od standardów demokratycznych, w większości przypadków nie wynika nawet z faktu braku niezależności mediów, tylko z niewiedzy.

Szczególnie drażliwym zjawiskiem, występującym głównie w mediach i najczęściej wymagającym podejmowania działań interwencyjnych ze strony organizacji polonijnych i polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych, jest stosowanie pojęcia „polskie obozy” w kontekście niemieckich obozów śmierci skoncentrowanych w okupowanej Polsce. Nadal pragniemy podtrzymać naszą wcześniejszą diagnozę – stosowanie tej nieakceptowalnej terminologii wynika głównie z niewiedzy, prób relatywizacji tej mrocznej epoki i – niestety – ignorancji historycznej.

Tabela 3

Kraj	Obraz Polski i Polaków w społeczeństwie			
	Brak zainteresowania	Zróżnicowany i negatywny	Stereotypowy	Pozytywny
Argentyna				○
Australia				○
Austria			○	
Belgia			○	
Białoruś		○		
Brazylia	○			
Dania				○
Francja			○	
Grecja				○
Hiszpania			○	
Irlandia				○
Islandia				○
Kanada				○
Kazachstan			○	
Litwa		○		
Łotwa				○
Mołdowa			○	
Niderlandy		○	○	
Niemcy			○	
Norwegia	○			

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Kraj	Obraz Polski i Polaków w społeczeństwie			
	Brak zainteresowania	Zróżnicowany i negatywny	Stereotypowy	Pozytywny
Republika Czeska			○	○
Rosja		○		
RPA				○
Rumunia				○
Szwecja				○
Turcja				○
Ukraina		○*	○	
USA			○	○
Wielka Brytania		○*	○	
Włochy			○	○

* Należy jednak podkreślić, iż w krajach tych istnieją środowiska, w tym opiniotwórcze media i wydawnictwa, które postrzegają Polskę i Polaków w kategoriach zdecydowanie pozytywnych.

Z *Raportu* wynika również, że w społeczeństwach omawianych państw przeważa pozytywny obraz Polski i Polaków, a także ten – oparty na stereotypach, częściej negatywnych, ale również i pozytywnych (tabela 3), niezależnie od liczebności naszych rodaków i poziomu przestrzegania standardów demokratycznych.

Zdecydowanie przeważają przykłady przychylnego postrzegania Polski i Polaków, kategorie bowiem „brak zainteresowania” oraz „stereotypowy” skłonni jesteśmy raczej interpretować jako skutek stałych już zachowań społecznych wynikających z tolerancji.

Nieliczne zaś przykłady zróżnicowanego i negatywnego obrazu tłumaczymy jako skutek doraźnych działań politycznych, często o podłożu populistycznym lub ideologicznym, zaszłości historycznych, również wykorzystywanych do realizacji koniunkturalnych celów politycznych i stosowania (w tym przypadku istotnego) niskich standardów demokratycznych.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Tabela 4

Kraj	Wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych			
	Traktowanie instrumentalne i negatywne	Ograniczony	Wybrane fragmenty z historii	Pozytywny, dobry
Argentyna			○	○
Australia			○	
Austria			○	
Belgia		○		
Białoruś	○		○	
Brazylia		○		
Dania				○
Francja			○	
Grecja		○		
Hiszpania		○		
Irlandia		○		
Islandia		○		
Kanada			○	
Kazachstan	○		○	
Litwa			○	
Łotwa			○	○
Mołdowa			○	
Niderlandy		○		
Niemcy		○		
Norwegia		○		
Republika Czeska		○	○	
Rosja	○			
RPA			○	
Rumunia		○		
Szwecja		○		
Turcja		○		
Ukraina		○		
USA		○		
Wielka Brytania		○		
Włochy		○		

I ostatnia zmienna – wizerunek Polski w podręcznikach szkolnych, wyraźnie wskazuje na to, iż negatywnie lub w sposób instrumentalny prezentowany jest nasz kraj w zdecydowanej mniejszości omówionych państw, w których wpływ na treść podręczników szkolnych wywiera ideologia państwowa lub odmienne postrzeganie historii. W pozostałych krajach, które stanowią większość, podręczniki szkolne w sposób ograniczony przedstawiają historię Polski lub też prezentują fragmenty z historii naszego kraju. W przypadku tej zmiennej nie należy również doszukiwać się przyczyn takiego stanu w liczebności Polaków i osób polskiego pochodzenia oraz przestrzegania standardów demokratycznych.

W kategorii „traktowanie instrumentalne i negatywne”, jak kilkakrotnie zwróciliśmy już uwagę, determinuje ten stan przede wszystkim spuścizna historiografii sowieckiej i wielkomocarstwej, a także specyficzne do niej przywiązanie, stosowane również w realizacji doraźnych celów politycznych.

Na stan ograniczonego przedstawiania Polski w podręcznikach szkolnych ma również kapitalny wpływ fakt prawie półwiekowej izolacji Polski w systemach informacyjnych państw demokratycznych i ograniczony udział w powojennym dialogu polskich intelektualistów czy historyków¹.

---

¹ Uwagę ostatnią skłonni jesteśmy zastosować także do interpretacji wcześniej omawianych zmiennych.

Wnioski i rekomendacje

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą ukazuje problemy tych środowisk w sposób kompleksowy – nie tylko poprzez pryzmat uwarunkowań wewnętrznych poszczególnych grup i polityki państwa polskiego, ale także od strony państw ich zamieszkania. Wzbogaca to i obiektywizuje obraz Polonii i Polaków za granicą, pozwalając zarazem na szersze spojrzenie i analizę całokształtu tej złożonej problematyki w perspektywie międzynarodowej, a także w kontekście wielkich procesów społecznych, ekonomicznych i politycznych zachodzących we współczesnym świecie, które siłą rzeczy muszą – poprzez swoje konsekwencje – dotyczyć Polonii i Polaków za granicą. Przykładami takich procesów są chociażby wejście Polski do Unii Europejskiej, rozliczne przeszkody w demokratyzacji systemów politycznych większości państw powstałych po rozpadzie ZSRR i postęp technologiczny, który między innymi ułatwia wzajemne komunikowanie się i kontakty ludzi mieszkających często na innych kontynentach.

Analiza *Raportu* wskazuje jednoznacznie, że wizerunek Polski w świecie jest generalnie pozytywny, wykazując przy tym stale tendencję do poprawy. Zdarzają się tu wyjątki (np. Białoruś), geneza negatywnych opinii o Polsce jest jednak w takich przypadkach zdecydowanie polityczna i wynika bardziej z narzuconej przez władze danego kraju polityki informacyjnej, niż rzeczywistych poglądów różnych grup społecznych. W wielu krajach i regionach mamy do czynienia ze zbyt słabą obecnością Polski w wymiarze kulturalnym czy informacyjnym (co wynika z reguły z niedostatku środków na promocję), nie zmienia to jednak faktu, że Polska jest w świecie kojarzona z reguły pozytywnie. Sytuacja taka stwarza dobry grunt do intensyfikacji dalszych działań na rzecz wzmocnienia międzynarodowej pozycji Polski, której wyznacznikiem stały się m.in. udana transformacja po 1989 r. oraz członkostwo w UE i NATO.

Jednym z czynników istotnych dla postrzegania Polski za granicą są także mieszkający i pracujący tam Polacy – osiedleni od dawna emigranci oraz pracownicy migrujący, którzy opuścili Polskę w ramach liberalizowania rynków pracy po 2004 r. Bardzo często cudzoziemcy postrzegają Polskę przez pryzmat swoich sąsiadów i znajomych pochodzenia polskiego, a więc urodzonych już poza Polską członków społeczności polonijnych, których przodkowie wyemigrowali z ziem polskich jeszcze w XIX stuleciu. I znowu trzeba podkreślić na podstawie *Raportu*, że generalnie opinie o nich są pozytywne, docenia się ich wkład w rozwój miejscowych społeczeństw i państw, choć nie zawsze za liczebnością i potencjałem Polonii i Polaków za granicą idą wpływy stricte polityczne. Zdarzają się i oceny mniej dla Polonii i Polaków za granicą korzystne, ale są one – jak się wydaje – motywowane przeważnie względami doraźnej polityki (np. Białoruś, Litwa, Holandia) bądź też realnie występującymi, choć mającymi marginalną skalę, negatywnymi zachowaniami obywateli RP w ramach poszerzonej Unii Europejskiej. Obraz Polonii i Polaków za granicą ma dla wizerunku Polski znaczenie zasadnicze, to z nimi bowiem najczęściej, czasami nawet na co dzień, mają

do czynienia mieszkańcy wielu krajów i na ich podstawie wyrabiają sobie opinie o wszystkim, co związane jest z Polską.

Sytuacja Polonii i Polaków za granicą zależy od wielu czynników, przy czym działania bądź zaniechania władz centralnych i lokalnych krajów zamieszkania Polaków i osób polskiego pochodzenia odgrywają tu rolę bardzo istotną. Polityka władz miejscowych w tym względzie motywowana może być różnymi elementami, takimi jak niedemokratyczny charakter systemu politycznego, różnice wyznaniowe i kulturowe, zaszłości historyczne, obawy przed domniemaną ekspansją polskości. Faktem jest, że na relacje polityczne Polski z niektórymi państwami kwestie mniejszości polskich (a szerzej: kwestie etniczne) wpływają w sposób zasadniczy (Białoruś, Litwa), a co najmniej dostrzegalny (Niemcy). Jest istotnym wyzwaniem dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych, by problemy te jak najskuteczniej rozwiązywać – z reguły w drodze dialogu z partnerami zagranicznymi. Ten kierunek działalności będzie dla MSZ z pewnością jednym z priorytetowych. Najważniejszymi celami pozostaną tu skuteczna ochrona praw polskich mniejszości, wynegocjowanie dla Polonii i Polaków za granicą możliwie najpełniejszego wsparcia w kultywowaniu przez nich języka polskiego, kultury i tradycji a także odpowiedniego traktowania i respektowania przez władze i pracodawców w krajach UE praw polskich pracowników migrujących.

Nie jest zarazem celowe przecenianie znaczenia, jakie dla interesów Polonii i Polaków za granicą ma polityka państw ich zamieszkania. W wybranych przypadkach wpływ ten jest oczywiście ogromny, są one jednak bardzo nieliczne w skali prawie dwudziestomilionowej polskiej diaspory w świecie. Najważniejsze znaczenie dla kondycji Polonii i Polaków za granicą – jako świadomej swych celów wspólnoty osób – mają dwa czynniki: potencjał i zdolności mobilizacyjno-organizacyjne poszczególnych środowisk polskich i polonijnych oraz skuteczny system wsparcia z RP. To one przesadzają o tym, jak zorganizowana jest Polonia i Polacy za granicą, jakiego rodzaju projekty są realizowane, na ile efektywnie wykorzystywane są znaczące środki budżetowe przeznaczane na wspieranie Polonii i Polaków za granicą, i w końcu – jak środowiska te budują swoją pozycję w krajach zamieszkania, co ma kluczowe znaczenie dla polityki zagranicznej RP.

Obecnie istniejący system wspierania Polonii i Polaków za granicą posiada swoje zalety. Angażuje on w realizację polityki polonijnej państwa wiele podmiotów, zarówno ze sfery publicznej, jak i pozarządowej. Charakteryzuje się dużą dynamiką interakcji pomiędzy krajem a Polonią i Polakami za granicą, co jest często zauważane i podkreślane przez obserwatorów zewnętrznych. I w końcu, w ramach tego systemu państwo polskie przeznacza corocznie relatywnie duże środki budżetowe na wspieranie Polonii. W minionych latach system ten podlegał różnorodnym modyfikacjom, jego podstawy pozostają jednak niezmiennie od 1990 r. W ciągu ostatnich niemal dwudziestu lat zmienił się tymczasem zasadniczo szereg istotnych paradygmatów i uwarunkowań wpływających na kierunki i treść polityki polonijnej. Niektóre z nich to: dramatyczne starzenie się zorganizowanej Polonii, nieadekwatność form działania (organizacji polonijnych i wspierających je

z Polski organizacji pozarządowych) do potrzeb środowisk polonijnych i polskich, a w szczególności młodego pokolenia, wyzwania związane z migracją w UE, nadmierne uzależnianie się wielu organizacji i środowisk od pomocy z RP, niesłuchanie dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii tylko w niewielkim stopniu wykorzystywanych w działaniach na rzecz Polonii i Polaków za granicą.

Utrzymywanie się systemu wspierania Polonii w tak niewiele zmienionym kształcie, a zarazem w tak szybko i tak bardzo zmieniającej się rzeczywistości społecznej, potwierdza tezę o jego zasadniczo reaktywnym charakterze i niedużych możliwościach adaptacyjnych. Tymczasem interesy środowisk polonijnych i polskich oraz interes Polski wymagają, by podstawową cechą tego systemu była jego dynamika, zdolność do rozwiązywania nowych problemów i odpowiednio szybkiego reagowania na nowe sytuacje. Z tego wypływa konieczność podjęcia dyskusji na temat tego, w jaki sposób można najbardziej efektywnie wspierać środowiska polonijne i polskie funkcjonujące w tak zróżnicowanych warunkach społecznych, ekonomicznych i prawnych, a także, jak działalność taką optymalnie zespolic z interesami państwa polskiego – szczególnie w kontekście zabiegów o umocnienie jego pozycji międzynarodowej.

Przedstawione rekomendacje są zbiorem propozycji wynikających z lektury *Raportu o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*. W opinii Ministerstwa Spraw Zagranicznych są to konkluzje czy wnioski najważniejsze, choć siłą rzeczy nie uwzględniają one wszystkich sugestii w nim zawartych. Należy mieć nadzieję, że *Raport* będzie stanowił jedynie początek poważnej debaty o sytuacji Polonii i Polaków za granicą oraz o polityce polonijnej, a także przyczyni się do wypracowania nowych rozwiązań systemowych, pozwalających na jej optymalizację i dostosowanie do wymogów współczesnego świata.

I. Obszary i adresaci zaangażowania państwa w polityce polonijnej

1. Priorytetowym kierunkiem polityki polonijnej pozostaje obszar państw powstałych po rozpadzie ZSRR. Wynika to zarówno z uwarunkowań historycznych (grupy tam zamieszkujące przez dziesięciolecia funkcjonowały w zbrodniczym systemie totalitarnym, w całkowitej niemal izolacji od Polski), jak i aktualnej sytuacji ekonomicznej, społecznej i politycznej w tych państwach (np. nieprzestrzeganie praw mniejszości narodowych na Białorusi). W polityce wobec Polaków zamieszkujących obszar byłego ZSRR szczególne miejsce zajmuje ochrona ich praw jako mniejszości narodowych, a także działania pomocowe. Jednocześnie istotne jest zachowanie stanu względnej równowagi w geografii polityki polonijnej. Utrzymywanie ścisłej współpracy z Polonią w krajach wysokorozwiniętych jest niezwykle ważne z punktu widzenia interesów Polski i możliwości ich wspierania przez polonijne grupy nacisku na arenie międzynarodowej. W państwach Unii Europejskiej przebywa też potężna fala migrantów zarobkowych, do których skierowane są liczne działania MSZ.

2. Zbyt słaba – w stosunku do potrzeb – wydaje się być wyprofilowana oferta (zwłaszcza ze strony organizacji pozarządowych) kierowana do takich grup Polonii i Polaków za granicą, jak:

- osoby nieznające lub słabo znające język polski (ok. 80 proc. całej społeczności polonijnej za granicą),
- osoby niezrzeszone w organizacjach polonijnych (ponad 95 proc. całej społeczności polonijnej za granicą),
- osoby o wysokim statusie społecznym i zawodowym, tzw. elity polonijne,
- środowiska polskie w geograficznie oddalonych od Polski państwach,
- pracownicy migrujący, przebywający za granicą jedynie tymczasowo, którzy z założenia nie angażują się w aktywność organizacji polonijnych.

W rezultacie pomijania tych grup jako adresatów projektów, kierowanych przez Polskę do Polonii i Polaków za granicą, znakomita większość członków diaspory polskiej w świecie nie ma szansy zostać objęta jakimkolwiek programem finansowanym z budżetu. Odbywa się to z oczywistą stratą dla tych środowisk (w sensie pozbawienia ich możliwości umacniania więzi z krajem pochodzenia) a także dla interesów RP (są to często środowiska posiadające najsilniejszą pozycję w krajach zamieszkania i jako takie mogłyby stać się bardziej efektywnym czynnikiem wspierającym realizację polskiej polityki zagranicznej na danym obszarze).

3. Niekorzystne jest uzależnienie poziomu pomocy od bliskości terytorialnej ośrodków polonijnych, co często nie jest warunkowane realnymi potrzebami. Podmioty krajowe często nadmiernie koncentrują się na rejonach bliskich i tym samym sobie lepiej znanych, zaniedbując kompletnie ośrodki bardziej oddalone. Wygoda i niższe koszty działania w bezpośrednim sąsiedztwie Polski powodują, że wsparcie z kraju nie dociera lub dociera w znikomym stopniu tam, gdzie jest daleko lub np. brakuje działaczy polonijnych władających językiem polskim.

II. Koordynacja polityki polonijnej

1. W latach 1990–2008 odczuwalny był brak stabilnego systemu koordynacji polityki polonijnej w ramach rządu. Wiodąca rola w sferze współpracy z Polonią była przypisywana naprzemiennie Kancelarii Premiera i MSZ. Wydawało się, że ostatecznie sprawę tę uregulowała *Ustawa o działach administracji rządowej* z 1997 r., której postanowienia wskazują wyraźnie na MSZ jako podmiot odpowiedzialny za prowadzenie i realizację polityki polonijnej. Mimo to, w latach 2006–2007 centrum koordynacji polityki polonijnej (wraz z Zespołem Międzyresortowym ds. Współpracy z Polonią i Polakami za granicą) zostało przeniesione do KPRM, aby powrócić do MSZ w r. 2008. Wskazane jest dalsze stabilizowanie podziału zadań w tej sferze wśród instytucji rządowych i doskonalenie systemu koordynacji działań w ramach rządu.

2. Potrzebny jest nowy *Rządowy program ds. współpracy z Polonią i Polakami za granicą*. Od początku lat 90. stworzono już trzy takie programy. Obecnie obowiązujący – z 30 października 2007 r. – jest krytykowany

jako nieprzystający do bieżących wyzwań, w dużej mierze zdezaktualizowany i pełen niedociągnięć. Istnieje potrzeba szerszej, pogłębionej debaty na temat programu, przeprowadzonej z udziałem środowisk polonijnych i wszystkich podmiotów z RP zaangażowanych we współpracę z Polską.

3. Nadal brakuje bardziej sprawnych mechanizmów uzgadniania działań między głównymi ośrodkami realizującymi zadania wobec Polonii i Polaków za granicą – rządem, parlamentem i organizacjami pozarządowymi. Praktyczna realizacja polityki polonijnej, za którą ustawowo odpowiedzialne jest MSZ, opiera się w dużej mierze na sposobie jej finansowania, który w największym stopniu zależy od Senatu RP, ale również od bezpośrednio dysponujących środkami Senatu organizacji pozarządowych. Do rozważenia jest utworzenie dodatkowych forów bezpośredniej wymiany opinii między Senatem i MSZ w sprawie wydatkowania środków na cele polonijne. Celowe byłoby też ściślejsze powiązanie aktywności organizacji pozarządowych z założeniami polityki polonijnej wytyczanymi przez MSZ.

4. Niedostateczne jest wykorzystywanie konsulatów w planowaniu i realizacji projektów polonijnych. Szersze korzystanie, zwłaszcza przez organizacje pozarządowe, z pomocy i wiedzy placówek byłoby bardzo pomocne w celowym wydatkowaniu środków i wspieraniu tych czy innych podmiotów polonijnych. Należałoby konsekwentnie przestrzegać zasady uzgadniania z placówkami, a przynajmniej ich informowania o wszystkich skierowanych do Polonii przedsięwzięciach na terenie ich okręgów konsularnych. Umożliwiłoby to uzyskanie większej spójności i jednolitości działań z RP, a także przeciwdziałałoby nieprawidłowościom, typu dublowanie świadczeń czy nierównomierny ich podział.

III. System finansowania polityki polonijnej

1. Obecnie stosowany system finansowania współpracy z Polską utrudnia kreatywne i dynamiczne prowadzenie polityki polonijnej, należy więc rozważyć jego korektę. Wnioski o dofinansowanie poszczególnych projektów wpływają oddolnie, wymuszają więc reaktywne działania instytucji państwowych, zamiast stawać się narzędziem świadomej i przemyślanej strategii. W ten sposób cele wydatkowania środków budżetowych na Polskę, które powinny być podporządkowane priorytetom polityki państwa, są kształtowane w największym stopniu przez stowarzyszenia polonijne i krajowe organizacje pozarządowe. Taki system sprzyja dodatkowo rozdrobnieniu organizacyjnemu na Wschodzie, gdzie każdy nowy podmiot polonijny może ubiegać się o środki na lokal, wyposażenie, działalność.

2. Jak stwierdzono, instrumentarium finansowe jest wykorzystywane w sposób mało dynamiczny. Polonia i Polacy za granicą są nadal traktowani bardziej jako cel świadczenia opieki i pomocy, nie zaś jako podmiot istotny w realizacji polskich interesów na świecie. Udzielanie pomocy ośrodkom polonijnym, zwłaszcza na Wschodzie, polega jeszcze w zbyt dużym stopniu na rozdawnictwie dóbr i świadczeń, zamiast stanowić źródło inspiracji i zachętę do podejmowania własnej aktywności.

3. Szczególne znaczenie ma zwiększenie dynamiki organizacji polonijnych w obszarze zabiegania o wsparcie władz miejscowych oraz innych sponsorów. W niektórych regionach, przede wszystkim na Wschodzie, możliwości są tu ograniczone. W Europie zachodniej jednak, a także w Ameryce Północnej, jest ich znacznie więcej. Zorganizowana Polonia korzysta z nich w stopniu niewielkim, oczekiwania natomiast wobec Polski są ogromne i wciąż rosną. Zasadne wydaje się, że przynajmniej najważniejsze organizacje polonijne powinny podjąć próbę oparcia aktywności w większym stopniu na źródłach miejscowych. Niezależnie od tego, celowe jest też opracowanie serii poradników dla Polonii i Polaków za granicą w poszczególnych krajach zawierających kompendium wiedzy o możliwościach i procedurach uzyskiwania wsparcia od władz miejscowych dla projektów istotnych dla środowisk polskich i polonijnych. Szczególne znaczenie ma to w państwach pobytu polskich pracowników migrujących, płacących znaczne podatki.

4. Środki budżetowe przeznaczane na wsparcie Polonii i Polaków za granicą są ograniczone, a zarazem wydatkowane są na bardzo zróżnicowane projekty. Zasadne wydaje się więc rozważenie, czy nie byłoby celowe skoncentrowanie ich na wybranych – szczególnie ważnych dla interesów Polonii i Polski – obszarach merytorycznych i geograficznych tak, by lepiej służyły realizacji priorytetów polityki polonijnej. Z tego punktu widzenia nie jest nadmiernie racjonalne prowadzenie na szeroką skalę działań o charakterze charytatywnym bądź utrzymywanie nieefektywnie działających organizacji polonijnych.

5. Pewnej refleksji wymaga finansowanie inwestycji istotnych dla Polonii i Polaków za granicą. Wydaje się, że celowym byłoby tutaj przyjęcie wieloletniej koncepcji budowy i remontów szkół i domów polskich. Plan taki, zbudowany na podstawie analizy sytuacji i istniejących potrzeb, jak też interesów RP, pozwoliłby zoptymalizować decyzje o zasadniczym znaczeniu dla środowisk polonijnych.

6. Celowe jest odejście od udzielania wsparcia finansowego (koszty siedzib, wyposażenia, administracja etc.) każdej istniejącej organizacji polskiej na Wschodzie. Dotacje zawsze powinny wynikać z oceny działalności danej struktury, a nie z faktu jej istnienia. Niezależnie od kwestii czysto finansowych, polityka taka doprowadziła do znacznego rozdrobnienia ruchu polskiego w świecie, a tym samym stała się elementem utrudniającym jego integrowanie.

7. Zdecydowanego przyspieszenia wymagają prace nad stworzeniem centralnej bazy danych rejestrującej pomoc i środki przekazywane za granicą na wsparcie Polonii i Polaków za granicą. Już w średniej perspektywie czasowej powinno to przynieść istotne oszczędności wynikające z racjonalizacji systemu. Wydaje się, że dysponentem bazy powinien być główny dysponent środków finansowych, czyli Kancelaria Senatu RP.

IV. Wsparcie Kraju dla Polonii i Polaków za granicą

1. Coraz ważniejszą grupą docelową w działaniach na rzecz Polonii i Polaków za granicą staje się migracja zarobkowa. W tym kontekście zasadne jest rozważenie m.in. takich działań, jak:

– Utworzenie w wybranych urządach konsularnych wydzielonych stanowisk konsulów ds. migracji zarobkowej, którzy delegowani przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, stanowiliby wsparcie dla polskich pracowników za granicą.

– Opracowanie i kolportaż broszury przeznaczonej dla wyjeżdżających za granicę do pracy obywateli RP, mającej im pomóc w adaptacji do życia i pracy w innym środowisku kulturowym.

– Większe zaangażowanie w finansowanie centrów informacyjno-doradczych świadczących migrantom bardzo istotną pomoc.

– Opracowanie i kolportaż (we współpracy z aktywnymi środowiskami polskimi) broszury dla nowo przybywających Polaków, ukazującej celowość i sposoby organizowania się na danym terenie. Taka akcja informacyjna powinna zostać przeprowadzona przede wszystkim w tych państwach, do których przyjechało wielu Polaków i gdzie poziom ich zorganizowania pozostawia dużo do życzenia (np. Islandia, Irlandia, Dania).

– Podjęcie publicznej i politycznej debaty na temat granic zaangażowania się państwa polskiego w opiekę nad obywatelami RP przebywającymi za granicą. Już obecnie Polska należy do grona tych krajów, które pomagają swym obywatelom w stopniu największym. Oczekiwania społeczne w tym zakresie nieustannie rosną, a możliwości finansowe i organizacyjne służby konsularnej pozostają ograniczone.

2. W ofercie dla Polonii i Polaków za granicą, zwłaszcza na Wschodzie, dominuje kultura popularna i „ludowa”, z niedostatkiem tzw. kultury wysokiej, w tym z jej różnorodnymi kierunkami współczesnymi, czy też autentycznego wartościowego folkloru. Na jej kultywowanie przeznaczane są bardzo poważne środki finansowe. Nie negując potrzeby inwestowania w wartościowe inicjatywy dotyczące folkloru, należy zwrócić uwagę na skutki zbyt jednostronnego podejścia w tej dziedzinie. Z jednej bowiem strony polskie społeczności traktowane są jednowymiarowo jako swego rodzaju „skanseny” lub „zaścianki”, co przyczynia się do ich izolacji względem pozostałych mieszkańców niepolskiej narodowości danego kraju bądź regionu, z drugiej natomiast – zniechęca to młodzież polonijną i osoby o bardziej wyrobionych gustach do poznawania kultury polskiej. W skrajnych przypadkach, a są one coraz częstsze, prowadzić może do „kulturowego przejścia” takich osób w stronę bardziej atrakcyjnej oferty kulturowej, np. państw zamieszkania lub oferty rosyjskiej. Sytuacja ta wymaga podjęcia pilnych działań, które zapobiegłyby słabnięciu polskich środowisk na Wschodzie z powodu niedostatecznej obecności tam polskiej oferty kulturalnej. Wydaje się, że w miarę szybką poprawę sytuacji można by osiągnąć bez konieczności zwiększenia nakładów finansowych, a jedynie zmieniając priorytety finansowania Polaków tam mieszkających.

3. Ogromne zainteresowanie za granicą budzi przyszłość oświaty polskojęzycznej. Biorąc to pod uwagę, jak też uwzględniając znaczenie tej sfery dla życia polonijnego i pierwsze, bardzo żywiołowe reakcje niektórych środowisk polonijnych na plany MEN, dotyczące reformy systemu oświatowego za granicą, wskazane jest podjęcie pogłębionego dialogu z udziałem wszystkich zainteresowanych co do kierunku i tempa planowanych zmian. Reforma, choć potrzebna, powinna się dokonywać właśnie poprzez dialog, a także w sposób gwarantujący polskim dzieciom i młodzieży stały dostęp do edukacji w języku polskim. Z oczywistych względów reforma musi brać pod uwagę możliwości finansowe Polski, a także zasadę równouprawnienia wszystkich dzieci i młodzieży za granicą, które zainteresowane są nauką języka polskiego.

V. Potrzeba nowej formuły działania środowisk polonijnych

1. Z *Raportu* wynika jednoznacznie, że poziom aktywności politycznej i obywatelskiego zaangażowania w środowiskach polonijnych i polskich jest – poza nielicznymi wyjątkami – bardzo niski. Przekłada się to bezpośrednio na niemożność umacniania wpływów tych środowisk w świecie a także pozyskiwania materialnego wsparcia od władz miejscowych. Z tego punktu widzenia zasadne jest konstruowanie przez podmioty krajowe projektów mających m.in. na celu:

- utrwalanie wizerunku mniejszości polskich jako konstruktywnego czynnika stosunków politycznych RP z innymi państwami, a także czynnika wzbogacającego kulturowo społeczeństwa w państwach zamieszkania,
- uznanie integracji Polaków (na poziomie społecznym, kulturowym, językowym i pracowniczym) w państwach ich pobytu za podstawowy warunek działania wobec pracowników migrujących,
- zachęcanie środowisk polonijnych i polskich do aktywnego udziału w procesach politycznych zachodzących w państwach zamieszkania (wybory, partie polityczne, organizacje społeczne); akcja medialna, opracowanie informatora o możliwościach brania udziału w wyborach miejscowych do władz lokalnych i regionalnych oraz do Parlamentu Europejskiego.

2. Wiele organizacji polonijnych przyznaje, że ich działalność nie ma odpowiedniej dynamiki. Brakuje rotacji liderów, formy działania pozostają od dziesięcioleci niezmienione, a ludzie młodzi i osoby osiągające sukcesy poza środowiskiem polonijnym nie włączają się w życie zorganizowanej Polonii. Instytucje czy organizacje krajowe mogą być pomocne w rozwiązaniu tych problemów jedynie w niewielkim stopniu. Niezbędna jest pogłębiona refleksja, a przede wszystkim konkretne działania w samych środowiskach polonijnych na rzecz ich szerszego otwarcia, unowocześnienia form aktywności i stania się atrakcyjnym partnerem dla władz miejscowych oraz niezrzeszonej Polonii.

VI. System konsultacji i wymiany informacji

W szeregu raportach organizacji polonijnych pojawił się postulat udoskonalenia systemu współpracy oraz wymiany informacji z Krajem, a także

z placówkami dyplomatyczno-konsularnymi. W tym kontekście rozważyć można następujące propozycje:

– Stworzenie jednego, kompleksowego portalu internetowego (w miarę możliwości interaktywnego), który nie tylko informowałby o sprawach polonijnych i wszystkich działaniach instytucji i organizacji krajowych istotnych dla środowisk polonijnych i polskich, ale też zawierałby podstawowy serwis informacyjny z Polski i kompendium wiedzy przydatnej do prowadzenia codziennej działalności polonijnej w świecie.

– Powołanie przez premiera Pełnomocnika Rządu ds. Polonii i Polaków za granicą (wiceminister spraw zagranicznych kierujący odpowiednim Zespołem Międzyresortowym), który byłby konkretnym i najważniejszym partnerem dla środowisk polonijnych i polskich do dyskusowania problematyki polonijnej.

– Podjęcie dialogu ze środowiskami polonijnymi oraz – w przypadku uzyskania consensusu – realizacja koncepcji powołania polonijnych ciał konsultacyjnych przy placówkach RP. Ich rola: wymiana informacji i uzgadnianie wspólnych projektów. Skład: wybitne osobistości polonijne i przedstawiciele głównych organizacji. Idea ta była m.in. dyskutowana i zaakceptowana przez członków Polonijnej Rady Konsultacyjnej przy Marszałku Senatu RP.

– Wznowienie prac grupy konsultacyjnej rządowo-polonijnej w odniesieniu do USA oraz zaproponowanie utworzenia podobnych grup w relacjach ze środowiskami polonijnymi i polskimi z państw UE, obszaru postsowieckiego i Kanady. We wszystkich przypadkach prace części rządowej koordynowałby MSZ. Cel: stworzenie stałej płaszczyzny dyskusji i rozwiązywania problemów środowisk polonijnych i polskich na poziomie regionalnym.

– Zdynalizowanie pracy konsulów – ustawowo odpowiadających za współpracę ze środowiskami polonijnymi i polskimi – w kierunku zwiększenia ich aktywności w terenie i efektywniejszej budowy kontaktów z tymi środowiskami w poszczególnych okręgach konsularnych. Kwestia ta znalazła swój wyraz w raportach przesłanych przez kilka organizacji polonijnych.